ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ
31 - 1
SAMEDI-DIMANCHE
31 JUILLET - 1er AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.226 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 58e ANNÉE — No 15.226

«ՅԱՌԱՋ»Ի 57-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Բայց աւելի լաւ է թողուլ որ գործը ինք խօսի»։

Շ.

1925, Օգոստոս 2

Տարիները կ'անցնին, ու Ֆրանսայի հայութեան կեանքի հատորը կը ստորագրէ «Յառաջ»ի աւելի քան կիսադարեան էջերով։

Դէմքեր ու դէպքեր ո՛րքան եւ որպիսի՛, որոնք իրենց յատուկ յիշատակներով անջնջելի թողած են մերթ յաղթանակի՝ իրար յաջորդելով կուգան ու կ'երթան։

Ամէն տարի, Օգոստոսեան կիզիչ արեւին հետ, բոցավառ տառերով, էջ մը եւս կը բացուի կամ կը փակուի։

Նոր բան կայ գրելիք ու ըսելիք։ Սակայն հաւատարիմ հիմնադրի սկզբունքին, որուն եւ ոգիին՝ թողունք «որ գործը ինք խօսի»։

Այս միտումով քաղեցինք վկայութիւններ յաջորդական սերունդներու պատկանող անձերու մօտ։ Մեր միակ հարցումը եղաւ, թէ «ի՞նչ կը ներկայացնէ ձեզի համար «Յառաջ»ը»։

Միհրան Նազաշեան.- «1925-ին, Կարմիր ածուխի հանքին մէջ աշխատած ատեն, յանկարծ լսեցի հայ տղոց ձայներ. հա՛յկական թերթ, հա՛յկական թերթ, «Յառաջ»ը։ Փութացի անմիջապէս հանքագործի ձեռքի լապտերով, քանի որ հարիւր մեթր հողին տակ, առաջին անգամ տեսայ «Յառաջ»ը։ Լոյս իջաւ հոգիիս մէջ։ Սիրտս աճեցաւ։ Ձեռքէ - ձեռք անցաւ թերթը։ Այդ օրէն մինչեւ այսօր «Յառաջ»ը եղաւ ու կը շարունակէ ըլլալ տանեքիս անբաժան ու ամէնէն մտերիմ ընկերը։ Շաւարշ Միսաքեան գաղութը մը կերտեց իր թերթով»։

Վարդան Քիւփէլեան.- «Սփիւռքի մէջ, «Յառաջ» կոթող մըն է։ «Յառաջ»ը կը կարդամ 1930-էն ի վեր։ Երկար տարիներ, ամէն օր, կը գնէի Մերիկեան գրախանութէն, ուր տէ Տոմէնիքէնն։ Ամէն առաւօտ անհամբեր կը սպասեմ. առօրեայիս մաս կը կազմէ։ Եթէ օր մը չստանամ՝ պակասութիւն մը կը զգամ։ Սփիւռքը երախտապարտ պէտք է ըլլայ Շաւարշ Միսաքեանին եւ Արփիկին, որ հաւատարիմ կերպով կը շարունակէ իր հօր առաքելութիւնը։ «Յառաջ» իր բովանդակութեամբ, իր որակով կը գերազանցէ ըՍփիւռքի միւս թերթերը։ Մեզ որ Շաւարշ Միսաքեանը ճանչցար։ Իր տաղանդաւոր գրիչէն զատ մեծ բանախօս էր, հռետոր էր։ Գերազանցեց իր ժամանակի բոլոր ճառախօսները։ Կը հմայէր ունկնդիրները։ Ամէն անգամ որ Մարսէյլ գար, պահը կը յորդէր։ Կը գնահատեմ «Յառաջ»ի այսօրուան սերունդը. Արփիկը՝ եւ իր աշխատակիցները՝ Ժիրայր Միրէեան, Զուլալ Գազանճեան, Յաչիկ Թէօթէօլեան, Գրիգոր Քէօսէեան եւ ուրիշներ»։

Տիգրան Թադոյեան.- «Յառաջ» ֆրանսահայ գաղութի միակ բեմն է։ Շաւարշ Միսաքեան մեր կազմակերպութեան մէջ, միակ դէմքը եղաւ որ երիտասարդները քաջալերելու միտում ունէր։ Անոնք, որոնք որոշ յատկութիւններ ունէին եւ գործ մը կատարեցին, կը պարտին Շաւարշին։ «Յառաջ»ը կը ճանչնամ իր ըսկզբնաւորութենէն ի վեր։ Իմ առաջին բեմս եղաւ։ Երկար տարիներ եղայ թղթակից, թղթածակից։ «Յառաջ»ի վաստակը այս գաղութէն ներս յոյժ կարեւոր է։ Հայ ժողովուրդը իրարու կապող, հաղորդակցութեան մէջ դնող միակ միջոցն է»։

Նուպար Փափազեան.- «Հայերէնը սորված եմ Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը։ Սակայն տարիներու ընթացքին, կեանքի բերումով, կորսնցուցի հայերէնի իմ դպրոցական գիտելիքներս։ Շնորհիւ «Յառաջ»ին, կը վերադառնամ ակերը։ «Յառաջ»ը իմ բազմազբաղ կեանքին մէջ առօրեայ կապն է հայ իրականութեան հետ։ «Յառաջ»ով իմ հայկականութեան պահպանումը կ'ապահովեմ։ Կը կարդամ հայկական լուրերը՝ «Դաղուբէ - Գաղութ», զանազան յօդուածներ, անշուշտ 4-րդ էջը՝ որ Ֆրանսայի հայութեան հայելին է, կը կարդամ մանաւանդ առաջին էջի օրուան դէպքերը, որ համայնապատկեր մըն է միջազգային կարեւոր անցուդարձերուն։ «Յառաջ»ի դերը կարեւոր էր երէկ. այսօր հիմնական է»։

Շահան խաչակիր Եպս. Տէտէեան.- «Եւրոպայի մէջ, «Յառաջ»ը մեր ազգային գոյապայքարի տեսակէտէն մեծագոյն դերը կը կատարէ. լեզուի պահպանումը, մշակութային արժէքներու կատարումը, հայ դատը, հայ եկեղեցւոյ դերը մենաշնորհեալ տեղ ունին «Յառաջ»ի մէջ։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, մեր ժողովուրդին համար, մեծագոյն հպարտանք մըն է «Յառաջ»ի ամէնօրեայ երեւումը։ Շնորհաւորելի են տնօրէնուհին, խմբագրական կազմը եւ աշխատակիցները՝ իրենց ծառայութեան եւ զոհողութեանց համար։ «Յառաջ»ը հայկ. թերթ մըն է որ ժողովուրդը կը սիրէ, կը սպասէ, կը քաղէ բոլոր անցուդարձերը՝ հակառակ որ Ֆրանսական մամուլը, հեռատեսիլը աւելի արագ կը հասցնեն մեզի լուրերը։ Եթէ «Յառաջ» առաջին սերունդին համար եղաւ ուսումնարան մը, նաեւ երկրորդ եւ երրորդ սերունդին, որ հայերէնի քիչ ծանօթութիւններ ունի, կը շարունակէ ըլլալ դպրոց մը։

Ալիս Պիւլկիւրեան.- «Փոքր էի, հայիս այբուբենը սորված, մայրս ամէն հաչի վրայ կարդալ կուտար «Յառաջ»ը եւ առաջին հերթին՝ Շ.ի խմբագրականը։ Թերթը ձեռքէ - ձեռք կ'անցնէր մեր տանը մէջ. կարդի կը սպասէինք։ Անգամ մը, Արփիկը յօդուած մը ունէր, ուր մէջբերելով ստացած նամակներէն մին՝ կ'ըսէր.- «հայրս, մայրս մեռան «Յառաջ»ը դադրեցուցէք»։ Հայրս կարդալով Արփիկին գրութիւնը, ըսաւ.- այդ կողմէն ես հանգիստ կրնամ մեռնիլ, իմ մահուընէս վերջ ալ մեր տունէն ներս «Յառաջ»ը ներկայ կ'ըլլայ»։ Ծնողքս չկան, բայց՝ «Յառաջ»ը կը մնայ մեր աչքին լոյսը։ Բոլոր թիւերը կը պահեմ։ «Յառաջ»ը առօրեայ անհրաժեշտութիւն մըն է, սնունդ մըն է։ «Յառաջ»ն է որ մեզի ամէն օր հաղորդ կը պահէ հայկական աշխարհին հետ։ Որակ ունեցող թերթ մըն է, հաւասարապէս հետաքրքրական՝ իր այլազան յօդուածներով»։

Գաբի եւ Ֆիլիփ Ղազարեան.- «Մեր տանը մէջ առաջին սերունդէն իսկ «Յառաջ»ը ներկայ է։ Կը կարդանք, քիչ մը դժուարաւ, պատահաբար։ «Յառաջ»ը մեզի համար խորհրդանիշ է մեր հայկականութեան, մեր շարունակականութեան։ Վստահաբար, բարելաւելով մեր հայերէնը, ապագային աւելի հետեւող ընթերցողներ պիտի ըլլանք։ Մենք գիտենք որ «Յառաջ» արեւմտ. Եւրոպայի միակ հայկական օրաթերթն է, ու հիմնական դեր կը կատարէ մեր հաւաքական գոյապայքարին մէջ, մեր դատին համար։

Էլիզապէթ Սոֆիճեան.- «Յառաջ»ը Ֆրանսայի հայութեան հպատակութիւնն ու հարստութիւնն է։ Մեր ծնողքները կը զուրցուրան. երիտասարդներս եւս կապուած ենք, քանի ան մեզ կը փոխանցէ մեր ազգային արժէքները, լեզուն, մշակոյթը, բարքերը։ Արդեօ՞ք կարելի չէ ֆրանսերէնի բաժին մը դնել, մանաւանդ այն հարցերուն՝ որոնք կը վերաբերին Թուրքիոյ, Հայաստանի եւ Սփիւռքի։ Հայկական դատի շուրջ քաղաքական հարցերը մեզ շատ կը հետաքրքրեն, գոնէ անոնք տրուին ֆրանսերէն»։

×

Եզրակացութիւնը կը ձգենք «Յառաջ»ի մէկ այլ ընթերցողին՝ Ջաւէն Միլտոնեանին, որ խօսակցութեան մը առիթով, մէկ նախադասութեամբ մը հարազատօրէն թարգմանը կ'ըլլար շատ - շատերու զգացումներուն, ըսելով, - «ՅԱՌԱՋ»Ը ՄԵԶԻ, ՄԵՆՔ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Մարսէյլ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 23 - 27)

ՀՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Արամ Քալանթարեանի «Դուինի վաղ միջնադարեան կնիքները» աշխատութիւնը, զոր մասնագէտներ կը նկատեն արժէքաւոր նպաստ մը Հայաստանի հնագիտութեան մէջ։ Գիրքին մէջ կը խօսուի Դուին քաղաքի (Ե. դար) պեղումներու ժամանակ գտնուած կաւէ կնիքներու ուսումնասիրութեան մասին։ Անոնց վըրայ կան զանազան կնիքներ, որոնք կը դրուէին տարբեր փաստաթուղթերու վրայ կամ անոնցմով կը կնքուէին ապրանքներու պահեստներն ու հակերը։ Այդ կնիքները մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն միջնադարեան Հայաստանի ընկերային - տնտեսական կարեւոր հարցերու, անոր արտաքին կապերու, արհեստներու, առեւտուրի, տուրքի քաղաքականութեան ուսումնասիրութեան համար։ Հայաստանի մէջ ամէնէն հին կնիքները ծանօթ են ուրարտական յուշարձաններու պեղումներէն, բայց քանի որ անոնք քիչ պահպանուած են, դրեթէ անվերծանելի են։ Աւելի ուշ շրջանի կնիքները հնագէտներուն կ'օգնեն ամբողջացնելու համար զանազան դարաշրջաններուն երկրի կեանքին պատկերը։ Դուինի պեղումներու ժամանակ գտնուած կնիքներու վրայ կան կենդանիներու, թռչուններու, բոյսերու պատկերներ եւ կրօնական պաշտամունքներու հետ կապուած նշաններ։

×

ԱՂԱՍԻ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Հայաստանի շարժարուեստագէտները սկսած են նկարահանել հին Թիֆլիսի հայ նկարիչներու անուանի ներկայացուցիչներէն մէկուն՝ Վանօ Խոջաբէկեանի կեանքին ու գործին նուիրուած ժապաւէնը, «Վառուած լապտերը» կոչուող շարժանըկարը արձակագիր Աղասի Այվազեանի երկրորդ գործն է, որուն սենարիօն ալ ինք գրած է։ Հեղինակը ծանօթ է հին Թիֆլիսի (իր ծննդավայրը) եւ Հայաստանի փոքր քաղաքներու կեանքի մասին գրած իր գիրքերով, որոնք հրատարակուած են Մոսկուա, Երեւան եւ այլուր։ Գրած է նաեւ շատ մը շարժանկարներու սենարիօներ։

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻՆ

ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ

Ճեստայի մէջ է, որ ՊԱԿ-ի «Արտաքին նախարար»ը՝ Ֆարուք Խատտումի պաշտօնապէս յայտարարած է թէ Պաղեստինցիք պատրաստ են Պէյրութը ձգելու։ Չէ խօսուած սակայն մեկնումի ոչ ձեւակերպութեանց, ոչ ալ թուականի մասին։ «Լիպերասիոն», որ շատ խանդավառուելիք բան մը չի տեսներ, կը խորագրէր Ուրբաթ առտու «ՊԱԿ-ը երկարաձգում-ները կը խաղայ»։ Արդէն, ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Պաղեստինցիք կը ջանան միշտ ժամանակ շահիլ եւ տեսկա միայն Իսրայէլի համոզումը չէ։ Մնաց որ ՊԱԿ, առաջին անգամ չէ որ իր հաւանութիւնը կը յայտնէ մեկնելու, բայց ե՞րբ, ո՞ւր, ի՞նչ ճամբով։ Կը կարծուէր որ նախատեսուած ծրագիրն է, առաջին հանգրուանով մը Սուրիա երթալ։ Հոնկէ յորդանահպատակները պիտի երթան Յորդանան (ոչ անոնք՝ որոնք վտանգաւոր կամ կասկածելի են), իրաքահիները՝ Իրաք, Սայքայի անդամները - սուրիամիտ - կը մնան Սուրիա։ Այս ամբողջը կը տեւէ չորս շաբաթ։ Բայց կայ նաեւ թիւին հարցը, այսինքն՝ միայն 7000 զինեա՞լները պիտի մեկնին թէ 25.000-ը, յետոյ բոլորը համաձայն ե՞ն մեկնելու։ Քանիցս հակասական յայտարարութիւններ եղած են, նոյնիսկ ՊԱԿ-ի մէջ, ուր մնաց աւելի «կարծրերը», ինչպէս՝ Ժորժ Հապաշ, որ կրկնած է թէ Պէյրութէն դուրս չելլեր։

Այս ամբողջը, խորքին մէջ, նոյնիսկ մեկնելու ձեւը, ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ եւ նմանօրինակ ծրագիր մը, զոր ներկայացուցած էր Հապիպ, արդէն մերժած էին թէ Իսրայէլ, թէ նախագահ Սարգիս, թէ պաղեստինեան «Մերժումի ճակատը»։

Գիտակցելով հանդերձ այս բոլորին, Պէյրութցին կրկին քիչ մը յոյս ունէր Ուրբաթ։ Ռմբակոծութիւնները դադրած էին եւ վիրաւոր քաղաքը կը փորձէր կրկին վերապրիլ։

Լաւատես մը կայ միշտ, որ Ամերիկան է....։

×

Եթէ Իսրայէլեան ուժերը, ի վերջոյ որոշեն մտնել արեւմտեան - Պէյրութ, ճակատամարտը առնուազն 6000 մեռեալ պիտի ընէ, ըստ Իսրայէլացի սպայի մը։

«Փոքր» միջադէպ մըն ալ պատահած է, առջի օր, Իսրայէլացիներու եւ իրենց «զինակից» քաթայէպներու միջեւ։ Փաղանգաւորներու պաշտօնաթերթին՝ Լը Ռեվէյլի մէջ, ամէն օր ծաղրանկարիչ Սթավրօ կ'ընէ գծագրութիւններ կը ստորագրէ, որու թիրախներն են ընդհանրապէս Պաղեստինցիք, «խալամօ - յառաջդիմական» Լիբանանցիք, Սուրիացիք եւ արաբ ղեկավարները։ Անցեալ Կիրակի սակայն, Սթավրօ կը գրաւէր նախագահութեան թեկնածու Պէշիր Ճեմայէլով եւ ծաղրանկարը կը ներկայացնէր «Շէյխ Պէշիր»ը, որ ցուցամատով կը մատնանշէ «օտար զբաղողները». - աղտոտ, քեֆիէով Պաղեստինցի մը, Սուրիացի մը, ակռաները թափած, որ կը ճանչցուի իր սաղաւարտէն, հուսկ՝ Իսրայէլացի մը, քիթը ծուռ եւ Դաւիթի աստղը կուրծքին։ Ոչ մէկ տող գծագրութեան ներքեւ, պակերը խօսուն եւ բնաւ գործին չէ եկած Իսրայէլացի սպաներուն։ Աստնցմէ մէկը չէ գոհացած հարցը «անոյշի կապելու» կարգադրութեամբ եւ գացած է խմբագրատուն, ըսպառնացած եւ ճչղած թէ յաջորդ անգամ լուսաբանութիւններով պիտի չգոհանան...։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Բ.

4) Ծիծաղելի է նաեւ Թրքական այն յանկերգը զոր Եղեռնի յիսնամեակէն (1965)ի վեր անդադար կ'իմանանք ըստ որուն Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ հանգստօրէն եւ ապահով կ'ապրէին ու բացառիկ իրաւունքներ ու մենաշնորհներ ունէին: Կ'ընդունինք թէ այս պարագան «առանձին եւ ընդարձակ» ուսումնասիրութեան մը դեռ առարկայ չէ եղած : Մեր մօտաւորապէս քառորդ դար տեւող պատմաբանական պրպտումները ստոյգ կերպով եւ ճիշդ հակառակը կը փաստեն: Բոլոր ոչ - իսլամ օսմանահպատակներու ճակատագիրը յար եւ նման եւ խիստ մըռայլ եղած է Օսմանեան տիրապետութեան տակ: Ասոր գլխաւոր յանցաւորը Թուրք ժողովուրդը չէր, այլ՝ երկրին օրէնքն էր: Փաստերով խօսի՛նք:

Դեռ մինչեւ 19-րդ դարու սկիզբը, Օսմանեան կայսրութեան օրէնքն էր որ իւրաքանչիւր ոչ - իսլամ հպատակ տափատին գրպանը պարտէր թաշկինակ մը ունենալ, որպէսզի կարենայ եթէ մահմետական մը հանդիպէր անոր կօշիկներուն փոշին առնել, ոչ թէ միայն գաւառներու մէջ, այլ՝ նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ այս էր կանոնը (1): Ոչ - իսլամը եթէ փողոցը մայթին վրայ մահմետականի մը հանդիպէր պարտաւորուած էր խոնարհօրէն բարեւելով, յարգանքով ճամբայ տալ անոր: Երբ այսքան ստորնացուցիչ ընկերային անհաւասարութեան մը առջեւ կը գտնուինք, ծիծաղելի է բնականաբար երեւակայական հաւասարութեան ու մենաշնորհներու մասին խօսիլ: Իսկ եթէ ոչ - իսլամ մը համարձակէր Թրքուհիի մը ծուռ աչքով նայիլ, Աստուած իսկ չէր կրնար այդ անհնազանդ եւ մեղաւոր կեավուրը կախաղանէն փրկել:

5) Ծանօթ է թէ Թուրք հեղինակները այսօր կը ճգնին «փաստել» թէ հայկական ազատագրական ձեռնարկները ռուսական «էնթրիկներու» արդիւնք են, այլապէս Հայերը որոնք «այդքան լաւ պայմաններու մէջ կ'ապրէին, կը ցանկային մնալ միշտ Օսմանեան տիրապետութեան տակ»:

Այս տեսակէտը կարելի չէ ընդունիլ ոչ թէ՝ որովհետեւ ճշմարտութեան չի համապատասխաներ, այլ հեղնական է եթէ ոչ նախատական հայ ազգին հանդէպ: Լեզուով, կրօնքով, աւանդութիւններով եւ մշակոյթով տարբեր եւ աւելի յառաջացած ժողովուրդ մը ինչո՞ւ իրեն ճնշող եւ հարստահարող տարրին դժնդակ լուծը պիտի նախընտրէ փոխանակ իր սեփական գերիշխանութեան: Հայերը դեռ Ռուսաստան Կովկասի մէջ չերեւցած միջոցներ կ'որոնէին եւրոպական տէրութիւններու մանաւանդ Ֆրանսայի - շնորհիւ Օսմանեան լուծէն ազատելու համար. բնականաբար երբ հիւսիսի զօրաւոր քրիստոնեայ պետութիւնը յայտնուեցաւ բոլոր նայուածքները այն կողմ յառեցան՝ ոչ թէ միայն Հայոց ակնարկները, այլեւ անոնցմէ առաջ Յոյներուն, Սերպերուն, Ռումէններուն եւ Պուլկարներուն:

Հակառակ այս ճնշիչ պայմաններուն ոչ - իսլամները - Յոյնը, Հայը կամ Հրեան - իրենց նախաձեռնութեան ոգիին շնորհիւ երկրին տնտեսական գործունէութեանը մինչեւ դարուս սկիզբները տիրապետեցին:

6) Ճիշդ է թէ կաթողիկէ կամ բողոքական եկեղեցիներու հաստատման համար Ֆրանսա կամ Մեծն - Բրիտանիա ջանք չեն խնայած եւ այդ դաւանանքներուն յարելով կարգ մը Հայեր կամ Յոյներ ալ որոշ առաւելութիւններ ձեռք ձգել փորձած են, ինչպէս օտար տէրութեան պաշտպանութիւն, ուսման դիւրութիւններ, կեանքի ապահովութիւն եւայլն. : Միայն թէ Թուրք հեռատեսիլի խօսնակը չի յիշեր թէ ի՞նչ նպատակաւ արդեօք Բ. Դուռը բրօթէսթան միլլէթի կամ կաթոլիկ միլլէթի ըլլալով ազգութիւններ ճանչցաւ անցեալ դարու կիսուն կամ աւելի առաջ: Ե՞րբ գոյութիւն ունեցած է արդեօք կաթոլիկ կամ բողոքական ազգութիւն մը: Օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնը այդ առանձնաշնորհումները «պարգեւելով» կը ծրագրէր.

Ա) Մեծ պետութիւններու մրցակցութիւնը հրահրել եւ անկէ օգտուիլ:

Բ) Այդ դաւանանքին յարող փոքրամասնութեան պատկանող ժողովուրդներու միջեւ երկպառակութիւններ ստեղծել եւ այդ տկարութենէն օգտուիլ, այլ խօսքով իրենց ազգային միասնականութիւնը տկարացնել (2):

7) Ազգային Սահմանադրութեան հաստատումն ալ (1863) Օսմանեան կառավարութեան ուրիշ մէկ խաղն էր, որուն թաքուն նպատակները մեզի յայտնի են բաւականաչափ: Եթէ Ազգ. Սահմանադրութեան արտօնութիւնը Հայոց համար յաջողութիւն մը նկատուած է, նուազ յաջողութիւն մը չէ նաեւ Բ. Դրան համար, որ այդ օրէնքով աւելի յստակօրէն կրցաւ հայկական շարժումներու զարգացումին հետեւիլ:

8) Հայ - Թուրք յարաբերութիւններու առընչութեամբ, Թրքական վարկածը ծանօթ է բոլորիս: Հայերը եւ Թուրքերը եղբայրաբար քով - քովի ապրեցան, նոյնիսկ Հայք այնքան Թուրք լեզուն, մշակոյթը եւ բարքերը իւրացուցին որ եկեղեցիներու մէջ իսկ ըստ կարգ մը Թուրք հեղինակներու, պատարագն անգամ Թըրքերէն լեզուով տեղի կ'ունենար: Ասոր մի ծիծաղելի, եթէ ոչ նախատական արտայայտութիւն մըն է որ ոչ մէկ հիմ ունի: Ոչ թէ իրականութեան չի համապատասխաներ, այլեւ լրիւ շինծու է: Ընդհակառակն եթէ կարգ մը գաւառներու մէջ, ինչպէս՝ Կեսարիա, Պուրսա կամ Անգարա Հայոց մէջ Թրքախօսութիւնը շատ տարածուած էր, պատճառը որոշ ժամանակներ այդ նահանգներուն մէջ սարսափի եւ ճնշումի մեծ թափ ստացած էր տեղական իշխանութիւններու կողմէ: Մինչդեռ կարգ մը ուրիշ գաւառներու մէջ՝ ուր, մահմետական թիւը նուազ էր, կամ Հայերը ամբողջովին անջատուած էին իսլամ թաղերէն, շատ անգամ Հայերը Թրքերէն լեզուին անտեղեակ էին: Նոյնիսկ որոշ շըրջաններ հայերէնը այնքան տարածուած էր եւ տիրողական դարձած էր առօրեայ կեանքին համար, որ նոյնիսկ Հրեաները հայերէն կը խօսէին (3):

9) Անհեթեթ եզրակացութիւն մըն է թէ Ներսէս Պատրիարք Երզրում մտնող ռուս բանակի հայ սպաներու յորդորանքով հայկական հարցին ղեկը ստանձնեց: Եթէ պատմական թուականներու մասին մեր յիշողութիւնը մեզ չխաբեր, ռուս բանակը՝ Մարտ (1878)ի սկիզբը Երզրում մըտաւ, մինչ Հայոց ձեռնարկները Ադրիանու - Պոլսոյ մէջ 1878-ի Յունուարին արդէն սկսած էին Ռուսճուգլեան վարդապետի միջոցաւ:

10) Յաճախ հանդիպած էինք թէ իբր թէ Անգլիոյ մէջ Կլէտսթընի կառավարութիւնը (4) կը ձգտէր Օսմանեան կայսրութիւնը, Անգլիոյ բարեկամ փոքր եւ տկար պետութիւններու բաժնել (5) : Ընդհակառակն Կլէտսթըն, ինչպէս Լորտ Սալզպըրի, Փոքր - Ասիոյ մէջ բարենորոգումներու կիրարկումով ջանաց Եւրոպայի «հիւանդ մարդը» կանգուն պահել: Իսկ բարենորոգումները Հայոց ոչ մէկ առանձնաշնորհում պիտի ընծայէին, այլ մի միայն ապահով ապրելու, բարգաւաճելու եւ յառաջդիմելու պիտի ծառայէին: Բայց Օսմանեան կառավարութիւնը քաջ գիտնալով մահմետական տարրին անտակ նկարագիրը, համոզուած էր որ բարենորոգումներէն մի միայն Հայերը կամ միւս ոչ - իսլամ տարրերը պիտի օգտուէին, - հետեւաբար բարենորոգումները Հայոց ի նպաստ «առանձնաշնորհում» - նկատուեցան Բ. Դրան կողմէ եւ երբեք չկատարուեցան:

11) Հայ յեղափոխական շարժումները եւս չարափոխուած ներկայացուած են Թրքական հեռատեսիլի յայտագրին մէջ, կամ՝ «Ինն հարցումներով հայկական հարցը» կոչուող գրքոյկին մէջ:

Իրօք ծիծաղելի է կարդալ թէ Սասունի դէպքին (6) ժամանակ «Թուրք զինուորները մարդասիրական վերաբերում ունեցած են այն Հայերուն հանդէպ, որոնք ապստամբութեան չէին մասնակցած կամ՝ սիրայօժար անձնատուր եղած էին»: Թուրք մասնագէտները աւելի ուժ տալու համար, իրենց պնդումին նոյնիսկ կը յանդգնին գրել թէ անգլօ - ֆրանքօ - ռուս ներկայացուցիչներու յանձնախումբը այսպէս գրած է, իր տեղեկագրին մէջ (7):

Մենք կը թելադրենք այդ մասնագէտներուն լաւ ուսումնասիրել Սասունի դէպքերու հարցաքննութեան վաւերագրերը, որոնք ամենօք հրատարակուած են ֆըրանսական դեղին Գիրքին մէջ համառօտ կերպով իսկ անգլիական կապոյտ Գիրքերուն մէջ լրիւ (8):

(Շար. 2)

(1) Թուրք ժամանակակից պատմաբան Էնվէր Զիյա Գարալ կը գրէ թէ Օսմանեան կայսրութեան բոլոր ժողովուրդները իրենց յատուկ գունաւոր զգեստներ կը կրէին: Բնականաբար կանաչը մահմետականին վերապահուած էր: Անցորդ մը իր ազգութեան զգեստներու գոյնէն կարելի էր շուտով զանազանել:

(2) Մինչ եթէ իսլամ մը կրօնափոխ ըլլար մահուամբ կը պատժուէր:

(3) Վան նահանգի կարգ մը շրջաններու մասին է մեր խօսքը: Այս յայտնութիւնը հրէական աղբիւրներու վկայութիւններ են:

4) 1880 - 1885 տարիներուն, եւ յետոյ 1892 - 1895:

(5) Տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 2, 1982, թիւ 15161 :

(6) Օգոստոս 1894 :

(7) Տե՛ս «Յառաջ»-ի վերեւ յիշուած թիւը:

(8) Տես Blue Book Turkey, N° 1 (1895), 2 volumes.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

Բայց մի քանի ժամ վերջ երբ լուրն այլեւս կ'ամրանայ, այն ատեն կը սկսին ազատօրէն ըսել. «Այս ինչ տունը սնանկացաւ»: Ուրեմն մեր այս բացատրութիւններէն կարելի է հետեւցնել թէ 1880 Դեկտեմբեր 8-ի Երկուշաբթի առաւօտուն Հանսօնի տունը սնանկացած էր: Իսկ երկու վաճառականներուն եւ Հայրապետ էֆէնտիի այլայլութենէն կրնաք գուշակել թէ այս սնանկութեան մէջ մնացուց կարեւոր բաժին մ'ալ իրենց կը պատկանէր:

Հայրապետ էֆէնտի երբ պատասխանեց իւր այցելուներուն թէ «բան մը չէ լսած», արդէն յուսակտրած էր:

- Գրասենեակն այսօր գոց է, ըսին:

Այո՛, այդ աւուր առաւօտուն նոքա որ կ'անցնէին Ղալաթիոյ Պանք փողոցէն, կը տեսնէին թէ՝ Անգլիացի համբաւաւոր դրամատան շէնքին մէկ դուռը փակ էր եւ միւսը կիսաբաց: Հայ բեռնակիր մը կայնած էր դրան առաջ, թոյլ չէր տար որ հանդիպողը ներս մտնէ: Իրեն ուղղըւած հարցումներուն բեռնակիրը մէկ պատասխան ունէր:

- Այսօր տօն է:

Ստոյգ է որ յաջորդ օրն Յղութեան տօն էր Հայոց, բայց ուղիղն ըսելով ոչ ոք կրնար մտածել թէ՝ Անգլիացի բողոքական դրամատէրները Հայոց տօնին նախատօնանք կատարեն: Խեղճ Հայ բեռնակիրն որ հաւանօրէն առաջին անգամն ըլլալով կեանքին մէջ սուտ պիտի խօսէր, անկէ աւելին չէր կրնար ստեղծել. ուստի մեղադրելի չէր:

Հայրապետ էֆէնտի եւ իւր երկու ընկերակիցքն անմիջապէս Ղալաթիա անցան, գնացին Յոյն վաճառականի մը մօտ. ցաւալի լուրն իրականութիւն էր եւ տըխուր ետ դարձան: Ձգենք միւսներն եւ միայն Հայրապետ էֆէնտիին համար ըսենք թէ՝ այդ սնանկութեան մէջ մեծ կորուստ ունէր. հարկ չկայ գործողութեանց մանրամասնութիւններուն մըտնել, վասնզի մենք ալ չենք գիտեր. սակայն մեզ յայտնի է որ Հանսօնի սնանկութիւնը մեծ հարուած մ'էր Հայրապետ էֆէնտիի:

Հայրապետ էֆէնտի գաւառացի այն Հայերէն էր որք դեռ գրեթէ տղայ Պոլիս կուգան, առանց մէկ ստակի: Կը մտնեն երբ սպասաւոր վաճառականի մը մօտ, եւ օր մը կը տեսնեն թէ մարդ եղած են, կամ թէ ճիշդն ըսելով՝ առեւտուրի մարդ եղած: Անտարակոյս գիտէք թէ փոքր ինչ տարբերութիւն կայ այս երկու բացատրութեանց միջեւ: Հայրապետ տոկուն բնաւորութիւն ունէր, աշխատութենէ չէր խորշեր. գործ սորվեցաւ եւ ինքն իրեն դիրք մը ստեղծեց: Տասը տարիներէ ի վեր էր այլեւս որ «երեւելի» վաճառականաց դասն անցած էր, եւ «Ծօ՛, Հայրապետ»ը եղած էր Հայրապետ էֆէնտի: Հայ եւ Յոյն վաճառականք, իրենց գըլուխ ունենալով Քերովբէ էֆէնտին շատ կը յարգէին զնա: Կը կարծէին թէ բաւական հարստութեան տէր էր, սակայն այդպէս չէր: Վիճակը լաւ էր, բայց մեծ հարստութիւն չունէր. միայն թէ վարկը գործածելու եղանակը լաւ գիտէր: Հանսօնի սնանկութիւնն ամէն ինչ կը խանգարէր: Հայրապետ էֆէնտի ձեռքը շատ ապրանք ունէր, բայց պատրաստ դրամ չկար. փոխանակագրեր ունէր վճարելու քիչ ատենէն եւ այժմէն շուարած էր:

Նոյն իրիկուն տուն վերադարձաւ շատ դաժան եւ յուսահատ: Սակայն յուսայատութիւնը լաւ խորհրդական մ'է միայն անոնց համար որք անձնապաստանութեան տրամադրութիւն ունին: Հայրապետ էֆէնտին շատ հեռի էր այդպիսի «փափուկ» զգացումներ տածելէ, հետեւաբար հարկ էր մտածել որ ելից հնար մը գըտնէ, եւ կը յուսար որ շուտով կը գտնէ այդ հնարն: Իւր յոյսը Քերովբէ էֆէնտին էր: Նա միայն կարող էր գործին գլուխ անցնիլ, ժողվել ուրիշ վաճառականներ, աշխատիլ որ Հայրապետ էֆէնտիին մեծ աջակցութիւն լինի:

Բայց, գեղեցի՛կ մտածութիւն, երթալ ըսել անձի մը. «Ծանր վիճակի մէջ եմ, փրկէ զիս, թէպէտեւ մենք զքեզ կ'արհամարհենք ու պիտի արհամարհենք ալ, ինչպէս պիտի տեսնես փորձով»: Հայրապետ էֆէնտի չէր կարծեր թէ Քերովբէ էֆէնտին ընդունակ լինի այդքան առաքինութեան, եւ զայն չէր ալ մեղադրեր: Արդարեւ խեղճ մարդուն վիճակը բաւական ծանր էր: Աղաչե՞լ, պաղատե՞լ աղջըկանը, այդ անկարելի էր:

(Շար. 6)

ՓԱԶԱՐՃԻՔԻ ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

Հայկական գաղութի մը գոյութիւնը Փազարճիքի մէջ (անցեալին՝ Թաթար Փազարճըք) պէտք է փնտռել քաղաքի հիմնադրութենէն ետք։ Ըստ Ստեփան Զախարիեւի քաղաքը հիմնուած է 1485-ին։ Հաւանաբար բնակավայրը հետզհետէ կը վերածուի փոքր քաղաքի մը, որպէս կարեւոր առեւտրական միջավայր, տարանցիկ կէտ եւ ռազմական հանգրուան։ Ուրեմն պէտք է ենթադրել, թէ Փազարճիքի մէջ Հայեր հաստատուած կրնան ըլլալ քաղաքը առեւտրական կեդրոնի վերածուելէ ետք՝ փաստօրէն ԺԷ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԸ. դարու սկիզբը Լեհահայեր եւ Խրիմէն ժանտախտի ու սովի պատճառով Պալքաններ ապաստան գտած Հայեր։ Այդ ժամանակաշրջանին կը հիմնըւին եւ ուրիշ գաղութներ՝ Վառնա, Շումէն, Ռազկրատ, Փրովատիյա, Այթոս եւայլն։

Եւրոպացի եւ հայ ճամբորդներ, որոնք ԺԶ. դարու ընթացքին անցած են Փազարճիքէն, Հայերուն մասին տեղեկութիւններ չեն տար։ Կարելիութիւն չունենալով թրքական փաստաթուղթերու աղբիւրներէն օգտուելու, կը գոհանանք ձեռքի տակ եղած հայկական աղբիւրներով եւ կարգ մը պուլկար հեղինակներու գործերու ուսումնասիրութեամբ, որոնք ցոյց կուտան, թէ Փազարճիքի հայկական գաղութը իր սկիզբը կ՚առնէ ԺԷ. դարու վերջին քառորդին։ Փազարճիքի հայկական եկեղեցական վարչութեան սեփականութիւնը եղող հայերէն ձեռագրի մը մէջ, որ պատրաստուած է 1667-1668 թուականներուն, կը հանդիպինք յիշատակարաններու, որոնք ցոյց կուտան, թէ ԺԸ. դարու սկիզբը հոս գոյութիւն ունեցած է եկեղեցիով ու քահանայով հայ համայնք մը։

Ներկայիս լքուած հայկական գերեզմանատան մէջ տակաւին պահպանուած գերեզմանաքարերու արձանագրութիւններէն ուսումնասիրած ժամանակս երեւան եկաւ տապանաքար մը, որ փորագիր երկաթագիրով հետեւեալ մակագրութիւնը ունի. «Այս է տապան Տր. ՅԱԿՈԲԻ կին Մարիամին, որ Փոխեցաւ ի Թւին ՌՃՂԷին»։

Այդ թուականը կը համապատասխանէ 1748-ին եւ կը յայտնուի, որ մեռնողը հայ քահանայի կին է եւ անվիճելի ապացոյց է, որ քաղաքին մէջ հայկական եկեղեցի եւ հայ քահանայ եղած է. բան մը՝ որ անառարկելի կերպով կը խօսի հայկական գաղութի մը ներկայութեան մասին Փազարճիք։

Տապանաքարերու կարգին յատկանշական է հայատառ թրքերէն յանգաւոր մակագրութեամբ գեղեցիկ կերպով ձեւաւորուած տապանաքար մը, որ հայ տիրացուի մը կը պատկանի՝ Յովհաննէս, մեռած՝ 1886-ին։ Անիկա կողմնակի ապացոյց մըն է քաղաքի հայ բնակչութեան մէկ մասի թրքախօսութեան մասին։

Յ. Քիւրտեան Փազարճիք իր այցելութեան ժամանակ, 1931-ին, կը յաջողի խորանի կորտուած վարագոյրի մասերէն պատրաստուած սփռոցի մը վրայ կարդալ հետեւեալ մակագրութիւնը. «Թւին ՌՄԹ-ին Յունիսի Ի-ին Շօռոթեցի Արթինի որդի մահտեսի Ազարիային եւ եղբայր Կուրխագին եւ իւր մօրն ԱՆԱ (յին)...ի դուռն (Սբ. Ստեփանոս)ին Պազարճըկին»։ Հոս մատնանշուած հայկական տառերով թուականը կը համապատասխանէ 1760-ին։

Փազարճիքի մէջ հայկական եկեղեցիի սոյդ գոյութեան մասին ճշմարտացի տեղեկութիւն մը կը գտնենք Հ. Մինաս Բժշկեանի գիրքին մէջ, որ կը հաղորդէ, թէ Թաթար Փազարճիքի մէջ Հայերը 30 տնուոր են եւ ունին իրենց «Սուրբ Ստեփանոս» Եկեղեցին։ Ըստ տեղեկութիւններու, այդ եկեղեցին եղած է քեռնափոր, փոքր ծաւալով շինութիւն մը, որ յետագային վերակառուցուած է. այդ փաստը արձանագրուած է սալիկի մը վրայ։ Փրոֆ. Պաթաքլիեւ իր գիրքին մէջ անոր պատմութիւնը կուտայ, կցելով թարգմանութիւն մը, որ բնագրէն աննշան շեղումներ ունի։ Այս արձանագրութեան շնորհիւ ի յայտ կուգայ եկեղեցւոյ ըստոյգ անունը եւ նորոգութեան թուականը, որ երկու տարիով աւելի կանուխ է Պլովտիւի հայկական «Սուրբ Գէորգ» Եկեղեցիէն։

Պուլկարական աղբիւրներ նոյնպէս տեղեկութիւններ կը պարունակեն Փազարճիքի հայկական գաղութին մասին, որոնք կը վերաբերին ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին։ Հոս անհրաժեշտ է դարձեալ վկայակոչել Ստեփան Զախարիեւի գիրքը։ Ան կ՚ըսէ. «Հայերը քիչ են, բայց խաղաղասէր եւ աշխատասէր»։ Երբ քաղաքի կրթական, ուսումնական եւ կրօնական կեանքին մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ, Զախարիեւ Հայերուն մասին կ՚ըսէ. «Հայերը եկեղեցի մը ունին, որուն կից կը գործէ դպրոց մը 12 աշակերտներով, որոնք հայերէն կարդալ կը սորվին եւ հայերէն տառերով թրքական բառեր կը գրեն, ինչպէս որ Պուլկարները յունական տառերով պուլկարական բառեր կը գրէին»։ Հեղինակը կը մատնանշէ, որ բազմաթիւ թրքական թաղերու շարքին կայ նաեւ հայկական թաղ մը իր գերեզմանատունով։ Քաղաքի հայ բնակչութեան թիւը ան ցոյց կուտայ 320 հոգի, զոր ինքը քաղած է նուֆուս - տեսթերէն, ուր միայն արական սեռի պատկանող անդամներուն արձանագրութիւնը կը կատարուէր, որով ճիշդ թիւը պէտք է կրկնապատիկը եղած ըլլայ։ Այս տեղեկութիւնը 1851 թուականէն է. այդ շրջանին հեղինակը թրքական պետական պաշտօնեայ է։ Մինչեւ 1878, հայ բնակչութիւնը աւելի հոծ եղած է քան յետագայ տարիներուն։ Իվան Պաթաքլիեւ կը գրէ, թէ ԺԹ. դարու վերջին քան տարիներուն, մարդահամարի տուեալներու համաձայն, 1884-ին Հայերը Փազարճիքի մէջ եղած են 170 հոգի, 1887-ին՝ 162, 1892-ին՝ 178 հոգի։ Այս տուեալները եթէ ճիշդ ալ չըլլան, ապացոյց մըն են քաղաքի հայ բնակչութեան նուազումին մասին, որ տեղի ունեցած է ազատագրութենէն ետք արտագաղթի հետեւանքով դէպի երկրին աւելի մեծ քաղաքները Սոֆիա, Պլովտիւ եւայլն.։

Փազարճիքի հայկական գաղութի պատմութեան մէջ անջնջելի տեղ ունի Յովհաննէս Սվաճեանի հերոսական արարքը։ Արդարեւ, ռուս - թրքական պատերազմի օրերուն Սվաճեան եղած է հեռագրական պաշտօնեայ եւ յաջողած է քաղաքը այրելու եւ բնակչութիւնը բնաջնջելու սուլթանական հրամանը վերափոխել եւ փրկել ժողովուրդը եւ քաղաքը։

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

ՔԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՅԱՋՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ԺԻՒՌԱ.– Ֆրանսական այս գեղեցիկ լեռներուն մէկ անկիւնը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը՝ մօտ մէկ ու կէս հեկտար հողամասի մը վրայ հիմնած է իր օդափոխութեան կայանը, որ կը բաղկանայ երկու շէնքերէ։ Ամէն ամառ Պելֆօնթէնի կայանը Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն կը կենդանանայ հայ երախաներու ներկայութեամբ։

Ամէն տարի Յուլիս 14-ի շաբաթը Կապ. Խաչը աւանդութիւն ըրած է կազմակերպել դաշտահանդէս մը եւ ընդունիլ ծնողքները։ Այս տարի, Կիրակի, Յուլիս 18-ին, շատ հաճելի օր մը անցուցին բոլոր ներկաները - հոծ բազմութեամբ լեցուած էր կայանի դաշտը, ծնողքներ, երախաներ, մեծ - մայրեր ու հայրեր, ուրախութեան արցունքներով է որ կը դիմաւորէին զիրար։ Ֆրանսայի բոլոր գաւառներէն հայրենակիցներ հաւաքուած էին կայան՝ ուրախ օր մը անցընելու։ Նամանաւանդ Նոր Սերունդը զգալի էր իր ներկայութեամբ։ Արեւն ալ այդ օրը աւելի պայծառ կը շողար ներկաներուն վրայ։ Իսկ խաչուհիները, ժրաջան մեղուներու նման, կը դառնային՝ ընդունելով եւ հիւրասիրելով ներկաները։ Լիոնի Կապ. Խաչը ոչ մէկ ճիգ խնայած էր՝ լաւագոյն ընդունելութիւն մը կազմակերպելու։

Երախաներու ճաշէն անմիջապէս ետք Կապ. Խաչը հրաւիրեց բոլոր ներկաները անխտիր գրաւելու իրենց տեղերը սեղանատուն, ճաշակելու համար խոհարարի պատրաստած համեղ ճաշերը։ Ճաշի միջոցին ժողովուրդը խանդավառուած, հաճելի մթնոլորտէն եւ Ռատիօ - Ազգ.ի ներկայութեամբ՝ սրահին ուրախութիւնը հասցուց իր գագաթնակէտին՝ յեղափոխական երգերով։ Տարեցները իրենց արցունքները չկրցան զսպել՝ ազդուած հայրենասիրական երգերէն։

Պ. Հրայր Թորոսեան կարճ զեկուցումով ներկայացուց կայանի հին շէնքի պէտք եղած բարեփոխութեան անհրաժեշտութիւնը...։ Մենք անխտիր հաւատք ունինք մեր ժողովուրդի համակրանքին վրայ, եւ բնաւ յուսախաբ չենք եղած. որով, կ՚ուզենք մեր մանուկներուն համար կայանը վերածել դրախտի մը։

Պ. Ժ. Մարտիրոսեան, խանդավառուած, հրաւիրեց ներկաները նուիրատուութեան՝ որ շուտով փակուեցաւ 62.750 Ֆ. գումարով մը։ Կարելի չէ մոռնալ տարեց հայրիկը, որ ցուպը ձեռքին կամաց - կամաց մօտեցաւ եւ ըրաւ իր նուիրատուութիւնը։

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ատենապետուհի՝ Տիկին Լիւսի Շերոյեան, Կապ. Խաչի անունով շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որ իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին այս ձեռնարկը՝ նիւթապէս թէ բարոյապէս, հրաւիրելով զիրենք շէնքի դահլիճ, ուր տեղի պիտի ունենար հանդէսը։

Այս տարի եւս կայանի տնօրէնուհին էր Տիկին Յ. Գեւոնեան, Ալֆորվիլի Մըշակոյթի Տան տնօրէնուհին, որ ձեռնհասօրէն վարեց հանդէսը։ Գնահատելի էր 15 օրուան մէջ պատրաստուած այս պիսի յաջող յայտագիր մը՝ որ աշխատանքի կը կարօտի։ Տիկին Յ. Գեւոնեան, ներկայացուց կայանը իբր փոքրիկ Հայաստան, ըսելով թէ «Պելֆօնթէնի Կապ. Խաչի կայանը՝ այս երկու ամսուան շրջանին մանրանկար Հայաստան մըն է՝ ուր մեր երախաները հաճոյքով կը յաճախեն, ամէն տարի։ Կապ. Խաչը մտահոգ է մեր զաւակներու հայեցի դաստիարակութեամբ, կ՚ուզենք անպայման անոնց փոխանցել բան մը մեր ժողովուրդի պատմութենէն, լեզուէն. կ՚ուզենք որ մեր հայրերու սերունդի պայքարը շարունակուի, հայկականութեան կապը չխզուի եւ մեր զաւակները յիշեն իրենց հայկական ծագումը։ Այս նպատակաւ է որ Կապ. Խաչը անթիւ զոհողութիւններու գնով կը պահէ այս կայանը»։

Ամէնէն հետաքրքրական պարագան այն է սակայն, որ ծնողքներ եւ յարգոյ հասարակութիւնը ի՛նչ տպաւորութեամբ մեկնեցան այս հանդէսէն, եւ թէ մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց պիտի տա՞ն իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան հարցին՝ որ այնքա՜ն կը քարոզուի՝ ի խնդիր հայապահպանման։ Մենք կը հաւատանք թէ նման ձեռնարկներու շնորհիւ, ուշ կամ կանուխ, երեւան պիտի գան պատանի ուժեր։

Ծնողքներ եւ յարգոյ հասարակութիւնը բաւական հաճելի օր մը անցուցած ըլլալով, կամաց - կամաց մեկնեցան գոհունակ եւ խանդավառ։ Նոր Սերնդականներէ եւ խումբ մը երիտասարդներէ՝ որոնք իրենց մանկութեան յաճախած էին կայան եւ ներկայիս կազմած նուագախումբ մը, մնացին մինչեւ գիշերը, ուշ ատեն, եւ իրենց փորձառութեամբ խանդավառեցին կայան գտնուող երախաները։ Միեւնոյն ատեն յիշեցին իրենց մանկութեան նմանօրինակ հաճելի գիշերները։

ԼԻՒՍԻ ԹՈՒԹԼԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅ

Տոքթ. Նայիրեան լրացուցեր էր իր խօսքերը երբ հայ ու քիւրտ զինուորները իրարու մօտեցան, հին բարեկամներու նման։ Նայիրեան շատ էր հաւնած մանաւանդ Խալիլին։

Այդ գիշեր, կարծես յաղթանակէն վերադարձող բանակ մը վրան զարկած էր Զարխափան անտառին մէջ։ Վառած էին խոշոր խարոյկներ ու ոչխարներ ձողերու մէջ անցուցած կը դարձնէին կրակներու վրայ։ Սրինգի երգեր, երգեր քրտական ու հայկական։ Խարոյկներու շուրջ Հայերու եւ Քիւրտերու հալէի պար դնդերային, ուժեղ ու համաչափ։ Հայ խումբը առաջին անգամն էր, որ թշնամիին սահմաններուն մէջ այդքան ազատ կը ըզգար։

Վաղը կանուխ պիտի շարժուէին դէպի Վարդաձոր։ Հաճի Մուսայի թելադրութիւնով, նախ պիտի բռնէին գետի անցքը, որպէսզի պաշարման պարագային ազատ ճամբայ ունենային։ Դանդաղ շարժումը իր նպատակին պիտի չծառայէ, Սատօն արդէն կռուելու մէկ ձեւ ունի. այդ ձեւը արագ ու շանթային յարձակողական էր։

Կարճ ժամանակի մէջ Մուրատ եւ Հաճի Մուսա լաւ բարեկամներ եղած էին։ Մուսան մտերմօրէն զգուշացուց, որ Մուրատ շատ գործ չունենայ Սատոյին հետ։ Ան միայն իր հետ է որ մարդավարի կերպով կը խօսէր։ Ուրիշ ոեւէ մէկկին կողմէն եթէ խօսք ըլլայ, ան արդէն լսելու փորձ իսկ չի ըներ։

Սատօն շուտով վրան մտած էր։ Վաղուան իրենց առնելիք քայլերուն մասին եղած խորհրդակցութեան մասնակից էր Նայիրեանը, Խալիլը, Հաճի Մուսան, Կիրօսը, Մուրատը եւ Բժ. Օկասովը։ Բըժիշկը չէր կրնար հետեւիլ խօսակցութեան, որովհետեւ զրոյցը կը տարուէր քրտերէնով։ Այդ զրոյցի մէջ Տոքթ. Նայիրեան յայտնեց, որ վաղը պիտի մեկնէր խումբէն, անցնելու արտասահման, այս կռուին հետ առնչութիւն ունեցող աշխատանքներու համար...

- Խալիլին հետ խօսելու երկար ժամանակ չունեցար, Տոքթ., - խօսեցաւ Կիրօս, երբ պահ մը առանձինն մնացին։ «Երկու կարեւոր ցեղապետներ իրենց մասնակցութիւնը խոստացած են, քանի որ Հաճի Մուսան է ղեկավարը։ Անոնք պիտի մասնակցին այն ժամանակ, երբ թրքական մեծ ուժեր միջամտեն գան եւ Հաճի Մուսան պէտք ունենայ իրենց»։

- Խալիլը շատ աւելի լաւ կ՚ընէ, եթէ կազմակերպելու աշխատանքով զբաղի։ Այդ ջիղն ունի իր մէջ, - ըսաւ Նայիրեան։

- Բայց ան՝ նաեւ լաւ զինուորական է եւ անհրաժեշտ, թրքական մարդուած բանակին դէմ։ Նկատեցի՞ր թէ խորհրդակցութեան մէջ ինչպիսի՜ ռազմական կարեւոր թելադրութիւններ ըրաւ։ Կազմակերպելու գործին համար, անոր տեղը Ալին դրկեցինք։ Ան անփորձ է եւ չունի Խալիլի աստղը։ Ալին բաւական լաւ դուրս եկաւ Գարափունարի զինատան աշխատանքին մէջ։ Այդ աշխատանքը պատմած չեմ քեզի։ Ի հարկէ, առանց Երեւանցի Մալխասին՝ գործը՝ գլուխ չէր գար։

- Մալխա՞սը, ըսիք։ Ինչպէ՞ս գտար տեղը, - հարցուց Նայիրեան զարմացած։

- Ուրիշ անգամ հանդիպած էի իրեն թափառումներուս ընթացքին։ Միայն օձերն ու եղնիկները գիտեն անոր տեղը։ «Աննշան, հեռաւոր հովտի մը մէջ շինած է իսկական դրախտ։ Ոսկորներուս մէջ հանգստութիւն զգացի երբ շատ կարճ ատեն մնացի հոն։ Այդ պահուն միայն զգացի, թէ ինչքա՜ն յոգնած եմ, ա՜խ, ինչքա՜ն յոգնած։ Օ՜հ, շատ կ՚ուզէի օր մը անոր հովիտը քաշուիլ։

Տոքթ. Նայիրեան, նոյն առաւօտ ճամբայ ինկաւ, Կովկասի վրայով անցնելու արտասահման։

Երեք օր յետոյ Զարխափան անտառը պարպուած էր։ Անոնք իրենց ետեւ ձգած էին խարոյկներու փոշիները ու վրաններու փոսերը։ Հովիւները հոն փնտռած գտած էին զմելիներ, փամփուշտներ, մորթուած ոչխարներու փորոտիքներ, կաշիի կտորներ եւ ձիու պայտեր։

(Շար. 615)

RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

URGENT
OFFRE D'EMPLOI
———×———
MAISON DE RETRAITE
RECHERCHE
UNE INFIRMIERE DIPLOMEE
Avantages sociaux.
Connaissance de l'arménien souhaitée.
Envoyer le curriculum vitae
à Monsieur KALDJIAN
A. A. A. S.
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

FETE CHAMPETRE
Սէն-Ռափայէլի Հօմ Արմէնիէնի Տարեկան Դաշտահանդէսը
Հայ Աղքատախնամի Ընկերակցութեան
բարեսիրական գործունէութեան ի նպաստ կատարուող
ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 12 - 21
Սէն - Ռափայէլի Հօմ Արմէնիէնի մէջ: 107, Avenue du Maréchal Lyautey
Հայկական ճաշեր - Գեղարուեստական բաժին
Թոմպոլա - Հանելի մթնոլորտ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Առ ի երախտագիտութիւն իր ստացած հայերէն դասերուն Հելէն Զաքարեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին («Յառաջ»էն) :

×

Համբար Իշլէրի մահուան քառասունքին առթիւ, Ալֆորվիլէն խումբ մը հայրե - նակիցներ 500-ական Ֆ. նուիրած են Ս. Մեսրոպ Կրթարանին եւ Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցիին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Եղիա Ահարոնեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ կողմէ ստացուած նուէրները.- Այրի Տիկին Զարդար Ահարոնեան եւ զաւակները ե. պ. 1000, Սահակ - Մեսրոպ Դպրոցին 1000, ԺԱՖ-ին 1000, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին 500, Հ. Բ. Ը. Միութեան 500, Աշխարհ թերթին, «Յառաջ» թերթին, Նոթր - Վուա թերթին, Սէն - Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կապոյտ Խաչին 300-ական Ֆ., Պ. Գալուստ Ահարոնեան եւ զաւակները՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Սահակ - Մեսրոպ Դպրոցին, ե. պ.-ին, ԺԱՖ-ին 500-ական Ֆ., «Աշխարհ» թերթին, «Յառաջ» թերթին 100-ական, Այրի Տիկին Վարսենիկ Մանուկեան եւ զաւակները՝ ե. պ. 1000, Դպրոցին 1000, ԺԱՖ-ին 500, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զամանդեան ԺԱՖին 100, Պ. Ս. Աճարեան ե. պ. 50, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճերանեան ե. պ. 50, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն ե. պ., Տիլպէրեան ընտանիք Դպրոցին, ԺԱՖ-ին, Մոնմէնո ընտանիք ԺԱՖ-ին, ե. պ., Պապոյեան եւ Պրաքսիոթի ընտանիքներ ե. պ., ԺԱՖ-ին, Արտաշ Մարգարեան ընտանիք ե. պ., Դպրոցին, «Յառաջ»ին 100-ական Ֆ., Պ. Անտուէ Քիւլպասթեան ԺԱՖ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խաչիկեան ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Վարդապետեան ԺԱՖ-ին 300, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան ե. պ. 200, Մարսէյլի ԺԱՖ-ի շրջանային վարչութիւնը Սահակ - Մեսրոպ Դպրոցին 400, Պ. Անտուէ Նիկողոսեան ե. պ., Պ. Ալպէռ Թերզիպաշեան ե. պ., Սէն - Ժերոմէն Մինասեան ընտանիք ԺԱՖ-ին, Տիկին Սրապեան ե. պ. 100-ական, Պ. Պերճ Կարապետեան ԺԱՖ-ին 200, Պ. Դաւիթ Պանտիկեան ե. պ., Պ. Հայազատ Մսրեան Դպրոցին, Պ. Նուպար Քիւթալեան ԺԱՖ-ին, Պ. Ժիրայր Տէր - Պօղոսեան ե. պ., Պ. Զաքարեան ե. պ. 100-ական Ֆ.,

×

Տարաբախտ Մարի Հեքիմեան - ծնեալ Նաւասարդեանի - թաղման առթիւ.- Վալանսէն Պ. Հայազատ ընտանիք ե. պ. 200, Տէր եւ Տիկին մէթր Ժագ Վարժապետեան ե. պ., Արմէնիայի բարգաւաճման 100-ական, Տէր - Մինասեան ընտանիք 500 Սէն - Ռաֆայէլի ծերանոցին, Արմէնայի բարգաւաճման, Անթի - քանսեր փոնին 100-ական, Սէն Ժերոմէն բարեպաշտ մի Ոմն Դպրոցին 100, Պ. Համբարձում Ենովքեան Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին 50, Աստախանոն Մելքա ե. պ. 500, Պ. Արթօ Ելեկտրիսիթէ Արմէնիայի բարգաւաճման 100, Տէր եւ Տիկին Փօլ Հրաչեան Սահակ - Մեսրոպ Դպրոցին 150, Տիկին Անտրէ Բիէթ ե. պ. 100, Մանկեան ընտանիք ե. պ. 50, Դպրոցին 50, Տէր եւ Տիկին Մերկերեան ընտանիք Դպրոցին 100 Ֆ.:

MARBRERIE FUNÉRAIRE
CHARLES GAMAIN
Tél.: 389. 72. 61
CIMETIERE DE LA FONTAINE
Saint Martin — 94460 Valenton
ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
Ամէն կիրակի իրիկուն
- ժամը 10.30-ին:
———×———
ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES
EMISSION ARMÊNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 20h. 30
MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

Forum-Radio-Ararad
TOUS LES DIMANCHES — DE 10H. A 12H.
Une émission destinée aux Communautés Arméniennes de la Région Parisienne.
M. F. 98 Mhz.

———×———

Radio-Trait-d'Union
RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին :

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

OPTIMA Tours
VOYAGE EN ARMÉNIE - ÉTÉ 1982
— Spécial Stage de Danse, accompagné par Gérard MADILIAN
du 04 au 18 Septembre (nous consulter)
NOS PROCHAINS DEPARTS:
— du 4 au 18 Septembre - ARMENIE seulement
— du 11 au 25 Septembre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.
— du 25 Septembre au 8 Octobre - ARMENIE avec retour par TBILISSI
Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67, Rue Quincampoix — 75003 Paris
Tél.: 274. 27. 20
Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES.	POUR LE VAR:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur	Monsieur KASSIGUIAN Raffi
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE	8, Rue des Ecoles
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08	83710 — MONTAUROUX
— Monsieur GEDIKIAN Vasken	Tél.: (94) 76.44.23
Tél: (93) 88.06.41	

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

SEVAN VOYAGES — SABERATOURS — VOYAGES WASTEELS
vous proposent
VOYAGES EN ARMÉNIE
PROCHAINS DÉPARTS
du 14 AOUT au 27 AOUT
ainsi que:
DU 04 SEPTEMBRE AU 17 SEPTEMBRE
DU 18 SEPTEMBRE AU 1er OCTOBRE — DU 02 OCTOBRE AU 15 OCTOBRE
Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
31, Rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 — PARIS	69003 — LYON
Tél.: 261. 51. 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
Métro: Pyramides	

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Tél.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
3
MARDI
3 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.227 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.227

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԿՐԱԿ ՏԵՂԱՑ ԺԱՄԵՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿ

200 ՄԵՌԵԱԼ

———×———

Նախորդ օր, Իսրայելացիք Ջուրի խո-ղովակները կը բանային արեւմտեան Պէյրութի համար, ուր կացութիւնը այն-քան ծանրացած էր, որ համաճարակի վախ իսկ կար: Ելեկտրական հոսանքը չէր տրուեր սակայն մինչ ամբողջ 14 ժամ ռումբ կը տեղար քաղաքին վրայ, եւ բուռն կռիւներէ ետք, իսրայելեան տանկը կը գրաւէր օդակայանը: Պա-ղեստինցիք բոլորովին չեն ընդունիր սա-կայն այս գրաւման իրողութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Պէյրութցիք կարծած են թէ այս անգամ եկած էր իսրայելեան վերջին գրոհը, բայց ոչ տակաւին: Պար-պապէս կրակ կը տեղար, աւելի քան 200 դիակ կը գտնուէր, հարիւրաւոր վիրա-ւորներ: Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ կ'որոշէր դէտեր ղրկել Պէյրութ: Նախագահ Սարգիս կը հրաւի-րէր ամերիկացի, ֆրանսացի, խորհրդա-յին, բրիտանացի դեսպանները բողոքե-լու համար արեւմտեան - Պէյրութի պարտադրուած նոր դողդոջային դէմ:

Քիչ ետք, Կիրակի ժամը 17-ին, կը հաս-նէր 9-րդ հրադադարը: Ամբողջ ժողո-վուրդ մը, պատանդ է երկու ամիսէ, ա-ւերոր տառապանքներու եւ զրկանքնե-րու ենթարկուած, մշտական անձկութեան մէջ, անդին աշխարհի մեծերը ժո-ղովներ կը գումարեն, Հապիպ միշտ կ'եր-թայ կուգայ ու օրերը իրիկուն կ'ըլլան...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ամէնէն սեւ օրը եղաւ Ուրբաթ գիշեր, Յուլիս 30-էն 31 լուսնալիք գիշերը, երբ մանուկ-ներ փոխադրող երկու հանրակառքեր, դեռ անծանօթ պատճառներով, արկած մը ունեցան եւ հանրակառքերէն մին անմիջապէս կրակ առաւ: Այլ կառքեր ալ զոհ գացին բախումին եւ ի վերջոյ 53 դիակներ գտնուեցան, որոնց մէջ՝ 44 մա-նուկ: Մէկ ընտանիք իր եօթը զաւակները կորսնցուցած է, երկու ուրիշներ՝ չոր-սական, միայն ութ դիակի ինքնութիւնը կարելի եղած է ճշդել: Սարսափազդու արկած մը, որ ցնցեց ամբողջ Ֆրանսան շաբաթավերջին, բայց չբաւեց որպէսզի կառք վարողները աւելի զգոյշ ըլլան: Ար-դարեւ ամէնէն մահացու շաբաթավերջե-րէն է, այս մէկը՝ 116 մեռեալով, 447 վիրաւոր որոնց՝ 117-ը շատ ծանր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ քաղաքային ոստիկան մը բանտարկուած է: Մարդը ամիսներէ ի վեր ֆրանսական անձնաթուղթեր ծախեր է օտար գաղթողներու: Ցարդ 1300, հատը 12-էն 15 հազար ֆրանքի: Քոմ, պետն էր Փարիզի ոստիկանատան ինքնու-թեան թուղթի ճիւղին: Կ'ըսուի թէ հաս-տատուած է որ ահաբեկիչի չէ տրուած: Բայց Քօթիտիէն կը կարծէ գիտնալ թէ Օրլիի խմբակի Հայեր իսկ «այս իրաւ կեղծ թուղթեր»ը կը կրեն: Լուրը առաջին ան-գամ, Կիրակի օր կուտար նոյն օրուան թերթը, ինք ալ յայտնելով թէ Ալժերացի, Իվուարցի, Մալիցի, Պաղեստինցի, Հայ «հիմա ֆրանսացի է»:

ԱՖՂԱՆ 4350 գաղթական Թուրքիա պի-տի փոխադրուին եւ Անատոլիա հաստատ-ուին:

ՔԵՆԻԱՅԻ մէջ պետական հարուած մը կը թուի ձախողած ըլլալ, քանի լուրէն քանի մը ժամ ետք, Նախագահ Արափ Մուայի կառավարութիւնը կը հաստատէր թէ կրկին տէրն է կացութեան:

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԼԻ.-
ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՀԵՏՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԱԼԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

ՄԱԹԷՆ «ՑԵՏ ՄԱՀՈՒ»
ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ
Հ. Գ. Բ.Ի ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏ

Կիրակի եւ Երկուշաբթի, հակառակ ող-բերգական այլ այժմէականութեանց, ո-րոնց կ'անդրադառնանք առանձին, փա-րիզեան մամուլը կրկին լայն տեղ կու-տար հայկ. ահաբեկչութեան: Առիթը ծագած էր հայ երիտասարդի մը արկա-ծալի մահուան պատճառով: Արդարեւ, Ուրբաթ գիշեր, ժամը 23.30-ի շուրջ է, որ Կանեքի մէկ փավիյոնին մէջ զօրաւոր պայթիւն մը կը ցնցէր նաեւ շուրջի բը-նակարանները: Տան առաջին յարկը, Փիէր Կիւլիւմեան անուն 23 տարեկան ե-րիտասարդի մը ձեռքը կը պայթէր այն ռումբը, զոր կը պատրաստէր: Երբ հի-ւանդատար կառքերն ու ոստիկանութիւնը կը հասնին, թեւերն ու սրունքները պոկ-ուած են, դէմքը ծանրօրէն վիրաւոր-ուած ու Փիէռ Կիւլիւմեան կը մեռնի քիչ ետք: Գետնայարկը գտնուող իր եղբայրը՝ Խաչատուր Կիւլիւմեան ող-առողջ է ու կը ձերբակալուի, ինչպէս տան սուն վարձա-կալը՝ Շառլ Սանսոնեթթի, Քորսիքացի, բայց Մառի Սանսոնեթթի ծագումով հայ է, կը գրէ Մաթէն: Այս ամբողջը, ուրեմն կրկին մէջտեղ կը հանեն Փարիզի վեր-ջին եղեռնափորձերու եւ Օրլիի խումբին դիմագիծին հարցերը: Այս երկու եղբայրները ֆրանսացի քաղաքացիի անձ-նաթուղթեր ունին, բայց ծանօթ չեն ֆրանսական իշխանութեանց, ինչ որ են-թադրել կուտայ թէ թուղթերը կրնան կեղծ ալ ըլլալ: Խաչատուր Կիւլիւմեան հարցաքննութեան ատեն, կրկնած է թէ լուր չունէր եղբօրը գործունէութենէն, եւ չէր գիտեր թէ վերը ռումբ կը ձեռ-նոտէր: Բայց, ինք Պէյրութէն հազիւ ութ օր առաջ, վերադարձած է: Այս վեր-ջինը Դամասկոս ծնած է, մինչ Փիէր՝ Պէյրութ: Ոստիկանութիւնը փավիյոնին մէջ գտած է նաեւ բաւական փաստա-թուղթեր, արաբերէն եւ ֆրանսերէն, նաեւ զէնք՝ կալաշնիկով, ձեռնառումբ, ռումբի ժամացոյցի սարքեր, չեխական պայթուցիկներ: Պայթուցիկ մըն ալ որ նոյն տեսակէն է եղեր, ինչ որ վերջերս գործածուած է հայկ. կամ պաղեստին-եան եղեռնափորձերու ընթացքին: Ամէն պարագայի մէջ, յստակ կը թուի որ ոստիկանութիւնը բաւական տարրեր ձեռք ձգած է, կարենալ ճշդելու համար Օրլիի բուն «ինքնութիւնը»:

×

«ԱՍԱԼԱ»՝ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ ՓԱՐԻԶ ԹԷ ՊԷՅՐՈՒԹ

Փարիզի մէջ, Հ. Գ. Բ.ի զօրավիգ շարժումը այս առթիւ ալ զեկոյց մը հը-րապարակեց դատապարտելու համար Օրլիի գործունէութիւնը, բայց չի կրնար այս անգամ կասկածի առնել անոր հայկ. դիմագիծը: Նոր զեկոյցը կ'ըսէ «ահա 15 օր է, որ բիրտ ուժի սաստկացում մը ճամբայ ելած է: Լատինական Թաղի եր-կու եղեռնափորձեր, որ 17 վիրաւոր պատ-ճառեցին: Այս արդէն ողբերգական վի-ճակին եղեռնական վախճանը տեղի ու-

(Շար. 4-րդ էջ)

ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՏԱՐԵԳԻՐՔԷՆ

— ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ —

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ») .-

Ս. Ղազարի մէջ, հնաւանդ սովորու-թիւն է եռօրեայ հանդիսաւոր աղօթքնե-րով ու սրբազան պաշտամունքով անցը-նել Ընդհանուր Ժողովի Նախապատրաս-տական շրջանը, «Սրբութիւնն ի բարձո-ցի», Երնջ. Մխիթար Աբբահօր նուիրա-կան դամբանին շուրջ խմբելով Միաբա-նութեան բոլոր Վարդապետները, որոնց-մէ շատերը կուգան հեռաւոր առաքելա-վայրերէ:

Այսպէս բացուեցաւ, Յուլիս 9-ի երե-կոյեան, Մխիթարեան Միաբանութեան 1982-ի Ընդհանրական Ժողովը, որ նոր շրջանի տասներորդ Ընդհ. Ժողովն է:

Նոր շրջանը սկիզբ առած է 1929-ին, ուրկէ կը սկսի նաեւ ժամանակաւոր Աբ-բահայրներու շղթան:

Հին ժամանակ՝ ցմահ կը տեւէր այդ պաշտօնը, ու Ս. Ղազարի հողին վրայ Մխիթար Աբբահօր յաջորդած են հինգ մշտնջենաւոր Աբբահայրներ, 1750 - 1921, որոնց ցուցակը տուաւ «Յառաջ» (1982, Յուլիս 20):

Այդ ժամանակաշրջանին գումարուած են բազմաթիւ Ընդհ. Ժողովներ, ոչ մի-այն նոր Աբբահայրներու ընտրութեան առիթով, այլ նաեւ միաբանական կարե-ւոր հարցերու քննութեան համար. սովո-րաբար, ինը տարին անգամ մը կը գու-մարուէր Ընդհ. Ժողով՝ վերանորոգելու համար Միաբանութեան վարչակազմը, նոյն մնալով Աբբահայրը:

Իգնատիոս Կիւրեղեան Արքեպիսկ. Աբ-բահօր մահէն ետք (1921 Դեկտ. 1), թա-փուր մնացած է Ընդհ. Աբբայի Աթոռը՝ Ս. Ղազարու մէջ, մինչեւ 1929-ի Սեպտ. 8: Այդ ժամանակաշրջանին՝ կազմուած եւ հրատարակուած է Միաբանութեան նոր Սահմանադրութիւնը, եւ վանքը կա-ռավարած է Գերյ. Հ. Յովհաննէս Թ. Ծ. Վրդ. Թորոսեան, իբր Ընդհ. Աթոռակալ, այսինքն՝ Փոխանորդ կամ Տեղապահ:

1929-էն ասդին, նոր օրէնքներու համա-ձայն, Ընդհ. Ժողովները կը գումարուին ամէն վեցամեակի եւ Միաբանութիւնը կը կառավարուի ժամանակաւոր Աբբահայր-ներով, որոնց շարքին հինգերորդն է ներ-կան՝ Գերպծ. Հ. Յովհաննէս Վրդ. Տեր-ձակեան, որու ընտրութիւնը տեղի ունե-ցաւ Յուլիսի 16-ին:

Երկու օր ետք, Վարդավառի տօնին իրիկունը, Յուլիսի 18-ին, կատարուեցաւ Նորընտիր Աբբահօր գահակալութեան հանդէսը, դարձեալ Մխիթար Աբբայի դամբանին առջեւ, Ս. Ղազարի Մայր տա-ճարին մէջ:

Զգեստաւորուած՝ բեմ բարձրացան Գրպծ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի (Ուխտիս ամէնէն երէց անդամներէն), նախկին Աբբահայրը՝ Գերյարգելի Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան, Ընդհ. Աթոռա-կալը՝ Հ. Բարսեղ Վրդ. Զէփիրեան, ի-րենց շուրջ ունենալով սարկաւագներ ու դպիրներ:

Բեմ առաջնորդուեցաւ նաեւ Նորընտիր Աբբահայրը, որ Մխիթարի շիրմին առ-ջեւ ստացաւ՝ Գրպծ. Ամատունիի ձեռքէն՝ լանջախաչ, մատանի, հովուական գաւա-զան, Միաբանութեանս օրինագիրքերը եւ Ս. Աւետարանը:

Ըստ հայկական Մայր Մաշտոցի յանձ-նարարութեան, վանահայր օրհնելու ա-րարողութիւնը պաշտուեցաւ անխափան, սաղմոսներով, աղօթական մաղթանքնե-րով ու սրտագրաւ շարականներով:

Գերապայծառ Ամատունի եւ Նորընտիր Աբբահայրը փոխանակեցին ուղերձներ: Այնուհետեւ մի առ մի բեմ բարձրացան Միաբանութեան բոլոր Հայրերը, սկսեալ ամէնէն ծերունիներէն, ողջունելու եւ շնորհաւորելու ամէնէն ծերունիներէն, ողջունելու եւ շնորհաւորելու Մխիթար Աբբայի նորընտիր յաջորդը: «Կը խոստա-նամ յարգանք եւ հնազանդութիւն». ա՛յս էր ուխտը բոլորին, որոնք երկիւղածօրէն կը համբուրէին Գրպծ. Յովհաննէս Տեր-ձակեան Աբբահօր Սուրբ Աջը, աւելցնե-լով շնորհաւորական մաղթանքներ:

Բազմաթիւ բարեկամներ ու ծանօթներ, Մուրատ - Ռափայէլեանի նախկին ու ներ-կայ սաներ, իրենց տեսչական մարմնի անդամներուն հետ, շատեր ծաղկեփուն-ջերով, փութացեր էին մասնակցելու այս հոգեպարար արարողութեան եւ անձամբ խնդակցութիւն յայտնելու Միաբանու-թեանս եւ անոր Նոր Աբբային:

Վերջաւորութեան, հնչեց աղօթական «Տէ՛ր, ողորմեա»ն, Կոմիտասի եղա-նակով.

«Տուր աշխարհի զխաղաղութիւն...
«Եկեղեցւոյ պայծառութիւն...
«Ազգիս Հայոց սէր, միութիւն...
«Ուխտիս մերոյ հաստատութիւն...»:

Ամէնուն աչքերուն մէջ արցունք կար, արցունք՝ հաւատքի եւ սիրոյ:

Այդ գիշեր սկիզբ կ'առնէր Մխիթարեան Միաբանութեան պատմութեան նոր էջը:

Հաւատքով, սիրով ու նուիրումով պի-տի գրուի այդ էջը, ի սպաս եւ յօգուտ «հայ ժողովուրդի հոգեւոր լուսաւորու-թեան», ըստ Երնջ. Մխիթար Աբբահօր կտակին:

Աստուած օրհնէ այդ աստուածանուէր եւ ազգաշէն առաքելութեան ճանապար-հը:

Հ. Ն. Տ. Ն.

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ
ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Գ.

Ապտիւլ Համիտի աչքին լոյս Համիտիյէ քիւրտ հեծեալ ստորակախումբերը 4-րդ բանակի հրամանատար Զէքի փաշայի բարձր ղեկավարութեամբ երկու շաբթուան մէջ քանի մը հազար հայ սպաննեցին: Ասիկա Համիտիյէներու առաջին սխրագործութիւնն է եւ ծանօթ է թէ վերջինը պիտի չըլլար:

Բ. Դուռը Սասնոյ մէջ տեղի ունեցող սարսափազդու ջարդերը եւրոպական Պետութիւններէն եւ հանրային կարծիքէն գաղտնի պահելու համար դիմեց ամէն տեսակ խարդախութեան: Արգիլուեցաւ ոչ թէ օտար ճամբորդներու, այլեւ նոյնիսկ տեղացիներու այդ շրջանէն անցնիլ: Սասունը յայտարարուեցաւ ճղէրայի համաճարակի շրջան եւ իբր թէ լոկ «առողջապահական» պատճառներու բերումով: Հետեւաբար միջոց մը ոչ ոք տեղեակ եղաւ անցուդարձէն: Բայց կամաց - կամաց շշուկներ Եւրոպա հասան եւ մինչեւ որ լոնտոնեան մեծ օրաթերթ Տէյլի Թէլէկրաֆի յանդուգն թղթակից Տիլըն յաջողեցաւ Քիւրտի տարազով ծպտուած գաղտնօրէն Սասուն մտնել եւ տեղեկացնել Սասունի իսկական պատկերը Եւրոպայի հանրային կարծիքին: Լուրը ռումբի ազդեցութիւն գործեց Արեւմուտքի մէջ:

12) Թուրք հասարակութեան կարծիքը սխալ եւ զրպարտիչ տեղեկութիւններով գրգռելէ զատ որեւէ նպատակ չհետապնդող հեռատեսիլի այս յայտագրին մէջ, Հնչակեաններու Պապը Ալի-ի ցոյցին ընոյթն ու զարգացումը եւս խեղաթիւրուած են: Ոչ մէկ խօսք թէ երկու օրուան մէջ 1000-է աւելի Հայեր Պոլսոյ փողոցներուն մէջ վայրագօրէն խողխողուեցան կրօնամոլ մոլլաներու կողմէ առաջնորդուած մահմետական ամբոխին զայրոյթին զոհ երթալով (1):

Հեռատեսիլի յայտագրին մէջ գիտակցաբար մոռացութեան ենթարկուած են արեւմտահայաստանի 1895 - 96-ի աննախընթաց ջարդերը, որոնց համար նոյնիսկ Փարիզի Երիտթուրքերու գլխաւոր օրկան Մէշվէրէթ, կազմակերպուած «պաշտօնական ջարդեր» որակեց:

13) Պանք Օթօմանի դէպքը (26 Օգոստոս 1896) հեռատեսիլի յայտագրին մէջ կը յիշուի, բայց կը ներկայացուի ամբողջովին շրջուած: Պանքայի դէպքին հեղինակները կը ներկայացուին արեան ծարաւի մէկ - մէկ արիւնարբու գազաններ:

Բնաւ չի յիշուիր.-

Ա. Ոչ այս յանդուգն արարքին դրդապատճառները:

Բ. Ոչ ալ անոր ծանր հետեւանքները Պոլսոյ մէջ:

Հեռատեսիլի խօսնակը անպատկառօրէն կը զարմանայ թէ ինչո՞ւ Պանքայի դէպքը իբր «հայկական ջարդ» ներկայացուեցաւ Եւրոպայի մէջ: Արդեօք Օսմանեան կառավարութիւնը ի՞նչ յանցանք գործած էր, որ Եւրոպայի մէջ մամուլը այդքան աղմուկ հանած էր Պանք Օթօմանի դէպքին առթիւ: Միայն թէ երբ հեռատեսիլի խօսնակը ջայլամի նման գլուխը աւազին մէջ մխրճած կը ջանայ ուրանալ եւ զրպարտութիւն որակել այդ պատմական օրերու աննախընթաց վայրագութիւնները, այսօր արեւմտեան տեղեկութիւններու այլ եւ այլ աղբիւրներ մեզ կը հաստատեն թէ Պոլսոյ մէջ երեք օրուան ընթացքին սպաննուած Հայոց թիւը շուրջ 6-էն 10·000 է...:

Թրքահայաստանի Հայոց ապագային երաշխաւոր վեց մեծ տէրութիւններու դիւանագիտական ներկայացուցիչներն ու օտար մամուլի թղթակիցները այս ծանրակշիռ դէպքերուն մէջ - մէկ ականատես վկաները եղան: Հետեւաբար թուրք հեռատեսիլի խօսնակը պէտք չէ զարմանայ Եւրոպայի ընդվզումին հանդէպ, այլապէս նախ ինքզինքը, ապա իր հայրենակիցները խաբած կ'ըլլայ:

×

Թուրք հեռատեսիլի յայտագիրը, գըլխաւոր տեղը տուած է 1914-էն յետոյ տեղի ունեցող դէպքերուն մասին եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը: Մենք ալ բնականաբար յաւակնէս պիտի ծանրանանք վերոյիշեալ շրջանի եղելութիւններու զարգացումին մասին եւ պիտի հասնինք մինչեւ մեր ժամանակները:

Թուրք հեռատեսիլի խօսնակները Ա. Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին Հայոց կամ աւելի ճիշդ հայ կուսակցութիւններու ընդգրկած դիրքորոշումը ամբողջովին կը նենգափոխեն:

14) Ըստ Թուրք խօսնակներուն «երբ պատերազմը սկսաւ (2) հայ երեք քաղաքական կուսակցութիւնները Գալաթիոյ մէջ վարժարան մը (3) հաւաքուեցան ու թէեւ առ երեսն Օսմանեան պետութեան հաւատարիմ մնալ որոշեցին, իրականութեան մէջ բոլորովին տարբեր էր իրենց նպատակը: Այսպէս այս կազմակերպութիւնները Էրզրումի մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպեցին եւ որոշեցին Օսմանեան կայսրութեան դէմ ըմբոստանալ»:

Այս վարկածը լոկ երեւակայութեան վրայ հիմնուած է: Նախ ինչպէս ծանօթ է Էրզրումի ժողովը միմիայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ժողովն էր որ սկսաւ Յուլիս 1914-ի վերջը եւ տեւեց մինչեւ Օգոստոս ամսոյ առաջին շաբաթը (4): Ամբողջովին ճրի զրպարտութիւն եւ իրականութենէ զուրկ է, երբ թուրք հեղինակներ այսօր կը գրեն թէ այդ ժողովին հայ կազմակերպութիւնները որոշեցին գաղտնօրէն ապստամբիլ (5): Արդէն այս ամբաստանութիւնը հաստատող ոչ մէկ փաստ ցարդ ցոյց տրուած է Թուրք գըրողներու կողմէ: Էրզրումի ժողովը հազիւ լրացած էր երբ հոն կը հասնին Իթթիհատական երկու երեւելի դէմքեր: Մին հռչակաւոր ճառախօս ու ազգայնամոլ Էօմէր Նաճի (6), իսկ միւսն ալ հայ ժողովուրդի ոխերիմ թշնամի, Թէշքիլաթը Մախսուսէի պատասխանատու Տոքթ. Պահաէտտին Շաքիր (7): Իթթիհատի կեդրոնի երկու պատուիրակները շատ կը ջանան որպէսզի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարները իրենց մօտ ծրագիրներուն գործօն դարձնեն եւ պատերազմը սկսելուն պէս անոնց միջոցաւ Կովկասահայութիւնը Ռուսաստանի դէմ ըմբոստութեան մղեն: Բայց իրենց ջանքերը ի զերեւ կ'ելլեն: Անոնք ոչ թէ միայն այդ առաջարկը կը մերժեն, այլ՝ մանաւանդ կը թելադրեն որպէսզի Օսմանեան պետութիւնը իր չէզոք քաղաքականութենէն չշեղի (8): Իթթիհատականները նոյնիսկ կը խոստանան (՞) յետագային «Հայաստան»ի կառավարութեան հիմնումը, որ նոյնիսկ Կարս եւ Էրզրումի նահանգէն հողեր ալ պիտի ունենար...:

Այս տեսակցութիւնները (Իթթիհատի պարագլուխներուն Էրզրումի ժողովականներուն հետ բանակցութիւնները) այսօր Թուրք պատմաբաններ յերիւրանք կը նկատեն, միայն թէ կը մոռնան, որ այս հանդիպումներուն մասին Տոքթ. Պահաէտտին Շաքիրի հեռագիրը առնուազն հրատարակուած է Պոլսոյ մամուլին մէջ, Երիտթուրքերու դատավարութեան ընթացքին:

15) Ուրիշ հետաքրքրական պարագայ մը եւս կայ որ առհասարակ Թուրք հեղինակներ կը գրեն ու կը դրեն: Սա կովկասահայերու կամաւորներու վաշտերու խնդիրն է: Յաճախ Թուրք հեղինակները կը գրեն իբր թէ այդ կամաւորներու ներկայութիւնը Թուրքիոյ դաւաճանութիւն մը եղած ըլլար: Ծիծաղելի է մտածել այսպիսի պնդումի մը մասին իբր լուրջ տեսակէտ: Արդեօք կը սպասէին որ կովկասահայերը պէտք էր Օսմանեան բանակին մէջ զինուորագրո՞ւէին:

Հեռատեսիլի խօսնակը Ցարական Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը յառաջ կը քշէ եւ կ'ըսէ թէ «Ռուսիա կը ջանար Արեւելեան Անատոլուն ձեռք ձգել»: Իր այս թէզն ալ հաստատելու համար, ռուսահայ պատմաբան Բորեանի գրքէն քանի մը տող կը յիշէ (9): Ռուսիան ըսենք որ Թրքահայաստանը գրաւելու պատրուակներ կը փնտռէր, արդեօք այդ հանգամանքը իրաւասութի՞ւն կուտար Օսմանեան կառավարութեան Թուրքիոյ բոլոր Հայերը տեղահան ընելու կամ զանոնք բնաջնջելու: Մեզի այս պարագան է կարեւորը, այս է էականը:

16) Առաջին ապստամբութիւնը Օգոստոս 30, 1916-ին Զէյթունի մէջ սկսաւ կը հրամցնէ խօսնակը իր ունկնդիրներուն, մոռնալով որ 1915-ի Յուլիսին արդէն Զէյթունը դադրած էր հայկական Զէյթունը ըլլալէ եւ մկրտուած՝ «Սիւլէյմանլը» ինչ որ է մինչեւ հիմա: Նոյնիսկ եթէ հեռատեսիլի խօսնակը փոխանակ 1916-ի, 1915 ըսել կ'ուզէր, կամ տպագրական սխալ մըն է, Զէյթունը, Օգոստոս 1915-ին արդէն շատոնց պարպուած էր: Կը տեսնուի թէ Թրքական տեսակէտը որքան խախուտ հիմերու վրայ յենած է: Իսկ թէ «Հայոց կողմէ գիւղեր այրուեցան, ոստիկաններ ու զինուորներ սպաննուեցան Զէյթունի, Էրզրումի, Պիթլիսի կամ Վանի մէջ», նման պնդումներ, ճրի զրպարտութիւններէ անդին չեն երթար: Մեր պատասխանը մէկ տողի մէջ կրնանք ամփոփել.

- Հայերը ինչպէս բոլոր միւս ոչ - մահմետականները 1914-ի Օգոստոսին արդէն զինուորագրուած էին, եւ արդէն երկու ամիս առաջ Թուրքիոյ պատերազմի մտած էին: Շատ քիչեր յաջողած էին 44 օսմանեան կարմիր ոսկիի (10) պէտելը վճարել զինուորութենէ զերծ մնալու համար: Այս օրէնքը միայն քրիստոնեաներուն յատուկ չէր, այլ նոյնիսկ Թուրքեր այդ գումարը վճարելով չզինուորագրուեցան:

(Շար. 3)

(1) Ֆրանսացի անուանի դիւանագէտ, Պոլսոյ դեսպան՝ Փոլ Գամպօն իր յուշերուն մէջ կը նկարագրէ թէ Բ. Դրան «կրթեալ» եւ «քաղաքավար» թուրք քաղաքապետական պաշտօնեաները ինչպէս այդ օրերուն վիրաւոր ոստիկանատուն փոխադրուած Հայոց գլուխը իրենց կօշիկներու կրունկներով կը ճզմէին:

(2) Պատերազմը սկսաւ Օգոստոս 10, 1914-ին, մինչ Օսմանեան կայսրութիւնը զինուորահաւաքումը կատարելէ յետոյ միայն Հոկտեմբեր 31, 1914-ին կռուադաշտ մտաւ:

(3) Խնդրոյ առարկայ վարժարանը հաւանաբար «Կեդրոնական վարժարան»ն է:

(4) Խնդրոյ առարկայ հաւաքոյթը Հ. Յ. Դաշնակցութեան 8րդ Ընդհ. Ժողովն է:

(5) Այս յերիւրանքը առաջին անգամ թուրք ոստիկանապետ Էսատ Ուրաս նշած է իր գրքին մէջ, տե՛ս Թարիհտէ Էրմէնիլէր վէ Էրմէնի Մէսէլէսի, Անգարա, 1950, էջ 589:

(6) Էօմէր Նաճի, 1916-ի գարնան, Պաղտատի մէջ թիֆիւսի համաճարակին զոհ գնաց:

(7) Այս ոճրագործը, 1922-ին, փէտայի Երկանեանի փամփուշտով իր ոճիրներուն պարտքը վճարեց Պերլինի մէջ:

(8) Բնականաբար Հայերը Օգոստոս 2, 1914-ին թուրք - գերման գաղտնի զինակցութենէն անտեղեակ էին:

(9) Տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 4, 198[illegible], թիւ 15162:

(10) Մէկ Օսմանեան ոսկին, այդ ժամանակ կ'արժէր 23 ոսկի ֆրանք:

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

Ի հարկէ Հայրապետ էֆէնտի տան մէջ կը խօսէր այս խնդրոյ վրայ Տրդատի հետ: Իբր գործնական մարդ, նա որոշած էր «դուռը պզտիկցնել», այսինքն ծախսերը թեթեւցնել: Տունը իրենցն էր, այդ մասին հոգ չկար. ծառաները պէտք էր պակսեցնել, դաշնակի ուսուցիչը ճամբել: Երկու տղոց համար մինչեւ Սեպտեմբեր վարժարանի ծախսը կանխիկ վճարուած էր, այդ մասին ալ հոգ չունէին: Միւս զաւակը որ Փարիզ էր, զայն ալ բերել տալու էր: Հոգ չէ, ինչ սորվեցաւ կը բաւէր. թող գար հօրն օգնական ըլլար, վաճառատան գրագիրը կը ճամբէին, անոր կը յաջորդէր. խնայողութիւնը կրկին կ'ըլլար. վերջապէս Հայրապետ էֆէնտի իր ծախսերը կէս առ կէս կ'իջեցնէր:

Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար Դեկտեմբեր 10-ին, Հանսօնի սնանկութենէն երկու օր վերջ. Սաթենիկ արդէն գիտէր մեծ պատահարը, եւ մասամբ մը գոհ էր որ ամուսնութեան վրայ առեն մը խօսք չէր բացուեր: Այն գիշեր մօրաքոյրն ըստ սովորութեան Սաթենիկի սենեակն եկաւ եւ սկսաւ տեղեկացնել նմա ամէն ինչ:

- Ա՜խ, աղջիկ, եկու սա բանը մի՛ ըներ. մեղք է հարիկդ. Քերովբէ էֆէնտին կրնայ ամէն բան կարգին բերել: Բայց անո՞ր ինչ ըսենք: Թէ՛ աղջիկ չտանք եւ թէ՛ ըսենք որ մեզի աղէկութիւն ըրէ: Չէ՛, ան չըլլար:

Այս խօսքերէն վերջ աւելցուց.

- Իրա՛ւ, նայէ, ամէնէն պէտքինը մոռցայ. շատ պիտի ուրախանաս: Գիտե՞ս հայրդ այս Ուրբաթ պիտի գրէ եղբօրդ որ ինչ սորվեցաւ ձեռք կուտայ, ելլէ գայ. ի՞նչ ընէ մարդը, գրագիրը պիտի ճամբէ, տեղը ան պիտի դնէ:

Չէ՛, Սաթենիկ չուրախացաւ: Սիրտը կտոր - կտոր եղաւ երբ իմացաւ թէ եղբայրը զոր այնքան կը սիրէր, այն երիտասարդը որ մեծ ապագայ մը կը խոստանար, նա պիտի գար, ջախջախուէր եւ յուսաբեկ, պիտի նետուէր խանի մը անկիւնը, հաշուետետրներու վրայ մգլելու: Թէ իրենք փայլուն վիճակ մը չպիտի ունենային՝ այդ բնաւ Սաթենիկի փոյթը չէր: Միթէ միշտ փարթա՞մ եղած էին:

Եւ յետոյ, դպրոցէն նոր ելած էր, տակաւին անմեղ էր եւ կը հաւատար որ երջանկութեան անհրաժեշտ պայմանը հարստութիւնը չէ: Եւ սակայն սկսաւ խորհիլ եղբօրը վիճակին վրայ:

Կնոջ մը սրտին մէջ միշտ մեծ տեղ մը կը գրաւէ եղբօր սէրն: Այդ սէրը բուռն զգացում մը չէ, հանդարտ, անոյշ, ջերմիկ զգացում մ'է: Հեռաւորութիւնը, բացակայութիւնը, կարօտը շատ անձկալի ըրած էին Սաթենիկի համար իր եղբայրն: Երբ մեկնեցաւ մօրաքոյրը, Սաթենիկ ինկաւ թիկնաթոռի մը մէջ. տըխուր - տխուր կը մտածէր: Մտօքը կը թռչէր ի Փարիզ, կը տեսնէր եղբայրը ինկած կմախքներու եւ դիակներու վըրայ, կ'աշխատէր լի յոյսերով եւ եռանդութեամբ, եւ ահա՛ յանկարծ խեղճ տըղան մնաք բարով կ'ըսէր ամէն յուսոյ, ամէն ապագայի: Քրոջ սիրտը լեցուած էր: Ամէն քոյր տարիք մարտիրոսութեան իղձ ունի: Սաթենիկ որ այնքան փափուկ զգացումներ ունէր, որոշեց զոհել ինքզինքն, զոհել իր եղբօրը: Մտաւ անկողին եւ երազեց միշտ եղբօրը վրայ: Առաւօտուն կանուխ ելաւ, գնաց մօրաքրոջն եւ իմացուց թէ՝ պատրաստ է ամուսնանալ Քերովբէ էֆէնտիին հետ: Դիւրին է երեւակայել բարի կնոջ խնդութիւնը. գնաց անմիջապէս աւետեց մօրը եւ Հայրապետ էֆէնտիին. էֆէնտին արտաքուստ ոչինչ ըսաւ, բայց ի հարկէ սրտէն գոհ էր: Իր գործոց յաջող կարգադրութեան ամենամեծ արգելքը վերցուած էր:

- Աղէ՛կ, աղէ՛կ, կ'ըսէր ինքնին, եւ տունէն ելաւ գնաց գործին:

Ճամբան ինքնին կ'ըսէր:

- Արդէն գիտէի որ սանկ պիտի ըլլայ: Երբ աղջիկը կը տեսնէ թէ հօրը գործը աղէկ չէ, հոտ կ'առնէ թէ տունը մընալու վախ կայ, ուզած պարոնը պիտի չառնէ, տե՛ս, նայէ՛, այն տեղ աչքին ինչպէ՛ս աղուոր կ'երեւայ հօրը ցոյց տըւած մարդը: Է՛յ, աշխարհս սանկ է:

Խե՜ղճ Սաթենիկ:

Հարսանեաց հանդէսը կատարուեցաւ 1881-ի Ս. Սարգսին, փառաւոր հարսանիք որ մի քանի օրեր Բերայի, Գալաթիոյ եւ Օրթագիւղի ընդհանուր խօսակցութեանց առարկան էր: Հարսանեաց օրեր որքա՜ն մայրեր նախանձեցին Սաթենիկի բախտին: Եւ սակայն, գացէք վեր առէք անգամ մը այն ոսկի թելերն, ի՞նչ տեսնէք: Այն արցունքներն որ կը կաթկթէին անոր աչքերէն: Այդ ոսկին դիմակ մ'է սրտի վշտերն ամբոխածածուկ պահելու, բայց ոչ մէկ դիմակ, որքան ալ անճանաչ ընէ դէմքը, կարող է գնա փոխել:

(Շար. 7)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

«ԲԱՆԲԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐԻ» ՀԱՆԴԷՍԻ

ՔՍԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» հանդէսի 1960-1980 թուականներու մատենագիտութիւնը, որ կը ներկայացնէ 20 տարիէ հրատարակուած նիւթերու ամբողջական ցանկը:

Հայաստանի կուսակցական եւ պետական մարմիններու որոշումով է, որ 1960-ին սկսաւ լոյս տեսնել Նախարարաց խորհուրդին առընթեր գլխաւոր դիւանային վարչութեան «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» հանդէսը, որ անցնող քսանամեակին կարեւոր դեր խաղաց մեր ժողովուրդի նոր շրջանի պատմութեան շարք մը հարցերու ուսումնասիրութեան ու պարզաբանման կալուածներուն մէջ: Որպէս առաջնակարգ հարց, սկսան հրապարակուիլ դիւանային փաստաթուղթերու եւ նիւթերու հաւաքածոներ, գիտական ուսումնասիրութիւններ, հաղորդումներ եւ հրատապ այլ հարցերու վերաբերող բազմաթիւ նիւթեր: Հանդէսի 60 թիւերուն մէջ հրատարակուած են շուրջ 400 գիտական ուսումնասիրութիւններ, որոնց աղբիւր ծառայած են Հայաստանի եւ այլ Հանրապետութիւններու զանազան դիւաններու մէջ գտնուող փաստաթուղթերը, նիւթերը: Այս մասին, բնութագրական է Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր գլխաւոր դիւանային վարչութեան հետեւեալ կարծիքը, թէ «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» հանդէսը «...բընորոշ օրինակ կը ծառայէ միութենական շատ մը Հանրապետութիւններու, Մոսկուայի, Լենինգրադի դիւաններէն յայտնաբերուած փաստաթուղթերը գիտական շրջանառութեան մէջ դնելու տեսակէտով, նիւթեր՝ որոնց մէջ քիչ չեն միւս Հանրապետութիւններուն մէջ յայտնաբերուած եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան վերաբերող դիւանային փաստաթուղթեր»:

Մեկնելով «Բանբեր»ի նիւթերը գիտութեան ծառայեցնելու շահերէն, ինչպէս նաեւ ընդառաջելով բազմաթիւ ուսումնասիրողներու փափաքին, Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր գլխաւոր դիւանային վարչութիւնը յարմար գտած է «Բանբեր»ի 1981 թիւ 3-ին մէջ (61) հրապարակել մինչեւ այսօր լոյս տեսած նիւթերու ամբողջական ցանկը:

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթին մէջ իր ստորագրած գրախօսականով, Երեւանի Մատենադարանի աշխատակիցներէն Նիկոլայ Գեւորգեան կը ներկայացնէ այդ ցանկը՝ Սիստեմատիկ ցանկ, Հեղինակների անուանացանկ, Անձնանունների ցանկ, Յաւելուած. «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» հանդէսի 1960-1980 թուականների եւ 1981-ի համարների բովանդակութիւնը: Սիստեմատիկ ցանկին մէջ նիւթերը դասաւորուած են ըստ բաժիններու, իսկ բաժիններուն մէջ՝ ըստ այբբենական ու ժամանակագրական կարգի:

Յօդուածագիրը խօսելով նիւթերու դասաւորման մասին դիտել կու տայ, թէ բնութագրական է ըստ բաժիններու նիւթերու դասաւորումը, որ հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ՝ Հայ ժողովուրդի նոր եւ նորագոյն շրջանի պատմութիւն, Ընդհանուր պատմութեան հարցեր, Հայ մարքսիստական մտքի զարգացման ու յեղափոխական շարժումների պատմութեան հարցեր, Մինչխորհրդային Հայաստանի մշակոյթի եւ գիտութեան պատմութեան հարցեր, Խորհ. Հայաստանի ընկերային-տնտեսական քաղաքական պատմութեան հարցեր, Խորհրդային Հայաստանում գիտութեան եւ մշակոյթի զարգացման հարցեր. մատենագիտութիւն, դրամագիտութիւն, Հայրենական մեծ պատերազմի հարցեր, Խորհ. Հայաստանը եւ Սփիւռքահայութիւնը, Հայ գաղթավայրերի պատմութեան հարցեր, Արխիւագիտութիւն, արխիւային շինարարութիւն, գործավարութիւն, ֆոնդային ութեմատիկ տեսութիւններ, լրատու:

Այս բաժիններէն զատ հանդէսը ունի նաեւ Բանալի, Խմբագրութեան կողմէ, Նամակներ խմբագրութեանը, Մահախօսականներ ենթաբաժինները: Իւրաքանչիւր առանձին մատենագիտական նկարագրութիւն ունի իր հերթական թիւը, հեղինակին մականունը, անունը, հօր անունը, նիւթին վերնագիրը, հրատարակչական տեղեկութիւնը: Այբբենական կարգով ու մատենագիտական թիւով կազմուած են հեղինակներու եւ անձնանուններու ցանկերը: Բնականաբար, այդ բոլորը կ'օգնեն ուսումնասիրողներուն արագօրէն գտնելու իրենց անհրաժեշտ նիւթը (կամ հեղինակը):

Հանդէսը իր նիւթերու ամբողջական մատենագիտութիւնը կը ներկայացնէ երկու լեզուով՝ հայերէն եւ ռուսերէն:

Մատենագիտական ցանկը կազմած են Ռ. Գրիգորեան եւ Ս. Բեհբուդեան: Հատորը խմբագրած եւ յառաջաբան մըն ալ գրած է հանդէսին խմբագրապետը՝ փրոֆ. Ա. Յարութիւնեան:

Նիկոլայ Գեւորգեան դրուատելէ ետք տարուած աշխատանքը, դիտել կու տայ թէ հատորին մէջ կան կարգ մը թերութիւններ, ինչպէս՝ տեղանուններու ցանկի պակաս, քանի մը նիւթերու ներկայացումը ոչ թէ իրենց տեղը, այլ՝ այլուր, եւ այլն: Յօդուածագիրը կը չեշտէ, թէ այս հատորը իր տեսակին մէջ առաջին գործն է Խորհ. Միութենէն ներս: Այս մասին կը վկայեն զանազան Հանրապետութիւններու քանի մը տասնեակ քաղաքներու գիտա-հետազօտական հիմնարկներէ ու գրադարաններէ ստացուած ապրապրանքները:

ՄԵՐ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ

Գրաբարի մէջ կը գրուէր Աւգոստոս եւ կը կարդացուէր Աուգոստոս: Կը կապուի հռոմէական Աուգուստուս=Օգոստոս կայսեր անունին. ապրած է Ն. Ք. 63էն Յ. Ք. 14 եւ գահակալած Ն. Ք. 27-14:

Օգոստոս կայսրը եղած է Յուլիոս Կեսարը (Ն. Ք. 100-44, գահակալութիւնը՝ 49-44) երրորդ պորտի զարմիկը եւ մինչեւ Ն. Ք. 44 աւազանի անունով կոչուած է Գայոս Օկտավիոս: 44-ին, երբ որդեգրուած է Յուլիոս Կեսարի կողմէ, կնքուած է Գայոս Եուլիոս Յեզար Օկտավիանոս անունով եւ միայն կայսերական գահ բարձրանալէ ետք ստացած է Յեզար Աուգուստուս տիտղոսը:

Այս Օգոստոս կայսրը եւս, ինչպէս Յուլիոս Կեսարը, ժամանակին աստուածացուցած են, որովհետեւ կատարած է հռչակաւոր գործեր. այսպէս, Ն. Ք. 30-ին նուաճած է Եգիպտոսը, 31-ին ջախջախած է Մարկոս Անտոնիոսի նաւատորմը, Հռոմէական Կայսրութեան սահմանները արեւմուտքէն հասցուցած է Հիւսիսային Սպանիա, արեւելքէն՝ մինչեւ մերձդանուբեան տարածութիւնները: Իր տիրակալութեան անունը դրած է «հանրապետութիւն», բայց իրականին մէջ, ինչպէս Ն. Ք. 2-րդ-առաջին դարերու միւս տիրակալութիւնները, եղած է իսկական միահեծան կայսր ու բռնակալ:

Հետաքրքրական է գիտնալ, որ այդ Աուգուստուս-Օգոստոսը իրականին մէջ բնաւ անուն չէ եղած, այլ մակդիր-մականուն. բուն նշանակութիւնը եղած է «սուրբ, վսեմ, վսեմափայլ, մեծապատիւ», լատիներէն augeo բայէն, որ ունէր «մեծցնել, գումարել, օժանդակել, յարգել, փառաբանել» եւ այլ իմաստներ:

Եւ տեսէք, թէ պատմութեան մէջ ի՛նչ տեղի ունեցած է. ի պատիւ Յուլիոս Կեսարին ոչ միայն ամսուան անուն ստեղծուած է (Յուլիս), այլեւ անոր յաջորդած տիրակալներուն տրուած է Կեսար-Կայսր պատուոյ անունը: Ահա Օգոստոս կայսրէն ետք ալ, ի պատիւ անոր, տարուան ութերորդ ամիսը անոր անունով կնքուած է. անգլերէն Աուգըստ, ֆրանսերէն Աութ, գերմաներէն Աուգուստ, ռուսերէն Աւգուստ:

Սակայն ասիկա տակաւին ամբողջը չէ. Աուգուստուս-Օգոստոս դարձած է հասարակ անուն, մակդիր-պատուանուն, որ սովորութիւն եղած է կցելու շատ մը տիրակալներու կայսերական անուններուն: Հոսկէ է, որ յառաջացած հայերէն օգոստափառ մակդիրը՝ օգոստափառ կայսր արտայայտութեան մէջ: Անոր համանիշներն են՝ անգլերէն Աուգըստ, ֆըրանսերէն Օգիւստ, գերմաներէն Աուգուստ, ռուսերէն Աւգուստէյշիյ:

Արդի հայերէնի Օգոստոս եւ լատիներէնի Աուգուստուս ձեւերու հնչիւնային կողմերու կապը դիւրութեամբ կարելի է տեսնել, եթէ ուշադրութիւն դարձուի վերը մէջբերուած գրաբար ձեւի արտասանութեան վրայ (գրաբար աւ-աու պատմական հնչիւնափոխութեամբ դարձած է օ):

Մեր նախնիները իրենց ութերորդ ամիսը, որ կը համապատասխանէր ներկայի Մարտին, կոչած են բնիկ հայկական՝ հնդեւրոպական արեգ «արեգակ, արեւ բառով՝ կա՛մ խորունկ ձմեռէն ետք առաջին անգամ ջերմացնող արեւ տեսնելով, կա՛մ ալ պայծառ արեգակին մասին երազելով...

ՊԵՏՐՈՍ ԲԵԴԻՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 7-ին նշուած է Գէորգ Զաւուշի ծննդեան 110-ամեակը: Բանախօսած է Ալֆրեդ Ղարախանեան, անդրադառնալով հերոսին կեանքին ու գործին: 12 հոգինոց արական երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Վրէժ Մելիքեանի, մեկնաբանած է յեղափոխական քանի մը երգեր: Փակման խօսքը արտասանած է Թաթուլ Օհանեան:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալիշան» դպրոցի «Մարգար Ազատեան» սրահին մէջ, Յունիս 21-ին տեղի ունեցած է հրաժեշտի երեկոյթ մը, ի պատիւ աւարտական դասարանի աշակերտութեան: Բացումը կատարած է Հ. Մանուէլ վրդ. Բոլատեան, գնահատելով վարժարանի տնօրէնութեան, ուսուցչական կազմին եւ ծնողական վարչութեան աշխատանքները: Խօսք առած են տնօրէնը, ուսուցչական կազմի եւ ծնողական վարչութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ երկու աշակերտներ: Թէյասեղանի ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ԹԱՒՐԻԶԻ Հայոց Ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցած է տարազահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.ի «Ծերունի-Գասպարեան» մանկապարտէզին: Բացումը կատարելով Միութեան ատենապետուհին՝ Ռիմա Յովսէփեան, նշած է թէ ցուցադրուող բոլոր տարազները հայկական ժողովրդական են: Ապա տողանցած են մանուկները հայկական ժողովրդական, ազգագրական եւ զանազան շրջաններու յատկանիշները պարզող տարազներով, հաճելի պահեր ստեղծելով ներկաներուն մօտ: Դատական կազմը պարգեւատրած է լաւագոյնները: Հանդէսին փակման խօսքը արտասանած է Բագրատ Ա. քհնյ. Մելքոնեան, վեր առնելով Հ. Օ. Մ.ի դերը գաղութի կեանքին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅ

Խումբը երեք մասի բաժնուած, անցած էր գետը: Գետի ափերը հսկող պահակները դրած էին: Արդէն կ'երեւէր Վարդաձորի լեռը մշուշի մէջ թաղուած եւ կարծես հանդարտ էր ամէն բան:

Ամպոտ էր այդ օր եւ սակայն Հաճի Մուսային այնպէս կը թուէր, որ արեւը միշտ ալ Վարդաձորի լեռնէն կը ցաթէր: Արդէն մօտ էին երկինքին հետ խառնուած լերան:

Հաճի Մուսան այդ պահուն աւելի ըղձաց, որ Զէյնապը արդէն նոյնացած էր Մուհամէտ Համիի, Շէյխ Սայիտի ու իր պատանեկական երեւակայութեան մէջ գամաւորուած Քիւրտիստանի մէջ: Վարդաձորի լեռը ամբողջ Զէյնապն էր կարծես, մշուշէ քօղ մը ձգած երեսին. իսկ Կիրոսի, Մուրատի ու հայ զինուորներուն համար, Վարդաձորի լեռը՝ ոսկրացած ու ձագար ստինքներով մայր մըն էր, որ մշուշի պէս, իր ձեռքերը երկարած՝ օգնութիւն կ'աղերսէր: Հոն, ուր բնակչութիւնը հետզհետէ կը ցամքի ու փէտայիներու օրհասական մարտնչումները կան հզօր, ուր փոքրիկ հիւծած մանուկներ, փայտէ տաղաւարի մը մէջ Ա Բ Գ կը հեգեն:

Երբ աւելի մօտեցան լերան, Մուրատն ալ համոզուեցաւ, որ դժուար չէր ճեղքել Թրքական բանակը ու անցք պահել լերան բնակիչներուն համար, կամ նոյն անցքով վար իջեցնել զանոնք: Հաճի Մուսան, Մարտիկի դէմ ունեցած իր կռուի ընթացքին լաւ սերտած էր լերան անցքերը: Կիրոս ինքն ալ համաձայն էր, որ Չիթթոնուկի կողմէն պէտք էր ճեղքել, որովհետեւ էն կարճ ճամբան է փէտայիներուն հասնելու համար: Էն առաջ Կիրոս ինքը պիտի աշխատէր վեր բարձրանալ ճիշդ այն անցքէն ուրկէ իջած էր: Մուրատի ուժերէն մաս մը պիտի միանար Խալիլի խումբերուն հետ: Խալիլ երկրորդ գիծը պիտի բռնէր անմիջապէս պաշարումի մը առաջքն առնելու համար:

Անոնք գետը նոր անցած էին ձիերով ու տիկերու լաստերով, երբ արդէն իմացան, որ Թրքական բանակին վրայ նոր ուժեր աւելցած են:

Թուրք կառավարութիւնը իմացեր էր, որ 300 փէտայիներ Պարսկաստանի սահմաններէն Թրքական հողին մէջ մտած են: Արդէն չորս կողմը զօրքեր եւ ժանտարմներ ձգած են՝ գտնելու հետքը 300 փէտայիներուն:

Գարափունարի զինատան կողոպուտէն յետոյ կ'ակնկալուէր, որ պայթէր տեղ մը: Արդէն Ալիին մասնակցութիւնը այդ դէպքին, ապացոյց էր, որ այդ կողոպուտը Խալիլին գործն էր: Գիտէին նաեւ, որ գտնուած է Զէյնապը եւ Հաճի Մուսան իր խումբով Գարափունարէն անցած է եւ այլեւս վերադարձած չէ: Որ, ածխագործի տարազով վտանգաւոր մէկը տեսնուած է Խալիլին ու Ալիին հետ: Գիտէին նաեւ, որ Սատոյի խումբը նորէն ճամբաները իջած է: Իմացեր էին ենիճէ գիւղի ոչխարներու քշուիլը: Խումբը Զարխաբան անտառը ձգելէ յետոյ ազատ կ'արձակուին երկու հովիւները: Այդ երկու հովիւները պատմած են, որ հայկական եւ քրտական խումբերը Զարխաբան անտառին մէջ միացած են իրարու, ու Հաճի Մուսան Թուրք բանակին դէմ կ'երթայ:

Հայկական եւ քրտական խումբերը քանի կը յառաջանային, կը զգային որ իրենց շուրջ թաքնուած ուժեր կան: Սատօն է՛ն առաջն էր. ուէ՛ տեղ կրնար յանկարծ պայթեցնել տեղ մը: Սատօն կը նմանէր այն որսկան շուներուն, որոնք որսը շարժման մէջ կը դնեն ցախաստաններէն: Թրքաց բանակին հրամանատար Սէլիմ պինպաշին աւելին դիտէր ու կուչէր ուզեր պայթեցնել Հաճի Մուսայի դէմ: Կը հաւատար, որ իր է՛ն վտանգաւոր թշնամին էր: Գիտէր, որ Զէյնապը լերան վրայ է, որ Հաճի Մուսան Զէյնապին համար իջած էր կռուի դաշտ: Ա՛յո, այո, պէտք էր մօտենալ Հաճի Մուսային, սիրաշահիլ եւ փատիշահին անունով ապահովել Զէյնապի կեանքը, եթէ Հաճին հեռու կենար կռուէն: Սէլիմ պինպաշին կը մտածէր, որ այդ ձեւով կրնար հեռու պահել նաեւ Սատօն:

(Շար. 616)

(Շար. Ա. էջէն)

նեցաւ, այս գիշեր, երբ հայ երիտա - սարդ մը մեռաւ պատրաստած ռումբը ռումբ մը, որ երեսին պայթեցաւ: Օրլի խումբին եղեռնափորձերուն կոյր բրտութիւնը կասկածել տուած էր մեզի անոր հայկ. հարազատութենէն եւ մէջտեղ դընել ծայրայեղ - աջ գրգռութեան «լար - կածը»: Պէյրութէն ալ, Ասալա-ն կոչ մը ըրած էՕրլիի «որ վերջ դնէ զինուորական իր բոլոր գործողութիւններուն Ֆրանսա - կան հաստատութեանց դէմ եւ ինքզինքը նուիրէ իր հարուածները ուղղելու Թուրք ֆաշիստ վարչակարգին դէմ»: Կոչը կ'ըսէ նաեւ.- «կը հրաւիրենք Օրլին-ն գործադրելու ԱՍԱԼԱ-ի հետեւած գիծը»: Ֆրանսական մամուլն ալ սակայն որոշ հակասութիւններ կը նկատէ ԱՍԱԼԱյի յաջորդա - կանյայտարարութեանց մէջ: Լիպերա - սիոն, որ լաւատեղեակ է, ընդհանրապէս աՀարեկչական հարցերու, կ'ըսէ օրինակ թէ՝ ԱՍԱԼԱյի բանբերները, սկիզբը զօ - րավիգ կենալէ ետք Օրլիի, կը թուի թէ կ'ուզեն անջատուիլ անկէ ու թերթը կ'արձագանգէ զանազան սպառնալիքներու կամ յայտարարութեանց նոյեմբերէն ի վեր: Կը յիշէ նաեւ Միհրան Միհրանեանի հետ իր հրատարակած հարցազրոյցը («Յառաջ»՝ Յուլիս 27, - 28), ուր ԱՍԱԼԱյի այս ղեկավարը կը պնդէր որ Օրլի Դաշնակցականներէ կազմուած է, աւել - ցնելով թէ Հ. Յ. Դ., Ֆրանսայի Սփիւռքի մեծամասնութեան կուսակցութիւնը, միշտ պատսպարած է Օրլին, զայն ամբաստանելով որ ԱՍԱԼԱ-ի կը պատկանի: Ու թերթը, ինք ալ շուարած, այլեւս հարց կուտայ.- «ԱՍԱԼԱ՞ թէ Դաշնակ: կամ ոչ մէկը, ոչ միւսը»:

Ստոյգ փաստութեան համար Օրլիի վերջին սպառնալիքները նոր եղեռնափորձերու մասին ֆրանսական շահերու դէմ, բաւական հիմ ունին այլեւս, ինչպէս կը փաստեն կանխել իրենց դրած «զինամթեր - քը»:

Կիրակի իրիկուն, ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին, հեռատեսիլի Աֆթէն 2 կայանը, անդրադառնալով հարցին, նախ խօսեցաւ ցեղասպանութեան զոհ մէկ ու - կէս միլիոն Հայերու մասին, ջարդերու նկարներով, ապա՝ հիւպատոսարանի գրաւման: Վերջին դէպքերուն մասին արտայայտուեցան Արա Թորանեան (ԱՍԱ - ԼԱ-ի զօրավիգ շարժում), Անրի Փափազեան (Հ. Յ. Դ.): Առաջինը պատսպարեց Օրլին, մինչ Ա. Փափազեան ամբաստանեց ԱՍԱԼԱ-ն, որու տարած պայքարը հայ ժողովուրդի պայքարը չէ:

Երկուշաբթի առտուան փարիզեան մամուլին մէջ, ամէնէն լայն տեղ տուողն էր՝ Մաթէն, որ նուիրած էր նաև խմբագրական մը և տեղ կուտար հարցազրոյցի մը, զոր «յետ մահու» կը յայտարարէ, Յակոբ Յակոբեանի հետ: Ըստ թերթին ԱՍԱԼԱ-ի ղեկավարը ծանրօրէն վիրաւորուած է Ուրբաթ իրիկուն իսրայելեան ռումբերէն եւ մեռած Շաբաթ գիշեր: Կը պատմէ թէ ինչ ձեւով իրագործուած է այս հեռաձայնային հարցազրոյցը: Թերթը հարցումներ ուղղած է, մէկուկէս ժամ ետք կրկին հեռաձայնած պատասխաններն ունենալու համար: Ըսուած է իրեն թէ Յակոբեան ծանրօրէն վիրաւորուած է եւ իր օժանդակներէն մէկն է, որ արաբերէն, տուած է Յակոբեանի նախապէս պատրաստած գրաւոր պատասխանները: Այս պատասխաններու մէջ, ԱՍԱԼԱյի ղեկավարը կը ցաւի որ Օրլի այդքան մանրամասնութիւններ տուած ըլլայ Ֆրանսայի հետ բանակցութեանց մասին, ինք ալ կը կրկնէ որ «կազմուելէ առաջ, Օրլիի անդամները Դաշնակ կուսակցու - թեան կը պատկանէին: Իրենց հոգը չէ թէ Հայեր ըլլան բանտը: Իրենց հոգը չէ թէ Ֆրանսայի մէջ, կառավարութիւնը աջ ըլլայ թէ ձախ: Ռումբ կը դնեն, ինչ ալ ըլլայ կառավարութիւնը»: Ինչպէս քանի մը օր առաջ Միհրան Միհրանեան, ինք ալ տեղեկութիւններ կուտայ Կոպեռնիկի եղեռնափորձին, եւ Ֆասի Տանիի մահափորձին մասին, կրկնելով առաջինին համար թէ Ապու Նիտալ գործ չունի անոր հետ: Մաթէն կ'ըսէ ուրեմն թէ այս խօսակիցը, որու կրկին հեռաձայներ են կիրակի առտու, յայտներ է թէ Յակոբ Յակոբեան մեռած է Շաբաթ գիշերը, տարած վէրքերէն: Ըստ նոյն թերթին «վերլուծումին» ԱՍԱԼԱ-ի մասին, Յակոբ Յակոբեան «Հայերու Եասըր Արա - ֆաթ»ը կը նկատուի ոմանց կողմէ:

× Քոթիտիէն տը Փարի նաեւ կ'անդ - րադառնայ բաւական ճաղկելով ԱՍԱԼԱյի «աներեւութիւնը» (թուփէ) երբ կոչ կ'ընէ Օրլիի: Ֆիկառօ-ի համար, հայ ահաբեկիչի մը անճարակութիւնը, օգնութեան հասաւ ոստիկաններուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ, Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտոյեան 100 Ֆ.:

×

ՄԷՕՏՈՆ.- Տիկին Մարի Զաքըլճեան 160 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն
UMAF
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

Խանիգս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգացումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսուցում մը կը ջամբէ:

— Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատեւել առանց ձեզի:

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը:

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տնօրէնութիւնը կ'առաջարկէ ձեզի.—

- Բացումը մանկապարտէզի մը՝ օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով:

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ արուարձաններու փոքրիկներուն համար:

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակներուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթարանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար(արձանագրութեան ծախք՝ 150:

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշադին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ):

- Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ
ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝

Տիկին ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

որ ձեզ կ'ընդունի.-

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ժամը 10-էն 12 - Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ:

1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

FETE CHAMPETRE

Սէն-Ռաֆայէլի Հօմ Արմէնիէնի Տարեկան Դաշտահանդէսը

Հայ Աղքատախնամի Ընկերակցութեան բարեսիրական գործունէութեան ի նպաստ կատարուող

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 12 - 21

Սէն - Ռաֆայէլի Հօմ Արմէնիէնի մէջ: 107, Avenue du Maréchal Lyautey

Հոմին Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հայկական ճաշեր – Գեղարուեստական բաժին

Թօմպոլա - Հաճելի մթնոլորտ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ամսական ընդհ. ժողովը, Հինգշաբթի, Օգոստոս 5, ժամը 20.30-ին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

- Ինքնաշարժ մը -

LE FESTIVAL INTERNATIONAL
D'ART LYRIQUE ET DE MUSIQUE
D'AIX-EN-ROVENCE
présente

CARZOU

PEINTURES et ŒUVRES GRAPHIQUES
10 Juillet — 3 Août
GALERIE DE LA PREVOTE
Place de l'Ancien Palais de l'Archevêché
AIX - EN - PROVINCE

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՅՑ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՔԱՆԱՔԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 28-րդ տարեդարձ եւ բացում «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» Թանգարանին:

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 (14 ՕՐ)
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7 - ՀՈԿՏԵՄԱԵՐ 14 (7 ՕՐ)

Խումբերը կը մեկնին Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն
կ'ընկերանան՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ

DEUX VOYAGES EXCEPTIONNELS EN ARMENIE
du 2 au 15 Octobre ou du 7 au 14 Octobre
à l'occasion du 28 ème anniversaire de l'intronisation de Vaskène Ier
et de l'inauguration du musée « Alec et Marie Manoogian ».

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261-51-13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
4

MERCREDI
4 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.228

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.228

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԴԻՐՔԵՐՈՒ

Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

×

Կիրակի օրուան տեղացած ռումբերէն, արեւմտեան - Պէյրութի վրայ, վնասուած է նաեւ Ս. Նշան Եկեղեցին: Ցերեկէն քիչ ետք է, որ ռումբ ինկած է եկեղեցւոյ բակը, վնասելով աջ կողմի պատին, որ կիսաքանդ է եւ գաւիթին: Միւս կողմէն ալ՝ արեւելեան - Պէյրութ Կիրակի վաղ առաւօտեան, 4ուկէսի շուրջ ռոքէթներ ինկած են Զալքա եւ բաւական վնասներ հասցուցած: Հայ ընտանիքի մը, այր ու կինն մեռած են, երեք զաւակներէն մէկն ալ վիրաւորուած:

Այս առթիւ յիշենք թէ բաւական առաջ ալ, Յուլիս 15 եւ 22-ին այլ դէպքեր պատահած էին, բայց այս անգամ ոճրային բնոյթ ունեցող եւ ոչ՝ ռմբակոծութեանց հետեւանքով: Այսպէս, Յուլիս 15-ին, մահափորձի մը ձեռնարկուած է, արեւմտեան - Պէյրութ, Դաշնակցական պատասխանատու անդամի մը եւ իր ընկերոջ դէմ, բայց բարեբախտաբար, շնորհիւ իրենց արթնութեան, կրցած են ազատիլ: Ութ օր ետք ալ, Յուլիս 22-ին երկու անձեր երկու ձեռնառումբ նետած են Նշան Փալանճեան ճեմարանին վրայ: Ռումբերէն մէկը պայթած է, վիրաւորելով պահակ չորս Հայ երիտասարդներ, որոնք անմիջական դարմանումի ենթարկուած են:

×

Ընդհանուր ձեւով, եթէ կացութիւնը բաւական լաւ է արեւելեան կողմը, նոյնը չէ արեւմտեան կողմը, ուր ելեկտրական հոսանքը չէր վերահաստատուած Երկուշաբթի, բայց ջուրը կը հայթայթուէր: Գալով իսրայելեան ուժերուն, կ'ամրապնդեն իրենց դիրքերը եւ հակառակ 9-րդ հրադադարին, կռիւները, ռմբակոծութիւնները բոլորովին չեն դադրած:

Միւս կողմէ, Նախագահ Ռեկըն հազիւ թէ վայրկեան ընդունած է Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, խստօրէն հրահանգելով որ վերջ դրուի անխնայ յարձակումներուն: Շամիր կ'ըսէ սակայն թէ պաղեստինեան ուժերը Պէյրութը չեն թողուր ցորչափ համոզուած մնան, որ իրենց առջեւ կարելիութիւն մը կայ բանակցութեամբ կամ այլ միջոցներով ելքի մը յանգելու: Բրեժնեւ նամակ մը եւս ղրկած է Ռեկընի, որպէսզի խօսք հասկցնէ Իսրայէլի:

Ամերիկեան ծրագիր մը եւս կայ Պաղեստինցիներու քաղաքը պարպելու համար, զոր Նախարարապետ՝ Ուազզան պիտի ներկայացնէր ՊԱԿ-ի: Հոս, նախատեսուած են միջազգային ուժի մը տեղաւորումը արեւմտեան - Պէյրութ եւ պաղեստինցի ռազմիկներու մեկնումը: Պաղեստինցիք, այս ծրագրին մէջ, ուղղակի արաբական այլ երկիրներ պէտք է երթան եւ ոչ՝ նախ լիբանանեան այլ շրջաններ: Միջազգային ուժը պիտի միջամտէ առաջին խումբի մը մեկնումէն ետք: Պաղեստինցիք կրնան մեկնիլ ցամաքէն կամ ծովու ճամբով: Իսրայելեան ուժերն ալ պիտի քաշուին, բայց ճշդուած չէ թէ Պաղեստինցիներու մեկնումէն առա՞ջ թէ վերջը:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԼԻ

ԵՐԿՈՒ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՆՈՐ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Կանըլըլի ռումբին պայթումէն 48 ժամ ետք, ոստիկանութիւնը ամբաստանութեան տակ առաւ ձերբակալած երկու անձերը՝ Խաչատուր Կիւլիւմեան (ռումբին զոհ գացած երիտասարդին եղբայրը) եւ փավիյոնին սեփականատէրը՝ Շաւլ Սանսոնեթթի, որու կինը Հայ է: Ներկայիս նկատի առնուած է իրենց դէմ, օրինազանցութիւն զէնք եւ պայթուցիկ կրելու օրէնսդրութեան:

Երեքշաբթի առտու, փարիզեան մամուլը կրկին տեղ կուտար այս հարցին: Քոթիտիէն տը Փարի (Օգոստոս 3), կը խորագրէ թէ քննութիւնը կը յառաջդիմէ ու բաւական կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ - Օրլի շարժումներուն վրայ, յայտնելով նաեւ թէ զինուորեալները, ներկայիս, փոխադարձաբար զիրար կը մեղադրեն: Յաճախ նաեւ կրկնութիւններ են դրուածները, կամ նոյն թերթին կամ ուրիշ թերթերու: Այսպէս կը վերյիշուի Միհրան Միհրանեանի (Լիպերասիոն) կամ Յակոբ Յակոբեանի (Մաթէն) յայտարարութիւնները, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ.-ի, որու համար ԱՍԱԼԱ-ն բոլորովին ՊԱԿ-ի ձեռքն է: Ֆիկառօ կը յայտնէ թէ Կանըլի դըտնըւած փաստաթուղթերէ մեկնելով, բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուած են Հայերու մօտ եւ «կը թուի՝ նոր հետքեր գտնուած են»: Ոստիկանութիւնը համոզուած է, կը գրէ թերթը, որ Օրլի շարժումը յարաբերութիւններ ունեցած է եւ դեռ ունի ԱՍԱԼԱ-ի հետ, նոյնիսկ եթէ այս վերջինը կ'ուրանայ թաքթիք դրդապատճառներով: Փավիյոնը նաեւ նամակատուփ ծառայած է եւ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ որո՞նց ուղղուած էին արտասահմանէն ղրկուած նամակները, որոնք Կանըլիէն կ'անցնէին: Մաթէն քանի մը տողով միայն կ'անդրադառնար երկու ձերբակալութեանց, ինչպէս Մոնտ նախորդ իրիկունը, որ կ'արձագանգէր անցուդարձին: «Լիպերասիոն» (Օգոստոս 3) կ'ըսէ թէ ոստիկանութիւնը շատ կը հետաքրքրուի Սանսոնեթթի եւ Կիւլիւմեան ընտանիքներու կապերով եւ թէ ձերբակալուած Շաւլի տղոցմէն երկուքը կը հարցաքննուէին Երեքշաբթի, Քորսիքա: «Հայկ. բանակէն» խորագրին տակ ալ կրկին կը պատմէ հայկ. շրջանակներու փոխադարձ ամբաստանութիւնները, մանաւանդ երբ Ասալա, նոյն թերթին մէջ, ըսած էր թէ Օրլի Դաշնակ խմբակ մըն է: Ինթերնէշընըլ Հէրըլտն ալ Երեքշաբթի Ռօյթըր հեռագրով մը կուտար նոյն տեղեկութիւնները ռումբին զոհ գացած հայ երիտասարդին եւ տեղւոյն վրայ գտնուած զէնքերու մասին:

Վերջապէս, մէկ խնդացող կայ, անշուշտ, այս կացութեան ի տես, Թուրքն է: Կը բաւէ Թէրճիւմանի կամ Հիւրրիյէթի խորագիրները կարդալ, այս մասին:

×

Եթէ հարկ էր, այս ամբողջը կուգան, անգամ մը եւս փաստել, թէ ի՛նչ վտանգաւոր արկածախնդրութիւններու կը տանին գործունէութիւններ, որոնք կը կատարուին առանց լրջութեան, առանց պատասխանատուութեան գիտակցութեան եւ դեռ չենք խօսիր քաղաքական հասունութեան մասին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՈՉ»

o

Չեմ յիշեր, թէ ի՞նչ էր այն նիւթը, որուն շուրջ միջոցէ մը ի վեր կարծիքի փոխանակութիւն կ'ընէինք ընկերներէս մէկուն հետ: Ճիշդ է որ ամէն կէտի վրայ համակարծիք չէինք իրարու, բայց յաճախ նոյնը կը պնդէինք ընդհանուր գիծերու մէջ: Եւ այդ ալ զարմանալի չէր, որովհետեւ գաղափարակից ընկերներ էինք: Նոյն ճաշակները, նոյն նախասիրութիւնները կը բաժնէինք: Արուեստի նոյն դպրոցներէն կ'ախորժէինք, նոյն հեղինակներէ հաճոյք կ'առնէինք: Այդ օր ալ սակայն պատահեցաւ որ անգամ մը «ոչ» մը ըսեմ իրեն, ըսածը նոյնութեամբ չբաժնեմ:

- Դուն ալ անպայման ոչ պիտի ըսես, ըսաւ ընկերս դժկամակութեամբ:

Որքան որ կը յիշեմ, առաջին անգամն էր որ «ոչ» կ'ըսէի այդ օր: Զարմացայ:

- Ոչ, ըսի, ես այդպիսի սովորութիւն մը չունիմ, քեզի այդպէս եկեր է:

- Ո՛չ, ո՛չ, ունիս, շարունակեց ընկերս: Որքան որ ալ նոյն տեսակէտները պարզենք, կը սիրես «ոչ» մը ըսել եւ մէջտեղ նետուած կարծիքին մօտենալ՝ տարբեր տեսանկիւնէ մը: Արդէն առանձին չես, քու նմանները շատ են:

Պահ մը խորհեցայ: Ընկերս իրաւունք ունէ՞ր արդեօք: Արդեօք, առանց որ նըշմարէի, ժխտական մէկն էի ես, հակաճառո՞ղ մը, կարծրամի՞տ մը: Ո՛չ: Չէի կարծեր: Ընկերս կը չափազանցէր:

- Կը սխալիս, ես այդ խառնուածքը չունիմ, պատասխանեցի: Ընդհակառակն բնաւ չեմ սիրեր ոչ ըսել, անհանգիստ կ'ըլլամ ատկէ: Քիչ առաջ ալ երբ քեզի «ոչ» ըսի, բոլորովին ոչ ըսել չէի ուզած: Ըսելու ձեւ մըն էր այդ: Իրականութեան մէջ շատ ալ հեռու չէի քու մտածելակերպէդ:

- Ո՛չ, պնդեց ընկերս, մի փորձեր արդարանալ: Առաջին անգամ չէ որ ուշադրութիւն կ'ընեմ: Դուն ալ անո՛նցմէ ես, որոնք չեն կրնար երկու կամ երեք նախադասութիւն գործածել, առանց անոնց միջեւ «ոչ» մը արտասանելու: Այս փոքրիկ բառը շատերու մինչեւ ծուծը թափանցած է, մինչեւ իսկ հիւանդագին վիճակ մը ստեղծած է: Մարդիկ կան, որոնք նոյնիսկ եթէ ճիշդ քու ըսածդ պիտի կրկնեն, նախ «ոչ» մը կ'ըսեն, բաներ մը կը մրմռան իրենց քթին տակէն, յետոյ կը կրկնեն այն ինչ որ արդէն ըսած էիր:

- Իրա՞ւ կ'ըսես, հարցուցի զարմանքով: Ե՞ս ալ այդ հիւանդներէն եմ:

- Ո՛չ, պատասխանեց, չեմ կրնար պնդել որ դուն այդ հիւանդներէն ես, որովհետեւ բարեբախտաբար քու «ոչ»երդ բոլորովին ալ ժխտական «ոչ»եր չեն: Դուն անպայման ըսածին հակառակը պնդելու համար չէ որ «ոչ» կ'ըսես առհասարակ: Դուն թերեւս ըսուածը շատ աւելի պատկերալից դարձնելու, աւելի ընդարձակելու կամ ընդհակառակն սահմանափակելու համար է որ «ոչ» կ'ըսես:

- Այդ աւելի գէշ չէ՞, հարցուցի զարմանքով:

- Ո՛չ, պատասխանեց, ինչո՞ւ աւելի գէշ ըլլայ: Մնաց որ այստեղ խնդրոյ առարկայ չէ գէշ կամ լաւ վերաբերում: Պարզապէս կեցուածք մը խնդրոյ առարկայ է: Չե՞ս անդրադարձած որ կարգ մը մարդիկ «այո» ըսել, ուրիշ բան աւելցնել չեն գիտեր:

- Այո, ըսի:

- Դուն ալ անոնցմէ ես ահաւասիկ, շարունակեց: «Այո» ըսելը շատ ալ հանգիստ գործ չէ, գիտեմ, գոհութիւն կը պահանջէ: Այդ պատճառաւ է որ նմաններդ նոյնիսկ եթէ պարբերաբար «այո» մը ըսել ստիպուին, ետեւէն «բայց» մը կ'աւելցնեն, առարկութիւն մը ընել կը փորձեն: Ճիշդ չէ՞:

- Ճիշդ է, բայց, ըսի, ես...

- Ո՛չ, հիմա ալ ահաւասիկ նոյնը կ'ընես, ըսաւ կրկին ընդհատելով զիս:

Յետոյ ժպտեցաւ.

- Հաւատա ինծի, մարդոց մեծամասնութիւնը շատ դժբախտ պիտի ըլլար, եթէ «ոչ» եւ «բայց» բառերը արգիլէինք իրենց:

- Չիս զարմացուցիր, ըսի մտածկոտ: Այսուհետեւ ուշադրութիւն պիտի ընեմ, որպէսզի նուազ գործածեմ այդ երկու բառերը:

- Ո՛չ, ըսաւ, պիտի չկարենաս ուշադրութիւն ընել, որովհետեւ հինգ վայրկեան վերջ պիտի մոռնաս: Ո՛չ մէկը կրնայ ուշադրութիւն ընել թէ որքան յաճախ կը գործածէ այդ փոքրիկ «ոչ» բառը: Ո՛չ մէկը:

×

Անկեղծօրէն ըսելու համար, ընկերոջս ըսածները տարապանք պատճառեցին ինծի: Բաւական տանջուեցայ յիշելով իր դիտողութիւնները: Յետոյ սակայն յանկարծ անդրադարձայ որ սա կարճ խօսակցութեան մէջ ան ինծմէ 10ն անգամ աւելի շատ գործածած էր այդ «ոչ» բառը: Այնտեղն շունչ մը առի եւ իրաւունք տուի իրեն: Այո՛, մեզմէ ոչ մէկը ուշադրութիւն կրնայ ընել թէ որքան յաճախ կը գործածէ այդ փոքրիկ «ոչ»ը:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 28 - 29)

ԷԴՄՈՆ ՔԷՕՍԷՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

«Մոսֆիլմ» արուեստանոցին մէջ աւարտած են «Ինչ որ տեղ հեկեկում է Պիրոլը» շարժանկարի նկարահանման աշխատանքները: Ժապաւէնին հեղինակն է Մոսկուա բնակող բեմադիր Էդմոն Քէօսէյեան: Նիւթը առնուած է պատերազմի կեանքէն: Կը խօսուի տարագրութեան մէջ գտնուող ռուս կնոջ մը մասին, որ կը սպաննէ բազմաթիւ խաղաղ բնակիչներու գնդակահարութեան մէջ մեղաւոր ֆաշիստ սպան: Կինը կ'ապրի օտար երկիր մը, սակայն երբ հայրենիքի դլխուն կը կախուի մահուան սպառնալիքը, ան կը մտնէ դիմադրական շարժման մէջ: Գըլխաւոր դերերը ստանձնած են Արմէն Ջիգարխանեան եւ Լաուրա Գեւորգեան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱԲԱՆՆԵՐԸ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհրդային մասնագէտներու խումբի մը հետ Քուպա գացած են Երեւանի «Հայարդնախագիծ» հիմնարկի աշխատակիցներէն Անատոլի Թադեւոսեան եւ Սերգէյ Մովսիսեան, մասնակցելու համար ջրատնտեսական շինարարութեան ծրագիրներու իրականացման: Ասկէ առաջ ալ Հաւանա մեկնած եւ իրենց մասնագիտութիւնը ցուցաբերած են ջրերկրաբաններ Ռոբեր Պետրոսեան եւ Գէորգ Խաչատրեան, ինչպէս նաեւ Սուրէն Բաղդասարեան, Մելս Պետրոսեան եւ Վասիլի Խաչատրեան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ
ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Դ.

Երբ այսօր Թուրք պատմաբանները, լրագրողներ հայկական ապստամբութիւններու մասին կը գրեն, չեն կրնար ցոյց տալ մէկ հատ իսկ վաւերական աղբիւր: Մինչ չէզոք պատմաբանը այսօր կը գտնէ անհամար փաստեր եւ վկայութիւններ, որոնք հայկական ըմբոստութեան մը նշոյլն անգամ չեն ցոյց տար: Յիշենք ամենէն կարեւորը՝ Թուրքիոյ դաշնակից Գերմանիոյ դիւանագիտական գործակալները, որոնք հսկայ ցանց մը ունէին Օսմանեան կայսրութեան գլխաւոր քաղաքներուն մէջ. այսպէս՝ Էրզրում, Մերսին, Ատանա, Հալէպ, Խարբերդ, Մուսուլ, Թրապիզոն, Սամսոն, Իզմիր, Տիգրանակերտ եւայլն…: Այս քաղաքներու մէջ պաշտօնավարող գերման դիւանագէտներէն ոչ մին հայկական ապստամբութեան մը մասին չի գրեր, այլ իրենց տեղեկագրերը կը հաստատեն կանխամտածուած ցեղասպանութիւնը միայն:

17) Այսօր, Թուրքերը, խնդրոյ առարկայ կ'ընեն նաեւ թէ Հայոց թիւը 1914-ին հազիւ 1.500.000 էր, հետեւաբար Հայոց կորուստը մէկ ու կէս միլիոն չէր կրնար ըլլալ, թէ ոչ հայ մնացած պիտի չըլլար: Անշուշտ սա շատ ճիշդ եւ տրամաբանական տեսութիւն է, եթէ անշուշտ վերոյիշեալ վիճակագրութիւնը ճիշդ ըլլար: Ցայտագրին խօսնակները նորէն առաջ կը քշեն Վիթալ Քուինէի վիճակագրութիւնը, ինքնին արդէն Օսմանեան աղբիւրէ քաղուած է եւ հեղինակը եւս իր տարակուսանքը կը յայտնէ անոր ճշգրտութեան մասին: Կը թուին նաեւ ուրիշ քանի մը եւրոպական թուանշաններ, որոնք մէկ ու կէս միլիոնի շուրջ կը դառնան (1):

Մենք պիտի ուզէինք գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար արդեօք Պերլինի վեհաժողովէն առաջ երբ դեռ հայկական հարցը գոյութիւն չունէր, նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ լոյս տեսած պաշտօնական կամ ոչ պաշտօնական հրատարակութիւններ Հայոց թիւը 2.500.000-ի մօտ ցոյց կուտան, եւ ի՞նչ եղաւ արդեօք այդ ժողովուրդը:

18) Օսմանեան «բարեխնամ» կառավարութիւնը կը կրկնեն այսօր Թուրք պատմաբաններ՝ Պայուր կամ Սօնյէլ, լրբօրէն, «Հայոց տեղահանութեան ընթացքին անոնց բոլոր հանգիստը ապահովելու համար ամէն զոհողութեան դիմեց»:

Մենք չենք ուզեր հոս մանրամասնութիւններու մէջ կորսուիլ, բայց կը թելադրենք Թուրք հեղինակներուն կարդալ ամերիկեան եւ գերմանական կառավարութիւններու ներկայացուցիչներուն վկայութիւնները: Երբ պատմութիւնը կը գրուի առանց փաստի, կը վերածուի մասալի:

Տրապիզոնի տեղահանութեան մասին լրբօրէն կը յայտարարէ հեռատեսիլի խօսնակ (1) թէ տարագրեալները սա կամ նա ճամբաներով եկած են եւ հասած Ուրֆա եւ Հալէպ: Զլսեր թէ քանի հարիւր քիլոմեթր է այդ հեռաւորութիւնը և երբ շոգեկառք գոյութիւն չունէր ինչպէ՞ս կարելի էր: Տրապիզոնի աքսորին եւ կոտորածին դատավարութեան թղթածրարները պէտք է փնտռէ այդ խօսնակը նախ քան անպատասխանատու յայտնութիւններ ընելը: Դեռ շատ հետաքրքրական վկայութիւններ ձեռք ձգած ենք մեր պրպտումներու ընթացքին: Զոր օրինակ, Միացեալ - Նահանգներու Տրապիզոնի փոխ - հիւպատոսը 1916-ին կը յայտարարէ թէ իր ականատես վկայ ներկայ եղած էր երբ Տրապիզոնի մէջ հայ մանուկներն ու կիները շուներու նման ծով քշուեցան…

Այսօր երբ բոլոր Թուրք պատմաբանները եւ հեղինակները միաբերան են ժխտելու հայկական ցեղասպանութիւնը, կ'արժէ իրենց յիշեցնել թէ 1915-ի յաջորդող տարիներուն բազմաթիւ Թուրքեր ընդվզեցան այս դաժանութիւններուն դէմ: Եղան Թուրքեր, որոնք մերկապարանոց հրատարակեցին իրենց վկայութիւնները Թուրք մամուլին մէջ զինադադարի շրջանին: Նոյնիսկ Իթթիհատականներու բարեկամ Ահմէտ Էմին Եալման՝ Սելանիկցի հրէածին եւ ազատ - որմնադիր Թուրքը, իր գրքերէն միոյն մէջ կը խոստովանի թէ «Աքսորը նախ նկատի առնուած էր իբր զինուորական առժամեայ միջոց: Բայց կարգ մը ազդեցիկ Թուրք քաղաքագէտներու համաձայն ան նկատի առնուեցաւ իբր հայ փոքրամասնութեան բնաջնջումը Թուրքիոյ մէջ, ա՛յն մտքով թէ Փոքր Ասիոյ մէջ առիթ մը պիտի ընծայէր որպէսզի մէկ ցեղ գոյութիւն ունենար» (2):

Այսօր ցեղասպանութեան մասին կը խօսուի բայց բոլորովին կը մոռցուի թէ ի՞նչ եղան Հայոց վերաբերեալ անշարժ կամ շարժուն կալուածները: Ո՞ր տարագրեալը վերստացաւ իր ստացուածքը պատերազմէն յետոյ: Իրենց բոլոր հարստութիւնը բաշխուեցաւ Թուրք ժողովուրդին, Իթթիհատական երեւելիներուն ու իրենց հաւատարիմ ծառաներուն միջեւ: Եւ այսօր կան անձեր, դեռ կը համարձակին հեռատեսիլէն յայտարարել որ «Առ ու ծախի Յանձնախումբեր» Հայոց կալուածներու հարցերով զբաղեցան, նոյնիսկ Հայոց կառքերն ու կենդանիները եւս վնասէ զերծ պահել ջանացեր են եղեր (3): Արդեօք այդ «Յանձնախումբերը» ի՞նչ ըրին հայկական կալուածներու փոխարժէքը… շատերու պէս հետաքրքիր ենք գիտնալու:

×

Եղեռնի հարցին առթիւ կ'ուզենք անդրադառնալ քանի մը հարցումներու մասին որոնք Նիս-էն բարեկամս Պ. Տիգրան Հաճեան հրապարակաւ (4) եւ նաեւ անձնական նամակով մը կը հարցնէր: Հաճեան կ'ուզէ գիտնալ թէ՝ ե՞րբ, ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ համար Օսմանեան կայսրութեան վարիչները ամբողջական բնաջնջման որոշում տուին Հայոց համար:

Ուրիշ առիթով արդէն «Յառաջ»ի մէջ յայտնած ենք թէ ինչո՞ւ բնաջնջման որոշում տուին Օսմանեան կայսրութեան ղեկավարները: Կ'ուզեմ քանի մը տողով ամփոփ կերպով պատասխանել Հաճեանի:

Ա.- Ինչո՞ւին համար մեր պատասխանն է, եւ կը կարծենք թէ այլեւս գաղտնիք մը չէ «առանց Հայու, հայկական պահանջը Արեւմտահայաստանի մէջ արժէք չի ներկայացներ»: Այլ բացատրութեամբ Հայոց բնաջնջումը Հայաստանի վերածնունդի հաւանականութիւնը փճացուց: Այլապէս, պատերազմէն յետոյ անխուսափելի էր Հայաստանի ստեղծումը, մանաւանդ որ ռուսական յեղափոխութիւնը ցարական կառավարութեան քաղաքականութենէն տարբեր ուղղութիւն մը ընդգրկած էր: Ճէմալ փաշա յետ մահու լոյս տեսած իր յիշատակներու մէջ կ'ընդունի թէ «Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմի մտնելով կը յուսար միջազգային դաշնագրերով իրեն պարտադրուած բոլոր կապանքներէն ձերբազատիլ» (5): Համիլ պէյ Օսմանեան Բարլամէնթի նախագահներէն, եւս նոյն կերպով կ'անդրադառնայ իր յիշատակներուն մէջ, որոնք Բ. պատերազմէն յետոյ, իր ողջութեան հրատարակուեցան:

Բ.- Ե՞րբ որոշում տրուեցաւ Հայոց բնաջնջման: Երիտթուրքերու մօտ օտար տարրերու ջնջումը միշտ գովաբանուած է, դեռ յեղափոխութենէն (1908) կամ աւելի ճիշդ զինուորական հարուածէն առաջ, իսկ իրենց պաշտօնական օրկաններուն մէջ, - նամանաւանդ Շուրայը Ումմէթի մէջ - Պահաէտտին Շաքիր, չէր ծածկեր Փոքր Ասիոյ մէկ թրքացման կամ միւս ժողովուրդներու խլամ տարրին մէջ լուծելու անհրաժեշտութիւնը:

(Շար. 4)

(1) Տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 1982, թիւ 15163:

(2) Տե՛ս A. E. YALMAN; Turkey in the World War, New Haven, 1930, p. 320.

(3) Տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 5, 1982, թիւ 15163:

(4) Տե՛ս «Յառաջ», Փետրուար 23, 1982, թիւ 15111:

(5) Տե՛ս Ճէմալ Փաշա-ըրն Հաթըրալարը, Պոլիս 1923, էջեր՝ 274 - 276:

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»
ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ԵՐԹԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Յունիս 1-էն մինչեւ Յուլիս 13 կ'ընդմիջուէին խորհրդային 45-րդ ախոյեանութեան խաղերը, աշխարհի Բաժակի ատրտականներուն կարենալ հետեւելու համար:

Այդ ընդմիջումի ընթացքին, ինչպէս Խորհ. Միութեան միւս խումբերը, Երեւանի «Արարատ»ը եւս հեռացած է վարժութիւններու եւ յատուկ մարզանքներու պահպանելու համար ֆիզիքական ձկունութիւնը եւ կատարելագործելու թէքնիքը: Մարզումները տեղի ունեցած են Ջորագիւղ եւ Սոչի: Այդ շրջանին «Արարատ» բարեկամական հանդիպումներ ալ ունեցած է: Այսպէս, 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթած է Խարկովի «Մեթալիստ»ի, 2-ի դէմ 4 կէտով պարտութեան մատնած է Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը, իսկ 1-ի դէմ 3 կէտով պարտուած է Դուշանպէի «Պամիր»էն:

Ախոյեանութեան ընդմիջումին, ինչպէս ծանօթ է, «Արարատ»ի խմբապետը՝ Խորէն Յովհաննիսեան, մեկնած էր Սպանիա՝ Մունտիալին մասնակցելու, Խորհ. Միութեան խումբին հետ: Ի դէպ, Խորհ. Միութիւն - Պելժիա հանդիպումին (Յուլիս 1), Խորէն Յովհաննիսեան նշանակելով խաղին միակ կոլը, կ'ապահովէր իր խումբին յաղթանակը: Սպանիա գացած էր նաեւ «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան:

Խորհրդային 45-րդ ախոյեանութեան երթի մրցումները վերսկսան Յուլիս 14-ին: «Արարատ» իր առաջին հանդիպումը ունեցաւ Երեւանի մէջ, Մոսկուայի «Սպարտակ»ին հետ:

«Սպարտակ» տասը անգամ ախոյեան հանդիսացած է Խորհ. Միութեան, տասը անգամ ալ տիրացած բաժակին: «Արարատ» եւ «Սպարտակ» ցայժմ 38 անգամ խաղացած են իրարու դէմ. Մոսկուացիներ 16 անգամ յաղթած են, 11 անգամ պարտուած եւ 1 անգամ ալ հաւասար մնացած, նշանակելով 47 կոլ եւ ստանալով 35 կոլ: Այդ հանդիպումներուն իրենց կարեւոր դերը ունեցած են «Արարատ»ի նախկին մարզիկներէն Ն. Սիմոնեան, Ս. Համբարձումեան, Յ. Զանազանեան եւ ներկայիս խումբին մաս կազմող Ա. Միրզոյեան: Երկու խումբերն ալ կը կիրարկեն յարձակողական խաղարկութիւն մը, որ միշտ հետաքրքրական է հանդիպումի մը ընթացքին: Այս իմաստով ալ, Յուլիս 14-ի խաղը բացառութիւն մը չկազմեց: Առաջին իսկ վայրկեաններէն երկուստեք անցած են գրոհի եւ ամէն ջանք ի գործ դրած առաջին կոլը նշանակելու համար: Առանձնաշնորհումը վերապահուած է

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Զ.

Ջենք ուզեր Սաթինիկի հետ մտնել իւր նոր տան մէջ եւ քայլ առ քայլ հետեւիլ իւր ընտանեկան կենաց եղերերգութեան: Համբերեց խեղճը երկու տարիներ, բայց սակայն հասաւ վայրկեան մը ուր համբերութիւնն ալ սահման մը ունեցաւ. եկաւ ժամանակ մը յորում այլեւս անհնարին էր իրեն կենակցիլ ամուսնոյն հետ: Օր մը, 1883 Թուականի սկիզբներն, եկաւ ծնողաց տունն եւ չվերադարձաւ այլեւս:

Է.

- Անցան շաբաթներ եւ Սաթինիկ օր ըստ օրէ կ'ըմբռնէր իւր վիճակին ծանրութիւնը: Որքան սուր աչքերով կը նայէր հեռուն, շատ հեռուն, միշտ միեւնոյն հորիզոնը կը տեսնէր պարզուած իւր աչքերուն առաջ. ձանձրոյթ: Այո՛, հայրը լաւ վիճակի մէջ էր. խնայողութեան եւ ո՛չ իսկ փորձ մը եղած էր: Տակաւին երկու տարիներ եւ ահա եղբայրը աւարտելով ուսման ընթացքը կը վերադառնար Պոլիս. գեղածիծաղ ապագայ մը կը սպասէր նմա: Եւ սակայն ոչ ոք իւր շուրջը կ'ուզէր յայտնի ընել թէ այդ ամէնն իրեն պարտական են: Ո՛չ մէկ դէմքի վրայ երախտագիտութեան թեթեւ նշոյլ մը կ'երեւէր իրեն համար: Երախտապա՞րտ լինել իրեն. ծիծաղելի մտածութիւն: Ո՛չ, այդ անձնուէր գոհը իբր մեղապարտ առանձնացեալ կեանքով պէտք էր ապրէր, ինչպէ՞ս չար օրինակ հանդիսանալ այլոց: Յուսա՞լ թէ սէրը նոր կեանք մը տայ իրեն, բայց ո՛չ ապաքէն օրէնքներն անողոքելի են, ընկերական սովորոյթք աններող: Ո՛չ, նոր կեանքի հրապոյրն իրեն համար չէր, ապա թէ ոչ դատապարտեալ մ'էր ընկերութենէ, դատապարտեալ եկեղեցիէ:

Եւ սակայն հազիւ տասնեւինը տարեկան էր:

Տխրութիւնը, հոգեկան դառնութեանց այդ միակ սփոփանքն իւր աչքերուն մէջն էր: Շատ անգամ իրիկնամուտին կ'երթար իւր եղբօրը Տրդատի հետ Բերա ընդարձակ դաշտը, քիչ մը մաքուր օդ շնչելու: Որչա՜փ կը սիրէր այդ ընդարձակ դաշտը երբ արեւն ալ քրքմագոյն կը ներկէր դէմքերն ու բնութիւնը: Սաթինիկ կը խորասուզուէր մտահոգութեանց մէջ, կը խորհէր, կը տխրէր ու կը վերանար:

Ը.

1883-ի աշնան վերջերը Հայրապետ էֆէնտիի դրացի եկաւ վերին Վոսփորէ ընտանիք մը: Երիկ մարդ մը, կին մը, աղջիկ եւ երիտասարդ մը կը կազմէին այդ ընտանիքն: Երիտասարդին հետ ծանօթացանք Ազգանուէր Հայուհեաց պարահանդէսին գիշերն. դա ինքն Արամն էր: Իւր հայրը մեռած էր մի քանի ամիսներ առաջ, ինքը մնացած էր մօրը եւ քրոջը հետ մինակ. հօրեղբայրնին արդէն իրենց հետ էր. չորսը միասին հարկ տեսան Բերա հաստատուիլ: Առեւտուրի մէջ Արամի հօրեղբայրը ծանօթ էր Հայրապետ էֆէնտիի. ընտանեկան բարեկամութիւնները շուտով սկսան: Շատ գիշերներ միասին կ'անցընէին, մանաւանդ երբ Հայրապետ էֆէնտի եւ Արամի հօրեղբայրը տունը չէին մնար: Արամ քիչ դուրս կ'ելնէր: Քսաներկու տարեկան երիտասարդ մ'էր որ կ'ուսանէր օրէնսդրութիւն, դիւանագիտական ասպարէզին մէջ մտնելու համար: Հօրմէն բաւական ժառանգութիւն կար, որով ոչ մէկ դրամական նեղութեան մէջ էին: Արամ կորովի, սիրուն երիտասարդ մ'էր, խարտեաշ մազերով. լաւ կրթութիւն ստացած էր. շուտ ընտանեցաւ Սաթինիկին հետ:

Մարդկային բնութիւնը կը սիրէ հակադրութիւնը. խարտեաշը սեւին կը յարի, ջղուտը կ'ախորժի գիրուկէն ու փափուկէն եւ սակայն բարոյական կեանքի մէջ չենք կարծեր որ բարիները շատ դըժուանք զգան չարերու համար եւ ո՛չ ալ կիրթ ճաշակներն փափաքին բիրտ անձնաւորութեանց ընկերակցութիւնը. այդ անկարելի է: Կրնանք ըսել թէ Սաթինիկ եւ Արամ գիրար քաշելու յատկութիւններն ունէին. մին խարտեաշ էր, միւսը սեւ. մին կորովի, միւսը փափուկ. իսկ երկուքը միասին իրենց միութեան կէտը կը գտնէին իրենց ստացած խնամեալ կրթութեան մէջ. այդ կրթութիւնն իրենց հոգեկան կապն էր:

(Շար 8)

ԺՊԻՏ

Երուսաղէմի անհատական բուժարանի մը մէջ, երկու վիրաբոյժներ կը խօսակցին. -

– Այդ մարդը, որու հիմա գործողութիւն մը ըրին, ի՞նչի համար էր.

= Հարիւր հազար ֆրանքի:

– Ոչ, կ'ուզեմ ըսել, ի՞նչ բանի համար.

= Հարիւր հազար ֆրանքի:

«Արարատ»ի. 43-րդ վայրկեանին Խորէն Յովհաննիսեան նշանակած է կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին, թէեւ Երեւանցինե-րը տիրապետած են դաշտին, սակայն հա-զիւ տասը վայրկեան անցած, Զերենկով կոլ մը յաջողած է նշանակել, «Արարատ»ի պաշտպաններու անփութութեան հետե-ւանքով: Ու խաղը վերջ կը գտնէր հա-ւասար արդիւնքով (1 - 1):

Յուլիս 17-ին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Մոսկուայի Դինամոյա-կանները: Այս հանդիպումին Խորէն Յով-հաննիսեան, անգամ մը եւս բացայայտած է այն իրողութիւնը, որ իր խաղարկու-թիւնը աւելի արդիւնաւէտ է, երբ իրեն կ'ընկերանայ Սամուէլ Ղասաբօղլեան, որ գիտէ գնդակը վարպետ փոխանցումներով հասցնել ճիշդ տեղը: Խաղի 19-րդ վայր-կեանին նման գործողութիւն մը կոլի վե-րածած է Խորէն Յովհաննիսեան: Այնու-հետեւ կոլ նշանակելու բազմաթիւ կա-րելիութիւններ ունեցած են Բարկէն Մե-լիքեան, Սամուէլ Ղասաբօղլեան, Անդ-րանիկ Խաչատրեան, Աշոտ Սարգսեան: ...կ Թոբեր Գալստեանի զօրաւոր մէկ հարուածը զարկած է մրցակցի բերդի ձո-ղին:

Երկրորդ կիսախաղին Մոսկուացիները անցած են գրոհի, իսկ «Արարատ»ի տղո-ցը, ինչպէս նախորդ հանդիպումին, մէկ կոլի առաւելութեամբ գոհացած ըլ-լալով հանդարտ խաղարկութիւն մը ցուց-ցաբերած են: Այս երեւոյթէն օգտուելով խաղի 58րդ և 63րդ վայրկեաններուն Մոս-կուացիները երկու կոլ նշանակած են, զարմացնելով Երեւանցիները, որոնք, իրենց կարգին, վերսկսելով գրոհները յաջողած են 71-րդ վայրկեանին նշանա-կել (Փօղոս Գալստեանի միջոցով) հաւա-սարութեան կոլը:

Յուլիս 27-ին «Արարատ» կ'ունենար ա-ռաջնութեան երթի իր վերջին հանդի-պումը Թիֆլիսի մէջ, տեղւոյն «Դինա-մօ»ին դէմ: Խաղը վերջ կը գտնէր հա-ւասար արդիւնքով (1 - 1) եւ «Արարատ» կէտ մը ապահովելով երթի իր արդիւնքը կը հասցնէր 22-ի: Միւս կողմէ, Մինսկի «Դինամօ»ն իր վերջին երեք խաղերուն 2 յաղթանակ եւ մէկ հաւասարութիւն ձեռք ձգելով 4 կէտերու առաւելութեամբ (26 կէտով) կ'անցնէր դասաւորման գլուխը, առայժմ երկրորդ տեղը թողլով «Արա-րատ»ին: Առայժմ բսենք անոր համար, որ երթի մրցաշարքին բոլոր խումբերը տակաւին չէին ամբողջացուցած իրենց խաղերու ցանկը, ինչպէս Կիեւի «Դինա-մօ»ն, «Կուբան»ը եւ Թիֆլիսի «Դինա-մօ»ն, որոնք միակ յաւակնորդները կը հանդիսանան «Արարատ»ի տեղը գրաւե-լու, երթի դասաւորման մէջ, վերջին ի-րենց խաղերուն լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք ձգելու պարագային:

Այսուհանդերձ, պէտք է չնշել որ ...պագոյն պարագային, «Արարատ» ախո-յեանութեան երթի մրցաշարքի դասաւոր-ման մէջ կը մնայ առաջին հինգ խումբե-րու կարգին՝ Մինսկի, Կիեւի, Թիֆլիսի Դինամօներու, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի «Սպարտակ - Կուբան երրեակէն մէկուն հետ:

Երթի մրցաշարքին, «Արարատ»ի ներ-կայ կազմի կեանքին մէջ յատկանշական էր Մայիս 23-ին Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ Քութայիսի «Տոր-պետօ»ի դէմ խաղը: Այդ օրը վերջին ան-գամ ըլլալով դաշտ կ'իջնէր «Արարատ»ի վեթերան մարզիկը՝ Սերգէյ Բոնդարեն-կօ, որուն հարուածով ալ կը սկսէր խա-ղը: Քանի մը վայրկեան ետք իրաւարա-րը կը դադրեցնէր խաղը եւ Բոնդարենկօ հրաժեշտ կուտար ոտնագնդակին: Բոն-դարենկօ ծանօթ է «Արարատ»ի յաջողու-թիւններուն բերած իր նպաստով, հեռա-ւորութենէ իր տուած զօրաւոր հարուած-ներով, որոնք յաճախ կոլերու վերած-ուած են: Ան կը կազմէր 1973-ի «Արա-րատ»ին որ Խորհ. Միութեան ախոյեան եւ երկու անգամ ալ բաժակակիր դար-ձած էր: «Արարատ»ի կազմէն ամէնէն շատ հանդէս եկող մարզիկը հանդիսացած է: Մայիս 23-ին, հազարաւոր հանդիսա-կաններ ջերմ արտայայտութիւններով ող-ջունած են Սերգէյ Բոնդարենկօն, որ իր մարզական հագուստը յանձնելով «Արա-րատ»ի երիտասարդ պաշտպան Աշոտ Սարգսեանին, հեռացած է դաշտէն: Խա-ղին արդիւնքը ծանօթ է՝ «Արարատ» 1-ի դէմ 3 կէտով յաղթեց «Տորպետօ»ի:

«Յառաջ»ի Յունիս 16-ի թիւին մէջ բա-տորագրած մեր յօդուածով, անդրադառ-նալէ ետք «Արարատ»ի յաջողութիւննե-րուն եւ արձանագրած նուաճումներուն, կը յիշեցնէինք մարզանքի մասնագէտ Ց. Գավլաքեանի մէկ զգուշացումը «Արա-րատ»ի տղոց, որպէսզի խանդավառու-թեան զոհ չերթան: Արդարեւ, դիտել կը տրուէր, որ Երեւանցիները պէտք է աւե-լի արթուն ըլլան եւ աւելի լուրջ մօտե-նան հարցին, առանց խանդավառուելու ձեռք ձգուած արդիւնքներէն, քանի որ պայքարը հետզհետէ աւելի կը սաստկա-նայ դարձի մրցաշարքին եւ իւրաքանչիւր կէտի արժէքը կը բարձրանայ: Մանա-ւանդ որ, ըստ վիճակագրութիւններու, հիւսիսային գօտիի խումբերը իրենց վե-րելքը կ'ապրին մրցաշարքի երկրորդ կէ-սին:

Կը մաղթենք որ «Արարատ» նոյն վըճ-ռականութեամբ եւ խանդավառութեամբ մասնակցի դարձի մրցաշարքին եւ յաջո-ղութեամբ չընէ հազարաւոր իր երկրպագու-ները Հայաստան թէ Սփիւռք:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Մ. Նահանգներու Սպիտակամորթ տար-րը, որուն նախնիքները եւրոպական ծա-գում ունին գաղթատիրութեան օրերէն ի վեր, յառաջիկայ երկու տասնամեակնե-րուն տոկոսի նկատելի նուազում պիտի արձանագրէ:

Ելեկտրոնիք սարքերու միջոցով քաղ-ուած այս տուեալը հիմնուած է երկու իրողութիւններու վրայ.- ներդաղթի այժ-մու պատկերը եւ անոր արձանագրելիք հաւանական ելեւէջները, ինչպէս նաեւ զանազան հաւաքականութիւններուն բեղ-նաւորութեան տոկոսները:

Քննութիւններն ու հետազօտութիւննե-րը՝ կատարուած Քալիֆորնիոյ Տնտեսու-թեան Մնայուն Ուսումնասիրութեան կեդ-րոնին կողմէ, կը նախատեսեն արագ աճը Ասիացիներուն եւ սպանական ծագում ու-նեցողներուն: Առաջինները պիտի արձա-նագրեն 90,7 տոկոսի աճ մը յառաջիկայ երկու տասնամեակներուն, ներկայացնե-լով 10.600.000-ի թիւ: Երկրորդ դասին պատկանողները առնուազն 58 տոկոսի յաւելումով պիտի պարզեն 23 միլիոն:

Նախատեսութիւնները ճշգրիտ ըլլալու պարագային, պիտի հաստատուի 1970-ա-կան թուականներուն պատկերը, քանի ոչ - Սպանացի տարրին թիւը հաշուի առ-նելով, Սպիտակամորթներուն տոկոսը 86-էն իջած էր 80-ի:

Միացեալ - Նահանգներու բնակչութեան կէսէն աւելիին աճը պիտի արձանագրուի փոքրամասնութիւններուն հաշւոյն, դի-տել տուած է ուսումնասիրութեան կեդ-րոնին պատասխանատուներէն մէկը:

Քննութիւնը կը նախատեսէ նոյնպէս երկրին ընդհանուր բնակչութեան յաւե-լումին թիւերն ու տոկոսները: Այսպէս, 1980-ի 226.500.000-ը, 1990-ին պիտի բարձրանայ 248 միլիոնի, իսկ դարավեր-ջին թիւը պիտի հասնի 267 միլիոնի: Ու-րեմն 18 տոկոսի յաւելում պիտի պարզէ:

Ինչ կը վերաբերի Սեւամորթներուն, որոնց տոկոսը ընդհ. բնակչութեան 11,5ը կը կազմէր 1980-ին, բարձրանալով պիտի ներկայացնէ 12,4 դարավերջին: Սպանա-կան ծագում ունեցողներն ալ 1980-ի 6,4-էն աւելցնելով պիտի հասնի 8,6-ի ներկայացնելով 23 միլիոնի թիւ մը 2.000-ին:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը ի պատիւ Ս. Կարապետ Մայր Եկեղեցւոյ նոր հո-գեւոր տեսուչ Մուշեղ վրդ. Մարտիրոս-եանին, որ վերջերս կոչուած էր յիշեալ պաշտօնին: Ճաշին նպատակը եղած է շրջանին մէջ գործող Մարմիններու հետ հոգեւոր տեսուչին փոխադարձ ծանօթու-թիւնը: Հաւաքոյթը վարած է Լ. Մար-տօսեան: Բարի գալուստի խօսք արտա-սանած են «Ռոզ եւ Ալէք Փիլիպոս» վար-ժարանի տնօրէն Յակոբ Յակոբեան եւ ե-կեղեցւոյ շուրջ հաւաքուած Մարմիննե-րու կողմէ Վաչէ Ա. քհնյ. Նազգաշեան: Խօսք առնելով Հոգաբարձութեան ատե-նապետը՝ Վահէ Կարապետեան, յայտ-նած է, որ այսուհետեւ պնահատանքի յուշատախտակներ պիտի յանձնուին հո-գաբարձութեան անդամ եղած եւ ապա անդամակցութենէ դադրած անձերու: Սրբազն Արք. Լափաճեան Պօղոս Առաք-եալի խօսքերէն մեկնելով կարգ մը թե-լադրութիւններ կատարած է նոր հոգե-ւոր տեսուչին: Թեմին առաջնորդը՝ Եփ-րեմ Եպիսկ. Թապագեան, շեշտը դրած է այն իրողութեան վրայ, որ «հետզհետէ եկեղեցական ասպարէզը, մանաւանդ կու-սակրօն, կը դառնայ անհրապոյր»: «Սփիւռքի ծով կարիքներուն դիմաց, - ըսած է Առաջնորդը, - Կիլիկիոյ Միաբա-նութիւնը այսօր կը հաշուէ միայն 33 անդամ»: Ապա խօսքը ուղղելով Մուշեղ Վրդ.ին, Եփրեմ Եպիսկ. ըսած է. «Հան-րային ծառայութեան այս ասպարէզին մէջ անպայման պիտի ունենաս դժուարու-թիւններ, խռովքներ, յուսահատութիւն-ներ ու յուսախաբութիւններ, այդ բոլո-րին լաւագոյն լուծումը Աստուծոյ ապա-ւինիլն է, աղօթել գիտնալը»: Շնորհակա-լութեան իր խօսքին մէջ Մուշեղ Վրդ. Մարտիրոսեան իր պատրաստակամու-թիւնը յայտնած է կրթական, մշակու-թային, եկեղեցական, մարզական, բա-րեսիրական եւ այլ կալուածներէ ներս շրջանին մէջ տարուող աշխատանքներուն մասնակցելու: Այդ կազմակերպութիւն-ները, ըսած է ան, գիս թող նկատեն ի-րենց մէկ անդամը: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են երգչուհի Արփի-նէ Փեհլիվանեան, որուն դաշնակով ըն-կերացած է իր աղջիկը՝ Էլիզապէթ Փեհ-լիվանեան, Խաչիկ Արարատեան (արտա-սանութիւններով) եւ ջութակահար Ճորճ Փեհլիվանեան, որուն դաշնակով ընկե-րացած է իր մայրը՝ Արփինէ Փեհլիվան-եան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅ

Խաղաղ էր ու մշուշ: Հեռաւոր, շատ հեռաւոր բութ հրացանի ձայներ կուգա-յին: Անտարակոյս լերան մէջ է կռիւը: Մշուշը գրեթէ ծածկած էր Թրքական բա-նակի հեռաւոր վրանները:

Սատօն արդէն սկսած էր կռիւը, թէեւ տակաւին խաղաղ էին Թրքական գիծերը: Սատօյին հանդիպած Թշնամին նախընտ-րած էր նահանջել: Այդպէս էր Սէլիմ պինպաշուն հրամանը, մինչեւ՝ իր զրկած բանբերին վերադարձը: Մուրատին խումբը արդէն մտած էր խրամներուն մէջ երբ Մուրատ հեռադիտակով տե-սաւ, ջորիի վրայ հեծած, ծանր փաթ-թոցով խոճա մը ուղիղ իրենց խրամները կուգար, ձեռքին բռնած սպիտակ պէս ճերմակ լաթ մը: Անտարակոյս, բանբեր էր Թշնամիին կողմէ եւ այսքան շուտ...

Կիրոսը արդէն իմացեր էր շուտով ու հասած էր Մուրատին քով: Տժգոյն էր Կիրոսին դէմքը ու յաճախ քիթը վեր կը քաշէր: Մտածումները նպաստակի ոտքերուն պէս սկսան արագ շարժիլ: Էհ, ի՞նչ կրնար ըլլալ: Ինչո՞ւ այս բանբերը, եթէ նոյնիսկ լեռը յանձնուած ըլլայ Թըշ-նամիին: Չէ, չէ, լեռը այդքան հեշտ չի՛ կրնար յանձնուիլ: Անտարակոյս ուրիշ վտանգ մը կայ:

Թրքայ բանակի իմամն էր, որ երբ մօ-տեցաւ խրամներուն, ջորիէն վար իջաւ ու յարգալիր ոճ - բառերով յայտնեց, որ Սէլիմ պինպաշու կողմէն ղրկուած է եւ կ'ուզէ Հաճի Մուսան տեսնել: Այդ պա-հուն Կիրոսի մտածումները դանդաղեցան եւ յիշեց Սենեքերիմի խօսքերը եւ իր սպառնալիքը: Որ, նման պարագայի մը, Հաճի Մուսան կրնայ ունենալ Ջէյնապը, միայն թէ գլուխը կտրուած մարմի-նէն...

- Ես կը տանիմ քեզ հայվանը: Էդ թող չմտահոգէ քեզ, Մուրատ: Հիմա հասկը-ցայ, թէ ինչո՞ւ Թշնամիին կողմէն շար-ժում չկայ:

Հաճի Մուսան կեցած էր իր ձիուն մօտ: Պաստառին վրայ դէզ ամպերու շար-ժումը կար եւ կարծես ձին եւ Հաճի Մու-սան ամպերու մէջ կեցած ըլլային: Այդ-պէս երեւցաւ իմամին:

- Թրքաց բանակին իմամն է, Հաճի պէկ, Սէլիմ պինպաշու կողմէն կուգայ եւ կ'ուզէ քեզ տեսնել:

- Էդ էշի գողը ի՞նչ ըսելիք կրնայ ու-նենալ ինծի հետ, բարեկամ Կիրոս, - խօ-սեցաւ Հաճի Մուսան առանց իմամին նայելու: Ան աւելի շատ կը մտածէր թէ ինչպէ՞ս շարժման մէջ դնէր իր ուժերը եւ հեշտացնէր Ձիաթողուկի ճամբան:

- Ինքա՞ն լաւ բաներ, շնորհափայլ Հա-ճի պէկ, որքան մուրազ մը: Սէլիմ պին-պաշին կը խոստանայ Ջէյնապը հասցը-նել ձեզի ապահով: Ի՞նչ կայ աւելի լաւ քան մէկը հասցնել իր սիրածին, - խօսե-ցաւ իմամը կիսով գետին ծռած:

- Մուրա՞դ...: Ի՞նչ կը զրուցես, զա-վալլը մարդ, որ կուգաս աւելի քան զա-վալլը մարդու մը կողմէ:

- Բայց ես կ'ուզէի քեզ հետ առանձինն տեսնուիլ, շնորհափայլ պէկ...

Այդ պահուն Կիրոս կը պատրաստուէր մեկնիլ, երբ Հաճի Մուսան կեցուց զայն:

- Դուն այստեղ կը կենաս, բարեկամ Կիրոս. դուք Հայերդ աւելի լաւ կը հաս-կընաք Թրքաց լեզուի թակարդներէն:

- Մենք շատ զոհեր տուած ենք, եւ հա-սած ենք այն ճշմարտութեան, որ երբեք պէտք չէ վստահիլ Թուրքի լեզուին ու բարեկամութեան: Նենգութիւնը թերու-թիւնն է տկար ազգերու, որ ոեւէ ատեն կրնան փչէիլ եւ պիտի փչէին: Ուրեմն հասկցաք, Հաճի պէկ, թէ ինչո՞ւ Սէլիմ պինպաշին կ'ուզէ տեսնուիլ ձեզի հետ եւ ի՞նչ վստահութեամբ, երբ ինք անզօր է հասնիլ լերան: Ես կրնամ ըսել, որ լե-ռը չի յանձնուիր: Եթէ անոնք օր մը յաղ-թական քայլերով լեռ բարձրանան, հոն, ձիւներուն մէջ, պիտի տեսնեն, որ հե-րոսական ժողովուրդ մը դիակ ու ոսկոր դարձած է ինքնիր վրայ ու այդ դիակնե-րուն մէջ պիտի գտնեն նաեւ չքնաղ Ջէյ-նապը: Սէլիմ պինպաշին էնքան ալ յի-մար չէ, երբ կուզայ խնձորի պէս, Ջէյ-նապը փէշքէշ ընելու Հաճի Մուսա-յին:

(Շար. 618)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մաւլէն Ինկիլիզեան 20 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Շաւէ Պէշիկթաշլեանի յիշատակին:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քարաճեան իրենց զարմիկին Թորիկ Գալիկեանի մահուան առիթով, փոխան ծաղկեպսակի Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին կը նուիրեն 300 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

La Maison arménienne d'Alfortville restera ouverte jusqu'au 13 août, la permanence reprendra le 31 août.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
- ինքնաշարժ մը -

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները բերելու եւ ցրուելու համար:

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

FETE CHAMPETRE

Սէն-Ռափայէլի Հօմ Արմէնիէնի Տարեկան Դաշտահանդէսը

Հայ Աղքատախնամի Ընկերակցութեան բարեսիրական գործունէութեան ի նպաստ կատարուող
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 12 - 21
Սէն - Ռափայէլի Հօմ Արմէնիէնի մէջ: **107, Avenue du Maréchal Lyautey**

Հոմին Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հայկական ճաշեր – Գեղարուեստական բաժին
Թոմպոլա - Հանելի մթնոլորտ

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն
UMAF
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամրան շրջանին, արձակուրդի առթիւ, հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ կատարելու համար, մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի յարգել հետեւեալ պայմանները.-

1) Վարչութեան դիմել ԳՐԱՒՈՐ, մեկնումի թուականէն ՎԵՑ ՕՐ առաջ, նշանակելով նաեւ վերադարձի թուականը, երբ կարելի է:

2) Արձակուրդի հասցէին անմիջապէս կցել ընթացիկ հասցէն ալ:

3) Փոփոխութեան ծախքի փոխարժէքն է 15 Ֆ., նախընտրաբար դրոշմաթուղթով:

4) Թղթատարական անկանոնութեան պատճառով, հասցէի փոփոխութիւն չէր կրնար ընել Իտալիոյ համար:

5) Առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներու դիմումները նկատի չեն առնուիր:

6) Այն բաժանորդները, որոնք կրնան ուղղակի իրենց թղթատարի գրասենեակին (փոսթ) միջոցաւ կատարել այս փոփոխութիւնը, երախտապարտ կը թողուն թերթիս վարչութիւնը, որու համար յաւելեալ աշխատանք մըն է այս գործողութիւնը:

Շնորհակալութեամբ՝
Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE

GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — **Piano**
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ամական ընդհ. ժողովը, Հինգշաբթի, Օգոստոս 5, ժամը 20.30-ին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

LE FESTIVAL INTERNATIONAL
D'ART LYRIQUE ET DE MUSIQUE
D'AIX-EN-ROVENCE
présente
CARZOU
PEINTURES et ŒUVRES GRAPHIQUES
10 Juillet — 3 Août
GALERIE DE LA PREVOTE
Place de l'Ancien Palais de l'Archevêché
AIX - EN - PROVINCE

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ECOLE DU TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1982 / 1983

L'ECOLE ARMENIENNE DOIT VIVRE

— Elle a pour vocation de **perpétrer votre culture;** elle est actuellement l'une des **deux seules en Europe** qui dispense un **enseignement bilingue.**

— Votre Ecole ne peut exister **sans vous.**

— Votre **participation** est nécessaire au **succès** de cette opération.

Cette année, la **nouvelle Direction** de TEBROTZASSERE vous **propose:**

- **L'ouverture** d'une maternelle où toute une infrastructure d'activités d'éveil sera organisée,
- Un **ramassage** scolaire par car pour les enfants des **banlieues** avoisinantes au **Raincy,**
- **L'inscription** de vos **enfants, garçons** comme **filles, cycle primaire** et **secondaire** (les frais d'inscription s'élèvent à 150 F.).

— **Demi-pension:** indemnité forfaitaire de **500 F. mensuels** pour les repas de midi (ramassage scolaire inclus).

— **Internat:** 1.200 F. mensuels

PARENTS ARMENIENS,
REPONDEZ VITE A NOTRE APPEL!

Pour tous **renseignements** et **inscriptions,** s'adresser à la nouvelle Directrice:
Mme. SILVA KARAGULIAN
qui assurera une **permanence** à partir du:
Lundi, 5 Juillet
à L'ECOLE DU TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72
de 10h. à 12h. — du Lundi au Vendredi

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ՍԻՐՈՊՅԱՅԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՌՁԱՒ**
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982
Սեպտեմբեր 4-18 Փիեւ-Երեւան 4.750 Ֆ.
Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4.650 Ֆ.
Դեկտեմբեր 20 – Յունուար 4 Մոսկուա – Երեւան 4.750 Ֆ.
Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ
TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 – 18
— CLAMART: **Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10**
ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքխանեանի
11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
ՎԱԼԱՆՍ.– Դիմել Ն. Գասպարեանի – **9, Rue Sully**
ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի
16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
5

JEUDI
5 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.229 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.229

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԱԶԴԱՐԱՐԷ ԻՍՐԱՅԷԼԻ՝

ՁՅԱՐՁԱԿԻԼ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԲՈՒՌՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ Կ'ԱՆՑՆԻ

Այնքան կեղծաւորութիւն կը տիրէ աշխարհի ամէն կողմը, մանաւանդ այն երկու «մեծերուն» մօտ, որոնք կը տնօրինեն աշխարհի ճակատագիրը, չես գիտեր ինչու, որ այլեւս ըսելիք ալ չի մընար, ի տես արեւմտեան - Պէյրութի ապրած ողբերգութեան:

Երեքշաբթի, Ուաշինկթընէն կը հաղորդուէր թէ Միացեալ - Նահանգները բացարձակապէս դէմ են որեւէ յարձակման արեւմտեան - Պէյրութի վրայ: Այս ազդարարութենէն քիչ ետք, իսրայելեան հրացանները կրկին կը տեղային քաղաքին վրայ, մինչ ցամաքէն ալ բուռն բախումներ կ'ըլլային յառաջացող իսրայելեան ուժերուն եւ դէմ դնող պաղեստինեան ուժերուն միջեւ:

Կռիւները կատաղի եղած են, գլխաւորաբար Թանգարանին (Միւզէ) շուրջ, մինչ Իսրայելացիք գրաւած են նաւահանգիստի սարքերը եւ հրասայլերը դիրք բռնած են նաեւ ֆրանսական դեսպանատան - ռեզիտանս տէ Փէն - դիմացը:

Ամէն պարագայի մէջ, Պաղեստինցիք ալ լաւ զինուած են, թէեւ եւ ծանր զինամթերք եւ նոյնիսկ ականած հոս ու հոն, ինչ որ կը կասեցնէ իսրայելեան յառաջխաղացումը:

Պարենաւորման գետնի վրայ, ամէնէն ծանրը ջուրի տագնապն է, որ մեծ աղէտներու կ'առաջնորդէ, մանաւանդ համաճարակի: Չորեքշաբթի, առտու, կ'ըսուէր նաեւ թէ միայն 48 ժամուան վառելանիւթ մնացած է: Լիպերասիոն կ'ըսէր նոյն առաւօտը, թէ երեք հիւանդանոց (ծերանոցը, ամերիկեան հիւանդանոցը եւ Մաքասէտ) փակուած են, որովհետեւ դեղի չգոյութեան պատճառով, չեն կրնար խնամք տանիլ:

× ՊԱԿ ոչ թէ միջազգային, այլ՝ միայն ֆրանսական ուժ մը կ'ուզէ, արեւմտեան - Պէյրութ:

× Օրիան - ըը Ժուռ-ի համաձայն Յուլիսի զոհերու թիւն է՝ 963 մեռեալ, 2013 վիրաւոր: Գերի ինկած Պաղեստինցիներու թիւն է՝ 7400 :

× Փարիզի մէջ Նախագահ Միթերան ընդունեցաւ Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը, որ Նախագահ Մուպարաքէն ալ բերանացի հաղորդում մը փոխանցեց:

× Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Շամիր կ'ընդունի որ տարակարծութիւններ կան Իսրայէլի եւ Միացեալ - Նահանգներու միջեւ: «Միացեալ - Նահանգները կը խորհին որ ՊԱԿ-ի մեկնումը ձեռք ձգելու միակ միջոցն է քաղաքական կարգադրութիւն մը, արդիւնք բանակցութեան. մինչ մենք, կը խորհինք, որ Պաղեստինցիք գիտակից են որ այլ միջոցներ կան զիրենք դուրս հանելու եւ թէ, ի յառաջագունէ, եթէ այդ միջոցներուն չդիմուի, երբեք չեն մեկնիր»:

× Տրուած ըլլալով որ Ռեկըն չէր մոռցած շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկելու Պեկինի, իր 69-րդ տարեդարձին առթիւ, շնորհակալութեան իր գիրին մէջ, Իսրայէլի Նախարարապետը՝ ըսած է. - ինքզինքս կը նկատեմ որպէս կառավարութեան մը պետը, որ Պերլին ղրկած է քաջ բանակ մը, մաքրագործելու համար Հիթլէրը իր Պունքէրին մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐԷՖԻ - ԱՆ - ՎԱԼՈՒԱՑԻ մէջ, սըրտաճմլիկ արարողութեամբ մըն է, որ գիւղին 44 երախաները թաղուեցան: Զոհ հանրակառքի արկածի մը, այս տղոց մահը ցնցած էր ամբողջ երկիրը: Յուղարկաւորութեան ներկայ եղան Հանրապետութեան Նախագահը, Նախարարապետը, Ներքին Նախարարը, Փոխադրութեանց Նախարարը: Գիւղին բոլոր խանութները փակ էին, ի նշան սուգին:

ԱՆՏՐԷ ՇԵՄԱՄԱ «Մոնտ»ի նախկին թղթակիցը Երուսաղէմ եւ նաեւ Զայնասփիւռի, մեռած է Երուսաղէմ, քանսերի հետեւանքով: 64 տարեկան էր:

ԹՈՒՐՔԻԱ նախաձեռնութիւնն առած է միջնորդի դեր կատարելու Իրանի եւ Իրաքի միջեւ: Այս առընչութեամբ, Նախարարապետ՝ Ուլուսու Թեհրան մեկնած է:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մաքէնէն զատ, Երեքշաբթի երեկոյեան Ֆրանս - Սուարն էր, որ կը հաղորդէր ԱՍԱԼԱ-ի ղեկավարին՝ Յակոբ Յակոբեանի մահը, Պէյրութի իր յատուկ թըղթակցին միջոցաւ: Այս առթիւ, կը յիշէր թէ կարելի չէ եղած ստոյգ կենսագրականը գտնել «Փարիզի եղեռնափորձերու հեղինակին», որու կը վերագրուէր նաեւ Փարիզի Թուրք դեսպանի՝ էրէզի սպանութիւնը, 1975 Հոկտեմբերին: Ի դէպ, այդ մահափորձին վաղորդայնին մամուլը կը ստանար անգլերէն հաղորդագրութիւն մը, որով Վիէննայի եւ Փարիզի մահափորձերուն տէր կ'ըլլային «Ցեղասպանութեան մարտիկներու արդարադատ քոմանտոները», (տե՛ս «Յառաջ» 1975 Հոկտ. 28):

Չորեքշաբթի առտու, ձայնասփիւռը եւ մամուլը, այս հարցին կապակցութեամբ կը հաղորդէին թէ ոստիկանութիւնը կը փնտռէ Սանսոնեթթիի մէկ տղան - Ժան - Շառլ - որ անհետացած է եւ կը կարծուի որ Քորսիքա, «մաքին առած է» ինչպէս կ'ըսեն: 20 տարեկան, Ժան - Շառլ Սանսոնեթթին հարցաքննելու համար ոստիկանութիւնը Փարիզէն գացեր է Սէն - Փիէռ տը Վենաքօ, բարձր - Քորսիքա, բայց չէ գտեր զինք:

×

Չորեքշաբթի Քանառ - Անշէնէն ալ «իր» տեղեկութիւնները կը յայտնէր այս հարցին մասին, գրութիւնը խորագրելով, իրեն յատուկ բառախաղերով՝ «ռումբերու ցայտքեր երեք նախարարութեանց վըրայ»: Թերթը կը պատմէ որ կռիւ ծագած է նախարարապետութեան եւ Ներքին նախարարութեան միջեւ, որովհետեւ այս վերջինը լուր չէ ունեցած թէ Մօռուայի խորհրդատուն՝ Լուի Ժուանէ բանակցութիւն վարած է հայ բանտարկեալներու փաստաբաններուն հետ: Երրորդ նախարարութիւնն ալ՝ Արդարութեան (Պատէնթէր) կը դիտէ ու «հարուածները կը հաշուէ»: Ըստ երգիծաթերթին աշխատակցին, Կասթօն Տըֆէռ, երբ մամուլէն իմացած է թէ բանակցութեան խօսք կայ Հայերուն հետ, անմիջապէս հերքած է, քանի, ամէն պարագայի մէջ, եթէ բանակցութիւն ալ եղած է, ինք չէ տարած եւ ի՞նչ բանի կը խառնուի այդ Ժուանէն եւ յանձնառութիւններ կ'առնէ առանց մեզի լուր տալու: Ահաբեկչութիւնը, ըսած կ'ըլլայ Տըֆէռ, «իմ ճիւղս է, դեռ վերջերս Ֆրանսուա Միթերան կրկնեց ատիկա ինծի»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵԶԻ ՊԷՍ ԷԻՆ...

Անցեալ օր բարեկամական շրջանակի մը մէջ կը խօսակցէինք հոսկէ - հոնկէ: Սենեակին մէկ անկիւնը նստած էր տան մեծ մայրիկը, անոյշ դէմքով, բայց ծերացած, կքած, դիւրաբեկ դարձած մեծ - մայրիկ մը: Կորաքամակ ու ընկճուած, նորէն ալ փայլ մը կը պահէր իր աչքերուն մէջ եւ ակնոցին ապակիներուն ետեւէն կը ջանար հետեւիլ մեր խօսակցութեան, առանց շատ խառնուելու անոր:

Տան փեսան միջոց մը ականջիս մօտեցաւ եւ ըսաւ.

- Երբ ես զինքը ճանչցայ, բարձր հասակով շատ գեղեցիկ կին մըն էր: Կարելի չէ հաւատալ, կին մը ի՞նչպէս այսքան կրնայ փոխուիլ, ի՞նչպէս կրնայ այս վիճակին հասնիլ:

Գաղտնի ակնարկ մը նետեցի դէպի այդ սպիտակազարդ մեծ մայրիկը, ջանացի զինքը երեւակայել իր երբեմնի բարձր հասակին մէջ, երիտասարդական թարմութեամբ ու հմայքով:

Չեմ կրնար պնդել որ յաջողեցայ երեւակայել:

×

Տղոց համար, տան մը անկիւնը նստող ծերունիները, մեծ մայրերն ու մեծ հայրերը միշտ այդպէս ծերունի եղած են : Տասնըհինգ տարեկան տղեկ մը կրնա՞յ արդեօք պատկերացնել, որ ամէնօրեայ իր բազմոցին վրայ անշարժ նստող սա մեծ մայրիկն ալ ատենօք իր նման տասնըհինգ տարեկան եղած էր: Իսկ սա մեծ հայրիկը, կորաքամակ, հոն՝ բազկաթոռի մը մէջ անշարժութեան դատապարտուած, ատենօք եղած էր տասնըհինգ տարեկան վառվռուն տղայ մը, ունեցած էր այսօրուան մանուկին նման երազ օրեր, յետոյ, աւելի պատանի, ապրած էր սիրարկածներ, եղած էր փայլուն փեսայ մը, եւ դեռ ի՛նչեր ու ինչեր:

Տղան կրնա՞յ պատկերացնել այդ բոլորը: Չի կրնար, նախ, որովհետեւ չէ տեսած այսօր աչքէ ու հմայքէ ինկած այդ ծերունիներուն այդ փայլուն շրջանը: Յետոյ չի կրնար, որովհետեւ տղոցմէ շատերուն համար ժամանակը գետ մըն է որ չի հոսիր: Տղան կը կարծէ թերեւս, որ տան մեծ հայրիկը սկիզբէն ի վեր միշտ այդպէս մեծ հայրիկ եղած է, ինչպէս որ մինչեւ վերջ պիտի մնայ մեծ հայրիկ: Այսինքն՝ ո՛չ սկիզբ, ոչ ալ վախճան: Ո՛չ երիտասարդ եղած է, ոչ ալ աւելի պիտի ծերանայ: Այսինքն պիտի չմեռնի: Ծերունին տան անբաժան ու անփոփոխ մէկ կտորն է, ինչպէս սրահին մէկ կարասին, կամ սա բիւրեղեայ գեղօրը, զոր տեսած է իր աչքը բացած օրէն ի վեր:

×

Բայց մեզի՝ չափահասներուս համար որքան տխուր է պարբերաբար նայիլ մեզ շրջապատող ծերունիներուն եւ ափսոսալ այն անիրաւ ճակատագրին դէմ, որ զանոնք տան մէջ օրէ - օր կը դարձնէ մէկ - մէկ «անպէտ առարկայ»: Ֆիզիքական ուժերու քայքայումը այնքան տկարացուցած է զանոնք, որ կարծես կը տատանին օդին մէջ, ճիւղի մը ծայրէն իյնալու պատրաստ այն տերեւին նման, որ պըղտիկ հովի մը կը սպասէ բաժնուելու համար մայր մարմինէն: Եւ եթէ մնացած է միակ բան մը, որ զանոնք կը փրկէ բոլորովին «անպէտ» նկատուելէ, այդ ալ այն անսահման սէրն է, զոր կը զգանք անոնց նկատմամբ: Եւ այդ սէրը, սակայն, ամէն բան է:

×

Կրկին գաղտնի ակնարկ մը նետեցի դէպի այն սպիտակազարդ մեծ մայրիկը, որուն մասին խօսած էր բարեկամս: Անսահման համակրանք մը զգացի անոր հանդէպ, հակառակ որ առաջին անգամն էր որ կը տեսնէի զինքը:

Որքա՜ն աւելի շատ պիտի սիրէինք ծերունիները, եթէ անոնք գիտնային ամէն վայրկեան մեզի յիշեցնել, թէ իրենք ալ մեզի պէս էին դեռ երեք - չորս տասնամեակ առաջ:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 28 - 29)

ԱԼԱՎԵՐԴԻԻ ՊՂԻՆՁԻ ՀԱՆՔԵՐԸ ԱՆՍՊԱՌ ԵՆ

Երկրաբանները պղինձի հանքաքարի պաշարներ հետախուզած են Հայաստանի հանքի արդիւնաբերութեան մեծ կեդրոն՝ Ալավերդիի մէջ: Այս իրողութիւնը անգամ մը եւս կը հերքէ այն յոռետեսներու կարծիքը, որոնք կը պնդեն, թէ հին հանքավայրը իր մայրամուտը կ'ապրի: Երբորդ հարիւրամեակն է, որ չի սպառիր Ալավերդիի պղինձի հրեղէն գետը: Նախապատերազմեան շրջանի համեմատութեամբ անոր ձուլումը քանի մը անգամ աւելցած է: Գունաւոր մետաղագործութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէ Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ: Մեծ գործատուներ կը բանին Երեւան, Ղափան, Քաջարան, Ալավերդի:

×

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ

Հայաստանի հեռատեսիլէն ցուցադրըւած է «Անտունի» 45 վայրկեաննոց ժապաւէնը, նուիրուած՝ Կոմիտասի կեանքին: Շարժանկարի հեղինակներուն նըպատակը չէ եղած վերապատմել վարպետին կենսագրականը, անոր ապրած ժամանակի դէպքերը, այլ վերստեղծել Կոմիտասի կերպարը եւ այն ահաւոր ժամանակը, որ դրոշմուած է մեծ արուեստագէտի՝ ծանր ապրումներուն, ժամանակի արհաւիրքներուն, համաժողովըրդական ցաւին չդիմացած գիտակցութեան մէջ: Հեղինակները շարժանկարը ստեղծած են պատկեր - խորհրդանշաններու միջոցով: «Անտունի»ի սենարիօն գրած է լրագրող Կորիւն Խումարեան. բեմադրած է Արմէն Ավանեսեան: Մասնակցած են սիրող դերասաններ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

(Շար. Ե. եւ վերջ)

Բայց Հայերը փճացնելու որոշումը տրուեցաւ Սարը - Քամըշի (Դեկտեմ - բեր 1914 - Յունուար 1915) պարտութենէն յետոյ երբ Օսմանեան Գ. բանակի 90.000 զինուորներէն հազիւ 10.000 հո - գի ողջ մնաց Էնվէրի զինուորական գոր - ծողութիւններու անփորձութեան պատ - ճառաւ: Թուրքերը այլեւս միջոց չունէին ռուսական արշաւանքին դիմադրելու եւ Իթթիհատը ծրագրեց «մաքրագործել» Փոքր Ասիան հայ տարրէն, որ թէեւ օս - մանահպատակ, միշտ արեւմտասէր եղած էր :

Որոշումը տրուեցաւ 1915, Յունուարի սկիզբը, գաղտնօրէն պատրաստութիւն - ներ տեսնուեցան գաւառներուն մէջ: Հար - ցը նախ կարծեցին առանց աղմուկի լը - ռացնել, բայց երբ տեսան որ անկարելի եղաւ, Մայիս 27, 1915-ի օրէնքը հանե - լով պաշտօնական հանգամանք տուին եւ «զինուորական պատճառներու» վերագը - րեցին իրենց ոճիրին ահաւորութիւնը ար - դարացնելու համար:

Գ. Ի՞նչպէս ջարդեցին.- Այս մասին աւելորդ է անդրադառնալ: Կը թելադ - րենք մեր բարեկամ Հաճեանի կամ հե - տաքրքիր ընթերցողներու ձեռք ձգել Պը - րայսի վաւերագրերու հաւաքածոն որ բազմաթիւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ (1): Երեւակայելի եւ աներեւակայելի ա - մէն միջոցներ գործադրուեցան հայ ժո - ղովուրդը բնաջնջելու եւ սրբուկի վերա - ծելու (2): Ըստ Ուիլսընի կողմէ մասնա - ւոր առաքելութեամբ Հայաստան ղրկուած զօրավար Հարպըրտի տեղեկագրին, տա - րագրութենէն յետոյ անապատներէն հա - ւաքուած եւ Հալէպ ղրկուած 75.000 Հա - յուհիներուն 40%-ը վեներական հիւան - դութիւններէ վարակուած էին, մինչ պա - տերազմէ առաջ ատենցմէ ոչ մէկը այդ հիւանդութիւններէն կը տառապէր»: Ա - սոնք աւելի քան երեք տարի Թուրք զին - ւորներու լիրբ քմահաճոյքին առար - կայ եղած էին, որոնք անոնց ամէն տե - սակ վեներական հիւանդութիւն պատ - ուաստած էին...

×

Թուրք հեռատեսիլի խօսնակները կը մատնանշեն թէ զինադադարին «Իթթի - հատ վէ Թէրաքքի»ի գլխաւոր դէմքերը որոնք Հայերը սպաննելու յանցանքով ամբաստանուած էին, իրենց դէմ որեւէ փաստեր չգտնուեցան (3) եւ ազատ ար - ձակուեցան:

Մենք, այս ի վերջոյ սահմանափակ գրութեան մէջ չենք կրնար մի առ մի բո - լոր փաստերը յիշել: Միայն եթէ Իթթի - հատականներու ոճրագործութիւնները կ՚ուզեն գիտնալ, չենք ըսեր ուրիշ աղ - բիւրներ փնտռեն, այլ կը կարծենք օսման - եան տէրութեան Թաքվիմի վագայիններու էջերը բաւական հարուստ են և անհերքե - լի տեղեկութիւններ կը պարունակեն: Կը բաւէ միայն անոնք տեսնել (4):

Այսօր երբ Թուրք պատասխանատու անձեր կը ջանան Պօղազլըեանի գայմա - գամ ոճրագործ Քէմալը իբր անբասիր պաշտօնեայ ներկայացնել, որուն միակ յանցանքը Ներքին Նախարարութեան «տարագրութեան» հրամանը գործադրելն էր, կը համարձակինք հատուած մը տալ այն զեկոյցէն, որ լոյս տեսաւ Լը Մոնիթէօր Օռիանթալ անուամբ Պոլսոյ անգլեւ - ֆրանսերէն լեզուով լոյս տեսնող օրա - թերթին մէջ, Քէմալի մահուան առթիւ.

... Les principes de justice et d'équité suivis par l'honorable Cour Martiale dans le jugement et la punition des auteurs des crimes commis, avec une horreur inimaginable, ayant assuré l'acquittement de la majeure et innocente partie du peuple ottoman aux yeux de l'opinion publique de l'humanité et par devant le grand tribunal de l'histoire, ...

Պատերազմական ատեանի Թուրք դա - տաւորները Թուրք ժողովուրդին «պատի - ւը» փրկելու համար բաւական վարա - նումներէ յետոյ մահուան դատապարտե - ցին արիւնարբու Քէմալը: Քէմալի մա - հավճիռը վաւերացուեցաւ Սուլթանին կողմէ եւ իր մահավճռին գործադրու - թիւնը Պայազիտի հրապարակին վրայ Ապրիլ 11, (1919), խնկական եղելութիւն մը եղաւ մայրաքաղաքին մէջ (5):

Եոզկատի միւթէսարրըֆի փոխանորդ եւ Պօղազլըեանի գայմագամ Քէմալ հա - սարակ չարագործ մը չէր: 50.000է աւելի Հայոց սպանութեան գլխաւոր պատասխա - նատու այս ոճրագործը ճերմակ ձին հե - ծած երբ հազարներով հայ կիները և երա - խաները չարուած կը տեսնէր իր առջեւ, զինովցած խանդավառութենէն աղաղակե - լով փառք կուտար Մարգարէին, որ իրեն «Հայաստանի յաղթականի» պատիւին արժանի դատած էր: Այս թշուառականը հայ մեծատունի մը մատի ոսկեայ մա - տանին ձեռք ձգելու համար նոյնիսկ անոր մատը կտրած էր (6):

×

Թրքական հեռատեսիլի խօսնակները Թումթակի պէս առանց վաւերական որեւէ հիմ ունեցող իրենց մասալները կը շա - րունակեն եւ կը բերեն նաեւ Լոյտ Ճորճի վկայութիւնը թէ Հայաստանի մէջ Հայե - րը մեծ թիւ մը չէին կազմեր, հապա պիտի կազմէի՞ն ցեղասպանութենէն յետոյ : Եթէ դեռ մեծ թիւ մը ունենային պիտի նշանակէր թէ ցեղասպանութիւնը չէր յաջողած: Միայն երբ Թուրք մասնագէտ - ները Լոյտ Ճորճի մասին կը խօսին, պարտինք իրենց յիշեցնել նշանաւոր անգ - լիացի դիւանագէտին Թուրքերու մասին կազմած համոզումը: Լոյտ Ճորճ իր մէկ գրքին մէջ տող առ տող կը գրէ.

«Անցեալ դարու փորձերը կ՚ապացուցա - նեն յստակ կերպով թէ Թուրքին այլեւս կարելի չէ վստահիլ իր տիրապետութեան տակ գտնուող քրիստոնեայ ժողովուրդ - ներուն ստացուածքը, պատիւը եւ կեան - քը» (7):

Թուրք բանբերները իրենց «փաստե - րով»՝ համոզուած եւ համոզած, կ՚եզրա - կացնեն թէ քանի որ ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած, կարելի չէ բնականա - բար նման հարցի մը ճանաչումը:

Անոնք խստիւ կը մեղադրեն թէ ինչո՞ւ դեռ հայկական Հնչակեան, Ռամկավար եւ Հ. Յ. Դաշնակցական կուսակցութիւն - ները հայկական դատ կը հետապնդեն : Աւելորդ է ըսել թէ այսօր արտասահմանի մօտ երկու միլիոն Հայերէն հարիւրին որքա՞նը կուսակցական է: Բայց բնակա - նաբար այս չի նշանակեր թէ Հայերը հը - րաժարած են իրենց պահանջներէն: Երբ անցեալի հայկական կուսակցութիւններու կամ յեղափոխականներու գործունէու - թեան մասին կը խօսին Թուրք պատմա - բանները առանց այլեւայլի ոչ թէ կը չա - փազանցեն, այլ՝ կը նենգափոխեն հայ ժողովուրդի դերը որպէսզի կարենան արդարացնել «պաշտօնական ոճիրները, որոնք կառավարութեան հրահանգներով գործադրուեցան:

Հայ ժողովուրդին մէջ եղած են յեղա - փոխականներ, բայց երբե՛ք ընդհանուր յեղափոխական շարժում տեղի չէ ունե - ցած: Եթէ 1915-ին ժողովուրդը, ոչ թէ յեղափոխութեան, այլ նոյնիսկ ինքնա - պաշտպանութեան դիմած ըլլար, աղէտը այդքան ընդհանուր եղած պիտի չըլլար: Օրինակը՝. Վանի ինքնապաշտպանու - թիւնը, Մուսատաղցիներու դիմադրու - թիւնը:

×

Թրքական հեռատեսիլի խօսնակները հայկական հարցի այսօրուան վիճակը քննելու մտահոգութեամբ վերջ կուտան իրենց յայտագրին: Անոնք կը ճաղկեն Հ. Ս. Հ. Գ. Բ. (Ասալա)ի գործունէութիւ - նը, խստիւ կը քննադատեն «Հայ ցեղաս - պանութեան Արդարութեան Մարտիկնե - րու» ահաբեկչութիւնները որոնց զոհ կ՚երթան անմեղ Թուրք պաշտօնեաներ : Այս արարքները դիտել կուտան միմիայն կը ծառայեն երկու ժողովուրդներու մի - ջեւ թշնամութիւն սերմանելու:

Մենք ուրիշ առիթներով այս թերթին մէջ գրած ենք ու քննադատած ահաբեկ - չական միջոցները, իբր միակ միջոց հայ դատին յաջողութեան: Չենք կարծեր որ թիւը մեծ ըլլայ այն Հայոց, որոնք կը խորհին որ քանի մը Թուրք դիւանագէտի սպանութեամբ, կարելի կ՚ըլլայ հայկական դատը յաջողցնել: Չենք ալ խորհիր որ քանի մը Թուրք դիւանագէտի սպանու - թեամբ Թուրքիան կը խախտի (տէքթապ - լիգասիոն) ինչպէս կարգ մը միամիտներ կը կարծեն: Մեր համոզումով ընդհակա - ռակն ահաբեկչութիւնները Թրքական ազ - գայնամոլութիւնը կը գրգռեն եւ ար - տաքին վտանգի առջեւ - քաղաքական կամ քաղաքական - անոնց միասնականութեան կը սատարեն: Եթէ այսօր Թուրքիոյ մէջ ահաբեկչութիւնը առած քայլած է եւ կամ զինուորական կառավարութեան կողմէ բռնի զսպուած, ասոր գլխաւոր պատճառ - ներն են.

Ա.- Քրտական ազատագրական շար - ժումները:

Բ.- Տնտեսական քայքայուած վիճակը: Թուրքիան այսօր աշխարհի վրայ միակ երկիրն է որ արտասահման ղրկած իր գործաւորներուն ուղարկած տրվիզով կ՚ապրի (8):

Հակառակ այս ողբալի տնտեսական վիճակին մենք չենք հաւատար որ ահա - բեկչութիւնները (մեր խօսքը հայկական ահաբեկչութիւններու համար է) կրնան մեր դատին ծառայել:

Վերջին անգամ Լիզպոնի Թուրք դես - պանատան պաշտօնեայ Ազգայի յուղար - կաւորութեան նկարը մեզ շատ մը խորհր - դածութիւններու մղեց: Իր փոքր տղան, հազիւ 12 տարու այնքան խոր վիշտով մը համակուած էր որ անկարելի էր չաղ - դուիլ (9): Բայց երբ յաճախ այսօր Թուրք պատասխանատու անձեր կ՚ըսեն թէ 50 - 60 տարի առաջ եղած դէպքերուն մասին կ՚արժէ անդրադառնալ այսօր, արդեօք Ազգայի տղան 50 - 60 տարի յետոյ պիտի մոռնա՞յ թէ իր հայրը Հայու մը գնդա - կով սպաննուած է:

Արդեօք Հայոց հասցէին ամէն ահաբեկ - չութենէ եւք լուսանկարներ տեղացող Թուրք մամուլը, ինչո՞ւ բնաւ չի յիշեր թէ քանի հազարներով մանուկներ անօթի ծա - րաւ կորան, կամ քանի հազարներ անօթի ծարաւ անապատներէ հաւաքուելէ յետոյ որբանոցներու մէջ բաշխուեցան: Ի՞նչ էր անոնց յանցանքը կամ ի՞նչ էր անոնց ծնողքին յանցանքը, որ զոհ գացին ցե - ղասպանութեան: Ըստ ծագումով հրէա - յի, Թուրք ազգայնական գրագէտ Հալիտէ Էտիպի, նոյնիսկ Եղեռնի գլխա - ւոր պատասխանատու Թալէաթ չէր ան - գիտանար թէ օր մը չէ օր մը իր կեան - քով պիտի վճարէր իր ոճիրներուն գինը: Իսկ այսօր ինչպէս ծանօթ է «Թագաւորէն աւելի Թագաւորական» կան Թուրք լրա - գրողներ, որոնք կ՚աստուածացնեն Թա - լէաթը իբր ազգային անզուգական հե - րոս...

(1) The Treatement of Armenians in the Ottoman Empire, London 1916.

(2) Basrah Timesի 1915/1916 թղթակցին համաձայն Տէր-Զօրի գայմագամ աքսորուած Սալիհ Զէքի այդ շրջանը հա-

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ը.

Երբ կը միանային երկու ընտանիքները, մանաւանդ ի բացակայութեան Հայրա - պետ էֆէնտիի եւ Արամի հօրեղբօր, Սա - թինիկ եւ Արամ միշտ իրարու մօտ էին եւ կը խօսակցէին երկար ժամեր: Կը խօ - սակցէին գեղարուեստից վրայ, մատե - նագրութեան վրայ, քաղաքական լուրե - րու վրայ, օրուան լուրերուն վրայ: Յոր - մէհետէ Սաթինիկ ունեցած էր իւր ամուս - նական դժբախտութիւնը, շատ կը պա - րապէր փիլիսոփայական եւ գիտական գրոց ընթերցմամբ: Մտքի յոգնութեանց մէջ կ՚ուզէր մոռնալ սրտի վշտերն, ինչ - պէս հիւանդները մարմնոյ ցաւերու մո - ռացումը կը հայցեն քունէ: Արամ պար - տաւորուեցաւ ինքն ալ կարդալ այդ գիր - քերէն: Չէր ուզեր յետամնաց լինել, մա - նաւանդ թէ պէտք էր գտնել Սաթինիկի հետ վիճաբանելու նորանոր առարկա - ներ:

Արամ շատ կ՚ախորժէր վիճաբանիլ Սա - թինիկի հետ. նոյնիսկ երբ համակարծիք էր նմա, իւր համոզման հակառակ կը խօսէր որպէսզի վիճաբանելու նորանոր առիթներ գտնէ: Կնոջ մը հետ վիճաբա - նելու մէջ կարելի է սքանչելապէս վայե - լել անոր ամէն հրապուրանաց ամփոփու - մը: Կը բարկանայ կինը, կը ծիծաղի, սրամիտ կը լինի, լուրջ եւ թեթեւ. մէկ ժամու մէջ ամէն գոյն կը զգենու եւ կը - նոջ մը, ի հարկէ սիրուն կնոջ մը, ամէն մէկ գոյնը սիրտ կը բանայ: Եւ երբ կի - նը ունի սիրուն փոքրիկ բերան մը, գե - ղազարդեալ մանրիկ ու սպիտակ ակռա - ներով, պէտք է խոստովանիլ որ փոր - ձութիւնը անդիմադրելի է: Արամ միշտ այս փորձութեանց ենթակայ էր Սաթի - նիկի հետ տեսակցելու միջոցին, եւ որով - հետեւ խելացի երիտասարդ էր, հետեւա - բար ամենայն ճարտարութեամբ օգուտ կը քաղէր առիթէն:

Այն օրէն ի վեր յորում Արամ եւ Սա - թինիկ բարեկամացած էին, այս վերջինս աւելի զուարթ էր, երբեմն ունէր սրտի այնպիսի զոհութիւններ զորս ինքն ալ չէր կարող բացատրել: Շատ անգամ անհօգ էր. թեթեւ - թեթեւ կը դաշնակէր, կ՚եր - գէր, կը կարդար. փոքրիկ դէպք մը ի - րեն բացատրեց իւր այս զուարթութեան գաղտնիքը:

Ձմեռը, հետեւելով իրենց ծնողաց, Ա - րամ եւ Սաթինիկ իրենք ալ ուզեցին Թուղթ խաղալ: Ի հարկէ պէզիկ պիտի խաղային: Օր մը Արամ ըսաւ.

- Տիկի՛ն, այս անգամ բանի մը խա - ղանք:

- Լա՛ւ, ըսաւ Սաթինիկ, եւ իւր մասին պայման դրաւ սովորական բան մը:

- Ես ալ, ըսաւ Արամ ցած ձայնիւ եւ ֆրանսերէն, եթէ յաղթեմ սիրտդ կ՚ու - զեմ:

Սաթինիկ կարմրեցաւ, ձայն չհանեց. սիրտը սկսաւ ուժով - ուժով բաբախել. կը խաղար, բայց առանց գիտնալու թէ ի՞նչ կը խաղայ. լռութեամբ խաղացին. Սաթինիկ յաղթուեցաւ:

- Ուրեմն ըսաւ Արամ ... Եւ ուրիշ բան չաւելցուց:

Ելան, խառնուեցան իրենց ծնողաց հետ. այն գիշերն ուրիշ բանի վրայ չխօ - սեցան:

Կ՚ըսեն թէ ոճրագործութեան մը հա - մար առաջին քայլն է որ միշտ դժուա - րութիւն կը յարուցանէ, յետոյ ամէն ինչ կը դիւրանայ: Սիրոյ մէջ ալ շատ ան - գամ այսպէս է: Բաղդատութիւնը թող անտեղի չթուի, վասնզի փորձառութիւնը ցոյց կուտայ թէ շատ անգամ սէրն ալ կրնայ ապացայ ոճիրի մը յառաջարանը համարուիլ: Բաւական ատենէ ի վեր կը ջանար Արամ յայտնել Սաթինիկի որ իւր սիրտը յափշտակուած էր, բայց ամէն օր յաջորդ աւուր կը թողուր: Երբ այդ գի - շեր ըսաւ իւր յայտարարութիւնն ալ Սաթինիկ, այնուհետեւ քակուեցան լեզ - ուին կապերը եւ յանդուգն եղաւ:

(Շար. 9)

Ժ Պ Ի Տ

Թել - Ավիվ վերամուտ է: Ուսուցչու - հին աշակերտները կը հարցնէ, աւելի լաւ ճանչնալու համար աշակերտները.—

- Անո՞ւնդ
= Լեվի:
- Քո՞ւկդ
= Տայեան:
- Իսկ դո՞ւն
= Պրաումֆելտ:
- Եւ դո՞ւն
= Տիփոն:

Այն ատեն, փոքր մը, դասարանին խո - րէն կը բացագանչէ «օհ, լա - լա, այո, Տիփոնները, ամէն տեղ են...

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՄԱՏՐԻՏԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

ՔՆԱՐԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻ, ԵՐԱԺԻՇՏ, ԵՐԳՉՈՒՀԻ

Մատրիտի մէջ, Յուլիս 19 - 24, տեղի ունեցաւ Բանաստեղծներու Համաշխարհային 6-րդ Համագումարը, մասնակցութեամբ հինգ ցամաքամասերէ եկած բանաստեղծներու։ Յատուկ հրաւէրով համագումարին ներկայ եղած է Լոս - Անճըլըսէն հայ բանաստեղծուհի մը՝ Քնարիկ Պօյաճեան, որուն հետ հանդիպելու առիթ ունեցանք Փարիզ, տուն դարձի իր ճամբուն վրայ, թէ՛ իրեն ծանօթանալու եւ թէ Համագումարին մասին տեղեկութիւններ քաղելու համար։

Քնարիկ Պօյաճեան ծնած է Պէյրութ։ Փոքր տարիքին փոխադրուած է Հալէպ, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը Լեւոնեան վարժարանը, ապա աւարտած՝ Ալէփփօ Քոլէճը։ Մանկութենէն սիրած է արուեստը։ Աշակերտական գրասեղաններէն սկսած է բանաստեղծութիւններ գրել, արժանանալով իր ուսուցիչներու ուշադրութեան ու գնահատանքին։ Դըպրոցէն դուրս՝ Հալէպի մէջ, հանդէս եկած է բեմերէ՝ արտասանութիւններով եւ երգերով։ Տակաւին պարմանուհի, բեմ ելած է դերասան Մանուէլ Մարութեանի հետ։ Ուսման աւարտին անցած է Պէյրութ, ուր յաճախած է Ուումըն'ս քոլէճ։ Այս շրջանին զբաղած է նաեւ երաժշտական յօրինումներով։

1970-ին Քնարիկ Պօյաճեան, ամուսնացած, անցած է Լոս - Անճըլըս, ուր հետեւած է գրականութեան եւ անգլերէն լեզուի գիշերային դասընթացքներու։ Տարի մը եւս հետեւած է նաեւ ձայնամարզութեան։

Ինչպէս կը տեսնուի կենսագրական քանի մը այս գիծերէն, Քնարիկ Պօյաճեան իր մէջ կը համադրէ արուեստի զանազան մարզերը. օժտուած է արտասանողի, երգչուհիի, երաժիշտի, դերասանուհիի եւ բանաստեղծուհիի շնորհքներով։ Առաջին մեր հարցումին, թէ ասոնցմէ որուն մէջ ինքզինք աւելի լաւ կը զգայ, ան պատասխանեց՝ բանաստեղծութեան։ Ու պէտք է շեշտել, որ Քնարիկ Պօյաճեանի մէջ բանաստեղծուհիի խառնուածքը շատ ցայտուն է։

Խօսելով Մատրիտի համագումարին մասին Քնարիկ Պօյաճեան դիտել տուաւ, որ իրեն համար մեծ հաճոյք եղած է հանդիպիլ կազմակերպիչ մարմնի մէջ Հայուհիի մը անունին՝ Մարի - Լիզ Ղազարեան, Նիւ - Եորքէն։ Ի դէպ, մասնակցած է նաեւ ուրիշ հայ բանաստեղծուհի մը՝ Ալիսիա Կիրակոսեան, Լոս - Անճըլըսէն։

Մասնաւոր գնահատանքով մը կ'արտայայտուի Քնարիկ Պօյաճեան Համագումարի նախագահ Խուսթօ Խորխէ Փատրոնի մասին, որ այնքան ձեռնհասօրէն վարած է նիստերն ու տարուած աշխատանքները։ Համախմբումը իսկական յաջողութիւն մը եղած է։ Բանաստեղծութեան կալուածէն ներս վաստակ ու հըռչակ ունեցող դէմքեր զեկուցումներ կարդացած են հետեւեալ նիւթերու շուրջ՝ «Ի՞նչ է բանաստեղծութիւնը», «Բանաստեղծութեան դերը արուեստաբանական դարաշրջանին մէջ», «Սպանական գրականութեան նպաստը աշխարհի գրականութեան զարգացման», «Բանաստեղծութիւնը իբրեւ համաշխարհային լեզու, որով եւ հաղորդակցութեան միջոց ամէնուն հետ», «Բանաստեղծն ու բանաստեղծական ստեղծագործութիւնը», «Բանաստեղծութիւնը՝ հինգ ցամաքամասերու վրայ» եւայլն.։

Համագումարի աւարտին Քնարին Պօյաճեանի տրուած է Նիւ - Եորքի Ուըրլտ Համալսարանի գրականութեան տոքթօրի (Օնորիս քաուզա) տիտղոսը, բանաստեղծութեան բացառիկ իր տաղանդին ի գնահատութիւն։ «Պարգեւատրում մը՝ որ պատիւ կը բերէ թէ՛ բանաստեղծուհիին եւ թէ իր պատկանած ժողովուրդին», ինչպէս գրած է Համագումարի Համաշխարհային Կոմիտէի անդամ՝ հընդիկ բանաստեղծ Քրիշնա Սրինիվաս այն հաղորդագրութեան մէջ, զոր հրատարակութեան խնդրանօք ղրկած է մամուլին, յանուն Համալսարանին, որուն պատուոյ նախագահն է։ Այդ հաղորդագրութենէն կը պարզուի, նաեւ, որ Քնարիկ Պօյաճեան, միշտ ամերիկեան շրջանակներու մէջ, պարգեւատրուած է զանազան մըրցանակներով՝ 1980-ին եւ 1981-ին, բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան կալուածներէ ներս արձանագրած յաջողութիւններուն ի գնահատութիւն։ Անդամուհի ընտրուած է Գրիչի Կանանց Ազգային Լիկային, որ Ամերիկայի փրոֆէսիոնէլ գրողներու միութիւն մըն է։ Այս միութենէն պատուիրակութեան մը մաս կազմելով Քնարիկ Պօյաճեան, 1980ի Ապրիլին ընդունուած է Սպիտակ Տուն՝ Տիկին Քարթըրի կողմէ։

Բանաստեղծուհիին քերթուածներէն՝ նմոյշներ տեղ գտած են ամերիկեան ծաղկաքաղերու մէջ եւ այլուր, ինչպէս նաեւ անոնցմէ ոմանք՝ «Կարմիր կակաչ», «Սան Ֆրանսիսքօ կը հնչէ զանգերը», «Հայելին» եւ այլն, արժանացած են մըրցանակներու։

Քնարիկ Պօյաճեան սկիզբը հայերէն գրած է իր բանաստեղծութիւնները եւ չէ մտածած հրատարակութեան յանձնել։ Բանաստեղծութիւնը իրեն համար եղած է առօրեայ ապրումներու անբաժանելի մասնիկը եւ իր մտածումներուն արտայայտութիւնը։ Խառնուածքով համեստ եւ երկչոտ ըլլալով պահած է զանոնք իբրեւ իր անձնական կեանքին պատկանող մասունք։ Առաջին անգամ բանաստեղծուհին իր պատեանէն դուրս հանողը հանդիսացած է Գեղամ Գեղակ, որ քանի մը քերթուած անգլերէնի թարգմանելով յանձնած է մամուլին եւ այդպէսով յայտնաբերուած է նոր բանաստեղծուհի մը ամերիկեան գրական անդաստանին մէջ։ Քնարիկ Պօյաճեանի ժողովրդականութիւնը այնքան կը տարածուի որ 1978ին ամերիկեան «Վէնթէյճ Փրէս» հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ հայ բանաստեղծուհիին քերթուածներէն ծաղկաքաղ մը, անգլերէն, «Կեանքի որոնումին մէջ» խորագրով։ Այս խորագրի ընտրութիւնը բացատրելով բանաստեղծուհին կ'ըսէ. «Ասիկա կը ներկայացնէ իմ փնտռտուքս կեանքի իրականութիւններուն - մօր մը սէրը, մանուկի մը գուրգուրանքն ու յարգանքը - բարի, կատարեալ ընտանիքի մը հիմնական տարրը»։

Ահաւասիկ ընդհանուր գիծերու մէջ պատկերը հայ տաղանդի մը, որ կը փայլի ամերիկեան գրականութեան մէջ։ Այս յաջողութիւններուն մէջ, հարկ է շեշտել, որ Քնարիկ Պօյաճեան չի մոռնար իր պատկանած ժողովուրդը, որուն գրականութիւնն ու մշակոյթը կը ծանօթացնէ իր ունեցած հանդիպումներու ընթացքին, գրական շրջանակներու հետ։ Բանաստեղծութեան կողքին պէտք չէ անտեսել նաեւ Քնարիկ Պօյաճեանի յաջողութիւնները երաժշտական մարզին մէջ։ Արդարեւ, բացի դասական երկերէ, ան երգի վերածած է անգլերէն շատ մը բանաստեղծութիւններ։

Մեր հարցազրոյցը վերջացնելէ առաջ, ի պատասխան մեր այն հարցումին, թէ ինչպէս երեք զաւակ ունենալով հանդերձ կրնայ նուիրուիլ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ երգի արուեստին, Քնարիկ Պօյաճեան կը շեշտէ. «Մեծագոյն մղիչ ուժս եւ գլխ քաջալերողը ամուսինս է՝ Նուպար Պօյաճեան»։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

…ուած Հայերը՝ աւելի քան 500.000 հոգի սովամահ ըրաւ։

(3) Տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 6, 1982, թիւ 15164։

(4) Կան նաեւ բազմաթիւ օտար վկայութիւններ՝ պաշտօնական կամ անպաշտօն։

(5) Քէմալի սխրագործութիւններուն մասին առանձին յօդուածի մը մէջ ուրիշ անգամ պիտի անդրադառնանք։

(6) Հեռատեսիլի խօսնակները դիւրութեամբ կրնան ճշդել վերոյիշեալ եղելութիւնները Քէմալի դատավարութեան թղթածրարներուն մէջ։

(7) voir : **David Lloyd George, Is it Peace?** London 1923, p. 258.

(8) Առանձին ուսումնասիրութեան արժանի նիւթ մըն է այս։

(9) Տե՛ս Հիւրրիյէթ 17 - 6 - 1982, թիւ 12322։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Հայոց առաջնորդական տեղապահ նշանակուած է Էջմիածնի միաբաններէն Գրիգորիս Վրդ. Բունիաթեան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Յունիս 8 թուակիր գիրով, ընդառաջելով Թեմին Կեդր. Վարչութեան առաջարկին։ Գրիգորիս Վրդ.՝ անցեալ տարի՝ Մայիս 19-ին, Էջմիածինէն գացած էր Պուէնոս - Այրէս, իբրեւ հոգեւոր հովիւ տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարի։ Նախքան այդ, ան հոգեւոր հովիւի պաշտօն վարած է Նոր Նախիջեւան (Ռոստով), Լիոն (1971 - 1973) եւ Փարիզ (1975 - 1979)։ Անցեալ տարի, նախքան Պուէնոս - Այրէս մեկնումը, տեսուչն էր Էջմիածնի Ճեմարանին։

×

ՀԷԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) մէջ, Յուլիս 15 - 18, տեղի ունեցած է երիտասարդական - պատանեկան եռօրեայ բանակում մը, կազմակերպութեամբ Գահիրէի Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Վարիչ Մարմնին։ Մասնակցած են 60 հոգի՝ Գահիրէէն եւ Աղեքսանդրիայէն։ Ընկերային բնոյթով յայտագրի մը գործադրութեան կողքին տրուած են նաեւ դասախօսութիւններ՝ Հայութիւնը հետաքրքրող նիւթերու մասին։

×

ԺԸՆԵՒԻ մէջ վերջերս տեղի ունեցած հանդիսութեան մը ընթացքին, Պուքրէշի Ծերագիտութեան եւ Ծերաբուժութեան Ազգային Հիմնարկի ընդհանուր տնօրէնուհի փրոֆ. Աննա Ասլանի տրուած է Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան «Լէոն Պեռնար» միջազգային մրցանակի։ Փրոֆ. Աննա Ասլան, որ 1952-ին հիմնած է Պուքրէշի յիշեալ Հիմնարկը, յայտնաբերած ու գծած է ժամանակակից ծերագիտութեան զարգացման գլխաւոր ուղղութիւնները։

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզական սրահին մէջ, Յուլիս 6-ին, տօնուած է Միութեան 38-ամեակը։ Ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի։ Բացումը կատարած է Ժասիկ Ջառահեան։ Բանախօսած է Միութեան հիմնադիր անդամներէն Արա Սագինեան։ Խօսք առած են Մարօ Տէր - Յարութիւնեան եւ Հանրի Քոչարեան։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Արուեստից Միութեան «Սեւան» երգչախումբը։ Փակման խօսքը արտասանած է Իրանա - Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Կորիւն Եպիսկ. Պապեան։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅ

- Փէշքէշ, փէշքէշ ... Էդ լաւ ըսիր, բարեկամ Կիրօս, բա՛, ի՞նչ օրերու համար, որ Զէյթունը փէշքէշ ըլլայ Հաճի Մուսային ... Միտքս ինկաւ Ահմէտ Հանիի մէկ խօսքը, «Էշերը կը կարծեն, որ բոլոր տեսակի, մարդ թէ կենդանի, իրենց պէս կը մտածեն եւ տարբերութիւնը միայն ականջներուն պզտիկութեան եւ մեծութեան մէջն է»։ Հաճի Մուսան իր մօրուքներուն ու երազներուն կառչած հասած է միայն։

Կիրօս արդէն բաւելիք չփնտռեց ու մտիկ կ'ընէր Հաճի Մուսայի տուած ծանր խօսքերուն։ Անոր հետ առաջին հանդիպումէն ի վեր, դէմքին՝ միշտ մռայլ բան մը տեսած էր։ Այդ պահուն միայն դէմքին մըռայլութիւնը ցրուած էր կարծես։ Փոքրիկ իմամը հետզհետէ աւելի փոքրացաւ եւ կարծես դարձաւ բղէզ մը։ Անոր մէջ կար միայն մէկ մտածում. թողլ պիտի տայի՞ն, որ ապահով սահմանն անցնէր։ Կիրօսին չէր վստահեր։ Այո՛, այո, էդ կեավուրը, որ մէջ չմտնէր, գուցէ աւելին խօսէր Հաճի Մուսային հետ, - կը մտածէր իմամը։

- Բարեկամ Կիրօս, տար էս իմամը, ինչպէս որ բերիր։ Նայէ, որ վտանգ մը չպատահի անոր ու ապահով անցնի Թըրքական գիծը, - խօսեցաւ Հաճի Մուսան։

Հաճին կեցած էր ձիուն մօտ, նշմարեց իր ղրկած հետախոյզ զինուորներէն մէկը, որ իր կողմը շոկուեցաւ։ Այդ պահուն, Մուսան արդէն լսեց Մուրատի դիրքերէն հրացանաձգութիւն ու յետոյ, նորէն դադար։ Սատօն բաւական յառաջացած էր։ Թըրքական բանակի կողմէն դեռ պակաս էր ընդդիմութիւնը։ Հաճին, ձիուն վըրայ, իր մարդերով, արդէն մօտեցած էր Թըրքական խրամներուն։

Իմամը մեկնելէն երկու ժամ յետոյ միայն կռիւն սկսած էր Թըրքական բոլոր գիծերէն։ Անտարակոյս, իմամը ամէն ինչ տեղեկացուցած էր Սէլիմ պինպաշուն։ Իրիկնադէմին, արդէն ամպերու մէջէն ճեղքուած արեւէն՝ Վարդաձոր լեռը դարձեր էր գեղեցիկ մշուշ մը ծիրանագոյն։

×

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այն օրերուն, արտասահմանի հայ գաղութը անձկանօք, ամէն օր, Վարդաձորի լերան լուրերուն կապուած էր։ Ամերիկեան եւ ֆրանսական թերթեր հատուկտոր լուրեր միայն կուտային, յայտարարելով, որ հայ ապստամբները միացած քիւրտ ցեղապետ Հաճի Մուսային, կռիւ կը տանին Թըրքական բանակին դէմ։ Լուրերը կը կրկնուէին յաճախ եւ երբեմն մէջտեղ կուգային Մուրատի եւ Վարդանի անունները։ Անհամբեր ու շփոթ վիճակի մէջ էին նաեւ Փարիզի Յեղափոխական կուսակցութեան Պիւրոյի անդամները։

Երկրէն ուղղակի լուր չկար։ Շատ բան չգիտէին ուրիշ երկիրներու կուսակցութեան մարմինները։ Պարսկաստանէն, Կովկասէն եւ Տոքթ. Նայիրեանէն որոշ լուրեր կը ստանային Վարդաձորի լերան կռուի մասին։ Գիտէին, որ 300 կռուողները արդէն պատրաստ են Թըրքական սահմաններն անցնելու եւ օգնութեան հասնելու Վարդաձորի կռուին։ Գիտէին նաեւ, որ աշխատանքներու համար լեռնէն վար իջած է Զէրչի Կիրօս։

Կ. Պոլսէն եւ Թիֆլիսէն կցկտուր հեռագրական լուրերու ընթացքին էր, որ նամակ մը ստացուեցաւ Ղարսի կուսակցական մարմնէն, «որ Վարդաձորի կռուին պատրաստութիւնները աւելի մեծ թափ առած են, որ 300 ֆէտայիներ ապահով հասած են կռուի վայրը։ Անոնց միացած է աւազակապետ Հաճի Մուսան, իր ուժերով, Վարդաձորի բնակիչներուն հետ ապահով վար բերելու համար Զէյթունը։ Կռուին կը մասնակցի քրտական նոր շարժման առաջնորդ, երիտասարդ Խալիլը։ Տեղեկութիւնները քաղած ենք Տոքթ. Նայիրեանէ, որ Զարխափան անտառէն նոր վերադարձած է։ Տոքթ. Նայիրեան արդէն ճամբայ ելած է դէպի Կովկաս, անկից ալ անցնելու Գերմանիա ու Փարիզ»։

(Շար. 619)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գարտինէ Լեւոն Մօղեան փոխան ծաղկեպսակի՝ 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր քրոջ զաւկին՝ Շաւէ Պէշիկթաշլեանի մահուան առթիւ:

×

Իր յոյժ սիրեցեալ սանահօր Գէորգ Հէքիմեանի մահուան առթիւ, Քաննէէն, Տիկին Ֆիլոր Գարայեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Փոխան ծաղկեպսակի հանգուցեալ՝ Տուտու Պօղոսեանի (ծնեալ՝ Ցոլակեան) մահուան առիթով եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Հանգուցեալ Տուտուն ողջ եղած ատեն փափաք յայտնած էր Տէր Հօր, որ իր մահուան առթիւ նուէր տրուի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ 500, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան Ժիրայր «Յառաջ»ին 500, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան Գասպար, Ազգային առաջնորդարանի 500, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գաբրիէլեան «Յառաջ»ին 300, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գաբրիէլեան Եկեղեցւոյ 300, Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեան Եկեղեցւոյ 250, Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեան, Ազգային առաջնորդարանի 250, Տիկին Շողիք Ղազարեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ուզունեան Կարապետ, Եկեղեցւոյ, Պ. Տէրոյեան, ազգային Առաջնորդարանին, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան, Ազգային Առաջնորդարանին, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչը, Մար. Մշակ. Տան, Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը, Մար. Մշակ. Տան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեան, Մար. Մշակ Տան, Պօղոսեան ընտանիք, Մար. Մշակ. Տան, Պօղոսեան ընտանիք, «Յառաջ»ին, Պօղոսեան ընտանիք, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան, Մար. Մշակ. Տան, Այրի Տիկին Սարգիսեան եւ ընտանիքը, Մար. Մշակ. Տան, Պ. Տէրոյեան, «Յառաջ»ին, Այրի Տիկին Սարգիսեան եւ ընտանիքը, «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ղազարեան, (Լիոնէն), «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան եւ ընտանիքը, Առաջնորդարանին, Պ. Տէրոյեան, Եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Սարգիսեան եւ ընտանիքը, Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ղազարեան (Լիոնէն), Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Մութաֆեան, Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան, Եկեղեցւոյ 50-ական Ֆ., Տիկին Մանասէլեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին 30, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կօնոեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին, Տէր եւ Տիկին Կոթիէ, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին, Այրի Տիկին Կօնոյեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին, Այրի Տիկին Մարի Իսքէնտէրեան, Եկեղեցւոյ 20-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կօնոեան, Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Կոթիէ, Եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Կօնոեան, Եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Սարգիսեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչին 10-ական Ֆ., Պօղոսեան ընտանիք, Եկեղեցւոյ 100 Ֆ.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE

GRANDE SOIREE MUSICALE

Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

avec

Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Յուլիս 14-ի դաշտահանդէսին առթիւ եղած նուէրներու յաջորդական ցանկերուն մէջ (Յուլիս 28, 29, 30), մեզմէ կը խնդրուի ճշդել հետեւեալ անունները՝ Պզտիկեան 2500 պէտք է ըլլայ՝ Ռբստիկեան, Օլոզեան 500 պէտք է ըլլայ՝ Օպոզեան, Սապաղեան 100 պէտք է ըլլայ՝ Սալլաքեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը դրօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

VICKEN
13 décembre

FETE CHAMPETRE

Սէն-Ռաֆայէլի Հօմ Արմէնիէնի Տարեկան Դաշտահանդէսը

Հայ Աղքատախնամի Ընկերակցութեան
բարեսիրական գործունէութեան ի նպաստ կատարուող
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 12 - 21
Սէն - Ռաֆայէլի Հօմ Արմէնիէնի մէջ: 107, Avenue du Maréchal Lyautey

Հոմին Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ
կը մատուցուի ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հայկական ճաշեր – Գեղարուեստական բաժին
Թօմպալա – Հաճելի մթնոլորտ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ECOLE DU TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1982 / 1983

L'ECOLE ARMENIENNE DOIT VIVRE

— Elle a pour vocation de **perpétrer votre culture;** elle est actuellement l'une des **deux seules en Europe** qui dispense un **enseignement bilingue.**

— Votre Ecole ne peut exister **sans vous.**

— Votre **participation** est nécessaire au **succès** de cette opération.

Cette année, la **nouvelle Direction** de TEBROTZASSERE vous **propose:**

- **L'ouverture** d'une maternelle où toute une infrastructure d'activités d'éveil sera organisée,
- Un **ramassage** scolaire par car pour les enfants des **banlieues** avoisinantes au Raincy,
- **L'inscription** de vos **enfants,** garçons comme **filles, cycle primaire** et **secondaire** (les frais d'inscription s'élèvent à 150 F.).

— **Demi-pension:** indemnité forfaitaire de **500 F. mensuels** pour les repas de midi (ramassage scolaire inclus).

— **Internat:** 1.200 F. mensuels

PARENTS ARMENIENS,
REPONDEZ VITE A NOTRE APPEL!

Pour tous **renseignements** et **inscriptions,** s'adresser à la nouvelle Directrice:

Mme. SILVA KARAGULIAN

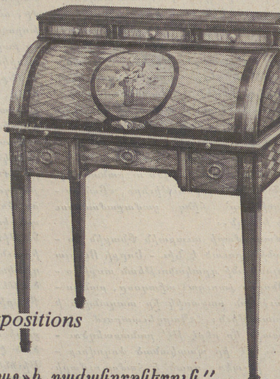
qui assurera une **permanence** à partir du:

Lundi, 5 Juillet
à L'ECOLE DU TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72
de 10h. à 12h. — du Lundi au Vendredi

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi



visitez une des plus belles expositions de France

''Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն''

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

La Maison arménienne d'Alfortville restera ouverte jusqu'au 13 août, la permanence reprendra le 31 août.

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի
Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՈՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible]աւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել վարժարանիս Տնօրէնութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

SEVAN VOYAGES — SABERATOURS — VOYAGES WASTEELS
vous proposent

VOYAGES EN ARMÉNIE

PROCHAINS DÉPARTS

du 04 au 17 Septembre

DU 18 SEPTEMBRE AU 1er OCTOBRE

DU 02 OCTOBRE AU 15 OCTOBRE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 — PARIS
Tél.: 261. 51. 13
Métro: Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
6
VENDREDI
6 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.230 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.230

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՔԱՂԱՔ ՄԸ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆԻ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՊԱՐՍԱՒ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿԷ...

Չորեքշաբթի, Օգոստոս 4-ին, արեւմտեան - Պէյրութ իր ամէնէն սեւ օրն ապրած է եւ բոլոր թղթակիցները, որոնք կրցան, գոնէ թելեֆոնով (հեռաձայնային գիծը անկարելի դարձած ըլլալով) լուր տալ, կը հաստատէին միայն, թէ քաղաքը դժոխքի պատկեր մը կը պարզէր: Ոչ մէկ թաղամասի խնայուած էր, ոչ մէկ շէնքի, ոչ մէկ կէտի: Իսրայէլեան կրակը կը թափէր քաղաքին վրայ, առանց խտրութեան: Հարիւրաւոր, կ'ըսուի 600, բայց ո՞վ կրնայ հաշուել, մեռեալներ, աւելի վիրաւորներ, որոնք չեն կրնար իսկ խնամուիլ քանի հիւանդանոցներն ալ թիրախ եղած են խրաթիւեան ռումբերու եւ այլեւս ոչ պատուհան, ոչ դուռ մնացած է:

Իսրայէլեան ուժերը յառաջացած են երեք ուղղութեամբ՝ քաղաքին դէպի հիւսիս, արեւելք եւ հարաւ: Այս վերջին գրաւած են պաղեստինեան բոլոր կայաններ, որոնք, այսօր բոլորովին պաշարուած են:

Պեկին, որ խաղաղութեան նոպելեան մրցանակաւոր է, մարդ մօտիկ չըներ եւ կը զարնէ աջ - ձախ, հռչակելով թէ ո՛ք կրնայ ծունկի բերել Իսրայէլը: Կ'ըսուի թէ իր վարկը աւելի բարձրացած է երկրին մէջ եւ իրեն կողմնակիցներու թիւը 10 առ հարիւր յաւելում կրած է: Իսրայէլ միշտ կը պնդէ, որ այս թափանցումները վերջին դրոհը չեն, բայց ի՞նչ մնաց որ: Արաֆաթ հրահանգած է իր զօրքերուն դիմադրել մինչեւ ծայրը՝ «ամբողջ արաբ ժողովուրդին պատւին համար»: Կորուստները անհամար են, Պաղեստինցիք կ'ըսեն թէ իսրայէլացի 100 զինուոր մեռած է: Քայլ առ քայլ այս յառաջխաղացումը, զոր կը տանի Իսրայէլ, ծառայեց նաեւ կտրելու Պաղեստինցիներու նահանջի ճամբան, քանի օղակը սեղմուած է նաեւ կոնակէն, այսինքն՝ դէպի Սուրիա: Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը, կէս գիշերի մօտ, համակծութիւնները ընդհատուած էին - երեւի միայն շունչ մը առնելու համար - քանի Եւրոպա մէկ ճայնասփիւռի կայանը ատուան 6.07 թելեքս մը կը ստանար իր թղթակցէն, որ կը յայտնէր թէ թընդանօթը վերսկսած է:

Մինչ կրակը կը տեղայ արեւելքի երկնքի Զուիցերիոյ մայրաքաղաքին վրայ, ապահովութեան Խորհուրդը քանի մը ժամ ժողովէ ետք, Իսրայէլի դէմ պարսաւի բանաձեւ մը քուէարկած է, ուր Միացեալ - Նահանգները ձեռնպահ մնացած են...: Ընելի՞ք կը մնայ: Եւ դեռ մենք կը խորհինք, 67 տարիէ ի վեր, որ աշխարհ միայն մեզի հանդէպ անարդար եղած է...: Ահաւասիկ երկու ուժեր՝ իսրայէլեան եւ պաղեստինեան, որոնք իրենց հաշուեյարդարը կը կատարեն ուրիշին հողին վրայ, որովհետեւ մէկը կ'ուզէ իր սահմանները ապահովել, միւսն ալ իր հողը չունի...: Գալով «մեծերուն», նոյն լպիրշ քաղաքականութիւնն է, զոր կը տանին, Մոսկուայէն՝ Ուաշինկթըն:

Հինգշաբթի առտու հասած լուրերը կը հաստատէին թէ գիշերը միակ ապահով տեղը որ մնացած էր սինեմա մըն էր, ուր կրնան հաւաքուիլ միայն 500 հոգի եւ ուր ֆրանսական խօսուն թէ գրաւոր մամուլի թղթակիցները հանդիպած են լիբանանեան ձախի պարագլուխ՝ Վալիտ Ճումպլաթի եւ Զբօսաշրջիկութեան նախարարին: Սինեման, պարզ է, շաբաթներէ ի վեր ներկայացում չի տար, վերջին յայտագիրն էր՝ Բնաջնջողը...: Ռումբ եւ հրադունդ ինկած են ամէն կողմ, ամէն տեղ, ընդհանուր ձեւով քաղաքը վերածելով Ցովհաննու յայտնութեան...:

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՇՏ՝ ՕՐԼԻ

Հինգշաբթի առտու փարիզեան մամուլը եւ ձայնասփիւռ (Ֆրանս - էնթէռ, Եւրոպա 1) կրկին բաւական լայն տեղ կուտային Օրլի խումբի եւ այդ առընչութեամբ կատարուած նոր հարցաքննութիւններու: Խաչատուր Կիւլիւմեանէ (ռումբ պատրաստող եւ անկէ մեռած երիտասարդին եղբայրը) եւ Կանեբլի առանձնատան տիրոջ՝ Շառլ Սանսոնեթթիէ զատ, որոնք ձերբակալուեցան զէնքի եւ պայթուցիկի օրէնսդրութեան դէմ օրինազանցութեան յանցանքով, նոյն պատճառով ամբաստանութեան տակ առնուած են նաեւ Սանսոնեթթիի կինը՝ Մառիա, ծագումով հայ եւ աղջիկը՝ Լօրա, որ նըշանածն էր (ըստ Քոթիտիէնի) Փիէր Կիւլիւմեանի:

Հինգշաբթի առտու, Քոթիտիէն, Լիպերասիոն եւ Մաթէն բաւական լայն տեղ կուտային այս անհամ պատմութեան, հազիւ քանի մը տողով կ'անդրադառնար՝ Ֆիկառօ: Ֆրանս - էնթէռ եւ Եւրոպա - Մէկ ալ առանձին կը ծանրանային, դըլխաւորաբար Հայկ. Ազգ. Շարժումի պատասխանատուի՝ Արա Թորանեանի հարցապնդման առթիւ, կատարուած Երեքշաբթի իրիկուն, այս խնդրին վրայ:

Ներկայիս հարցաքննիչ դատաւորը հըրահանգած է նաեւ որ դիագննութիւնը կը կատարուի Փիէռ Կիւլիւմեանի, ճշդելու համար գործածուած ռումբին բաղադրութիւնը եւ բաղդատելու եղեռնափորձերու ռումբերուն հետ: Այս հարցին կապակցութեամբ, Մաթէն (Օգոստոս 5) կ'անդրադառնայ Արա Թորանեանի հարցապնդման, յիշելով թէ ան, առանց դատապարտած է Օրլիի ստանձնած վերջին եղեռնափորձերը: Թերթը կ'ըսէ թէ Արա Թորանեան պիտի հարցաքննուի նաեւ ուրիշ խնդրի մը շուրջ՝ Պէյրութէն Փարիզ եկած ու անցեալ Մարտին վիրաւորուած Հայու մը մասին: Այս ամբողջին կ'արձանագրենք, անշուշտ, մեծ վերապահութեամբ քանի, դեռ յստակ ու փաստացի ոչինչ երեւան հանուած է: Կ'ըսուի թէ հոս - հոն բաւական զէնք ու զինամթերք գտնուած է, Փարիզի հիւսիս - արեւելքի մէկ արուարձանին ալ: Կանեբլիի տան մէջ գտնուած փաստաթուղթերն ալ, դասական արաբերէն գրուած, ըստ երեւոյթին բաւական նիւթ հայթայթած են ոստիկանութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կարգ մը որոշումներ տուաւ ճամբաներու ապահովութեան համար, գլխաւորաբար բեռնակառքերու եւ հանրակառքերու վերաբերեալ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

×

ԽՄԲ.- Օգոստոս 4-ին, Թուրքիոյ խորհրդակցական ժողովը սկսաւ վիճաբանութիւնը Նոր Սահմանադրութեան վրայ, որ Սեպտեմբեր 23-ին պիտի ներկայացուի Ապահովութեան Ազգ. Խորհուրդին: Ձախ մամուլը արդէն խիստ քննադատութեան ենթարկած է այս ծրագիրը, որ լայն իրաւասութիւններ կուտայ գործադիրին: Ստորեւ գլխաւոր գիծերը:

Թրքական Նոր Սահմանադրութեան ծրագիրը, մօտ երկու հարիւր յօդուածով, արդիւնք 18 ամսուան աշխատանքի, հանրութեան ներկայացուեցաւ Շաբաթ, Յուլիս 17-ին: Նոր Սահմանադրութիւնը կը թուի խմբագրուած ըլլալ իբրեւ հակազդեցութիւն «իշխանութեան տեւական անդամալուծութեան՝» յատկանշուած 1980 Սեպտ. 12-ի զինուորական հարուածէն առաջուան շրջանովը: Իբրեւ հակազդեցութիւն, նմանապէս, վերջին քսան խռովեալ տարիներու քաղաքական եւ բանուորական ընկերակցութիւններու ազատութեան «դէշ գործածութեան»: «Սահմանադրական ծրագիրը կը միտի գոցել նախորդ, 1961-ի Սահմանադրութեան բացերը, որու ընդհանուր ոգիին ջանացած ենք հաւատարիմ մնալ», կը նշեն խմբագիրները:

Գործադիր մարմնին, թէ յատկապէս նախագահին դերին զօրացումը նոր ծրագրին գլխաւոր գիծը կը կազմէ: Հանրապետութեան նախագահին տրուած են նոր պատասխանատուութիւններ: Նախատեսուած է, իրապէս, որ Հանրապետութեան նախագահը, ընտրուած միշտ ալ եօթը տարուան համար, երեսփոխանական ժողովին կողմէ երկու - երրորդի մեծամասնութեամբ (չորրորդ քուէարկութենէ մը ետք պարզ մեծամասնութիւնը կը բաւէ), պատասխանատու չէ իր արարքներուն, վաւերացուած կառավարութեան կողմէ, բայց, այսուհանդերձ, լիազօրութիւնը ունի տալու կարեւոր որոշումներ, օրինակ՝ երբ կը նշանակէ Սահմանադրական ատեանի բոլոր անդամները, Պետական խորհուրդի անդամները, Հանրապետութեան դատախազն ու իր կցորդը, Ձայն - հեռատեսիլի տնօրէնը, եւ վերջապէս կեդրոնական դրամատան տնօրէնը: Հանրապետութեան նախագահը կրնայ, ի հարկին, լուծել Խորհրդարանը: Ազգային Ժողովի եւ Պետութեան խորհրդակցական խորհուրդին նախագահներուն հաւանութիւնն առնելէ ետք:

Այս վերջին մարմինը նոր հաստատութիւն մըն է՝ բաղկացած ցկեանս նշանակուած լիազօր անդամներէ (Հանրապետութեան նախկին նախագահներ, Սահմանադրական ատեանի նախկին նախագահներ եւ բանակի նախկին Սպայակոյտի պետեր) եւ նախագահին նշանակած քսան անձնաւորութիւններէն, ինչպէս եւ երեսփոխանական ժողովին կողմէ նշանակեալ 10 այլ անդամներէ: Այս ժողովը, իր բացարձակապէս խորհրդակցական բնոյթով, կը գործակցի Հանրապետութեան նախագահին՝ յատկապէս իր ցուցմունքը դործածելով:

Որպէսզի քաղաքացիական իշխանութիւնը դիւրութեամբ հանրային կարգ ու կանոնի պահպանման իր պատասխանատուութիւնը չյանձնէ զինուորականութեան, ինչպէս անցեալին, «Ժողովրդավար վարչակարգին սպառնացող» խռովութիւններու պարագային «պաշարման վիճակ» յայտարարելով, Սահմանադրական նոր ծրագիրը կը նախատեսէ «պատերազմական վիճակը»: Զայն որոշելու լիազօրութիւնը տրուած է Նախարարաց Խորհուրդին: Ասով, կառավարութիւնը կրնայ արձակել հրովարտակներ՝ սահմանափակելու ազատութիւններն ու գլխաւոր իրաւունքները: «Պաշարման վիճակ»ը (ուր ինքնաբերաբար կարգ ու կանոնի հաստատման պատասխանատուութիւնը յանձնուած է զինուորականներուն) կըրնայ յայտարարուիլ պատերազմի կամ զինեալ ապստամբութեան մը պարագային միայն:

Ջնջուած է, նմանապէս, երկու ժողովներու դրութիւնը. Երեսփոխանական ժողովը կը դառնայ միակ մարմինը՝ ինչպէս 1961-ի Սահմանադրութենէն առաջ: Պիտի հաշուէ 400 երեսփոխաններ, փոխանակ նախորդ դրութեան 450 անդամներուն: Պիտի ընտրուին օրէնսդրական քուէարկութեամբ ամէն հինգ տարի (անցեալին չորս տարի էր):

Անցեալի դէշ սովորութիւններուն հակազդելու համար, սահմանադրական ծրագիրը կը նախատեսէ որ ասկէ ետք, իր կուսակցութենէն հրաժարելու պարագային, որեւէ ընտրեալ Երեսփոխանական Ժողովին կրնայ մասնակցիլ «անկախ» պիտակին տակ միայն: Եթէ երբեք քաղաքական այլ կազմակերպութեան մը անդամակցի կամ մաս կազմէ կառավարութեան՝ կը կորսնցնէ երեսփոխնի իր աթոռը:

Սահմանադրական ծրագիրը, ինչպէս կ'ակնկալուէր, կ'արգիլէ համայնավար, ֆաշիստ կամ իսլամական կուսակցութիւններու հիմնումը: Եւ սակայն Սահմանադրական ատեանը միայն իրաւունք ունի այս սկզբունքները անտեսող որեւէ կուսակցութիւն լուծելու:

Ինչ կը վերաբերի ազատութիւններուն, ծրագիրը կը փայլի յատկապէս իր երկդիմիութեամբ: Մէկ կողմէն կը պնդէ թէ անհատներու ազատութեան իրաւունքները անփոխանցելի են, միւս կողմէն սակայն կ'աւելցնէ թէ այդ իրաւունքները կրնան «սահմանափակուիլ», նոյնիսկ «ընդհատուիլ» դատական որոշումով ամէն անոնց համար՝ որոնք կրնան գործել Պետութեան միութեան եւ ամբողջականութեան դէմ, որոնք կը միտին հաստատել դասակարգի մը բռնատիրութիւնը կամ կրօնական մոլեռանդ պայքարներ առաջացնել:

Սահմանադրական ծրագիրը կ'արգիլէ չարչարանքն ու մարմնական անարգ որեւէ վերաբերմունք: Կը նշէ թէ առժամեայ ձերբակալութեան մը պայմանաժամը 48 ժամ է միայն. բայց ինչ կը վերաբերի «հաւաքական յանցանքներուն», այս պայմանաժամը կը վերածուի 15 օրուան: Կը նշէ, նմանապէս, թէ կարծիքի և արտայայտութեան ազատութիւնը պիտի դառնայ կանոն, որ սակայն կրնայ սահմանափակուիլ: Ծիշդ՝ ինչպէս մամուլի ազատութիւնը՝ «որպէսզի պետական գաղտնիքները չհրապարակուին, կամ ալ «խեղաթիւրուած և անտեղի» լուրերը՝ որոնք կը միտին «հանրային կեանքին վրայ ազդել»:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԴԵՄԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վաճառական, բարեկեցիկ մարդ է մեր խնամին: Ուրեմն՝ ընկերային դիրքորոշումով իսկ, պահպանողական մտայնութեան տէր: Ընթացիկ կեանքին մէջ, քաղաքականութիւնը չի՛ հետաքրքրեր զինք, բայց վստահութեամբ կրնանք ըսել թէ՝ ընտրութիւններու ընթացքին, իր քուէները կը դրուին աջակողմեան հոսանքներու տուփին մէջ: Դասակարգային նըկատումի բնական հետեւանք:

Իր այս կենսագրութիւնը բրի ըսելու համար թէ մասնաւոր հակում չունի դէպի խորհրդային երկիրները: Կը սիրէ, սակայն, Հայն ու հայրենիքը: 14-ի ծընունդ, չէ՛ մոռցած իր ծնողքին գաղթականի թշուառ վիճակը: Գիտէ ի՛նչ կը նըշանակէ վտարուիլ սեփական հողէ, կըտրըւիլ արմատէն:

Եկած է տարիքի մը, ուր զօրաւոր կերպով կը զգացուի թէ կեանքը յաւիտենական հանգրուան չէ: Բողբոջող ամէն ծաղիկ պիտի խամրի, ամէն տերեւ պիտի չորնայ, կենդանի ամէն շունչ պիտի հասնի սպառումի: Այդ գիտակցութիւնն իսկ, կը մղէ զինք ապրիլ, իր պայմաններուն ներած չափով՝ լա՛ւ: Վայելել արշալոյսներու եւ վերջալոյսներու գեղեցկութիւնը, տարբեր երկիրներու առթած տարբեր յուզումները: Ճրջագայութեան մէջ է յաճախ: Եւրոպան, Ասիան, Ափրիկէն «գաղտնիք չունին» իրեն համար: Եղած է քիչ մը ամէն տեղ: Բայց...

Նկատել չէի տուած երբեք, բայց կը զարմանայի թէ ինչո՛ւ չի՛ փորձուիր օր մըն ալ Հայաստանի օդը շնչել: Պէ՞տք էր զայն կապել համայնավար ռեժիմի իր հակառակութեան, որքան ալ ինք մինակը չըլլար այդ կացութեան մէջ: Ուրեմն կասկածով եւ թերահաւատութեամբ ընդունեցայ, երբ իմացայ թէ պիտի մեկնի վերջապէ՛ս...

- Ինչո՞ւ չէ: Գոնէ մէկ անգամ պէտք է տեսնել հայրենիքը:

Գնաց: Եկաւ: Շատ գոհ մնացած, վըճռած է նորէն երթալ: Իր շրջանակն ալ խանդավառած է եւ դժկամակողներն ալ ճամբայ ելած են:

Կը խօսի անշուշտ, Հայաստանի թեւութիւններու մասին, որոնք աննշան կը թուին ներկայացուցած առաւելութիւններու առջեւ: Ո՞ւր, ո՞ր երկրի մէջ գոյութիւն չունին պակասութիւններ: Ամէնէն հարուստ երկիրներն անգամ զերծ չեն անհարթութիւններէ. լեռնային մեր աշխա՞րհն է որ թրաքթէօրի մէկ հարուածով պիտի փոխակերպուէր հարթութիւններու: Հիացած է երկրի կանոնաւոր շապատումին, պուրակներու, շատրուաններու, լայն ու գրաւիչ պողոտաներու, շէնքերու ու հաստատութիւններու ճարտարապետութեան: Եւ շանթի՛կ է տակաւին...

Հայուն ամբողջ կամքն ու կառուցողական եռանդը խտացնող բառ է շանթիկն: Կարկտել պատռած շորը, սնտուկի տախտակով տանիք հաստատել, երբ չունի: Բայց չքեղ հանդերձանքի վերածել հնամաշ վերարկուն, դղեակի փոխակերպել հիւղակները: Գիրը վերածել տպագրութեան ու արուեստի, երբ արդէն ճեղքած է թիւնէլը, ելած՝ լոյսի:

Զեմ տեսած հիւղակներու ու փլատակներու հին Հայաստանը: Զեմ տեսած պալատներու ու պողոտաներու Նոր Հայաստանը, բայց զանոնք տեսնողի աչքերով, հպարտութեամբ ու երեւակայութեամբ կ՚ապրիմ սրտիս բովանդակ զգայութեամբ՝ կենդանի ու հարազատ եւ ակամայ կը մտածեմ ներգաղթը արտադաղթի վերածել ձգտողներու մասին, որոնք ամբողջ սրտով ու հոգիով, տենչանքով ու կարօտով «Հայաստա՜ն, երկի՛ր դրախտավայր» կ՚երգէին արտասահման, երբ հիւղաւան էր Երեւան. բայց երբ ծեփը տունի ու պալատի կերպարանք կ՚առնէր, կարծես կը դադրէր դրախտավայր ըլլալէ:

Հայրենասիրութեան ու հասկացողութեան ինչպիսի՛ ծաղրանք: Հայրենիքը ճախճախո՞ւտ պէտք է ըլլայ, որ իմաստ ունենայ, դառնայ «երկի՛ր դրախտավայր»: Դժբախտութեան տե՞ն մենք հայ ենք միայն: Մոնկոլը, Պարսիկը, Թուրքը մեր երկիրը ապականելու պատրա՞ն... «Գաղթականութի՞ն հայրենիքը կը դառնայ սիրելի ու ոգեկոչել կուտայ Մամիկոնեանը...»

«Դժբա՞խտ է բնակչութիւնը...»:

- Երբեք: Ամսական 200 ռուպլի շահողն անգամ 500 ռուպլիով կ՚ապրի: Բոլորն ալ ունին իրենց կառքերը, որովհետեւ բոլորն ալ ունին իրենց քոմպիները:

Ու ականջիս կը հնչեն Ֆրանսացի լրագրողին խօսքերը՝ Նախագահ Միթերանի Հունգարիա այցելութեան առթիւ.- «Ժողովուրդը ինքնայատուկ միջոցներ ստեղծած է լա՛ւ ապրելու»:

Ճիշդ այդպէս: Ամէն երկրի ժողովուրդ իր պայմանները կը յարմարցնէ ընդհանուր սարքաւորման, տիրող կացութեան, երկրի ընդհանուր կեանքին: Յարմար առի՞թ չէ անդրադառնալ եւրոպական քոմպիններու: Ի՞նչ են «պաշտօնականացած» թրաֆիքները: Աւելորդ եւ գաղտնի աշխատանքով ամսական «կլորցնող» միջոցները: Առանց հիւանդ ըլլալու Ընկերային Ապահովագրութեան սրնտուկները պարպողները: Պանքաներու եւ փոսթաներու ամէնօրեայ կողոպուտը: Առեւտրականներու երկու տոմարները: Ազատ ասպարէզի մարդոց տուրքերուն կէսը վճարելու հնարքները: Քոմպի՛ն, քոմպի՛ն, քոմպի՛ն...

«Ուրեմն ազա՞տ են իրենց շարժումներուն մէջ»:

- Ո՛չ, ազատութեան զգալի սահմանափակում կայ:

Ո՛հ, վիրաւոր այդ գազանը, որ ո՛չ մէկ երկնքի տակ իր վէրքին բալասանը չի՛ գտներ... Ազատօրէն ո՞ւր կը պտըտի այդ ազատութիւնը: Ո՛չ դէմքը կը տեսնենք, ո՛չ ալ կը հանդիպինք անոր: Ճուք մըն է: Տեղ մը պետական հրամանագրով կը բանտարկուի խուցի մէջ, ուրիշ տեղ՝ դրամի զօրութեամբ կ՚ենթարկուի նոյն վիճակին՝ պետական կառուցումի մեքանիզմով: Չէ՞ որ ազատութեան շօշափելի ենթահողը տնտեսութիւնն է. այսինքն՝ քաղաքականութիւնը եւ քաղաքականութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ազատութիւնը ճնշումի ենթարկելու, զսպելու «գործիք»: Երբ անօթին հաց գնելու դրամ պահանջէ, կը տեսնէ տարճանակը ուղղուած գանկին: Թնդանօթի պայթումին ներքեւ, ազատութիւնը հասարակ երազային ցանկութիւն մը չէ՞ միայն:

«Իսկ երկրէն մուտքն ու դուրս գալու դժուարութի՞ւնը»:

- Ամէնուն ծանօթ է այդ դժուարութիւնը եւ կը դատապարտեն զայն:

Կրկնուող տեւական քարոզչութեան ուժով, դրեթէ ընդհանուր համոզումի վերածուած մտայնութիւն է այդ: Բայց հեռադիտակի ուղղութիւնը չեղենք մէկ տեսարանէն միւսը, ընդարձակենք տեսադաշտը ու բամբասանութեան դաշտը հասկնալու համար թէ՝ իրօ՞ք բացասական եւ դժբախտ կացութիւն է այդ իրողութիւնը:

Ժողովուրդները ինքնամխիթարութեան համար գտած են շատ յատկանշական բացատրութիւն մը.- «Ամէն չարիքի տակ բարիք մը պահուած է»: Փորձենք ուրեմն չարիքին մէջ փնտռել բարիքը:

Ծանօթ է թէ՛ մասնաւորաբար փոքր երկիրները ախորժակ գրգռող հողաշերտեր են՝ ակռայի մէկ հարուածով կուլ տրուելիք ձմերուկի շերտեր: Շահադէտներու կեղեքման, խռովութիւններու, ապստամբութեան, քաղաքական մեքենայութիւններու տրամադրելի դաշտեր, էթա թամփոններ: Ա՛յդ է պատճառը, որ խռովարարները կը փնտռեն երկրի մը խոցելի եւ զգայուն կէտը՝ իրենց յարձակման ճակատը հարթելու համար. ուրկէ՝ քաղաքացիական, փարթիզանական պատերազմ, աւերածութիւն, քանդում, միլիոնաւոր զոհեր: Յիշե՞նք Արժանթինը, Սալվատորը, Լիբանանը: Մեր խոցելի կէտն ալ բացարձակ ազատութեան սահմանափակումն է եւ յարձակումը կը կատարուի այդ ուղղութեամբ:

 Խորհուա՞ծ է արդեօք թէ ի՛նչ պիտի ըլլար Հայաստանի վիճակը, եթէ Սի-Ի-Այ-ի կամ նման այլ կազմակերպութիւններու «բանակները» սանձարձակ խուժէին հոն: Ամերիկա՝ իր համակիր կիրակոսը նախագահական աթոռի վրայ բարձրացնելու համար, սպաննել պիտի տար նախագահ Թորգոմը, պիտի ջարդէր ժողովուրդին կէսը՝ հրասայլերով ու օդանաւերով, հաստատէր զինուորական «միապետութիւն» եւ՝ փոխադարձաբար: Ա՞յս է Հայութեան բաղձանքը:

Հայն ու Հայաստանը հաջակաւոր են հիւրասիրութեամբ, եւ վստահօրէն ամէն այցելու «գլխու վրայ տեղ ունի...», ճախ սեղան եւ գլխու տակ դնելիք բարձ. բայց մեր երկիրը «Ջուրի ճամբայ չէ՛». այլեւս Հայաստանի հացով փորը պիտի չկշտացնէ Երուսաղէմը սեփականացնելու համար ճամբայ ելած արկածախնդիր խաչակիրներու ո՛չ ալ հռոմէացի աշխարհակալական լեգէոններու ծարաւը յագեցնելու մեր արիւնով:

«Հայ շատ այցելուներ կա՞ն»:

- Համեմատաբար արտասահմանի մեր թիւին՝ շատ են: Բայց օտարները՝ շատ աւելի: Առաւելապէս՝ իտալացի, ֆրանսացի, անգլիացի, ամերիկացի: Անոնք մեզմէ լաւ կը ճանչնան նախկին Հայաստանը եւ գիտեն գնահատել նորը: Այդ տպաւորութիւնը հիմնուած է երկրիճարտարարուեստական զարգացման եւ մշակութային նուաճումներուն վրայ:

Այո՛, ճոխութեան մէջ թէ դժուարութեանց առջեւ Հայաստան մեր հայրենիքն է. հայութեան եդեմական վայրը: Եւ մենք կը պաշտենք զայն:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՍԵՐԲ-ԱԼԲԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եուկոսլաւիա կը բաղկանայ վեց հանրապետութիւններէ՝ Սերպիա, Խորուաթիա, Սլովենիա, Պոսնա-Հերսէք, Մակեդոնիա եւ Մոնթենեկրօ (Գարատաղ) եւ, երկու ինքնավար երկրամասերէ՝ Կոսովօ եւ Վոյեվոդինա, երկուքն ալ Սերպիոյ Հանրապետութեան շրջանակին մէջ:

Ծանօթ է, որ անցեալ տարի Մարտ-Ապրիլ ամիսներուն ծանր խռովութիւններ ծայր կուտան Կոսովօ-ի մէջ, որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Ալպանացիներէ: Պելկրատ, Աթէնք, Ուաշինկթըն եւ այլ մայրաքաղաքներ «Մոսկուայի մատը» կը տեսնեն այս շարժումներուն ետեւ, բայց անոնց Խորհ. Միութիւն կը ձգտի անդամահատել Եուկոսլաւիան եւ զայն դարձնել իր հակակըշռին ենթակայ արբանեակ երկիր մը: Քաղաքական շրջանակները, միաժամանակ, չեն անտեսեր արիւնալի խռովութիւններուն ազգայնական տրամադրութիւնները, քանի Թիրանա երբեք չէ հըրաժարած իր վաղեմի ծրագիրէն, այն է կերտել Մեծ Ալպանիան: Իսկ տուեալ երկրամասը սահմանակից է Ալպանիոյ:

Արդ, ի՛նչ պատկեր կը ներկայացնեն, ներկայիս, Սերպ-Ալպան ներքին յարաբերութիւնները Կոսովօ-ի մէջ:

Նախ կարդ. մը վիճակագրական տուեալ-

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ը.

Սաթինիկ խելացի, խոհեմ կին մ՚էր եւ գիտէր թէ իր վիճակին մէջ որքան վըտանգալից էր իրեն համար այդպիսի սէր մը. կը ջանար հետեւաբար որ Արամ իր վրայ ո՛եւէ յոյս չդնէր, եւ սակայն որքա՜ն ախորժալուր կը հնչէր իր ականջներուն Արամի ձայնը: Կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ կը զմայլէր սիրոյ անոյշ երաժշտութեամբ: «Ա՜խ, եթէ ամուսնացած չըլլայի» կ՚ըսէր. կը յիշէր իր աղջկնութեան երազները: Հազիւ երեք տարիներ կը բաժնէին զինքն այդ օրերէն եւ սակայն հին, շատ հին էին: Այնքան շուտ աներեւոյթ եղած ոսկեզօծիկ անըրջոց յիշատակները կ՚ընկղմէին զինքն իր հին տխրութեանց մէջ: Արամի խօսքերը նորէն կը բանային իր սրտի խոցերն, եւ սակայն շատ անգամ զմայլած ունկ կը դնէր այդ խօսքերուն: Տխրանուագ երաժշտութիւն մը կը յուզէ մեր սրտերն ու կը տխրեցընէ, մանաւանդ երբ հին ցաւոց յիշատակները կը զուարթացնէ առ մեզ, բայց եւ այնպէս չենք ուզեր որ դադարի այդ երաժշտութիւնը, լի դառն հրապոյրներով, այսպէս ալ Սաթինիկ կը սիրէր Արամի սիրոյ երաժշտութիւնը:

Կը ծփար կը ծփծփար այս հոգեկան վրդովմանց մէջ երբ Արամ կարող եղաւ փոքր ինչ դժուարութեամբ համոզել զինքն որ ներկայ գտնուի Փետրուար 10-ի գիշերն, Ազգանուէր Հայուհեաց պարահանդէսին: Երբեք վայրկեան մը առանձին չէին կրցած ըլլալ եւ սէրն առանձնութեան ջերմանոցի կարօտ է: Այդ գիշերուան համբոյրները տակն ու վրայ ըրած էին խեղճ Սաթինիկը: Չէր կրնար բացատրել թէ ի՞նչ կրակ կար այդ համբոյրներու մէջ որ զինքը կ՚այրէր: Բայց եթէ չէր կրնար բացատրել, կը զգար սակայն:

Թ.

Ամէն անոնք որ երիտասարդական կեանքի քիչ թէ շատ փորձառութիւն ունին, կրնան դիւրաւ ենթադրել թէ այդ պարահանդէսի գիշերէն վերջ Սաթինիկ հոգւով սրտով Արամին էր: Արամ ապահով էր իր յաղթանակին. բայց առ ի՞նչ օգուտ: Լոկ խօսակցութի՛ւն. բայց իրեն նման երիտասարդի մը համար բաւական չէր այդ, եւ յետոյ երիտասարդ Վէրթէր մը իրեն մտատիպար չէր ընտրած: Իբր ճարտար ռազմագէտ կ՚ուզէր օգուտ քաղել իր յաղթանակէն: Օր մը պարզապէս առաջարկեց Սաթինիկի միասին երթալ: Ո՞ւր: Արամ գեղեցիկ հովերգութիւն մը երգեց: Կ՚առաջարկէր երթալ առանձնանալ սիրուն գիւղ մը, հեռի ամէն աչքերէ. գալարապատ փոքր շալէ մը վարձել: Անդ կը մոռնային աշխարհ ու իր աղմուկներն. կեանքն իրենց համար էր, ո՞չ ապաքէն Արամի հօրենական ժառանգութիւնը կը բաւէր որ երկուքն հանգիստ ու երջանիկ ապրին: Հակառակ այդ շլացուցիչ դաշտանկարին, Սաթինիկ անդրդուելի կը մնար իր որոշմանց մէջ:

Սակայն գարունը հասաւ, եկաւ Ապրիլ ամիսն: Ջերմիկ օդը, ծաղկանց բուրումը, փափուկ գոյնով գալարիք, թռչնոց դայլայլիկ, ամէն ինչ կեանք կը բուրէ: Մարդ իր ամէն զգայարանքներովը կը շնչէ: Կարծես կ՚ուզէ պահ մը մոռնալ դառն իրականութիւնը. ապրիլ կ՚ուզէ եւ սիրել:

Այդ օրերը Սաթինիկ կարծես աւելի ազատօրէն կը շնչէր: Գրեթէ ամէն գիշեր եղբօրը հետ կ՚երթար Բթի-Շանի պարտէզն, հոն ծառերու անուշահոտութեանց զմայլմամբ կը խորհէր, կը մտածէր իր վիճակին վրայ, եւ կ՚ըսէր թէ ինչո՞ւ ինչո՞ւ պէտք է որ ինքը զոհ մը ըլլայ: Ինչո՞ւ ընկերական օրէնքները զինքը շղթայապիրկ կ՚ընեն. ի՞նչ է իր մեղքը. միթէ Աստուած իրեն կեանք է տուած որ ուրիշներու հաճոյից, շահուց եւ հաշուոց զո՞հ լինի: Քանի կը խորհէր, այնքան զայրոյթ կը զգար: - Վերջապէս ի՛նչ փոյթ ինձ ընկերութիւնը: Ի՞նչ կ՚ընեն ինձ համար: Ի՞նչ ունիմ կորսնցնելիք:

Եւ մտքին առջեւ կը բերէր Արամը: Ո՞րչափ վսեմ է նա, կ՚ըսէր, միակ անձն է որոյ համար կ՚արժէ զոհուիլ, վասնզի նա ալ կը զոհէ ամէն ինչ. ընտանիք, ապագայ, անձնական հանգստութիւն. ամէն ինչ իր ոտից ներքեւ կը դնէ: Ինչպէ՜ս չսիրէր զնա սրտին խորէն:

Սաթինիկ կեանքի մեծ ճգնաժամին մէջ էր:

(Շար. 10)

նր շրջանի բնակչութեան կազմակցութեամբ, որպէսզի պատկերը յստակ դառնայ:

Անցեալ տարուան մարդահամարին համաձայն, երկրամասին բնակչութեան ընդհ. թիւը կը պարզէր 1.584.558: Ասոր 77,5 տոկոսը բնիկ Ալպանացիներ կը ներկայացնէին, 13,2 տոկոսը Սերպեր եւ 1,7-ն ալ Գարատաղցիներ: Մնացեալը անկշան հաւաքականութիւններ: Բաղդատութեան դնելով 1971-ի մարդահամարին տուեալներուն հետ, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը: Ընդհանուր բնակչութիւն՝ 1.243.693: Այս թիւին 73,8 տոկոսը կը կազմէր բնիկ Ալպանացին, 18,4-ը՝ Սերպերը, 2,5-ը Գարատաղցիներ եւայլն.:

Զոյգ վիճակագրութիւնները կը հաստատեն մէկ կողմէն Ալպանացիներուն տոկոսի աճը, միւս կողմէն Սերպերուն եւ Գարատաղցիներուն նուազումը:

Սերպ ընտանիքի մը աւագ տղան կ'ըսէ, թէ պէտք է սիրել այս հողը, որպէսզի ձգնումի մասին չմտածենք: Ըստ անոր, իր գիւղին մէջ, ճիշդ Ալպանիոյ սահմանին մօտ, ընտանեկան հողեր ունին եւ յարաբերութիւնները իրենց եւ Ալպանացիներուն միջեւ լաւ է: Նոյնը կարելի՞ է ըսել մերձաւոր գիւղերուն մասին: Դժբախտաբար՝ ոչ, քանի համաձայն տեղացի Սերպերուն, Ալպանացիներուն հակակրութիւնը իրենց հանդէպ նկատելի կը մնայ: Իրաց այս վիճակին մէջ, զարմանալի պէտք չէ թուի, երբ ըսուի, թէ Սերպերու արտագաղթը շօշափելի կը դառնայ:

Անցեալ տարուան ըմբոստական բնոյթի արիւնալի խլրտումներէն ետք, Պելկրատ կը փորձէ բարելաւել այս յետամնաց երկրամասին կենցաղի պայմանները՝ տնտեսական, կրթական եւ այլ մարզերու մէջ:

Ճիշդ է, որ ապահովութեան միջոցներու ալ կը դիմէ: Այսուհանդերձ, բանակը «աչքէ հեռու» կը մնայ, բայց միւս կողմէ քաղաքազօրքերը կ'երեւին ամէն կողմ, առանց հրահրելու տեղացիներուն ազգային տրամադրութիւնները՝ ցոյց չտալով խտրականութեան ոգի:

Պատասխանատու մը կ'ընդունի, թէ անցեալ տարուան արիւնալի բախումները նախապէս գործուած սխալներու արդիւնք եղած են:

Ազգայնական տրամադրութիւնները երկու հիմնակէտ ունին, կ'ըսէ Պեշիր Հօթի, Կոսովո-ի Համայնավար կուսակցական քարտուղարներէն մէկը: Առաջինը կը հանդիսանայ ալպանական դիմագիծով զտարիւն Հանրապետութիւն մը տեղծել վեցին վրայ աւելցնելով նաեւ մէկ ուրիշը (*): Երկրորդը յաջորդական փուլ մը կը նախատեսէ՝ հարիւր տոկոս ներկայացնող այս ապագայ Հանրապետութիւնը կցել սահմանամերձ Ալպանիոյ, այս ճամբով իրականացնելով Մեծ Ալպանիոյ հին ծրագիրը:

Պեշիր Հօթիի կարծիքով, այժմու ամէնէն կարեւոր առաջադրութիւնը կը մնայ ոչ միայն երկրամասին տնտեսական - մշակութային արագ զարգացումը, այլեւ վստահութեան մթնոլորտի մը հաստատումը երկու գլխաւոր ժողովուրդներուն միջեւ:

Սերպերուն արտագաղթը պարզ հարց մը չէ, որովհետեւ, Կոսովօ «սիրտն» է Սերպիոյ պատմութեան, մշակոյթին եւ կրօնքին: Սերպերը հոն հաստատուած են եօթներորդ դարէն սկսեալ, այսինքն շատ աւելի առաջ քան իրենց անկախութեան հարստութեան հիմնադրումը Կոսովօ-ի մէջ 1168-ին:

Վերջին տասնամեակին մօտաւորապէս 57.000 Սերպեր ձգած - հեռացած են երկրամասէն: Իսկ հեռացողներուն թիւը ըղձալի կերպով աւելցած է անցեալ տարուան միջադէպերէն ետք: Նօկանովիչ, այլ քարտուղար մը Ինքնավար երկրամասի Համայնավար կուսակցութեան եւ նախկին նախագահը Արտագաղթի Ցանձնախումբին, յստակ կ'ըսէ, թէ Սերպերուն գաղթը գլխաւորաբար քաղաքական բնոյթ ունի:

Ցանձնախումբին համար հիմնական չորս պատճառներ կան բացատրելի.- ընկերային - տնտեսական, բնական արտագաղթ թերած շրջանէ, ընկերային - քաղաքական հակամարտ ձգտումներ եւ, վերջապէս, ճնշումներ՝ ուղղակի կամ անուղղակի ձեւերով:

Վերջերս կատարած իր այցելութեան ընթացքին, Նիքոլա Լիւպչիկ, նախագահը Սերպիան նախագահութեան եւ պաշտպանութեան նախկին նախարարը, յատուկ մտահոգութիւն կը յայտնէ Սերպերու չարունակական արտագաղթին համար: Ցեղագրական իմաստով զտարիւն Կոսովօ մը միշտ ալ անկայուն գոյավիճակի պատճառ կրնայ դառնալ: Ապա կ'աւելցնէ՝ Եուկոսլաւիա ոչ մէկ թիզ հող կը զիջի օտար երկրի մը:

Լրագրողի մը հանդիպումներն ու խօսակցութիւնները երկրամասին զանազան շրջաններու Սերպերու եւ Ալպանացիներու հետ, միշտ նոյն միտքը կ'արտայայտեն.- մտահոգութիւն Սերպերու մեկնումին կապակցութեամբ: Ոմանց կարծիքով երեւոյթին գլխաւոր պատճառը հողերանական է:

Պրիստինայի մէջ, երկրամասին մայրաքաղաքը, իր բարձրայարկ շէնքերով եւ բազմութեամբ եռուն փողոցներով, յաբարերաբար հանդարտ պատկեր մը կը պարզէ, շնորհիւ իշխանութիւններուն խիստ հսկողութեան:

Անդին, խառն բնակչութիւն ունեցող փոքր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, Սերպերը կը դժգոհին զանազան պատճառներով: Օրինակ, Ալպանացիներ կը ստիպեն ասոնց, աժան գնով ծախել իրենց ագարակներն ու հողերը: Խանութպաններ կը մերժեն իրենց ապրանքները ծախել Սերպերու: Եւ այլն.:

Այս պայմաններուն մէջ, ինչո՞ւ կ'ուզէք որ հոս մնանք, կ'ըսէ Սերպ մը:

Թ. Ա. Թ.

(*) 1974-ի Սահմանադրութեամբ, Հանրապետութիւն մը իրաւունք ունի մերժելու որեւէ անջատում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱԶԴԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Հրազդան քաղաքի նոր գլխաւոր յատակագիծը, որ ներկայիս գործադրութեան դրուած է, կը նախատեսէ գրեթէ եռապատկում մը քաղաքի բնակչութեան՝ յառաջիկայ երկու տասնամեակներուն: Վերջին տարիներուն հոն կառուցուած են բնակարաններ, դպրոցներ, մշակոյթի տուներ, առեւտրական եւ այլ սպասարկութեան կեդրոններ: Քաղաքին կեդրոնը բարձրացած են բարձրայարկ շէնքեր: Հրազդանի յառաջդիմութիւնը կապուած է բուռն զարգացող արդիւնաբերութեան: Երիտասարդ քաղաքը, որ մինչեւ այսօր ծանօթ էր որպէս ելեկտրական արդիւնաբերութեան կարեւոր հանգոյց, ուր կը գտնուի Հայաստանի ջերմային ելեկտրակայաններու մեծագոյն համադրոյթը, օժտուած է մեքենաշինութեան հսկայ գործատունով մը, որ դասուած է Խորհ. Միութեան մեծագոյն արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու շարքին: Քաղաքի զարգացման համար կարեւոր խթան մը հանդիսանայ նաեւ Իջեւան - Հրազդան երկաթուղին, որուն շինարարութիւնը կ'աւարտի յառաջիկայ տարիներուն:

Նոր պատրաստուած գլխաւոր յատակագիծը նախատեսած է բոլոր թաղամասերուն մէջ ստեղծել սպասարկութեան հիմնարկութիւններ, մարզանքի վայրեր, մանկական խաղավայրեր, հանգիստի եւ զբօսանքի տեղեր եւ այլն.:

×

ԱԿԱԴ. ԼԵՒՈՆ ՕՐԲԵԼԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բնախօս Լեւոն Օրբելիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ տեղի ունեցած են բազմաթիւ հանդիսութիւններ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ Հայաստան: Կազմակերպիչ Ցանձնախումբին նախագահած են ակադեմականներ Պ. Կոստիւկ եւ Վ. Համբարձումեան: Տեղի ունեցած է Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի ակադեմիաներու բնախօսութեան բաժիններու միատեղ նստաշրջան մը: Հոկտեմբերին Լենինգրադ տեղի կ'ունենայ գիտական համագումար մը, որուն կը մասնակցին նաեւ Հայաստանի գիտնականները: Օրբելիի նուիրուած են «ՍՍՀՄ Ֆիզիոլոգիական Հանդէս»ի 7-րդ, «Հայաստանի Կենսաբանական Հանդէս»ի 6-րդ եւ «Բանբեր Հայաստանի Արխիւներու» հանդէսի թիւերը:

Յուլիս 7-ին, գիտնականին ծննդեան օրը, Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր նիստ մը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բաբկէն Սարկիսով, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, կուսակցական եւ կառավարական դէմքեր եւ բազմաթիւ հիւրեր: Բացումը կատարած է ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան: «Օրբելի գիտնականը» ներկայացուցած է Ակադեմիայի փոխ - նախագահը՝ Վիկտոր Ֆանարջեան: Խօսք առած են ակադ. Պլատոն Կոստիւկ եւ Բժշկական Ակադեմիայի թղթակից անդամ Օլեգ Անդրիանով, շեշտելով Լեւոն Օրբելիի վաստակը բնախօսութեան զարգացման մէջ:

ՕՐԲԵԼԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ծաղկաձորի մէջ, որ Օրբելեան եղբայրներու ծննդավայրն է, բացուած է Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի մէկ մասնաճիւղը, որուն տրուած է Օրբելի եղբայրներու անունը: Ներկայ եղած են Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններէ ժամանած գիտնականներ, Հրազդանի շրջանի պատասխանատու դէմքեր եւայլն: Թանգարանին մէջ ցուցադրուած են բազմաթիւ փաստաթուղթեր, անձնական գրադարանի գիրքեր, ընտանեկան մասունքներ, նկարներ եւ այլ նիւթեր՝ Օրբելի եղբայրներու կեանքին ու վաստակին վերաբերող:

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը «Գիտութեան կեանքը» յայտագրէն հաղորդում մը նուիրած է բնախօս Լեւոն Օրբելիի, անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Հաղորդումը վարած է Օրբելիի աշակերտ՝ ակադ. Վլադիմիր Սվիդերսկի: Գիտնականներ վեր առած են Լեւոն Օրբելիի դերը Խորհ. Միութեան մէջ բնախօսութեան զարգացման ուղղութեամբ, շեշտելով որ ան՝ Իվան Պաւլովի եւ Իվան Սեչենովի հետ, հիմնադիրը կը համարուի բնախօսութեան, կենսաքիմիայի, բժշկութեան եւ դեղագործութեան տասնեակ ուղղութիւններու: Անոնց հարթած այդ շաւիղները մարդոց կարելիութիւն ընծայած են այսօր դուրս ելլելու տիեզերական ուղեծիրեր, մխրճուելու ովկիանոսի խորերը եւ յաջողութեամբ պայքարելու մարդոց առողջութեան պահպանման համար: Հաղորդման ընթացքին նշուած է նաեւ, թէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Բնախօսութեան Հիմնարկը կը կրէ Լեւոն Օրբելիի անունը. սակայն երախտագիտութեան արտայայտութիւն մըն է դէպի գիտնականը, որ բազմաթիւ մասնագէտներ հասցուցած է բնախօսութեան ճիւղին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Աւելի քան մէկ ամսուան նամակ էր: Ուրեմն, շուտով կը հասնի ինքը, Տոքթ. Նայիրեանը:

Եւ արդէն երկու օր յետոյ, բաց - քարտի վրայ երկու տողեր ստացան Տոքթ. Նայիրեանէն, որ Պերլինի մէջ էր:

Պիւրոյի ժողովին ատենն էր, երբ յուզուած ներս մտաւ Ընկ. Վանեանը, Ֆրանսերէն թերթ մը ձեռքին: «Այո՛, այս, կախը արդէն մեր գիտցածէն աւելին է», ու կարդաց հեռագրալուրը.-

Թիֆլիս.- Քիւրտերը եւ Հայեր միացած յամառ կռիւ կը տանին Թրքական բանակին դէմ: Բաղէշի մէջ տեղի ունեցած է Թուրք և հայ բախում շուկային մէջ: Մի քանի օր է, Հայեր գոցած են իրենց խանութները: Թուրք զօրքեր մտած են քիւրտ գիւղ մը ու աւերներ գործած:

Այս լուրի ընթերցումէն յետոյ, պահ մը լռեցին: Իսկ եթէ նորէն սկսի ջարդը ... Բայց պէտք էր խզել այդ ծանր ու ճնշող լռութիւնը:

- Չէ, ընկերներ, - խօսեցաւ Ընկ. Վըրոյր, - հայ ժողովուրդը այս անգամ պատրաստ է աւելի քիչ զոհեր տալու: Ի հարկէ, ընկերներ, թերթի լուրերով չէ՛, որ պիտի առաջնորդուինք: Հէնց այսօր իսկ բաւական նամակներ ստացուած են, որոնք կը յայտնեն թէ կան խժդժութիւններ ու ձերբակալութիւններ Վանի, Տիգրանակերտի մէջ՝ որոնք առընչութիւն չունին Վարդաձորի կռուին հետ: Ես ո՞րտեղէն յանկարծ էս քրտական շարժումը: Շարժումները հրաշք չեն կրնար ըլլալ: Դեռ մէկ շաբաթ առաջ Սէնթ Միշէլի վըրայ հանդիպեցայ, մեզի բարեկամ, Հիւսէյն Մէմտուէին, որ ատեն մը Քիւրտիստան անունով թրքատառ թերթ մը հրատարակեց մի քանի թիւ: Խօսեցանք աջէն, - ձախէն: Ան մօտէն կը հետեւէր մեր յեղափոխական շարժումներուն եւ սակայն քրտական նոր շարժման մասին եւ ոչ մէկ խօսք ըրաւ:

- Հա, ընկերներ, - մէջ ինկաւ ընկեր Բնակունին: - Երէկ Ռոթոնտին մէջ տեսայ մեզի բարեկամ Ճէօվանին: Ըսաւ, որ նշանակեցէք ձեր ներկայացուցիչները, որովհետեւ շուտով պիտի գումարուի «Միջազգայնականը»: Այո՛, ընկերներ, մենք կրնանք բողոքի հեռագիրներ ղըրկել, «Միջազգայնական»ի անունով:

- Ըստ կարգի, կը ղրկենք այդ, Ընկ. Բնակունի, - խօսեցաւ Ընկ. Վահանեանը, որ ներքնապէս կը ջղայնանար եւ չէր կրնար տանիլ երբ ամէն անգամ Բնակունին ընկերվարութեան մասին կը խօսէր իր բարակ ձայնով եւ կամ, միշտ ալ անգործնական, կարծիք մը կը յայտնէր: - Կը ղրկենք, քու խաղը չկոտրելու համար, որովհետեւ բողոքի հեռագիր՝ «Միջազգայնական»էն, Առաջնորդարանի թագրերէ մը աւելի չէ:

- Ընկերներ, - ձայն տուաւ Թորգոմեան, - մենք առանձինն տեղ չենք հասնիր այս զրոյցներով եւ պէտք է սպասենք մինչեւ Տոքթ. Նայիրեանին գալը: Էսօր կամ վաղը կը հասնի շուտով: Մինչ այդ, կրնանք նամակներու ընթերցումներ ընել:

- Մի քանի ուշ հասած նամակներ կան, ընկերներ, - խօսեցաւ քարտուղարը: - Երկրի մեր գաղտնի մարմինները որոշած են ոեւէ ձեւով, ըլլայ ծածկագրով, փոխթին չյանձնել նամակ: Կառավարութիւնը շատ խիստ գրաքննութիւն բացած է: Իսկ մեր թղթատարներով եկած նամակները բաւական ուշ կը հասնին: Կան նամակներ ալ, որ փոխանակ Պաարիզ - քարան ղրկելու, մեզի ղրկած են:

- Այդ ցոյց կուտայ ժողովուրդին հաւատքը մեր կազմին հանդէպ, - խօսեցաւ ուրիշ մը:

- Կայ նամակ մը նաեւ Վանայ գաղտնի մարմինէն, որ կուսակալը, Պէքիր Մուստաֆան, սկսած է հայ տուները խուզարկել, զէնքեր մէջտեղ բերելու համար: Այդ առիթով եղած են բռնաբարութիւններ: Երկու գիւղական դպրոցներու մէջ գտած են ձեռագիր հայ ազգային պատմութեան: Երկու դպրոցներն ալ փակած ու բանտարկած են ուսուցիչները:

Ընկեր քարտուղարը ուրիշ կարեւոր նամակներու մասին ամփոփ տեղեկութիւններ կուտար, մանրամասնութիւնները ձգելով յաջորդ ժողովին, երբ դրան զանգը հնչեց:

(Շար. 620)

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մանխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպար Մանխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գալայճեան եւ զաւակները (Լէօս - ան - Փրովանս), Այրի Տիկին Նուպար Գոչգոչեան եւ զաւակները (Օռանժ), Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կառնիէ եւ զաւակները (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քէչիչեան եւ զաւակները (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Գոչգոչեան եւ զաւակը (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Քիւչիւքեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քիւչիւքեան եւ զաւակները (Լիոն), Պ. Մովսէս Գոչգոչեան (Ալֆորվիլ) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր, խնամիին, եղբօր եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԳՈՉԳՈՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 4-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 6, ժամը 8·30-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ուր էթիէն - Տոլէ, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.- Փերուզ Մաստիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան, 300 Ֆ., Նուարդ Էժտահարեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Զինիճեան ընտանիք 200, Տիկին Վերգին Մնայեան 100, Տիկին Պօզուքլըեան 200, Տիկին Եաղուպեան 200 եւ 100 Ֆ. Աղքատաց: Մարի Խանճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Զալըքեան եւ Այրի Տիկին Նազելի Զալըքեան 100-ական Ֆ., Պ. Գրիգոր Գալուստեան 50 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգացումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսուցում մը կը ջամբէ:

— Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատեւել առանց ձեզի:

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը:

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տնօրէնութիւնը կ՚առաջարկէ ձեզի.—

- Բացումը մանկապարտէզի մը՝ օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով:

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ աւարաններու փոքրիկներուն համար:

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակներուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթարանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար (արձանագրութեան ծախք՝ 150:

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշադին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ):

– Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ
ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

որ ձեզ կ՚ընդունի.-

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ժամը 10–էն 12 - Երկուշաբթիէն – Ուրբաթ:

1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Աղաւնի Գույումճեան իր զաւկին՝ Վռամ Գույումճեանի մահուան Դ. տարելիցին ի յիշատակ 250 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարի Սարաֆեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով եւ կամ նուիրատուութեամբ մասնակից եղան իր սուգին, իր սիրեցեալ ամուսնոյն՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Կարապետ Սարաֆեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի.- Տէր եւ Տիկին Արա Շիրինեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գավաֆեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սողիկեան, Տիկին Մայտա Ալեանաք 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեանէ 200 Ֆ. Հայարփի Գազանճեանի մահուան առթիւ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

La Maison arménienne d'Alfortville restera ouverte jusqu'au 13 août, la permanence reprendra le 31 août.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
Ամէն կիրակի իրիկուն
- ժամը 10·30-ին:

×

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES
EMISSION ARMÈNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 20h. 30
MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

ՃԱՀԱՆ ՃԱՀԱՆՆՈԻՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

խանդու տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է, Օգոստոս 1-էն - 31:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ՚ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible] ցրուելու համար:

Ե.- Որոշուած է, թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

FETE CHAMPETRE

Սէն-Ռաֆայէլի Հօմ Արմէնիէնի Տարեկան Դաշտահանդէսը

Հայ Աղքատախնամի Ընկերակցութեան
բարեսիրական գործունէութեան ի նպաստ կատարուող
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
այս տարի տեղի կ՚ունենայ Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 12 - 21
Սէն - Ռաֆայէլի Հօմ Արմէնիէնի մէջ: 107, Avenue du Maréchal Lyautey

Հօմին Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ
կը մատուցուի ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հայկական ճաշեր – Գեղարուեստական բաժին
Թոմպոլա - Հաճելի մթնոլորտ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

Հ. Բ. Ը. Միութիւն

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ ԼՕԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Միութեան Զուիցերական իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լօզան, փակ պիտի մնայ Օգոստոս 1-էն 31:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

Forum-Radio-Ararad

TOUS LES DIMANCHES — DE 10H. A 12H.

Une émission destinée aux Communautés Arméniennes de la Région Parisienne.
M. F. 98 Mhz.

×

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

RESTAURANT **EREVAN** ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ouvert jusqu'au 15 août

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 75

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.231 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 58e ANNÉE — No 15.231

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՊԵԿԻՆ ԲՈԼՈՐԻՆ Ո՛Չ Կ'ԸՍԷ

ՈՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Իսրայէլի կառավարութիւնը հինգ ժամ նիստ գումարելէ ետք, Հինգշաբթի երի-կուն, «ոչ»երու շարքով մը պատաս-խանեց բոլորին: Այսինքն նախ՝ ապահո-վութեան Խորհուրդին, որ հրադադարի հրաւէր կը կարդար, Ռեկընի, որ կը հը-րաւիրէր Պեկինը խարայելեան զօրքերը քաշելու Օգոստոս 1-ի դիրքերուն վրայ: Հինգշաբթի քանի մը ժամ միայն կիրար-կուած է 10-րդ հրադադար մը, յետոյ կէս գիշերին ռումբերը կը վերսկսէին տեղալ, միշտ առանց խտրութեան, ամէն կողմ: Պեկին կը կրկնէ որ «Իսրայէլ մի-այն Աստուծոյ առջեւ ծունկի կուգայ» ու կը շարունակէ զարնել անխնայ: ՊԱԿ-ի մէկ բանբերը կը յայտնէր թէ պատրաստ են մեկնելու ուղղակի Սուրիա (առանց կենալու Պեքաա, ինչպէս նախատես-ուած էր) անմիջապէս որ միջազգա-յին ուժը ժամանէ: Իսրայէլ հոս ալ ո՛չ կ'ըսէ: ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը որա-կադրութիւն յայտնած է Պէյրութ եր-թալու, բոլոր շահակից կողմերուն հետ խօսելու համար: Պեկին պատրաստ է գինքը ընդունելու, պայմանաւ որ Եասըր Արաֆաթի հետ ալ չտեսնուի:

Ուրբաթ առտու կը հաղորդուէր որ Ա-պահովութեան Խորհուրդը, որ նիստ գումարած էր խորհրդային դիմումին վը-րայ, անմիջապէս ընդհատած է նիստը Իսրայէլի բողոքին հետեւանքով եւ ուրիշ մը նշանակած:

Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը աւելի քան երբեք ողբերգական է: Փարուքանդ եղած են նաեւ հիւանդանոցներու կարեւոր բա-ժանմունքներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութիւնը հաւանա-բար ստիպուի հրաժարիլ, ընկերվարա-կան եօթը նախարարներու տուած որո-շումէն ետք: Ասոնք տարակարծիք են հա-մախմբման կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՇՏ «ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԵՐ»...

Հինգշաբթի ցերեկին իսկ, Արա Թո-րանեան, պարագլուխն ու բանբերը Հ. Ա. Շ.ին (Հայկ. Ազգ. Շարժում, նախապէս՝ Հայկ. Ազգ. Շարժում զօրավիգ ԱՍԱԼԱ-ի) արդէն արձակուած էր, հարցապնդուելէ ետք թէ Օրլի խումբին եւ թէ Մոսկոֆեան խնդրի մը շուրջ: Ոստիկանութիւնը ոչինչ գտած է եւ լսած է Արա Թորանեանը, պարզապէս որպէս վկայ: Անցեալ Մարտ 23ին է, որ Փարիզի 13րդ թաղամա-սը քանի մը գնդակ ստանալով, կը վիրա-ւորուէր լիբանանահայ երիտասարդ մը՝ Հա-կոբ Մոսկոֆեան, որ յայտարարած կ'ըլլայ ոստիկանութեան թէ այդ պահուն ժա-մադրութիւն ունէր Արա Թորանեանի հետ, ինչ որ այս վերջինը բացարձակա-պէս կ'ուրանայ: Մոսկոֆեան, ըսեր է նաեւ ոստիկանութեան, թէ մերժեր է կատարել մահափորձ մը, որու համար եկեր է Պէյրութէն եւ այդ պատճառով զոհ գացեր է հաշուեյարդարի մը: Այս վերջին հարցը կրկին մէջտեղ ելեր է, որովհետեւ ոստիկանութիւնը գտած կ'ըլ-լայ Կանեթիի փավիյոնին մէջ մահափոր-ձին ծառայած զէնքը: Ամէն պարագայի մէջ, շարք մը բաւական անհամ պատմու-թիւններ, որոնք սակայն կեր կուտան տեղական մամուլի: Եւ որովհետեւ ընդհ. ձեւով մէջխոհութեան պակաս կայ այս-եւս մամուլի մէջ ալ, թերթերը ան-պատասխանատու հապճեպով մըն է, որ կը գրեն որեւէ բան, տարօրինակ «հըշ-տումներ» ալ աւելցնելով յաջորդ օրը: Այս-պէս «Լիպերասիոն» Օգոստոս 5-ին չէր վարանած գրելու թէ «Ժան - Մարք Թո-րանեան մարդասպանութեան համար կը փնտռուէր»... ու յաջորդ օրը սա ձեւով կը սրբագրէ ինքզինքը.- «սպաննելով Ժան - Ֆրանս - Փրէսի մէկ հեռագրէն, որու, յանցանքով, չկրցանք ստուգել բովանդակութիւնը, գրեցինք մեր թեր-թին մէջ թէ Ժ. Մ. Թորանեան կը փըն-տռուէր մարդասպանութեան համար: Սխալ էր: Մէկ կողմէ, որովհետեւ մա-հափորձ էր, եւ ոչ մարդասպանութիւն, միւս կողմէ, որովհետեւ կը լսուէր պար-զապէս որպէս վկայ: Ուշ ժամը, ուր կ'իյնար հեռագիրը կը բացատրէ մեր սը-խալը, բայց չարդարացներ»:

×

Արա Թորանեանի հարցապնդումէն ետք, «Հ. Ա. Շ.»ը զեկոյց մը եւս հանած է իր վրդովումը յայտնելու համար անոր դէմ եղած զրպարտութեանց առթիւ եւ «կը բողոքէ այն պարզացումներուն դէմ, ո-րոնք զինքը կը նոյնացնեն (ֆրանսերէն գործածուած բառն է՝ amalgame) ԱՍԱ-ԼԱ-յին հետ»:

Յստակ կը թուի ըլլալ այլեւս, որ ԱՍԱԼԱ-ի զօրավիգ այս շարժումը, կ'ու-զէ անջատուիլ, «իր հեռաւորութիւններն առնել» ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք եւ մնալ զուտ քաղաքական, օրինաւոր շար-ժում մը:

Այս հարցերուն կապակցութեամբ, տանք նաեւ քանի մը քաղուածքներ տե-ղական մամուլէն:

«ՄՈՆՏ» (Օգոստոս 6): Անկախ վերո-յիշեալ լուրերէն եւ կրկնութիւններէ, ինչ կը վերաբերի Կանեթիի արկածին, կը գրէ թէ մէջտեղ ելած է որ հոն գտնուած փաստաթուղթերը շատ կարեւոր են եւ յառաջդիմել կուտան քննութիւնը: Հոնկէ տուեալներ ձեռք ձգուեր են, ինչ կը վե-րաբերի Ասալա - Օրլի կապերուն, մինչ առաջինին զօրավիգ Շարժումը միշտ պա-տպարտած է երկրորդին «կոյր եղեռ-նափորձերը»: Թերթը իր կողմէ մեկնա-բանութիւններ ալ կուտայ այս մա-սին:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» (Օգոստոս 6): Նկարն ալ հրատարակելով Արա Թորանեանի, կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ - Օրլի կապերուն վը-րայ, հիմնուած «այն փաստաթուղթե-րուն, թուցիկներուն, նոյնիսկ թըղ-թածրարներուն վ ր ա յ» գտնուած Կանեթիի փավիյոնը: Կը գրէ թէ «թելեր կան նաեւ, որոնք կը կապեն Օրլին Պէյ-րութի եւ հաւանաբար Լիբանան գտնը-ւող պաղեստինեան կամ արաբական զա-նազան խումբերու»: Թերթը, ինչպէս ու-րիշներ ալ, կ'արձագանգէ նաեւ ԱՍԱԼԱ-ի արեւմտեան - Պէյրութ հրապարակած մէկ զեկոյցին, որ կը հաստատէ Յակոբ Յակոբեան ծածկանունը կրող ԱՍԱԼԱ-ի ղեկավարին մահը:

«ԼԸ ՄԱԹԷՆ» (Օգոստոս 6).- Նաեւ մեծ նկարը տալով Արա Թորանեանի, արձա-գանգ հանդիսանալով անոր յայտարարու-թեանց, հարցապնդումէն ետք.- «Կացու-թիւնը բոլորովին յստակացած է, ոչ մի-այն Կանեթիի պայթումին համար, այլեւ Մոսկոֆեանի դէմ մահափորձին» կ'ըսէ Թորանեան:

«ՖԻԿԱՐՕ» (Օգոստոս 6). - Կուտայ ընդհանրապէս նոյն լուրերը, իր ծանօթ մեկնաբանութիւններով, քիչ մը հեղնան-քով մօտենալով «Հ. Ա. Շ.»ի զեկոյցնե-րուն, զոր «զեկոյցներու քաղաքականու-թիւն» կ'որակէ: Առանձին կ'անդրադառ-

(Շար. 4-րդ էջ)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԷՋ ՄՆԱՑԱԾ

×

Քանի մը բարեկամներու նախաձեռնու-թեամբ, Մայիսեան գեղեցիկ առաւօտ մը, մեր հետ առած էինք հիւանդանոցի պա-տըսպարեալներէն խումբ մը անրախտներ ու գրօսապտոյտի տարած էինք: Ամբողջ հանրաշարժ մը լեցնող պատսպարեալնե-րուն մէջ ամէն տեսակը կար ահա. ծե-րունին, տկարը, որբը, մտային յետա-մնացը, նախկին ալքոլամոլը, հանգստ-եան կոչուածը: Կ'արծէր տեսնել թէ, բախտի բարիքներէն զրկուած այս ան-բախտները, անակնկալ անձրեւի մը տակ իր գլուխը վերցնող ծաղիկի մը նման, ինչպէս յանկարծ բացուեցան, փայլեցան, ժպտեցան, երբ իրենք զիրենք գտան ամ-բողջովին իրենց տրամադրուած բացօթ-եայ գրօսարանի մը բնական գեղեցկու-թեան մէջ:

Նախաձեռնարկ մեր բարեկամներուն տիկինները իրենց ձեռքով թէյ, նախա-ճաշ կը հրամցնէին, ապա ճաշասեղան կը սարքէին, սուրճ կ'եփէին, յատկապէս հրաւիրուած երկու երաժիշտներ ադոր-տէոն եւ ուտ կը նուագէին անոնց հա-մար, եւ պատսպարեալները, երջանկու-թեամբ մը որուն նման հաւանաբար չէին վայելած երկար ատենէ ի վեր, օրհնու-թիւններ կը տեղացնէին, կը կերպարա-նափոխուէին, կը կազդուրուէին, իրա-րու հետ պարել կը սկսէին դաշտին վը-րայ:

Երբ ադորտէոնը սկսաւ նուագել հան-րածանօթ հին թանկօ մը, պատսպարեալ-ներէն սպիտակահեր, հնամաշ հագուստով մէկը յանկարծ ոտքի ելաւ եւ դողացող քայլերով մօտեցաւ հիւրամեծար տի-կիններէն մէկուն: Վաթսունըհինգ տարե-կան մը ըլլալու էր, թերեւս ալ աւելի: Իր դէմքին վրայ անօրինակ կերպով տը-խուր արտայայտութիւն մը կար եւ նայ-ուածքէն կը յայտնուէր դառնացած մար-դու ընդվզում մը, խօսքի վերածուիլ չէր ուզեր:

Մարդը մօտեցաւ հիւրամեծար այդ տիկնոջ եւ դիմացը խոնարհեցաւ, զին-քը պարի հրաւիրելու համար: Տիկինը սիրով ընդառաջեց եւ սկսան պարել: Մենք, որ տեսարանը կը դիտէինք որոշ հետաքրքրութեամբ մը, հետզհետէ սրե-ցինք մեր ուշադրութիւնը: Մարդը յան-կարծ կերպարանափոխուած էր, կարծես կորսուած էր հողէն եւ ժամանակէն: Բան մը փոխուած էր նաեւ իր տխուր արտա-յայտութեան մէջ: Հիմա կը պարէր հագ-ուադիւտ կատարելութեամբ մը, թանկօ-յին կշռոյթին հետ միատեղ նետելով ու ապա ետ քաշելով երկար քայլեր, եւ իր պարընկերուհին իր հետ կը քաշէր այն-պիսի վարպետութեամբ ու շնորհով մը, որ զարմանալի էր այդ տարիքի մարդէ մը:

Բոլորս ալ ամէն ինչ թողուցինք ու ըն-կըսանք դիտել զիրենք: Միւս պատսպար-եալներն ալ մի առ մի հեռացան եւ դաշ-տը թողուցին իրենց ընկերոջ, որ հիմա կարծես քսան տարեկան երիտասարդ մը դարձած ըլլար, կը պարէր աչքերը անո-րոշ կէտի մը սեւեռած:

Երբ նուագը վերջացաւ, մեր ալեհեր պատսպարեալը խոնարհութիւն մը ըրաւ հին օրերու ազնուականութեամբ, յետոյ, կարծես ամօթահար ու յանցաւոր, աճա-պարեց դէպի իր նախկին տեղը: Դէմքը իսկոյն վերագտաւ իր նախկին տրտմու-թիւնը: Յստակօրէն նշմարեցի որ իր աչ-քեւ սաեղծուած հրաշալիքներու աշխար-հը յանկարծ կրկին վերադարձած էր ո-չընչութեան, անհետացած էր մշուշներու մէջ: Նստաւ, իր շուրջիններուն երեսն անգամ չնայեցաւ:

×

Երկու ժամ վերջ լուսանկար մը պտը-տիլ սկսաւ ձեռքերու մէջ: Գեղեցիկ երի-տասարդի մը դիմանկարը, քովէն քաշ-ուած, խիտ ու փայլուն մազերով, նուրբ, սեւ պեխով: Շարժանկարի արուեստա-գէտի մը լուսանկարն էր ան կարծես, լուսանկար մը՝ քաշուած իբրեւ թէ տա-կաւին երէկ, թարմ, ժամանակակից:

- Ատենօք որքա՜ն ազուոր երիտասարդ մըն է եղեր, կը շշնջէին մեր բարեկամ-ները այդ լուսանկարը ձեռքէ - ձեռք պը-տըտցնելով եւ գաղտնի ակնարկներ ուղ-ղելով դէպի անոր, որ հիմա իր ընկեր-ներուն քով կրկին կը նստէր լուռ ու տխուր:

Նայեցանք ու չկրցանք հաւատալ մեր աչքերուն: Մարդ մը հոնկէ մինչեւ հոս կրնա՞յ գալ: Ո՞վ կը հաւատար որ սա դիմացը նստող ալեհեր մարդը ու սա լու-սանկարին երիտասարդը նոյն անձն էին: Ժամանա՞կն էր որ քանդած էր այսքան շատ բան, թէ, բախտը:

Թանկոյի սիրահար մեր ալեհեր պա-տըսպարեալը այդ օրը պատմութիւն մը դարձաւ մեզի համար, ինք ալ յիշելով ո՞վ գիտէ ինչ պատմութիւններ: Ան պատ-ճառ եղաւ որ իւրաքանչիւր պատսպար-եալի նայինք քիչ մը աւելի խորաթա-փանց հայեացքով, չխաբուելու համար անոնց այսօրուան անփառունակ արտա-քինէն, կամ որպէսզի տեսնենք թէ ինչեր կրնան թաքնուած ըլլալ անոնց անցեալին մէջ: Քիչ մը աւելի յուզուեցանք, ոչ այնքան մեր տեսածէն, որքան այլեւս անտեսանելի դարձածէն:

×

Երբ պատսպարեալները կրկին հանրա-շարժ նստան ու հրաժեշտ առին մեզմէ, օրուան հերոսը իր նայուածքը սեւեռած էր մեր վրայ: Չէր ժպտեր, բայց կար-ծես ներքին գոհունակութիւն մը ունէր:

Դա՞ս մը տուած էր մեզի:

Բ. Հ.

ՄԱԿԱՐ ԵԿՄԱԼԵԱՆ

Ա.

«Մի գեղեցիկ առաւօտ էր, երբ նա թողեց իր ծննդավայրը եւ անհետացաւ: Այդ օրից անցան երկար տարիներ, բայց նա չկար ու չկար: Մի օր էլ տեսանք Մակար Եկմալեանին գունատ, մաշուած, դէմքը ջղային, հայեացքը մոլոր՝ կանգնած էր մեր մէջ եւ ... ինչ - որ անծանօթ, անհասկնալի ձայներ էր շշնջում մեր բութ ականջին»:

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Վերոյիշեալ վրդովիչ տողերով կը սկսի, երաժշտագէտ Նիկողոս Թահմիզեանի «Մակար Եկմալեան» խորագրով գրքոյկը՝ տպուած Հայաստան, Յունիս 1981-ին:

Դիւրահասկնալի գեղեցիկ ոճով գրուած՝ խորունկ, գիտական ուսումնասիրութիւն մը՝ Եկմալեանի կեանքի պատմութեան եւ ստեղծագործութեան արուեստին մասին: - Պատարագ եւ աշխարհիկ, գեղջկական երգերու - մատչելի ոեւէ հետաքրքիր ընթերցողի:

Գրքոյկը ստացանք ճիշդ այն շրջանին, երբ հակառակ կարգ մը երաժշտագէտներու կարծիքին՝ «...թէ Եկմալեան պատարագը եռաձայն խումբին համար է, ... թէ հարիւր տարի առաջ ոգէտ դպիրներու համար գրուած է, ... թէ ժողովուրդը մօտիկ ըլլալէ ձանձրացած է, հետեւաբար անհրաժեշտ է փոխել եւայլն», Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիի ներկայ հոգաբարձութիւնը, համագործակցութեամբ հոգեւոր խորհուրդին, յամառեցաւ տօն օրերու առթիւ, Եկմալեան պատարագի քառաձայն երգեցողութիւնը վերահաստատել՝ Կոմիտասինն ալ, իր կարգին, յետագային գործադրելու ծրագրով՝ ի մեծ գոհունակութիւն տեղացի բարեպաշտ հաւատացեալներէն շատերու:

Ստորեւ պիտի ջանանք հակիրճ կերպով ներկայացնել - զանց առնելով գիտական մասը, որ կը պատկանի երաժիշտներու - ուսումնասիրութիւն մը՝ որ կը վկայէ հեղինակին յարգանքն ու հիացումը Եկմալեանի հանդէպ եւ պաշտամունքը՝ մեր Եկեղեցիին եւ երաժշտութեան հանդէպ:

×

Մակար Եկմալեան ծնած է Վաղարշապատ 1826, Յունուար 21-ին: Կրտսեր որդին է, Ալաշկերտի շրջանէն, Եկմալ գիւղէն գաղթած, համեստ աշխատաւոր Եկմալի Գրիգորին:

Ըստ հեղինակին, Եկմալեանի արուեստի շաւիղը կարելի է երեք կարեւոր շրջաններու բաժնել, որոնք իրարու մէջ կը թափանցեն եւ զիրար կ'ամբողջացնեն:

Մենք, այս շրջաններո՛ւն զուգահեռ, պիտի հետեւինք իր կեանքին:

ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԸ - մինչեւ երաժշտանոց աւարտելը՝ 1888 - կարելի է «Ուսումնա - Ստեղծագործական» կոչել, որով - հետեւ ան ոչ միայն մասնագիտական գիտելիքներ ամբարած է, այլեւ ստեղծագործութեան առաջին փորձերը սկսած: Հակառակ հայ հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգերու նմոյշներ ալ ունենալուն, ամէնէն կարեւոր երկերը ժամանակակից Եւրոպական Երաժշտութեան մտայնութեամբ գրածներն են:

Մակար, որ պզտիկ տարիքէն գրել - կարդալու եւ մանաւանդ երաժշտութեան հետաքրքրութիւն ցոյց տուած էր, նախապատրաստական տարիքէն գիւղին եկեղեցիին փոխասաց կ'ըլլայ: Ինը տարեկանին Էջմիածնի Ժառանգաւորաց վարժարանը կ'ընդունուի, ուր կ'աշակերտի հմուտ շարականագէտ եւ երաժշտարան Նիկողոս Թաշճեանի, որ 1873 - 1874 ուսումնական տարեշրջանին, Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի հրաւէրով, ընտանիքը ձգած՝ Պոլիսէն Էջմիածին եկած էր՝ եկեղեցական երգարուեստը կանոնաւորելու համար:

Հոն, քիչ առնէն հայկական երաժշտութեան սկզբունքներուն կը տիրանայ եւ կ'օգնէ Նիկողոս Թաշճեանի, մանաւանդ Պատարագի, Շարակնոցի եւ Ժամագիրքի ձայնագրութեան ծանր աշխատանքներուն մէջ: 1874-ի ամառը կ'աւարտէ Ժառանգաւորաց վարժարանը:

1874 - 75-ի տարեշրջանին, երբ Նիկողոս Թաշճեան կը մեկնի, իրե՛ն կը յանձնեն Գէորգեան Ճեմարանի երաժշտութեան դասերը: Այս շրջանին Գէորգ Դ. Կաթողիկոսը ինչպէս նաեւ Եկմալեան խանդավառուած էին բազմաձայն երգեցողութեան հեռապատկերներով: Կաթողիկոսը, անդրադառնալով անոր լրջութեան, արտակարգ աշխատասիրութեան, բացառիկ ընդունակութեան եւ անվերապահ նուիրումին՝ 1877-ին զայն Բեդերսպուրկ կը ղրկէ, տեղւոյն երաժշտանոցին մէջ կատարելագործելու իր մասնագիտութիւնը եւ ծանօթանալու եւրոպական երաժշտութեան, ձայնագրութեան, ինչպէս նաեւ դաշնաւորումի եւ այլ մեթոտներուն:

Նախապատրաստական առաջին երկու տարիները մանաւանդ նիւթական եւ բարոյական զրկանքներու կը մատնուի: Երկու օրը անգամ մը միայն ճաշելով հանդերձ, չէր կրնար դասերուն համար անհրաժեշտ գումարը հայթայթել: Յաճախ կը ստիպուէր Կաթողիկոսէն օգնութիւն խնդրել՝ խոստանալով ուսումը աւարտելէ ետք անպայման օգտակար ըլլալ Մայր Աթոռին: Այսուհանդերձ, 1879ին կը յաջողի Բեդերսպուրկի երաժշտանոցը մտնել՝ իբր ձրիավարժ ուսանող: Նոյն տարին, տեղւոյն Հայաստանեայց Եկեղեցիին դպրապետ - ղեկավարի պաշտօնն ալ իրեն կը յանձնուի, որով նիւթական հարցը կը կարգադրուի:

Եկմալեան, «Երաժշտական Ստեղծագործութեան» ճիւղը կ'ընտրէ: Անհրաժեշտ էր ռուսերէնին տիրանալ եւ 23 տարեկանին կարծրացած մատներով, դաշնակ նուագելու վարժուիլ: Բայց ո՛չ միայն այդ դժուարութիւններուն կը յաղթահարէ, այլեւ դասերէն դուրս ջութակ նուագել կը սորվի, ոգեւորութեամբ կ'ուսումնասիրէ երաժշտա - պատմական ու տեսական նիւթերը. 1885-ին ստեղծագործութեան դասարանը կ'ընդունուի, ուր կը դասախօսէր Ռիմսկի Կորսաքով:

Այս բոլորէն զատ կանոնաւոր կերպով եկեղեցւոյ երգչախումբով կը զբաղի եւ հայ ուսանողներու կազմակերպած բոլոր հաւաքոյթներուն կը մասնակցի: Արձակուրդներուն Վաղարշապատ կ'երթայ եւ ժողովրդական հոգեւոր, գուսանա - աշուղական երգեր կը ձայնագրէ, աւելի մօտէն կ'ուսումնասիրէ թառը եւ արեւելեան երաժշտութեան տեսութիւնը:

Աշխատութիւնը ո՛չ միայն երաժշտանոցի հիմնադիր - տնօրէն Անդոն Ռուպինշդայնին եւ Ռիմսկի Կորսաքովին ուշադրութիւնը գրաւած էր, այլ նոյնիսկ հաղուադէպօրէն երաժշտանոց հանդիպող Չայքովսքիին ալ: 1888-ին իբր աւարտական աշխատանք կը ներկայացնէ «Ռոզայի Դեղերումները» օբերա քանթաթը, ըստ Մորից Հորնի հէքեաթին, որ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ: Այսպէս՝ փայլուն կերպով կ'աւարտէ երաժշտանոցը եւ կը ստանայ «Ազատ Արուեստ»ի վկայական:

Այս մասին Սպիրիտոն Մելիքեան գրած է. «Նրա երաժշտական պատրաստութիւնը երկարաձիգ տարիների հոգեկան տանջանքների արդիւնք էր. տանջանք, որը Եկմալեանին հասարակ մահկանացուների շարքից հանելով, հայ կեանքում ամենա - առաջնակարգ գործողների շարքը դասեց, իբրեւ բազմաձայն երաժշտութեան տարածողի, իբրեւ (ազգային) վերածնութեան շրջանում երաժշտական նոր գաղափարների, նոր սկզբունքների ներմուծողի եւ գործնականապէս այդ գաղափարները իրագործողի»:

Ստեղծագործութեան դասարանը եղած շրջանին արդէն, բազմաթիւ աշխարհիկ երգեր գրած եւ եռաձայն Պատարագի ներդաշնակութիւնը սկսած էր:

×

ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆԸ - մինչեւ «Երգեցողութիւնք Ս. Պատարագի»ին տպագրութիւնը՝ 1896 - ուսանողական տարիներուն ամբարած հմտութիւնը կ'օգտագործէ՝ հայ երաժշտութի՛ւնը զարգացնելու: Այս շրջանին կը զբաղի մանաւա՛նդ բազմաձայն Պատարագի ներդաշնակութեան գործով:

Երաժշտանոցը աւարտելէ ետք, Բեդերսպուրկ, Հայաստանեայց Եկեղեցիին հետ կապ ունեցող երգչախումբը կը վերակազմէ եւ անոր հետ եռաձայն Պատարագի փորձերը ընելով, զայն կը սրբագրէ, կը յղկէ, մինչեւ որ՝ տեղւոյն հայ համայնքին փափաքին ընդառաջելով, հոգեւոր խորհուրդը - Էջմիածինի գիտակցութեամբ - ընդունի զինք կիրակնօրեայ երգեցողութիւններու համար:

1891-ին, Թիֆլիսի Ներսիսեան Վարժարանը կը հրաւիրուի, երաժշտութեան ուսուցիչի եւ երգչախումբի ղեկավարի պաշտօնով: Այս մասին հեղինակը կը գրէ. «Թիֆլիսում առաւել մեծ փորձութիւններ էին սպասում Եկմալեանի, որոնք նա դիմագրաւեց արիաբար, եւ տարիներ շարունակ գրեթէ միայնակ արդար պայքար մղեց յանուն իր սկզբունքների, արուեստի ու նուիրական առաքելութեան, մինչեւ որ իրեն չդաւաճանեցին մտաւոր ուժերը՝ ... տքնաջան աշխատանքից, քաղքենիական բութ միջավայրում չդասաւորուած կեանքից եւ առաւհասարակ ամէն տեսակ աննպաստ պայմաններից աստիճանաբար հիւծուող ֆիզիքական ուժերը»:

Թիֆլիսի մէջ երաժշտական (մասնագիտական) ուսումնարանի հետ կապ կարենալ հաստատելու համար, Չայքովսքիէն եւ Անդոն Ռուպինշդայնէն յանձնարարագիրներ ունէր: Սակայն եւ այնպէս՝ ռուսական երաժշտական ընկերութեան Թիֆլիսի մասնաճիւղին տնօրէնութիւնը անտարբերութեամբ եւ արհամարհանքով կ'ընդունի զինք:

Ներսիսեան վարժարանին մէջ կը սկսի առաջին անգամ երաժշտութիւնը եւրոպական ձայնագրութեամբ դասաւանդել՝ կարեւոր նորութիւն մը Կովկասահայ երաժշտութեան համար: Ժամանակի ընթացքին, երգչախումբը եւ դասընթացքները կազմակերպելով՝ վարժարանին երաժշտանոցի հով մը կուտայ, որ ուսուցչական հին կազմին գործին չի գար. հետեւաբար դժգոհութեան առիթ կ'ըլլայ: Սակայն, շնորհիւ վարչութեան անդամ, Եկմալեանի սիրելի բարեկամ Ստեփան Մալխասեանի՝ դժուարութիւնները կը հարթուին:

Կամաց - կամաց բազմաձայն պատարագի պահանջքը կը սկսի տարածուիլ: Եկմալեան քառաձայն երգեցողութեան համար ալ կը ներդաշնակէ պատարագը եւ 1892-ին Բեդերսպուրկ կը տանի, պալատական նուագախումբին եւ երաժշտանոցի դեղարուեստի քննիչ յանձնախումբերուն ներկայացնելու: Երկու յանձնախումբերն ալ, որոնք Մ. Բալակիրեւի եւ Ռիմսկի - Կորսաքովի պէս անձնաւորութիւններէ կազմուած էին, պաշտօնական վաւերագիրներով կը հաստատեն անոր գեղարուեստական բարձր արժանիքը: Թիֆլիսի մամուլը լայն տեղ կուտայ Եկմալեանի օրէ - օր մեծցող համբաւին: Արձակուրդին Էջմիածին կ'երթայ, քառաձայն պատարագը Գէորգեան Ճեմարանի երգչախումբին սորվեցնելու, եւ միեւնոյն ժամանակ զայն ներկայացնելու հոգեւոր իշխանութեան՝ որուն անկեղծ հիացումին կ'արժանանայ:

ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(Շար. 1)

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

Անցեալ տարի Յունիսի սկիզբները Թիֆլիսէն վերադարձայ Պոլիս: Յաջորդ օրը Զերազ ինծ այցելութեան եկաւ Արեւելքի խմբագրատունը: Ի հարկէ խօսելու բաւական նիւթեր ունէինք. կարելի չէր խմբագրատան մէջ ըստ հաճոյս տեսակցիլ. հարկ էր մեկուսանալ. գնացինք միասին Ֆօկըլի մօտ, ուր զարեջուր խմելով կը խօսակցէինք: Պատմեցի մանրամասնօրէն Ներսէս Սրբազանի ընտրութեան վերաբերեալ զանազան պարագաները: Բացատրեցի այն «դերընախը» պատճառներն որով Մելքիսեդեկ Սրբազան կրցած էր լինել երկրորդ ընտրելի: Վերջապէս ինչ որ կարելի չէր ըսել անստորագրներու, ամէնը խօսեցայ: Երբ լմընցուցի, ըսի.

- Վերջապէ՛ս, եղբայր, այս խնդիրներով յագեցած եմ, քիչ մ'ալ ինծ Պոլսէն լուր տուր:

- Նոր բան մը չկայ. Թիֆլիս Արեւելք չէ՞ր ստանար:

- Այո՛, կը ստանայի, բայց գիտես թէ ինչ որ ընդհանրութեան համար է, միշտ մասնաւորներու համար ամէնէն աւելի հետաքրքրականը չէ: Եթէ ունիս ինծ քիչ մը զայթակղական, պատմէ՛, շնորհակալ կ'ըլլամ:

- Միշտ կը չափազանցես, ըսաւ Զերազ. «զայթակղական» ըսելով միտքդ Ֆիկառոյի, էվէնըմանի ոճով լուրերու վրայ է: Բայց մենք ո՛չ դուքսեր, ո՛չ դքսուհիներ, եւ ո՛չ ալ խոշոր դրամատէրներ ունինք որոնց կեանքի քրոնիկը մեզ ըզբօսցնէ: Միտքս եկաւ, այդ եղանակաւ փոքրիկ բան մ'ալ Բերա պատահեցաւ: Լսեցի՞ր Արամին դէպքը:

- Ի՞նչ դէպք. չէ՛, եղբայր, բան մը չեմ գիտեր. դեռ երէկ գիշեր հասայ: Մեր - ... եա՞ն Արամը:

- Այո՛, նոյնինքն, անցեալ ամիս օրուան դիւցազնը նա էր. գեղեցիկ առեւանգութիւն մը ըրաւ:

- Առեւանգութի՞ւն. գործը կը ծանրանայ: Հեղինէ՞ն:

- Կը ճանչնաս Հայրապետ եւ Քերովբէ էֆէնտիները:

- Անտարակոյս:

- Առաջնոյն աղջիկը եւ երկրորդին կինը կամ լաւ եւս նախկին կինը, Տիկին Սաթինիկ:

- Պատմութիւննին լսած եմ, բայց անձամբ չեմ ճանչցեր. ի՞նչպէս կին է:

- Մարգարիտ մը, ըսաւ Զերազ ուժով մը ձեռքին վրայ խփելով:

Գարեջրոյ գաւաթները վերստին լեցուցինք:

- Կ'աղաչեմ, քիչ մը տեղեկութիւն տուր ինծ, զբօսնուլ կ'ուզեմ. որովհետեւ ըսի քեզի, գլուխս լեցուած է այդ կաթողիկոսական խնդրով. նիւթական մարդ մը դարձեր եմ. քիչ մը ցնցուիմ:

- Ճիտակն ըսելով, ես ալ մանրամասնութիւնները չեմ գիտեր, եւ գրեթէ խորհրդաւոր դէպք մ'է Բերայի համար: Շատ հետաքրքիրները գիտէին թէ Արամ կ'ախորժէր Սաթինիկի ընկերակցութենէն: Ախորժիլը սիրելու նախադուռն է: Մայիսի սկիզբները գիշեր մը Սաթինիկ եւ Արամ տան դրան առաջ կ'իջնեն քիչ մը պտըտելու, ճամբանին կ'երկնցնեն, կառք մը պատրաստ է, կը մտնեն մէջը: Մըտրակէ՛, կառավար, եւ շունչերնին Փանկալթի կ'առնուն. յաջորդ օրը անոնք ալ կը չուեն:

- Աղէկ արագաշարժ են: Ա՞յժմ...

- Այժմ ... այլեւս վրանին խօսող չկայ: Առանձնացած են Ջինճիրլի - Գույու եւ կ'ըսուի թէ գեղջկական կեանք կը վարեն:

Այն ժամանակէ ի վեր Արամը գրեթէ անտեսանելի դարձած է:

- Սիրոյ գինովութիւնն է: Բայց այդ տղան ի՞նչ խելքի կը ծառայէ. ըրածը իմաստուն գործ չէ:

- Սէրը միշտ իմաստութիւն չգիտեր:

Վաղուց կը ճանչնայի Արամը. զինքը կը սիրէի առանց հետը շատ ընտանի ըլլալու. ինքն ալ ինծ հետ աղէկ էր: Իր դիւցազնութիւնը հետաքրքրութիւնս շարժեց. փափաքեցայ որ զինքն այս նոր ընտանեկան վիճակին մէջ տեսնեմ: Ուրիշ պատճառ մ'ալ ունէի իրեն այցելելու: Թիֆլիս եղած ժամանակս օր մը Տիկին Արծրունի ինծ ըսաւ. «Դո՛ւ կը կարենաս սրտի վէպիկներ գրել, ըրէ՛, մի անգամ փորձիր». խոստացայ հնազանդիլ եւ փորձել: Նորավէպ մը պիտի գրէի Մշակին: Ահա նիւթ մը, ըսի ինքնին, զոր կրնամ ուսումնասիրել, եւ գիտել թէ հանդոյցն ի՞նչպէս պիտի քակուի: Այս մտածութիւնն ունենալով առաջարկեցի Զերազին անմիջապէս Ջինճիրլի - Գույու երթալ Արամին այցելութեան:

- Հարսանիքի չհրաւիրուեցանք, աչէ՞ր լոյսի՞ երթանք, պատասխանեց խնդալով:

- Արարողութիւններու չենք նայիր:

(Շար. - 11)

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ 75ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

1982 - 1983 տարիներու ընթացքին համաշխարհային սկաուտական կոմիտէն եւ բոլոր երկիրներու սկաուտական կազմակերպութիւնները կը տօնեն սկաուտական շարժումին հիմնադրութեան 75-րդ տարեդարձը (1908-ին՝ Պէյտըն Փաուըլի կողմէ հիմնուած): Պէյտըն Փաուըլ ձգելով պաշտօնաթողութեան զինուորականի իր պաշտօնը (զօրավար էր) 50 տարեկանին, կը նուիրուէր անգլիացի պատանիներու, նոր յայտագրով մը, առանց ֆիզիքական, բարոյական եւ ընկերային կրթութեան:

1907-ին Պէյտըն Փաուըլ արդէն հրատարակած էր իր «Սքաութինկ Փոր Պօյզ» գիրքը, որ կը բովանդակէր իր յայտագիրը: Ըլլալով շատ ժողովրդական եւ ծրուած անձնաւորութիւն մը, Պէյտըն Փաուըլի ծրագիրը լաւ ընդունելութիւն գտաւ եւ յաջորդ տարին ան կազմակերպեց սկաուտական խմբային առաջին բանակումը, հարաւային Անգլիոյ ծովեզերքը, պզտիկ կղզիի մը (Պրաունսի) մէջ, 20 երախաներով, խմբապետական վարիչ - օգնականներով, բոլորն ալ իր մօտիկ բարեկամները եւ մեծ մասամբ՝ անոնց զաւակները:

Բանակումը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ եւ Պէյտըն Փաուըլ համոզուած որ 12 - 16 տարեկան տղոց համար անհրաժեշտ շարժում մըն էր, սիրուած եւ խանդավառող, պաշտօնապէս կը հիմնէր «Սկաուտներու Միութիւնը»:

Անգլիոյ Թագաւորը, կառավարութիւնը եւ պաշտօնական հաստատութիւնները կ'օժանդակէին շարժումին ծաւալումին եւ քանի մը ամսուան մէջ Անգլիոյ շատ մը քաղաքները կազմուած էին սկաուտական խումբեր. տարուան մը ընթացքին Եւրոպայի եւ ամերիկեան երկիրները կը հիմնէին նաեւ սկաուտական միութիւններ՝ Պէյտըն Փաուըլի ծրագրով:

1908-ին Պրաունսիի կղզին բանակող պզտիկ խումբը այսօր դարձած է 15 միլիոն սկաուտներու միջազգային հզօր կազմակերպութիւնը, միեւնոյն յայտագրով, տարածուած աշխարհի ամէն կողմը: 120 երկիրներ ընդունած են եւ ունին սկաուտական դրութիւնը:

×

1956-ին Անգլիոյ մէջ տօնուեցաւ սկաուտութեան հիմնադրութեան 50-րդ տարեդարձը եւ իր հիմնադրին՝ Պէյտըն Փաուըլի ծննդեան հարիւրամեակը, հրաշալի ճեմպորիի մը ընթացքին, որուն կը մասնակցէին 30 հազար սկաուտներ, եկած աւելի քան 80 երկիրներէ: Հայ Արիներու Միութիւնն ալ կը մասնակցէր [illegible] Բարեւը կատարուեցաւ Անգլիոյ Թագուհին կողմէ - ճեմպորիին շատ մեծ յաջողութիւն գտաւ եւ հայկական պատուիրակութիւնները, ընդհանուր պետը, խմբապետները եւ խմբապետուհիները մասնակցեցան պաշտօնական բոլոր հանդիսութեանց եւ ընդունելութիւններուն:

Այս տարուընէ սկսեալ բոլոր սկաուտները ամբողջ տարի մը պիտի կրեն սկաուտական յոբելենական նշանակը եւ արդէն սկսած են եւ տեղի ունեցան հանդէսներ եւ միջազգային բանակումներ կազմակերպուած շատ մը երկիրներու սկաուտական միութիւններէն:

Հայ Արիներու այս տարուան 51-րդ տարեկան հանդէսը նուիրուած էր 75-ամեակին, իսկ յառաջիկայ տարի աւելի մեծ փայլով պիտի տօնուի Մարտ 7-ին, 52րդ տարեկան հանդէսին: Յուլիս ամսուան ընթացքին Գանտէրշթէկի (Զուիցերիա) սկաուտական միջազգային բանակատեղիին մէջ կազմակերպուած էր բանակում մը 700 պատուիրակներով շատ մը երկիրներէ, նուիրուած 75-ամեակին: Հայ Արիներու Միութիւնն ալ կը մասնակցէր ներկայացուցիչ խումբով մը, որ բանակեցաւ տասը օր եւ մասնակցեցաւ յայտագրին: Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի, Լիոնի եւ Ալֆորվիլի շրջաններն ալ պիտի կազմակերպեն հաւաքոյթներ եւ հանդէսներ, տարուան ընթացքին:

Անգլիոյ Սկաուտական Միութիւնը այս առթիւ կազմակերպած է միջազգային խմբային բանակում մը, այս ամսուան ընթացքին, Պրաունսի կղզիին մէջ. նոյն վայրը՝ ուր Պէյտըն Փաուըլ կազմակերպած էր սկաուտական առաջին բանակումը, 75 տարի առաջ: Բոլոր երկիրներու սկաուտական միութիւնները հրաւիրուած են 14 - 16 տարեկան երկու սկաուտներ ղրկել, ներկայացնելու համար իրենց ազգը: Հարիւրի մօտ ազգեր պիտի մասնակցին 10 օրուան բանակումի մը, 10 օր ալ հիւր պիտի ըլլան անգլիացի ընտանիքներու եւ պտոյտներու եւ ընդունելութեանց շարքէ մը ետք պիտի վերադառնան պատմական բանակումէ մը: Երկու պատանի հայ արիներ նշանակուած են ներկայացնելու հայ սկաուտութիւնը: Վստահ ենք, որ լաւագոյն կերպով պիտի մասնակցին ու վերադառնան դեղեցիկ յիշատակներով:

Բազմաթիւ երկիրներ պիտի կազմակերպեն նաեւ պաշտօնական հանդէսներ եւ արդէն կառավարութիւններ հրապարակ հանած են յատուկ նամականիշներ (ինչպէս Ֆրանսա) 75-ամեակին առթիւ:

1983-ի սկաուտական համաշխարհային ճեմպորին տեղի կ'ունենայ Քանատայի Ալպըրթայի նահանգին մէջ, Յուլիսի ընթացքին, մասնակցութեամբ շուրջ քսան հազար սկաուտներու՝ հարիւր երկիրներէ:

Այս ճեմպորիին պիտի մասնակցին նաեւ Հայ Արիները՝ բոլոր շրջաններէ կազմըւած խումբով մը, բերելու համար հայկական «ներկայութիւնը» եւ սրտագին մասնակցութիւնը:

Քանատայի ճեմպորին յոբելենական հանդէսներու վերջինը պիտի ըլլայ եւ պիտի սկսի նոր շրջան մը, ներկայ անհանդարտ, խառնակ եւ մտահոգ աշխարհին մէջ: Ամբողջ տարուան ընթացքին, սկաուտական շարժումը իր արիներով, արենոյշներով, թեւիկներով եւ գայլիկներով, զուարթ եւ լաւատես պիտի տօնէ իր հիմնադրին ծննդեան 125-րդ տարեդարձը եւ սկաուտական շարժման 75 տարիները:

Մենք՝ Հայերս, հպարտ ենք մեր մասնակցութիւնը բերելու այս հսկայ տօնախմբութեանց, նուիրուած համաշխարհային եղբայրութեան, ապագայ սերունդներու երջանիկ ու փայլուն կեանքի մը յոյսով:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

2025ԻՆ ՏԱՐԵՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ ՄՈԼՈՐԱԿԸ

Վիէննայի մէջ, Յուլիս 26-էն Օգոստոս 6, տեղի ունեցաւ ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ, համաշխարհային ժողով մը, նուիրուած՝ ծերացումի: Ժողովին աշխատանքներուն առանցքը կը հանդիսանան երրորդ տարիքի անձերու բազմացումը եւ անոր հետեւանքով յառաջանալիք դժուար հարցերը:

140 երկիրներէ հաւաքուած շուրջ երկու հազար մասնագէտներ ու դէտեր, անցնող քառամեակին իրենց կատարած ուսումնասիրութիւններու եւ հետազօտութիւններու լոյսին տակ, փորձեցին ծրագիրներ պատրաստել եւ լուծումներ գտնել կարենալ յաղթահարելու համար առողջութեան, գործի, ընկերային եւ այլ հարցերու դժուարութիւնները, որոնք յառաջ եկած են աւելի տարեց բնակչութեան մը գոյութեամբ՝ աշխարհի վրայ: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր տարեցներու նախարար Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի:

Մասնագէտներու կարծիքով, ծերերու բազմացումը՝ համաշխարհային չափանիշերով, տագնապալի երեւոյթ մըն է, հետեւանք՝ Ի. դարու յառաջդիմութեան մեծ յաղթանակներէն մէկուն՝ երկարակեցութեան:

Մինչեւ 2025, եօթը անձի վրայ մէկը 60 տարեկանէն աւելի պիտի ըլլայ, փոխարէն 12-էն մէկը՝ 1950-ին: 1975-ի 350 միլիոն տարեցներու փոխարէն դարավերջին պիտի ունենանք 590 միլիոն, իսկ քառորդ դար ետք՝ մէկ միլիառ 121 միլիոն տարեց, որուն 800 միլիոնը՝ զարգացման մէջ եղող երկիրներու մէջ:

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ մինչ ծնունդները պիտի նուազին կիսով, ապրելու յոյսը 47 տարեկանէն պիտի անցնի 70-ի: Մեծ - հայրերն ու մեծ - մայրերը իրենց քանակով պիտի գերազանցեն նորածինները (կրկնապատիկը):

Քաղաքային խիտ բնակչութեան կալուածէն ներս կատարուած վիճակագրութիւններու համաձայն, մինչեւ 2000, ճարտարարուեստականացած աշխարհի տարեցներուն երեք քառորդը եւ զարգացման մէջ եղող երկիրներու տարեցներուն կէսը պիտի ապրին քաղաքներու մէջ, մինչդեռ ներկայիս անոնց մեծամասնութիւնը կը բնակի գիւղը: Այս ձեւով, 2025-ին, ընտրողներու մէկ երրորդը պիտի անցնի 60 տարեկանը: Ուշադրութեան արժանի հարց մը, արդարեւ, քաղաքական գետնի վրայ:

Ընկերային - տնտեսական կալուածէն ներս այս երեւոյթը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ հանգստեան կոչուելու հարցը: Մինչ 1950-ին 100 աշխատաւորի ուսին կը ծանրանային 19 տարեցներ, 2025-ին այդ թիւը պիտի բարձրանայ 40-ի:

Ուստի, մասնագէտներու համաձայն, պէտք է փոխարինել ինքնաբերաբար հանգստեան կոչելու դրութիւնը, որ տարիներու ընթացքին, գործօն բնակչութեան համար պիտի ստեղծէ այնպիսի բեռ մը, զոր ան անկարող պիտի ըլլայ կրել, դրութիւն մը՝ որ աւելի յարմար ըլլայ անհատի առողջական վիճակին: Անոնք կ'առաջարկեն տարբերութիւն մը դնել «խսկապէս ծերեր»ու (տարեցներու 25 առ հարիւրը) եւ «երիտասարդ ծերեր»ու միջեւ, որոնք կրնան երկարացնել իրենց գործօն կեանքը եւ իրենց կարողութիւնները եւ փորձառութիւնը ի սպաս դնել ընկերութեան:

Թ. Ա. Թ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Կոմերիտմիութեան 40 միլիոն անդամներուն ուղղուած ազդարարութիւն մը կը հրապարակէ Խորհ. Միութեան Համայնավար Երիտասարդական Միութեան պաշտօնաթերթը՝ Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա օրաթերթը: Յստակ կ'ըսէ.- Կա՛մ կը հետեւիք կրօնական պաշտամունքներուն եւ, հետեւաբար կ'արտաքսուիք երիտասարդական շարքերէն, կա՛մ ալ կը հետեւիք Լենինեան սկզբունքներուն:

Ազդարարութիւնը պարզ խօսքի մը սահմաններէն դուրս կ'ելլէ, յիշեցնելով, թէ վերջերս 19 կոմերիտականներ կը հեռացուին Լիթուանիոյ մէջ, Պալթեան Հանրապետութիւն: Որովհետեւ կա՛մ ամուսնացած են եկեղեցական ծիսակատարութեամբ, կա՛մ ալ տեսնուած են եկեղեցիները՝ հետեւելով կրօնական արարողութեանց:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ընկերները իրարու երես նայեցան: Այս աչ ժամին՝ գուցէ Տոքթէօր Նայիր - եանն է:

Երկու հոգի սանդուխին գլուխը շտապեցին եւ իսկապէս լսեցին Նայիրեանի ծանր ու բամբ ձայնը, որ կը խօսէր Բոնաբերդ ալիկնօյ հետ: Անոնք կը խօսէին երկար ատեն զիրար չտեսած բարեկամներու նման:

Ընկերներուն այնպէս թուեցաւ, որ Հայաստան աշխարհն էր, որ հնչեցուց զանգը, ու ներս մտաւ: Աւելի քան տարի մըն էր, որ Տոքթէօր Նայիրեան ձ գ ա ծ էր Փ ա ր ի զ ը ու երկիր մտած: Ան միշտ ալ երկրի մէջ եղած էր եւ պահած էր գլխաւոր կապն ու գործունէութիւնը Պոլսոյ ու Երկրի միջեւ: Բժիշկներու թելադրութեամբ, հանգստի համար, տարի մը միայն մնաց Փարիզ: Այդ տարուայ ընթացքին, խմբագրեց կուսակցական թերթը:

- Ձեզի բան մը ըսե՛մ, - կեցաւ Նայիրեան երկար ու յոգնեցնող սանդուխներուն վրայ ու նայելով վերը իրեն սպասող ընկերներուն, - իմ ծերութիւնը կը զգամ այն ատեն, երբ Մատամ Ժագլինին հետ կը խօսիմ: Ինչքա՛ն տարիք առնեմ, ան աւելի կը սիրուննայ, - կատակեց Նայիրեան:

- Տիկին Ժագլինն ալ աւելի շատ քեզմով հետաքրքրուած է ու յաճախ քու մասին կը հարցնէ, - նոյնպէս կատակեցին վերն սպասող ընկերները: Եւ արդէն կատարուեցաւ կարօտի ու գուրգուրանքի հանդիպումը սանդուխին վերեւ: Ընկերները բոլորն ալ նկատեցին, որ Տոքթ. Նայիրեանի դէմքը արդէն ծանրացաւ յանկարծ երբ յոգնած նստեցաւ աթոռին վրայ:

- Մի քիչ ուշացայ, ընկերներ: Պերլինի մէջ անհրաժեշտ նկատեցի մի քանի կարեւոր թերթերու խմբագրատուներն հանդիպիլ ու տ ե ս ա կ ց ի լ թղթակիցներուն հետ: Այդ առիթով պէտք էր տեսնէի իմ նախկին դասընկերներէն փրոֆ. Սոմըրը, որ երեք տարի, երկիրը գերմանական դպրոցի տեսուչ կարգուած էր եւ նոր էր վերադարձած: Արդէն կը պատրաստէի իր տպաւորութիւնները գրի առնել: Ինծի հետ բերած եմ այն թերթերը որ Վարդաձորի մասին իմ տուած տեղեկութիւնները հրատարակեցին:

- Մենք այսօր կարդացինք կարճ լուր մը ֆրանսական թերթերուն մէջ եւ բաւական անճշգրիտ, - խօսեցաւ Ընկ. Վանեան, թերթերը Տոքթ. Նայիրեանին երկարելով:

- Որ «Հայերը եւ Քիւրտերը միացած յամառ կռիւ կը տանին» ճիշդ է, շատ ճիշդ, - խօսեցաւ Նայիրեան: - Իսկ Բաղէշի դէպքը մի քիչ հին է ու Վարդաձորի կռուին հետ առընչութիւն չունի: Բաղէշի այդ խրախճանութիւնը ծագում առած է զոյգ մը նոր կօշիկի պատճառով: Թուրքին մէկը կը մտնէ հայ կօշկակարի մը խանութը, կ'առնէ իր չափին զոյգ մը կօշիկ ու առանց դրամը վճարելու դուրս կ'ելլէ: Հայը ետեւէն կը վազէ ու կռիւը կը մեծնայ պազարին մէջ: Ամբոխը կողոպտած է մի քանի հայկական վաճառատուներ: Կացութիւնը քիչ մը աւելի ծանր է Վանի մէջ: Կը կարծէինք, որ Վարդաձորի կռուի հետեւանքն է եւ սակայն մեր սիրելի Զէյթլի Կիրօսի կարծիքով՝ աւելի շատ նոր կուսակալին՝ Պէքիր Մուստաֆային ստեղծած կացութիւնն է, որովհետեւ նոյն կուսակալը հայահալած շրջան ունեցած է նաեւ Կիլիկիոյ մէջ: Ծամբուս ընթացքին ուզեցի Վանէն անցնիլ: Արդէն տէնօրէ ենթարկըւած էր Սաքօ անունով հայ մը, որուն առաջնորդութեամբ ժանտարմները խուզարկութեան ենթարկած են տասնեակ մը հայ տուները, զէնք փնտռելու համար: Նոյն մարդուն առաջնորդութեամբ, մըտած են երկու հայ դպրոցները ու գտած՝ ձեռագրեր ազգային պատմութեան: Այդ առիթով անոնք ձերբակալած են ուսուցիչները: Ընկերներ, իր կարգին բաւական զեկուցումներ ունիմ դաւաններու մեր վիճակէն, գաղտնի մարմիններէն:

(Շար. 621)

(Շար. Ա. էջէն)

նայ Յակոբ Յակոբեանի մահուան լու-րին, յայտնելով թէ կենսագրական գիծեր չկան, քանի կը կարծուէր թէ գործած-ուած անունն ալ հաւաքական ծածկա-նուն մըն է»:

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ» (Օգոստոս 6).- Ամբողջ էջ մը նուիրած է: Լուրերէն զատ, ինչ կը վերաբերի Արա Թորանեանի ուն-կընդրութեան եւ արձակման, տեսակցու-թիւն մը հրատարակած է Արա Թորան-եանի հետ:

Իր հարցաքննման հետ կապ ունեցող հարցումէն ետք, թերթը կ'ըսէ Թորան-եանի.- «Յայտարարեցիք («Քոթիտիէնէն, Յուլիս 27, արձագանգ «Յառաջ»ի մէջ Յուլիս 28) թէ «Հ. Ա. Շ.»ը (Հայկ. Ազգ. Շարժում) կազմակերպուած արտայայ-տութիւնն է այն Հայերուն, որոնք զօրա-վիգ են Հայ Գաղտնի Բանակին (ԱՍԱԼԱ), արդ այսօր կը յայտնէք որ «Հ. Ա. Շ.ը կը բողոքէ այն պարզացումներուն դէմ, որոնք զինքը կը նոյնացնեն Օրլիի եւ ԱՍԱԼԱ-ի: Ի՞նչ կը նշանակէ այս լեզուն (լրագրողը կ'ըսէ աթերմուամաճ վեռպօ) այն հարցին մասին, որ կը կապէ կամ չի կապեր ձեզ Ասալային»: Ա. Թորանեանի պատասխանն է.- «Երբ կ'ըսեմ թէ Հ. Ա. Շ.ը զօրավիգ է ԱՍԱԼԱ-ի, հայ ժողո-վուրդի զինեալ դիմադրութեան խորհր-դանիշն է, որու զօրավիգ ենք, ինչպէս բացատրած եմ «Քոթիտիէն»ի (Յուլիս 27): Աւելին, անոր համար, որ տար-կայօրէն կը դիտէ դէպքերը, ստիպուած է հաստատել, որ ընդհանուր միասնակա-նութիւն մը չկայ ԱՍԱԼԱ-ի չափանիշին վրայ: Աւելի կարծր ճիւղեր կան, չափա-ւոր հոսանքներ ... ինչ կը վերաբերի մե-զի, քաղաքականօրէն մեր զօրավիգ ըլ-լալը չի նշանակեր ուղեկից ըլլալ ԱՍԱ-ԼԱ-ի: Աւելի ճիշդ, պէտք է տեսնել որ զօ-րավիգ ենք Թուրք Պետութեան դէմ տար-ուած զինեալ պայքարին: Պայքար, երկար ատեն խորհրդանշուած ԱՍԱԼԱ-ի կողմէ»:

Թերթը կ'ընդմիջէ.- Անհաւասիկ որ Ա-ՍԱԼԱ-ի մասին անցեալ դէմքով կը խօ-սիք»: Ու Արա Թորանեան կը պատասխա-նէ.- «Ըսի որ ԱՍԱԼԱ-ն չկայ այլեւս: Պարզապէս, իմ խօսքերով, կ'ուզեմ հաս-կըցնել տալ, որ զինեալ ուրիշ կազմա-կերպութիւններ կան, որոնց զօրավիգ ենք, օրինակ՝ հայկ. ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկները, բայց ոչ՝ Օրլի տիպարի կազմակերպութիւններու»:

«Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ», Օգոստոս 6-ի լ թիւին Ա. էջին վրայ քանի մը տողով կուտար Յակոբ Յակոբեանի եւ իր թիկ-նապահին մահուան լուրը:

×

Թորանեանի ազատ արձակման արձա-գանգեցին նաեւ ձայնասփիւռի եւ հեռա-տեսիլի կայանները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

Forum-Radio-Ararad
TOUS LES DIMANCHES — DE 10H. A 12H.
Une émission destinée aux Communautés Arméniennes de la Région Parisienne.
M. F. 98 Mhz.

×

Radio-Trait-d'Union
RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է, Օգոստոս 1-էն - 31:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

La Maison arménienne d'Alfortville restera ouverte jusqu'au 13 août, la permanence reprendra le 31 août.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Ս. պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Լիոնի շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ խաղողօրհնէք:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մա-տուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Կը կա-տարուի նաեւ աւանդական մատաղ եւ խա-ղողօրհնէք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրա-կի, Սեպտեմբեր 19-ին:
Վայրն ու մանրամասնութիւնները յե-տագային:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հան-դիսաւոր կերպով կը տօնախմբուի Աստ-ուածածնի Վերափոխումը եւ յետ պատա-րագի կը կատարուի աւանդական խաղող-օրհնէքը:

Պատարագը կը մատուցանէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
եւ կուտայ օրուան քարոզը:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կա-տարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախում-բի կողմէ Եկմալեան եղանակով, խմբա-վարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Աստուածածնի այս տօնը մեր եկեղեց-ւոյ գլխաւոր հինգ տաղաւար տօներէն ըլ-լալով կը յանձնարարուի մեր ժողո-վուրդին նոյն օրը մասնակից դառնալ նաեւ Սուրբ Հաղորդութեան: Խոստովա-նանք կը կատարուի արարողութեանց ըն-թացքին:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝	8.00
Ս. պատարագ	9.30
Քարոզ	11.15
Խաղողօրհնէք	11.45

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ, Օգոստոս 14: Պատարագ՝ ժա-մը 10-ին: Խաղողօրհնէք ժամը 11.30-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15: Պատարագ, ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՌՋԻՈՒ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE – ÉTÉ 1982

— Spécial Stage de Danse, accompagné par Gérard MADILIAN
du 04 au 18 Septembre (nous consulter)

NOS PROCHAINS DEPARTS:
— du 4 au 18 Septembre - ARMENIE seulement
— du 11 au 25 Septembre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.
— du 25 Septembre au 8 Octobre - ARMENIE avec retour par TBILISSI

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67, Rue Quincampoix — 75003 Paris
Tél.: 274. 27. 20

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83. 35. 03 ou (93) 88. 76. 08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88. 06. 41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76. 44. 23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
10

MARDI
10 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.232
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.232

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ՝ 11 ՄԵՌԵԱԼ, 63 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵՂԱԾ Է «ԱՍԱԼԱ»Ն

ԵՐԿՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՂՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝ ՄԵՌԱԾ

ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

Հ. Գ. Բ.-ի այս նոր արարքը, Թրքական հողի վրայ, լայն արձագանգ գտած էր Փարիզեան մամուլին մէջ, Երկուշաբթի առտու: Հետեւեալ ձեւով կը նկարագրուի արարքը: Ժամը 13.15-ին է, Անգարայի միջազգային օդակայանին սպասման սրահը, բաւական մեծ թիւով ճամբորդներ կը պատրաստուին մեկնելու, Լուֆթհանզայի յաջորդ օդանաւով եւ ձեռնարկած են վերջին ձեւակերպութեանց: Այդ պահուն է, որ երկու Հայերէն մէկը պայթուցիկ ռումբ մը կը նետէ, մինչ միւսը կրակ կը բանայ ճամբորդներուն վրայ: Անմիջապէս խուճապ կը ստեղծուի, ոստիկանութիւնը, ինքն ալ կրակ կը բանայ եւ երկու ահաբեկիչներէն մէկը կը մեռնի տեղն ու տեղը, մինչ՝ միւսը, օդակայանին ճաշարանը կ'ապաստանի, ու պատանդ կը բռնէ 23 հոգի: Թուրքերը բանակցութիւն կը տանին, ըստ պատանդին, հայ երիտասարդը պատանդներու ազատ արձակման փոխարէն պահանջած էր «ԱՍԱԼԱ-ի ճանաչումը Թրքական կառավարութեանց կողմէ եւ Հայկ. Պետութեան մը ստեղծումը»: Այդ երկու ժամերուն ընթացքին սակայն, Թրքական հակահարուածային գունդերը դիրք բռնած են, ներսը թէ դուրսը: Ժամը 19-ին ոստիկան մը ճաշարանին դուռը կը բանայ ու նոր հրացանաձգութիւն մը ծայր կ'առնէ ու մասնագէտ ուժերը յարձակման կ'անցնին: Ամերիկուհի մը, որ կը փորձէր փախիլ կը գնդակոծուի ահաբեկիչին կողմէ, պատանդները կը պոռան կը կանչեն, Թրքական ապահովութեան ուժերը ծանրօրէն կը վիրաւորեն Թուրք պատանդ մը, որ կը ջանար փախիլ եւ զոր կը շփոթեն ահաբեկիչի հետ: Վերապրող Հայն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է, բայց անուն մը կուտայ՝ Լեւոն Էքմէքճեան, ֆրանսախիպատակ: 11 զոհերուն մէջ, բացի հայ երիտասարդէն, որու անունը չէր տրուած դեռ Երկուշաբթի առտու, երեք Թուրք ոստիկան կայ, մէկ ամերիկուհի զբօսաշրջիկ, մէկ գերման եւ հինգ Թուրքեր, որոնց մէջն է, կ'ըսուի Էսէնպողայի օդակայանին տնօրէնը:

Այս արարքին տէր եղած է Հայ Գաղտնի Բանակը (ԱՍԱԼԱ), երկու տարբեր հեռաձայններով, որոնց առաջինը, մանաւանդ, պղտոր տպաւորութիւն մը ձգած է Թղթակիցներուն վրայ: Արդարեւ, Աթէնքէն է, որ կին մը հեռաձայնած էր ժամուլի Ֆրանսական գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.), յայտնելով թէ գործողութիւնը կատարուած է Ա Ս Ա Լ Ա-ի «Փէյր Կիւլիմեան» քոմանտոյին կողմէ: Արդ, այս անունը կանեբրի փավիյոնը, գործադրած իր ռումբին զոհ գացած երիտասարդին անունն է եւ ուրեմն, աւելի Օրլիի հետ կապ կ'ունենայ, մինչ ԱՍԱԼԱ վերջին շրջանի զեկոյցներով եւ զեկավարներու յայտարարութիւններով հեռու կը մնայ Օրլիէն: Աւելի ուշ սակայն, Պէյրութի Ռոյթըր գործակալութեան եղած հեռաձայնով մը, արարքը կը ստանձնուի ԱՍԱԼԱ-ի «Խրիմեան Հայրիկ» քոմանտոյի մը կողմէ, գործողութիւնն ալ կը մկրտուի՝ Կարին: Փարիզեան օրաթերթերու կարգին՝ «Լիպերասիոն»ի մէջ է, որ միւսներէն յաւելեալ գրութեան մը կարելի է հանդիպիլ, որու հեղինակն է Թուրք լրագրող մը՝ Ահմետ Ֆուատ:

Լուրը, որու խորագիրն է նաեւ քամիքազ (ճափոներէն, կը նշանակէ նախախնամական փոթորիկ եւ կը գործածուէր պատերազմի ընթացքին, Ճափոն, այն օդաչուներուն համար, որոնք կը յօժարէին, ռումբերով լեցուն իրենց օդանաւով ճըզմըլիլ նպատակակէտին վրայ) նկարագրութիւնն է դէպքին, բայց Թուրքին յօդուածը հետաքրքրական է, քանի հաստատած է որ Թուրք մը ցեղասպանութիւնը ընդունի: Թէկուզ ուրիշ «մեղաւորներ» գտնելով: Ըստ իրեն սակայն, այս դործողութիւնը կը ծառայէ զինուորական իշխանութեան, որ կրնայ աւելի կարծրացնել իր մենատիրութիւնը: Ֆուատ, ապա կը սկսի իր յօդուածը.- «Էնվէր եւ Թալաթ փաշաները, որ Օսմանեան կայսրութիւնը Առաջին աշխարհամարտի արկածախնդրութեան մէջ առաջնորդեցին, մտքերնուն չէին անցըներ անշուշտ, թէ իրենց թոռները, օր մը, պիտի կրեն, 1915-ին հայ ժողովուրդին դէմ, իրենց ձեռնարկած ցեղասպանութեան հետեւանքները: Վարպետի ձեռքով գործուած ջարդը, ուրիշին միջոցաւ, ինչպէս քիւրտ աւատապետներուն, որոնց, հիւանդ կայսրութիւնը առատաձեռնօրէն կը խոստանար Հայերու «լքած» հողերը: Այս ամբողջը ազգայնական գաղափարաբանութեան մը վրայ, ընդգրկուած, Օսմանցիներուն զինակից գերման խորհրդարաններու ազդեցութեան տակ: Եւ առանց մոռնալու, որ այս նոյն Քիւրտերը, իրենց կարգին, բընաջնջուեցան յետագայ ցեղասպանութեան մը առթեն, 1937-ին, այս անգամ Հանրապետութեան օրով եւ որ իբրեւ հետեւանք ունեցաւ Տէրսիմ քաղաքի ջնջումը քարտէզին վրայէն»: Շարաթ օրուան արարքը սակայն, կը գրէ Թուրք լրագրողը, քանի մը հարցականներու տուն կուտայ Թուրք եւ քիւրտ յառաջդիմականներու եւ դեմոկրատներու մօտ, «որոնք համակիր դիրք ունին հայ ազգային շարժումի մը նկատմամբ, իր ամբողջութեանը մէջ»: Եւ ուրեմն Ֆուատի ըսածն այն է, որ նման արարք մը կը ծառայէ զինուորականներուն ամէն ձեւով, նաեւ աւելի սրելու համար Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ թշնամական զգացումներ:

Այս արարքին նկարագրութիւնը կայ ընդհանրապէս որոշ «չէզոքութեամբ» մը կամ ուղղակի հակահայ ձեւով ինչպէս՝ «Ֆիկառօ»ն, որ առիթը կ'օգտագործէ նոյնիսկ Թրքական տեսակէտ պարզելու համար, ինչ կը վերաբերի ջարդերուն: Ըստ Թուրքանական «Թրքական» հաշիւներու 300 հազարէն աւելի Հայ չի կրնար ջարդուած ըլլալ, ոչ ալ Թալաթ որեւէ հեռագիր ղրկած: Բայց «Ֆիկառօ» կ'ուզէ «անոյշը կապել» եւ Հայերն ալ չվշտացնել ու կ'եզրակացնէ.- «Հայերը անշուշտ կը մերժեն այս թիւերը եւ կը շարունակեն խօսիլ մէկ ու կէս միլիոն մեռեալի մասին: Մէկ ապահովութիւն, սակայն, բնակչութիւնը ծանր բաժին մը տուաւ 1915-ի ջարդերուն մէջ: Բայց մէկ բարբարոսութիւն ուրիշ մը կը չքմեղացնէ՞, ուրիշ մը կ'արդարացնէ՞, աւելի քան 60 տարի յետոյ»: «Քօթիտիէն» նաեւ շատ բարեացակամ չէ, «Անգարա՝ Հայերու արիւնալի ժամանումը» խորագրով կը նկարագրէ դէպքը, առանձին ալ անդրադառնալով Օրլիի:

Ֆրանս - Սուար հսկայ նկար մը կը հրատարակէր Ա. էջ, մանրամասնութիւններ կուտար ներսը, ու վիրաւորուած Հայուն բերանն ալ կը դնէ այն խօսքը, ըստ որուն ան իր «յուսախաբութիւնը յայտնած է զոհերու փոքր թիւին համար»:

Փարիզէն Լիպերէ «Ջարդ Անգարայի օդակայանը» կը խորագրէ իր լուրը, միջազգային ահաբեկչութեան վերագրելով զանազան անուններով կատարուած արարքները:

«Իւմանիթէ» շատ կարճ կ'անդրադառնար, բայց կը չեշտէր.. «այս եղեռնափորձը, որ ոչինչով կը ծառայէ Հայ ժողովուրդի իսկական շահերուն, 11 մեռեալով եւ 63 վիրաւորով փակուեցաւ»:

«Մաթէն» ալ կը խօսի Հայկ. արիւնալի յարձակման մը վ ր ա յ եւ Օ ր լ ի ի : «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ», որպէս յաւելեալ տեղեկութիւն կ'ըսէ թէ երկու ահաբեկիչները Անգարա հասած են անցեալ ամիս, Դամասկոսէն, զատ օդանաւերով:

×

Ինչ կը վերաբերի Օրլիի, տէր եղած է եղեռնափորձի մը, որու նպատակն էր օդը հանել 17-րդ Թաղամասի հեռաձայնային կեդրոնը, բայց ոստիկանները կըրցած են ատենին խափանել պայթուցիկները, առաջքն առնելով պայթումին: Հոս, սակայն, ամէն մարդ շատ վստահ չէ թէ Օրլին ըլլայ հեղինակը:

Միւս կողմէ ԱՍԱԼԱ վերջնագիր մը տուած է արեւմտեան կարգ մը երկիրներու.- Միացեալ - Նահանգներ, Քանատա, Ֆրանսա, Անգլիա, Զուիցերիա, Շուէտ: Ըստ ԱՍԱԼԱ-ի սպառնալիքին եթէ «այդ երկիրներուն մէջ արգելափակուած 85 բանտարկեալները եօթը օրէն պատ չարձակուին, նոյն երկիրներուն մ է ջ ԱՍԱԼԱ-ի բուռն արարքները պիտի բազմանան»:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ - ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

ՅՈՎՀ. ԵՊԻՍԿ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

ՅՈՎՀ. ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ.

Ինչպէս ծանօթ է, Պէյրութի դէպքերը պատճառ եղած էին, որ Հռոմի մէջ գումարուի հայ կաթողիկէ նուիրապետութեանց պետերու ժողովը, որու գլխաւոր օրակարգն էր նոր կաթողիկոսին ընտրութիւնը, Հմայեակ, Պետրոս ԺԷ.-ի հրաժարումէն ետք:

Բաւական երկար խորհրդածութիւններէ ետք, քանի ժողովը սկսած էր Յուլիս 26-ին, Օգոստոս 5-ին, ընտրուեցաւ նորընտիր Կաթողիկոս - Պատրիարքը յանձին Պաղտատի առաջնորդ՝ Յովհաննէս Եպիսկ. Գասպարեանի, որ կը դառնայ Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ.:

Նորընտիր Կաթողիկոսը ծնած է Գահիրէ 1927-ին: Պատանի՝ մտած է Զմմառու ընծայարանը, ապա Հռոմ գացած շարունակելու համար իր ուսումը Լեւոնեան վարժարանը, հետեւած է իմաստասիրութեան եւ աստուածաբանութեան:

Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է 1952-ին, որպէս փոխ - տեսուչ պաշտօնավարած է Զմմառու եւ Հռոմի ընծայարանները 1953-էն 1957, երբ Գահիրէի հայ կաթողիկէ ժողովրդապետ նշանակուած է, պաշտօն զոր վարած է մինչեւ 1973, երբ կ'ընտրուէր Պաղտատի առաջնորդ:

Յաջողութիւն կը մաղթենք Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ.-ի իր նոր առաքելութեան գլուխը:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՎԵՐՋԱՊԷ՞Ս ԼՈՒԾՈ՞ՒՄ ՄԸ

Ուրբաթ օր, Իսրայէլեան ռմբակոծութիւնները շարունակուած էին Պէյրութի մէջ եւ միայն մէկ շէնքի վրայ ինկած ռումբը շուրջ 200 մեռեալ պատճառած է: Հոն, ընդհանրապէս պաղեստինցի ղեկավարներ ալ կը բնակէին (կ'ըսուի թէ նախորդ օրը՝ Արաֆաթ իսկ հոն էր) եւ այդ էր ռմբակոծութեան պատրուակը, բայց կային նաեւ մեծ թիւով գաղթականներ, լիբանանցի ընտանիքներ եւայլն, եւայլն.: Շաբաթ օր, Իսրայէլցիք կը բարեհաճէին քիչ մը ջուր տալ, բայց Կիրակի կը դադրեցնէին կրկին: Արդէն տեղ - տեղ խողովակներ պայթած են եւ ջուրը փողոցները ողողած: Շաբաթ օր, «Մաթէն»ի թղթակիցը նկարագրելով քաղաքին ողբերգական պատկերը, կ'ըսէր թէ Հայկազեան քոլէճի ուսանողներն ու աշակերտները ամէն օր 3 - 4 հազար գաղթականի ուտելիք կը բաժնեն, Առ գ'է Մէթիքի Թաղամասը:

Դիւանագիտական գետնի վրայ, նոր յոյսեր կը ծնէին Կիրակի, թէեւ Իսրայէլեան կողմի յայտարարութիւնները, այնքան ալ յուսադրիչ չէին: Ըստ գոյացած վերջին համաձայնութեան, Իսրայէլցիք ընդունած կ'ըլլան, որ պաղեստինցի ռազմիկներու ոչ թէ ամբողջութիւնը այլ մեծամասնութիւնը միայն հեռանայ, այսինքն՝ 8-ի տեղ 6 հազար: Ա-

(Շար. 4-րդ էջ)

ՄԱԿԱՐ ԵԿՄԱԼԵԱՆ

Բ.

1893 - 1894-ի տարեշրջանին, Թիֆլիսի երաժշտանոցի վերատեսուչի պաշտօնը եւ երաժշտութեան տեսութեան դասերը իրե՛ն կը յանձնուին: Նոյն շրջանին, խառնակութիւններու պատճառաւ, տնօրէնը կը հեռանայ եւ անոր պաշտօնն ալ, մինչեւ տարեշրջանին վերջաւորութիւն, իրեն կը յանձնուի: Սակայն, Ռուսական Երաժշտական Ընկերութեան տեղական մասնաճիւղին նորընտիր տնօրէնութեան անդամներէն Յ. Ալիխանեան, անպատկառօրէն, Եկմալեանի հեռացումը կ'առաջարկէ եւ կատաղօրէն կը պաշտպանէ իր տեսակէտը՝ պատճառաբանելով թէ ան անհաշտ եւ դիւրագրգիռ էր: Դէպք մը որմէ կ'օգտուին նաեւ Ներսէսեան վարժարանի իր հակառակորդներն ալ: Այս առթիւ հեղինակը գրած է. - «Իսկ ճշմարտութիւնն այն է, որ Եկմալեանը պաշտօնավարութեան այդ մէկ տարուան ընթացքում «յանդգնել» էր անկախ գիծ մշակել ու չէր յարել խմբակցութիւններից որեւէ մէկին, սաստիկ զայրացնելով «ուղղութիւն տալու» յաւակնութիւն ունեցողներին»:

Անկէ վերջ, Եկմալեան հրաժարելով թէ՛ Ռուսական Երաժշտական Ընկերութեան Թիֆլիսի մասնաճիւղէն եւ թէ՛ երաժշտանոցէն, ուժերը կը կեդրոնացնէ Ներսէսեան վարժարանի երգչախումբին մակարդակը բարձրացնելու: 1894 - 95-ի տարիներուն զայն կը հասցնէ համառուսական չափանիշով քառաձայն երգեցողութեան մասնագիտութեան նախանձելի մակարդակին եւ համբաւին: Այս խումբին մէջ մարզուած անդամներէն ոմանք իրենց ուսումը եւրոպական կամ ռուսական երաժշտանոցներու մէջ կատարելագործելով, նշանաւոր արուեստագէտներ եղած են, սակայն, երբեք չեն մոռցած իրենց առաջին ուսուցիչը: Անոնցմէ են՝ երգիչներ՝ Արմենակ Շահմուրատեան, Տիգրան Նալպանտեան եւ Շարա Տալեան, երգիչ - երաժշտագէտ Մուշեղ Ագաեանը, խմբավար Արամ Տէր - Յովհաննէսեանը, մանկավարժ - խմբավար երաժշտագէտ Անտոն Մայիլեանը, Ագատ Մանուկեանը եւ ուրիշներ: Ներսէսեան վարժարանի աշակերտներէն զատ, ուրիշ վարժարաններէն աշակերտներ ալ ունեցած է, ինչպէս՝ Արմէն Տիգրանեան եւ Կոմիտաս:

Եկմալեան միշտ ջանացած է օգնական խմբավարներ պատրաստել: Ան, շաբաթը վեց ժամ երգչախումբին հետ աշխատելէ վերջ յաճախ կիրակնօրեայ երգեցողութեան ժամանակ, խումբը օգնականի մը կը յանձնէր եւ ինք ժողովուրդին մէջ կը կենար, ուշադրութեամբ կը հետեւէր, սխալները կ'արձանագրէր՝ որպէսզի վերջը զանոնք թէ՛ խումբին եւ թէ՛ խմբավարին բացատրէ:

1895-ին, երբ Թիֆլիսի հայ թերթերը կը սկսին բազմաձայն պատարագին հրատարակութեան անհրաժեշտութեան մասին խօսիլ, տեղւոյն առաջնորդ՝ Գէորգ Սրբազան Սուրէնեանի բարեխօսութեամբ, ժամանակակից Կաթողիկոս Խրիմեան Հայրիկը կոնդակով կ'արտօնէ Եկմալեան քառաձայն պատարագի երգեցողութիւնը՝ Հայաստանեայց Առաքելական բոլո՛ր եկեղեցիներուն մէջ, եւ ազգային բարերարներուն ալ կը թելադրէ աջակցիլ տպագրութեան ձեռնարկին:

Հեղինակը կը գրէ.- «Կիրակի եւ տօն օրերին մարդիկ քաղաքի բոլոր կողմերից, իսկ հնարաւորութիւն ունեցողները նաեւ գիւղից, խումբերով գալիս են Թիֆլիսի Հայոց վանքի մայր տաճարը՝ ներդաշնակեալ Պատարագը լսելու: Ոչ միայն Հայեր, այլեւ Վրացիներ, Ռուսեր, անգամ Թիֆլիսում գործով գտնուող օտարերկրացիներ, մանաւանդ երաժիշտներ»:

1896-ին «Երգեցողութիւնք Ս. Պատարագի» տպագրութիւնը կը սկսի Լայբցիգի եւ Վիեննայի մէջ: Հակառակ այդ շրջանին պատարագի եւրոպական ձայնանիշերով հրատարակութեան մասին մամուլին մէջ երեւցող թեր ու դէմ յօդուածներուն, ներդաշնակեալ պատարագը լոյս կը տեսնէ եւ շուտով կը տարածուի հայաբնակ վայրերու մէջ:

Քառաձայն պատարագի յաջողութիւնը օրէ - օր կը տարածուի: Քր. Կարա - Մուրզա կը հրաժարի բազմաձայն պատարագի ներդաշնակութեան փորձերէն եւ իր երգչախումբին հետ, եռանդով նոր հրատարակուած Պատարագը պատշաճ կերպով երգելու գործին կը լծուի:

1898-ին, Կոմիտաս «Արարատ»ի մէջ խոր գիտական յօդուածով մը Եկմալեանի պատարագին մասին կարգ մը սուր դիտողութիւններ ընելով հանդերձ, գրած է.- «Յարգելի երաժիշտ Պ. Մակար Եկմալեանը մեր երգեցողութեան ամայի անդաստանի մէջ ներդաշնակութեան անդրանիկ բուրաստանը տնկեց: Սրտանց ուրախ ենք, որ Հայերս այժմ կարող ենք պարծիլ, թէ մենք էլ յետ չենք մնացել վսեմ գեղարուեստի եւ կատարելագոյն երաժշտութեան զարգացումից»: Եկմալեանի պատարագը գնահատած են նաեւ Վերդի, Սէնսանս, ինչպէս նաեւ շատ մը եւրոպական կազմակերպութիւններ:

Ժամանակի ընթացքին ներդաշնակեալ պատարագի գեղեցկութիւնը գնահատողներու թիւը կ'աւելնայ: Հայաբնակ շատ մը կեդրոններու մէջ, երգչախումբեր կը կազմուին, որոնց համար կը պակսէին պատրաստուած ղեկավարներ: Ամէն կողմէ Եկմալեանին կը դիմեն՝ որպէս զի օգնութեան հասնի: Եկմալեան, որ երկար ատենէ ի վեր մամուլի միջոցաւ, խմբավար պատրաստելու կազմակերպութեան համար ի զուր պայքարած էր, կը ջանայ պատեհութենէն օգտուիլ՝ հայ եւ եւրոպական ձայնագրութեան ծանօթ ընդունակ աշակերտներէ խմբավարներ պատրաստելու համար դասընթացք մը հաստատել. բայց դարձեալ կը ձախողի:

Բ.

ԵՐՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ - մինչեւ որ ճակատագրական հիւանդութեան պատճառաւ Եկմալեան դադրի աշխատելէ եւ ստեղծագործելէ, 1902-ին, հոգեւոր երաժշտութեան զուգահեռ, գլխաւորաբար աշխարհիկ երգերով կը զբաղի:

19-րդ դարու վերջերը, աշխարհիկ երաժշտութեան մաս կը կազմէին թէ՛ տարբեր բարբառներու կապուած գեղջկական երգը, թէ՛ երաժշտական այլազան ազդեցութիւններ կրող քաղաքային երգը, թէ՛ արեւելքի մէջ զարգացած աշուղական եղանակը եւ թէ՛ արեւմտեան հով ունեցող ազգային, հայրենասիրական, երաժշտա - բանաստեղծական նոր արուեստը: Այս բոլորին մէջէն Եկմալեան կը փնտռէ եւ լրջօրէն կ'ուսումնասիրէր գեղջուկ երգի լեզուա - ոճական ընդհանրացած յատկութիւնները:

Ամէն անգամ Թիֆլիսէն Վաղարշապատ երթալուն, առիթէն կ'օգտուէր ժողովրդական երգեր ձայնագրելու: Նոյնպէս, Ներսէսեան վարժարանի գաւառացի աշակերտներուն կը պատուիրէր որ երբ ամառնային արձակուրդին տուն երթան, տեղւոյն ժողովրդական սիրուած եւ տարածուած երգերը ձայնագրեն եւ իրեն բերեն: 1895-ին Կոմիտասէն միայն 25 հատ ձայնագրուած ընտիր երգեր ստացած էր. ուրիշներէ ալ, քաղաքային, աշուղական շատ մը նմոյշներ:

Այսպէս բազմաթիւ երգեր հաւաքած, գրի առած, դասաւորած եւ մշակած է: Իսկ մշակուածները վերջին անգամ մը եւս խմբագրելով հրատարակութեան համար պատրաստած: Տարակոյս չկայ որ եթէ հիւանդացած չըլլար, հակառակ նիւթական դժուարութիւններուն, կարգ մը գործեր գոհողութեամբ հրատարակած կ'ըլլար:

×

«Ստեղծագործութիւն» խորագրով գլուխին տակ, հեղինակը մանրամասօրէն վերլուծած է Եկմալեանի ստեղծագործութեան եւ ներդաշնակութեան թէքնիքը եւ բացատրած, թէ հայ երաժշտութիւնը նախաքրիստոնէական ժամանակներէն սկսեալ զանազան փուլերէ անցնելով, ի՞նչ փոփոխութիւններ կրած եւ ի՞նչ եղած է Եկմալեանի դերը՝ մեր աշխարհիկ եւ մանաւա՛նդ հոգեւոր երաժշտութեան զարգացումին եւ պահպանումին մէջ:

Եկմալեան, իր ուսանողութեան շրջանէն, Բեդերսպուրկ հրատարակուած համերգային ոճով շատ յաջող ստեղծագործութիւններ ունի դաշնակի համար գրուած՝ «Գիշերերգը» (Նոկտիւրն) եւ «Երգ առանց խօսքի»: Գերմանացի բանաստեղծ Հ. Հայնէի քերթուածին բառերով «Իմ արցունքներէս» ռոմանսը, երկու խմբերգ եւ «Բարձր լեռների ստուերներ» եւ «Առ գետս բաբելացւոց» (դաշնակի ընկերակցութեամբ) ինչպէս նաեւ, Սեմֆոնիք նախերգանքը, եւայլն: Այս եւ ասոնց նման ստեղծագործութիւններով ձեռք բերուած հմտութիւնը եւ փորձառութիւնը օգտագործած է՝ երգչախումբի եւ սէնֆոնիք նուագախումբի համար գրուած «Ռոզայի դեղերումները» օփերա քանթաթին մէջ: Հակառակ այս մարզին մէջ յաջողելու ունեցած ամէ՛ն դիւրութիւններուն եւ հաւանականութեան, ան կը նուիրուի ազգային երգարուեստի նորոգման գործին, որպէս զի կարենայ նոր կազմակերպուող հայ ստեղծագործողներու դպրոցին օգտակար ըլլալ:

Բեդերսպուրկի երաժշտանոցը աւարտելէն մինչեւ հիւանդութեան սկիզբը, կատարած ստեղծագործութիւններէն ամէնէն կարեւորը Պատարագն է: Այս մասին հեղինակը կը բացատրէ, թէ Պատարագը, որ թէ՛ համաքրիստոնէական եւ թէ՛ հայ պաշտօներգութեան կեդրոնը կը կազմէ, քրիստոնէական ծէսերուն ամէնէն հիներէն է: Անոր բովանդակութիւնը կը խորհրդանշէ Փրկիչին Ծնունդը, Չարչարանքը, Խաչելութիւնը, Յարութիւնը եւ Երկրորդ Գալուստը: Մէկ խօսքով, անոր զոհաբերումը՝ յանուն մարդկային ցեղին փրկութեան - այսինքն խղճի եւ գիտակցութեան կատարեալ ազատութիւնը՝ ամէն տեսակ կիրքի վրայ: Ան խորհրդաւոր Ընթրիքին յիշատակը եւ գեղարուեստական կրկնութիւնն է. ժողովուրդին՝ եկեղեցիին ընծայաբերած հացը եւ գինին, խորհրդաւոր արարողութիւններու ընթացքին, սրբագործուելով կը փոխակերպուի Փրկիչին Մարմինին եւ Արեան՝ զոր ճաշակելով - որպէս հաղորդութիւն ընդունելով - ներկաները կը մաքրուին իրենց մեղքերէն:

Քրիստոնէական առաջին դարու ընթացքին, Պատարագի հետ կապուած ծիսական արարողութիւնները Հայաստան եկած են հարաւէն եւ արեւմուտքէն: Իսկ 3-րդ դարուն 70 - 80-ական թուականներուն, Կապադովկեան ազդեցութիւնը կը զօրանայ մանաւա՛նդ երբ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք կ'ընդունուի: Գիրերու գիւտէն առաջ արդէն, նշանաւոր քրիստոնեայ հեղինակներէ Կապադովկեան բնագրով Պատարագամատոյցներ գրուած են: Անոնցմէ մէկն է Բարսեղ Կեսարացիինը (Դ. դար), որ 5-րդ դարու սկիզբը հայերէնի թարգմանուելով՝ կը դառնայ Հայոց հնագոյն, գլխաւոր եւ միակ Պատարագամատոյցը: Ժամանակի ընթացքին, անոր վրայ կ'աւելնան զանազան տարրեր, հին ասորական ծէսերէն, նաեւ լատինական արարողութիւններէ եկող որոշ հովեր ալ կ'ընդունուին:

Հակառակ այս բոլորին եւ ասոնց զուգընթաց, Հայոց Պատարագի թէ՛ գրական բնագիրը, թէ՛ անոր երաժշտական

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

Ցօկըլէն ելանք,, նստանք կառք մը եւ գրեթէ մէկ ու կէս ժամու ճամբորդութենէ վերջ հասանք Ջինճիրլի - Գույու: Կառքէն իջնելով մտանք այն կարմիր տընակն որ շրջապատեալ ծառերէ, գարնան հովանաւոր հանգստավայր մը կ'ընծայէ այցելուներուն: Քիչ մը խոնջեալ էինք: Վերատին զարեջուր խմեցինք, եւ հարցուցինք Արամին ո՛ւր ըլլալը: Այդ գիւղակին մէջ ամէնքը զինքը կը ճանչեն. մեզ մատնանիշ ըրին, քիչ մը հեռուն, սիրուն փոքրիկ տուն մը, կորսուած ծառերու մէջ: Ձերազ այցետոմսին վրայ երկու տող գրեց, ես ալ անունս աւելցուցի եւ մէկուն ձեռօքը, զրկեցինք: Տասը վայրկեան չանցած տեսանք որ Արամը կուգայ, գլուխը բաց, սպիտակ բաճկոնակ մը հագած, հողաթափները ոտքին, ուրախ զուարթ:

- Է՜հ, է՜հ, գիւղացի ազնուական մը, ձայնեցինք իրեն:

- Այո՛, երանի՜ երկրագործաց ըռնած է, գոչեց ինքն ալ, դեռ մեզ չմօտեցած:

Եկաւ. դէմքին վրայ մանկական զուարթութիւն կար. իրարու ձեռք սեղմեցինք եւ սկսանք խօսակցիլ. ո՛ր ատեն Պոլիս հասնիլս հարցուց, եւ զարմացաւ լսելով թէ՝ առջի գիշերն հասեր եմ եւ նոյն օրն գրօսավայր կը գտնուիմ:

- Զբօսանքի չեկանք, ըսի, քեզ մասնաւորապէս աչքի լոյսի եկանք:

- Սա՞յդ, շատ շնորհակալ եմ, երթանք մեզի. կինս իմացաւ ձեր գալը եւ կը սպասէ:

Գնացինք, աղուորիկ աղախին մը դուռը բացաւ, վեր ելանք: Ձերազ արդէն ծանօթ էր տիկնոջ, Արամ զիս ալ ներկայացուց եւ նստանք: Շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն մը ըրաւ յիս Տիկին Սաթինիկ. սիրուն կին մը, բաւական գիրուկ, սեւ խոշոր աչքերով, սքանչելի մազեր ոսկեհալի գոյն, բարեհասակ վայելչութիւն: Դէմքը զուարթ էր, բայց զուարթութեան մէջ լրջութիւն մը կար. միայն շատ մանրակրկիտ դիտելով կարելի էր նշմարել ամենաթեթեւ մելամաղձոտութեան հետքերն: Իր խօսակցութիւնը յայտնի կ'ընէր թէ որքա՛ն ուսեալ է եւ բարեկիրթ: Մեր խօսակցութիւնը ընդհանրապէս Ռուսիոյ Հայոց վրայ էր. անոնց սովորութեանց, բարքերու մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէի:

Միջոց մը Տիկինը սենեակէն դուրս ելաւ եւ պահ մը ետք գալով հրաւիրեց զմեզ պարտէզ իջնել եւ թեթեւ նախաճաշիկ մը ընել: Իջանք պարտէզ:

Որքան հեռուն կրնար դիտել աչքերնիս, միայն կանանչ կը տեսնէինք: Մշակուած, դաշտեր, անմշակ հողեր, բլրակներ, ծառաստանք, ցան ու ցիր տուներ, խորին լռութիւն, մեղմիկ հով, ամէն ինչ բանաստեղծական էր, ամէն ինչ կը զուարթացնէր հոգին:

Շատ ախորժելի ժամանակ անցուցինք: Ձերազ լիայորդ ապացոյցներ կուտար իր սրամտութեան եւ անդադար կը հնարէր ճաշակաւոր բառախաղեր. տիկին Սաթինիկ միշտ պատրաստ էր նրբամիտ պատասխաններու. ես, գլուխս անոնցմէ աւելի տաքցած, նշանաւոր կը հանդիսանայի արտառոց կարծիքներ յայտնելու մէջ: Արամ սիրուն պատմութիւններ ունէր:

Իրիկուան մօտ էր երբ վերջացաւ նախաճաշիկնիս, սուրճ մ'ալ խմեցինք եւ հարկ եղաւ բաժնուիլ: Արամ եւ Տիկինը շատ շնորհակալութիւններ յայտնեցին եւ թախանձեցին մեզ կրկին իրենց երթալ:

- Թախանձելու հարկ չկայ, ըսինք, մանաւանդ երբ քիչ մը ազատութիւն տեսնենք մեր շուրջը, ձեր մօտ վազելու ենք, որպէսզի ձեր զուարթութեամբ եւ ձեր երջանկութեամբ սրտերնիս ուրախանայ:

Մեր բարեմաղթութիւններն ըրինք: Մինչեւ կարմիր տունը Արամ եւ Սաթինիկ մեզ ընկերացան. կրկին - կրկին մնաք բարովներն ըսինք եւ կառք նստելով մեկնեցանք:

- Ի՞նչ տպաւորութիւն ունեցար, հարցուց ինծի Ձերազ:

- Շատ գեղեցիկ. իրաւ որ վիճակնին նախանձելի է. կը մաղթեմ որ միշտ այսպէս ուրախ մնան, սակայն...:

- Ի՞նչ սակայն:

- Սակայն, չեմ գիտեր ի՛նչ ըսեմ ապագային համար: Արամ շատ ուրախ էր եւ անհոգ. կը փափաքէի զինքն աւելի ծանր տեսնել. հաստատ կամքի յարատեւութեան անհերքելի նշանները չտեսայ իր դէմքին վրայ: Սաթինիկ աւելի ծանր էր եւ կ'ըմբռնէր իր վիճակին փափկութիւնը:

- Ի՛նչ, կասկածնե՞ր ունիս ապագային համար:

(Շար. 12)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՆ-ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԱՐԱԲ. ԾՈՑԻՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Իրանեան ուժերուն ներխուժումը դէպի Իրաք, աւելորդ է ըսել, թէ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Պարսից կամ՝ Արաբ. Ծոցի երկիրներուն եւ Սաուտական Արաբիոյ համար։

Հակառակ Թեհրանի հաւաստիացումներուն, թէ ինք հողային ակնկալութիւններ չունի Արաբ Աշխարհէն, այլ պարզապէս կը ձգտի տապալել Սատտամ Հիւսէյնի «սատանայական» վարչակարգը, Արաբները շատ լաւ կ'ըմբռնեն, թէ Իրանի բացարձակ յաղթութեան պարագային հաւասարակշռութիւնը, իրենց շրջագօտիին մէջ, կը խախտի։

Մնաց որ Խոմէյնի իր բանբերներուն միջոցաւ ազդարարութիւններ ալ կ'ուղղէ մերձակայ Արաբ երկիրներուն, այն է՝ զօրավիգ չկանգնիլ, ինչպէս ըրին մօտաւոր օրերուն, Իրաքի, այլապէս անոնք եւս պատասխանատուութեան կրնան ենթարկուիլ։

Այս է պատճառը, որ Սաուտական Արաբիա եւ Ծոցին փոքր իշխանութիւնները՝ Օման, Քուվէյթ, Պահրէյն, Քաթար եւ Արաբ Միացեալ Ամիրայութիւններ, որոնք Իրաքեան բանակին յառաջխաղացումին օրերուն 20 միլիառ տոլարի նիւթական օժանդակութիւն մը կ'ապահովէին Պաղտատի, առենէ մը ի վեր խոհեմ, զգաստ քաղաքականութիւն կը վարեն այս ուղղութեամբ։ Քաղաքական դէտի մը կարծիքով, Իրանի բացարձակ յաղթութեան պարագային, չեն ուզեր պատրուակ փնտռող զօրաւոր թշնամի մը ունենալ իրենց դէմ։

Իրանի յարձակումէն առաջ, Յուլիս 13, Սաուտական-Արաբիա եւ Ծոցին իշխանապետութիւնները դատապարտութեան ոչ մէկ խօսք կ'արտասանեն Իրանի դէմ։ Սաուտական Արաբիոյ Թագաւորը պարզօրէն կը պահանջէ վերջ տալ պատերազմին, առանց Իրանի յարձակումին մասին արտայայտուելու։

Ծոցին երկիրներուն այս նոր քաղաքականութիւնը կը բացատրուի անով, որ այս վերջինները ի հարկին տրամադիր կը մնան համախոհութեան լեզու գտնելու Պարսկաստանի հետ՝ վերջ տալով կռիւներուն։ Աւելին՝ մասամբ գոհացում տալով Պարսկաստանի վնասուց հատուցման պահանջին Իրաքէն։

Պարզ է, թէ Սատտամ Հիւսէյնի կը դժգոհի այս վիճակէն։ Բանագնացներու ճամբով կը փորձէ համոզել, թէ Իրանի եւ Իրաքի պատերազմը վերջին հաշուով առաջինին եւ Արաբ երկիրներուն միջեւ է։ Կը շեշտէ, թէ Խոմէյնի իր ամէնէն զօրաւոր մրցակիցը զգետնելէ ետք, իր ծայրայեղ Մահմետականութեան դաղափարները պիտի փորձէ տարածել անոնց վրայ։

Այսուհանդերձ, Հիւսէյնի ճիգերը կը թուին ապարդիւն անցնիլ։

Դեռ՝ աւելին, Ուաշինկթընի այն առաջարկը, որ իրենց Արագ Տեղափոխութեան Ուժերը, յատուկ մարզուած անապատային կռիւներու համար, միացեալ ռազմափորձեր կատարեն Սաուտական Արաբիոյ բանակներուն հետ, այժմ կը մերժուի այս վերջինին կողմէ, դիւանագիտական ճամբաներով։ Քաղաքական փոփոխութեան պատճառը կը մնայ միշտ նոյնը՝ հակամարտ դիրքի մէջ չդնել Իրանը։

Արաբ Աշխարհէն միայն Եգիպտոսն ու Յորդանան են, որոնք բացայայտ կերպով Իրաքի ի նպաստ դիրք կը ճշդեն։

Քաղաքական դէտ մը կը ճշդէ.- Արաբները կը նախընտրեն երկու զօրաւոր Պետութիւններու գոյութիւնը իրենց մերձակայ հողերուն մօտ։ Ասիկա հաւասարակշռութիւն մը կ'ապահովէ իրենց համար։ Մէկուն պարտութեամբ եւ միւսին յաղթանակով, այդ հաւասարակշռութիւնն է, որ կը խախտի Ծոցին շրջագօտիին մէջ եւ այս ձեւով կը վտանգէ իրենց գոյութիւնը։

Մաղթելով հանդերձ Իրաքի յաղթանակը, իբրեւ Արաբ Պետութիւն, խորքին մէջ չեն ուզեր զայն դարձնել միակ գերակշիռ ուժը պարզող զօրաւոր Պետութիւնը Պարսից կամ Արաբ. Ծոցին մօտերը։

Մէկ խօսքով՝ քարիւղի հաշիւը ծանր կը կշռէ Ծոցին իշխանապետութիւններուն եւ Սաուտական-Արաբիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Թ. Ա. Թ.

ձեւաւորումը, թէ՛ ծէսը եւ արարողութիւնը՝ ազգայնացուած են։ Պատարագը հայկականացնելու իրենց մասնակցութիւնը բերած են Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Մեծն Ներսէս (4-րդ դար), Սահակ Պարթեւ, Մեսրոպ Մաշտոց ու Յովհան Մանդակունի (5-րդ դար), Գրիգոր Նարեկացի (10-րդ դար), Ներսէս Շնորհալի եւ Ներսէս Լամբրոնացի (12-րդ դար), Խաչատուր Տարօնացի (12 - 13-րդ դար) եւ ուրիշներ։

Պատարագը հինէն ի վեր բաժնուած է երեք մասերու։ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ - Նախապատրաստական աղօթքներ, պատարագիչի զգեստաւորումը եւ ընծաներու խընկարկումը։ - ԵՐԱԽԱՅԻՑ ՊԱՏԱՐԱԳ - ժամամուտէն մինչեւ «Մի ոք յերախայից», երբ առենօք տակաւին չմկրտուած պըղտիկները եկեղեցիէն դուրս կ'ելլէին, եւ ՀԱՒԱՏԱՑԵԼՈՑ ՊԱՏԱՐԱԳ - մինչեւ վերջ, որ է ընծաներուն վերաբերումը, նուիրագործումն ու ճաշակումը՝ որուն մասնակցելով պաշտօնապէս մկրտուածները միայն կը հաղորդուէին։ Դարերու ընթացքին, Պատարագի այս մասերը անխախտ մնալով հանդերձ, յարակից աղօթքներով եւ երգերով հարստացած են։

ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(Շար. 2)

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 1982 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Արամ Խաչատրեան Երաժշտական Հինգերորդ Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 20, 1982-ին, Նիւ - Եորքի մէջ։ Վերջնիթեր ունկնդրութիւնները պիտի կատարուին եզրափակիչ մրցումին նախորդող շաբթուան ընթացքին թէ Լոս - Անճըլըսի եւ թէ Նիւ - Եորքի մէջ։ Միջազգային այս ձեռնարկը, որ 1969-ին սկսաւ, ցարդ տեղի կ'ունենայ կանոնաւոր հերթով։

Խաչատրեան Մրցանքին գլխաւոր նպատակներէն մին է բացառիկ տաղանդով օժտուած հայ երաժիշտները քաջալերել իրենց ընտրած դժուարին ասպարէզին մէջ։ Նախորդ մրցումներու դափնեկիրներու յետագայ յաջողութիւնը ինքնին գրաւականն է այս ձեռնարկի կարեւորութեան եւ անհրաժեշտ ազդակը անոր շարունակութեան։ Այդ արժէքաւոր ուժերէն յիշենք հետեւեալները. - Նիքոլ Փիլիպոսեան՝ որ վերջերս բաժին բերաւ Հիւսթընի երգախաղի ընկերութեան ներկայացումներուն, ամբողջացնելով շատ յաջող տարի մը։ Մարօ Փարթամեան՝ որ մասնակցեցաւ Տիթրօյթի մէջ բեմադրուած Աւրոյշին, արժանանալով քննադատներու բարձր գնահատանքին։ Ջութակահար Փիթըր Ունճեան՝ որ միջազգային համբաւ ունեցող Թոքիօ քառանուագի միայուն անդամ ընտրուեցաւ։ Ջութակահարուհի Այտա Գավաֆեան՝ որ նշանաւոր Թաշի երաժշտական խումբին հիմնադիրներէն է եւ իր քոյրը՝ Անի Գավաֆեան՝ որ կը վայելէ մեծ հռչակ մենանուագելով աշխարհի երաժշտական ոստաններուն մէջ։ Ջութակահար Քիմ Գաշգաշեան՝ որ հրաւիրուած է նուագելու Նիւ - Եորք Ֆիլհարմոնիքի հետ յառաջիկայ տարուան ընթացքին։ Դաշնակահար Շահան Արծրունիմ որ իր բեմական գործօն կեանքի աւնթեր, ուսումնասիրական աշխատանք կը կատարէ մեր տոհմիկ երաժշտութեան բնագաւառէն ներս։

Պ. Արծրունի, ընդառաջելով Հ. Բ. Ը. Միութեան տնօրէնութեան խնդրանքին, անգամ մը եւս ստանձնած է Խաչատրեան Մրցումին ատենապետութիւնը։ Մրցանքի առաջին դափնեկիրը պիտի ստանայ 1.500 տոլարի գումար մը եւ պիտի արժանանայ Նիւ - Եորքի գլխաւոր սրահներէն մէկուն մէջ ներկայացնելու նուագահանդէս մը. երկրորդ դափնեկիրը՝ 1.000 եւ երրորդը՝ 750 տոլար։ Դատական կազմը պիտի բաղկանայ օտար ծանօթ արուեստագէտներէ եւ անոնց որոշումը վերջնական է։

Մրցանքի Յանձնախումբին միւս անդամներն են՝ Շահան Արծրունիի ադրնթեր, օփերայի երգիչ Արա Պէրպէրեան, դաշնակահար Ֆելիս Թագագճեան եւ Լուիզ Ոսկերիչեան՝ որ նոր անդամ է եւ վերատեսուչը Հարվըրտ Համալսարանի երաժշտական բաժնին։ Խորհրդատու մարմինը այս տարի բախտաւորուած է իր մէջ ունենալով աշխարհահռչակ թաւջութակահար Միսթիսլավ Ռոսթրոբովիչը, Ճուլիարտ վարժարանի ուսուցչական կազմէն Ռապըրթ Մէնը եւ դաշնակահար Ուիլլըմ Մասէլոսը, ինչպէս նաեւ հեղինակ Միրիամ Կիտիօնը, որոնց անունը երաշխիք մըն է մրցանքին վայելած միջազգային տարողութեան։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Արամ Խաչատրեան Երաժշտական Մրցումը այս տարի կազմակերպուած է միմիայն դաշնակահարներու համար, որոնց ծնողքներէն գէթ մէկը Հայ է։ Նկատի ունենալով միջազգային մրցանքներու մէջ վերջերս ընդգրկուած ուղղութիւնը, 1982-ի մրցանքը տեղի պիտի ունենայ առանց տարիքի սահմանափակումի։ Միւս կողմէ, սակայն, այն կատարողները որոնք միջազգային երաժշտական վարչական կազմակերպութեան մը հովանին կը վայելեն եւ կամ Նիւ - Եորքի մէջ մենանուագով մը օտար հանրութեան ներկայացած են, չեն կրնար սոյն մրցանքին մասնակցիլ։

Հետաքրքրուող թեկնածուները յաւելեալ տեղեկութեանց համար թող դիմեն Տիկին Զապէլ Ամպարեանցի.

A. G. B. U.
Aram Khachatrian Music Competition
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N. J. 07662, USA

Անհրաժեշտ դիմումնագիրերը եւ այլ ձեւակերպութիւնները ամբողջացնելու ժամկէտ նշանակուած է Հոկտեմբեր 18, 1982 ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տան մէջ, Յուլիս 24-ին, դասախօսութիւն մը տուած է ամերիկահայ հոգեբան փրոֆ. Յ. Բամպուքեան՝ «Հայ երախաներու կրթութիւնը Հայաստանի մէջ» նիւթին շուրջ։ Դասախօսը ընդհանուր ակնարկով մը ներկայացուցած է Հայաստանի կրթական դրութիւնը, ապա պատասխանած ներկաներու հարցումներուն, որոնք առաւելաբար վերաբերած են Սփիւռքի մէջ հայերէնի ուսուցիչներու դերին, կրթական, դաստիարակչական եւ ընդհանրապէս մանկավարժական զանազան հարցերու։ Հայաստանի կրթական կեանքին մասին ականատեսի վկայութիւններ փոխանցած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մշակութային բաժնի նախագահը՝ Կարպիս Եսայեան։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կրնամ որոշ ըսել, որ այժմ մեր ժողովուրդը աւելի զինուած է շնորհիւ մեր աշխատանքներուն։ Այս ձմեռ պէտք է քիչ մը աւելի զգուշաւոր ըլլալ եւ տեղի չտալ ոեւէ պայթումի, մինչեւ գարունը բացուի։

Ընկերները նկատեցին, որ Տոքթ. Նայիրեանի վերջին խօսքերուն մէջ թաքնըւած բան մը կար, եւ լուռ, պահ մը իրարու երես նայեցան։ Նայիրեան ինքն ալ լռեց պահ մը ու այդ ծանր լռութիւնը վերցնելու համար հարցուց յանկարծ քիչ մը աւելի թեթեւ տրամադրութեամբ.

- Ձեզմէ ո՞վ մօտէն ծանօթ է Ջէրչի Կիրոսին։

- Ես տեսած եմ, մօտաւորապէս, ութը տարի առաջ։ Երկրէն ընդհանուր ժողովին եկած էր։ Արտաքինով խեղճ մարդու մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, իր գիւղական տարազով։ Ժողովի ընթացքին մէկ բառ չխօսեցաւ եւ սակայն մեր կարեւոր ընկերները մեծ արժէք կուտային անոր։ Կը հետաքրքրուէր մեր նորմօտաւորականներով։ Կը սիրէր գիւղացու պէս խօսիլ, - խօսեցաւ Ընկ. Վանեան։

- Կիրոսը բնիկ մշեցի է եւ եղած է Ճեմարանի թերաւարտ ուսանողներէն։ Յումարանի մէջ ես հանդիպեցայ անոր մէկ դասընկերին, որ բաւական հետաքրքրական բաներ ունէր պատմելիք Ջէրչի Կիրոսին մասին։ Վարդապետցու կը պատրաստուի եղեր, բայց երբ տեղի կ'ունենայ կալուածներու գրաւումը, ինքզինք Ճեմարանի պարիսպներէն դուրս կը ձգէ։ Այլեւս այդ հեռանալը կ'ըլլայ։ Յետոյ, արդէն, կը գործակցի Թաւրիզի գաղտնի մարմնին հետ։ Անոր օրովն էր, որ պատահեցաւ Սուրմա գիւղի նշանաւոր տէրօրը ու առեն մը բանտ մնաց, - ըսաւ Ընկ. Դաւթեան։

- Ընկերներ, դուք չէք ճանչնար Կիրոսը, մինչեւ չմօտենաք ու չգործակցիք անոր հետ։ Արտաքինով խեղճ գիւղացու տպաւորութիւն մը ձգէ։ Ան երբեք ալ ըսած չէ, որ վերջի տարին ձգած է Ճեմարանը։ Անոր հանդարտ շարժումներուն ու բառերուն մէջ կը զգաս, բանաստեղծի բառերով, Հայաստանի օդը, արեւը, երկաթային լեռները խոժոռ։ Կը զգաս տառապանքը եւ մանաւանդ գիւցազներգութիւնը։ Մէկն է, որ երբեք գիտակ չէ իր ուժերուն։ Այդ ուժը այնքան բնական է իր մէջ։ Մտիկ ըրէք անոր, երբ քիթը վեր կը քաշէ ու կը պատրաստուի կարծիք մը յայտնել։ Իր վերջի տպաւորութիւնը, ընկերներ, շատ աւելի մեծ եղաւ։ Ան մէկն է որ կրնայ Հայկական Հարցը նոր փուլի մէջ դնել։

Ընկերները շատ աւելի լաւ գիտէին Ջէրչի Կիրոսը։ Հետեւած էին անոր վիպային կեանքին ու աշխատանքներուն եւ սակայն առաջին անգամն էր որ Տոքթ. Նայիրեանէ կ'իմանային այնքան մեծ հիացում։

- Ընկերներ, Մարտիկին յայտնութիւնը մեր ժողովուրդին մէջ, մասամբ մեր Կիրոսին կը պարտինք։ Իսկապէս բարոյական մեծ հարստութիւն եղաւ այդ երիտասարդ հերոսը։ Ուր որ գացի, որու հետ որ տեսնուեցայ, գտայ սպիտակ ձիաւոր մը բոլորի հոգւոյն մէջ։ Կրնայի՞ք երեւակայել, ընկերներ, Հաճի Մուսան, Քիւրտերու այդ հերոսը, որ տակաւին երէկ Վարդաձորի կռուին մէջ մեզի դէմ կը կռուէր, այսօր մեզի հետ է, Վարդաձորի լերան բնակիչները ապահով վար բերելու համար։ Կախարդը Կիրոսը չէ, յաւիտենական կինն է, որ Կիրոս կրցած է ճիշդ առենին օգտագործել։ Ընտեղ կախարդը Ջէյնալն է, որուն համար զոհ գնաց նաեւ մեր Մարտիկը։ Հաճի Մուսան այժմ մեզի հետ է, ապահով վար առնելու նաեւ իր չքնաղ կինը, որ այժմ լերան վրայ է։

(Շար. 622)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

(Շար. Ա. էջէն)

սոնց երթալէն ետք, բազմազգեան ուժ մը պիտի հաստատուի: Այդ ուժը պիտի բաղկանայ Ամերիկացիներէ, Ֆրանսացիներէ եւ Իտալացիներէ: Երկուշաբթի օր, լիբանանեան կառավարութիւնը պաշտօնական դիմում պէտք է ընէր այդ առընչութեամբ, չահակից Պետութեանց: Պաղեստինցիք պիտի մեկնին ցամաքէն, ծովէն նաեւ օդէն դէպի Սուրիա, Յորդանան, Իրաք, Եգիպտոս, ծանր զէնքերը յանձնելով լիբանանեան բանակին: Պարպումը 15 օր պիտի տեւէ: Առաջին խումբ մը կրնայ մեկնիլ Չորեքշաբթի, ֆրանսական նաւերով: Իսրայէլացիներուն կողմէ, սակայն, բազմաթիւ հակասական յայտարարութիւններ կ'ըլլան, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Պաշտպանութեան նախարար՝ Շարոնի, որ բոլորովին դէմ կը թուի որեւէ զիջումի:

Երկուշաբթի արեւմտեան - Պէյրութ վերսկսած էր փոխադարձ հրաձգութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՐՍԻՔԱ, երկու տարի աւելի առաջ քան միւս շրջանները, Կիրակի օր ընտրեց իր Շրջանային ժողովը, առաջինը իր տեսակին մէջ, ապակեդրոնացման օրէնքի հիման վրայ: Ընտրութիւնը եղաւ համեմատականի վրայ, մէկ շրջանով, բայց Քորսիքացիք ապերախտ դտնուած են իրենց որոշ ինքնավարութիւն շնորհող ընկերվարականներուն նկատմամբ, քանի անոնք մեծ պարտեալներն են: Վերջնական արդիւնքները, 61-ի վրայ 25 աթոռ կ'ուտան ձախին (տարբեր կուսակցութիւններով եւ հոսանքներով ներկայացուած) 28՝ ընդդիմութեան՝ Իի - Տի - էՖ, ՀՀՀ եւ Պոնափարթիստ եւ ութ Սիմէոնիի ինքնավարականներուն, որոնք իրաւարարները կը դառնան ժողովին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Լեւոն Տէր - Մանուկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Զարուհի Տէր - Մանուէլեան 500, Տէր եւ Տիկին Մասիս Շահմիրեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Շահմիրեան, Ալիս Շահմիրեան 100-ական Ֆ., Իշխան Մալխասեանի յիշատակին՝ Տիկին Ազատնի Ֆինոլօ - Մալխասեան 20, փոքրիկն Սահակ Գաբրիէլեանի մկրտութեան՝ Մօրիս Ղազարեան 500, Տէրոյեան Յարութիւն 20 Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՈՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.– Ապահոված է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible]ւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.– Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres

Tél.: 534. 68. 28

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

ՃԱՀԱՆ ԱՀԱՐՈՆԻ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ֆանիցս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կը Պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.00-ին
Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Երկուշաբթի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Ս. պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Լիոնի շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ խաղողօրհնէք:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Կը կատարուի նաեւ աւանդական մատաղ եւ Խաղողօրհնէք:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր կերպով կը տօնախմբուի Աստուածածնի վերափոխումը եւ յետ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագը կը մատուցանէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
եւ կուտայ օրուան քարոզը:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ Եկմալեան եղանակով, խմբավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Աստուածածնի այս տօնը մեր եկեղեցւոյ գլխաւոր հինգ տաղաւար տօներէն ըլլալով կը յանձնարարուի մեր ժողովուրդին նոյն օրը մասնակից դառնալ նաեւ Սուրբ Հաղորդութեան: Խոստովանանք կը կատարուի արարողութեանց ընթացքին:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝	8.00
Ս. պատարագ	9.30
Քարոզ	11.15
Խաղողօրհնէք	11.45

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ, Օգոստոս 14: Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք ժամը 11.30-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15: Պատարագ, ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգացումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսուցում մը կը ջամբէ:

— Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատեւել առանց ձեզի:

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը:

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տնօրէնութիւնը կ'առաջարկէ ձեզի.–

- Բացումը մանկապարտէզի մը օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով:

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ արուարձաններու փոքրիկներուն համար:

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակներուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթարանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար (արձանագրութեան ծախք՝ 150:

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշադին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ):

– Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ
ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝
ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ
որ ձեզ կ'ընդունի.–

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ժամը 10–էն 12 - Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ:

1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy

Tél.: 381. 01. 72

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 28-րդ տարեդարձ եւ բացում «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» Թանգարանին:

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 (14 ՕՐ)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7 - ՀՈԿՏԵՄԱԵՐ 14 (7 ՕՐ)

Խումբերը կը մեկնին Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն
կ'ընկերանան՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ

DEUX VOYAGES EXCEPTIONNELS EN ARMENIE

du 2 au 15 Octobre ou du 7 au 14 Octobre

à l'occasion du 28ème anniversaire de l'intronisation de Vaskène Ier et de l'inauguration du musée « Alec et Marie Manoogian ».

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 11
MERCREDI 11 AOUT 1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.233 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.233

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

6 ՄԵՌԵԱԼ, 22 ՎԻՐԱՒՈՐ

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երկուշաբթի, Օգոստոս 9, ժամը 13·10-ին է որ ամէն բան կը սկսի, Փարիզի հրէական թաղամասը եւ այդ թաղամասին ալ ամէնէն ծանօթ փողոցը հրեայ իր բնակիչներով՝ ռիւ տէ Ռոզիէ: Հոն է, հրէական ամէնէն համբաւաւոր ճաշարաններէն մէկը՝ Կոլտընպերկ, լեցուն յաճախորդներով: Դեռ 24 ժամ ետք, կարելի չէ յստակ գիտնալ թէ ի՞նչպէս սկսած է ջարդը, քանի իսկական ջարդ մըն է որ կատարուած է քանի մը վայրկեանի ընթացքին: Ականատեսներու վկայութիւնները հակասական են եւ յայտնի իսկ չէ թէ քանի՞ հոգի էին յարձակողները, ըստ ոմանց 2, ըստ ուրիշներու 4: Ամէն պարագայի մէջ, ճաշարանին մէջ է, որ ահաբեկիչները յանկարծ կրակ բացած են, կուրօրէն, ամէնուն կամ ուեւէ մէկուն վրայ: Անմիջապէս ալ կըրցած են փախիլ, քովի փողոցներէն եւ կրակելով նաեւ դուրսը, անցորդներու վրայ: Խուճապը մեծ է, ամէն կողմ արիւն, հիւանդատար կամ ՍԱՄԻՒ-ի կառքերը կը հասնին: Հաշուեկշիռն ալ ծանր է՝ 6 մեռեալ եւ 22 վիրաւոր, որոնց 9-ը՝ ծանր վիճակի մէջ են:

Արարքին հակահրէական բնոյթը անմիջապէս կը շեշտուի, քանի Կոլտընպերկ ճաշարանը, սինակոկի մը չափ խորհրդանշական է: Ցուցումի կոչեր, բողոք եւ ցոյց, թաղը կը վերածեն հրէական բերդի մը, ուր նոյն սաստկութեամբ նախատական խօսքերու տարափի մը կ'ենթարկուին ոստիկան, լրագրող, հուսկ՝ Հանրապետութեան Նախագահ, Նախարարապետ, Ներքին Նախարար եւ պետական այլ դէմքեր: Հրեաներու համար, այս նոր, ցեղապաշտ, արարքը հետեւանք է Ֆրանսայի արաբասէր, այլ մանաւանդ՝ պաղեստինանպաստ քաղաքականութեան: Այդ իսկ պատճառով, ով որ ցաւակցութեան կը փութայ ցոյցերու տեղի կուտայ: Այսպէս Փ. Մոռուա, որ առաջին հասնողն է եւ կարճ ելոյթ մը կ'ունենայ իր վրդովումը յայտնելով, ապահովութիւն կուտայ, որ կառավարութիւնը ամէն ինչ պիտի ընէ յանցաւորները ձերբակալելու համար: Աւելի ուշ Մարսէյլէն կը հասնի Կաստոն Տըֆէռ եւ Լաչէէն, ուր կը հանդստանար Հանրապետութեան Նախագահը, որ շատ բուռն ցոյցերու պիտի բախի: Ներկայ կ'ըլլան, ինք գլխարկով, Կաստոն Տըֆէռ, հրէական գդակով, ռիւ տէ Փավէի սինակոկի արարողութեան: Դուրս ելած տանէն, մինչ թաղին Հրեաները կը պոռան «Միթերան, դաւաճանութիւն», «Միթերան Օրատուր» եւլն., եւլն., կը փորձէ քանի մը խօսք արտասանել եւ ըսել թէ «այս մոլեռանդութիւնը, ինչպէս բոլոր մոլեռանդութիւնները զինքը պիտի գտնեն իրենց առջեւ»: Ժողովուրդը աւելի սաստիկ կը շարունակէ պոռալ «Միթերան՝ մարդասպան»: Հրեաներուն համար, ցեղապաշտ հոսանք մը վերածնած է եւ ատոր պատասխանատուներն են նաեւ մամուլ, հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, որոնք կողմնակցութեամբ կը հաղորդեն Իսրայէլեան ռմբակոծութիւնները արեւմտեան - Պէյրութի վրայ, հակահրեայ զգացումներու տեղ տալով: Ամէն պարագայի մէջ, մինչեւ Երեքշաբթի ցերեկ, ոչ ոք տէր եղած էր արարքին եւ եթէ նոյնիսկ Հըրեաները Պաղեստինցի կը տեսնեն եղեռնափորձին ետին, Արաֆաթ ցաւակցական հեռագիր է ղրկած Միթերանի, մինչ՝ ՊԱԿ-ի Փարիզի գրասենեակին պետը՝ Սուս, դատապարտած արարքը:

Իսրայէլի մէջ ալ, յուզումը մեծ է եւ Արտաքին Նախարարութիւնը կը դատապարտէ Ֆրանսայի կառավարութիւնը: Վախ կայ, անշուշտ, որ վրէժը լուծուի, արեւմտեան - Պէյրութի վրայ ռումբ տեղացնելով եւ պաղեստինեան ահաբեկչութեան կեդրոնները «մաքրագործելու» պատրուակով՝ անգամ մը եւս զոհ երթան անմեղ բազմութիւններ:

×

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԱՐԱՐՔԷՆ ԵՏՔ

28 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Երկուշաբթի իրիկուն, Մոնտ (Օգոստոս 10) առաջին էջի իր քրոնիքը նուիրած էր հայկ. ահաբեկչութեան, քանի երբ թերթը լոյս կը տեսնէր ռիւ տէ Ռոզիէի եղեռնափորձին լուրը չկար: «Ի՞նչ կը հետապնդէ Հայկ. ահաբեկչութիւնը» խորագրին տակ, կը վերլուծէ եօթը տարիէ կատարուած արարքները այլ մանաւանդ այս վերջինը որու համար կ'ըսէ. «Այս անգամ, հարցը կը վերաբերէր ջարդ մը ընելու մարդոց մէջ, որոնք գաղթող աշխատաւորներ, չէին ներկայացներ, անկասկած, ոչ թուրք Պետութիւնը, ոչ ալ թուրք պատմութիւնը»: Ընդունելով հանդերձ 1915-ի թրքական զանգուածին վայրագութիւնը, Մոնտ կը գտնէ թէ այդ ամբողջը «լաւ կեր կը հայթայթէ հայ դատի օգտագործման քաջալերելու համար՝ Թուրքիոյ անկայունացումը 1970-էն սկսեալ եւ տկարացնելու անոր դիրքը արեւմտեան զինակցութեանց մէջ»: Իր եզրակացութեան մէջ, թերթը հայ դատի նպաստաւոր չի գտներ այս վարուելակերպը, ընդհակառակն կը կարծէ թէ կը նպաստէ Թուրքիոյ զինուորական վարչակարգի կարծրացման, կը հեռացնէ Հայերը իրենց բարեկամներէն:

Նոյն թերթը Անգարայի իր թղթակցին բերնով, կուտայ կարգ մը մանրամասնութիւններ, ըստ որոնց մեռնող հայ երիտասարդին անունն է՝ Զօհրապ Սարգիսեան, եգիպտահպատակ, ինք եւ վերապրող - Լեւոն Էքմէքճեան - ընկերը Սուրիա մարզուած են, խորհրդային մասնագէտներու կողմէ: 17 ծայրայեղ ձախ Թուրքեր ձերբակալուած են, անդամ Թուրքիոյ ազատագրական կուսակցութեան ճակատի (ծայրայեղ - ձախ ահաբեկչական կազմակերպութիւն), որոնք զէնքերը հայթայթած կ'ըլլան: Վերապրող հայ երիտասարդը դատարան պիտի քաշուի, երբ հիւանդանոցէն ելլէ եւ վիճակը բարելաւուած է:

Զանազան յայտարարութիւններ ըրած են, այս առթիւ, զօր. Էվրէն եւ Ուլուսու: Այս վերջինը ըսած է որ հայկ. ահաբեկչութիւնը միայն Թուրքիան չի հետաքրքրեր, ու կոչ մը ըրած է այն երկիրներուն, զորս կը մեղադրէ իրենց «բարեացակամ» կամ «վախկոտ» դիրքին համար: Բացէ ի բաց, Ֆրանսայի անունը չէ տըրուած, բայց պարզ է, որ գլխաւոր թիրախն է Թուրքերուն: Էվրէն նոյն տեսակէտն ունի: Ասկէ զատ կոչ կ'ընէ Թուրք ժողովուրդին, որ պաղարիւնը պահէ եւ «մութ կեդրոններու» այս խաղերուն ծուղակը չիյնայ, քանի «ասոնք ոչ մէկ կապ ունին հայ մշակոյթին եւ Հայութեան հետ»:

«Մոնտ»ի թղթակիցը կ'անդրադառնայ նաեւ Շնորհք Պատրիարքի եւ հիւրաբար Թուրքիա գտնուող Վազգէն Եպիսկ.ի ահաբեկչութիւնը դատապարտող յայտարարութեանց:

Երեքշաբթի Օգոստոս 10-ի, փարիզեան օրաթերթերը կրկին կը զբաղէին այս հարցով, թէեւ Կոլտընպերկ ճաշարանի դէմ եղեռնափորձը այլեւս «երկրորդական» դետնի վրայ կը ձգէր Անգարայի դէպքը: Տրուած նոր տեղեկութեանց համաձայն, 17-էն ետք, 11 զինուորեալ եւս ձերբակալուած են, 28-ի հասցնելով անոնց թիւը: Անգարայի ժողովրդական մէկ արուարձանին, Գայաշի մէջ, է որ կատարուած են ձերբակալութիւնները, Լեւոն Էքմէքճեանի հարցաքննութենէն ետք, կը գրէ «Լիպերասիոն»: Ոստիկանութիւնը, այդ նոր ձերբակալութիւններէն ետք, վստահ է եղեր, որ զէնքերը հայթայթողները Գայաշի Թուրքերն են:

Ինչ կը վերաբերի գործողութեան անունին, նոր «ճշդումներ» կը տրուին այդ մասին: Աթէնքի ԱՍԱԼԱ-ի մօտ շրջանակները հաստատեր են թէ քոմանտոյին անունը՝ «Փիէր Կիւլիւմեան անձնազոհ խումբ» է եւ եթէ աւելցուած է նաեւ «Երիմեան Հայրիկ Էրզրում գործողութիւն», պատճառն այն է, որ արարքը կը կատարուէր Թրքական հողամասի վրայ: Աթէնքի այս նոյն շրջանակները ճշդեր են որ «Օրլի խումբի եւ ԱՍԱԼԱ-ի գործունէութիւնները լրացուցիչ են», Օրլի, ընդհանրապէս, հակաշխարհակալական նպատակակէտեր կը հետապնդէ, մինչ ԱՍԱԼԱ միայն՝ Թրքական:

«Մաթէն» եւս կ'անդրադառնայ այս արարքին, մօտաւորապէս նոյն տեղեկութիւնները տալով, յիշելով ծայրայեղ - ձախ Թուրքերու ձերբակալութեան պարագան: Թերթը կ'ըսէ, թէ Պոլսոյ Շնորհք Պատրիարքն ալ նամակ մը ստացեր է ԱՍԱԼԱ-էն, ուր սպառնալիք կայ զինքը սպաննելու, եթէ շարունակէ դատապարտել Հայերու ահաբեկչական արարքները: «Մաթէն» եւս կը յիշէ նոր զեկոյցներ, գործողութեան անունին վերաբերող, անդրադառնալով ԱՍԱԼԱ - Օրլի կապերուն, որոնք նախապէս կը հերքուէին Պէյրութ թէ Փարիզ եւ որոնց գործունէութիւնները «լրացուցիչ» հռչակուած են Աթէնք, Երկուշաբթի օր:

«Մաթէն», ինչպէս միւս օրաթերթերը կը հաղորդէ նաեւ թէ ձերբակալուած է Փորթմութի (Անգլիա) մէջ, Ժան - Շառլ Սանսոնեթթի, որ կը փնտռուէր: Այս երիտասարդը, Սանսոնեթթի ընտանիքին (Կանեըլի փավիյոնին տէրը) կրտսեր տղան է, որ անհետացած էր Փիէր Կիւլիւմեանի արկածալի մահէն եւ իր ծնողքին եւ քրոջ ձերբակալութենէն ետք:

«Քոթիտիէն տը Փարի» ալ կ'անդրադառնայ «հայկ. սպառնալիքին», արեւմըտեան մայրաքաղաքներուն, ոգեկոչելով անցեալի դէպքերը, Թրքական հիւպատոսարանին գրաւումը, Գիլինճեանի դատավարութիւնը, Կիւլիւմեանի արկածը:

Սպառնալիքներու առթիւ «Լիպերասիոն» կը գրէ թէ Շուէտ, ուր տասը բանտարկուած Հայ կայ այլ պատճառներով, շատ լուրջի առած է այդ սպառնալիքները եւ հսկողութիւնները ամրապնդած օդակայանները: Հերըլտ Թրիպիւն ալ կ'անդրադառնար Անգարայի եղեռնափորձին հետեւանքներով, Թուրքերու ձեռնարկած հետապօտութեանց:

Անգլիական օրաթերթերը, ընդհանուր ձեւով նպաստաւոր չեն Հայերու նկատմամբ այս արարքին առթիւ: «Թայմզ» (Օգոստոս 9) կ'անդրադառնայ սակայն հայկ. հարցին եւ պատմական Հայաստանի:

ՓԱԿՈՒՄ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՄԷՋ

Այսօր, Յուլիս 31, 1982, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 6·30-ին, փակուեցաւ Վենետիկի Ս. Ղազարու Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանրական Ժողովը, յետ ամբողջացնելու, ժողովական 25 նիստերով, նոյն ընդհ. ժողովի բոլոր գործերն ու նպատակները, այսինքն՝ ընտրութիւնները Միաբանութեան Վարիչ Մարմնի անձնակազմի անդամներուն, ապա՝ հաղորդումը միաբանական գործունէութեան զանազան ասպարէզներու մէջ պատասխանատու պաշտօն վարող անձերու տեղեկատուութիւններուն եւ անոնց քննութիւնը, հուսկ՝ Միաբանութեան բարգաւաճման ի նպաստ ներկայացուած առաջարկներու եւ ծրագիրներու միաձայնաբար մշակումը (վանական, կրօնաւորական, կրթական, ազգային, առաքելական, էքումենիք, գրական, սահմանադրական - իրաւական, տնտեսական եւ այլ մարզերու մէջ):

Նորընտիր Աբբահօր՝ Գերպ. Յովհաննէս վրդ. Դերձակեանի փակման յուսադրիչ ու խանդավառ խօսքերէն ետք, ժողովական Հայրերն ու բոլոր միաբանները անգամ մը եւս հաւաքուեցան Մխիթար Աբբահօր դամբանին շուրջ՝ կրկնելու հոգեւին իրենց ուխտը, Աստուածամօր հովանիին ներքեւ, շնորհակալութեան աղօթքներով ու շարականներով, ապագայի վառ յոյսերով արծարծուն:

ԴԻՒԱՆ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ վիճակը միշտ նոյնն է, թէեւ որոշ լաւատեսութիւն մը կը տիրէ շուտափոյթ լուծումի մը: Մինչ այդ ռումբերը կը շարունակեն տեղալ: Արաֆաթ միջազգային ժողով մը կ'ուզէ պաղեստինեան հարցին համար, երբ կռիւները դադրին:

ՏՈԼԱՐԸ կրկին գլուխը առած կ'երթայ եւ Օգոստոս 9-ին, Փարիզի սակարանը հասած էր 7 Ֆ., 03-ի:

ԻՐԱՆ մերժած է Թրքական միջամտութեան առաջարկը Իրաքի հետ, իր պատերազմին մէջ:

ՄԱԿԱՐ ԵԿՄԱԼԵԱՆ

(Գ. եւ Վերջ)

14 - 15-րդ դարերուն, երաժշտական տեսակէտով կազմուած էր երկու Պատարագ, Կիլիկեան եւ Հայաստանեան: Աւելի վերջ, աւատապետական Հայաստանի երգիչները երկու Պատարագներու լաւագոյն մասերը միացնելով, հաւատարմօրէն սերունդներու փոխանցած են: Սակայն 18 - 19-րդ դարերուն, ընկերային քաղաքական եւ մշակութային մասնաւոր պայմաններու հետեւանքով, դարձեալ հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը կը ճիւղաւորուի հինգ տարբեր երգեցողութիւններու. էջմիածնական (կեդրոնականը), Կ. Պոլիսի (էջմիածնականին շատ մօտիկ), Նոր Ջուղայի (կամ հնդկահայոց), Երուսաղէմի եւ Վենետիկի:

18-րդ դարու վերջերը, ձայնագրութեան համակարգի չգոյութեան պատճառաւ, Պոլսոյ երգիչ - երաժիշտներէն ոմանք իրենք իրենց իրաւունք տուած են՝ աւանդական եղանակները փոխելու: Սակայն, ճիշդ այդ վտանգն է որ ժամանակին կը կանխուի՝ շնորհիւ Հ. Լիմոնճեանի նախաձեռնութեամբ հայկական ձայնագրութեան նոր համակարգի ստեղծումին՝ աւանդական հոգեւոր երգերու ամէնէն հարազատ նմոյշները գրի առնելու աշխատութիւններու ծաւալումով: Եւ ի վերջոյ էջմիածնի մէջ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի եւ Ն. Թաշճեանի եռանդուն ջանքերով կը փրկուի եւ կը հրատարակուի Համահայկական Պատարագ մը:

Եկմալեան, «Երգեցողութիւն Ս. Պատարագի»ին մէջ իր յառաջաբանով, բացատրած է՝ թէ Պատարագին մեղեդիները առած է էջմիածինի մէջ պատրաստուած երկու հրատարակութիւններէ: Միայն «Հայր Մեր»ը եւ «Գոհանամք»ը ինք ձայնագրած է՝ դարձեալ հետեւելով էջմիածնի մէջ ընդունուած երգեցողութեան աւանդութիւններուն»: Եղանակը երգական ձայնանիշերու վրայ փոխադրելով հանդերձ, աշխատած է բնագրին հաւատարիմ մնալ եւ զանոնք ներդաշնակել՝ հայ հոգեւոր երաժշտութեան ոգիով: Ինչպէս մինչեւ հիմա, շատ մը եկեղեցիներու մէջ երգեհոն չըլլալուն, երգերը այդ պայմաններուն յարմարցնելով ներդաշնակած եւ դաշնաւորած է: Հայաբնակ բոլոր վայրերուն տեղական պայմաններուն յարմարցնելու համար, երեք տեսակ Պատարագ ներդաշնակած է. եռաձայն՝ արական խումբի, քառաձայն՝ արական խումբի, քառաձայն՝ խառն խումբի, որոնց հիմը եռաձայն խումբի համար գրուածն է:

Մասնաւոր կերպով ուշադրութիւն ըրած է որպէսզի հայ երաժշտութեան մէջ մեքենաբար չներմուծէ այն արտայայտութեան միջոցները, որոնց կը տիրապետէր. կը գործածէ միայն զանոնք՝ որոնք չէին խաթարեր մայր եղանակի ոգին: Ռ. Ղորղանեան յօդուածի մը մէջ գրած է.- «Մարդ միանգամայն զարմանում է, թէ ի՞նչպէս հեղինակը շատ ու շատ տեղեր կարողացել է խուսափել եւրոպական երաժշտութեան վերի աստիճանի հրապուրիչ գայթակղութիւնից»: Իսկ Ն. Թահմիզեան կը գրէ.- «Յիրաւի զարմանալի է ոչ թէ ներդաշնակութեան պարզութիւնը ինքնին, այլ այն, թէ ի՞նչպէս է Պատարագի հեղինակը շատ ու շատ տեղեր, արտայայտական նուազագոյն միջոցներով հասել, տուեալ ոճի սահմաններում, գեղարուեստական ներգործութեան առաւելագոյն չափին»:

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը, հայկական գաւառներուն մէջ ալ կը տարածուի, ուր մեր ժողովուրդը ուրիշ առիթ չունէր, պարբերաբար, ներդաշնակուած ազգային երգեր լսելու: Այսպէս, Եկմալեան Բազմաձայն Պատարագը վերջապէս յաղթանակը կը տանի հայ իրականութեան պայմաններուն մէջ: Նախաեկմալեանական ձախողած փորձերու մասին Ռ. Ղորղանեան գրած է.- «Հայ ժողովուրդի մեծամասնութեան վերաբերմունքը դէպի այդ բազմաձայն երգեցողութիւնը հակասական էր, իսկ հոգեւորականութիւնը շատ տեղեր թըշնամական: Այդ բոլորին պատճառը այնքան էլ ազնուութիւնը կամ ոտքին ճաշակը չէին, ինչպէս կարելի էր ենթադրել, այլ այն հանգամանքը, որ ներդաշնակութիւնը խորթ էր մեզ, միշտ ըղձում էինք մեզ օտար եկեղեցում: Ահա դրանով է բացատրւում յիշեալ երգեցողութեանց կարճատեւ գոյութիւնը, իսկ Եկմալեանի Պատարագը վերջին մահացու հարուածը տուեց դրանց: ... Այսքանը միայն կ'ասենք որ նրա Պատարագի ներդաշնակութիւնը մեզ համար ինքնատիպեան Պատարագի ներդաշնակութիւնը չէ, այլ այդ ներդաշնակութեամբ հայ երգի ոճը պահելը, միեւնոյն ժամանակ տալով ն ր ա ն գեղարուեստական որոշ մշակում»:

Աշխարհիկ ստեղծագործութիւններուն մասին հեղինակը զուտ գիտական խիստ շահեկան տեղեկութիւններ տուած է, զոր ընթերցողին կը ձգենք ուղղակի գրքոյկէն տեղեկանալ: Այդ ստեղծագործութիւններուն մասին Թահմիզեան գրած է. - «Եւ իր աշխարհիկ ստեղծագործութիւններով սեփական յօրինումներով եւ հայկական աշուղական, քաղաքային, ազգային - հայրենասիրական ու մանաւանդ գեղջուկ երգերի մշակումներով, Եկմալեան կերտեց այն ամրակուռ պատուանդանը, որի վրայ բարձրանալու էր Կոմիտասեան հրաշափառ արուեստը»:

×

Եկմալեան երջանիկ չէ եղած: Սիրած է երիտասարդ այրի կին մը, որ անտարբեր գտնուած է իրեն հանդէպ: Քաղաքացիները չէին գնահատեր զինք: Միշտ, դիմացը ելլողը չտեսնելու աստիճան, մտացրած էր, իրեն անիմաստ թուած խօսակցութիւններուն կարեւորութիւն չէր տար. չէր պատասխաներ, փակուած՝ անդադար կ'աշխատէր, հեռու կը մնար աղմկոտ ճաշկերոյթներու, պարահանդէսներու, գիշերային թղթախաղերու կամ ժամեր տեւող պարապ խօսակցութիւններու միջավայրէն: Պաշտօնակիցներն ալ փոխանակ գնահատելու, փառօրէն եւ չարութեամբ կ'աշխատէին մեկուսացնել զայն, որովհետեւ, այն շրջանին Ներսէսեան Վարժարանի փայլը եւ շուքը իր իսկ կազմած երգչախումբի գործունէութեան կը պարտէին: Մարդկային չարութիւնը կ'ապշեցնէր զինք:

Ցողնութեան եւ աննկարագրելի դըժուարութիւններու պատճառաւ, կամաց - կամաց առողջութիւնը կ ը հիծի եւ 1902-ին հոգեկան հաւասարակշռութիւնը վերջնապէս կը կորսնցնէ: Այդ շրջանին մինակ, գրեթէ մոռցուած եւ լքուած ապրած է: Ներսէսեան վարժարանի աշակերտներէն ոմանք եւ հաւատարիմ քանի մը բարեկամներ միայն հազուադէպօրէն կ'այցելէին: Ամէն առտու, ջութակին եւ դաշնակին - սենեակին միակ կարասիները - փոշիները կ'առնէր, իսկ գիտակցութիւնը վերադառած վայրկեաններուն՝ երաժշտութեան մասին կը խօսէր եւ ստեղծագործողներու անունները կը հոլովէր:

Երեք տարի այսպէս տառապելէ ետք, 1905, Մարտ 6-ին կը մեռնի: Ցուցարկաւորութիւնը կ'ըլլայ անշուք եւ կը թաղուի Խոջեվանքի գերեզմանատան մէկ անկիւնը: Աւելի վերջ, ի նպաստ շիրմաքարի մը զետեղման, յիշատակի համերգներ կը կազմակերպուին էջմիածին, Բեղերսպուրկ եւ այլուր: Սակայն, ինչպէս իր տարիներու դրամական խնայողութիւնը, այս համերգներէն գոյացած գումարն ալ կ'իրացուի եւ շիրմաքարը չի զետեղուիր:

Իսկ ձեռագիրները եւ անտիպ ստեղծագործութիւնները հիւանդութեան շրջանին, աստին - անդին ցրուած եւ ոմանք ալ աշակերտներու կողմէ իւրացուած են: Այս մասին աշակերտներէն Խաչատուր Տէր - Ենովքեան գրած է.- «Այն ո՞ր խելագարը պիտի լինի, որ դէպի Եկմալեանը ցոյց տրուած մեր վերաբերմունքը տեսնելով՝ գայ մեր մէջ գործի, որ կենդանի ժամանակ թուք ու մուր ուտի, ու յետոյ էլ գժանոցի բաժին դառնայ, իսկ մտքի արտադրութիւններն էլ, տարիների աշխատանքը, գայլերի եւ աղուէսների սեփականութիւն»: Իսկ հեղինակը կը գըրէ.- «Այո, ցաւօք՝ Հայ իրականութիւնը բոլորովին պատրաստ չէր դիմաւորելու եւ ըստ արժանւոյն ընդունելու հոգով եւ մտքով ազնուազարմ Եկմալեանին ու նման տաքեալներին»:

×

1902-էն ի վեր, շնորհիւ մամուլին մէջ լոյս տեսած շատ մը յօդուածներու, Եկմալեանի ստեղծագործութիւններէն քանի մը հատ կը հրատարակուի: 1905-ին Կոմիտասէն կը խնդրուի անտիպ ստեղծագործութիւնները հաւաքել եւ հրատարակելու համար պատրաստել: Սակայն, հակառակ անոր ցոյց տուած բարեացակամութեան, ձեռագիրները իրեն չեն յանձնուիր: 1911-ին, յիշատակի համերգի մը առթիւ, Սպիրիտոն Մելիքեան, կը բացատրէ Մակար Եկմալեանի դերը եւ տեղը հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Ձեռագիրները 1915-ին կը սկսին հաւաքուիլ եւ 1934-ին կը փոխադրուին Երեւանի երաժշտական գիտական Թանգարանը: Տասնըմէկ տարի՝ առաջ, գրքոյկին հեղինակը՝ Ն. Թահմիզեան, անոնց գիտական ուսումնասիրութեան առաջին փորձը ըրած եւ նոր ցուցակ մը հրատարակած է: Այսուհանդերձ պատճառներ կան ենթադրելու թէ անոնցմէ կարեւոր մաս մը բոլորովին կորսուած է:

ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԻՒՍ. ԻՌԼԱՆՏԱ

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ռմբակոծուած տնակի մը մէջ Պելֆասթի մէջ, Հիւս. Իռլանտա: Մարդասէրները՝ մեծաւ մասամբ բողոքականներ, անտարբեր կեցուածք ցոյց կուտան, երբ անգլիական խումբը կ'ապահովէ յաղթանակը: Բայց այդ նոյն բազմութիւնը, միջցումին սկզբնաւորութեան, խանդավառութեամբ կը ձայնակցի Մեծն Բրիտանիոյ փառերգին՝ Աստուած պահպանէ Թագուհին:

Այս զոյգ դիրքորոշումները ձեւով մը կ'արտայայտեն Հիւս. Իռլանտայի կամ Ըլսթըրի մեծամասնութիւնը կազմող բողոքականներուն տրամադրութիւնները Մեծն Բրիտանիոյ նկատմամբ: Արդարեւ, իրենք զիրենք կը նկատեն բրիտանացի, քանի այդպէս դաստիարակուած են մանուկ հասակէն: Միւս կողմէ, սակայն, կը նկատեն, թէ այս վերջինները այնքան ալ զիրենք չեն ուզեր: Որով, հաւատարիմ կը մնան իրենց էութեան՝ կապուելով Մեծն Բրիտանիոյ խորհրդանիշը պարզող արքայական տոհմին հետ, բայց ո՛չ եւ կող - գացող կառավարութիւններուն:

Դժկամութիւնը Ուեսթմինիսթըրի քաղաքագէտներուն դէմ, հասկնալի կը դառնայ: 1921-ին Բրիտանացիք կղզին կը բաժ-

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

- Ստոյգ ոչինչ կրնամ ըսել, բայց շատ բան կարելի է: Այս տղան, ինչպէս ըսաւ, օրէնսգիտութեան ուսումը նոր աւարտած, հեռամուտ է դիւանագիտական ասպարէզի մէջ մտնել եւ իրեն ապագայ պատրաստել. ուրեմն հովուական կեանք մը չպիտի անցընէ: Մեր ընկերական օրէնքները եւ սովորոյթք յայտնի են: Ապահարզանի օրէնք չկայ. ուստի կարող պիտի չըլլնի իւր կնոջ հետ ընկերութեան մէջ մտնել. ամէն հաղորդակցութենէ զրկեալ պիտի լինի, սափրեալ ժամանակին մեծ մասը տունը անցընել. եւ գիտես թէ միշտ միասին ապրիլ կը փթացնէ սիրոյ սլաքները: Վերջապէս քանիերկու - քանիերեք տարեկան երիտասարդ մ'է, մինչեւ մահ չկրնար փակեալ մնալ տան մէջ: Եթէ զաւակներ ունենայ, դժբախտութիւն մ'է, եւ հաւանական է որ չունենայ: Վերջապէս, եղբայր, երբ մարդ մը կը ձանձրանայ, այն ատեն ամէն ինչ կարելի է սպասել անկէ: Ինչ եւ է, ամէն ինչ չենք կրնար գուշակել: Թերեւս Արամին սիրտն ալ այնքան փափուկ լինի որ սիրելու եւ սիրուելու երջանկութիւնը ամէն փառքէ, ամէն ապագայէ գերադասեց դասէ, մանաւանդ որ բարի երիտասարդ մը կ'երեւի եւ անխիղճ ըլլալու չէ:

- Հաշուոյ մէջ չե՞ս դներ Քերովբէ էֆէնտիին մահն:

- Հաւանականութեանց ամէնէն վերջինն այդ է: Այդ խոշոր, մեծղի, անհոգ արարածը տրամադիր չէ շուտով անդրաշխարհ լու: Մեր մէջ խօսելով, եթէ նա քիչ շատ պատուոյ զգացման տէր մարդ լինէր, միթէ անպատի՞ժ կը թողուր Արամը:

- Տեսնենք: Մեղք է Սաթենիկը: Իցէ՛ թէ Արամ չպատրաստէ խեղճին նոր դըժբախտութիւն մը, որ անդարմանելի պիտի լինի:

- Մաղթենք:

Խօսակցութիւննիս ուրիշ նիւթերու վըրայ դարձուցինք. հասանք Բերա եւ բաժնըւեցանք իրարմէ: Ես որոշեցի յաճախ այցելել Արամին: Օրթագիւղէն մօտ էր, կրնայի քալելով երթալ եւ վերադառնալ: Երբ կը սկսին փչել աշնան առաջին հովերն, անտի մինչեւ գարնան կէսը Ջին - ճիրլի - Գույու կը սեպուի Բերայի եւ Օրթագիւղի զբօսանաց կեդրոններէն մին:

ԺԱ.

Հարկ չենք տեսներ պատմել թէ որքա՛ն զառնացած էին Արամի եւ Սաթենիկի ընտանիքներն: Ի հարկէ, այլեւս ամէն յարաբերութիւն խզուած էր ծնողաց եւ որդւոց միջեւ: Ո՛չ Սաթենիկի հայրն, ո՛չ ալ նորա ամուսինն հեռամուտ եղած էին զնա բռնի բաժնել Արամէն: Ի՞նչ ընէին այդ աղջիկը: Նա այլեւս արտաքսեալ էր ընկերութենէ. նա մեռած էր իրենց համար: Նորա անունն իսկ կ'ուզէին մոռնալ: Արամի մայրն ու քոյրն ալ շատ լացեր էին, կորուստնին շատ մեծ համարելով: Առեւանգութեան առջի օրերն իրենց տունը սգոյ տուն մ'էր, ուր իրենց ցաւակցութեան կուգային ամէն բարեկամք, ամէն ազգականք: Անվրդով էր միայն Արամին հօրեղբայրը, վասնզի նա կը ճանչէր իւր եղբօրորդին. նա կը յուսար, մանաւանդ թէ կը հաւատար որ «խելքը շուտով գլուխը կուգայ»:

- Ըրածը տղայութիւն մ'է. այս ալ կ'անցնի, կ'ըսէր. վերջապէս ո՛չ պսակուած են, ո՛չ ալ կրնան պսակուիլ:

Իւր յոյսերուն մասնակից ըրած էր մինչեւ աստիճան մը Արամի մայրն ալ:

Խորամանկ մարդ էր այդ հօրեղբայրը, բաւական փորձառութիւն ունէր. համոզուած էր թէ Արամ օր մը չէ օր մը կը ձգէ այդ կինը, մէկզի կ'ընէ: Իրեն անկ էր աշխատիլ որ այդ օրը շուտ հասնի եւ լրտեսել յարմար առիթը:

Ձեմ կարծեր որ մեր ընթերցողք սպասեն որ ըսենք թէ՝ հօրեղբայրն իւր եղբօրորդին փրկելու համար ունեցած վեհանձն խորհրդոց մէջ բոպէ մը իսկ մտածած լինի Սաթենիկի վիճակին վրայ: Ի՞նչ պիտի լինի այդ կինն եթէ օր մը Արամ զնա լքանէ: Ա՛հ, երկիւղ չկայ թէ խղճահարութեան ամենաթեթեւ ստուեր մը մէկ երկվայրկեան իսկ մթացնէր այդ «գործնական» մարդուն սիրտը: Իւր խեղճ եղբօրորդին բռնուած էր ճիւաղի մը ճիրաններուն մէջ, պէտք էր փութալ փրկել զնա: Սաթենիկ իրեն համար «հասարակաց կին» մ'էր, թո՛ղ ըլլալ ինչ որ կ'ուզէ. ո՛վ գիտէ ուրիշ քանինե՛ր պիտի գտնէ: Այդ հօրեղբայրն երանութեան արժանի այն անձերէն էր, որոնց սիրտն ու միտքն երբեք չեն տանջուած մեր ընկերութեան ըրած զոհերու դժբախտութեամբք: Ո՛չ մէկ բարձր եւ ազնուական մտածութիւն կարող եղած էր մերձենալ իւր սրտի սահմաններուն: Գէշ մարդ չէր, բայց դրական մարդ էր: Ո՞չ ապաքէն բաւական են մեր ընտանեկան շրջանակներու մէջ եղած տառապանք. ի՞նչ հարկ խորհիլ նաեւ օտարին ցաւոց վրայ, մանաւանդ այդպիսի կանանց վիճակին հոգ ընել:

(Շար.- 13)

նեն երկուքի: Վեց կոմսութիւններով (Քաունթիզ) կը ստեղծեն Հիւս. Իրլանտան կամ Ըլսթըրը եւ 26 կոմսութիւններով ալ հարաւային Իրլանտայի Հանրապետութիւնը: Բայց, երբ Հիւս. Իրլանտայի բնակչութեան մէկ երրորդը ներկայացնող կաթոլիկէ փոքրամասնութիւնը, որ արդէն դէմ արտայայտուած էր կղզիին երկուքի բաժանումին գաղափարին, 1960-ի վերջերը եւ 1970-ի սկիզբները կ'ըմբոստանայ միակ կուսակցութեամբ կազմուած Միութենական (Իւնիոնիսթ) կառավարութեան դէմ, Մեծն Բրիտանիոյ խո. Հիթի պահպանողական կառավարութիւնը 1972-ին կը ջնջէ Հիւս. Իրլանտայի Խորհրդարանը:

Բրիտանացիք 1974-ին միացեալ տարրերէ կազմուած առժամեայ Խորհրդարան մը կեանքի կը կոչեն: Անկայուն՝ ասիկա կը տեւէ միայն հինգ ամիս: Այդ թուականէն սկսեալ Լոնտոն ուղղակի իր ձեռքը կը կեդրոնացնէ Ըլսթըրի իշխանութիւնը:

Այս վիճակը, բնականոն պայմաններու մէջ, նպաստակայարմար կը նկատուի խնդիրներուն համար: Սակայն, երբ ԻՐԱ-ն՝ Իրլանտայի Հանրապետական Բանակը (գաղտնի) կը սկսի ահաբեկչական իր գործունէութիւնը, բողոքականները կ'անդրադառնան թէ երկրին կարգ ու սարքին պահպանումին պարտականութիւնը կը մնայ միայն Անգլիացիներուն ձեռքը: Ուրեմն իրենց կը վիճակուի միայն բողոքել եւ բուռն ցոյցեր կատարել:

Բողոքական զանգուածներ ԺԷ. դարուն կը հաստատուին Հիւս. Իրլանտա, խաղաղեցնելու համար շրջանին ըմբոստացող տարրերը: Ամուսնական կապեր չէին հաստատեր կաթոլիկէներուն հետ: Եւ, միշտ Անգլիացիներուն հետ, 1790-ական թուականներէն սկսեալ կը պայքարին Իրլանտացի ազգայնականներուն դէմ:

Բողոքականներուն գոյավիճակը ըմբռնելի կը դառնայ մեծամասնութիւն - փոքրամասնութիւն կացութեամբ: Աստիճանաբար նուազելով հանդերձ, դեռ շուրջ 60 տոկոսի համեմատութիւն կը պարզեն Հիւս. Իրլանտայի մէջ: Միւս կողմէ, փոքրամասնութիւն մը կը ներկայացնեն՝ մէկ միլիոն՝ մօտ չորս միլիոնի հասնող կղզիին բնակչութեան մէջ: Աւելին՝ միշտ կը յիշեցուի ասոնց, թէ Միացեալ - Միապետութեան մէջ եւս փոքր թիւ կը ներկայացնեն եւ թէ Լոնտոն կ'ուզէ լաւագոյն յարաբերութիւններ հաստատել Իրլանտական Հանրապետութեան հետ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, զարմանալի չէ, որ բնականոն քաղաքականութեան գիծը անելի կը մատնուի: Միակ լուծումը բոլոր ընտրութիւններուն ժամանակ Պետութեան մը գոյութիւնն է, իր բոլոր խաւերուն մասնակցութեամբ: Ասոնք կ'արտայայտեն իրենց ձայնը քուէներով եւ կ'ապահովեն իրենց թիւին համապատասխան ներկայացուցչութիւնը:

Բողոքականներուն դժգոհութիւնը առաւել չափով կը սաստկանայ պահպանողական վարչապետ Մարկարէթ Թաչըրի դէմ: Որովհետեւ, այս վերջինը կը յայտարարէր, թէ «ժայռի նման անյողդողդ կը մնայ միութեան գաղափարին նկատմամբ (Ըլսթըր - Մեծն Բրիտանիա), իսկ ան ներկայիս կը ձգտի, գոնէ բողոքականներուն տեսակէտով, քանդել այդ միութիւնը՝ տեղի տալով իրլանտացի ազգայնականներուն ճնշումներուն առջեւ: Չէ՞ որ կ'ուզէ Տըպլինն եւս մասնակից դարձնել բանակցութիւններուն: Այս քայլը դաւաճանական արարք կը նկատուի:

Արդարեւ, բողոքականները, բացի առեւտրական եւ սփորի մարզերէն, կը մերժեն որեւէ կապ Իրլանտայի Հանրապետութեան հետ: Ասոնց քաղաքականութիւնը, ըստ առաջնոյն, կը մնայ հակաիրլանտական: Իրլանտա «կեղտոտ» անուն մըն է չատերուն համար: Ըլսթըրի բողոքականները իրենք - զիրենք Իրլանտացիներ չեն նկատեր: Կ'ըսեն յստակ.- կաթոլիկէները Իրլանտացիներ են, իսկ մենք՝ բողոքականներս՝ Բրիտանացիներ ենք:

Ըլսթըրի մէջ երկու հաւաքականութիւններն ալ անջատ կ'ապրին, մասամբ իրենց գոյատեւման, մասամբ ալ իրենց տարբեր մշակոյթները պահպանելու համար: (Օրինակ՝ դպրոցները իրարմէ անջատ կը մնան):

Բողոքականներուն վրայ ո՛չ մէկ ազդեցութիւն կը գործէ Բրիտանացիներուն այն հաւաստիացումը, թէ մեծամասնութեան կամքին դէմ երթալով չեն ուզեր փոփոխութեան ենթարկել այժմու Սահմանադրութիւնը Ըլսթըրի մէջ: Ո՛չ մէկ ազդեցութիւն կը գործէ նաեւ այն երաշխաւորութիւնը, որ կը փորձէ տալ Իրլանտայի Հանրապետութեան վարչապետը ըսելով, թէ՝ կ'ուզէ ջնջել Հանրապետութեան 1937-ի Սահմանադրութեան այն պարբերութիւնը, ըստ որուն Ըլսթըրը Իրլանտայի անբաժան մասը կը կազմէ:

Բողոքականներուն համոզումը կը մնայ, թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ ինքզինք ձերբազատել անել կացութենէն՝ վերջ տալով Միութեան կապին: Բողոքականները դէմ կը մնան այս քաղաքականութեան:

Սակայն, արդէն իսկ ձայներ կը բարձրանան Անգլիոյ մէջ, թէ մինչեւ ե՞րբ յանձն պիտի առնենք զինուորական ուժով եւ նիւթական յարաճուն ծախքերու գնով տէր կանգնիլ Հիւս. Իրլանտայի:

Ըլսթըրի հարցը դեռ կը մնայ լուծման կարօտ:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՆԵԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ԵՐԵՒԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ բացուած է «Հայկական ժանեակ» ցուցահանդէսը: Ժանեկագործութիւնը հայ ժողովուրդի կիրառական արուեստի հարուստ, հետաքրքրական ճիւղերէն է. ունի հարուստ անցեալ. այդ մասին կը վկայեն հնագիտական նիւթերը: Այսպէս, Թոփրաք - Քալէի պեղումներէն յայտնաբերուած է հին հայկական ոսկէ մետալիոն մը՝ 1 միլիմեթր հաստութեամբ եւ 6,5 սանթիմեթր տրամագիծով: Անոր վրայ պատկերացուած են երկու կիներ, որոնց գլխաշորերը ժանեկազարդ են: Վանի մօտ, Տոպրակ ամրոցէն յայտնաբերուած աստուածուհիի արձանիկին վրայ գլխաշորը նոյնպէս ժանեկազարդ է:

Միջնադարու ժանեկագործութեան մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան հայկական մանրանկարչութեան մէջ: Ձեռագիրներու մանրանկարներուն մէջ կանանց գլխաշորները, քողերը զարդարուած են եռանկիւնի կամ ալիքաձեւ պոտուկներէ կազմուած ժանեակով: Ժանեակի նմոյշ չէ պահպանուած, բայց ասեղնագործութեան պատառիկներ հասած են մեզի Անիի պեղումներէն (ԺԳ. դար), որոնք կատարուած են ոսկեթելով:

Ժանեկագործութիւնը մեծ զարգացման հասաւ ԺԹ. դարուն. Հայ կանանց ու աղջիկներու սիրելի զբաղումներէն մէկն էր: Ժանեակով կը զարդարէին հագուստը, սփռոցները, վարագոյրները, ծածկոցները եւայլն.: Օգտագործուած են բամպակէ, մետաքսէ, արծաթէ, ոսկէ թելեր, աշխատանքը կատարած են զանազան գործիքներով ու եղանակներով՝ ասեղով, յելունով, մակոյկով (մագող), շղերով, մաներով:

Հայաստանի ազգագրական զանազան շրջանները կային ժանեկագործութեան քանի մը տեսակներ անոնց տարածման կեդրոններ ու ասեղնագործական դպրոցներ: Երեւանի ցուցահանդէսին ներկայացուած են հայկական նուրբ ու գեղեցիկ ժանեակներ՝ ըստ տարածման կեդրոններու եւ դպրոցներու: ԺԹ. դարուն ժանեկագործութեան կեդրոններ էին Վան, Այնթապ, Պոլիս, Ախալցխա, Աղեքսանդրապոլ, Երեւան:

Ցուցադրուած են Վանի ժանեկագործութեան դպրոցի վարպետ Սողոմէ Զըրաշեանի ասեղնակար ժանեակներու նմոյշները՝ կատարուած Վան եւ Երեւան: Ասեղնակար ժանեակները Վանէն կ'արտածէին այլ երկիրներ, միջազգային չուկայ: Կազմակերպուած էին հայկական ասեղնագործութեան - ժանեկագործութեան գործատուներ, ուրկէ հայ կանանց պատրաստած բանուածքները գործերու հետ միասին վաճառքի կը տարուէին Միացեալ - Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Եգիպտոսի շուկաները:

Ձեռագործի արտադրութեան մեծ կեդրոններ ստեղծուած էին Մարաշ, Ուրֆա: ԺԹ. դարու վերջաւորութեան ասեղնագործութեան ասպարէզին մէջ մեծ հռչակ կը վայելէր Այնթապ, որուն արտադրութիւնը եւս կը հանուէր շուկայ:

Կարինի ժանեկագործութեան դպրոցին բնորոշ են բուսանախշերը, ծաղիկներու՝ վարդի, շուշանի, մանուշակի, զանգակի, նարգիզի պատկերները: Ցուցադրուած յելունահիւս ժանեակներու մէկ մասը նուէր ստացուած է Սփիւռքէն: Անոնք պատրաստուած են Արաբկիր, Պոլիս, Պէյրութ, Հալէպ:

Ժանեակներու տեսակները առանձին զարդաթեմաներով ու զարդանկարի ընդհանուր կառուցուածքով ընդհանրութիւն ունին փայտի ու քարի գեղարուեստական փորագրութիւններու հետ: Սեւանի վանքի փայտէ փորագրազարդ դռներու, խոյակներու, Անիի զրակալներու, Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքի, Տաթեւի դռներու քանդակները ժանեակներու զարդանախշերու հետաքրքրական վերարտադրութիւններ են: Հայկական խաչքարերը ինքնին ժանեակի հնագոյն գոյութեան փայլուն վկայութիւններ են: Ընդհանրութիւնը ակնյայտնի է ժանեակներու եւ դորգագործութեան ու կարպետագործութեան մէջ գործածուող զարդանախշերու միջեւ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տունը, Յուլիս 11-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած իրանահայ գրականութեան: Բացումը կատարած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Գեղարուեստական Յանձնախումբի անունով Յարութիւն Խաչիկեան: Յովսէփ Յովսէփեան խօսած է իրանահայ գաղութի պատմութեան, մշակութային կեանքին եւ Գրողներու Միութեան գործունէութեան մասին: Ներկայացուած է Ռիմա Գառոնէի, Արտաշէս Խաչատուրեանի, Րաֆֆիի, Վանուհի Աւետիսեանի, Ռստանիկի, Դեւի, Սիրաք Բեդւինի, Արմենիա Սագինեանի, Հայկ Օհանեանի, Գրիշ Դաւթեանի, Պետրոս Քաջբերունիի գրականութիւնը: Կարպիս Եսայեան խօսած է իրանահայ բանաստեղծութեան մասին: Փակման իր խօսքով Եղիշէ Արք. Կիզիրեան անդրադարձած է հայ մշակոյթի արժէքին: Երեկոյթը վերջ գտած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Այս ձեւով, ընկերներ, Կիրոս շարժման մէջ դրած է նաեւ Խալիլ անունով քիւրտ երիտասարդ մը, որ լեռներ բարձրացած էր իր ձիաւորներով: Թրքական զօրքերէն հալածուած, ան ուզած է իր բախտը կապել հայ ֆէտայիներուն հետ որպէս պաշտպանութիւն, թէ կեանքի եւ թէ գաղափարի: Ես հանդիպեցայ Խալիլին, Հաճի Մուսային, նաեւ Սատոյին, Այս վերջինը իսկապէս մարդակեր մը, որ սարսափ կ'ազդէ առաջին հանդիպողին:

«Հաճի Մուսան, հակառակ որ աւազակապետի անուն հանած է, իսկապէս ազնուական իշխան մըն է, տեսակ մը տոհմային ժառանգութիւն: Անոր նկարագրին համար Կիրոս հիացումով կը խօսի, իսկ Խալիլը, այդ համակրելի երիտասարդը, աւարտած է Պոլսոյ զինուորական վարժարանը. ուշիմ ուսանողի մը չափ գիտէ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Հետեւած է հայկական շարժման եւ այդ ըրած է տեսակ մը ուղեգիծ իր աշխատանքներուն: Մեծ հիացում ունի Զէրչի Կիրոսի հանդէպ, որ կրցաւ քրտական կարեւոր ուժի մը գլուխը կանգնեցնել Հաճի Մուսան: Խալիլ ինքը խանդավառուած է եւ կը հաւատայ, որ դժուարութիւն պիտի չունենայ ոտքի հանել մի քանի քիւրտ ցեղապետներ, ինչքան ատեն, որ Հաճի Մուսայի անունը կայ կապուած նոր սկսուած շարժման հետ:

« Կը տեսնէք, ընկերներ, Կիրոս ոչ միայն ապահովեց քրտական գործակցութիւնը մեզի հետ, որ մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկը եղած է, այլ եւ կռիւը դրած է ստեղծելու կարեւոր ուժ մը՝ թրքական ուժերու դէմ: Գիտեմ, ընկերներ, գլս փոխուած պիտի գտնէք: Ան բարակ դէմքով Կիրոսն է, որ կը մեծահարէ գլուխս զանգակի մը պէս: Ան գիս հեռացուց Վարդածորի կռուի դաշտէն եւ ըսաւ, որ «կ'երթաս անմիջապէս արտասահման, կը պատմես ընկերներուն, ու կը սպասէք դէպքերու զարգացման»: Եթէ դժբախտութիւն մը չի պատահի, ան պիտի ջանայ օրը - օրին կապ պահել մեզի հետ: Ըսեմ, ընկերներ, Կիրոս արդէն կը հաւատայ, որ ժամանակը հասած է ընդհանուր ապստամբութեան»...

Նայիրեան այս որ ըսաւ, նկատեց որ բոլորի դէմքին վրայ խռովք մը անցաւ յանկարծ:

- Այո՛, այո, դեռ կանուխ է, կարելի չէ:

- Այդ կրնայ ըլլալ միմիայն հեռաւոր նպատակ:

- Մենք դեռ պատրաստ չենք այդ պատասխանատու գործին:

- Այո՛, այո. մինչեւ չապահովենք եւրոպական պետութեան մը միջամտութիւնը:

- Մենք նորէն մինակ պիտի մնանք: Քիւրտերով չէ կարելի ճամբայ ելլել:

- Լաւ, ընկերներ, խօսեցէք, մտածեցէք, ինչքան որ կ'ուզէք: Այդ հարցը ինծի համար ալ անհրաժեշտ նկատեցի մէջտեղ բերել ու մտածել, մտածել ... Զափել երկու, երեք եւ մէկ կտրել: Մի՛ մոռնաք, որ եւրոպական թերթեր արդէն բաւական սրուած կը տեսնեն Թուրք եւ Պալքանեան յարաբերութիւնը: Մենք այդ պատերազմն է, որ պիտի օգտագործենք: Այո՛. հէնց այսօր, արդէն գերմանական թերթի մէջ կայ, որ Թրքական զօրքերը մտած են սահմանադլուխի պուլկարական գիւղի մը մէջ ու յափշտակած կիներ, աղջիկներ: Ի հարկէ, մենք այստեղ աւելի հնարաւորութիւն ունինք հետեւելու կացութեան: Թուրքը արդէն ներքին գաւառներու մէջ սկսած է զօրահաւաքի: Իր կարեւոր ուժերը ու ռազմամթերքը Թուրք եւ պալքան սահմաններուն վրայ կը կեդրոնացնէ: Անշուշտ միշտ ալ միջամտութիւնը պիտի ըլլայ եւրոպական ազգերու, որ նման պատերազմ մը չպայթի, որովհետեւ պիտի բախի նաեւ իրենց շահերուն: Ըսեմ, որ էնտեղ, Կիրոսը, Թուրք եւ պալքանեան պատերազմի հաւանականութիւնովն է, որ աւելի ջերմացուցեր է իր երեւակայութիւնը:

(Շար. 623)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Նիսի մէջ, հայ կնոջ մը հսկելու եւ ընկերութիւն ընելու համար, կը փնտռուի հայախօս կին մը, միջին տարիքի: Հեռաձայնել (93) 20 - 17 - 29 կամ՝ Փարիզէն ներկայացողի համար, Աղքատախընամի՝ 878 - 02 - 99 :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

La Maison arménienne d'Alfortville restera ouverte jusqu'au 13 août, la permanence reprendra le 31 août.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ,

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

GALERIE ARARAT
7, PROMENADE DES ANGLAIS
Nice

EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS
de

Vartan MAKHOKHIAN
à
CARZOU

cent toiles de maitre

ouvert tous les jours sauf dimanche

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐԶԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի քսանամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶՈՒ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.00-ին
Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Երկուշաբթի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Ս. պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Լիոնի շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ խաղողօրհնէք:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Կը կատարուի նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր կերպով կը տօնախմբուի Աստուածածնի վերափոխումը եւ յետ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագը կը մատուցանէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
եւ կուտայ օրուան քարոզը:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ Եկմալեան եղանակով, խմբավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Աստուածածնի այս տօնը մեր եկեղեցւոյ գլխաւոր հինգ տաղաւար տօներէն ըլլալով կը յանձնարարուի մեր ժողովուրդին նոյն օրը մասնակից ըլլալ նաեւ Սուրբ Հաղորդութեան: Խոստովանանք կը կատարուի արարողութեանց ընթացքին:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8.00
Ս. պատարագ 9.30
Քարոզ 11.15
Խաղողօրհնէք 11.45

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ, Օգոստոս 14: Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք ժամը 11.30-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15: Պատարագ, ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Խաղողօրհնէք՝ 11.45 :

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՈԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները բերելու եւ տանելու համար:

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

Radio-Trait-d'Union
RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

VICKEN
13 décembre

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

TRANSTOURS
ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Սեպտեմբեր 4-18 Քիեւ-Երեւան 4.750 Ֆ.
Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4.650 Ֆ.
Դեկտեմբեր 20 – Յունուար 4 Մոսկուա – Երեւան 4.750 Ֆ.
Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ

TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 – 18
— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքսանեանի
11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի – 9, Rue Sully

ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի
16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
12
JEUDI
12 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.234 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.234

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ

ՆՈՐ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՄԸ

ՀՐԵԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկուշաբթի իրիկունէ ի վեր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, տեսակ մը մրցակցութիւն ծնած է մաս-մեռխաներու մօտ, «ետ չմնալու» համար այն արդար վրդովման արտայայտութեան մէջ, որ ծնաւ ռիւ տէ Ռոզիէի եղեռնափորձէն ետք: Լեցէր թերթերուն մէջ եւ ածականներու ու խորագրերու ճոխութիւն: Կասկած չկայ, որ Կոլտընպերկ ճաշարանի ջարդը անընդունելի է, բայց կարելի չէ ըսել նաեւ թէ անիկա հետեւանք է արեւմտեան-Պէյրութի իսրայէլեան ռմբակոծութեանց նկարագրութեան մամուլի էջերէն: Ամէն պարագայի մէջ եւ հակառակ Ֆրանսայի պետական դէմքերու ջանքերուն եւ սիրալիր արտայայտութեանց, Փարիզի Հրեաները կատղած են, ինչպէս կը պարզուէր Երեքշաբթի իրիկուն իսկ, երբ միջադէպեր անխուսափելի եղան: Նոյն օրը, Համայնավար կուսակցութիւնը եւ ձախ կարգ մը հոսանքներ ցոյցի մը նախաձեռնարկ եղած էին, դատապարտելու համար իսրայէլեան միջամտութիւնը Պէյրութ: Ներքին Նախարարին դիմումին ընդառաջելով, Համայնավար կուսակցութիւնը հրաժարեցաւ, այսինքն յետաձգեց ցնոր տնօրինութիւն այդ ցոյցը, բայց Հրեաները հոտ մը կազմակերպած էին իրենց դեսպանատան մօտ եւ հոն բախումներ իսկ եղած են լրագրողներու եւ մամուլի լուսանկարիչներու հետ, որոնց ցուցարարները արգելք եղած են, իրենց արհեստը ընելու: Հանրապետութեան Նախագահին եւ լրագրողներու դէմ լուտանքները չեն պակսած՝ «Միթերան մարդասպան, լրագրող մեղսակից», «ՊԱԿ՝ Փարիզէն եւ Պէյրութէն դուրս», «ՊԱԿ չի խնայեր Հրեաներուն, Ֆրանսա կը խնայէ ՊԱԿ»ը, եւայլն., եւայլն.: Ոմանք Շան զ'Էլիզէ դետինը նստած են ու երթեւեկը դադրած է աւելի քան երկու ժամ: Այս ցոյցին ընթացքին մէկն ալ խօսք առած է, ու իր ելոյթին վերջաւորութեան պահանջած, որ Փարիզի ՊԱԿ-ի գրասենեակը փակուի եւ աւելցուցած.- «Եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշում չառայ, այն ատեն Փարիզի հրեայ ժողովուրդը ինք կը կազմակերպէ իր ապահովութիւնը»: Պէտք է ըսել, որ այդ ուղղութեամբ, Իսրայէլէն «լա»ն տրուած էր, իր վրդովումը յայտնող ելոյթին մէջ, ուր հակաֆրանսական արտայայտութիւնները չէին պակսեր, քանի իսրայէլացի նախարարապետին համար՝ «Փարիզ գործուած ոճիրը արդիւնք է «Օրատուր»ներու վրայ եղած զայրացուցիչ յայտարարութիւններու եւ ֆրանսական մամուլի յերիւրածոյ խօսքերու Լիբանանի պատերազմի մասին» եւ Պեկին կ'եզրակացնէր ըսելով թէ՝ եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չառնէ, ինք կոչ պիտի ընէ Ֆրանսայի հրեայ երիտասարդներուն, որպէսզի իրենք ապահովեն իրենց պաշտպանութիւնը: Այստեղ արդէն քիչ մը հեռու կ'երթար Պեկին եւ դժուարութեան կը մատնէր հրեայ համայնքին պատասխանատուն՝ Ալէն տը Ռոշիլտ, որ նոյն պահուն կ'ընդունուէր նախարարապետ Մօռուայի կողմէ:

Չորեքշաբթի իրիկուն ռիւ տը լա Վիքթուառի մեծ սինակոկին մէջ է, որ արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար, ի ներկայութեան պետական եւ պաշտօնական անձնաւորութեանց:

Ոմանք, հազիւ կը համարձակին ըսել թէ Իսրայէլացիներու թէ Ֆրանսայի Հրեաներու հակաֆրանսական ծայրայեղ ելոյթները, առնուազն անարդար են, երբ մանաւանդ նկատի առնուի թէ Միթերան, Ֆրանսայի առաջին Նախագահն է, որ Իսրայէլ գնաց եւ աչարեկչական արարքէն ետք ալ, օդափոխութենէն սինակոկ փութաց, մինչ Ժիսքար բաւական մեղադրուած էր Կոպերնիկ փողոցէն ետք, երբ տեղէն չէր շարժած:

× Ներքին նախարարը, անուն չտալով հանդերձ, Ապու Նիտալի վերագրեց այս արարքը:

Այս վարկածը հիմնուած է գործածուած զէնքերուն վրայ, որոնք նոյն տեսակէն են, Վիէննայի սինակոկին կամ Լոնտոնի դեսպանին դէմ գործածուած զէնքերուն: Եւ Վիէննայի եղեռնափորձին տէր եղած էր Ապու Նիտալ կազմակերպութիւնը:

Ապու Նիտալ ոխերիմ թշնամին է Արաֆաթի, 1973-էն ի վեր, երբ վտարուած է Ֆաթհէն, որու հիմնադիրներէն էր Արաֆաթի հետ: Պաղտատ կը զրկուէր իբրեւ ներկայացուցիչ ՊԱԿ-ի, բայց արդէն իսկ կը սկսէր դէմ կործել տրուած որոշումներուն: Արիւնալի բախումներ ալ կ'ըլլան երկու ղեկավարներու կողմնակիցներուն միջեւ եւ ի վերջոյ ՊԱԿ-ի մէկ յատուկ դատարանը մահուան կը դատապարտէ Ապու Նիտալը, որ ըստ իրեն (ՊԱԿ-ի) Մոսատի գործակալ մըն է, որ Հրեաներուն խաղը կ'ընէ, Արեւմուտքի մէջ վարկաբեկելու համար ՊԱԿ-ը:

× Չորեքշաբթի վաղ առաւօտեան, 5-ի շուրջ, զօրաւոր ռումբ մը կը պայթէր Փարիզի 8-րդ Թաղամասը, ռիւ տը լա Պօմ, ուր կին մըն ալ բաւական ծանրօրէն կը վիրաւորուէր, շունը պտըտցուցած ատենը: Հոն գտնուող շէնքին մէջ, թիւ 20, կայ դրամատուն մը, նախկին՝ Միչէր եւ քիչ անդին պատի մը վրայ ալ, երկու գիր «Ա. Տ.», ինչ որ արարքը վերագրել կուտայ ծայրայեղ - ձախ Աքսիոն - Տիրէքթ շարժումին: Կը կարծուի որ ռումբին թիրախն էր Իսրայէլէն պտուղ ներածող ընկերութիւն մը:

×

ՀԱՅԿ. ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«Մոնտ»ի Անգարայի թղթակիցը կը հաղորդէր որ պաշտպանման վիճակի հրամանատարութիւնը «ցնոր տնօրինութիւն» դադրեցուցած է Պոլսոյ «Կիւնէշ» օրաթերթի հրատարակութիւնը: Բուն պատճառը չէ տրուած, բայց կը կարծուի թէ ձեռք առնուած միջոցը կապ ունի թերթին տուած կարգ մը լուրերուն հետ, Անգարայի եղեռնափորձին առընչութեամբ, եւ ուր խնդրոյ առարկայ էր Սուրիոյ խաղացած դերը: Թերթը արձագանգած էր նաեւ երեք Պաղեստինցիներու ձերբակալման նախորդ շաբթու, Պոլսոյ մէջ, եւ որոնք, ըստ «Կիւնէշ»ի, կը պատրաստուէին եղեռնափորձեր կատարել Պոլսոյ իսրայէլեան հիւպատոսարանին դէմ: Թերթը ակնարկած է նաեւ զէնքերու եւ պայթուցիկներու ժամանման, Դամասկոսէն եկած եւ հասցէագրուած սուրիացի դիւանագէտի մը, որ կը պաշտօնավարէ Պոլսոյ սուրիական դեսպանատունը: Մեծ խորագրով մը, Կիւնէշ, Երկուշաբթի օր, Սուրիան խնդրոյ առարկայ ըրած է բացէ ի բաց Անգարայի օդակայանին եղեռնափորձին առթիւ:

Ինչպէս կը յիշէինք երէկ, Օգոստոս 9-ի «Թայմզ»ը բաւական լայն տեղ կուտար արարքին Ա. եւ Դ. էջերուն վրայ, բայց խորագրով իսկ կը չակերտէր ցեղասպանութիւն բառը, ովեկոչելով 1915-ի ջարդերը, ներկայացուած Հայերու կողմէ:

Չորեքշաբթի առտու, փարիզեան մամուլը գրեթէ լուռ կ'անցնէր այլեւս Անգարայի արարքին մասին, բացի «Քոթիտիէն»էն, որու աշխատակիցը խիստ «լաւատեղեակ» երեւալու իր մարմաջին մէջ, ահաբեկչական կազմակերպութեանց մասին Համօ Մոսկոֆեանը կը շփոթէր՝ Յակոբ Յակոբեան անունին տակ ծանօթ ԱՍԱԼԱ-ի այն ղեկավարին հետ, որ իսրայէլեան ռումբերու տակ մեռած (Օգոստոս 4-ին) յայտարարուեցաւ յատուկ զեկոյցով մը: Մնացեալէն ալ կը պարզուի արդէն, թէ քիչ մը երեւակայութիւն եւ գրիչ մը կը բաւեն, որեւէ բան գրելու:

Քանառ Անշէնէ թէև երգիծաթերթ, բայց ընդհանրապէս լաւատեղեակ է, երբ բան մը կը գրէ: Այս շաբթուան իր թիւին մէջ, երկու անդրադարձ ունի հայկ. հարցերուն: Առաջինը կը վերաբերի Համօ Մոսկոֆեանի եւ խորագրուած է «Ջոհը կծիկը գրաւ»: Կը պատմէ, նախ ինչ որ ծանօթ է, թէ Կանկըրի փավիյոնը գտնուած է այն Պեռեթան որ գործածուած էր Մարտ 23-ին, Համօ Մոսկոֆեանի դէմ մահափորձին: Ապա, կուտայ այլ մանրամասնութիւններ, զորս «տարօրինակ» կ'որակէ: Կ'ըսէ թէ մէկ ամիս, ոչ մէկ հարցաքննիչ դատաւոր նշանակուած է, յետոյ ոճրային ոստիկանութիւնը հրահանգ կը ստանայ ընդհ. դատախազ Առփայանժէն «շատ իրար չանցնիլ»: Մինչ ըստ Քանառի, ամիս մը ետք, Ալբիլին կը նշանակուի վերջապէս հարցաքննիչ դատաւոր մը, որ երբ 15 օր ետք կ'ուզէ հարցաքննել Մոսկոֆեանը, կ'իմանայ որ օդանաւ մը դրուած եւ Մերձաւոր - Արեւելք զըրկուած է: Կէս գրութեան մը մէջ ալ, բառախաղով, անշուշտ, խորագրուած՝ «Տըֆէռ Թուրքի դլուխ մը կը փնտռէ», կը պատմէ թէ Ներքին նախարարը դիւտութեան շատ խիստ նամակ մը զրկած է Մօռուայի, բողոքելով անոր խորհրդատուին տեսակցութեան դէմ Հայերու փաստաբաններուն հետ:

× Ֆրանսայի Արդարութեան նախարարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ փարիզեան օրաթերթի մը գրածները, ըստ որոնց պատասխանատու պաշտօնատար մը ընդունած կ'ըլլայ հայ պատասխանատուներ, եւ անոնց հանդէպ յանձնառութիւններ առած:

ՇՓՈԹ

Պէյրութի պաշարումէն սարսափած՝ կը կարծէի խաղաղասէր ըլլալ: Հակահրեայ էի, կ'ըսէ ինծի այսօր հրեայ համայնքը: Փաստ՝ Ռոզիէ փողոցի եղեռնափորձը: Բայց այս եւս կը խառնէ գլս: Ուշ է: Լիբանանի վրայ լալու պէտք չկար: Ֆրանսայի Հրեաներուն եւ Լիբանանի քաղաքացիներուն ցաւին մասնակից ըլլալու համար, պէ՞տք է արդեօք, միաժամանակ, ըլլամ սիոնական եւ հակահրեայ:

ՎԵՐՈՆԻԿ ՄՕՌԻՍ

«ԼԸ ՄՈՆՏ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների եւ բոլոր թեմերի, յայտնում ենք թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, իր 2 Յուլիսի 1982 թուականի որոշմամբ, Մայր Աթոռիս միաբան եւ Անգլիոյ Հայոց նախկին Հայրապետական Պատուիրակ, Գերաշնորհ Տ. Ներսէս Եպիսկ. Պօզապալեանին նշանակեց Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռի դիւանապետ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 30 - ՕԳՈՍՏՈՍ 5)

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ «ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՅ ԱՐՁԱԿԸ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Զնանիէ» («Գիտելիք») հրատարակչականը լոյս ընծայած է Արտաշէս Մխիթարեանի «Ժամանակակից հայ արձակ»ը գիրքը, ուր հեղինակը կը խօսի վերջին քսանամեակի հայ արձակի շարժումին մասին: Գիրքը կը բացուի «Հայաստանի հոգեւոր դիմապատկերը» յօդուածով, ուր տրուած է երէց, միջին եւ նոր սերունդի հայ գրողներու աչքի զարնող գործերու համառօտ պատկերը: Արտաշէս Մխիթարեան ներկայացուցած է երէց եւ միջին սերունդի կարգ մը արձակագիրներու գրական նախասիրութիւնները, հակումներն ու սկըզբունքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ կարգ մը նախապայմաններով ընդունած է Հապիպի վերջին ծրագիրը Պաղեստինցիներու պարպումին վերաբերեալ: Համաձայն է, բայց պէտք է իրեն յանձնուի ցանկը այն երկիրներուն, որոնք պիտի ընդունին զիրենք, նաեւ բուն թիւը մեկնող պաղեստինցի ֆետայիներուն եւ բազմազգեան ուժերու տեղաւորման մանրամասնութիւնները: Հակառակ այս յուսադրիչ երեւոյթին, իսրայէլեան ռումբերը շարունակած են տեղալ արեւմտեան - Պէյրութի վըրայ:

ՍԻՐՈՎ ՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄՈՎ ԼԵՑՈՒՆ ՀԱՅԱԳԷՏԸ

ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Եւրոպացի եւ ամերիկացի նշանաւոր հայագէտների մի մասի համար Հայոց լեզուն, հայ գրականութիւնն ու մշակոյթը, հայ ժողովրդի պատմութիւնն ուսումնասիրութեան չափ հետաքրքիր ասպարէզ են եղել եւ նրանք լաւ են ուսումնասիրել այդ ամէնը, սակայն առանց ջերմութեան, հարազատութեան զգացումի: Արեւմտեան ականաւոր հայագէտների միւս մասն իր հետազօտական բազմակողմանի աշխատանքը հայագիտութեան բնագաւառում կատարել է ներքին ջերմ սիրով, խանդավառ նուիրումով՝ հայ ժողովրդի, նրա լեզուի, պատմութեան ու մշակոյթի նկատմամբ: Հայագէտների այս երկրորդ բոյլի մէջ է ֆրանսիացի Ֆրետերիք Ֆէյտին:

Ֆրետերիք Ֆէյտին ծնուել է 1908 թ. Փարիզում: Միջնակարգ կրթութիւնն ստացել է Վերսալում, ապա 1931 - 1933 թուականներին սովորել է նշանաւոր Արեւելեան կենդանի լեզուների ազգային ճեմարանում (Փարիզ), որտեղ աշակերտել է ժամանակի խոշոր հայագէտ Ֆ. Մաքլէրին: Ճեմարանում Ֆ. Ֆէյտին հիմնաւոր գիտելիքներ է ստացել Հայոց հին ու նոր լեզուներից եւ հայ մատենագրութիւնից: Ապա նա սովորել է Փարիզի Սորպոնի համալսարանում: Դեռեւս ճեմարանում սովորելուն զուգընթաց նա ֆրանսերէնն է դասաւանդել Սեւրի (Փարիզի մօտ) հայկական դպրոցում, ապա 1933 - 36 թուականներին հրաւիրուել է Վենետիկ եւ այնտեղ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանում հաստատուել իբրեւ ֆրանսերէնի դասատու:

Հայկական դպրոցներում կատարած մանկավարժական աշխատանքը, մշտական շփումը Հայերի հետ Ֆ. Ֆէյտիին օգնել են կատարելապէս տիրապետելու կենդանի հայերէնին: Շուտով նա Փարիզում հայ մտաւորականութեան համար մի շարք հայագիտական դասախօսութիւններ է կարդամ հայերէն: Այդ զեկուցումներից մէկը՝ նուիրուած Հայոց Հեթում պատմիչի «Ծաղիկ պատմութեանց աշխարհին» մեծարժէք երկին, Ա. Չօպանեանը տպագրել է իր «Անահիտ» հանդէսի մէջ (1938 թ.):

Դրանից առաջ՝ Վենետիկում, 1935 թուականին լոյս էր տեսել Ֆ. Ֆէյտիի ֆրանսերէն մի աշխատութիւնը՝ «քերականութիւն ժամանակակից Հայոց լեզուի արեւմտեան տարբերակի»: Սա հայերէն ուսուցանելու եւ ինքնուրոյն սովորելու մի ձեռնարկ էր, որ յետոյ հեղինակի կողմից աւելի կատարելագործուեց ու դարձաւ Հայոց լեզուին նուիրուած ֆրանսերէն լաւագոյն ձեռնարկը (վերահրատարակուեց երկու անգամ):

30-ական թուականների երկրորդ կէսին Ֆ. Ֆէյտին արդէն ճանաչուած հայագէտ էր, նա միջազգային համաժողովներում սկսում է պարբերաբար ներկայացնել հայագիտութիւնը՝ հանդէս գալով գիտական մի շարք արժէքաւոր զեկուցումներով: 1937 թ. Ֆ. Ֆէյտին ընտրուել է Վենետիկի Մխիթարեան կաճառի անդամ, 1949-ին ստացել է հայագիտութեան փրոֆէսորի կոչում եւ շուտով ստանձնել է Արեւելեան կենդանի լեզուների ազգային ճեմարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչի պարտականութիւնը: Շատ տարիներ Ֆ. Ֆէյտին վարելով այդ պաշտօնը, մանկավարժական աշխատանքը զուգակցել է գիտահետազօտական գործունէութեան հետ: Նա հայագիտական գիտելիքներ է հաղորդել եւրոպացի շատ երիտասարդների, պատրաստել բարձրորակ հայագէտներ՝ Ջ. Տաուէթին, Ժ.-Փ. Մահէին եւ ուրիշների:

Ֆրետերիք Ֆէյտիի գիտական հետազօտութիւնները վերաբերել են Հայոց լեզուին, հայ գրականութեանն ու բանահիւսութեանը, հայ ժողովրդի պատմութեանը: Նա վերջին տասնամեակներում եղել է Վենետիկի «Բազմավէպ» եւ Վիէննայի «Հանդէս ամսօրեայ» հանդէսների բեղնաւոր գիտական թղթակիցը:

Արժէքաւոր են, ուսուցչապետի հրապարակած ուսումնասիրութիւնները՝ նուիրուած դասական հայերէնի (գրաբարի) յօդերին (1952 թ.), բայական համակարգին (1969 թ.), հոլովական համակարգին (1977 թ.) եւ այլն.:

Հայագիտական ասպարէզում աշխոյժ ուշադրութեան արժանացաւ Փաւստոս Բիւզանդի «Հայոց պատմութեան» մասին Մինիխում Ֆ. Ֆէյտիի կարդացած զեկուցումը (1957 թ.), որ յետոյ հրապարակուեց: Նրանում հեղինակը հայ պատմիչի այդ երկի մի խրթին հատուածը նորովի ընթերցելու ուշագրաւ եւ շատ սրամիտ առաջարկ է անում, ինչպէս եւ համոզիչ տրամաբանութեամբ ու փաստերով ապացուցում, որ այդ երկը ամբողջութեամբ է մեզ հասել եւ ոչ կրճատ, ինչպէս ենթադրել են այլ հայագէտներ:

Ուշագրաւ են Ֆ. Ֆէյտիի ուսումնասիրութիւնները նուիրուած Հայոց դիւցազնավէպերին՝ հեթանոսական եւ քրիստոնէական ժամանակաշրջանների: «Սասնայ ծռեր» հանճարեղ դիւցազնավէպը վերլուծելով, Ֆ. Ֆէյտին ցոյց տուեց նրա խաղաղասիրական, մարդասիրական խոր փիլիսոփայութիւնը, որը հայկական դիւցազնավէպը դարձնում է բացառիկ եւ տարբերում այլ ազգերի հերոսավէպերից:

1964 թ. Փարիզում լոյս տեսաւ «Սասունցի Դաւիթ»ի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, որն իրականացրել էր Ֆ. Ֆէյտին:

Նա յատուկ ուսումնասիրութիւններ է նուիրել Հայոց երկու խոշորագոյն երգիծաբաններ Յ. Պարոնեանի եւ Ե. Օտեանի ստեղծագործութիւններին, իսկ վերջինի «Ընկեր Փանջունի» հռչակաւոր երգիծավէպի առաջին գիրքը թարգմանելով ֆրանսերէն՝ 1962 թ. Վենետիկում լոյս է ընծայել «Առաքելութիւն դէպի Ծապլվար» վերնագրով: Յառաջաբանում նա նրբօրէն վերլուծելով Ե. Օտեանի երգիծական արուեստը, ցոյց է տալիս, որ «Փանջունու» բնոյթի նոյնարժէք երկ չկայ արեւմտաեւրոպական գրականութեան մէջ:

Հետաքրքրական էին ուսուցչապետ Ֆ. Ֆէյտիի բանաւոր եւ գրաւոր ելոյթները 1962 - 63 թուականներին Հայոց գրերի գիւտի եւ, ընդհանրապէս, Մաշտոցի գործունէութեան վերաբերեալ: Ե. դարի սկիզբներին Հայաստանում տիրող իրավիճակին տրուած ծանրակշիռ գնահատականները՝ գրերի գիւտի ներքին բովանդակութեան, նրա ազգահաստատական դերի բացայայտումը ցոյց են տալիս ոչ միայն հեղինակի քաջատեղեակութիւնը Հայոց պատմութեանը, այլեւ նրա սրտաբուխ սէրը հայ ժողովրդի ու նրա մշակոյթի, խանդավառութիւնը Մաշտոցի հրաշափառ գիւտի նկատմամբ:

Ֆ. Ֆէյտին Հայոց լեզուի արժանիքների խորաթափանց գիտակ լինելով՝ այդ արժանիքները փաստական հարուստ նիւթով ի ցոյց է դրել գիտական համաժողովներում եւ այլ առիթներով: Նա յատկապէս արժէքաւորել է հայերէնի հարուստ բառապաշարը, մանաւանդ վերլուծել է Հայոց լեզուի բառաստեղծական հնարաւորութիւնները:

Մի հարցազրոյցի ժամանակ վաստակաշատ հայագէտը հետեւեալն է ասել Հայոց լեզուի մասին. «Հայերէնը ունի չափազանց մեծ բառապաշար, որ դեռ ամբողջովին չէ արտայայտուած բառարաններու մէջ: Բառապաշարի հարստութեամբ քիչ լեզուներ կրնան մրցիլ Հայոց լեզուին հետ: Հայերէնի միւս հարստութիւնը բառակազմութիւնն է՝ բառածանցումը եւ բառաբարդումը, որոնք շատ ճկուն են: Մասնաւորապէս, գիտական նոր եզրեր ստեղծելու գործին մէջ հայերէնը եւրոպական լեզուներու համեմատ առաւելութիւն ունի: Հայերէնի միւս արժանիքներն են անոր պարզ քերականութիւնը, հրաշալի ներքին տրամաբանութիւնը: Այս բոլորին վերաբերեալ ես շատ փաստեր բերած եմ: Քանի մը անգամ արտայայտուած եմ, որ հայերէնը շատ յարմար է միջազգային գիտութեան լեզու ըլլալու համար»:

Ոչ միայն գիտականօրէն նա ցոյց է տալիս հայերէնի անթեղած հարստութիւնները, այլ ինքն անձամբ տալիս է հայերէն ճիշդ արտայայտուելու օրինակը: Ով առիթ է ունեցել զրուցելու մեծարգոյ փրոֆէսորի հետ, լսել նրա հայերէն ելոյթները, նա գիտի, թէ ինչպիսի արտայայտիչ, մաքուր, օտարաբանութիւններից զերծ հայերէնով է նա խօսում:

Մի առիթով Ֆ. Ֆէյտին դիտողութիւն է արել ֆրանսահայ յայտնի գրողներից մէկին՝ հայերէնում ֆրանսերէն բառեր գործածելու համար եւ ցոյց է տուել, որ նրա գործածած ֆրանսերէն բառերն ունեն հայերէն տարբերակներ, իսկ չեղածները կարող են հեշտութեամբ ստեղծուել: Հայ մտաւորականն առարկել է. «Իմ գործածած ֆրանսերէն բառերը զիս հետաքրքրող իմաստներն աւելի ճշգրիտ կ'արտայայտեն, քան անոնց հայերէն համանիշները»: Ֆ. Ֆէյտին փաստերով ցոյց տալով, որ այդ մտաւորականը մեծ մասամբ չի հասկացել իր իսկ գործածած ֆրանսերէն բառերի իմաստը, ներկայացրել է նրան անհրաժեշտ իմաստները շատ աւելի ստոյգ արտայայտող հայերէն բառերը:

Տարբեր առիթներով Ֆ. Ֆէյտին ցոյց է տուել, որ պարզապէս օտարամոլութեան արդիւնք է որոշ հայ մտաւորականների այն պատկերացումը, թէ իբր հայերէնը ժամանակակից բնական եւ կիրառական գիտութիւնների բոլոր ճիւղերի լեզու լինել չի կարող: Ահա նրա խօսքերը. «Հայերէնը կրնայ ըլլալ նորագոյն գիտութեան լեզու: Հայոց լեզուի արտայայտչական կարողութիւնները նոյնիսկ աւելի մեծ են, քան անգլերէնինն ու ֆրանսերէնինը»:

Ֆ. Ֆէյտին մի քանի անգամ արտայայտուել է նաեւ Հայոց մեծ Եղեռնի կապակցութեամբ: 1965 թ. ֆրանսերէն գրած նրա ծաւալուն յօդուածը հրապարակուեց «Մոնտ» թերթում եւ թարգմանուեց այլ լեզուներով: Գիտնականը անաչառօրէն ներկայացրել է Իթթիհատի հայաջինջ քաղաքականութեան ահաւոր քստմնելիութիւնը, Եղեռնի դժոխային օրերը եւ հարիւր հազարաւոր Հայերի անլուր տառապանքը: Ֆէյտիի ամէն տողի մէջ ցաւ ու յուզմունք կայ: Եւրոպայի հասարակայնութեանը ներկայացնելով 1915-ին նահատակուող ժողովրդի մշակութային արժէքները, նա գրել է. «Եղեռնի զոհերուն մէջ կը գտնուին երկու բանաստեղծներ՝ Սիամանթօ եւ մանաւանդ Վարուժան, որոնք արժանի են դասաւորուելու Ի. դարու սկիզբի աշխարհահռչակ ամենամեծ բանաստեղծներուն կարգին»:

Ականաւոր հայագէտը մի շարք անգամ եղել է Հայաստանում, մասնակցել է գիտաժողովների, հանդէս եկել զեկուցումներով, միշտ այցելել է մշակութային վայրեր ու հիացմունքով արտայայտուել Հայութեան ստեղծած արժէքների մասին: Օրինակ, Երեւանում լսելով Տ. Չուխաճեանի «Արշակ Բ.» օփերան, նա յայտարարել է. «Ասիկա հայկական հրաշալիքներէն մէկը կը նկատեմ: Արշակ Բ.ը ձեր բարոյական դատն է, ձեր իրաւունքը: Դուք Պետութիւն չունեցած ատենն ալ մնացած էք կազմակերպուած ազգ եւ միշտ պաշտպանած ձեր ազգային նկարագիրն ու ոգին: Ես կը դիմեմ բոլոր հայ երաժիշտներուն, որ խորհին կերպ մը «Արշակ Բ.»ը համաշխարհային բեմի վրայ հանելու: Ան իսկական [illegible] մը կը[illegible]լայ համաշխարհային երաժշտութեան մէջ»:

Ֆ. Ֆէյտին Հայաստանում եւ աշխար

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Ժ.

Հին ամիրայի մը խօսքն իրեն նշանաբանն էր. «Շատ մեղքնցողը մեղքնալու կ'ըլլայ» կ'ըսէր: Աշխարհս շատ ծանր է, կեանքն ահագին բեռ մ'է. փափուկ ու ազնիւ զգացմունք շա՛տ թեթեւ, շատ խարխուլ ու բարակ հիմունք են այդ ծանր շէնքն ապահով եւ հաստատուն պահելու համար, կոշտ քարեր պէտք են եւ ո՛չ թէ նուրբ մարմար:

Իւր նպատակին ապահովապէս հասնելու առաջին միջոցն համարեց հօրեղբայրն՝ երես չդարձնել Արամէն. իւր խորհրդոց ձեռնտու չէր որ Արամ միայն այդ կնոջմէն սէր տեսնէ: Սրտանց կը սիրէր իւր եղբօրորդին եւ գիտենք թէ արեւելեան բարուց մէջ հօրեղբայրն որքա՛ն բարոյական մեծ ազդեցութիւն ունի եղբօրորդւոյ վրայ: Արամ ալ իւր հօրեղբայրը շատ կը սիրէր, հետեւաբար գոհ մնաց եւ ուրախ եղաւ երբ իւր առեւանգութեան յաջորդ շաբաթն հանդիպելով հօրեղբօրը՝ տեսաւ թէ սա յոյժ չափաւոր կերպով խօժոռ էր, միայն այնքան, որքան պաշտօնապէս պէտք էր լինել: Հօրեղբայրն առաւ զնա եւ տարաւ Բերայի գարեջրատուններէն մին. «Աստուած շնորհք տայ» մը ըսելով, խնդիրը փակեց, եւ Արամ ալ ժպտեցաւ: Խօսեցան գործի վրայ: Հօրեղբայրը կը մատակարարէր Արամի եւ քրոջն հօրենական ժառանգութիւնը որ անշարժ կալուած էր: Խոստացաւ ամբողջապէս վճարել ամէն ամիս Արամի իւր բաժինն. եւ այս խոստումը կատարեց մանաւանդ որ երբեմն իւր գրպանէն ալ կուտար: Արամ գոհ եղաւ. անպատեհութիւն մը պակսած էր, վասնզի իւր վիճակը լաւ չպիտի լինէր եթէ դրամական գործոց համար դժուարութիւն տեսնէր իւր ընտանիքէն. շնորհակալ էր հօրեղբօրմէն եւ աւելի սկսաւ յարգել զնա: Հօրեղբայր եւ եղբօրորդի շաբաթը մի անգամ կամ աւելի կը տեսնուէին իրարու հետ. բնականաբար Սաթենիկի վրայ խօսք չէին բանար:

Արամ եւ Սաթենիկ հանգիստ կերպով Ջինճիրլի - Գույուն անցուցին ամառն ու աշնան մէկ մասը: Յաճախ կ'այցելէի իրենց, երբեմն մինակ, երբեմն բարեկամներով: Արամ նոր գրքեր կը գնէր. կարդալու աւելի ժամանակ կը զոհէր, եւ որոշած էր մեկնիլ Ջինճիրլի - Գույուէն: Այնքան կենալը բաւական կը համարէր:

Հոկտեմբերի սկիզբն Արամ ուզեց Փանկալթի փոխադրուիլ. գիտէր թէ Բերա գալու դեռ ժամանակ կար: Սաթենիկ ո՛չ միայն չէր ուզեր Բերա բնակիլ, այլ եւ կը փափաքէր հեռի մնալ Փանկալթիէն ալ. որքա՛ն հնար է առանձին ըլլալ, առանձին իր Արամին հետ: Սակայն Արամ ըսկըսած էր զգալ թէ ծանր էր իրեն համար բոլորովին անջատուիլ ընկերութենէ, մանաւանդ որ բաւական ատենէ ի վեր հետամուտ լինելով պաշտօն մը ձեռք բերելու, ստիպեալ էր, թէ յաջողէր, բնակիլ եթէ ոչ Բերա, գէթ Փանկալթի: Արամ կ'ուզէր մտնել դիւանագիտական ասպարէզն. իւր փափաքն էր դեսպանատան մը մէջ պաշտօնի մտնել: Հօրեղբայրն շատ աշխատեցաւ այս նպատակին իրագործման եւ յաջողեցաւ: Հոկտեմբերի երկրորդ շաբթուն Արամ եւ Սաթենիկ փոխադրուեցան Փանկալթի, ուր վարձեցին վերնայարկ մը երեք սենեակով. տանտէրն Յոյն կին մըն էր:

Զբաղմունք, տեղւոյ հեռաւորութիւն ինձ արգիլեցին այդ միջոցին աւելի յաճախ այցելել Արամին, բայց իրեն ստէպ Բերա կը հանդիպէի: Շատ գիշեր մեր բարեկամական խումբը Բերա կը հաւաքուի միասին ճաշելու, խօսելու եւ զբօսնելու:

Մէկ երկու անգամ տեսանք որ Արամ ընթրիքը կ'ընէր Բերայի ճաշարաններէն մին: Մեզմէ մին դիտել տուաւ անգամ մը թէ առաջ Արամ սովորութիւն չունէր դուրսը ճաշելու:

– Կ'երեւի թէ, պատասխանեց Ձերագ ինձ նայելով, ճանճրոյթը սկսած է:

ԺԲ.

Անցեալ տարի, աշնան, մեր բարեկամաց խումբին վերադարձած էր Շահնազար, փաստաբանական ուսումն աւարտած ի Փարիզ: Շահնազար չոր փաստաբան մը չէ, այլ ընկերութիւն սիրող փայլուն երիտասարդ մը: Այնքան գրագէտ է որքան փաստաբան եւ սիրահար գեղարուեստից: Աշխոյժ, սիրուն, զուարթ, Շահնազար մեր աշխատանաց եւ մանաւանդ զրօսնաց պատուական աջակից մը եղաւ: Օր մը զինքը ու Արամը իրարու ներկայացուցի. երկուքն ալ օրէնսգէտ, շուտ հասկցան իրարու լեզու: Արամ օր մը ճաշի հրաւիրեց Շահնազարն, եւ ընտանի եղան. Շահնազար մեծ գովեստներով խօսեցաւ ինձ Տիկին Սաթենիկի մասին:

(Շար. 14)

ԱՒԻՇԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Հարուստ բովանդակութեամբ բառ մըն է «նախաձեռնութիւն»ը, իսկ անոր ոգիով օժտուած չեն կրնար ըլլալ բոլորը: Որոշ չնորհներու մէկտեղումով է որ կը կայ - մըի ենթահողը, բայց անոր ծաղկումին համար քաջութիւն է պէտք, պատրաս - տակամութիւն ու մանաւանդ հաւատք: Այս բոլորին արտայայտութիւնը կրնանք նկատել ամառնային այն կեդրոնը, ուր կը հաւաքուին Լիոնի եւ շրջակայքէն հայ աշակերտներ, նպատակ ունենալով զը - ւարճանալ ու մանաւանդ հաղորդակցիլ իրենց մայրենի լեզուով:

Կը նկատենք, որ որոշ տանեն այլեւս չի յեղյեղուիր Հայապահպանում բառը ու ինչ լաւ որ այդպէս է: Ամէն անհատ արդէն գիտակցած է, թէ կարենալ ապ - րելու համար գիտակցութիւն է պէտք, ազգային արժանապատուութիւն ու անոնց ընկալումին համար լեզուն կը հանդիսա - նայ ողնասիւն: Հայապահպանումը ար - դէն իսկ վերածուած է անհատական ձեռ - նարկի ու այդ մասին մարդիկ կը հաս - կցուին լռելեայն, աչքերով, ենթագի - տակցութեամբ: Ամէն առիթ դոյութեան իրաւունք կը ստանայ, եթէ կ'արդարա - ցնէ ինքզինք, իսկ փախցուած առիթը կրնայ մահացու հարուած իջեցնել:

Վերի այս տողերը ներշնչումի աղբիւր ունին Լիոնի ու Շրջակայքի Առաջնորդ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանը, բայց ար - դէն հասած է այն օթոքարը, որ պաշտօն ունի աշակերտներուն մէկ մասը հասցը - նելու բացօթեայ այդ կեդրոնը: Մենք ալ տեղ գրաւենք անոր մէջ, քանի կը փա - փաքինք ծանօթանալ կեդրոնի ներքին կեանքին:

Երբ կը հասնինք, կը յայտնեն, թէ Տէսինի օթոքարը արդէն հասած է ու զա - նազան տեղերէ եկող չորսէն տասնչորս տարեկան տղաք ու աղջիկներ կը խառնը - ւին իրարու, ոմանք կը դիմեն գնդակին, ուրիշներ կը սկսին վազվզել, իսկ մեծե - րը ըսելիքներ ունին իրարու:

Պէտք է ամբողջ օրը հոն անցընել հաս - կընալու համար, թէ ինչպէս կ'անցնի ժա - մանակը: Բոլորովին հայերէն չգիտցող պատանին արդէն կը հասկնայ «դասարան» բառը, «գնդակ»ը ու երբ կ'ըսես «եկուր», ան կ'ենթարկուի անմիջապէս: Ասիկա այն տղա՞ն է, որ առաւօտուն այնքան քաղցր «բարի լոյս» մաղթած էր մեզի: Ներ - դաշնակութիւն կազմելու դժուարութիւնը ակնբախ է, բայց ոչ անյաղթահարելի: Արդէն կեդրոնին գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ այն է, որ տարբեր շրջաններէ եկող աշակերտներ առիթը ունենան հա - յերէն լսելու, հայերէնով «ճաշ»ելու, հա - յերէնով «խաղալ»ու: Հոն կան ուսուցիչ - ներ՝ սերտողութեան, պարի ու երգի: Քիչ ետք դասարանէ մը կը պայթի «Ամպի մէջ լորիկ թռաւ, Ցոլակ ջան, ցոլա գնա»ն: Իսկ հիմա ի՞նչ կ'ընեն մեծերը: Կը մօտենանք ուրիշ դասարանի մը ու կը լրտեսենք: Հոն թատրոնի փորձեր կ'ըլ - լան: Անոնք իրենցմէ փոքրերը զուարճա - ցընելու համար պատրաստութիւններ կը տեսնեն:

- Այսօր անտառ պիտի երթա՞նք:

- Անշուշտ...

Ժամը չորսի մօտ աշակերտները կը հաւաքուին անգամ մըն ալ օշարակ խմե - լու ու կարկանդակ ուտելու: Իվեթա, Վանտա, Սահակ ու Սոնիա կը հսկեն կարգ - կանոնի: Խելօք են աշակերտնե - րը: Ամէն ոք ստացա՞ւ իր բաժինը:

Տիկին Պայծառ հասած է ու կը վերըս - կըսին փորձի: Պէտք է պատրաստ ըլլալ այն հանդէսին, որ պիտի կազմակերպը - ւի ծնողքներուն համար եւ որուն ընթաց - քին աշակերտները պիտի ցուցադրեն ի - րենց կարողութիւնները: Մէկը պիտի ար - տասանէ, ուրիշ մը պիտի երգէ, ուրիշ - ներ պիտի պարեն:

Կեդրոնը արդէն չուտով կ'անցնի խմբ - րումի շրջանը ու կը հասնի հասունու - թեան: Երրորդ տարին է ու տակաւ թե - րութիւնները կը սրբագրուին: Արդէն կը մտածուի նոր շրջափակի մը ընտրու - թեան մասին, աւելի յարմարաւէտ սար - քաւորումներով:

- Ուրիշ ի՞նչ գործունէութիւն ունին մանուկները:

Անշուշտ որ լեզուի դասաւանդումը կը նկատուի հիմնական, բայց առընթեր կան ձեռային աշխատանքներ, խմբական խա - ղեր, ուրիշ գործունէութիւններ:

– Լիոնի օթոքարը հասած է...

- Արդէ՞ն...

Լիոնի Ս. Յակոբ Առաքելական Եկե - ղեցւոյ կազմակերպած ամառնային այս կեդրոնը կը հանդիսանայ սաղմը, որ սահմանուած է աճելու ու վերածուելու կարեւոր հաւաքի մը:

Արդէն հասած է Տէսինի ու Ռիվօ Լա Փաժի հանրակառքն ալ: Մանուկներ ի - րարու հրաժեշտ կը մաղթեն ու կը ժա - մադրուին յաջորդ առաւօտեան համար: Նոյնը կ'ընեն պատասխանատուները ու քիչ ետք թռչնանոցը կը պարպուի յաջորդ օր լեցուելու հաստատ խոստումով:

Գ. Գ.

...ի հայարմակ այլ վայրերում շատ հայ բարեկամներ ունի: Հայուհի է նրա կինը, բազմավաստակ փրոֆէսէօրի կեանքի ան - բաժան ընկերուհին՝ տիկին Հերմինէն: Իսկ իր զաւակին Ֆրանսիացի գիտնակա - նը կրթութեան է տուել Սեւրի հայկա - կան դպրոցում:

Ինչպէս որ Հայութիւնն ու հայ մշա - կոյթն են հարազատ Ֆ. Ֆէյտիին, այն - պէս ալ նա է հարազատ մեզ՝ Հայերիս, եւ մենք երախտագիտութեամբ ու ջերմ սիրով ենք տալիս ականաւոր գիտնականի անունը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Երեւանի քաղաքային տնտեսութեան կառավարման նոր ինքնաշխատ համա - կարգը կարելիութիւն տուած է ձեռնար - կելու քաղաքի ընդհանուր եւ մանակի զարգացման գործի արդիւնաւէտ փոխ - համաձայնութեան: Այս առթիւ Երեւանի քաղաքապետը՝ Մուրադ Մուրադեան, նշած է որ քաղաքապետարանին առընթեր ստեղծուած յատուկ գիտա - հետազօտա - կան եւ նախագիծի Հիմնարկը էլեկտրո - նիք հաշուիչ մեքենայի միջոցով աւար - տած է ծրագրի գլխաւոր համադրոյթնե - րու մշակումը. համադրոյթներ՝ որոնք կը լուծեն սրընթաց կերպով աճող քա - ղաքի զարգացման հարցերը: Անոնց ար - մատաւորումը մինչեւ հնգամեակի (1981 - 1985) վերջը կը խոստանայ տալ տնտե - սական եւ ընկերային մեծ արդիւնք մը: Մէկ միլիոննոց Երեւանի ընկերային - տնտեսական զարգացումը (Երեւան Խորհ. Միութեան ամէնէն արագ զարգացող քա - ղաքներէն է) քաղաքապետարանին առ - ջեւ կը դնէ հարցեր, որոնք կը պահան - ջեն խելացի եւ նոյն ատեն արագ լուծու - մը, ըսած է Մուրադ Մուրադեան՝ աւել - ցընելով, որ անոնց մէջ մանաւորաբար կարեւոր են քաղաքաշինութեան, փոխադ - րութեան, հաղորդակցութեան եւ համայ - նական սպասարկութիւններու հարցե - րը:

Ամէն տարի Երեւանի մէջ կ'աւելնայ կէս միլիոն քառակուսի մեթր բնակելի տա - րածութիւն. վերջին տարիները հարիւր հազար բնտանիքներ ստացած են նոր բը - նակարաններ: Նման պատկառելի տըն - տեսութեան յատակ կառավարումը իրա - կանանալի է միայն էլեկտրոնիք հաշուիչ մեքենաներու օգնութեամբ: Իսկ եթէ ա - ւելցնենք ճամբաներու հանգոյցներու, հանրային - մշակութային, վարչական շէնքերու, դպրոցներու, հիմնարկներու եւ հիւանդանոցներու շինարարութիւնը, ապա պարզ կը դառնայ էլեկտրոնիք մե - քենաներու անփոխարինելի օգտակարու - թիւնը:

×

ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

ԺԲ. դարու վերջէն մինչեւ ԺԳ. դարու առաջին տասնամեակը, ընդամէնը 50 - 60 տարի, Հայաստանի դարաւոր պատմու - թեան մէջ իմաստաւորուած է իբրեւ նը - մանակաշրջան մը, երբ քաղաքական նը - պաստաւոր մթնոլորտի մէջ դարձեալ փթթած են ժողովուրդի ստեղծագործ ու - ժերը եւ տուած նիւթական ու իմացական մշակոյթի բարձրարժէք յուշարձաններ:

Անոնցմէ յիշենք՝ Հաղպատի, Սանահինի, Հառիճի, Դադիվանքի, Հաղարծինի հա - մալիրներուն մէջ բարձրացած նոր շէնքեր, Գօշավանքն ու Մակարավանքը, Գեղարդն ու Կեչառիսը եւ ուրիշ բազմա - թիւ հոյակապ կառոյցներ:

Այդ յուշարձաններու շարքին յատուկ տեղ կը գրաւէ Գանձասարի վանքը, որուն իր ուսումնասիրութիւնը նուիրած է բա - նասէր Բագրատ Ուլուբաբեան: «Գանձա - սար» խորագիրը կրող իր աշխատութեան մէջ, զոր լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչականը, հեղինակը տուած է միջնադարեան Հայաստանի պատմա - ճարտարապետական հռչակաւոր յուշար - ձանի - համադրոյթի ստեղծման պատ - մութիւնը եւ ճարտարապետական նկարա - գիրը: Ներկայացուած են նաեւ յուշար - ձանին առընչուող բոլոր արձանագրու - թիւնները, որոնք հետաքրքրական են եւ թանկագին՝ որպէս ստոյգ աղբիւրներ Հայաստանի միջնադարեան պատմութեան ուսումնասիրութեան: Գանձասարը, կը նշէ հեղինակը, մեր մշակոյթի պատմու - թեան լաւատեղեակ մէկուն՝ Ա. Եակոբ - սոնի կողմէ իրաւամբ գնահատուած է որ - պէս վերոյիշեալ ժամանակաշրջանի «հայ - կական ճարտարապետութեան հանրագի - տարան», որուն մէջ իրենց մարմնաւո - րումը գտած են հայ ճարտարապետնե - րու բոլոր լաւագոյն նուաճումները»:

ՄԱՀ

ՆՇԱՆ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 31-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երե - ւանի մէջ մեռած է գրագէտ Նշան Յակո - բի Մուրադեան: Ծնած էր 1908ին՝ Մար - գարա գիւղը (Հոկտեմբերեանի շրջան), ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը եւ ապա՝ աւարտած Երեւանի Կրուպսկայա երկրորդական վարժարանը: Այնուհետեւ Նշան Մուրադեան ինքնաշխատութեամբ ձեռք ձգած է լայն գիտելիքներ, մասնա - ւորաբար այն շրջանին (1933 - 1945), երբ պաշտօնի կոչուած էր Երեւանի գրական թանգարանին մէջ: Եղած է նաեւ Գ. Սուն - դուկեան թատրոնի գրական բաժնի վա - րիչ, «Հայֆիլմ» արուեստանոցի խմբա - գիր, գրականութեան հիմնարկի աշխա - տակից: Վերջին 15-ամեակին կ'աշխատէր արուեստի հիմնարկին մէջ: Ուսումնասի - րած է Միքայէլ Նալբանդեանի եւ Յով - հաննէս Յովհաննիսեանի գրականութիւ - նը, Խաչատուր Աբովեանի արուեստը: «Աբովեանի պոէտիկան» մենագրութիւնը եղած է Նշան Մուրադեանի թեքնածուի աւարտաճառը: Անտիպ կը մնան «Շէյքս - պիրի կեանքն ու գործը», «Շէյքսպիրի տիպերի հանրագիտարանը» աշխատու - թիւնները: Նշան Մուրադեան մասնակ - ցած է Շէյքսպիրի եւ անոր մասին բոլոր հատորներու հրատարակութեան աշխա - տանքներուն:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

- Անտարակոյս, պատերազմը կրնայ օգնել մեր աշխատանքներուն, միայն թէ արդեօ՞ք մեր ուժերը բաւարար պիտի ըլլան այդ շատ ծանրակշիռ գործին: Ըստ Ռուբէնի կազմած վիճակագրու - թեան, նման քայլ մը առնելու համար մենք պէտք է ունենանք առնուազն 80,000 կռուողներ, լաւ զինուած: Մենք մինչեւ հիմա երկիր փոխադրած ենք 15,000 զէնք եւ մեր կռուողներու թիւը հազիւ կը հաս - նի 8,000-ի: Այդ թիւն ալ ունի մարզան - քի պակաս, թրքական բանակին դէմ ել - լելու համար, - խօսեցաւ ընկեր Վան - եան:

- Ճիշդ ես, Ընկ. Վանեան, - խօսք ա - ռաւ Թորգոմեան: Մենք ուրիշ ատեններ ոչ մէկ անգամ 300 ֆէտայիներ կրցած էինք մտցնել երկիր եւ այդ՝ շնորհիւ պարսկական սահմաններու մէջ ունեցած մեր կապերուն, մանաւանդ սաօրոց Մար Շիմոնին: Ուրիշ ոչ մէկ ատեն ունեցած ենք Քիւրտերու գործակցութիւն, որ շատ կարեւոր ուժ է. կը տեսնենք, որ այժմ Վարդաձորի դաշտին մէջ կան մօտ 1.000 կռուողներ թրքական բանակին դէմ: Չէ, ընկերներ, այս միայն Վարդաձորի կը - ռիւը չէ: Ես համաձայն եմ ընկեր Նա - յիրեանին, որ Թուրք եւ պալքանեան պա - տերազմը կրնայ այն հեռաւոր տասը տա - րին պակսեցնել: Ռուբէնի կազմած վի - ճակագրութիւնը կազմուած է թրքական ամբողջական բանակներու դէմ կռուելու, ապստամբութեան մը պարագային: Ի հարկէ, մենք դեռ չգիտենք, թէ իրերը ի՛նչ վիճակ պիտի ստանան: Օրերը արդէն արագ կ'անցնին: Երէկ լուր կար, որ Յու - նաստան կը սպառնայ ետ կանչել իր ներ - կայացուցիչները եւ արդէն Աթէնքի թըր - քական դեսպանատան առջեւ ցոյցեր ե - ղած են:

- Շատ ալ չխանդավառուինք, Ընկ. Թորգոմեան, - խօսեցաւ Մամիկոն: Եւ քրտական շարժում ըսածդ, ինչպէս կ'ե - րեւի, տեսակ մը կարկտան է: Թոյլ տը - ւէք ըսելու, որ չէ կարելի մեծ յոյսեր կապել: Ինչ ալ ըլլայ, մէջտեղը կան առ - այժմ երկու աւազակապետներ: Դեռ ե - րէկ էր, որ Հաճի Մուսան զէնք վերցու - ցած էր Վարդաձորի դէմ: Իսկ Խալիլ - նը՝ ապտակի մը պատմութիւնն է, որ դժուար թէ կարելի ըլլայ շարժում անու - նը տալ: Մենք գիտենք նաեւ, քրտական երկու կարեւոր շարժումներ, որ արդէն խեղդուեցան իրենց խանձարուրներուն մէջ: Ինչպէս կ'երեւի, Հաճի Մուսան մի - այն մէկ նպատակ ունի, այդ՝ իր կինը լեռնէն վար առնելն է:

- Ես կ'ուզէի, ընկերներ, որ խօսիք, վիճիք այդ մասին: Եթէ կ'ուզէք, ես ինքս ալ շատ պատճառներ ունիմ ընդ - հանուր ապստամբութեան մը չսկսե - լու: Ես չեկայ ըսելու, որ պէտք է ան - միջապէս ապստամբութիւն յայտարարել: Ես եկայ ըսելու որ Վարդաձորի կռիւը բո - լորովին տարբեր ընթացք կ'առնէ: Հայ - կական հարցը նոր հունի մէջ կը մտնէ եւ մենք պէտք է սպասենք դէպքերու զար - գացման: Կը հաւատամ, որ կարճ ժա - մանակի մէջ, վար կ'իջնեն Վարդաձորի լերան բնակիչները ու տեղաւորուած կ'ըլլան ապահով վայրեր: Եւ սակայն, ընկերներ, Վարդաձորի կռիւը չի փակ - ուիր այդքանով: Այդ կռիւը հետզհետէ պիտի ընդարձակի եւ մենք աշխատանք ունինք, թէ՛ երկրի մէջ եւ թէ արտասահ - ման: Կացութիւնը լաւ ըլլայ թէ վատ, ես նորէն մի քանի շաբաթէն կը մեկնիմ երկիր: Կացութիւնը կրնայ հետզհետէ ծանրանալ, դուք եւս պէտք է ըլլաք ժո - ղովուրդին հետ, եւ պէտք է աշխատիլ, որ այս անգամ փոթորիկը քիչ զոհեր խլէ մեզմէ, - խօսեցաւ Տոքթ. Նայիրեան շատ ծանր դէմքով ու ձայնով:

Ընկերներու մէջ դարձեալ ընկաւ ճնշող լռութիւն մը:

(Շար. 624)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անահիտ Թօփուզեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռաձայնով, հեռագրով թէ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

Տիկին ՇԱՔԷ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Պէատրիս Պաղտասարեանէ 100 Ֆ., Զատիկ Էմիրեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Մէլիքսէթ Տօնիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի «Ճաշարան Արաքս»էն 200, եւ Յարութիւն Գինէճեանէ 100 Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին։

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային։

NAIRI

13 décembre

ՃԱՀԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՃԱՀԱՆ ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

Խանիցս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել «ՅԱՌԱՋ»

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Գէորգ Հէքիմեանի մահուան առթիւ։

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է, Օգոստոս 1-էն - 31։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՅԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ։

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով։

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն։

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible] աւելու եւ ցրուելու համար։

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար։

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ։

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ։

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կը Պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն։

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 9.00-ին
Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։

Երկուշաբթի, Յիշատակ է Մեռելոց։

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Պատարագ ժամը 10.30-ին։

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Ս. պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Լիոնի շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ խաղողօրհնէք։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Կը կատարուի նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք։

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն
UMAF
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

La Maison arménienne d'Alfortville restera ouverte jusqu'au 13 août, la permanence reprendra le 31 août.

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր կերպով կը տօնախմբուի Աստուածածնի վերափոխումը եւ յետ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքը։

Պատարագը կը մատուցանէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
եւ կուտայ օրուան քարոզը։

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ Եկմալեան եղանակով, խմբավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի։

Աստուածածնի այս տօնը մեր եկեղեցւոյ գլխաւոր հինգ տաղաւար տօներէն ըլլալով կը յանձնարարուի մեր ժողովուրդին նոյն օրը մասնակից դառնալ նաեւ Սուրբ Հաղորդութեան։ Խոստովանանք կը կատարուի արարողութեանց ընթացքին։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝	8.00
Ս. պատարագ	9.30
Քարոզ	11.15
Խաղողօրհնէք	11.45

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ, Օգոստոս 14։ Պատարագ՝ ժամը 10-ին։ Խաղողօրհնէք ժամը 11.30-ին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15։ Պատարագ, ժամը 10-ին։ Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Խաղողօրհնէք՝ 11.45։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi



visitez une des plus belles expositions de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

RESTAURANT **EREVAN** ՃԱՇԱՐԱՆ **ԵՐԵՒԱՆ**

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հանելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի։

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ouvert jusqu'au 15 août

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 75

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
13
VENDREDI
13 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58-րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.235 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.235

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ

ՆՈՐ ԹԻՐԱԽԸ՝

ԻՐԱՔԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ

«ԱՍԱԼԱ» ՆՈՐ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՅ ՀԻՆԳ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԴՐՈՆԸ՝

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԱՅՐԵԼ ԲՈՂՈՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԿՈՉԸ

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Փարիզ, օրէ օր կը դառնայ միջազգային ահաբեկչութեան մայրաքաղաքը:

Հակահրէական երկու արարքներէն ետք, Չորեքշաբթի կէս օրէ ետք, Իրաքի դեսպանատունն էր ահաբեկիչներու թիրախը: 16-րդ թաղամասին մէջ, ռիւ տիւ ժեներալ Ափէռ է, որ երկու թակարդուած կառքեր, կը պայթէին իրարու ետեւէ, հրդեհ ալ ստեղծելով, մինչ երրորդ կառք մը վերջին պահուն կարելի կ'ըլլար խափանել: Այս անգամ վեց, համեմատաբար թեթեւ, վիրաւոր կայ եւ նիւթական մեծ վնասներ: Քիչ ետք, արարքին տէր կ'ըլլար իրաքեան չիի ընդդիմադիր շարժում մը՝ «Իրաքի իսլամական շարժում», որ այս արարքով ուզեր է ազդարարութիւն մը տալ Ֆրանսական իշխանութեանց, որոնք զինուորական օժանդակութիւն կը հասցնեն Իրաքի: Փակագիծի մէջ յիշենք թէ Իրաք, չիի մեծամասնութեամբ երկիր մըն է, զոր կը ղեկավարեն Սիւննիները եւ որու հետ Ֆրանսա լաւ յարաբերութիւններ կը տանի:

Այս արարքէն կէս ժամ ետք է, որ Փարիզի մեծ սինակոկին մէջ, արարողութիւն մը կը կատարուէր ռիւ տէ Ռոզիէի զոհերուն յիշատակին: Ներկայ էին Նախարարապետը, Արդարութեան Նախարարը, Փարիզի քաղաքապետը, Փարիզի Արքեպիսկոպոսը, եւլն., եւլն.: Մեծ Րաբբունապետը իր ելոյթին մէջ փորձած է հանդարտեցնել մտքերը եւ «չիյնալ վրդովութեան ծուղակը»: Հակառակ ատոր, երբ կառավարութեան անդամները դուրս կ'ելլէին, քանի ծայրայեղ - աջ հրեայ երիտասարդներ, բուռն յարձակում մը կ'ընէին, պոռալով «Միթերան՝ դաւաճանութիւն», «Համայնավար դո՛ւրս սինակոկէն» եւ քիչ մը հրմշտուք կ'ըլլար: Ապա, հսկում տեղի կ'ունենար մինչեւ կէս գիշեր «հրեայ անծանօթ նահատակ»ի յուշարձանին առջեւ, Փարիզի 4րդ թաղամասը:

Յաջորդական ահաբեկչական արարքներ Փարիզի մէջ, որ սկսած են որոշ խուճապի մթնոլորտ մըն ալ ստեղծել ժողովուրդին մօտ, տուն կուտան անշուշտ բանավէճերու մամուլի էջերէն: Այս հակառութեանց առիթ տուած է նաեւ Ներքին Նախարար՝ Կասթոն Տըֆէռի մէկ ծրագիրը, բարեփոխելու «ապաստանի իրաւունք»ի տրամադրութիւնները Ֆրանսայի մէջ: Ձայն ընելու հարց չի կրնար ըլլալ, քանի Ֆրանսա, աւանդութեամբ, ապաստանի հող է, բայց կը կարծուի թէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու միջոց մըն է: Առարկողներ կան թէ ահաբեկիչները, ընդհանրապէս շատ կանոնաւոր թուղթերով, դիւրութեամբ կը մտնեն որեւէ երկիր եւ ոչ թէ քաղաքական ապաստանի դիմելով, քանի այս վերջին պարագային, այնքան բարդ ու երկար են ձեւակերպութիւնները, որ ահաբեկիչի գործածելիք մեթոտ չէ: Այս ծրագրին դէմ է նաեւ Ռոպէր Պատէնթէռ, որ «Մաթէն»ի մէջ կ'արտայայտուի, ոչ իբրեւ Արդարութեան նախարար, այլ՝ «հրեայ համայնքի անդամ» եւ կը պըռչացնէ «Ազատութիւնն սպանող միջոցներ ձեռք ձգելու փորձութեան դէմ»: Պարզ է, որ, թէկուզ անուղղակի Պատէնթէռ կը պատասխանէ Տըֆէռի:

Աջ մամուլը, ընդհանրապէս առիթ գտած է յարձակելու համար ձախ կառավարութեան վրայ, բացի Թիէրի Տէժարտէնէ, որ «Ֆրանս - Սուար»ի մէջ, «Կը բաւ'է» խորագրին տակ, կը գրէ թէ պարկեշտ բան չէ Տըֆէռի վրայ յարձակիլ այս ահաբեկչական արարքներուն առթիւ, պէտք չէ մոռնալ թէ անոնք 1981 Մայիս 10-ին չծնան եւ թէ Կոպերնիկը ձախին օրով չէր: Նոյն գրութեան մէջ, Տէժարտէն կ'ըսէ թէ կը բաւ'է, որ ամէն մարդ Ֆրանսան ընտրէ իր հաշուեյարդարին համար, օրինակներու կարգին յիշելով՝ Հայերը 60 տարի հնութիւն ունեցող ջարդի մը համար...:

Այս առընչութեամբ յիշենք թէ Պոլսոյ Շնորհք Պատրիարքը կոչ մը ըրած է Հայութեան, որմէ մասեր կուտային, Հինգշաբթի առաւօտ, փարիզեան օրաթերթերը: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, տրուած Չորեքշաբթի օր, որ Շնորհք Արք. կոչ կ'ընէ որ դադրին ահաբեկչական արարքները Թուրքիոյ դէմ, եւ ակնարկելով հայ երիտասարդներուն, որոնք հակաթուրք արշաւի մը ձեռնարկած են, բիրտ ուժի գործածութեամբ, աշխարհի Հայերուն կը դիմէ, որպէսզի դատապարտեն «այս մոլորած եւ մոլեռանդ տարրերը»:

Փարիզեան օրաթերթերը կ'արձագանգէին նաեւ 61 տարու Հայու մը արարքին, Պոլսոյ կեդրոնը՝ Թաքսիմի հրապարակին վրայ: Երեքշաբթի օր է, որ Արթին Բենիկ անունով Հայ մը, դերձակ, փորձած է ինքզինքը այրել ե. զինքը փրկած է հանրակառքի մը վարորդը, իր մարիչով: Հրաժեշտի երկտող մը ձգած էր, ուր կը մեղադրէր արտասահմանի Հայերը «պատմական ճշմարտութեանց իրենց անգիտութեան համար» եւ կ'ամբաստանէր ահաբեկիչները, որոնք, կը գրէ, «աշխարհակալներու գործիքներն են» ինչպէս անցեալին, երբ «հարիւր հազարաւոր մարդիկ մեռան»: ԱՍԱԼԱ-ի ուղղուած Օգոստոս 10 թուակիր այս նամակին մէջ, Բենիկ կ'ըսէ.- «Ինքզինքնուդ եկէք, ձեզ կը խաբեն: Սատեղ քանի մը հազար Հայ մնաց: Անո՞նք ալ կ'ուզէք ոչնչացնել: Բայց այս մէկը երբեք պիտի չյաջողիք»: Կ'անիծէ նաեւ Ժիսքար տ'Էսթէնը, որովհետեւ կ'ըսէ, եթէ քուէի որսորդութեան համար աչք գոցած չըլլար անոնց գործունէութեան վրայ, հոս հասած չէին ըլլար»:

Այս նամակին ամբողջական պատճէնը լոյս տեսած էր, Օգոստոս 12-ի թրքական - մեր տեսած - (Հիւրրիյէթ, Թէրճիւման, Միլլիյէթ) օրաթերթերուն մէջ: Նոյն թուականի Հիւրրիյէթ կը յայտարարէ մօտ ատենէն լոյս տեսնելիք յօդուածաշարք մը, «Լոյս սփռող հայկ. խրողութեանց վրայ», որու հեղինակն է՝ Ռեշիտ Իլէրի:

Թերթերը կը յայտնեն նաեւ թէ թրքական ձայն - հեռատեսիլը յայտարարութեամբ մը, վերլուծելով Հայերու ահաբեկչական արարքները, որոնք արտաքին քաջալերանք կը վայելեն, կ'ազդարարէ «մի ստիպէք որ Թուրքիան ալ մեթոտ փոխէ»: Կը շեշտուի որ ցարդ Թուրք Պետութիւնը իր պաղարիւնը պահած է եւ փափաքելի է որ այդպէս ալ կարելի ըլլայ շարունակել:

×

«Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն»ը, Օգոստոս 12-ի իր թիւին մէջ, քանի մը տողով տալէ ետք Շնորհք Պատրիարքի կոչին միտք բանին, կ'ըսէ նաեւ թէ Պէյրութի մէջ, Չորեքշաբթի օր, ԱՍԱԼԱ նոր վերջնագիր մը տուած է արեւմտեան այն հինգ Պետութեանց ուր հայ բանտարկեալներ կան, որ եթէ անոնք երեք օրէն ազատ չարձակուին, նոր արարքներ պիտի կատարուին իրենց դէմ: Այդ հինգ երկիրներն են. - Ֆրանսա, Քանատա, Միացեալ - Նահանգներ, Զուիցերիա եւ Շուէտ:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱԾ Է, ԲԱՅՑ ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

Ֆիլիփ Հապիպ, այս անգամ, ձեռնունայն չէր վերադարձած Իսրայէլէն, ուր ընդհանուր համաձայնութիւն գոյացած է պաղեստինեան պարպումին շուրջ: Արաբական եօթը երկիրներ, ի վերջոյ, յայտնած են թէ տրամադիր են պաղեստինցի ֆետայիները ընդունելու: Անոնք են՝ Սուրիա, Իրաք, Յորդանան, Թունուզ, Սուտան եւ երկու Եմէնները: Իսրայէլ կ'ուզէ նաեւ որ միջազգային ուժը 30 օրէն աւելի չմնայ եւ կազմուած ըլլայ ոչ թէ ֆրանսական՝ այլ միրանեան զօրագունդէ (երեք ուժեր նախատեսուած են՝ Ամերիկեան, Ֆրանսական, Իտալական):

Անիկա չէ բացած սակայն որ ռումբերը դադրին տեղալէ արեւմտեան Պէյրութի վրայ: Իսրայէլ կ'ըսէ թէ մինչեւ վերջին վայրկեանը, զինուորական ճնշումը պիտի շարունակուի: Թէեւ ռումբերը կը շարունակեն իյնալ, նաեւ ոչ զինուորական կէտերու վրայ, բայց ֆրանսական խօսուն թէ գրաւոր մամուլը, աւելի «խոհեմ» է իր նկարագրութեանց մէջ, քանի «հակասեմական» որակուելու այդ առթիւ եւ կարգ մը լրագրողներ ծեծ ալ կերան Երկուշաբթի իրիկուն Շան զ'Էլիզէ:

Իսրայէլեան զօրքը ձմրան պիտոյքներ ալ սկսած է ամբարել, տեղաւորուելու համար լեռները:

× Արեւմտեան - Պէյրութի պատերը երեք լեզուներով (արաբերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն) գիրերով լեցուիլ սկսած են: Ստորագրութիւնը՝ ծօպ: Կը գրէ գիշերները եւ ձեւով մը քաղաքին խիղճը կը ներկայացնէ, ըստ «Լիպերասիոն»ի: Նըմոյշ մը.- «Պեկին, Ռեկըն, Շարոն, սապահուս վըտէք երրեակն են: Կը ներկայացնեն իրենց վերջին ֆիլմը՝ «Ինչպէ՞ս մեռցնել արեւմտեան Պէյրութի մանուկները: Տեղերը ապահովեցէք: Արաբ բոլոր ղեկավարները անձամբ ներկայ պիտի ըլլան, առաջին ներկայացման»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 30 - ՕԳՈՍՏՈՍ 5)

ԷՄԻՆ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ

Երեւանի մէջ հնչած է Էմին Արիստակէսեանի նոր համանուագը՝ «Հոկտեմբերի սերունդը» պոէմը, Պարոյր Սեւակի բառերով: Մասնագէտներու կարծիքով այդ գործը հարուստ է իր մեղեդիներով: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Արիստակէսեանի «Պրոմեթէոս» բեմապարը, որ ներկայացուած է Խորհ. Միութեան շատ մը թատրոններու մէջ եւ արտասահման: Ան հեղինակն է համանուագներու, քոնչերթոներու, սոնաթներու, դաշնակի գործերու, երգերու եւ շարժանկարներու երաժշտութեան:

×

ՄԱՌՇԱԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած է մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի «Մարտական փառք» գիրքը, ուր կը ներկայացուին խորհրդային բանակին ստեղծումը (1918-ին), անոր մղած ճակատամարտները, Լենինկրատի պաշտպանութիւնը, Ստալինկրատի եւ Կուրսկի ճակատամարտները, Ուկրանիոյ, Բելոռուսիոյ, Մերձպալթեան եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու ռազմական գործողութիւնները եւ այլն.: Մառեշալ Բաղրամեան կը խօսի նաեւ խորհրդային բանակի ներկայ պատկերին մասին:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻ

Օգոստոս 9-ին, իր մահկանացուն կնքած է Գրիգոր Պահրի, ծանօթ դէմք մը Փարիզի մեր գաղութին:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1899-ին եւ Փարիզ եկած է, առաջին անգամ, 1913ին հետեւելու համար աշխարհագրութեան: Պատերազմը պատճառ կ'ըլլայ սակայն որ Պոլիս վերադառնայ, կրկին Ֆրանսա գալու համար կարճ շրջան մը 20-էն 22, երբ կը վերադառնայ Պոլիս: Քեմալական շարժումին, ընտանեօք տեղահան կ'ըլլան եւ կ'անցնին Ռումանիա, ուրկէ վերջնապէս Փարիզ կը հաստատուի 1924-ին: Կը նուիրուի աշխարհագրական, մանաւանդ պատմական եւ ազգային քարտէսագիտութեան:

Կանուխէն անդամ Հ. Բ. Ը. Մ.-ին, եղած է ատենադպիր Փարիզի յանձնաժողովին: Թանգարանապետ էր նաեւ Ավընիւ Ֆոշի հայկ. Թանգարանին: Շրջան մը խմբագրած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նոր Շինարար պարբերականը. վերջին շրջանին կ'աշխատակցէր Հնչակեան կուսակցութեան ամսաթերթին՝ Յաղթանակի:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ 4-րդ էջ:

Մեր ցաւակցութիւնները՝ Պահրի, Էլմայեան, Դաւիթեան եւ Շահպազ ընտանիքներուն:

ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ

ՔՈՒՐԱՆԻ ԵՒ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Տարօրինակ թող չթուի մեզի այս յօդուածին վերնագիրը: Մարիամ Աստուածածինը ո՛չ միայն Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ կողմէ պաշտամունքի հասնող յարգանքին արժանացած է, այլեւ միաստուածեան միւս կրօնքին՝ Իսլամութեան մէջ եւս կը վայելէ բարձր պատիւ եւ դիրք: Իսլամութիւնը իր Գուրանով եւ աւանդութիւններով - Հատիս - յատուկ յարգանք կ'ընծայէ Մարիամ Կոյսին: Գուրանի 19-րդ Սուրան (գլուխ) իր անունով կը կոչուի Սուրաթ Մարիամ: Իսկ զարմանալու չէ երբ նկատի առնենք, որ Գուրանը Նոր Կտակարանէն շատ աւելի անգամներ տեղ կուտայ Մարիամին: Գուրանը 34 անգամ կը գործածէ Ս. Կոյսին՝ Մարիամին անունը, որուն 23-ը անշուշտ՝ յարաբերաբար Յիսուսի, քանի Գուրանի՝ Յիսուսին համար գործածած տիտղոսներէն մէկը Իսա Որդի Մարիամու պատուանունն է:

Մարիամ Աստուածածինը տիրական ներկայութիւն մըն է Գուրանի մէջ. Թէ Մէքքէի եւ թէ Մետինէի շրջաններուն մէջ յայտնուած Սուրաները կը խօսին իր մասին: Իր ծնունդը, ուխտի զաւակ ըլլալու հանգամանքը, նկարագրի բարձր յատկանիշները, Աստուծո՛յ հաւատարիմ աղախին ըլլալու իր տիպարը եւ կուսական ծնունդը տեղ գտած են զանազան Այաներու (համարներուն) մէջ: Առաջին շրջանի համարներէն է 23րդ գլխուն 50րդ այան որ կ'ըսէ. «Եւ մենք ըրինք Մարիամի որդին եւ իր մայրը իբրեւ նշան - Այա - եւ երկուքին ալ տուինք բարձր, խաղաղ եւ ջրառատ տեղ մը բնակութեան»: Կարգ մը հեղինակներ իր կուսական ծննդեան մասին ակնարկութիւն մը նկատած են այս համարը: Կուսական ծնունդի ամէնէն ակներեւ արտայայտութիւնը սակայն կը գտնենք 19-րդ Սուրայի 20-րդ համարին մէջ, երբ Աստուած կը ղրկէ իր Հրեշտակը, որ Մարիամին յայտնէ իր ապագայ ծնունդին մասին, Մարիամ շուարած կ'ըսէ. «Ինչպէս կարելի է որդի ունենալ երբ ոչ մէկ մարդ մօտեցած է ինծի եւ ես անբարոյ մը չեմ». ան՝ Հրեշտակը ըսաւ այսպէս է (այսպէս թող ըլլայ). քու Տէրդ ըսաւ. այդ հեշտ է ինծի համար. եւ մենք զայն մարդոց համար ոչ միայն իբրեւ նշան պիտի տանք, այլեւ իբրեւ ողորմութիւն ու հրամանը արդէն վճռուած է»:

Գուրանի այլ Սուրաներուն մէջ եւս կուսական ծննդեան պարագան բաւական որոշ է. Գուրանը կ'ըսէ ակնարկելով այս իրողութեան. «եւ յիշէ զինք - Մարիամը - որ պահեց իր կուսութիւնը, եւ մենք մեր հոգիէն փչեցինք իր մէջ եւ մենք զինք եւ իր տղան Յիսուսը ըրինք նշան, Այա, բոլոր ժողովուրդներուն» (21:19): Պէտք է անմիջապէս դիտել տալ որ Ս. Գրքին նման Գուրանն ալ կը պատուէ Մարիամը Յիսուսին մայրը ըլլալուն համար, ինչպէս նաեւ իր հեզ ու խոնարհ նկարագրին համար: «Յիշէ երբ հրեշտակը ըսաւ. ո՛վ Մարիամ, ահաւասիկ Աստուած քեզ ընտրած է ու մաքրած, բիւրեղացուցած. քեզ ընտրած է, գերադասած է, աշխարհի բոլոր կիներէն է: Ո՛վ Մարիամ պաշտէ քու Աստուածդ, խոնարհէ ու երկրպագութիւն ըրէ երկրպագողներուն հետ» (3:42 - 43): Մարիամը միակ կինն է որ իր անունով կը յիշուի Գուրանին մէջ, մինչ այլ կիներ կը յիշատակուին, առանց անուանումի սակայն: 66-րդ Սուրայի մէջ կը յիշատակուին Նոյի, Ղովտի եւ Փարաւոնի տիկինները առանց անուանակոչումի, մինչ Մարիամ, նոյն գլուխի վերջին համարին մէջ, անգամ մը եւս կը յիշատակուի անունով, իբրեւ օրինակ հաւատացեալներուն. «Եւ Մարիամ Իմրանի աղջիկը որ պահեց իր կուսութիւնը, եւ Մենք մեր հոգիէն փչեցինք իր մէջ եւ ան վկայեց Աստուծոյ՝ իր Տիրոջ խօսքերուն ճշմարտութեան եւ եղաւ անձնուրաց բարեպաշտուհիներէն մին» (66:10-12):

Հետաքրքրական են Գուրանի այն համարները, ուր Մարիամ կոյսը կը պաշտպանուի Հրեաներու զրպարտութիւններէն ու վեր կ'առնուին անոր նկարագրի գըլխաւոր յատկանիշները. «եւ իրենց - Հրէաներուն - անհաւատութեան եւ այն խօսքին համար, որով Մարիամի մասին մեծ զրպարտութիւն կ'ընէին»: Ան նկարագրուած է իբրեւ «հաւատարիմ կին եւ Աստուծոյ աղախին, ապտա»:

Գուրանին մէջ Մարիամը յիշատակուած է իբրեւ քոյր Ահարոնի եւ աղջիկը Իմրանի: Անդրադառնալով իր ծնունդին Գուրանը կ'ըսէ. «Յիշէ, Իմրանի կինը ըսաւ, ով իմ Տէրս քեզի ուխտեցի իմ որովայնիս պտուղը, ընդունէ ինձմէ այդ, արովհետեւ դուն ամենալսողն ու ամենագէտն ես. երբ ծնունդ տուաւ անոր, ըսաւ, ով Տէր, աղջիկ է ծնունդս. եւ Աստուած գիտէր թէ ինք ինչ ծնաւ. եւ արուն էգին նման չէ, ու ես զայն Մարիամ կոչեցի եւ զինք ու իր սերունդը քեզի կը մատուցանեմ, որպէսզի պաշտպանես սատանայէն: Աստուած հաճութեամբ ընդունեցաւ եւ մաքրութեամբ եւ գեղեցկութեամբ մեծցուց զինք. Զաքարիայի խնամքին յանձնեց զինք. ամէն անգամ երբ Զաքարիան քովը՝ տաճար կը մտնէր, իր քով կերակուր կը տեսնէր, ըսաւ. ով Մարիամ, ուրկէ քեզի ասիկա. Մարիամ կը պատասխանէ. Ասիկա Աստուծմէ է, որովհետեւ Աստուած իր ուզածը (որուն որ հաճի) անհաշիւօրէն կը կերակրէ» (3:35 - 37):

Ինչպէս կ'երեւի, Մարիամ իր ծննդեան առաջին օրէն իբրեւ «ուխտի զաւակ» կը վայելէ Աստուծոյ հովանաւորութիւնը: Հայրը՝ Իմրան արդէն մահացեր էր իր ծնունդէն իսկ առաջ. տակաւին անչափահաս՝ Մարիամ կը կորսնցնէ նաեւ իր մայրը՝ Հաննա, որով ան կը յանձնուի Զաքարիայի խնամքին: Այս իրողութեան անդրադառնալով Գուրանը կ'ըսէ. «Ասիկա անտեսանելի գաղտնիքներէն է, որ քեզի կը յայտնենք եւ դուն իրենց մօտ չէիր, երբ իրենք վիճակ կը ձգէին, թէ ով պիտի ըլլայ Մարիամի խնամատարը, եւ դուն իրենց մօտ չէիր, երբ կը վիճէին այդ մասին» (3:44):

Գուրանի այս Այաները (համարներ) եղած են ներշնչման աղբիւր յետագայ դարերու հեղինակներուն, որոնք ջանացած են գեղեցիկ վերլուծումներով եւ մեկնաբանութիւններով ներկայացնել Մարիամին տիպարը: Իպն Իսհաք, կենսագիրը Մուհամմէտ մարգարէի, իր «Մարգարէի կեանքը» հսկայ գործին մէջ Մարիամը կը ներկայացնէ իբրեւ բարի, անբիծ եւ կոյս կին մը: Աւելի ուշ իսլամները սկսան զինք նկատել իբրեւ անմեղ՝ մեղքէ զուրկ, նըման բոլոր մարգարէներուն, անշուշտ հիմնուելով Գուրանի երրորդ Սուրայի 35 - 37 համարներուն վրայ: Պուխարի Մուհամմէտին վերագրուած հատիսներէն մէկուն մէջ կ'ըսէ թէ Ադամորդիներէն ոեւէ մէկը առանց սատանայի հպումին աշխարհ չէ եկած, անոր համար ալ բոլոր երախաները լացով աշխարհ կուգան, միայն Մարիամն ու իր որդին առանց սատանայի հպումին աշխարհ եկան: Նոյն այս աւանդութիւնը կը յիշատակեն նաեւ Ապու Հուրէյրան եւ Թապարին:

Թապարին ունի բազմաթիւ աւանդութիւններ՝ հատիս, ուր Մարիամ Աստուածածինը նկարագրուած է իբրեւ «լաւագոյն կինը դրախտին», «լաւագոյնը աշխարհի բոլոր կիներուն»: Ուրիշ հատիս մը պատմուած Խատիճայի (Մուհամմէտի առաջին կինը) մասին կ'ըսէ. «Խատիճան գերիվեր է իմ ազգի բոլոր կիներէն, այնպէս ինչպէս Մարիամը ի՛նք գերիվեր է ստեղծագործութեան բոլոր կիներէն»: Կը պատմուի թէ օր մը, երբ Մուհամմէտ կը խօսէր իր Ֆաթիմա աղջկան հետ, իրեն կ'ըսէ. «Դուն պետն ես դրախտի բոլոր կիներուն, ի բաց առեալ Մարիամէն՝ Կոյսէն»: Թապարին անդրադառնալով Մարիամի բարեպաշտական զգացումներուն, կ'աւանդէ թէ երբ ան - Մարիամ - աղօթքի կենար, այնքան կը վերանար, որ ժամերով կ'աղօթէր երկարօրէն՝ այն աստիճան որ ալ իր ոտքերը կ'ուռէին եւ կամ կը թարախոտէին:

Այս բոլորով հանդերձ, հարկ է աւելցնել որ Գուրանը միեւնոյն ատեն կը զգուշացնէ իր հետեւորդները պաշտելէ Մարիամը իբրեւ Աստուած: Գուրանը կ'ըսէ. «Եւ յիշէ որ Աստուած պիտի ըսէ, ով Յիսուս որդի Մարիամու, մի՞թէ դուն մարդոց ըսեր ես որ բացի Աստուծմէ զիս եւ իմ մայրը ընդունեցէք իբրեւ երկու աստուածներ. Ան - Յիսուս - պիտի ըսէ, փառք քեզի Տէր. երբեք չեմ կրնար ըսել բան մը որ ինծի համար ճշմարտութիւն չէ. եթէ ըսած ըլլայի արդէն դուն կ'իմանայիր. դուն գիտես թէ ինչ կայ սրտիս մէջ եւ ես չեմ գիտեր թէ ինչ կայ քու սրտիդ մէջ, որովհետեւ դուն ես բոլոր գաղտնիքները գիտցողը» (5:119):

Հետաքրքրական է դիտել տալ, որ Գուրանի վերոյիշեալ համարը ուղղուած է քրիստոնեաներու այն խմբակին, որ Մարիամը իբրեւ Աստուած կ'ընդունէին եւ իբրեւ այդպիսին ալ կը պաշտէին: Կա՞ր արդեօք նման հերետիկոսական շարժում մը: Իսլամութեան ծագման եւ տարածման պատմութեան ժամանակակից կարգ մը հեղինակներ կը վկայեն, թէ Նաճրանի մէջ կային քրիստոնեաներ, որոնք կ'ըսէին թէ երեք աստուածներ կան՝ Հայր, Որդի եւ Մարիամ: Մարգարէին կենսագիրը՝ Իպն Իսհաք, նոյնիսկ կ'ըսէ թէ բիւզանդական աւանդութեան հետեւող քրիստոնեաներ այս վարդապետութիւնը կը քարոզէին: Կասկածէ վեր է որ ո՛չ մէկ քրիստոնէական ուղղափառ եկեղեցի երեք աստուածներ պաշտած է եւ կամ Մարիամ Կոյսը աստուածացուցած: Քրիստոնէական եկեղեցւոյ պատմութենէն գիտենք, որ Աստուածամօր հանդէպ եղած յարգանքը յառաջատուական ընթացք մը ունեցած է եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Նեստորական աղանդէն ետքն է, որ Աստուածամայր պատուանունը սկսած է լայն տարածում գտնել եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Արաբական թերակղզիի ժողովուրդներուն մէջ կը յիշատակուին արաբական իգական պաշտամունքի հետեւող աղանդաւորներ, քրիստոնէական ծագումով հաւանաբար: Կարգ մը քրիստոնեայ իսլամագէտներ կ'ենթադրեն որ Գուրանի վերոյիշեալ համարը աւելի այս աղանդաւոր քրիստոնեաներուն ուղղուած է քան ուղղափառ քրիստոնեայ եկեղեցւոյ: Յամենայնդէպս, որոնց դէմ ալ ուղղուած ըլլան այս խօսքերը, մէկ բան յըստակ է որ Գուրանը, ինչպէս տեսանք, լայն տեղ ու մեծ կարեւորութիւն տուած է Մարիամին, ու հարեւանցի ակնարկ մը իսկ բաւական պիտի ըլլայ տեսնելու, որ բաւական նմանութիւններ կան Մարիամի նուիրուած իսլամական եւ քրիստոնէական գրականութիւններուն մէջ:

Մուհամմէտի կեանքին եւ գործունէութեան նուիրուած զրուագ մը կը պատմէ, թէ երբ մարգարէն յաղթականօրէն կը մտնէ Մէքքէ, կը հրահանգէ Քաապայի մէջ եղող բոլոր կուռքերը եւ պատերուն վրայ եղող քանդակներն ու պատկերները քանդել եւ վերցնել: Բայց երբ որմնանկարներուն մէջ կը տեսնէ Մարիամին՝ Յիսուս Մանուկը գրկին մէջ, զայն կը ծածկէ եւ ապա կը թելադրէ իր մարդոց, որ միայն այդ որմնանկարը չքանդեն: Այս զրուագը եւս կուգայ հաստատելու այն իրողութիւնը, որ Մարիամ իսլամութեան ծագումէն սկսեալ ինքնուրոյն տեղ եւ յարգանք կը վայելէ իսլամ ժողովուրդներու բարեպաշտական կեանքին մէջ:

ՍԵՊՈՒՀ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԲ.

Այս տարի Յունուարի առջի օրերը գիշեր մը դարձեալ հաւաքուած էինք Բերա Սրօնէքին. ժամանակը բաւական ուշ էր եւ Շահնազար տակաւին չէր երեւցած. անհամբեր էինք եւ կը նեղանայինք: Մեր անհամբերութեան հետեւանքը չեմ գիտեր ի՛նչ պիտի ըլլէր, երբ սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Շահնազար եկաւ. վրան յարձակեցանք, բայց մտահոգ կ'երեւէր.

- Ներեցէ՛ք, ըսաւ, արտաքոյ կարգի դէպք մը պատահեցաւ:

Հարցուցինք, պատասխանեց թէ չէր կարող անմիջապէս ըսել: Նստանք ճաշի. Շահնազար զուարթ էր, բայց ոչ ըստ սովորականին. խնդալու իր նշանաւոր քըրքիջը չէր արձակեր: Քովէ - քով նստած էինք: Կամաց մը ինծ ըսաւ, երբ աղմուկը շատցաւ.

- Քեզ հաղորդելու կարեւոր բան մը ունիմ:

- Ի՞նչ:

- Արամ կը պատրաստուի Սաթինիկը ձգել:

- Ի՞նչ կ'ըսես, խե՞նթ ես:

Լռէ՛, այդպէս է. հիմա իրեն հետ էի. կ'ուզէ վաղը խզել ամէն յարաբերութիւն Սաթինիկի հետ. շատ խօսեցայ, շատ աշխատեցայ որ գէթ մի քանի օրերու համար յետաձգէ այդ խորհուրդին գործադրութիւնը: Միտքս այն էր որ ժամանակ վաստկինք եւ թերեւս միանանք եւ Արամի խելքը կարենանք գլուխը բերել: Յուսամ թէ յաջողինք: Առ այժմ ճաշենք, վերջը ամէն ինչ կը պատմեմ:

Բաւական յուզուեցայ, բայց եւ այնպէս ընթրեցինք. սակայն ո՛չ Շահնազար, ո՛չ ես շատ զուարթ էինք:

Գեղեցիկ գիշեր մ'էր, սեղանէ վերջ մեր ընկերները զբօսնելու գնացին. քիչ վերջ մենք ալ պիտի երթայինք զիրենք գտնել. Ջերագ, Շահնազար եւ ես մնացինք Սրօնէք: Յաւալի լուրը հաղորդեցինք Ջերագին ալ, ապշած մնաց: Շահնազար սկսաւ մեզ պատմել իր տեսակցութիւնը Արամին հետ: Սրօնէք եկած ժամանակ նմա հանդիպած էր Լիւքսէնպուրկի առջեւ: Թուի թէ Արամ խղճի խայթն հանդարտեցնելու համար խոստովանանքի պէտքն զգացած էր:

- Արամ սկսած է ձանձրանալ, ըսաւ Շահնազար. ո՛չ միայն կը ձանձրանայ, այլ եւ կը զգայ թէ Սաթինիկի հետ իր կենակցութիւնն ամէն կերպով վնասաբեր պիտի լինի իրեն:

- Խելքն առաջ ո՞ւր էր:

- Ես ալ այդպէս ըսի իրեն: Բան մ'էր ըրի, կը պատասխանէ: Երիտասարդական անխոհեմութիւն մ'էր, կ'ըսէ, որոյ պատիժը չեմ կարող կրել մինչեւ մահ: Սաթինիկի հետ պատրաստ եմ պսակուիլ, աւելցուց, բայց օրէնքը չներեր, մեղաւորը ե՞ս եմ:

- Արդէն գաղտնապէս պսակուած չե՞ն:

- Այդ չեմ գիտեր. բայց եթէ օտարազգի քահանայի մը ձեռօք առանց պաշտօնական արձանագրութեանց գաղտնաբար պսակուած լինին, Արամ դարձեալ ամուրի կը նկատուի եւ պիտի նկատուի միշտ ըստ եկեղեցական օրինաց: Յետոյ ինք լաւ կը ճանչնար Սաթինիկը, գիտէ թէ այդ ազնիւ եւ քաղցրաբարոյ կինն ամենեւին չէ կարող աղմուկ յարուցանել. Արամ գիտէ թէ ընկերութիւնը Սաթինիկի կողմը չպիտի լինի. այս պարագաներէն Արամ օգուտ կը քաղէ: Ինչ եւ է, չարունակենք: Արամ կ'ըսէ թէ մայրը շատ վշտացած է եւ ցաւն օրէ - օր կը սաստկանայ. կ'երկնչի թէ հիւանդութիւն մը գայ վրան:

- Շատ ուշ կը մտածէ, պատրուակ է:

- Այո՛, այդպէս է, բայց ամէն յանցաւոր պատրուակներու կարօտ է ինքզինք արդարացնելու: Ինչ որ ամէնէն սոսկալին է, սա է թէ իր նոր պաշտօնին պատճառաւ Արամ բոլորովին ուրիշ դիրք մ'ունի քան ինչ որ առաջ ունէր: Դժուար կացութեան մէջ կը գտնուի Սաթինիկին պատճառաւ: Օտարազգի ամէն կարգի շրջանակաց հետ սկսած է յարաբերութիւն ունենալ. կը հրաւիրուի գրեթէ ամէն երեկոյթներու, ամէն ընտանեկան պարահանդէսներու: Յայտնի է թէ այս տեսակ պաշտօններու մէջ գտնուողներն որքա՛ն աւելի յաճախեն բարձր ընկերութեանց մէջ, այնքան աւելի մեծամեծ յոյսեր տածելու իրաւունք կ'ունենան:

(Շար. 15)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՄԹԱԶ ՍՕՅՍԱԼԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԽՄԲ. - Յուլիս 27-ի, 28-ի եւ 29-ի մեր թիւերով, տուած էինք «Միլլիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած այս տպաւորութիւններուն զանազան մասերը: Ստորեւ հատուած մը եւս, շատ աւելի ուշ հրատարակուած:

ԱՐԱՐԱՏ ԵՒ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

Ուղեցոյց ծուլիա, առանց զինուելու թէ իր այդ օրուան զբօսաշրջիկական խումբին մէջ կար Թուրքիայէն եկած Թուրքի մըն ալ ներկայութիւնը կը շարունակէր իր խօսքերը.

«Ահա՛, սա դէմը տեսնուող լեռը, որ երկայնիս կը գտնուի Թրքական սահմանին մէջ, հայկական լեռ մըն է. Մեծն Արարատ: Քիչ մը աւելի հարաւ - արեւմուտք, ուրիշ հայկական լեռ մըն ալ կը տեսնուի. ան ալ փոքր Արարատն է (Մասիս)»:

Արդարեւ հայկական Սովետ. Սոսիալիստական Հանրապետութեան հողերէն երբ դիտենք, բոլորովին տարբեր գեղեցկութիւն մը, տարբեր վեհութիւն մը ունի Արարատի տեսքը: Եթէ Գարաքէօսէի շրջանէն նայինք, նոյն վեհութիւնը, նոյն գեղեցկութիւնը չունի ան: Այդ տեսանկիւնէն, ուրիշ լեռնագագաթներ, ուրիշ բլուրներ կը մտնեն համայնապատկերին մէջ եւ անոնց ետեւ հսկայ, բայց պարզ լեռ մըն է Արարատը:

Մինչդեռ անոնց Երեւանեան կամ Արարատեան կոչած դաշտավայրէն երբ նայինք, Արաքս գետի անմիջապէս ետեւը բարձրացող եւ ամառուան մէջտեղներն իսկ, դէպի ամպերը բարձրացող ձիւնապատ գագաթներով, գեղեցիկներու գեղեցիկը լեռ մը կը տեսնէք ձեր դէմը: Ըղձալի դաշտէն իսկ այսքան գրաւիչ երեւոյթ մը չունի այդ տեսարանը:

Զեմ գիտեր. Թէ ուղեցոյց աղջնակը ո՞ւրկէ կը հետեւցնէ լեռներու ազգութիւնը, սակայն ան ինքնավստահ կը շարունակէ իր «Հայկական լեռ»ան պատմութիւնը:

«Ցար Նիկոլա, երբ 1826-ին պարսից արքաներու բռնակալութենէն կը փրկէ Երեւանը, այս տեղերը կուգայ եւ մօտաւորապէս տասը օր կը մնայ: Բայց չար բախտէն, այդ օրերուն օդը միշտ ամպոտ կ'ըլլայ, 30 - 40 քիլոմեթր հեռու, սահմանին ետեւ չի կրնար տեսնել Արարատը, որուն գտնուած հողերը 1639-էն ի վեր Օսմանեան Պետութեան անցած էին:

Բայց վեհանձն Կայսրը մեծ փառասիրութեամբ մը կ'ըսէ.

«Թէեւ Արարատը չտեսայ, բայց ան ալ զիս չկրցաւ տեսնել»:

×

1915-ի հայկական ցեղասպանութեան յիշատակին, Երեւանի արեւելքին, Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին կառուցուած մեծ յուշարձամբանը կ'այցելենք:

Ուղեցոյցն է որ կը պատմէ կրկին. «Ինչպէս յայտնի է, 1915-ի Ապրիլին, Օսմանեան կայսրութեան յետադիմական իշխանութիւնը ձեռնարկած է ցեղասպանութեան մը, որուն հետեւանքով մեռած են մէկ ու կէս միլիոն Հայեր: Մէկ կողմէն ջարդը կը շարունակուէր, իսկ միւս կողմէ գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու հայ բնակչութիւնը բռնագաղթի կ'ենթարկուէին, որոնք երկու - երեք հազար հոգինոց խումբերով կ'աքսորուէին ու անոնք ալ անօթութեան եւ համաճարակ հիւանդութիւններու պատճառաւ կը մեռնէին լեռներու մէջ: Թուրքերը, կենդանիները սպաննելու նման կը մեռցնէին Հայերը եւ իւրաքանչիւր սպաննուած Հայու գլխուն դրամական պարգեւ կը տրուէր: Ծամբաներու եզերքները Հայերու դիակներով լեցուած էին:

Այս բլրակին լանջերուն վրայ ձեր տեսած մէկ ու կէս միլիոն ծառը, այդ նահատակներու յիշատակը վառ պահելու համար տնկուած են»:

Յիշատակի այս համալիրը հարիւրաւոր քիլոմեթր քառակուսի հողամասի վրայ տարածուած եւ երեք մասերէ բաղկացած տիտանական կառոյց մըն է:

Առաջին մասին մէջ ձախէն կ'երկարի երկար «սուգի պատ» մը: Յետոյ, արեւմուտին փակուող ծաղիկի մը նման գագաթները դէպի իրար մօտեցնող բոլորաձեւ շարուած 12 տափակ ու բարձր սիւներ: Ասոնք կը ներկայացնեն ներկայիս այլեւս գոյութիւն չունեցող հայկական 12 շրջաններու մայրաքաղաքները: Ծիշդ մէջտեղը ընդարձակ անմար կրակը: Իսկ չորս կողմերը զետեղուած բարձրախօսներէն տեւական կը լսուին Հայոց նշանաւոր երգահան Կոմիտասի երգչախմբային երաժշտութիւնը:

Քիչ մը անդին, երրորդ մասն է. պողպատեայ, շատ բարձր, դէպի երկինք սըլացող հսկայ բայց նրբակերտ դլանաձեւ սիւն մը: Ան հայ ժողովուրդի վերածընունդը եւ դէպի ապագայ սլացքը կը խորհրդանշէ:

×

Մարդ խոկալէս կը զարմանայ, որ իր երիտասարդ սերունդները մօտիկ անցեալի պատմութիւնը այսպէս միակողմանի ձեւով պատրաստող Հանրապետութիւն մը գոյութիւն ունի տակաւին Սովետական Միութեան մէջ, որուն համար կ'ըսուի թէ մարդկային եղբայրութեան սկզբունքներու վրայ հիմնուած է և շատոնց պէտք է ձերբազատած ըլլար անցեալի վէրաբերեալ ազգայնական զգացումներէն:

Այո՛, ընկերվարական պատմութեան տեսակէտէն ալ «երբ ապագայիճ կը ճայիճ, պէտք չէ մոռնալ անցեալը» անշուշտ, բայց անմիջական դրացիի մը մասին, իբրեւ «Մարդասպաններու հաւաքականութիւն» մը ըլլալո՞վ խօսք պէտք է ընել տեւապէս:

Անոնց հանդէպ քննախնդրական զգացումները միշտ վա՞ռ պէտք է պահել:

Կը խորհիմ թէ Հայաստանի Սովետ. Սոսիալիստական Հանրապետութեան վարիչներուն նման հարցումներ պէտք է ուղղել:

Բայց, բարեբախտաբար տակաւին գոյութիւն ունին, օրինակի համար, «Անի» պանդոկին մէջ ծերուկ կին մը, որ փըրթած կոճակս խնդումերես կերպով ուզեց կարել, որպէսզի «ամուր ըլլայ եւ գլխ ճամբան չի թողնի»:

Նոյնպէս մամլոյ գործակալութեան ներկայացուցիչը Ծիվան Պալակէօզեան, որ կ'ըսէր թէ.

«Մայրս էրզրում ծներ է. բայց կարեւորը բոլոր այս բաները մոռնալ եւ քով - քովի միասնաբար ապրիլ, իբրեւ բարեկամներ»:

Եթէ գրգռութիւններ տեղի չունենան, տակաւին շատ երկար ատեն իրարու հետ լաւ պայմաններու մէջ պիտի ապրին այն ժողովուրդները, որոնք Անատոլուի քաղաքակրթութիւնը միասնաբար կառուցին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Մինսկ տեղի ունեցած ազատ ոճով ըմբշամարտի համամիութենական երիտասարդական 3-րդ մրցաշարքին, Հայաստանի մարզիկները շահած են երկու ոսկէ, երկու արծաթէ եւ մէկ պրոնզէ մետալներ: Բարձրագոյն մրցանակին արժանացած են երեւանցի Արարատ Սարգսեան եւ արտաշատցի Արծրուն Ասատրեան, Բ. մրցանակին՝ կիրովականցի Ժորա Յովհաննիսեան եւ երեւանցի Ստեփան Սարգսեան, իսկ Գ. մրցանակին՝ Հրանտ Ենոքեան: Խմբային դասաւորման մէջ Հայաստան 3-րդ տեղը գրաւած է Դաշնակցային Ռուսիայէն եւ Ուկրանիայէն ետք:

×

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

Ալմա Աթայի մարմնամարզութեան մրցումներուն, խմբային արդիւնքներով, Հայաստանի տղաքը 5-րդ հանդիսացած են, իսկ աղջիկները՝ եօթներորդ: Երկու ոսկէ մետալ շահած է Եղիկ Գեւորգեան ազատ վարժութիւններու մէջ, արծաթէ մետալ մըն ալ՝ օղակներու վրայ կատարած վարժութեան մէջ: Ազատ վարժութիւններու մէջ արծաթէ մետալներ նուաճած են Հրաչիկ Ստեփանեան եւ Վարդան Սարգսեան: Արմինէ Բարութեան գրաւած է 5-րդ տեղը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀՐԱԶԴԱՆԵԱՆ ՄԱՐԴԸ»

Քառորդ միլիոն տարի առաջ Հայաստանի մէջ ապրած «Հրազդանեան մարդը» դարձած է նիւթ այն յատուկ զեկուցումին՝ զոր խորհրդ. հնագէտները նախապատրաստած են մօտերս Մոսկուա գումարուելիք Չորրորդային դարաշրջանի ուսումնասիրութեան նուիրուած ժողովին: Վերջին տարիներուն հայ գիտնականներուն ամէնէն կարեւոր այս գտածոն յատկանշական է անով՝ որ նոր լոյս կրնայ սփռել հին անցեալին մէջ մարդու ծագման եւ զարգացման հիմնական հարցերուն վրայ: «Պատերազմէն ետք մեր գիտնականները Հայաստանի մէջ յայտնաբերած եւ ուսումնասիրած են շարք մը քարանձաւ - բնակարաններ, աշխատանքի գործիքներ, հին քարէ դարու մշակոյթի մնացորդներու այլ վկայութիւններ», կ'ըսէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ Աշոտ Ասլանեան: «Եւ սակայն, կ'աւելցնէ գիտնականը, Հայաստանի մէջ չէր գտնուած 300 - 100 հազար տարի առաջ ապրած մարդու ոչ մէկ հետք: 1975-ի ամրան միայն, Հրազդանի ձորին մէջ, մայրաքաղաքի կեդրոնէն երկու քայլ հեռու, երկրաբաններն ու հնագէտները գտան հնադարեան մարդու գանկի լաւ պահպանուած երկու ոսկոր: Հարիւրաւոր ոսկորներու մնացորդներ եւս գտնելով, այդ ամէնը վերականգնելու համար ղրկեցինք Մոսկուայի համալսարանի Մարդաբանութեան հաստատութիւնը»:

Մոսկուայի մէջ «Հրազդանեան մարդուն» վերակազմեալ գանկը լաւագոյն մասնագէտներուն կողմէ հետազօտման կ'ենթարկուի, մինչ Հայաստանի մէջ, միաժամանակ, մանրազննին կը քննուին գտածոյին վայրին մէջ բրածոյ կենդանիներու մնացորդները, քարերը, լաւայի տակ թաղուած հողաշերտերը: Այս ամէնուն շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ բաւական ստոյգ կերպով որոշել «Հրազդանցի»ին տարիքը՝ 270 - 250 հազար տարի:

«Հրազդանեան մարդը» հին բանական մարդու համաշխարհային յայտնագործութիւններու ցուցակին մէջ հազուագիւտ գտածոներէն մէկն է: Մաս կը կազմէ հնադարեան մարդու այն ճիւղին՝ որ ժամանակակից մարդուն նախահայրը կը համարուի: Ասոնց մէջ ամէնէն ծանօթներն են այն բրածոյ մարդիկը՝ որոնք յայտնաբերուած են Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Անգլիա: Ասոնց բաղդատմամբ իսկ, սակայն, «Հրազդանցին» ուշագրաւ է իր լաւ պահուած ըլլալովը: Այնպէս որ, «Հրազդանցին» արդէն իսկ հնագիտական - մարդաբանական աշխարհին մէջ համաշխարհային հետաքրքրութիւն ստեղծած է, եւ ընդարձակ յօդուածներ հրատարակուած են հայ գիտնականներու յայտնագործութեան մասին:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

- Բայց դուք, ընկեր Նայիրեան, արտասահմանի համար կարեւոր էք, տանելու համար փրօպականտի աշխատանքները, - խօսեցաւ Ընկ. Բնակունի, ձեռքը ակնոցին տանելով: - Այս տարի ընկերվարական միջազգայնականը տեղի պիտի ունենայ եւ մեր մասնակցութիւնը անհըրաժեշտ է: Վերջապէս անցեալ օր Սորպոնի հողերանութեան փրոֆէսէօր Տոքթ. Քարօլինի հանդիպեցայ Սէնդ Միշէլի վրայ: Ձեր մասին հարցուց: Շատ ուրախ եղաւ, երբ ըսի որ շուտով Փարիզ պիտի գաք: Այս առիթով ուզեց, որ խօսիմ ձեզի հետ եւ ապահովեմ դասախօսութիւնը Սորպոնի սրահին մէջ:

-- Ընկեր Բնակունի, տակաւին ի՞նչ բաներու մասին կը խօսիս: Ես կը մտածեմ թէ հայ ժողովուրդը այս տարի բաւական թրիք չորցո՞ւց, որ յառաջիկայ ձմեռ իր թոնիրին մէջ տաքութիւն ունենայ: Եզները աշխատանքի ատեն շատ չեն որոճար: Անոնք կ'որոճան այն ատեն, երբ հանգիստ կ'ըլլան ծառի մը շուքին տակ: Էդ քու ըսածը, շուքի տակ, ծոյլ ապահերու որոճումներ են: Բայց ես կ'ուզեմ տեսնել իմ հին ծանօթները, - խօսեցաւ Տոքթ. Նայիրեան:

Անցան մի քանի օրեր: Վարդաձորէն դեռ լուր չկար: Անգլիական ու ֆրանսական թերթերու մէջ կային Թրքական աղբիւրներէ եկած լուրեր, Վարդաձորի կռուէն.

Իստամպօլ -- Հայ աւազակային խումբերուն հետ միացած ծանօթ աւազակախումբեր, Հաճի Մուսան եւ Սատօն կը թալեն Թուրք գիւղեր ու կ'առեւանգեն կիները: Թուրք ժողովուրդը գրգռութեան մէջ է: Կառավարական ուժերը հասած են, կարգը պահպանելու համար:

Իստամպօլ -- Աւազակապետ Հաճի Մուսա եւ խռովարար Մուրատ, կը ջարդեն անօգնական Թուրք բնակիչները: Կառավարութիւնը նոր ուժեր ղրկած է: Խռովարարներուն դէմ կը բողոքէ նաեւ հայ առաջնորդարանը:

Մտահոգիչ էին Թրքական աղբիւրներէն եկած լուրերը: Տոքթ. Նայիրեանի տեսակցութիւնը ֆրանսական եւ անգլիական թղթակիցներուն հետ, երեւցաւ թերթերուն մէջ: Թղթակից մըն ալ, անկախ, Տոքթ. Նայիրեանի տուած տեղեկութիւններէն, գրած էր ռոմանս Հաճի Մուսային եւ գեղեցկուհի Զէյնապին: Թղթակիցը յօրինած էր, խեկապէս գգայնացունց պատմութիւն մը: Ան տուած էր էջ մը Հազար ու Մէկ Գիշերներէն: Տեղի ունեցած էր Վարդաձորի կռիւը, որովհետեւ Թրքաց Սուլթանը ուզած է եղեր առեւանգել Զէյնապը, իր հարէմին համար:

Այդ երեկոյ ալ, Պիերոյի ընկերները իրարու մօտ եկած էին եւ կ'սպասէին որ Տոքթ. Նայիրեան վերադառնար Լոնտոնէն: Նայիրեանի անունով կար շատ կարեւոր նամակ մը: Անտարակոյս երկրէն է եւ գուցէ Վարդաձորէն:

Տոքթ. Նայիրեան ներս մտաւ ու անհամբեր բացաւ նամակը:

Նամակը Չէրչի Կիրոսէն էր:

«Իմ սիրելի աղբեր, Նայիրեան,

«Կը յուսամ անվտանգ հասար ընկերներու մօտ: Վարդաձոր վերադարձող վալատէն իմացայ, որ բաւական նեղութիւն ունեցած ես պարսկական սահմանագլխի վրայ: Ձեր մեկնած օրն իսկ ձըգեցինք Զարխափան անտառը ու վրանները զարկինք Թրքաց բանակի դիմաց ... Թշնամիին դիրքերը խուզարկութեան մէջ էինք, երբ Սէլիմ պինպաշու կողմէն մօտեցաւ Թուրք բանակին իմամը եւ ուզեց սակարկել Զէյնապը՝ Հաճի Մուսային հետ: Այդ վտանգը շատ թեթեւ անցաւ եւ նոյնիսկ նպաստաւոր եղաւ մեզի:

«Հաճին աւելի զայրացաւ, երբ իմամին մեկնելէն յետոյ մեր տղաքը մէջտեղ բերին Սէլիմ պինպաշու կողմէ լարուած պաշարման թակարդ մը: Եւ արդէն լըկըաւ մեր յարձակումը երեք տարբեր դիրքերէ, խորտակելու համար թակարդը: Շաբաթ մը չանցաւ մեր կռուէն երբ լուր եկաւ, որ Թուրք կառավարութիւնը յարքունիս գրաւած է Հաճի Մուսայի տունն ու կալուածը:

(Շար. 625)

Տիկին Գրիգոր Պահրի, որդին Ժագ, ինչպէս նաեւ Էլմաեան, Դաւիթեան, Կերտան եւ Շահպազ ընտանիքները խոր վիշտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 9-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Երկուշաբթի, Օգոստոս 16, ժամը 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ ժան - կուժոն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պիյանքուրի գերեզմանատունը:

av. Pierre-Grenier, Boulogne-Billancourt.

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ.- Տիկին Եսթեր Յակոբեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր մերձաւոր ազգականին՝ Կարապետ Վարդանեանի (Պոռտօ) մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

LE FESTIVAL INTERNATIONAL
D'ART LYRIQUE ET DE MUSIQUE
D'AIX-EN-ROVENCE
présente
CARZOU
PEINTURES et ŒUVRES GRAPHIQUES
10 Juillet — 3 Août
GALERIE DE LA PREVOTE
Place de l'Ancien Palais de l'Archevêché
AIX-EN-PROVINCE

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՎԻԷՆԻ
ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Ա. ՑԱՆԿ

Ճիլքէրճեան Մուշեղ (Մոնթէ - Գարլօ) 20.000 Ֆ., Ոմն (Պրոն) 5000 Ֆ., Կապոյտ Խաչ (Վիէն) 5000 Ֆ., Ամուճաեան (Տէսին), Պազըրճեան Գէորգ (Փարիզ), Հ. Յ. Դաշնակցութիւն (Վիէն) 2000-ական Ֆ., Ալիքսանեան Նուպար (Վիէն), Մարտիրոսեան Ժիւլ (Ռիյէօ - լա - Փափ), Մալաթիոյ Հայրենակցական Միութիւն (Սէն Շամոն), Հայթայեան Վէնսան (Դուրպըվուա), Իշխանեան Գ. (Ուլլ), Հայկական գաղութ (Շաս), Թիւթիւնճեան - Թէքզեան (Լիոն), Զուլազեան Վիրօֆլէ), Պահատուրեան Ճէպրաիլ (Լիոն), Աւագեան Գէորգ (Լիոն), Սանճեան Սեդրակ (Վիլֆրանշ), Ղազարեան Փասղալ (Տէսին), Փափազեան հայր եւ որդի ((Տարտիյի), Պօղոսեան Տիգրան (Լիոն), Յովհաննէսեան Նուպար (Փարիզ), Թադէոսեան Թադէոս (Կափ), Մէրմազ Լուի (Վիէն), Տարոն Տուրուբերանի Միութիւն (Տէսին), Տիկնանց Միութեան (Գան), Ջրբաշեան Ռօժէ (Շարանթօն լը Փօն), 1000-ական Ֆ.:

(Շար.)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կը Պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւրոպայի Հայոց

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.00-ին
Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Երկուշաբթի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առիթով Ս. պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Լիոնի շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ խաղողօրհնէք :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչման՝ Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Կը կատարուի նաեւ աւանդական մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր կերպով կը տօնախմբուի Աստուածածնի վերափոխումը եւ յետ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագը կը մատուցանէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
եւ կուտայ օրուան քարոզը:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ Եկմալեան եղանակով, խմբավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Աստուածածնի այս տօնը մեր եկեղեցւոյ գլխաւոր հինգ տաղաւար տօներէն ըլլալով կը յանձնարարուի մեր ժողովուրդին նոյն օրը մասնակից ըլլալ նաեւ Սուրբ Հաղորդութեան: Խոստովանանք կը կատարուի արարողութեանց ընթացքին:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝	8.00
Ս. պատարագ	9.30
Քարոզ	11.15
Խաղողօրհնէք	11.45

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ, Օգոստոս 14: Պատարագ՝ ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք ժամը 11.30-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15: Պատարագ, ժամը 10-ին: Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս Հոգեւոր հովիւ
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30, Պատարագ՝ 10, Քարոզ՝ 11, Խաղողօրհնէք՝ 11.45:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Այս Կիրակի առաւօտ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.
ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.
ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՌՈՒՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶՈՒ
1976 - գին 120 Ֆ.
ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգացումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսուցում մը կը ջամբէ:

— Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատեւել առանց ձեզի:

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը:

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տնօրէնութիւնը կ'առաջարկէ ձեզի.—

- Բացումը մանկապարտէզի մը՝ օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով:

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ արուարձաններու փոքրիկներուն համար:

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակներուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթարանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար(արձանագրութեան ծախք՝ 150:

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշադին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ):

— Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ
ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝
Տիկին ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻԼԵԱՆԻ
որ ձեզ կ'ընդունի.-

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ժամը 10—էն 12 - Երկուշաբթիէն — Ուրբաթ:

1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible] ւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.236 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.236

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՏԵՂԱՑԻՆ

11-ՐԴ ՀՐԱԴԱԴԱՐԷՆ ԱՌԱՋ

ՌԵԿԸՆ "ԿԸ ԲԱՐԿԱՆԱՅ" ՈՒ ԿԱՐԳԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՊԵԿԻՆԸ

128 ՄԵՌԵԱԼ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 400 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հինգշաբթի օր, Լիբանանի Նախարարապետը ձայն կը բարձրացնէր եւ կը պահանջէր Հապիպէ, անմիջապէս դադրեցնել ռմբակոծումները, եթէ Իսրայէլ շարունակէ իր ռմբակոծութիւնները: Արդարեւ, առաւօտեան 6-էն սկսած էին տեղալ ռումբերը արեւմտեան - Պէյրութի վրայ, մինչ Պեկին համաձայնութիւնը տուած էր Պաղեստինցիներու պարպումին համար: Ուրեմն, կ՚ըսէր Ուազզան, ինչ կը նշանակէ շարունակել ռմբակոծութիւնները, երբ ՊԱԿ բոլոր զիջումները ըրած է այլեւս: Ռեկըն խսկ, ի վերջոյ, կը բարկանար եւ հեռաձայնը կը բանար Պեկինի, հրահանգելով որ անմիջապէս վերջ տայ զինուորական գործողութեանց: Պեկին կառավարութիւնը կը հրաւիրէր արտակարգ նիստի եւ հոն առաջին անգամ ըլլալով, Պաշտպանութեան Նախարարը՝ Շարոն փոքրամասնութեան մէջ կը մնար եւ չէր կարենար դառնութեամբ յայտարարելու. - «Ասպարէզիս, ամէնէն ծանր կառավարական նիստը ունեցայ»: Փոխ - վարչապետն կ՚ըսէր.- «Չորեքշաբթիի եւ Հինգշաբթիի, իսրայէլեան զինուորական գործողութիւնները կը հակառին իսրայէլեան կառավարութեան նախորդ որոշումներուն»: Արդարեւ, երբ երկու ամսուան բանակցութիւններէ ետք, ելք մը կը տեսնուի, այլեւս ոչ ոք կրնայ հասկնալ այն կատաղութիւնը, որով Իսրայէլ կը շարունակէ հարուածել կիսաքանդ քաղաք մը, այն համոզումը գոյացնելով թէ իր բուն նպատակը արմատական բնաջնջում մըն է: Պեկին վստահութիւն չունի Պաղեստինցիներու խոստումներուն եւ իրեն համար վերջնական լուծումը ֆիզիքական մաքրագործում մըն է: Օրինակ, Իսրայէլ պահանջած է արաբական երկիրներ երթալիք պաղեստինցի զինուորեալներու ցանկը, բայց կարգ մը տեղեկութիւններու համաձայն, Արաֆաթ խաբերայութիւն մը կը պատրաստէ: Այսինքն, բուն ցանկերը պատրաստ են եւ պայմանաժամ հարկաւոր չէ, եթէ ՊԱԿ-ը կը մերժէ հաղորդել պատճառն այն է որ, չինծու ցանկ մը կը պատրաստէ, ուր խառն ի խուռն պիտի տայ պաղեստինցի զինուորեալներու եւ ազգայնական Լիբանանցիներու անունները: Այդ ձեւով Լիբանանցիներ դուրս պիտի ելլեն եւ ուրեմն ուզած ատեննին, այդ ինքնութեան տակ ալ կրնան վերադառնալ Լիբանան, մինչ պաղեստինցի կռուողները Պէյրութ մնացած կ՚ըլլան: Կայ նաեւ թիւի հարցը, Հապիպ եւ լիբանանցի իր խօսակիցները 6 - 7 հազարի մասին համամիտ են, Իսրայէլ՝ 12 հազար կ՚ըսէ: Ամէն պարագայի մէջ, որքան ալ մէկը - միւսը խաբել ուզէ կամ փորձէ, «հրէաստէր»ի մը համար իսկ բաւական դժուար պէտք է ըլլայ արդարացնել քանդումի այն կատաղութիւնը, զոր Իսրայէլ կը դնէ քաղաքի մը վրայ, որ թշնամին իսկ չի ներկայացներ: Լիպերասիոն, Ուրբաթ, 48 օղանաւային ռմբակոծութեան մասին կը խօսի եւ լիբանանեան աղբիւրներու համաձայն 128 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 400 վիրաւոր: Բայց երբ թղթակիցներն քաղաքին ապրած ողբերգութիւնը կը պատմեն, կը դառնան «հակահրեայ», ինչ որ պատճառ եղած է որ Իւմանիթէ Հարցնում մը ընէ տարբեր հոսանքներու թերթերու թղթակիցներուն եւ պատասխան մը ուզէ սա պարզ հարցումին՝ «մամուլը կը չափազանցէ՞» ու Ֆիկարոյէն Մոնտ կամ Ֆրանս - Էնթէռ կը վկայեն թէ կը պատմեն՝ միայն իրենց տեսածը ու երբեմն նոյնիսկ կը զսպեն իրենց արտայայտութիւնը:

×

Իսրայէլի Նախարարապետը կրկին յարձակեցաւ Ֆրանսայի վրայ, հակահրէական ցոյցերուն եւ Ապահովութեան Խորհուրդի քուէարկութեան առթիւ:

× Անսպասելի կերպով յայտարարուեցաւ նաեւ, Պէյրութի մէջ, թէ նախագահական ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Հինգշաբթի Օգոստոս 19-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Երեքշաբթի օր, հեռատեսիլէն պիտի պատասխանէ երկու լրագրողներու: Նիւթն է՝ արտաքին քաղաքականութիւն, անշուշտ՝ Լիբանան եւ ահաբեկչութիւն: Այս առընչութեամբ՝ մամուլով անգամ մը եւս պարզուեցաւ երկու նախարարներու տարակարծութիւնը, որքան ալ Պատէնթէռ ճշդած ըլլայ որ կը խօսի ոչ իբրեւ Արդարութեան Նախարար, այլ՝ հրեայ համայնքի անդամ: Ներքին նախարարը Լաֆէ գնաց առջի օր, տեսնուելու համար Նախագահ Միթերանի հետ: Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնել ահաբեկչութեան դէմ: Պատասխանը դիւրին չէ: Առայժմ կառքերուն արգիլուած է դեսպանատուներու եւ հիւպատոսարաններու առջեւ կենալ: Ֆրանսացի գաղտնի ոստիկաններ, որոնք Վիէննա գացած են, վերջին ահաբեկչութեանց կապակցութեամբ, հոն իմացած են որ աւստրիական ոստիկանութիւնը տեղեակ էր որ ահաբեկիչներ Ֆրանսայի ճամբան բռնած են, վերջերս:

ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ Թրքական զբօսաշրջիկութեան գրասենեակին առջեւ հսկող ոստիկանը մահուընէ ազատած է, Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը, երբ կառք մը կրակ բացուած է իր վրայ, բայց գնդակները 10 մեթրով վրիպած են իրմէ:

ԱՍԱԼԱ-ի նոր սպառնալիքներուն արձագանգ եղած են Մոնտ եւ Քոթիտիէն տը Փարի: Առաջինը, յիշելէ ետք վերջնագիրը, որ տրուած է արեւմտեան հինգ երկիրներու, կ՚ըսէ նաեւ թէ մամուլի գործակալութեան մը յանձնուած զեկոյցով մը, ԱՍԱԼԱ-ն կը հաղորդէ որ ուրիշ գործողութիւն մըն ալ պիտի ընէ, Թուրքիոյ՝ «մարտիրոսացած հրամանատար՝ Յակոբ Յակոբեան» անուան ներքեւ: Զուիցերիա բաւական խիստ միջոցներ ձեռք առեր է, վերոյիշեալ սպառնալիքներուն առթիւ, օդակայաններու, կայարաններու եւ հանրային հաստատութեանց շուրջ:

ԱՆՐԻ ՖՈՆՏԱ, Հոլիվուտի վերջին հսկաներէն, մեռաւ սրտի տագնապէ, 77 տարեկանին: Իր առաջին մեծ դերն էր՝ Լէ Ռէզէն տը լա Քոլէռ: Քանի մը տարի առաջ, խաղաց նաեւ Անրի Վերնէօյի «Օձ»ին մէջ եւ այս մահուան առթիւ ալ, Ուրբաթ առտու 7.30-ի լուրերու ատեն, Աշոտ Մալաքեան ոգեկոչեց այն մեծ դերասանը, որ էր Ֆոնտա, բծախնդիր, կրթեալ եւ որ «քառասուն տարիէ ի վեր կը խաղայ, ինչպէս այսօր կը խաղան»:

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական դատախազը 14 ամբաստանեալի դէմ մահապատիժ պահանջած է: Հարիւր տասնեմէկ ծայրայեղ - ձախեր կը դատուին Պետութեան դէմ դաւի ամբաստանութեամբ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՃԱԿԱՏԱԳԻ՞Ր ԵՂԲԱ՞ՅՐ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

×

Մարդ մը կայ աչքերուս առջեւ: Գլուխը լաւ մը քաշած է: Ժամերէ ի վեր կը խըլմէ զինարբուքի սեղանի մը շուրջ, բարձրաձայն խնդալով եւ զուարճանալով իր ընկերներուն հետ: Քանի կը խմէ, այնքան կը տաքնայ, այնքան կ՚ոգեւորուի, եւ քանի կ՚ոգեւորուի, այնքան կը կորսնցնէ ինքն իրեն հակակշիռը: Քիչ վերջ խօսակցութեան մէջ զուարթութեան շեշտը կը տկարանայ, հոնկէ ներս կը սպրդի դառնութեան ու քիչ մը կռուազանութեան շեշտ մը: Յանկարծ ատրճանակ մը մէջտեղ կը հանուի: Կրակոց...: Մէկը արիւնլուայ կը փռուի: Միւսը կը ձերբակալուի ոստիկաններու կողմէ: Եւ ոճրագործը, շուարած, կամ հիասթափ, գլուխը կը ճօճէ.

- Ճակատագի՛ր, ազբարիկ, կ՚ըսէ, ճակատագիր: Մեր ճակտին այսպէս գըրուեր է:

×

Մարդուն ճակտին այսպէս գրուած է երկու հազար, երեք հազար տարիէ ի վեր: Չէ՞ որ մենք կոյրեր ենք, որոնք կը քշուին չար բախտի մը, անողոք ու անխիղճ բախտի մը կողմէ պարտադրուած ճակատագրի մը համաձայն: Տղայութենէս ի վեր ականջներուս մէջ դամուած կը մնայ ձայնը հելլէն ողբերգութիւններու մէջէն խօսող «երգչախումբ»երու», որոնք «ճակատագի՛ր, ճակատագի՛ր» կ՚արձագանգեն շարաշուք շեշտով ու յոռետեսութեամբ մը: Ճակատագիրն էր որ պահանջեց Իդիպոս Արքայէն սպաննել իր հայրը: Մենք անզօր ենք աստուածներու կամքին դիմաց, չենք կրնար ոստում ընել այն օղակին վրայէն, որ դրուած է մեր շուրջ: Անզօր ենք կասեցնելու մեր սայթաքումներն ու մեր սխալ քայլերը: Կը ձախողինք, որովհետեւ գրուած էր որ պիտի ձախողինք: Մարդկօրէն մեզի տրըւած չէ փոխել աստուածներու փափաքը...:

×

Երբ իր թշնամիներուն կողմէ ձերբակալուեցաւ, Մուսոլինի հեւեւեալը ըսաւ իր շուրջիններուն.

- Ինչ որ պատահեցաւ, պիտի պատահէր, եթէ այդպէս չըլլար, արդէն չէր պատահեր:

Մուսոլինիի այս խօսքը, քիչ մը աւելի ընտիր բառերով, կ՚արտայայտէ այն ինչ որ ամէն օր կ՚ըսէ հասարակ մամուլի ոճրագործը, կամ ձախողածը. «Ճակատագի՛ր, ազբարիկ, ճակատագիր, մեր ճակտին այսպէս գրուած է եղեր»:

Բայց ես մինչեւ այսօր չտեսայ կեանքիս մէջ յաջողած, բացառիկ դիրքերու հասած մէկը, այս կամ այն ազնիւ գործով զանգուածներուն համակրանքին արժանացած մէկը, որ մեր աչքին մէջ նայի եւ ըսէ. «Ճակատագիր, եղբա՛յր, ճակատագիր, մեր ճակտին այսպէս գրուած է եղեր»: Նայեցէք բոլոր անոնց, որոնք կը ծափահարուին բազմութեան ու պատմութեան կողմէ, որոնք յաղթանակի դափնիներու կ՚արժանանան: Անոնք, եթէ խօսին, պիտի պատմեն թէ ի՛նչեր ըրին այդ յաջողութեան հասնելու համար, ինչպէս աշխատեցան ու տքնեցան, ինչպիսի զոհողութիւններու յօժարեցան, ինչպէս աննկուն կամքով, հաւատքով ու յարատեւութեամբ շարունակեցին իրենց գործը: Անոնցմէ ոչ մէկը պիտի յիշէ «ճակատագիրը»: Եւ ոչ մէկը պիտի ըսէ թէ մարդկային կամքը անզօր է աստուածներու կամքին դիմաց:

×

Ճակատագրի դիցաբանութիւնը ստեղծուած է կարծես, որպէսզի մենք լուացուինք մեր բոլոր մեղքերէն: Զարաշուք դէպքերու պարագային մենք զոհեր ենք եւ ամէնէն ծանր յանցանքներն իսկ կը գործենք «անմեղ յանցապարտութեամբ» մը: Ինչո՞ւ մարդկային խղճմտանքին առջեւ մեղաւոր նկատուէինք, եթէ մեր կամքը չէ որ կը շարժէ մեր ձեռքը: Կը սպաննենք, բայց բախտն է որ սաննել կու տայ: Կը հայհոյենք, բայց բախտն է որ կը խօսեցնէ մեզ: Օրէնքները որքան ալ պատժեն մեզ, մենք մխիթարութիւն մը ունինք եւ կրնանք ըսել Մուսոլինիին պէս. «Զարկինք, որովհետեւ պիտի զարնէինք, եթէ այդպէս չըլլար, չէինք զարներ»:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 30 - ՕԳՈՍՏՈՍ 5)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին մէջ յօդուած մը ստորագրած է Նիկոլայ Խոխլով՝ Հայաստանի մասին: Յօդուածագիրը կը խօսի հայ մշակոյթի դարաւոր աւանդութեան, կարգ մը հաստատութիւններու, Ուիլեըմ Սարոյեանի աճիւնին Հայաստան փոխադրութեան եւ թաղման, հայ ժողովուրդի արձանագրած յառաջդիմութեան մասին՝ գիտութեան, տնտեսութեան եւ մշակութային մարզերու մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ախոյենութեան դարձի մրցումներուն առաջին հանդիպման, «Արարատ» ծանր պարտութիւն մը կրած է Լենինգրադի Զէնիթէն 0-ի դէմ 5 կէտով:

Դասաւորման գլուխն է Դինամօ (Մինսկ) 28 կէտով: Իրեն կը յաջորդեն՝ Արարատ 22 եւ Մետալիստ՝ 21 կէտերով:

ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս հայ, այնպէս ալ միւս ժողովուրդներու գլուխգործոցներուն, առասպելներուն, հէքեաթներուն եւ առակներուն մէջ շատ կը խօսուի մեղուի, մեղրի ու մոմի մասին: Հայկական գլուխգործոցներուն մէջ կը հանդիպինք մեղրի օգտագործման՝ իբրեւ զօրաւոր եւ շատ պիտանի սնունդ:

Ջէնով Յօվան տղի անուն իդի Դաւիթ,
Տղէն առից, իդի թորբէն, էթալ թիւ,
Տիկ մը մեղր, մէկ՝ կարագ էբարձ,
ԶԴաւիթ առից, գնաց Մսրայ քաղաք…

Ծծկեր Դաւիթը Մըսր կը տանին, որպէսզի Իսմայիլ Խաթուն անոր կաթ տայ: Փոքրիկ Դաւիթ որոշ ժամանակ ետք այլեւս չընդունիր կուրծքը եւ երեք օր անօթի կը մնայ: Իսմայիլ Խաթուն մարդ կը ղրկէ Սասուն, որ Մհերի տունէն մեղր ու կարագ բերեն, կերակրեն Դաւիթը.

Մեղրով, կարագով Դաւթին պահեց
Իսմայիլ խաթուն
Թէ ուրիշ տղէք տարով կը մեծնան,
Դաւիթ օրէ օր կը մեծնար:

Մեղրամոմի մոգական ուժը պատկերացուած է հայկական ժողովրդական հէքեաթներու մէջ:

Մեղրի հետ կապուած տեղանունները հայկական լեռնաշխարհի մէջ շատ են: Յիշենք անոնցմէ մէկ քանին:

ՄԵՂՐԱՁՈՐԸ կը գտնուի Սասնոյ՝ Գելիէգուզան եւ Խզգարդ գիւղերու մօտ: Այդ գիւղերու ճամբուն, Գելիեսանի աջ ափէն, կ'անցնի վիշապ մը, սարի լանջին քսուելով: Ճամբայ կը բացուի, որ Հուշփի (վիշապի) ճամբայ կը կոչուի: Վիշապը այդ լեռնէն անցնելով, կ'իջնէ ձոր մը եւ հոն կը փչէ շունչը: Մօտիկ Խզգարդ գիւղէն բոլոր մեղուները դուրս կ'ելլեն փեթակներէն եւ կ'երթան, կը թափին վիշապին վրայ: Գիւղին բնակչութիւնը կ'երթայ պարսի եռեւէն, մեղրաձորի մէջ կը հանդիպի սատկած վիշապին, որ ծածկըւած կ'ըլլայ մեղուներու ամպով: Մեղուները տուն վերադարձնելու ճարը չգտնելով, գիւղացիները երեկոյեան գիւղ կ'երթան: Քանի մը օր ետք բոլոր մեղուները կը վերադառնան, երբ վիշապէն հետք չի մնար: Հոսկէ ալ տեղանունը՝ Մեղրաձոր:

ՄԵՂՐԱՔԱՐԸ կը գտնուի Մուշ քաղաքի հարաւային կողմը, Տիրկատար լերան լանջին: Տիրկատար լերան վրայ կը գտնուէր Տէր ատուծոյ մեհեանը: Տիրը սովորութիւն ունեցած է նստիլ այս քարին վրայ եւ ուտել յատկապէս իրեն համար պատրաստուած մեղրը, որ կը պահուի մօտիկ քարայրի տասը կարասներու մէջ: ՄԵՂՐԻ ՔԱՐԵՐՈՒ մասին յիշենք Խաչիկ Դաշտենցի «Ռանչպարների կանչը» վէպին մէջ գրածը. «Մաշտոցի գրերից առաջ Հայաստանում եղել են քարէ հեթանոս մատեաններ, Երբ թշնամին մտել է Տարօն եւ սկսել է դրանք ջարդել, նրանց միջի բոլոր գրերը մի ակնթարթում դարձել են մեղուներ եւ աղմկալի փախչելով քարէ մատեաններից՝ պարս են կապել Ծծմակի եւ Ծիրն կատարի ապառաժներին: Այնտեղ իր մոլեգին սլացքի մէջ անշարժացած մի գաղաթ կայ թուխ ժայռերով, որ կոչւում է Մեղրի քարեր»:

ՄԵՂՐԱԳԵՏԸ կը գտնուի Տարօն, Ջուխարի դաշտը: Գիւղի երէցկնոջ հաց թըխելու ատեն՝ աղքատ մը կը մօտենայ եւ թարմ հաց կը խնդրէ: Տիրուհին կուտայ հացը, ապա աղքատը պանիր կը խնդրէ, տիրուհին պանիր ալ կուտայ: Աղքատը համբոյր ալ կը խնդրէ: Տիրուհին դէմքը կը մօտեցնէ անոր: Այդ միջոցին քահանան կը մտնէ ու կը տեսնէ, կը զայրանայ տիրուհիի արարքին վրայ: Տիրուհին կ'ըսէ՝ Քրիստոսի սիրոյն խնդրեց, չկրցայ մերժել»: Քահանան կ'ըսէ. «Քրիստոսի սիրոյն համար նետուիր վառ թոնիրը»: Եւ երբ տիրուհին կը նետուի թոնիրը, բոցավառ թոնիրը իսկոյն կը լեցուի մեղրահամ ջուրով եւ գետ կը բըխի: Տիրուհին ձուկ կը դառնայ ու կը մնայ գետի ակին մէջ: Ըստ այս աւանդութեան, Մեղրագետի աղբիւրը այդ տիրուհիին թոնիրն է, ուրկէ սկիզբ կ'առնէ Մեղրագետը (Խ. Դաշտենց, «Ռանչպարների կանչը»):

Մշեցիներու եւ Սասունցիներու մօտ պահպանուած են եւ այսօր ալ հարսանեաց հանդէսներուն մէջ կ'երգուին մեղրագետի ու Մշոյ դաշտի գեղեցկութեան մասին երգեր, ուր կը ներբողուին Մշոյ դաշտի մշուշով ու կանաչով պատած սարերը, պաղ աղբիւրներն ու քչքչան գետերը, անոյշ օդն ու ջուրը, կենդանական ու բուսական աշխարհը, Մեղրագետի ջուրի բուժիչ եւ օգտակար ըլլալը.

Մըր Մշու դաշտը շատ անոյշ հով է,
Մեղրն ու մթերքը առատ ու ծով է,
Մըր Մեղրագետը շատ առատ գետ է,
Ուր զուլալ ջուրը հիւանդի դեղ է:

ՄԵՂՐԱԾՈՐ գետակը կը բխի Արգէսափ բլուրներէն: Անոր եզերքը կան անմատչելի ժայռեր, որոնց մէջ հինէն մեղուները իրենց փեթակները շինած են: Ամառը, երբ արեւը կը զարնէ ժայռերուն եւ կը տաքցնէ, փեթակներուն մեղրը կը հալի, կը հոսի վար, դէպի գետակը եւ կը քաղցրացնէ անոր ջուրը: Անոր համար ալ այս գետակը կը կոչուի Մեղրածոր:

Կայ նաեւ այսպիսի աւանդութիւն մը:

Անգամ մը մեղուները կ'ըսեն Սողոմոն իմաստունին. «Մենք ոսկի կը շինենք, իսկ դուն թոյլ տուր՝ որու որ խայթենք, մեռնի»: «Ոչ, - կ'ըսէ Սողոմոն իմաստուն, - մարդոց կեանքի գնով չեմ ուզեր ոսկի ստանալ, աւելի լաւ է, որ դուք մեղր շինէք, եւ եթէ որեւէ մէկը խայթէք, դուք մեռնիք»: Այդ օրուընէ մեղուները կը զգուշանան մարդը խայթել, որպէսզի չմեռնին:

Մեղուի ինքնապաշտպանութեան միակ զէնքը անոր խայթոցն է, զոր կը գործածէ միայն այն ժամանակ, երբ վտանգ մը կը սպառնայ իրեն ու փեթակին: Մեղուի ինքնապաշտպանութիւնը փաստօրէն կը դառնայ ինքնասպանութիւն: Երբ մեղուն կը խայթէ մարդիկն ու կենդանիները, խայթը սուր ակռաներու պատճառով կը կառչի թշնամիի մարմնին: Եւ երբ մեղուն կը պոկուի ու կը հեռանայ, խայթին հետ կը պոկուին ու դուրս կ'ելլեն նաեւ անոր ներքին օրկանները, մկաններն ու ջիղերը: Այդ ալ կը դառնայ մեղուի մահուան պատճառը:

Ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ շատ կը հանդիպինք աշխատասէր ու ժըրաջան միջատի գովքերու: Ահաւասիկ անոնցմէ նմոյշ մը.

Մեղուին բողոքը

Տարին տասներկու ամիս,
Ծաղիկ կրեմ լեռներուն,
Ապրանք կ'ընեմ ձագերուս:
Երբ որ աշունը կուգայ,
Մուխը կուտան աչքերուս:
Խայթեմ՝ կ'ելլեմ արեւուս,
Չի խայթեմ՝ կ'ելլեմ ձագերուս:

Հայկական շատ մը հանելուկներու մէջ առանձին արձագանգներ պահպանուած են մեղուապահութեան եւ անոր պարնչուող առարկաներու եւ երեւոյթներու մասին:

Հին ժամանակ, հարսանեկան հանդէսներու շուրջպարերու ատեն պարողները կը բաժնուէին զոյգերու եւ պարելով ու երգելով, հարց ու պատասխանով, փեսայի ու հարսի գովքը կը հիւսէին: Այդ երգերուն մէջ շատ կը յիշուէին նաեւ մեղուն եւ մեղրը: Մէջբերենք Ալաշկերտի հարսանեաց հանդէսի եւ Բուլանըխ գիւղի խնոցի հարողներու երգը.

Հա կնատ մեղու,
Հա կնատ մեղու,
Դու քո կնատ թեւեր վրու
Սարից սար աս էրթըլու:

Հար ծծում, հար ծծում,
Տանիմ բերիմ դմբցում,
Մեղր ու կարագը ընձի,
Թան ու թանջուրը քըզի:

Մեղրն ու մեղուն տեղ գտած են նաեւ առակներու մէջ: Մեղրի առատութիւնը աչքի կը զարնէ նաեւ հայկական միջնադարու առակագիր Վարդան Այգեկցիի առակներուն մէջ: Յովհաննէս Թումանեանի «Մի կաթիլ մեղր» պոէմի աղբիւրը Վարդան Այգեկցիի «Կաթ մեղու պատերազմի» առակն է:

Ֆրիկ եւս իր քառեակներուն մէջ գրուած է մեղրի արտադրութիւնը եւ կեանքի մէջ նկատուող լաւագոյն բաները բաղդատած անոնց հետ: Կեանքի թեմաներով գրած իր ոտանաւորներէն մէկուն մէջ Ֆրիկ կալի չքեղութիւնը համեմատելով ոսկիի հետ, լծասարքի նրբութիւնն ալ կը բաղդատէ մոմին հետ.

Հօ որ ոսկի կալ կու կ'ուտեն,
Սամու մազիքն կու ձգեն,
Ինձ հողեղէն եզն ի լուծին,
Իր մոմեղէն լուծն ի վիզին:

Սայաթ Նովա իր բազմաթիւ երգերուն մէջ, սիրուհիին գեղեցկութիւնն ու քընքշութիւնը, հմայքն ու նազանքը կը բաղդատէ մոմի հետ:

Հայկական հոգեւոր մշակոյթին մէջ կան նաեւ մեղուագովքեր ու հմայագիր, որոնք կը բովանդակեն՝ մէկ կողմէ մեղուի աշխատասիրութեան եւ բարիք ստեղծելու ունակութիւնը, միւս կողմէ՝ մեղուափեթակն ու մեղուանոցը չար աչքէ պահպանելու շնորհքը: Այսպիսի մեղուագովք - հմայագրերու յաճախ կը հանդիպինք ձեռագիրներու մէջ: Մատենադարանի 10148-րդ ձեռագիր բժշկարանին մէջ զետեղուած «Գիր մեղուի» վերնագիրը կրող քառեակը հետեւեալն է.

Որ անարիուն ես՝ կենդանի
Եւ անհովիւի ես՝ արօտի,
Որ անբեռն ես՝ անշալակ,
Բերէք լերան, ի բարին:

Անծանօթ գրիչը կ'առաջարկէ այս քառեակը գրել եւ փակցնել փեթակին. «Գրէ եւ փէգակն կպուր»: Այս արտայայտութիւնը ցոյց կուտայ, որ քառեակը մեղուի մասին գովք - հմայագիր է: Որպէս Թալիշան մեղուափեթակներու վրայ, փեթականոցներու դռներուն եւ պատերուն փակցուցած են ու տակաւին կը փակցնեն զանազան իրեր ու առարկաներ:

Մշեցիները ժամանակին իրենց փեթականոցի պատին կամ ճակատին, սիւնի գրնդիկի ու գերաններու վրայ, փակցուցած կամ կախած են սուրբ Սարգիսի ձիուն պայտը, իսկ հիւսուած փեթակներու վրայ կախած են կապոյտ ուլունք, խղունջներու զրահ ու պուտկի քերէջ, կամ այլ երկաթի կտոր մը, ուր չար աչքէ, չար Նազարէ հեռու ըլլայ փեթականոցը, մարդոց աչքը չըլլայ մեղուներուն վրայ, «չըմքի մեղուն չուտ աչք կ'եղնի»: Շամլուղցի մեղուապահ Ալեքսի Գրիգորեան կ'ըսէ. «Լոռիի մէջ կը հաւատան, որ չար աչքը կը վնասէ մեղուներուն, անոր համար ալ կանայք աղբ չտեսնել կուտան եւ կը ցանեն փեթակներու…

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԲ.

Այժմ Արամ ո՛չ կրնայ ըսել թէ ամուսնացած է, ո՛չ ալ կրնայ ըսել թէ ամուրի է: Չէ կարող ներկայացնել Սաթենիկը ոչ մէկ ընկերութեան մէջ. իւր նոր ծանօթներու հետ ընտանեկան յարաբերութիւններ հաստատելէ խոյս կուտայ: Անցեալ Կիրակի իւր դեսպանատան մի քանի պաշտօնեաներն իրենց կիներով, որք ամազոն եղած են, Մասլաք գնացեր են: Արամին առաջարկած են որ միասին գայ ընտանեօք. իւր վիճակը չեն գիտեր: Արամ բռնադատուեր է մերժել, բայց սիրտը շատ նեղացած է: Վերջապէս, կ'ըսէր բարկանալով, թէ չէ՛ կարող տարին տասներկու ամիս տունը նստիլ «իւլիկ ոլրել»: Այս պատմելով Շահնազար կը խնդար, մենք ալ կարող չեղանք խնդալնիս բռնել: - Եթէ շատ հարուստ լինէի, կ'ըսէ, եւ ոչ մէկ պաշտօնի մը կը հետամտէի եւ այն ատեն ամէն զոհողութիւն յանձն առնէի թերեւս, բայց հիմա չեմ կրնար: Կը հասկընամ թէ ըսելու չէի, բայց ըրած դըլտընուեցայ, ի՞նչ ընեմ, կեանքս չեմ կարող զոհել կնոջ մը: Տարօրինակ տրամաբանութիւն մը եւս կ'ընէ: Եթէ մէկտեղ նըստինք, թոյնս իրեն վրայ պիտի թափեմ, շարունակ պիտի կռուինք. ինքն ալ դըժբախտ պիտի լինի, ես ալ: Արդ՝ փոխանակ երկուքնիս դժբախտ լինելու, միայն ի՞նք թող քիչ մը նեղուի: Յետոյ, ի՞նչ կը յուսար հօր տունը:

- Անպիտան արարած, ըսաւ Ջերազ:

- Կ'երեւի թէ, շարունակեց, Յոյն տանտիրոջը հետ կարգադրութիւն մը պիտի ընէ Սաթենիկի բնակութիւն եւ ապրուստ ապահովելու համար: Եւ այսպէս կը կարծէ իւր պարտականութիւնը կատարած լինել. իբր թէ կին մը, Սաթենիկի պէս կին մը, միայն հաց ուտելու համար աշխարհ եկած լինի: Վերջապէս, բարեկամներս, ինչ որ ըսի զինքն համոզելու թէ՝ այդպիսի խորհրդէ մը ետ կենայ, զուր ջանք անօգուտ վաստակ եղաւ, մանաւանդ որ աւելին ալ կայ, պիտի ամուսնանայ:

- Պիտի ամուսնանա՞յ, ըսինք երկուքնիս միասին:

- Այնպէս խօսք մ'ալ ըրաւ. թուի թէ իւր սիրտը բաւական օթեւաններ ունի, ուր ամէն կարգի սէր կարող է իրեն իջեւան գտնել: Հօրեղբայրը ամէն կերպով առաջ կը մղէ այս ամուսնութիւնը: Այս մասին շատ չբացուեցաւ, բայց իւր խօսքերէն կրցի հետեւցնել թէ՝ հօրեղբայրն յաջողած լինելու է փառաւոր օժիտով գեղեցիկ աղջիկ մը ձեռք ձգել: Է՛հ, Արամ ինքը սիրուն երիտասարդ մ'է, նիւթական վիճակը լաւ, ընկերական աղէկ դիրք մը ունի, ապագան ապահով է, բնական է որ ամէն ոք փափաքի իրեն աղջիկ տալ: Հարստութիւն, հանգստութիւն, ընկերական դիրք, ընտանեկան գոհունակութիւն, այս ամէնը Արամի կարծեօք զոհողութիւն մը կ'արժեն:

- Բայց ո՛չ խղճի եւ պատուոյ զգացման զոհողութիւն մը, ըսի: Ինձ համար Արամ ոճրագործ մ'է:

- Բայց ո՞ր օրինօք պատժել. ոչինչ:

Շահնազար ուրիշ տեղեկութիւններ ալ հաղորդեց, զորս աստ պատմել աւելորդ է: Երեքնիս ալ տխրած էինք եւ զայրացած: Որոշեցինք այն տեղէն նամակ մը գրել Արամին եւ վերջին ճիգ մը ընել որ թերեւս յաջողինք զինքն համոզել՝ որ գթայ այդ խեղճ կնկան վիճակին վրայ: Սրտաշարժ նամակ մը գրեցինք: Բայց երբ շահը բարձրաձայն կը խօսի, միթէ բանաստեղծական զգացմունք, փիլիսոփայական մտածութիւնք կարո՞ղ են լըռեցնել այդ ձայնը: Նամակն եթէ երկար չլինէր, առաջ կը բերէի: Ջերազ խմբագրեց. ինչ որ կը ներշնչէին մեզ մարդասիրական զգացմունք, ամէնը մէջն էր: Շահնազար նամակն ապահովարար ձեռքը պիտի հասցնէր:

- Կարեւոր կէտը մոռցանք, ըսի. Սաթենիկ տեղեկութիւն ունի՞:

- Ո՛չ, դեռ չգիտեր խեղճը, եւ տարօրինակ բան մը ըսե՞մ ձեզ, յարեց Շահնազար, Արամ ինձմէ խնդրեց որ ես կամ մեզմէ ուրիշ մը յանձնառու լինի Սաթենիկի հաղորդել իւր որոշումը: Ես թէ՛ իմ եւ թէ՛ ձեր կողմանէ մերժեցի այդ յիմար առաջարկը: Վերջին խօսք մը. հիմար է հօրեղբայրը կը ջանայ որչափ կարելի է փութացնել ամուսնութիւնը, որպէսզի ո՛եւէ վտանգի տեղի չմնայ:

Ելանք Սրօնէքէն գնացինք, գտանք մեր ընկերներն. բայց վշտացած էինք, չկըրցինք զուարճանալ եւ շուտ վերադարձանք տեղերնիս:

(Շար. 16)

ԳՐԱՁԻԼ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԳԱՂՏԱԳՈՂԻ

Պրազիլի մայրաքաղաքին օդակայանին մէջ ճամբորդական օդանաւ մը կը գետնէր վայրէջքի ընթացքին: Փութով աշխատաւորներ կը սուրան կառքով եւ ստորօրէն կը ջնջեն օդանաւին ինքնութիւնը պարզող արձանագրութիւնն ու թիւը: Նպատակը կ'ըլլայ պարզ՝ ցոյց չտալ, որ արկածահար օդանաւը պրազիլական է:

Ընթացիկ պատկեր մը, որ յայտուն կը դարձնէ պրազիլական կեանքին մէկ երեսը: Տեղացիները իրենց խօսակցական լեզուով զայն կը կոչեն «փճացնել ինքնութիւնը»: Իսկ գործնական դետնի վրայ սակայն կը նշանակէ, կասկածելի կամ բաներ մը գիտցող անձի մը առեւանգումն ու սպանութիւնը:

Այլ օրինակ մը: Քանի մը ամիս առաջ յատուկ բաժնի քաղաքական դադոնի ոստիկանութիւնը, Ռիօ Կրանտէ տօ Սուլ հարաւային նահանգին մէջ, չորս - հինգ տարուան իր գաղտնի թղթածրարները կը փճացնէ դաշտի մը մէջ կրակի տալով զանոնք:

Պրազիլական առօրեային մէջ իրենց յատուկ դերը կը կատարեն իշխանութիւններուն կողմէ կազմուած, բայց օրինական որեւէ հիմք չունեցող քաղաքական ապաարկութեան յատուկ բաժինները: Անոնց գործունէութեան դաշտը կ'ընդգրկէ պրազիլական կեանքին բոլոր երեսները՝ տեղականէն մինչեւ կեդրոնականը: Մենատիրական վարչակարգի մը հին երեւոյթն է, որ չատ բնական կերպով կը շարունակուի մինչեւ այսօր. - հսկել, լրտեսել ինչ որ կը կատարուի կամ կ'ըսուի երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Եւ, բնականաբար, հակազդել բիրտ միջոցներով:

Գիտե՞ս, որու հետ կը խօսիս-ը, ընթա-

ցէկ արտայայտութիւն մըն է. սակայն կը լսուի հազար ու մէկ անգամ հարցաքննողներու կողմէ: Միաժամանակ սակայն ցոյց կու տայ տուեալ պաշտօնատարներուն բացարձակ ուժը՝ անտեսել օրինականութիւնը:

Ճիշդ է, որ զինուորական 18 տարուան տիրակալութիւնը իր հրապարակած հրահանգներով եւ հրամանագիրներով, ատրճան մը աւելի կ'ամրապնդէ իրաց այս վիճակը: Բայց պէտք է խոստովանիլ, թէ երեւոյթը շատ հին պատկեր կը պարզէ, այլ խօսքով սաոնցմով չսկըսիր:

- Երբ իշխանութեան գլուխն անցանք 1964-ին, դիտել կու տայ ծովակալ Եուլիօ տէ սա Պիէրէնպախ, անգամ երկրին մայրաքաղաք Պրազիլիայի Զինուորական Գեբաղոյն Ատեանին, կը մտածէինք, թէ ներքին հարցերուն կէսը կը բխէր Համայնավարութենէն, կէսն ալ ապականած կարգ ու սարքէն: Յաւօք, հաստատեցինք, թէ այս վերջին իրողութիւնը կը ներկայացնէր ներքին հարցերուն 90 տոկոսին պատճառը: Դժբախտաբար, դեռ շատ ընելիքներ ունինք այս ուղղութեամբ:

Պրազիլիոյ ոստիկանութիւնը գրեթէ գերծ կը մնայ քաղաքացիական հակակշիռէն, այն օրէն ասդին, երբ ապահովութեան ուժերը բանակի կեդրոնին հսկողութեան տակ կը դրուին եւ դատարանի դրութիւնն ալ փոփոխութեան կ'ենթարկուի 1969-ին: Այդ օրերու տրուած պատճառաբանութիւնն էր՝ պայքարի ուժեղացումը ձախակողմեան տարրերու, շարժումներու եւ արձակաղէններու դէմ: Դրութիւնը անփոփոխ կը մնայ այս վերջիններուն հաշուեյարդարէն ետք:

Պրազիլացի հեղինակ մը՝ Փաօլօ Սերճիօ Փինհէյրօ, յատուկ քննութեամբ մը 129 սպաննուածներու պարագան կը մատնանշէ մանրամասնութիւններ տալով: Բոլորն ալ տեղի կ'ունենան Սան Փաօլօի մէջ Ռօթա անունով մկրտուած յատուկ ջոկատի մը կողմէ:

Հեղինակին գիրքը կը կոչուի Ա. Վիօլենսիա Պրազիլէյրա: Նկարագրութիւնները քիչ այլազանութիւններ կը պարունակեն: Աննշան տարբերութեամբ՝ բոլոր սպաննուածներուն պարագային ալ նոյն բացատրութիւնը կը տրուի պաշտօնական մարմիններուն կողմէ. - կասկածելիի մը կը տեղեկացուի, թէ ձերբակալուած է. այս վերջինը զրպանէն կը հանէ դանակ մը կամ ատրճանակ մը ընդդիմանալու մտադրութեամբ: Ոստիկանները կը հարկադրուին կրակել, իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միակ միջոց: Կասկածելին կը սպաննուի տեղն ու տեղը: Հեղինակը կ'աւելցնէ, թէ բոլոր միջադէպերուն ընթացքին ալ ապահովութեան ուժերը ոչ մէկ կորուստ կ'արձանագրեն: Ոչ մեռեալ, ոչ իսկ վիրաւոր:

Բոլոր անոնք, որոնք կը հաւատան թէ իրաց այս վիճակը կրնայ վերջ գտնել, պէտք է առնուազն սպասեն մինչեւ Նոյեմբեր ամիսը, զինուորականներուն խոստացած թուականը ազատ ընտրութիւններու համար:

Թ. Ա. Թ.

վրայ, կամ աղը կը փաթթեն լաթի մը մէջ ու կը դնեն փեթակներէն մէկուն մէջ»:

Անցեալին մոմը այնքան թանկագին վառելանիւթ եղած է, որ անոր գողութիւնը պատժուած է ամէնէն խիստ օրէնքներով: Իսկ մոմի կորուստն ու վառուող մոմի հանգիլը եկեղեցւոյ կամ ընտանիքի մը մէջ համարուած է տուեալ համայնքի ու ընտանիքի համար գէշ նշան, անոր համար ալ, ինչպէս կը պատմէ ժողովուրդը, հայ նահապետական ընտանիքներու 40 հարսեր կանգնած են սինին մօտ, որմէ կախուած էր վառուող մոմը կամ մոմով վառուող ճրագը, կարգով աւել - ցուցած են մոմը, որպէսզի ճրագը չմարի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍՈՖԻԱ գացած են (Յուլիսի կէսին) Երեւանի Մատենադարանի փոխ - տնօրէն պատմաբան փրոֆ. Յակոբ Փափազեան՝ Մատենադարանի միջնադարեան մատենագրութեան եւ դիւանային փաստաթուղթերու բաժնի վարիչ եւ Նիկոլա Գէորգով, Պուլկարիոյ հին ձեռագիրներու եւ փաստաթուղթերու հետազօտութեան նպատակով: Յուլիս 20-ին, «Երեւան» Կազմակերպութեան նախագահը՝ Տիրան Բարիքեան, ընդունած է հիւր գիտնականները եւ անոնց ծանօթացուցած կազմակերպութեան մշակութային - դաստիարակչական աշխատանքները: Փրոֆ. Յակոբ Փափազեան նշած է, թէ իրենք Պուլկարիա ժամանած են, որպէսզի երկրի զանազան գրադարաններու եւ յատկապէս Սոֆիայի Քիրիլ ու Մեթոտի ժողովրդական գրադարանին մէջ ծանօթանան եւ ուսումնասիրեն հին ձեռագիրներ ու փաստաթուղթեր, որոնք որեւէ առնչութիւն ունին հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի պատմութեան հետ:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ կազմուած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Թրըսթը, որուն նպատակն է՝ սատարել հայ մշակոյթի ծանօթացման, օժանդակել հայ ուսանողներու, օգնել հայկական կազմակերպութեանց, հաստատել կրթարաններ եւ մշակութային ու երիտասարդական կեդրոններ, հրատարակել հայագիտական պարբերականներ ու երկեր: Ընտրուած է Խնամակալութեան առաջին դիւանը: Այս առթիւ, Յարութիւն Մութաֆեան (ատենապետը) երեսուն հազար սթերլինով հաստատած է Մարիամ Մութաֆեան հիմնադրամը, իր մօրը յիշատակին: Հիմնադրամին եկամուտը պիտի յատկացուի Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան մշակութային ծրագիրներու իրականացման եւ հայ ուսանողներու օժանդակութեան: Այս նպատակով առաջարկուած է կազմել Հայ Ուսանողներու Օժանդակութեան Կեդր. Յանձնախումբ մը, զանազան միութիւններու ներկայացուցիչներով:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Սիփան» Միութեան ակումբին մէջ, Յուլիս 25-ին, տօնուած է Խանասորի արշաւանքի 85-րդ տարեդարձը, սկաուտական բաժնի կազմակերպութեամբ: Յայտագրի առաջին բաժնին մէջ տեղի ունեցած է սկաուտներու երդման արարողութիւնը, մասնակցութեամբ երկու հարիւր սկաուտներու: Երկրորդ բաժնին բանախօսած է Նորայր Էլսայեան:

Յուլիս 22-ին եւ 23-ին եւս նշուած է Խանասորի արշաւանքի 85-ամեակը, Հայ Համալսարանականներու Ընդհանուր Միութեան սրահին մէջ, «Խանասոր» Միութեան կազմակերպութեամբ: Ցուցադրուած են լուսապատկերներ՝ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը ներկայացնող:

×

ՊՈԼԻՍ գացած է Անգլիոյ Անկլիքան Եկեղեցւոյ պետը՝ Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոս Ռանսի, Յունաց Տիեզերական Պատրիարք Տիմիթրիոսի հրաւէրով: Յաջորդ օրը՝ Յուլիս 29-ին, Արքեպիսկոպոսը այցելութիւն մը տուած է Շնորհք Պատրիարքին: Մայր տաճարին մէջ կատարուած գոհաբանական աղօթքէն ետք Շնորհք Պատրիարք ողջոյնի ուղերձ մը արտասանած է (հայերէն), զոր անգլերէնի թարգմանած է Մեսրոպ աբեղ. Մութաֆեան: Շնորհակալութեան խօսքեր արտասանած է Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը: Ապա, Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, միայն հոգեւորականներու մասնակցութեամբ: Շնորհք Պատրիարք եւ Անկլիքան եկեղեցւոյ պետը նուէրներ փոխանակած են:

×

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ, Յուլիս 22-ին, մեռած է Գալֆայեան Տան Մայր՝ Արուսեակ Մխիթարեան, 86 տարեկանին: Ողբացեալը աւելի քան 50 տարիներու վաստակ մը ունի Գալֆայեան որբանոցէն ներս իբրեւ ուսուցչուհի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու, գիտութեան, պատմութեան եւ այլ դասերու: Մայր Արուսեակ 1917-ին մաս կազմած է Գալֆայեան Կրօնական Ուխտին, Զաւէն Պատրիարքէն ստանալով կուսակրօնութեան քօղն ու օրհնութիւնը: 1933-ին Մայր Աղաւնի Քէօսէեանի խնդրանքով եւ Մեսրոպ Պատրիարքի ձեռամբ ստացած է Դպրութեան չորս աստիճանները եւ ուրար կրելու արտօնութիւն: 1955-ին նշանակուած է Գալֆայեան Տան Մայր Աղաւնիի տեղակալն ու ընդհանուր փոխանորդը, իսկ 1964-ին՝ Շնորհք Պատրիարք, Որբանոցի հարիւրամեակին առթիւ, կխասարկաւագութեան աստիճան շնորհած է անոր, ապա՝ 1971-ին, աւագ սարկաւագութեան, նոյն ատեն կոչելով զինք Գալֆայեան Ուխտի Մայրութեան պաշտօնին:

Յուլիս 29-ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է Մայր Արուսեակի յուղարկաւորութիւնը: Ներկայ եղած են հոգեւորական դասն ու համայնական մարմիններու ներկայացուցիչները: Արարողութեանց նախագահած է Շնորհք Պատրիարք, որ դամբանականով մըն ալ վեր առած է ողբացեալին 70-ամեայ ծառայութիւնները Ուխտին: Մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հաճի Մուսան նախապէս 12 ջորիներով տեղափոխած էր իր արժէքաւոր ունեցածները Գարափունարի անառիկ բերդը Սասունի: Կը տեսնէք, ընկերներ, մեր կռիւը Թրքաց բանակին դէմ աւելի լուրջ եւ տեւական կերպարանք կը ստանայ: Հեռուէն, մօտէն, արդէն սկսած են հայ կամաւորներ գալ, բայց առայժմ կարելիութիւն ու հնարաւորութիւն չունինք զանոնք զինելու: Ապահով է նաեւ մեր թիկունքը: Հակառակ պարագային՝ գետը մեր հսկողութեան ներքեւ է, իսկ գետէն անդին՝ շատ հեռու չէ քիւրտ Պէտիր Պէյի սահմանը: Պէտիր պէկ խոստացեր է նոյնիսկ տեղ տալ մաս մը Վարդաձորի լերան բնակիչներուն՝ մինչեւ որ ձմեռն անցնի: Մենք առիթ կ'ունենանք յաճախ

խօսելու Հաճի Մուսայի հետ: Հետաքրքիր բաներ ունի պատմելիք իր մեծ հօր, Հաճի Սահիտէն, մանաւանդ բանաստեղծ Ահմէտ Հանիէն: Ան ընդունակ է շատ ջերմ բարեկամ դառնալ: Կը յիշէ, եւ երբեմն ալ կ'արտասանէ կտորներ Ահմէտ Հանի բանաստեղծութիւններէն: Բանաստեղծին ձեռագրերը իր տան թանկագին իրերուն հետ կը մնան միշտ, այժմ տեղափոխուած՝ Գարատաղի ամրոցը: Մեզի հետ է նաեւ Ճէլալ աղան, որ կը տիրէ ու կը ոգեւորուի մեզի հետ: Ան կռուին վրայ կը նայի որպէս նարտի խաղ եւ ունի իր ուրոյն ռազմավարութիւնը: Վրաններուն մէջ միշտ ալ մէկը կը գտնէ նարտ խաղալու: Արդէն իր ոչխարներէն հօտ մը ճամբայ ելած է, մեր կռուողներուն համար: Մուրատն ալ կ'ընդունի, որ Խալիլին խորհուրդները կարեւոր են դաշտային պատերազմի համար: Մեր խմբապետներու կռիւը առհասարակ լեռներու կռիւ եղած է: Առայժմ կռիւը մեծ յարձակողականի սկսած չէ: Խալիլ կ'աշխատի կռիւը չափի տակ պահել, ըստ իր սորված ռազմավարութեան: Հաճի Մուսան եւ Մուրատը միշտ ալ յարձակողական եղած են, իսկ Սասոն երբեք չի՛ կրնար ըմբռնել դանդաղ կռիւ: Մինչեւ հիմա Հաճի Մուսայի կողմէն եղան երկու յարձակումներ: Ան աւելի յաջող է, ճակատ ճակատի, սուրերով յարձակումներու եւ ձիու խաղերուն մէջ: Ես տեսայ զինք, իր մէկ կռուին մէջ եւ զարմացայ, որ այն ատեն, պարտուեցաւ մեր հրաշք տղայէն, Մարտիկէն: Հաճի Մուսան, դէպի Ջիաթռնուկի կողմն է, որ կը յառաջանայ ամրացնելու համար դէպի լեռ տանող ճամբան: Մեզի համար կարեւորը, անցքի մը գրաւումն է, ուրկէ պիտի կըրնանք ապահով վար իջեցնել Վարդաձորի բնակիչները: Ատեն - ատեն, ուժեղ յարձակողականներ կ'ըլլան լերան մեր փէտայիներուն կողմէն: Կ'իմանանք, որ Երզնկայէն պահեստի թրքական նոր ուժեր ճամբայ ելած են ուղտերով եւ ջորիներով, Վարդաձորի կռուին համար:

«Երէկ վերադարձաւ Խալիլին ընկերը, Ալին եւ խօսեցաւ, որ քիւրտ Շէյխ Պէտիր Պէկը, պատրաստ է իր ուժերով պաշտպանելու գետին անցքը, նահանջի մը պարագային: Իսկ Հիւսէյն Զատէն պատրաստ է նոյնպէս իր ուժերը տրամադրել, եթէ Հաճի Մուսան իր կռիւները տանի Քիւրտիստանի մը համար:

«Այս երեք շաբթուայ ընթացքին՝ միայն մէկ անգամ կրցանք յարաբերութեան մէջ մտնել լերան բնակիչներուն հետ, Քիւրտի մը միջոցով, որ բաւական վըտանգներէ անցած է, մինչեւ ցոյց տուած է իմ նամակը՝ Վարդանին:

«Հինգ օր առաւ մինչեւ ստացայ պատասխանը նոյն քիւրտին միջոցով: Վարդանը կը գրէ, որ հակառակ շատ ծանր պայմաններուն, ժողովուրդը խանդավառութեան մէջ է: Արդէն լուրը ստացած են, որ Մուրատը, Հաճի Մուսան, հայ եւ քիւրտ ուժերով, եկած են Վարդաձորի լերան բնակիչները ապահով վար առնելու: Այդ բոլորին մէջ տխուրը միայն Զէյնապն է: Ան երբ կը լսէ Հաճի Մուսային անունը, որ Հայերուն հետ միացած լեռ պիտի բարձրանայ, կ'ըսես էն նաշխուն թռչունին վրայէն ուրուրի շուք մը կ'անցնի: Խեղճ աղջիկը չգիտէ, թէ ի՛նչ կը պատահի: Կը վախնայ Հաճի Մուսային զայրոյթէն, եւ կը կարծէ որ զինք Հ. Մուսայի տանողը մենք ենք, երբ ինք Սպիտակ Ձիաւորին կը սպասէ: Կը հաւատայ, որ Մարտիկը պիտի յայտնուի օր մը, ինչպէս կը յայտնուի երազներուն մէջ: Հիմա, էդ հերոսական աղջիկը ճնշես կը զգայ, որ բարեկամ չունի աշխարհի վըրայ, իսկ Մարտիկն ալ կ'ուշանայ:

(Շար. 626)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ · - *Խաչատուր Հասպանեան* 160 Ֆ · :

ՄԱՐՍԷՅԼ · - *Սեդրակ Ճամուսեան* 60 Ֆ · :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Նիսի մէջ, հայ կնոջ մը հսկելու եւ ընկերութիւն ընելու համար, կը փնտռուի հայախօս կին մը, միջին տարիքի: Հեռաձայնել (93) 20 - 17 - 29 *կամ՝ Փարիզէն ներկայացողի համար, Աղքատախընամի՝* 878 - 02 - 99 :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը) ներկայիս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 69-րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 16, 1982, *առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մոնրէալի Կեդրոնին մէջ, 805 Մանուկեան փողոց, Սէն Լօրան, Գէպէք, - Գանատա:*

Ներկայս 69-րդ Ընդհ. Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ Թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 23, 1982 *իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան ընդհանուր տնօրէնին կամ ղանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին.*

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, N. J. 07662 — U.S.A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1· *Ներկայացում եւ վաւերացում* 1981 *տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:*

2· *Ներկայացում եւ վաւերացում* 1981 *տարեշրջանի ընդհ. հաշուետուութեան:*

3· *Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:*

4· *Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:*

5· *Նկատառում Կեդր. Վարչ. Ժողովի յանձնարարութեան՝ անջատելու Հ. Բ. Ը. Միութեան Կազմական Վկայաթուղթը կանոնագրէն, արպէսզի միմիայն բարեփոխեալ Կազմական Վկայաթուղթը — Նեբածական եւ Յօդուածներ Ա. Բ. Գ. եւ ԺԳ. կ'արձանագրուի Տելաուէր Նահանգի պետական քարտուղարութեան մօտ, եւ կանոնագիրը բաղկանայ մնացեալ Յօդուածներէն:*

6· *Առաջարկներ եւ Թելադրութիւններ:*

7· Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Ր. Ֆ. ԿՐԵԿՈՐԻ — Ատենադպիր

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ — Ատենապետ

Մայիս 17, 1982
Սետըլ Պրուք, Ն. Ճ.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՎԻԷՆԻ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Ա. ՑԱՆԿ

Վիէննէն՝ Սուքիասեան Սուքիաս, Գալուստեան Վրէժ, Լուսարեւեան Հայկ, Գուլումեան Ժօզէֆ, Ուլուսուզեան Համբարձում, Քէշիշեան Թէօ, Դանիէլեան Յովակիմ, Մուրատեան Վազգէն, Տօլմաճեան Յարութիւն, Ալթունեան Մամբրէ, Ոսկանեան Ասատուր, Արզումանեան Սեպուհ, Թորոսեան Անդրանիկ, Ռստիկեան Սագօ, Խաչատուրեան Վանիկ, Արգարեան Արմենակ, Գալայճեան Րօժէ, Փափազեան Ծօ, Թօփալեան Յովհաննէս, Խաչատուրեան Անդօ, Զօպոյեան ընտանիք, Ուլուսուզեան Ժան, Նոր Սերունդ, Տէմիրեան Մարի, Թորոսեան Սարգիս 500-ական Ֆ.:

Ա. ցանկի գումար՝ 68.500 Ֆ.

(Շար.)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

Forum-Radio-Ararad

TOUS LES DIMANCHES — DE 10H. A 12H.

Une émission destinée aux Communautés Arméniennes de la Région Parisienne.

M. F. 98 Mhz.

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն

UMAF

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 15

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կը Պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն :

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.00-*ին*

Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-*ին*:

Երկուշաբթի, Յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-*ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Պատարագ ժամը 10.30-*ին*:

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է, Օգոստոս 1-*էն* - 31 :

Շ Ա Հ Ա Ն
Շ Ա Հ Ն Ո Ւ Ր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

քանիցս տպուած, միշտ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-*ին*:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE

GRANDE SOIREE MUSICALE

Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

avec

Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE – ÉTÉ 1982

— Spécial Stage de Danse, accompagné par Gérard MADILIAN

du 04 au 18 Septembre (nous consulter)

NOS PROCHAINS DEPARTS:

— du 4 au 18 Septembre - ARMENIE seulement
— du 11 au 25 Septembre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.
— du 25 Septembre au 8 Octobre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67, Rue Quincampoix — 75003 Paris
Tél.: 274. 27. 20

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83. 35. 03 ou (93) 88. 76. 08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88. 06. 41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76. 44. 23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
17

MARDI
17 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.237 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.237

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ

Երկուշաբթի օր, ծնած յոյսերը բաւական հող կը գտնէին, քանի կը թուէր որ Իսրայէլ որոշ զիջումներ ըրած է եւ «Հապիպ ծրագիրը» կրնայ ի վերջոյ յաջողիլ եւ լուծում մը գտնել արեւմտեան - Պէյրութի ողբերգութեան :

Հապիպ, որ կը շարունակէ, ամէն օր, Պէյրութէն Իսրայէլ երթալ - գալ, կիրակի Երուսաղէմ էր Պաղեստինցիներու եւ Լիբանանցիներու հակառաջարկները ներկայացնելու եւ Պեկինի պատասխան - ներն առնելու :

Իսրայէլեան կառավարութեան, Կիրակի օրուան հերթական նիստէն ետք, ոչինչ հաղորդուած է, հոն յայտնուած տեսակէտներուն կամ տրուած նոր որոշումներուն մասին, չխանգարելու համար ամերիկացի բանագնացին գործը : Կ'ըսուէր սակայն, թէ Իսրայէլ կարգ մը զիջում - ներ ըրած է, որոնց կարգին՝ անուանա - ցանկի հարցը : Այսինքն, Պեկին այլեւս մեկնող Պաղեստինցիներուն անուանա - ցանկը չի պահանջեր, այլ կը գոհանայ ամբողջական ցանկով մը, իւրաքանչիւր երկիր երթալիք Պաղեստինցիներու քանակին ճշդումով : Իսրայէլ այլ պահանջ - ներ ունի սակայն : Կ'ուզէ որ վերադարձուի իսրայէլացի օդաչու մը, գերի ինկած Պաղեստինցիներու ձեռքը եւ մարմինները ինը իսրայէլացի զինուորներու (1978-ի պատերազմին) : Իսրայէլ դէմ չէ նաեւ ֆրանսական, ամերիկեան եւ իտալական ուժերու հաստատման, որոշ երաշխաւորութեանց փոխարէն : Ասոնց առաջինը տուաւ Ֆրանսա, գրաւոր : Արդարեւ, Նախագահ Միթերան ապահովութիւն տուաւ Իսրայէլի, որ ֆրանսական զօրքը անմիջապէս կը քաշուի, եթէ Պաղեստինցիները չպարպեն քաղաքը :

Շաբաթավերջին, արեւմտեան - Պէյրութ աւելի խաղաղ էր եւ 11-րդ հրադադարը, զոր պարտադրած էր Ռեկըն Իսրայէլի, չէր խախտած :

Թակարդուած կառք մը պայթած էր արեւելեան - Պէյրութ :

×

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՑՈՅՑԵՐ

ԵՒ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

Կտանսկի մէջ է, որ շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցան Ուրբաթ օր, նաեւ ցոյցեր եւ ձերբակալութիւններ, ամբողջ շաբաթավերջին՝ Վարշաւա եւս : Կ'ոգեկոչուէր 2-րդ տարեդարձը 1980-ի առաջին գործադուլներուն : Ցոյցին հրաւէրը ըրած էր Սոլիտառիթէ գաղտնի թռուցիկներով :

Կիրակի օր, աւանդական ուխտագնացութիւնը տեղի կ'ունենար, Չենթոկովա, որ է երկրին պաշտպան սրբուհին՝ Սեւ Կոյսը : Շուրջ 300 հազար հոգիի առջեւ է, որ գերպ. Կլեմպ խօսած է :

Երկուշաբթի հասած լուրերու համաձայն 4 վիրաւոր կար եւ աւելի քան 250 ձերբակալութիւն կատարուած էր, բայց նոր ցոյցերու կը սպասուէր Երկուշաբթի օր :

×

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՀԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Թուրք - խորհրդային սահմանային ծանր միջադէպ մը պատահած է, առջի օր, եւ Անգարայի կառավարութիւնը շատ խիստ բողոքագիր մը ներկայացուցած է : Անգարայէն 1000 քիլոմեթր արեւելք, Կարսի քով Չըլտըրի մէջ է, որ թուրք երկու զինուորներ սպաննուած են խորհրդային սահմանային պահակներու կողմէ : Ըստ Թրքական աղբիւրներու, երկու զինուորները սահմանը դիւրիմացութեամբ անցած էին, բայց ոչ մէկ ազդարարութիւն եղած է եւ միջադէպը չէ կարգադրուած միջազգային օրէնքներու համաձայն : Անգարա «կը ցաւի որ, նման միջադէպեր կարգադրելու համար, Խորհ. Միութիւնը չգործադրէ այն լուծումները, որոնք ընդհանրապէս ընդունուած են եւ ձգէ որ երկու թուրք զինուորներ սպաննուին» : Թուրքիա միշտ կը սպասէ Կրեմլինի պատասխանին, որպէսզի հարցը լուսաբանուի : Միջադէպը պատահած էր, Երեքշաբթի Օգոստոս 10-ին եւ Անգարա իր պաշտօնական բողոքը ներկայացուցած էր Հինգշաբթի : Ուրբաթ, ԹԱՍ գործակալութիւնը կը յայտնէր թէ թուրք պահակները կրակ բացած են խորհրդային զօրքին վրայ :

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՊՈԼԻՍ՝

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԱՅՐՈՂ ՀԱՅԸ՝ ՄԵՌԱԾ Է

ՄԱՄՈՒԼԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Ինչպէս ծանօթ է, Երեքշաբթի օր, Պոլսոյ Թագսիմի հրապարակին վրայ, Արթին Փենիկ անուն Հայ մը փորձած էր անձնասպան ըլլալ, ինքզինքը այրելով եւ իրեն օգնութեան փութացած էր հանրակառքի մը վարորդը, գործածելով իր մարմինը : Ենթական այդ արարքով ուզած էր բողոքել ԱՍԱԼԱ-ի ահաբեկչական արարքներուն դէմ (տես՝ «Յառաջ», Օգոստոս 13) : Այրուածքները բաւական խոր եւ տարածուած ըլլալով, Արթին Փենիկ մեռած է Շաբաթ իրիկուն, ձերբահիւաշայի հիւանդանոցի այրուածքներու բաժինը, ուր փոխադրուած էր առաջին դարմանումները ստանալէ ետք Թագսիմի հիւանդանոցը : Իրեն այցելած էին Պատրիարքն ու զանազան անձնաւորութիւններ :

Փարիզեան կարգ մը օրաթերթեր ալ լուրը կը հաղորդէին, Երկուշաբթի առտու, ինչպէս Թրքերէն թերթերը :

Օգոստոս 15-ի «Հիւրրիյէթ»ը արձագանգ կը հանդիսանայ գլխաւորաբար Գերմանիոյ Թուրքերու վրդովումին եւ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԳԻՐՔԵՐ

Երբ ամառը կը հասնի, մանաւանդ երբ այլեւս քիչ ժամանակ կը մնայ տարեկան «ամենասուրբ» արձակուրդի օրերուն, եւրոպական մամուլի մէջ խլրտում մը կը սկսի. ի՞նչ գիրքեր կարդալ արձակուրդի ընթացքին : Եւ ահա հասակ - հասակ ծանուցումներ : Իւրաքանչիւր հրատարակչատուն կ'առաջարկէ իր կողմէ հրապարակ հանուած «ամառնային» կամ «արձակուրդային» գիրքեր : Գիրքեր, զոր հաճոյքով պիտի կարդաք ճամբու վրայ, ծովեզերքը, շոգեկառքի մէջ, գիւղը :

Կրնա՞նք արդեօք ընթերցումի նիւթերը երկուքի բաժնել, առաջին մասը վերապահելով ձմեռնային եղանակին, իսկ երկրորդը՝ ամառուան : Կրնա՞նք ըսել որ սա հեղինակին գործը ձմեռը կը կարդացուի, իսկ սա միւսն ալ հաճոյքով կը կարդացուի ամառուան տաք օդին : Չեմ գիտեր : Հաւանաբար կարելի է : Ստոյգ է որ ամառը, ճամբորդութեան մը ընթացքին, կամ ամառնային գամբի մը մէջ, արձակուրդային մթնոլորտի մը մէջ մարդ աւելի հաճելի, աւելի թեթեւ նիւթեր կը փնտռէ կարդալու համար : Այսպիսի դատողութեան մը մակերեսային պէտք չէ թուի : Կարեւորն այն է, որ արձակուրդի մէջ իսկ մարդ բան մը կարդայ : Զդադրեցնէ իր ընթերցումը :

Կ'երեւակայեմ թէ արձակուրդի սեմին ինչպիսի եռուզեռ մը կը սկսի եւրոպական ոստաններու գրավաճառներուն մօտ : Բնականաբար գիրքը այն միակ ապրանքը չէ որ կը փնտռուի ու կը ծախուի այդ օրերուն : Բայց գոհացուցիչ է որ, գիրքը չի մոռցուիր ամառնային տարազներու, ծովու կազմածներու, մարզական սարքերու ու գործիքներու կարգին :

×

Այսպիսի համայնապատկերի մը դիմաց ի՞նչ կրնանք խորհիլ մենք, մշակութասէր ճանչցուած ժողովուրդի մը զաւակները, երբ կ'անդրադառնանք որ մէկ տարուան ընթացքին հազիւ երեք կամ չորս գիրքի ծանուցում կը տեսնենք մեր թերթերուն մէջ :

Երեք կամ չորս :

Թէ՛ ամառուան, թէ ձմեռուան համար : Թէ՛ ծանր գրականութենէ ախորժողին, թէ թեթեւ ընթերցումը սիրողին համար : Թէ՛ արձակ գրականութիւնը նախընտրողին, եւ թէ բանաստեղծութեան սիրահարին համար : Թէ՛ չափահասին եւ թէ մանուկին համար : Թէ՛ մատուրականերն եւ թէ անուսին համար : Ընդամէնը՝ երեք կամ չորս գիրք :

Ի՞հ, երբ այսքան բազմատեսակ տարբերէ բազկացեալ հաւաքականութեան մը համար տարեկան հազիւ երեք կամ չորս գիրք կը հրատարակուի, դոնէ պիտի խորհէինք թերեւս որ այդ երեք, չորս գիրքերը ձեռք - ձեռք կը խլուին յախշտակութեամբ, կը կարդացուին, կը սպառին :

Այդ մխիթարութիւնն ալ չունինք : Մենք ընթերցասէր ժողովուրդ ենք առանց գիրք կարդալու : Եթէ հայերէն չենք կարդար, ուրիշ լեզուով կը կարդա՞նք արդեօք : Կ'արժէ որ խուզարկէինք այս հարցը եւ ստուգէինք թէ միջին հաշուով մարդ գլուխ քանի՞ գիրք կը կարդացուի մեր մօտ : Այսպիսի խուզարկում մը երբեք պիտի չկատարուի : Բայց վստահ եմ որ եթէ կատարուէր, արդիւնքը մեր երեսները պիտի կարմրցնէր, թէեւ ... միշտ պիտի շարունակէինք վայելել ընթերցասէր ժողովուրդ ըլլալու բարի համբաւը :

×

Սիրելի գրչեղբայրներէս մէկուն հետ օր մը կը խօսակցէինք միջազգային գրականութեան եւ օտար լեզուներու մասին, եւ բաղդատութիւն մը կ'ընէինք ֆրանսերէնի ու անգլերէնի միջեւ : Ինք ֆրանսերէն գիտէր եւ այդ լեզուով կը կարդար :

- Մեր տղայութեան՝ ֆրանսերէն գիրքերը շատ աժան էին, իսկ անգլերէն գիրքերը անմատչելի էին : Միայն այդ պատճառով է որ որոշեցի ֆրանսերէն սորվիլ : Այդքան կը սիրէի կարդալը... :

Այսօր քանի՞ հոգի կրնայ կարդալու սէրը բացատրել այսքան պերճախօս օրինակով մը :

×

Մենք ընթերցասէր ժողովուրդ ենք : Չեմ ուզեր ստուեր աձել մեր այս անխորտակելի համբաւին վրայ : Բայց երբեմն կը հարցնեմ ես ինծի. ի՞նչպէս դտած ենք առանց գիրք կարդալու ընթերցասէր դառնալու միջոցը :

Բ. Հ.

կը գրէ թէ այլեւս ժամը եկած է դաս մը տալու ԱՍԱԼԱ-ի եւ զայն չփացնող երկիրներուն, գլուխն ըլլալով՝ Ֆրանսա : Ժամը հասած է, կը գրէ թերթը անոնց հասցնելու՝ «օսմանեան ապտակը, (osmanlı tokatı...) : Նոյն թերթին մէջ, նախորդ օրը, Մեթին Սօյսալ խորագրով հարց կուտայ «Հայաստա՞ն, բայց կա՛յ» : Ու յօդուածով կը բացատրէ թէ կը բաւէ որեւէ համայնագիտարան բանալ, հաստատելու համար թէ Հայաստան մը կայ : Կ'աւելցնէ սակայն թէ այդ Հայաստանը իրենց գործին չի գար եղեր... :

×

Փարիզեան մամուլը աւելի միջազգային ահաբեկչութեամբ կը զբաղի այլեւս եւ հակիրճ անդրադարձներ կան միայն Հա -

(Շար. 4-րդ էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ՝ ՄԻՇՏ 2-ՐԴ

Ախոյենութեան դարձի մրցաշարքի երկրորդ հանդրուանին, «Արարատ», Օգոստոս 7-ին Մինսկի մէջ հաւասար մնացած է (1 - 1) տեղւոյն «Դինամօ»ին հետ, որ կը գլխաւորէ առանձինն դասաւորումը : Խաղը տեղի ունեցած է պայքարի եւ գրոհներու բուռն մթնոլորտի մը մէջ : Առաջին կիսախաղը անցած է առանց արդիւնքի : Երկրորդ կիսախաղին, դաշտին տէրերը նշանակած են կոլ մը (29-րդ վայրկեանին), որմէ 3 վայրկեան ետք Ռոբեր Գալստեան կոլ մը նշանակելով յաջողած է հաւասարացնել արդիւնքը : Ի դէպ, երթի մրցաշարքին ալ «Արարատ» նոյն արդիւնքով աւարտած էր իր խաղը Մինսկի «Դինամօ»ի հետ : Այս խաղէն ետք Մինսկի «Դինամօ»ն 29 կէտով կը գլխաւորէր դասաւորումը եւ Գ. տեղը կը գրաւէր «Արարատ», 23 կէտով :

×

Օգոստոս 13-ի հանդիպումներու արդիւնքներն են.-

Պախտակոր - Դնեպր	3 - 1
Կայրաթ - Մետալիստ	1 - 1
Դինամօ (Մ) - Կուբան	1 - 1
ԱՐԱՐԱՏ - ՏՈՐՊԵԴՕ	4 - 1
Դինամօ (Թ) - ՑՍԱ	1 - 1

Այս խաղէն ետք Դինամօ Մինսկ միշտ գլուխն է 29 կէտով, «Արարատ» 25 կէտով կը վերագրաւէ իր երկրորդ տեղը եւ Մետալիստ 3-րդ է, 24 կէտով :

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ
(1918-1982)

Հայ բանասիրութեան եւ առ հասարակ հայ մշակոյթին համար՝ վերջին տարիներու ամէնէն ծանր կորուստներէն մին նշեց անցեալ Մարտ ամիսը: Տիպար մարդու եւ բեղուն մատենագրականի իր երախտաշատ կեանքը կնքեց, 12 Մարտին, Երեւանի Մատենադարանի Տնօրէն՝ Պրոֆ. Լեւոն Ստեփանի Խաչիկեան:

Լ. Խաչիկեան ծնած էր 1918-ի Մայիս 1-ին Երեւանի մէջ: Յետ աւարտելու իր ծննդավայրին Պետական Համալսարանի Պատմութեան ճիւղը, 1940 - 1954 թուականներուն՝ գիտական իր առաջին աշխատավայրերը կը հանդիսանան Մատենադարանը եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային Պատմութեան Ինստիտուտը: 1954-ին, հազիւ 36 տարեկան, կը կոչուի ստանձնելու Մատենադարանի տնօրէնութեան պատասխանատու եւ հեղինակաւոր պաշտօնը, զոր ամենայն ձեռնհասութեամբ կը վարէ մինչեւ իր կեանքի վերջը: Այսքան պատուաբեր անուանում մը՝ այդպիսի երիտասարդ տարիքի՝ ինքնին նշան մըն է թէ ո՛րքան խոր գնահատուած էին իր գիտական պատրաստութիւնը եւ մարդկային ու վարչական բարեմասնութիւնները:

Իր օրով, 1957-ին, կը կանգնի Մատենադարանի հոյակապ շէնքը, որ իր ճարտարապետական բացառիկ հաւաքածոյով, բայց մանաւանդ ամբողջ ժողովուրդի մը մշակոյթին խորհրդանիշը կազմելու իր հանգամանքով, կը հիացնէ եւ կը յուզէ ամէն այցելու: Դարձեալ իր օրով, Մատենադարանի հաւաքածոն կը ճոխանայ հազարաւոր նոր միաւորներով: 1965 - 70, Պրոֆ. Լ. Խաչիկեանի վերին հսկողութեամբ, լոյս կ'ընծայուի Մատենադարանի երկհատոր ձեռագրացուցակը, ուր ցանկագրուած եւ համառօտ կերպով նկարագրուած են 10.408 հայերէն ձեռագիրներ: Այս գործը առաջին քայլն էր դէպի լրիւ ձեռագրացուցակի մը պատրաստութիւնը որ, ծրագրին համաձայն, 20 հատորներ պիտի լեցնէ եւ որուն առաջին հատորը հաւանօրէն մօտերս լոյս տեսնէ:

Կը խորհինք, սակայն, որ Պրոֆ. Լ. Խաչիկեանի անունը մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ ամէնէն աւելի կապուած պիտի մնայ այն կոթողային ձեռնարկին՝ որ եղաւ ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերու ձեռագիրներու յիշատակարաններուն հրատարակութիւնը, ընդամէնը չորս հաստափոր հատորով: Այս մարզին մէջ, Պրոֆ. Լ. Խաչիկեան արժանաւոր ժառանգը կը հանդիսանար երջանկայիշատակ Գարեգին Յովսէփեանցի, որ առաջին յղացողն ու իրագործողը եղաւ, գիտական լուրջ հիմերու վրայ, յիշատակարաններու հրատարակութեան, թէպէտեւ յաջողեցաւ լոյս ընծայել միայն՝ Ե. դարէն մինչեւ 1250 շրջանը ընդգրկող առաջին հատորը իր մեծղի ծրագրին, որուն ամբողջական իրականացումը անշուշտ քանի մը կեանքերու գործն է, ինչպէս կը հաստատուի նաեւ Պրոֆ. Խաչիկեանի պարագայով: Սակայն, Լեւոն Խաչիկեան իր օրինակով կը հաստատէր միեւնոյն ատեն՝ թէ կարելի էր, յարատեւ, մեղուաջան աշխատանքով, ոչ միայն հսկայաքայլ յառաջացնել, այլ նաեւ այնպիսի գիտական ու մեթոտաբանական հիմերու վրայ դնել այդ գործը՝ որ գերազանցելով սոսկ անհատական ձեռնարկի մը սահմանները, դառնար հուսկ հաւաքական իրագործում մը, ինչպէս են արդէն վերջին տարիներուս հրատարակուած ԺԷ. դարու յիշատակարաններու առաջին երկու հատորները: Մեր ընթերցողներուն համար տեղին է գուցէ յիշել այստեղ՝ թէ ինչպիսի՛ անգնահատելի աղբիւր մը կը ներկայացնեն յիշատակարանները թէ՛ մեր եւ թէ հարեւան ժողովուրդներու պատմութեան նկատմամբ: Հայ ձեռագիրներու յիշատակարանները ընդհանրապէս շատ կը տարբերին ուրիշ մշակոյթներու յատուկ կարճ, ամփոփ այն յիշատակագրութիւններէն՝ որոնք լոկ կը թուարկեն ձեռագրին գրութեան եւ կազմաւորումին հանգամանքները, յաճախ պատմական անցուդարձներու մանրամասն եւ առաջնահերթ նկարագրութիւն մը դառնալով: Կարելի է հաստատել, առանց չափազանցութեան, թէ հայ ձեռագիրներու յիշատակարանները առանձին գրական սեռ մը ներկայացնելու չափ ծաղկեալ ու բարդացած երեւոյթ մը կը պարզեն:

Պրոֆ. Լ. Խաչիկեանի գիտական շահագրգռութիւններու ծիրը, բացի յիշատակարաններէն, ընդգրկած է նաեւ հայ պատմութեան ու բանասիրութեան շատ ընդարձակ բնագաւառներ, բերելով միշտ վաւեր եւ լուրջ գիտնականի մը նպաստը, որ յաճախ երեւան բերած եւ ըստ արժանւոյն լուսաբանած է անցեալի հայ իրականութեան աննկատ անցած կամ ստուերի մէջ մնացած այլեւայլ դրուագներ: Իր ամէնէն ուշագրաւ ուսումնասիրական ելոյթներէն յիշենք անոնք որ կը վերաբերին՝ Վանական Վարդապետին, Մատթէոս Ջուղայեցիին, Կոստանդին Կաթողիկոս Բարձրբերդցիին, Յակոբ Սանահնեցիին, Յովհաննէս Քռնեցիին, Երզնկայի Եղբայրութեան, Արտազի իշխանութեան, Ուշ Միջին Դարուն հայ ընկերային եւ առեւտրական յարաբերութիւններուն, միեւնոյն շրջանին հայ գիւղացիութեան վիճակին եւ հուսկ Մոսկուայի հայ գաղութին, որ իր վերջին յանձնառու ուսումնասիրութիւններէն մէկը եղաւ:

Պրոֆ. Լեւոն Խաչիկեանի հետ առաջին անգամ անձամբ ծանօթանալու հաճոյքը եւ պատիւն ունեցեր էի 1978-ին՝ Երեւանի մէջ կայացած Հայ Արուեստի Միջազգային Բ. Սիմպոզիումին առթիւ: Իսկոյն խոր ազդեցութիւն գործեր էր վրաս իր խօսակցութեան պարզ, անսեթեւեթ ընթացքը եւ մանաւանդ իր կարծիքներու արտայայտութեան մէջ վերջին ծայր փափկանկատ եւ համեստ կեցուածքը: Այդ առթիւ խօսակցեր էինք նաեւ գիրքի մը շուրջ, որու հրատարակութիւնը այդ օրերուն տեղիք տուած էր սուր բանավէճերու. եւ հիացումով, նշմարեր էի թէ ի՛նչպէս տուեալ հարցի մը շուրջ իր տեսակէտներուն յստակ մատուցումը՝ ներդաշնակօրէն կը զօդուէր փափկանկատութեան, տրամախօսութեան տրամադրելիութեան, մէկ խօսքով իրաւ գիտնականի եւ առաքինի մարդու մը վայել անայլայլ վսեմութեան. բոլորն ալ՝ մեր ազգային իրագրութեան մէջ յաճախ աւելի բաղձալի քան թէ նշելի բարեմասնութիւններ:

Այդ առաջին հանդիպումին իսկ՝ Պրոֆ. Լ. Խաչիկեան երկարօրէն հետաքրքրուեր էր Մխիթարեան նոր եւ նորագոյն սերունդի մասին, հարց տալով թէ արդեօք հասած են կամ կը հասնին հայրենի բանասիրութեան այլեւայլ ճիւղերուն մէջ մշակուած ուժեր, թէ շուրջ ո՛րքան է անոնց թիւը, փափաքելով տեղեկանալ նոյնիսկ իւրաքանչիւրին արդէն կատարած գիտական անդրանիկ փորձերուն կամ մերձաւոր ապագայի ծրագիրներուն, հարազատ տնեցիի մը, գրեթէ երէց եղբօր մը անմիջականութեամբ: Մանաւանդ թէ իրեն յատուկ այդ միեւնոյն համեստութեամբ շեշտեր էր նաեւ թէ, ըստ իրեն, Մխիթարեան Միաբանութեան կարեւորագոյն դերն ու առաքելութիւնը հայ մշակոյթէն ներս պիտի մնար միշտ այն՝ որ կը կատարուի գիրի ու գիրքի միջոցով: Այս միեւնոյն նիւթին վերադարձեր էր, որոշ պնդումով մը, իրեն հետ վերջին հանդիպումիս, անցեալ տարուան աշնանը, հասարակաց բարեկամի մը տունը ընթրիքի ընթացքին, կարծէք կտակ մը թողլու մտահոգութեամբ: Այդ գիշեր, երբ հրաժեշտ կ'առնէի իրմէ աստղազարդ երկինքի մը անդորրանքին ներքեւ, այն հոգեկիր անդորրը որ կը ծորէր նաեւ իր խօսքերուն մեղմ ու հանդարտ օծութենէն, - Յուսամ, Վենետիկ կը տեսնուինք, ըսի, ձեռքը սեղմելով եւ ակնարկելով այն հրաւէրին՝ զոր Միաբանութիւնը մտադիր էր կատարել իրեն դէպի Վենետիկ: Բաժնըւեցաւ մեզմէ առանց որ նոյնիսկ հասնէր լսելու նման հրաւէրի մը պաշտօնական հաղորդումը:

Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ եղած են կամ ի՛նչ կրնային եղած ըլլալ Պրոֆ. Լեւոն Խաչիկեանի կրօնական համոզումները: Բայց իր դիմագիծը զուգորդուած պիտի մնայ միշտ յիշողութեանս մէջ տէրունական սա խօսքին հետ՝ «Ահա՛ արդարեւ իսրայելացի, յորում նենգութիւն ոչ գոյ»: Ու մինչ կսկծաբեր հեռագրին բոթը հազիւ լսած՝ աղօթքի մրմունջ մը բարձրացաւ շրթներէս իր վաստակաբեկ հոգիին համար, միակ մաղթանք մը հիւսեցին անոնք՝ որ հանգչի արդարներու քունով:

Հ. Լ. ԶԷՔԻԵԱՆ

«Հայ Ընտանիք»

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Եորքշայրի Պրատֆորտ քաղաքը, որ տասը տարի առաջ 40.000 հոգի կ'աշխատցնէր բուրդի հիւսուածեղէնի եւ մանուածեղէնի իր գործատուներուն մէջ, ներկայիս, հազիւ - հազ ասոնց կէսը կ'աշխատցնէ, շատերն ալ մասնակի աշխատաժամերով: Գործատէրերը նոյնիսկ չեն հաւատար օտար ներածումներուն վրայ սահմանուած հակակշռին, քանի ասոնց արտադրութիւնները՝ Փորմոզէն եւ Շանկհայէն, իրենց արտադրածին նման լաւ եւ աւելի աժան են: Գիտեն, թէ իրենց վերջին փամփուշտները կ'արձակեն, իրենց վերջին շուկաներուն վրայ՝ Նիժերիա, Վենեզուելա եւ Սաուտական Արաբիա: Թէեւ ասոնք եւս պիտի խարխլին, կ'ըսէ յոռետես գործարանատէր մը:

Ընդարձակածաւալ աշխարհը, անցեալին, իր ախորժաբեր բերաններով Պրատֆորտի բուրդէ հիւսուածեղէնը կը փնտռէր: Եւ ասիկա մեր հարստութիւնը կը կազմէր: Այժմ նոյն աշխարհը իր կռնակը կը դարձնէ մեր շատ մը պարապ կամ կիսով բանող գործատուներուն եւ խճողուած տուներուն առջեւ, ուր քառորդ միլիոն հոգի կը բնակի, կ'ընդգծէ նոյն անձը:

Պրատֆորտի բնակչութիւնը, ի տարբերութիւն իր ճարտարարուեստին, կը բազմանայ եւ կ'երիտասարդանայ: 1981-ի վերջին վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, ինչպէս կ'ըսեն ոմանք, թէ բացի Անգլիոյ կարգ մը քաղաքներու նորաբոյս թաղամասերէն, այս քաղաքին դպրոցական տարիք ունեցողներուն թիւը բարձրագոյններէն է: Այս եւս երեւոյթ մըն է, որ կապ ունի արտաքին աշխարհին հետ:

Գործարանատէրերը, օտար մրցակցութեան ի տես, 1960-ական թուականներուն ընտրութեան քանի մը միջոցներ ունէին: Նախ՝ կրնային իրենց գործատուները տեղափոխել արտասահման, վարկեր ձեռք ձգել եւ իրենց վարպետ աշխատաւորներուն տեղ, նոր երկիրներուն մէջ աժան աշխատավարձքերով.- նաեւ որոշ տուրքերէ զերծ.- նոր աշխատուժ ապահովել: Այս ճամբով կրնային մրցակիցներ դառնալ: Այս՝ այն ինչ որ նախընտրեցին ընել, կրնային իրենց գոյութիւնը պահպանել ժամացոյցի մը նման անխափան աշխատելով եւ, միաժամանակ, օգտագործելով աժան աշխատուժ:

Բայց որովհետեւ կիներուն գիշերային աշխատանքը արգիլուած էր, զանոնք փոխարինեցին նոյն աշխատանքը կատարող անվարժ ձեռքերով, իբրեւ աշխատանքի աժան աղբիւր, այս վերջիններուն վճարելով կիներու սահմանուած աշխատավարձքը: Այս նպատակով ապահովեցին քիչով գոհացող աշխատաւորներ Փունճաբի Փաքիստանեան գօտիի Միրփուր քաղաքէն, ուր բրիտանական գաղթավայ

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԳ.

Յունուար 16-ի Չորեքշաբթի առաւօտուն երբ եկայ Արեւելքի խմբագրատուն, ընկերացս եւ իմ հասցէիս նամակներ կային, ամէնն միեւնոյն ձեւով. իմ նամակս բացի, եւ գտայ հետեւեալ հրաւիրագիրն.

«Տիկին Թ...եան կը խնդրէ Ձեր ազնուութենէն որ բարեհաճիք Ձեր ներկայութեամբ պատուել իր որդւոյն՝ Արամի ընդ օրիորդ Տ...եանի պսակադրութեան հանդէսն, որ տեղի պիտի ունենայ Յունուարի 20-ի Կիրակի գիշեր ժամը 3-30-ին, Բերա... Թիւ...»:

- Ուրեմն ամէն ինչ կատարեալ է, ըսի, չոգեպինդ կ'ընթանան: Խե՛ղճ Սաթինիկ:

Հրաւիրագիրը մէկ կողմ նետեցի: Վերջը ընկերներս ալ եկան, նոքա ալ ստացան իրենց հրաւիրագիրներն:

- Պիտի երթա՞ս, հարցուցին ինձ:

- Ո՛չ, նախ որ Վասիլեանի հարսնիքն ալ նոյն օր է:

- Բայց այն ցերեկն է, իսկ այս գիշերը. կը պատմուի թէ փառաւոր հարսնիք պիտի լինի:

- Գիտեմ, բայց ուրիշ պատճառներ ալ ունիմ. վերջը կը խօսինք:

ԺԴ.

Այս տարի Ս. Սարգսի Կիրակին կարծես կ'ընծայէր գարնան մի գուարթ աւուր լուսանկարն: Արեւը պայծառ էր ու ջինջ, եւ ոչ իսկ մեղմիկ հովի շունչ կը լսուէր: Կէս օրէն վերջ Օրթագիւղ էինք, Վասիլեանի հարսանեաց հանդէսին: Հարկ էր գիշերն եւս անդ անցընել: Երեկոյեան դէմ ինքնին կ'ըսէի. «Այս գիշեր կը կարգուի Արամ. Սաթինիկի համար աղոյ ժամեր են. պէտք չէ խեղճ կինը բոլորովին մենակ թողուլ. պարտական է երթալ զնա մխիթարել»: Երթալու որոշումը տուի. երեք ժամ բացակայ մնալու արտօնութիւն ստանալով բարեկամէս, գնացի Բանկալթի:

Յորմէհետէ տեղեակ էի Արամի խորհրդոցը, չէի ուզած այցելել Տիկին Սաթինիկի, մտածելով թէ գուցէ վրայ հասնիմ այնպիսի պահու մը յորում ընտանեկան տեսարանք անախորժ ընծայեն օտարի մը ներկայութիւնն: Ուրեմն առաջին անգամն էր, այդ ցաւալի դէպքերէն վերջը, որ պիտի տեսնէի Տիկին Սաթինիկը: Երբ հասայ տունը, կամաց մը բախեցի դրան, ինչպէս կը բախեն երբ տան մէջ կայ սիրելի հիւանդ մը, որոյ վիճակը ծանր է: Դուռը բացուեցաւ կիսակ, ետին էր յոյն տանտէրը: Բարի կինը զիս տեսնելով ուրախացաւ, ինչպէս կ'ուրախանանք երբ թախծութեան մէջ սիրելի անձ մը այցելութեան գայ մեզ: Բարեւեցի անժպիտ դէմքով եւ հարցուցի թէ կարելի՞ էր արդեօք երթալ Տիկնոջ մօտ: Յոյն կինն սկսաւ ողբեր կարդալ յունարէն եւ ողբալով հանդերձ գնաց իմացնել գալուստս: Քիչ վերջ եկաւ եւ առաջնորդեց ինձ ընդունելութեան սենեակն, ուր արդէն կրակը կը վառէր: Քանի մը վայրկեան յետոյ Տիկինը եկաւ, գունատ էր, աչքերը կարմիր էին: Հաւանօրէն շատ լացած էր եւ իմ գալուստս իմանալով գնացած էր աչքերը լուալ: Ձեռքն ինձ մատոյց, կարեկցութեամբ սեղմեցի: Կրակարանին մօտ երկու թիկնաթոռներու վրայ նստանք. ուրիշ աթոռի մը վրայ յոյն կինը նստաւ: Թէ՛ Տիկինն եւ թէ՛ ես լուռ էինք. ինչպէ՞ս խօսք բանայինք, թէպէտ յայտնի էր թէ ինչ պիտի լինէր մեր խօսակցութեան առարկան: Վերջապէս Տիկին Սաթինիկ լռութիւնը խզեց.

- Այս գիշեր հարսնեւոր էք, այնպէս չէ՞:

- Մտերիմ բարեկամներէս միոյն, Վասիլեանի հարսանեաց հանդէսը կիսատ ձգեցի Ձեզ այցելութեան գալու փափաքով, եւ գիշերը պիտի վերադառնամ:

- Շնորհակալ եմ, ուրիշ տե՛ղ:

- Կը կարծէ՞ք, Տիկին: Ոչ միայն ես, այլ եւ մեր միւս բարեկամներն որք զՁեզ ճանչնալով մեծապէս կը յարգեն զձեզ, ո՛չ մին այսօր կ'երթայ նորա մօտ: Մենք զինքն այսուհետեւ կը ճանչնանք իբր մի վատ: Այժմ ճանապարհին հանդիպեցայ Շահնազարին. կրակ էր կտրած. «Ամէն յարաբերութիւն խզած եմ այդ վատին հետ» ըսաւ:

(Շար. 17)

ԺՊԻՏ

Շրջանին քննիչը կը հարցնէ ուսուցիչին.—

«Ի՞նչ պատճառով, այս արհեստը ընտրած էք»։

«Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր» կը պատասխանէ ուսուցիչը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Մ. Պէնկլեան» սրահին մէջ տեղի ունե֊ցած է Վահան Հովիւեանի նկարներուն ցուցահանդէսը, արուեստագէտին մահ֊ուան առաջին տարելիցին առթիւ։ Ցու֊ցադրուած 53 իւղանկարները ներկայա֊ցուցած են Արժանթինի զանազան շրջան֊ները, Եգիպտոսի, Ուրուկուէյի բնանը֊կարները, ինչպէս նաեւ նաթիւր մորթ֊ներ եւ ծաղիկներ։

×

ՍԱՆ - ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Ս. Գրիգոր Լու֊սաւորիչ Եկեղեցւոյ կողքին գտնուող ազ֊գապատկան շէնքին մէկ բաժինը տրա֊մադրուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղին, իբրեւ ակումբ գործած֊ներու համար։ Անհրաժեշտ սարքաւո֊րումը կատարուելէ ետք պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Յուլիս 24ին։ Ընդարձակ ճառ մը արտասանած է Տա֊թեւ Ա. քհնյ. Գալուստեան։ Ցայտագիրը կարդացած է վարչութեան ատենապետը՝ Վերայր Սարգիսեան։ Խօսք առած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւմտեան Միացեալ - Նա֊հանգներու Շրջ. Վարչութեան, Հ. Յ. Դ. «Սարդարապատ» եւ «Զաւարեան» կո֊միտէներու, եկեղեցւոյ հոգաբարձու֊թեան, Հ. Օ. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղի եւ Հ. Ե. Դաշնակցութեան ներկայացու֊ցիչները անդրադառնալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարած եւ տանելիք աշխատանքներուն։ Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած են սրտաբուխ նուէրներ ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.ին։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Շաբաթ, Յուլիս 3-ին մեռած է Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէութեան վաղեմի անդամ֊ներէն ընկ. Երջանիկ Այվազեան, բնիկ Այնթապցի, որ պատանի՝ մասնակցած է Այնթապի հերոսամարտին եւ եղած գոր֊ծօն կուսակցական՝ Ֆլորէսի շրջանին մէջ։ Յուղարկաւորները հաւաքուած են «Զարդարեան» ակումբը եւ մարմինը ամ֊փոփուած է Ազգ. գերեզմանատան մէջ։ Դամբանական խօսած է ընկ. Յովսէփ Օ֊զուլեան ընդգծելով ողբացեալ ընկերոջ համեստութիւնն ու ծառայականութիւ֊նը։ Ընկ. Ե. Այվազեան, ողջութեան, իր խել սեփականութիւնը կտակով կալուածը կտակած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

×

...իրու օրերուն Անգլիացիներ արդէն նը֊...նաօրինակ գործատուներ ունէին։

Աշխատաւորներու գաղթը դէպի Պրատ֊ֆորտ քիչ թէ շատ վերջ գտաւ 1970-ական թուականներու կէսերուն, բուրդի շուկա֊յին ստոյգանական տեղատուութեան հե֊տեւանքով։ Բայց փաքիստանցի աշխա֊տաւորները իրաւունք ունէին իրենց կի֊ներն ու զաւակները, երբեմն նոյնիսկ ի֊րենց նշանածները բերելու Եորքշայր։ Երեւոյթ մը, որ դեռ կը շարունակուի։

Արժանահաւատ տուեալներ չկան եկ֊ւորներուն եւ ասոնց Պրատֆորտ ծնած զաւակներուն մասին։ Նախնական վիճա֊կագրութիւններուն համաձայն, հաւանա֊բար 42.500-ի կը հասնի մահմետական փաքիստանցիներու թիւը։ Թերեւս 3.000 կը ներկայացնեն Ուեսթ Ինտիզները 5.000 ալ Փանճապի Սիխերը։

Ասիացի բնակիչները, գոնէ առաջին սերունդի մը տարիներուն, կը պահպանեն ի֊րենց ծնունդի բարձր տոկոսները։

Պրատֆորտի դպրոցական տարիք ունե֊ցողներուն մօտ մէկ երրորդը Մահմետա֊կաններ են։ Դպրոցը կէս ձգողներուն թիւը ստոյգանաբար կ'աւելնայ ասոնց մօտ։ Գուրանը կը սորվին իրենց համար անհասկնալի արաբերէնով տուներուն մէջ։

Ասիացիները ընդհանրապէս կը բնակին ...պրոնացած թաղերու մէջ, առանձնա֊...ած վիճակի մէջ։ Քիչ յարաբերութիւն ...ը հաստատեն տեղացի Անգլիացիներուն ...ետ։

Թ. Ա. Թ.

×

ՎԱՌՆԱՅԻ Գեղարուեստի Տունը, Յու֊լիս 27-ին, նշուած է վաստակաւոր բը֊ժիշկ փրոֆ. Յակոբ Զաքքրովի 80-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ «Երե֊ւան» Մշակութային Միութեան Կեդր. Վարչութեան եւ Բժիշկներու Միութեան։ Ներկայ եղած են պուլկար պետական եւ կուսակցական դէմքեր, «Երեւան» Միու֊թեան Կեդր. Վարչութեան եւ Պլովդիւի, Վառնայի, Շումէնի եւ Սլիվէնի մասնա֊ճիւղերու նախագահները, ինչպէս նաեւ Երեւանի Մատենադարանի փոխ - տնօ֊րէն Յակոբ Փափազեան։ Բացումը կատա֊րած է Տոքթ. Փաւել Սերաֆիմով։ Փը֊րոֆ. Զաքքրովի բժշկական, գիտական եւ հանրային գործունէութիւնը ներկայա֊ցուցած է Վառնայի բժշկական հիմնար֊կի տնօրէն փրոֆ. Կարօ Գաբրիէլեան, նշելով որ փրոֆ. Զաքրով մեծ դեր ունի Պուլկարիոյ բժշկագիտութեան մէջ, հե֊ղինակ՝ աւելի քան 120 գիտական աշխա֊տութիւններու, պուլկար եւ օտար լեզու֊ներով. մասնակցած է զեկուցումներով միջազգային վիրաբուժական համագու֊մարներու եւ սիմպոզիումներու։ Ողջոյնի գիրեր կարդացած են Տոքթ. Ն. Ջերնեւէ եւ Տիրան Բարիքեան, յանուն բժիշկներու միութեան եւ «Երեւան» Միութեան։ Այս առթիւ յոբելեարը պարգեւատրուած է պետական շքանշանով։ Փրոֆ. Զաքքրովի շնորհակալութեան խօսքերէն ետք երե֊կոյթը վերջ գտած է գեղարուեստական մասի գործիչները, եւ ժողովուրդը հը֊կոմութեան ներքեւ առնեն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՊԱՏՄԱ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»Ի 1982-Ի 2-ՐԴ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսած է «Պատմա- Բանասիրա֊կան Հանդէս»ի այս տարուան 2-րդ թի֊ւը, որ կը բացուի պատմաբան Նիկոլայ Կոտլիարի «Հնագոյն Կիեւը արեւելեան սլաւոններու պատմական ճակատագրում», յօդուածով, նուիրուած՝ քաղաքի հիմ֊նադրութեան 1500-ամեակին։ Նոյն՝ «Ցոզ֊ուածներ» բաժնին մէջ տեղ գտած է ա֊կադ. Գէորգ Ղարիբջանեանի «Կամոյի յեղափոխական գործունէութիւնը արտա֊սահմանում» աշխատութիւնը։ «Վկայա֊բանութեան ժանրի զարգացումը հայ մատենագրութեան մէջ» վերնագրին տակ ստորագրած իր յօդուածով Քնարիկ Տէր - Դաւթեան կը քննէ նշուած սեռի յատկութիւնները։ Հոնգարացի հայա֊գէտ Էտմոն Շիւց այս անգամ հրատարա֊կութեան յանձնած է իր նոր աշխատու֊թիւնը՝ «Հայաստանի պատմութեան եւ արուեստին վերաբերող գրականութեան գրադարձութիւնը եւ տառադարձութիւ֊նը» վերնագրով։ Հեղինակը կը հիմնաւո֊րէ այն միտքը, որ հայկական աղբիւր֊ները օտար լեզուներով թարգմանելու ա֊տեն բոլոր անունները անհրաժեշտ է գը֊րադարձել եւ տառադարձել հայկական հնչումին հարազատ։ «Ցոզուածներ» բա֊ժինը կ'ամբողջանայ պատմաբան Յովհան֊նէս Ինճիկեանի «Օսմանեան ֆէոտալիզմի մի քանի բնորոշ կողմերի մասին» եւ Ռո֊բեր Խաչատրեանի «Արժէքաւոր աղբիւր հայ - ռուսական յարաբերութիւնների պատմութեան վերաբերեալ» աշխատու֊թիւններով։

«Հանդէս»ի «Հաղորդումներ» բաժինը կը բացուի Կարօ Ծինկէօզեանի «Էջեր ԺԹ. դարի 50 - 60-ական թուականների գմբու֊նահայ գրական շարժման պատմութիւ֊նից» յօդուածով, որ նուիրուած է թարգ֊մանիչ եւ հրատարակիչ Յարութիւն Տէ֊տէեանի ծննդեան 150-ամեակին։ Արուես֊տագիտուհի Աստղիկ Գեւորգեան, պատ֊մա - բանասիրական նոր յայտնուած տը֊եալներու հիման վրայ կատարած ուսում֊նասիրութեամբ մը, ցոյց տուած է, որ Յովնաթանեան նկարիչներու տոհմը կը սկսի ոչ թէ Նաղաշ Յովնաթանեանով, ինչպէս ընդունուած էր ցայժմ, այլ ա֊նոր հայր՝ Տէր - Յովհաննով, որ ըստ Մա֊տենադարանի նոր յայտնուած երեք ձե֊ռագիրներու յիշատակարաններուն, մաս֊նակցած է նաեւ Էջմիածնի տաճարի զար֊դակատան զարդանախշումին։ Յօդուա֊ծագիրը նշած է, թէ մանրանկարչու֊թեամբ եւ ձեռագիրներու ընդօրինակու֊թեամբ զբաղած են նաեւ Նաղաշի հօրեղ֊բայրը՝ Թադէոս եւ երէց եղբայրը՝ Մար֊գար։ Նոյն այս բաժնին մէջ ընթերցողը հետաքրքրական նիւթեր կը գտնէ քննա֊դատ Արտաշէս Յարութիւնեանի, Ժ. Գա֊րու մատենագիր Տիրանի, ուրարտական աստուածութիւններու, հին Հայաստանի մէջ տարածուած եղջերուի պաշտամունքի եւ բազմաթիւ այլ հարցերու վերաբեր֊եալ։ Անոնցմէ մէկն է 1898-ին Ժնեւ լոյս տեսած «Օսմանլը» լրագրի անգլերէն յա֊ւելուածը, որուն հեղինակները՝ երիտ֊թրքական գաղափարախօսներ, կը ձըգ֊տին Հայերու կոտորածներու պատճառ֊ները կապել արեւմտեան Աբտիւլ Համիտ Բ.ի անձնական մոլութեան եւ անգլիացի հասարակութիւնը համոզել, թէ Երիտ֊թուրքերն են, որ ի վիճակի են հիմնովին վերափոխել Օսմանեան Կայսրութիւնը։ Հաղուագիւտ այս նիւթերը հրատարակու֊թեան համար «Հանդէս»ին տրամադրած է լենինգրադցի պատմաբան Եուրի Պետ֊րոսեան։

բաժինով մը, մասնակցութեամբ Վառ֊նայի օփերայի մեներգչուհի Մարի Գը֊րիգորեանի եւ «Երեւան» Միութեան երգի ու պարի համոյթին։

×

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ «Յառաջդիմասէր»ի վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Յու֊լիս 4-ին, Միութեան պարտէզին մէջ, կա֊տարուած է աւանդական դարձած հայ թէ օտար վարժարաններէ շրջանաւարտ Հայերու ի պատիւ ընդունելութիւն մը։ Հանդիսութիւնը հովանաւորած է թեմին առաջնորդ Զաւէն Արք. Չինչինեան։ «Յառաջդիմասէր»ի վարչութեան անու֊նով հանդիսութիւնը բանալով, Սարգիս Դարմանեան նշած է.. «Կը հա֊ւատանք այն մեծ պատասխանատուու֊թեան՝ որ դրուած է հայ դպրոցի ուսե֊րուն, դարերու ընդմէջէն հասած ազգա֊յին ժառանգութիւնը Նոր Սերունդին փո֊խանցելու իր կոչումին»։ Բոլոր շրջանա֊ւարտներուն տրուած են յիշատակի նը֊ւէրներ։ Գործադրուած է գեղարուեստա֊կան խնամեալ յայտագիր մը։ Խօսք առած է Գահիրէէն յատկապէս հրաւիրուած Գա֊լուստեան ազգ. վարժարանի տնօրէն Նը֊շան Վարդանեան, յորդորելով աշակերտ֊ները ըլլալ միշտ աշխատունակ ու պատ֊րաստ՝ ծառայելու մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին։ Փակման խօսքը արտասա֊նած է Աղեքսանդրիոյ հոգեւոր հովիւ Գը֊րիգոր քհնյ. Օհանեան։ Ընդունելութիւ֊նը շարունակուած է ընտանեկան խրախ֊ճանքով եւ տեւած մինչեւ ուշ գիշեր։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԱԼՊՈՄ ՄԸ

«Պլանետա» համամիութենական հրա֊տարակչականը լոյս ընծայած է նկարնե֊րու ալպոմ մը, նուիրուած Հայաստանի։ Ալպոմին մէջ կարելի է հետաքրքրական նիւթեր գտնել Հայաստանի մասին, որ ունի դարաւոր պատմութիւն, հիանալի ճարտարապետական յուշարձաններ, յա֊տուկ բնութիւն եւ ժողովրդական ար֊ուեստներ։ Բացատրական բնագիրը գրած է Գէորգ Էմին։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

...Թանր է լերան կացութիւնը։ Թանչք ...իանդութիւնը աւերներ կը գործէ եւ ...ուելիքը հետզհետէ աւելի մտահոգու֊...թիւն կը դառնայ։ Արդէն ձիերը մորթը֊...ւեցան։ Մուհաճիրներէն քշուած ձիերու ...երամակն ալ կը լմննայ։ Կ'ըսեն, որ մի ...քանի օր է մէջտեղ չկայ գիւղացիներուն ...հետ լեռ եկած կալ չունը։ Վարդան կը ...գրէ, որ Արջ Սաքօն բաւական նիհարցեր ...է։ Այս բոլորէն աւելի կարօյի սպանու֊...թիւնը շատ ազդած է վրան։ Զգիտէք, որ ...Սաքօն իր ձեռքով սպաննեց Կարօյին։ ...Մեզի եկան զանազան վայրերէ մօտ 30 ...կամաւորներ։ Մենք առայժմ պարենաւո֊...րումի դժուարութիւններ ունինք։ Անոնք կը պատմեն, որ շատոնց են գալ ուղող֊ները, եթէ արտօնուին մեր կողմէն եւ մանաւանդ բանուած ըլլան ճամբաները։ Ինչպէս կ'երեւի, ճամբաներուն վրայ մեծ հսկողութիւն կայ։ Եկողները կը պատ֊մեն, որ հայ ժողովուրդը նորէն սկսած է վտանգի հոտ առնել։ Հայկական գաւառ֊ներու շուկաները մեծ մասով փակ են։ Երզրումի մէջ զանազան փուճ պատճառ֊ներով բանտարկած են աչքի զարնուող մի քանի Հայեր։ Վտանգը կարծուածին չափ ալ մեծ չէ, ինչքան առնեն որ, Թուրք կառավարութիւնը սկսած չէ զէնքերու հաւաքման։ Թուրք ժանտարմներ բա֊խումներ կ'ունենան, քիւրտ գիւղերու մէջ։ Քիւրտերը զինուոր չերթալու հա֊մար փախստական կը դառնան։

«Նայէս, սիրելի Նայիրեան, առնեն է, որ ամէն գնով երկիր մտնեն արտասահ֊մանի գործիչները, եւ ժողովուրդը հը֊կողութեան ներքեւ առնեն։

«Վրանին մօտ, ծառի մը կռթնած, կը գրեմ այս նամակը։ Քիչ առաջ հեռաւոր հրացանաձգութիւններ լսուե֊ցան. իմացանք, որ եղածը մեր լերան ու֊ժերուն եւ Թուրք զօրքին միջեւ է։ Մեր լերան տղաքը յանդուգն եղած են ու կու֊զան աւելի վարերը, ձգելու կապ մը, ի֊րենց եւ մեր ուժերուն միջեւ։

«Կը փակեմ այս նամակը առանց խոր֊հրդակցութեան։ Այդ մասը՝ կը ձգեմ ձեզի եւ ընկերներուն։ Կ'ուզեմ ըսել, սիրելի Նայիրեան, որ յառաջիկայ գար֊նան շատ կարեւոր թուական մը պիտի սկսի եւ մենք ամէն ճիգ պիտի ընենք, որ ժողովուրդը հասնի գարունին՝ առանց վտանգի։ Լուր չունինք, թէ ի՛նչ կ'անց֊նի կը դառնայ Թուրք եւ պալքանեան ճա֊կատներու վրայ։ Գիտենք, որ հինգերորդ եւ չորրորդ զօրաբանակի ռազմամթերք֊ները դէպի այդ ճակատ կը տարուին, ուղտերու եւ ջորիներու կարաւաննե֊րով։

«Շատ բարեւներ բոլորին։

Սիրով
ԿԻՐՈՍ»

«Տոքթ. Նայիրեան լրացուց նամակի ընթերցումը ու սպասեց, որ խօսին ըն֊կերները։ Անոնք ալ իրենց կարգին սպա֊սեցին, որ Տոքթ. Նայիրեան քիչ մը ա֊ւելի պարզէ իր մտածումները Կիրոսի նամակին առթիւ։

- Ընկերներ, ես ինքս ալ Ջէրչի Կիրո֊սի պէս խորհրդածութիւնները ձեզի կը ձգեմ ու պահ մը ենթադրեցէք, որ ձըգ֊տում չկայ իմ խօսածներուն մէջ։ Այժմ սեղանի վրայ ունինք Կիրոսի նամակը, եւ կացութիւնը։ Ինծի՛ համար շատ կա֊րեւոր է ձեր ըսելիքները։

- Ինծ կը թուի, ընկերներ, քրտական շարժումը լուրջ բնոյթ կը ստանայ եւ ա֊ռաջին անգամն է, որ տարբերային ձեւով Քիւրտերը մեզի հետ կը գործակցին։ Այդպէսով մենք կը գտնենք արդէն թըշ֊նամի մը, որ մեր ուժերէն շատ բան իը֊լած է եւ առիթ տուած չէ մեր ուժեղա֊ցումին։ Այս շարժումը, վաղը աւելի լուրջ բնոյթ կրնայ ստանալ եւ մենք տա֊կաւին չգիտենք, թէ ինչպէ՛ս պիտի սա֊կարկուի այս գործակցութիւնը երբ ար֊դէն Հայաստանի հողին վրայ եւ Հայաս֊տանի համար կրնայ տեղի ունենալ վաղ֊ուան ընդհանուր ապստամբութիւնը։ Մի՛ մոռնաք, որ անոնք ալ հասած են Քիւր֊տիստան մը կազմելու արկածախնդրու֊թեան, - խօսեցաւ Ընկ. Վահանեան։

(Շար. 627)

(Շար. Ա. էջէն)

յերուն: Ուրբաթ իրիկուն, « «Նամա-կանիի» բաժնին մէջ, Լը Մոնտ կը հրա-տարակէր Վարուժան Արզումանեանի (Մարսէյլէն) գրած մէկ նամակը, Մոնտի Օգոստոս 10-ի գրութեան առթիւ, խորա-գրած «Ի՞նչ կը հետապնդէ հայկ. ահա-բեկչութիւնը» («Յառաջ» Օգոստոս 11) եւ ուր նամակագիրը կը պարզէր հակիրճ կերպով Հայերուն հետապնդածը: Շա-բաթ առտու, Ֆիկառօ կը ծանրանար Ա-ՍԱԼԱ-ի տուած վերջնագիրին վրայ Ֆը-րանսայի եւ չաբաթավերջի՝ Վէ-էՍ-Տէ-ն ալ «խորհրդապահ» (քոնֆիտանսիէլ) տիտղոսի մը տակ եւ «Փարիզ բանտարկը-ւած խորհրդաւոր Հայ»ը խորագրին ներ-քեւ թերթերուն տասնեակ անգամներ կրկնուած լուրեր կը հաղորդէ Վիգէն Զարխուտեանի մասին, որ Յունիս 6-ին ձերբակալուած էր Ռուսսի եւ որու յանձ-նումը կը պահանջեն ամերիկեան իշխա-նութիւնները:

Քոթիտիէնի մէջ ալ, Կապրիէլ Մացնէֆ խօսելով ահաբեկչութեան մասին, կը յիշէ Հայերու մէկ մահափորձը Փարիզ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ, Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը ահաբեկչական երկու արարքներ իրարու յաջորդած են, առա-ջինը՝ Էռ - Ֆրանսի գրասենեակին, երկ-րորդը՝ Լուֆթհանզայի դէմ: Նիւթական բաւական մեծ վնասներ կային եւ Երկու-շաբթի առտու, դեռ ոչ ոք ստանձնած էր արարքին պատասխանատուութիւնը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ կառավարութիւնը 116 հը-պատակներ կը պահանջէ արեւմտեան - Գերմանիայէն (76), Զուիցերիայէն (7), Ֆրանսայէն եւ Դանիայէն (չորսական), Շուէտէն, Հոլանտայէն եւ Աւստրիայէն (2-ական) եւ վերջապէս՝ Միացեալ - Նա-հանգներէն եւ Պելժիայէն: Այս դիմում-ները կապ ունին 1980 Սեպտ. 12-ի զին-ուորական պետական հարուածին հետ եւ Անգարա չի ճանչնար քաղաքական ապաս-տանի կանոնը իր հետապնդած յանցա-պարտներուն համար:

ԻՐԱՆԻ արտաքին նախկին նախարար՝ Կոթպզատէի դատավարութիւնը բացուե-ցաւ Շաբաթ օր, Թեհրանի էվինի բան-տը, դռնփակ: Ամբաստանութիւնն այն է, որ դաւ մը կազմակերպած էր սպաննելու համար Խոմէյնին: Հաւանական է որ մա-հապատիժի ենթարկուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ մէկ ծայրայեղ - ախ եւ մէկ ալ քրէական յանցապարտ մը կառափնատ հանուած են Օգոստոս 13ին: Մէկը մահապատիժի ենթարկուած էր, «ջարդ մը կազմակերպած ըլլալուն հա-մար», կրակ բանալով Անգարայի մէկ աղքատ թաղին սրճարանը, միւսը՝ կան-մըտածումով սպաննած էր անհերձակը:

Այրի Տիկին Մարի Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ռըստիկեան եւ զաւակնե-րը, Պ. Կարապետ Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Ջօհրապ Անտոնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վերժին Ուզունեան եւ զա-ւակները, Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Առա-քելեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարա-գաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, զաւկին, եղ-բօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, փեսային՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 14-ին, 59 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէխիւէյի Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփ-ուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրա-կի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յե-տագային:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ա. Մ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման հա-մար 500 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՎԻԷՆԻ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Բ. ՑԱՆԿ

Զաքարեան Մաքսուտ Արաքսի (Լիոն), Քղեւեան Րիշար (Վիէն), Մկրտիչեան Միշել (Մարսէյլ), Այանեան Յովհաննէս (Գօնէաք), Բալոյեան Գրիգոր (Սէյ-սիւէլ), Մանուկեան էլիզ (Սէն - Ռաֆա-յէլ), Եղիշեան Ժերար (Վիլֆրանշ), Մա-րապանեան Յովսէփ (Վիէն), Մաճօեան Յարութիւն (Փոն Թ'էվէք), Զօպոյեան Րո-պէր (Տէսին), Կօշկարեան Յակոբ (Փոն-Թ'էվէք), Կրասեան Վասպուրական (Մար-սէյլ), Հայկ. Եկեղեցին (Շարվիէօ), Բա-րունակեան Րօժէ (Վիլէօրպան), Հայկա-կան Ընկերակցութիւն (Կրընօպլը), Թա-դէոսեան Սեդրակ (Վիրիվիլ), Հ. Մ. Ը. Մ. Մարզախումբ (Վիէն), Սանճեան Նա-զարէթ (Լիոն), Մավիեան Միհրան (Պանեէօ), Կապոյտ Խաչ (Լիոն), Ջէ-նուսա Մարսէլ (Փոն Թ'էվէք), Տէրտէր-եան (Գան), Հիւսեան Արման (Մար-սէյլ), Օհաննէսեան Յարութիւն (Գա-յիւիր), Տէփօեան Կարապետ (Միրի-պէլ), Գրիգորեան Յակոբ (Միրիպէլ), Ջէօմլէքեան Գէորգ (Վիլֆրանշ), Սա-պունճեան Կարապետ (Վիէն), Մուրատ-եան Վահէ (Լիոն), Կապոյտ Խաչ (Վա-լանս) 500-ական Ֆ.:

(Շար.)

LOUSS TESAV

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ
« Դար մը Գրականութիւն »
ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականու-թեան վերջին վաթսունամեակի պատ-մութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակու-թային, հրապարակագրային եւ լեզ-ուական մարզերու պատկերը: Մենա-գրային 85 ակնարկներով կ'անդրա-դառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, ա-ռանձնաբար ներկայացնելով գաղու-թային գօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ լրիւ անուանացան-կերը:

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմ-քերու գործերէն յատկանշական էջե-րով:

Գին՝ 230 Ֆ., առաքման ծախքով: Օդանաւային թղթատարով՝ 300 Ֆ.: Դիմել «Յառաջ»ի ապսպրելու համար, կամ՝ հեղինակին, հետեւեալ հաս-ցէով.-

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

GALERIE ARARAT
7, PROMENADE DES ANGLAIS
Nice

EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS
de
Vartan MAKHOKHIAN
à
CARZOU
cent toiles de maître

ouvert tous les jours sauf dimanche

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Սորպոնի մէջ երաժշտական երե-կոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն
UMAF
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 28-րդ տարեդարձ եւ բացում «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» թանգարանին:

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 (14 ՕՐ)
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7 - ՀՈԿՏԵՄԱԵՐ 14 (7 ՕՐ)
Խումբերը կը մեկնին Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն
կ'ընկերանան՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ

DEUX VOYAGES EXCEPTIONNELS EN ARMENIE
du 2 au 15 Octobre ou du 7 au 14 Octobre
à l'occasion du 28ème anniversaire de l'intronisation de Vaskène Ier
et de l'inauguration du musée « Alec et Marie Manoogian ».

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Ճ Ա Հ Ա Ն
Ա
Հ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
Ո
Ի
Ր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
«ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ճանիցս տպուած,
միշտ՝ ապառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
18
MERCREDI
18 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.238 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.238

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՐԱՖԱԹ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ Է՝ ՌՈՒՄԲ ՉԻ ՏԵՂԱՐ

———×———

Երեքշաբթի առտու, յոյսերը կ'ամրապնդուէին եւ աւելի քան հաւանական կը նկատուէր, որ մինչեւ շաբթու վերջ, պաղեստինցի զինուորեալներու առաջին խումբ մը ճամբայ ելլէ արեւմտեան Պէյրութէն: Ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանէն, Երկուշաբթի իրիկուն Եասըր Արաֆաթ կը հաստատէր թէ պիտի մեկնին: «Պատւոյ խօսք տուի մեր զինակիցներուն, ազգային ուժերուն եւ իսլամական ուժերուն, որ պիտի մեկնիմ Պէյրութէն» շեշտեց Արաֆաթ, որ սակայն, Պէյրութի «ճակատամարտը» յաղթանակ մը կը նկատէ: Արդարեւ, ի պատասխան այն հարցումին թէ յաղթանա՞կ կամ պարտութիւն կը նկատէ իրեն համար եղածը, Արաֆաթ ըսաւ.- «Պէյրութի ճակատամարտը յաղթանակ մըն է: Արաբ ընտանեաց փոքրագոյն ուժն ենք, սակայն յաջողեցանք, դէմ դրինք Իսրայէլ - ամերիկեան հսկայ ուժին, աւելի երկար ատեն քան անցեալի իսրայէլեան եւ արաբական պատերազմներուն ընթացքին: Հոս է, որ պէտք է փնտռել դէպքերու իմաստը»:

Աւելի քան երկու ամսուան բանակցութիւններէ եւ ռումբերէ ետք, առաջին անգամն է, որ հաստատ բան մը կայ հորիզոնին վրայ եւ Լիբանանի վարչապետն Ուազզան հաստատեց թէ՝ ամէնէն ուշը շաբթուս վերջ Պաղեստինցիք կը մեկնին եւ միջազգային ուժը կը ժամանէ:

Հակառակ անոր որ, Պեկինի գիւջումները չեն հրապարակուած, որոշ գաղափար մը կայ անոնց մասին եւ Պեկին - Հաբիպ, Կիրակի օրուան հանդիպումէն ետք, հետեւեալ կէտերը կը յիշուէին այդ գիւջումներու շարքին.-

Ա) Իսրայէլ կ'ընդունի իտալական, ֆրանսական, ամերիկեան զօրագունդեր, քանի որ ասոնք հարկ եղած երաշխաւորութիւնները տուին թէ կը քաշուին, եթէ ՊԱԿ, ի վերջոյ, հրաժարի մեկնելէ:

Բ) Այդ ուժին տեղաւորման հարցը այլեւս բարդութիւններ պիտի չստեղծէ, քանի որ տեսակ մը «պաշտպանող պաստառ»ի դեր պիտի խաղայ ՊԱԿ-ի համար:

Գ) Իսրայէլ գիտէ որ ՄԱԿ-ի տասնեակ մը դէտեր, արդէն իսկ արեւմտեան - Պէյրութ կը գտնուին եւ համաձայն է, որ մնան, բայց իրենց պաշտօնը պէտք է բանակցութեան նիւթ ըլլայ Հաբիպի հետ:

Դ) Իսրայէլ, սակայն, կը մերժէ ՄԱԿ-ի դէտերու կամ գունդերու տեղաւորումը, որպէս՝ այդ:

Ե) Իսրայէլ ճշգրիտ տուեալներ կ'ուզէ մեկնող Պաղեստինցիներուն համար, բայց ոչ անպայման անուանացանկ: Նման ցանկ մը սակայն, ըստ Իսրայէլի, կըր - նար ծառայել լիբանանեան բանակին:

Զ) ՊԱԿ-ի մեկնումին վերջնական համաձայնագիրը դեռ պէտք է ճշդուի: Կը կարծուի թէ հետեւեալը նախատեսուած է.- Ծովէն՝ դէպի Եգիպտոս, ծովէն եւ ցամաքէն՝ դէպի Սուրիա, ծովէն, Աքապայի նաւահանգիստէն դէպի Յորդանան եւ Իրաք: Փոխադրող նաւերու ազգութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ եղած, բայց անկարելի չէ, որ անոնք ֆրանսական, յունական եւ եգիպտական ըլլան:

Է) Իսրայէլ կը պահանջէ որ Պաղեստինցիներուն ձեռքն եղող օդաչուն ազատ արձակուի, իրենց մեկնելէն առաջ եւ յանձնուին նաեւ 9 զինուորներու մարմինները:

× Իսրայէլի ընդդիմադիր պարագլուխը՝ Սիմոն Փէրէշ Փարիզ հասաւ ամերիկեան շրջապտոյտէ մը ետք: Երեքշաբթի օր կ'ընդունուէր Նախագահ Միթերանի կողմէ: Աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավարը համաձայն չէ Պեկինի հակաֆրանսական ելոյթներուն, ոչ ալ անոր քաղաքական բոլոր գործունէութեանց, բայց տրամաբանական կը գտնէ որ միասնականութիւն ստեղծուի երկրին մէջ, երբ տագնապ կայ:

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՌԻՒ ՏԷ ՌՈԶԻԷ.- ԶԷՆՔ ՄԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

———

ԼԻԶՊՈՆԻ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ՝ ՀԱՅԿ. ԳՈՐԾ ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ

———

Պուա - տը - Պուլոնեի մէջ է, որ ծըպտուած մը (Թրաւեսթիներ, այսինքն կնոջ կերպարանքով այր մարդիկ որ յաճախորդ կ'որսան այդ շրջանը) ծրար մը գըտած է, Ուրբաթ իրիկուն, ուր էր զէնք մը եւ յանձնէր նախ տեղւոյն պարտիզպանին, այս վերջինը իր կարգին՝ ոստիկանութեան: 48 ժամ ետք է միայն, որ լուրը հրապարակուեցաւ եւ յայտնուեցաւ թէ մէկն է, այն զէնքերէն, որ գործածուած էր ռիւ տէ Ռոզիէ: Քննութիւնը կը շարունակուի, քանի բազմաթիւ հարցումներ կը մնան:

Աքսիոն տիրէքթ-ի հետքը մէկ կողմ չէ դրուած բոլորովին (թէեւ աւելի՝ Ապու - Նիտալի խումբին կը վերագրուի) հակառակ անոր որ ղեկավարը կը հերքէ, հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է Լիպերասիոնի: Ժան - Մարք Ռույան, շարժումին հիմնադիրը, կը հերքէ նաեւ թէ կազմակերպութիւնը ինքզինքը՝ լուծած ըլլայ, ինչպէս յայտնեցին անոր կարգ մը անդամները: Կ'ընդունի թէ զանազան - երեք - հոսանքներ կան:

×

Լիզպոնի եղեռնափորձերուն առթիւ, նոյն թերթը, Լիպերասիոն, կը խօսի «հայկ. հետքի» մը մասին, տալով հետեւեալ մանրամասնութիւնները.- Միջին տարողութեամբ երկու ռումբերը դրուած էին Էռ - Ֆրանսի եւ Լուֆթանզայի ցուցափեղկերուն առջեւ, 200 մեթր մէկը միւսէն հեռու: Արարքներուն ոչ ոք տէր եղած է, բայց փորթուկալեան ոստիկանութիւնը հայկական հետքով կը զբաղի: Ըստ Լուֆթանզայի տնօրէնին, ամերիկեան Թի - ՏՊԸԼԵՈՒ - ԷՑ ընկերութիւնը զգուշութեան հրաւիրուած էր ամերիկեան դեսպանատան կողմէ հայկ. եղեռնափորձի մը դէմ: Ամերիկեան դեսպանատան տեղեկացուցեր է պաղեստինեան խմբակ մը: Քանատական Քանատիըն Փէսիֆիք էոլայնզն ալ զգուշութեան հրաւիրուեր է Քանատայի իր կեդրոնատեղիին կողմէ: 2 պայթումները պատահած են երեք վայրկեանի տարբերութեամբ: Էռ - Ֆրանսի գետնայարկի եւ առաջին յարկի գրասենեակները բաւական մեծ վնասներ կրած են: Օդանաւերը կանոնաւոր կերպով մեկնած են, բայց յատուկ միջոցներ ձեռք առնուած են օդակայանը:

Քոթիտիէն տը Փարի ալ կը գրէ այս

(Շար. 4-րդ էջ)

ՏՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄԲԱՐՏԱԿԸ

———×———

Ըստ երեւոյթին, երկրագունտին աշխարհագրական դէմքը, աւելի ճիշդը՝ երկրին քարտէսը դարերէ ի վեր չի փոխուիր: Նախապատմական շրջաններուն ի՜նչեր պատահեր են, հրաբխային ի՜նչպիսի կործանումներ ու վերիվայրումներ թուղթի կտորի մը նման ճմռթկեր են երկրագունտի կեղեւը եւ նոր ձեւեր կազմեր են անոնցմէ, այդ բոլորին մասին պղտոր գաղափար մը ունինք: Սակայն գիտենք որ այդ մեծ վերիվայրումները վերջացեր են եւ երկրագունտին քարտէսը այլեւս երկար դարերէ ի վեր միշտ նոյն պատկերը կը ներկայացնէ:

Բայց եթէ նորագոյն քարտէսները ուշադրութեամբ բաղդատենք աւելի հին քարտէսներու հետ, քանի մը երկիրներու մէջ պիտի տեսնենք լիճեր, որոնք գոյութիւն չունին տասը, քսան տարի առաջ տպուած քարտէսներուն մէջ: Ո՞ւրկէ եկած են այդ նորելուկ լիճերը: Բնութիւնը նոր լիճե՞ր ստեղծել սկսած է:

Ո՛չ: Այդ լիճերը ստեղծուած են մարդու ձեռքով:

Ժամանակակից մարդը, ուժանիւթ արտադրելու մշտական մտահոգութեամբ, սկսած է պատնէշներ բարձրացնել գետերու առջեւ, հաւաքել անոնց ջուրերը, լիճեր ու ամբարտակներ կազմել անոնցմէ, եւ յետոյ ուժանիւթ արտադրել այդ ամբարտակներէն: Արդիւնքը քարտէսին վրայ շահուած նոր լիճ մըն է: Եւ ատոր փոխարէն, կորսուած հողային տարածութիւն մը: Տարածութիւն, որ կ'ողողուի նոր լիճին ջուրերով եւ ի վերջոյ կ'անհետանայ անոր տակ: Կ'անհետանայ իր հետ տանելով իր ընդերքին մէջ պահածները:

Ափրիկէի մէջ այսպիսի լիճ մը կազմուեր է Գարիպայի շրջանները: Շրջանի բնակիչները, Թոնկացիներ, օր մըն ալ տեսեր են որ ջուրերու տակ կը մնան իրենց պապենական հողերը: Անոնք քիչ մը աւելի հեռու փոխադրեր են իրենց բնակավայրերը: Հիմա կը նային լիճին ջուրերուն եւ կ'երազեն այն հողերը, որոնք մնացին անոնց տակ: Չեն ուզեր հեռանալ լիճին եզերքէն, որովհետեւ կը հաւատան որ իրենց պապերուն հոգիները կը մերժեն հեռանալ այդ հողերէն: Կը հաւատան որ իրենց պապերուն հոգիները կը սաւառնին լիճին ջուրերուն վերեւ եւ երբեմն թերեւս ալ կը սուզուին անոր ջուրերուն մէջ: Կը սուզուին փնտռելու համար այն ինչ որ թաղուեցաւ հողին հետ միաժամանակ, երբեւ նիւթ, եւ իրբեւ ոգի...:

×

Ի՜հ, մենք գիտենք թէ Թոնկացիները առանձին չեն: Ուրիշներ ալ իրենց պապերուն ապրած հողերը յանձնեցին ջուրերուն: Հողերուն տակ ի՜նչեր չկային. փլատակներ, լքուած վանքեր, պալատներ, իրեղէններ: Ամբողջ պատմութիւն մը, որ հողին մէջ թաղուած էր, եւ որ սակայն ամէն վայրկեան կրնար զինքը ծածկող հողէն դէպի դուրս պոռթկալ: Մինչդեռ հիմա հողն ալ մնաց ջուրին տակ: Եւ պատմութիւնը երբեք պիտի չկարենայ անդին հրել զինքը ծածկող հողը:

Ես կ'ենթադրեմ որ Թոնկացիները մերթ ընդ մերթ կը հաւաքուին իրենց նոր լիճին եզերքը եւ մելամաղձոտ նայուածքներով կը նային լիճին ջուրերուն: Ո՛վ գիտէ որքան տխուր պէտք է ըլլայ իրենց այդ նայուածքը, որ պիտի ուզէր անդին շպրտել ջուրերը եւ բանալ հետքերը, որոնք մնացեր են իրենց պապերէն: Բայց կարելի չէ անդին հրել ջուրը, որ այդ հետքերուն փոսերը լեցուցած է ցեխով ու ջուրով, եւ որ անոնցմէ ելեկտրական ուժանիւթ հանած է այժմ: Ո՛վ գիտէ որքան տխուր պէտք է ըլլայ Թոնկացիներու այդ նայուածքը:

Բայց Թոնկացիները հոն են դոնէ, ջուրին եզերքը, ճիշդ քովիկը այն հողամասին, որու վերեւ թռչուններու նման կը թեւածեն իրենց պապերուն հոգիները: Թոնկացիներ կա՞ն արդեօք որ դաղթած ըլլան դէպի Լոս - Անճըլըս, Մոնրէալ, Թորոնթօ, Պոսթըն կամ Սիտնի: Եթէ կան, մե՛ղք: Այդ հեռաւոր ափերուն վըրայ անոնք ի զուր պիտի նստին ջուրի մը եզերքը ու իրենց ակնարկները պիտի յառեն դէպի վեր, օդին մէջ փնտռելու համար իրենց պապերուն հոգիները: Ոչինչ պիտի գտնեն, որովհետեւ այդ հոգիները մերժած են գալ իրենց հետ, հեռանալ՝ իրենց ապրած ու մեռած հողերէն: Անոնք յարատեւօրէն կը թեւածեն ջրամոյն եղած պարիսպներուն եւ բերդերուն, տուներուն եւ տաճարներուն վերեւ, կարծես իրենց կարգին ուժանիւթ դառնալ ուզելով, ելեկտրական հոսանքի վերածուիլ ուզելով:

Ամբարտակներու շնորհիւ աշխարհի բոլոր Թոնկացիները այժմ գիտեն թէ իրենց տուները լուսաւորող ելեկտրական լամբարին մէջ իրենց պապերուն հոգիներէն նշոյլ մը կայ:

Բ. Հ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ ԿԸ ՔՐՔՐԵՆ...

———×———

Ահաբեկչական ամէն արարքի առթիւ, թուրք մամուլը սխնակներ կը լեցնէ, միշտ նոյն ծանօթ յանկերգը կրկնելով: Անգարայի դէպքէն ետք ալ, մասնաւոր նորութիւն մը չկար, բացի, թէեւ այդ ալ մեծ նորութիւն մը չէ, հին «փաստաթուղթերու հրապարակումը: Թէրճիւմտն եւ Հիւրրիյէթ Օգոստոս 13 եւ 14-ի իրենց թիւերուն մէջ արձագանգ կը հանդիսանան ընդհ. սպայակոյտի զինուորական պատմութեան փաստաթուղթեր պարբերականին մէջ (թիւ 81) լոյս տեսած փաստաթուղթերու 1914 - 18-ի պատերազմին վերաբերող: Մէկը կը նկարագրէ այն «ահաւոր վայրագ ջարդերը, զորս հայ չէթէները կատարեր են, մանուկները սպաննելէ ետք, թոնիրին մէջ նետեր են ու ուզեր են բռնի կերցնել անոնց մօրն ու հօրը...»: Ասիկա Մահմուտենի զայմազամքէմալ պէյի կողմէ թիւ 1819 եւ 1915 Մարտ 15 թուակիր փաստաթուղթն է...: Հատ մըն ալ թիւ 1881 կը նկարագրէ Էրզրում պատահած դէպք մը: Ասոնցմէ զատ, լոյս տեսած է նաեւ Քեազըմ Գարապեքիրի մէկ նամակը 1918 Մարտ 29 թուակիր, ղրկուած Կարսի հայկ. պատուիրակութեան:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ԹԻԹՕ-Ի ԱՐԳԵԼԱԿԱՅԱՆԸ

Այս Մարտին, Անթոնիժ Իսակովիչ, Պելկրատի մէջ լոյս կ'ընծայէ զգայացունց գիրք մը: Խորագիրը՝ մօտաւոր թարգմանութեամբ՝ Պահը: Գիրքը կը շօշափէ մենատէրին իշխանութեան օրով թապու նկատուած նիւթ մը: Խօսքը արգելակայանի մը մասին է, որ գոյութիւն կ'ունենայ 1948-էն 1952, Ադրիականի հիւսիսը, անմարդաբնակ ժայռոտ կղզիի մը մէջ: Անունը արդէն՝ Կոլի Օթօք, հայերէն բառացի թարգմանութեամբ Ամայի կղզի, կը մատնէ արգելակայանի վերածուած այս վայրին դիմագիծը:

Անթոնիժ Իսակովիչի Պահը խորագրուած գիրքին բնակիչները, հետեւաբար, այդ թուականներու հազարաւոր աքսորեալները կը ներկայացնեն, մարդիկ, որ այդ օրերուն դէմ կը գտնուէին Թիթոյի ծանօթ խզումին Ստալինի հետ:

Պատմութիւնը ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Այսուհանդերձ, առանց երկար մանրամասնելու թերեւս անհրաժեշտ նկատուի քանի մը կէտերու մատնանշումը:

Թիթօ ազատագրելէ ետք երկիրը նացի գրաւումէն, կը ձգտի հետեւիլ Եուկոսլաւիոյ շահերը ապահովող ուրոյն քաղաքականութեան: Համայնավար եւ երկար ժամանակ Մոսկուայի հաւատարիմ դաշնակիցը նկատուած, ինչպէս նաեւ հետեւորդը, Թիթօ այնուամենայնիւ կը մերժէ Ստալինի միահեծան կամքին ենթարկուիլ՝ Եուկոսլաւիան դարձնելով Կրեմլինի ենթակայ արբանեակը, արեւելեան այլ երկիրներու կարգին:

Անոր քաղաքականութեան ուղեգիծը երեք հիմնական առաջադրութիւններ հրապարակ կը դնէ: Ապահովել Եուկոսլաւիոյ ամբողջական, կատարեալ անկախութիւնը: Ստեղծել միասնական, ամուր Պետութիւն մը՝ կազմուած այլազան ժողովուրդներէ՝ Սերպեր, Խրուաթներ, Մակեդոնացիներ, Ալպաններ եւ ուրիշներ: Հաստատել ընկերվարական ընկերութիւն մը՝ համապատասխան երկրին պայմաններուն:

Թիթոյի վարդապետութիւնը կ'ըլլայ յստակ.- Մարքսականութիւնը կը մնայ միշտ մեր ներշնչումին հիմնական աղբիւրը: Մարքսականութիւնը վարդապետութիւն մըն է, սակայն զայն կը կիրարկենք համաձայն մեր պահանջներուն: Երկրէ երկիր պայմանները կը փոխուին եւ, հետեւաբար, վարդապետութիւնը պէտք է յարմարի անոնց: Մենք տրամաբանողներ ենք, գիտենք, թէ ինչ որ լաւ կամ անհրաժեշտ է այսօրուան համար, կրնայ ոչ լաւ եւ, ոչ ալ անհրաժեշտ նկատուիլ վաղը»:

Նման տեսակէտներ, բնականաբար, կը հակասեն Մոսկուայի տիրակալական ձգտումներուն:

1948 Յունիս 28-ին, Համայնավար կուսակցութիւններու տեղեկատուութեան Բիւրօն, առաւել ճանչուած Կոմինֆորմ անունով, սխալ կը հռչակէ Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ ամէնէն առաջ Թիթոյի, Քարտելժի, Ճիլասի եւ Ռանքովիչի քաղաքականութիւնը. կ'աւելցնէ՝ «Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը՝ արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեանց հիմնական հարցերուն մէջ, այս վերջին ժամանակները կը հետեւի սխալ գիծի՝ լքելով Մարքս-Լենինեան վարդապետութիւնը»: Խորհ. Միութեան նկատմամբ «ոչ - բարեկամական» դիրք բռնելով «ազգայնականութեան» փաստը կուտայ: Մոսկուայի գլխաւորութեամբ շարադրուած պարսաւագիրը կ'ընդգծէ, թէ եուկոսլաւ ղեկավարները «իրենք զիրենք ընդդիմագիր դիրքի մէջ կը դնեն Կոմինֆորմի անդամակցած կուսակցութիւններուն հանդէպ»: Այս առթիւ կոչ կ'ուղղէ եուկոսլաւ «առողջ տարրերուն», որպէսզի «պարտադրեն, որ իրենց ղեկավարները բացէ ի բաց եւ պարկեշտ կերպով ընդունին իրենց սխալները եւ զանոնք սրբագրեն, կամ՝ եթէ այս վերջինները անընդունակ գտնուին այդ քայլը առնելու, փոխեն ու պաշտօնի կոչեն միջազգայնական հակումներով նոր ղեկավարութիւն մը կուսակցութեան մէջ»:

Խորքին մէջ ըմբոստութեան կոչ մը ուրեմն: Բան մը, որ տեղի չունենար:

Յամենայն դէպս, Մոսկուա - Պելկրատ մօտաւոր անցեալի այս իրադարձութիւնները, որոնք յետագային զանազան փուլեր կ'արձանագրեն, արդէն իսկ ձեւով մը ըմբռնելի կը դարձնեն Կոլի Օթօք արգելակայանին գոյութեան պատճառները 1948-էն 1952, հաստատուած մեծ գաղտնապահութեամբ:

Պահը խորագրուած Իսակովիչի գիրքին էջերուն մէջ կը գտնենք նկարագրութիւնը «մարդկային նկարագիրին ամէնէն խաւար երեսը» պարզող արգելակայանին ներքին կեանքին: (Այս եւ յետագայ մէջբերումները եւ անոնց հիման վրայ կատարուած խորհրդածութիւնները կը քաղենք Հերըլտի Պելկրատի թղթակից Մ. Տոպպի համապատասխան յօդուածէն: Ան, ի դէպ, կը գրէ, թէ վերջին ամիսներուն պատմուածքներ, թատերագրութիւններ եւ յօդուածներ նոր լոյս կը սփռեն պատմական խզումին մասին՝ Թիթոյի եւ Ստալինի միջեւ: Թղթակիցը դիտել կուտայ, թէ թէեւ ո՛չ ոք խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Թիթոյի որոշումը՝ դէմ դնել Ստալինի, այսուհանդերձ, կասկածներ կը ծնին, առաջին անգամն ըլլալով, Թիթոյի ի գործ դրած անմարդկային միջոցներուն մասին՝ լռեցնելու համար ներքին ընդդիմադիրները):

Կոլի Օթօքի առանձնայատկութիւնը այն կ'ըլլայ, ի տարբերութիւն բռնատիրական այլ երկիրներու բազմաթիւ արգելակայաններուն, որ տեղւոյն բանտարկեալները կամ աքսորականները հոգելլկումի եւ մտալլկումի մնայուն վիճակին կ'ենթարկուին: Ներքին բնակիչները վիրաւոր կը ծեծեն եւ կը խոշտանգեն: Նպատակը միայն խորհրդայնամէտ տարրերուն մեկուսացումը չէ, այլեւ պարզօրէն անոնց հոգեվիճակին քայքայումը այն աստիճանի որ երբեք հինգերորդ զօրասիւններ չգտնուին Եուկոսլաւիոյ մէջ: (Թիթոյի մտավախութիւնը):

Նոր ժամանածները, անոնց կարգին դեռ անոնք, որոնք բարեփոխուած չեն նկատուիր, պարտադրաբար բանտարկեալներու շարքերէ կազմուած նրբանցքներէ կ'անցնին, ցուպերու հարուածներ կրելով իրենց վիճակին մատնուած աքսորականներու կողմէ: Բանտապահները կը հսկեն եւ կ'ապահովեն հարուածներուն ուժգնութիւնը: Գանակոծուողներէն շատեր արիւնաքամ կ'իյնան գետին: Ուրիշներ կը յաջողին նրբանցքին ծայրը հասնիլ, սակայն կը պարտաւորուին ցոյց տալ, թէ ո՛ւր եւ որո՞ւ կողմէ ցուպին հարուածը թոյլ եղած է: Այսպիսիները իրենց կարգին նոյն վիճակին կ'ենթարկուին: «Հալածողը հալածուողին դերին մէջ կը գտնուի ... պահ մը մտածեցէք, թէ ինչ հոգեվիճակի կրնայ մատնուիլ մէկը, որ ստիպուած մատնացոյց կ'ընէ բարեսիրտ, խղճահարող բարեկամի մը, բանտարկեալի մը թոյլ հարուածը»: Պահը գիրքին հեղինակին համաձայն, այս նկարագիր քանդող, մարդը իր արժանաւորութենէն պարպող եւ դրեթէ անասնական դարձնող գոյավիճակը պատճառ կը դառնայ, որպէսզի յետագային, տարիներ շարունակ բանտարկեալներ լռեն եւ չխօսին արգելակայանին մասին: Ոմանք այնքան սարկական - ենթակայական վիճակի կը մատնուին իրենց բանտապահներուն նկատմամբ, որ անձնապէս անհատական որոշումներ տալու կարողութիւնն իսկ չեն ունենար երկար ժամանակ:

Պելկրատի Համալսարանի դասախօս մը իր երբեմնի բանտարկեալ ընկերոջ պարագան կը մատնանշէ: «Մտահոգ՝ շարունակ կը դիմէ ապահովութեան ոստիկանութեան, հարցնելու, թէ կրնա՞յ ամուսնանալ: Վերջապէս կը ճանճրանան եւ կը վտարեն: Եուկոսլաւիան փոխուած էր, բայց ոչ բարեկամս»:

Եուկոսլաւ պաշտօնատարներէն շատեր, ինչպէս նաեւ լրագրողներ դիտել կուտան թէ, արգելակայանին գոյութիւնը պէտք է սահմանել ժամանակաշրջանին ոլորտին մէջ: Պէտք է ըմբռնել օրուան կացութեամբ: Վտանգաւոր առարկութիւն մը կայ, կ'ըսէ գիրքին հեղինակը.- 1948-ին, երբ Թիթօ կը վտարուի Կոմինֆորմէն, որ ինը երկիրներէ կը բաղկանար, Եուկոսլաւիա կը պայքարէր իր գոյութեան ապահովումին համար: Թիթօ կ'ըմբռնէ, թէ կենաց մահու պայքար մը կը մղուի. կամ ի՛նք կը չէզոքացնէ Ստալինի համախոհները եւ այս վերջինոյն զօրավիգ կեցողները, կամ ի՛նք կը քշուի հրապարակէն եւ երկիրը կը դառնայ Մոսկուայի հլու - հպատակ արբանեակը:

- Եթէ մենք Կոմինֆորմականները Կոլի Օթօք չուղարկէինք, այսօր, Եուկոսլաւիա ամբողջովին Կոլի Օթօք մը կրնար դառնալ, դիտել կուտայ բարձրաստիճան պաշտօնատար մը:

Ա. Իսակովիչ կ'ընդունի, թէ ըսուածին մէջ ճշմարտութեան բաժին մը կայ: Միաժամանակ, բազմաթիւ Եուկոսլաւներու նման վերապահ տրամադրութիւն մըն ալ ի յայտ կը բերէ: Նախ շատ անմեղներ իրենց օրերը կ'անցընեն արգելակայանին մէջ: Շատեր սխալմամբ կը ձերբակալուին, ուրիշներ զոհ կը դառնան հաշուեյարդարներու փոքրոգի մարդոց կողմէ սարքուած: Հեղինակը միաժամանակ կը հարցնէ, թէ արդեօ՞ք նպատակը կ'արդարացնէ ի գործ դրուած միջոցները: Կ'ըսէ յստակ.- Կը պայքարինք Ստալինականութեան դէմ օգտագործելով Ստալինի եղանակները, մինչդեռ ազգովին կրնար դառնալ ազատութիւնը առաւել աստիճանով, ինչպէս ժողովրդականութիւնը իր լայն իմաստով:

Ցայսօր ժամանակաւոր թէ մնայուն աքսորեալներուն թիւը կը մնայ անորոշ: Եուկոսլաւ մամուլին հրապարակած թիւերուն համաձայն կը հասնէր ութ հազարի: Ըստ Խմնըթիի՝ աւելի քան 50.000-ի:

Պիտի բացուի՞ն հին թղթածրարները կատարեալ լոյս սփռելու համար Թիթոյի այս արգելակայանին մասին: Թերեւս այո: Յամենայն դէպս, եուկոսլաւ Համայնավար երիտասարդութեան պաշտօնաթերթը Մլադոշտ հրապարակային բաց նամակով մը կը պահանջէ ներկայ վարիչներէն կատարել քննութիւն մը: «Պէտք է ըսուի, կը գրէ պաշտօնաթերթը, թէ ինչո՛ւ բանտարկեալները կ'ենթարկուէին նացի արգելակայաններուն եւ ստալինեան Գուլագներուն բանտարկուած աքսորուած մարդոց սահմանուած չարչարանքներուն»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅԱՐԱՏԵՒՈՂ ԿՏԱԿՆԵՐ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԻ «ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ» ԵՒ «ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ» ԿՏԱԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մեսրոպ Մաշտոցի կերպարը անսպառ նիւթ տուած է հայկական կերպարուեստին: Ան բազմակողմանի գեղարուեստական ցոլացում գտած է մանրանկարներու, առաջին տպագիր գիրքերու, ԺԸ. - ԺԹ. դարերու նկարչութեան, դաշնուած վարագոյրներու, Բիւթանիոյ հայկական

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԳ.

- Չէ՛, մի՛ մեղադրէք զինքն ալ, ըսաւ: Մեղաւորը ան չէ, ես եմ: Կը զգայի թէ օր մը չէ օր մը այս բանս պիտի ըլլայ: Չէր կրնար ապրիլ ինծի հետ շարունակ՝ զրկուած մնալով ընկերութենէ, զուարճութենէ, բարեկամներէ, ծնողքէն. չէր կրնար խորտակել իր ապարէզը: Պէտք էր որ ես այս բաները առջի օրէն մտածէի երբ ցոյց տուաւ զիս սիրելու նշաններ. բայց խելքս կորսնցուցած էի, այնքան քաղցր կը հնչէր իր ձայնը: Սիրտը խօսք չհասկնար, ի՞նչ ընեմ: Գահավէժ մը զիս իրեն կը քաշէր: Չեմ կրնար բացատրել թէ որքա՜ն հրապուրիչ էր ինծի համար զոհել անձս իրեն: Կ'աղաչեմ, ներեցէք, աւելցուց, շատ խօսեցայ. բայց այն օրէն ի վեր առաջին անգամն է որ բարեկամ մը կը տեսնեմ:

Տիկին Սաթինիկ շատ յուզուած էր եւ ձայնը մարեցաւ. անմիջապէս ելայ քիչ մը ջուր տուի. ձեռքս ձեռքին դպաւ, իրենը կարծես կ'այրէր: Յոյն կինն անկիւն մը նստած հառաչանքներ կը հանէր երբ Տիկինը կը խօսէր, եւ մերթ ընդ մերթ կը կրկնէր. «Ի քայմէնի իյնէքա, թի թին իռթէ սթօ քէփալի» (Խե՛ղճ այրած կին, ի՛նչ եկաւ գլխուն)::

- Այս բարի կինն է, ըսաւ, որ կը գթայ վրաս եւ զիս կը պահէ. չեմ գիտեր իրեն ի՞նչ պիտի ընեմ (անտարակոյս՝ չէր գիտեր Արամին ըրած կարգադրութիւնը. եթէ գիտնար, կը մերժէր): 8 - 10 օր է խենթի պէս եմ, խեղճը քովէս չբաժնուիր:

Ակներեւ էր ինծի որ Տիկինը քիչ շատ սփոփանք կը զգար երբ կը խօսէր. ամենայն հաճութեամբ կը լսէի իրեն: Իմ կողմանէ հարցումներ կ'ուղղէի շատ ըզգոյշ կերպով. այդ հարցումները կը վերաբերէին անցեալ դէպքերու: Տիկին Սաթինիկի անցեալին վրայ ունեցած տեղեկութիւններս շատ անկատար էին: Այդ երեկոյեան խօսակցութենէն տեղեկացայ շատ բան, զորս արդէն հաղորդեցի առաջին գլուխներուն մէջ: Շատ մութ կերպով անցաւ իր ամուսնութեան օրերու վրայ, ոեւէ ցաւ չէր յայտներ, նոյնիսկ այս պահուն, Քերովբէ էֆէնտիէն բաժնուած ըլլալուն: Միայն թէ՝ երբ յիշեց որ ինչպէս զոհած էր իւր անձն եղբօրը սիրոյն, խեղճին. աչքերը լեցուեցան:

- Եւ սակայն, ըսաւ, ամիս մ'է եղբայրս վերադարձած է Փարիզէն եւ ո՛չ իսկ մի անգամ զիս տեսնելու եկաւ: Ինքն ալ զիս կ'արհամարհէ: Ինծի համար, աւելցուց, դժբախտութիւն մ'է որ չեմ կարող անցեալ քաղցր յիշատակներու մէջ իսկ մխիթարանք մը որոնել: Աղջկնութեան օրերու երազներն են միայն որ անուշ են ինծի: Կ'ըսեն թէ կեանքը երազ մ'է- սխալ է. երազները քաղցր են, իսկ կեանքը դառն, գէթ որչափ ես փորձած եմ:

Չէի գիտեր ի՛նչ պատասխանել. մխիթարանաց բառ մը չէի գտներ. ի՞նչ յոյս տալ իրեն: Կ'ըսեն թէ յոյսը մինչեւ մահուան մէջ իսկ չլքաներ զանոնց՝ որք հազիւ ունին մի քանի րոպէներ ապրելու, եւ սակայն Սաթինիկի համար չէի նշմարեր յուսոյ յեցարան մը:

- Չեմ գիտեր ի՞նչ ընեմ, կ'ըսէր: Մեռնի՞լ. կը փափաքիմ, բայց չեմ կարող ինքզինքս սպաննել. ձեռքս առաջ չերթար, դեռ շատ երիտասարդ եմ: Ա՜խ, թէ բժիշկ եղբայրս գութ ունենար: Կը քաշուէի գիւղակ մը, հոն գրքերու, դաշնակի եւ պտոյտի մէջ կը մոռնայի սէրս, երիտասարդութիւնս. հանդարտիկ կը սպասէի մահուան: Եղբօրս սէրը մխիթարանք կ'ըլլար, բաւական էր որ մերթ ընդ մերթ ինծի այցելութեան գար եւ զիս սիրէր:

- Բայց, Տիկին, այդ անկարելի չէ, ըսի, վերջապէս գոհ մնալով որ գտայ պատասխանելու կէտ մը: Այդ մասին եթէ կը հաճիք կրնաք վստահ լինել որ հարկ եղածը կրնամ խօսիլ ձեր եղբօրը:

- Ո՛չ, աշխատանքդ անօգուտ կ'ըլլայ. նա պէտք է բնազդում ունենար, եւ գէթ Արամին բաժանումէն վերջ պէտք էր զիս մեղքնար: Ես աշխարհի համար, առանց բացառութեան, այլեւս արհամարհելի կին մ'եմ: Քանի որ Արամ ինծի հետ էր, վիճակս այսպէս չէր. ամուսինէ բաժնուած կին մ'էի, եւ ունէի ուրիշ ամուսին մը. գէթ այսպէս նկատուելու իրաւունք ունէի, իսկ այժմ ի՞նչ եմ: Գիտէք ի՞նչ եմ. փոքրիկ դէպք մը պատմեմ:

(Շար. 18)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

...խեկարծութեան, մեծալներու եւ Կոպըէնի արուեստներու մէջ։

Մեսրոպ Մաշտոցի կերպարի անդրադարձած են նաեւ խորհրդահայ արուեստագէնները։ Անոր նուիրուած առաջին կոթողակառուցչութիւնը տեղի ունեցած է 1943-ին, ուր առաւելաբար աչքի զարնող գործերէն էր Ա. Սարգսեանի «Մեսրոպ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ» չարադրանքը (1945-ին անոր հիման վրայ ստեղծուեցաւ լայն տարածում գտած փայտէ օրինակը)։ Խորհրդահայ կերպարուեստագէտներու երախտիքի տուրքն էր Մաշտոցի ծննդեան 1600-ամեակի առթիւ Երեւանի մէջ բացուած ցուցահանդէսը (1962)։ Հայ ժողովուրդին համար Մեսրոպ Մաշտոց հայերէն լեզուի, գրականութեան, լուսաւորութեան, հանրային մտքի զարգացման մարմնաւորումն է. առ այդ ապացոյցն է Մաշտոցի յուշարձանը Մատենադարանի մուտքին (քանդակագործ՝ Ղ. Ջորաբեան)։

Գոյութիւն ունի, սակայն, Մեսրոպ Մաշտոցի դիմանկար մը, որ սիրելի դարձած է քանի մը սերունդներու։ Նկարը ստեղծուած է հարիւր տարի առաջ եւ կը պատկանի Ստեփանոս Ներսիսեանի վըրձինին։

Ո՞վ էր Ստեփանոս Ներսիսեան։

Ծնած է 1815-ին՝ Երեւան, կարճ ժամանակ մը ուսանած է Ներսիսեան վարժարանը։ Այնուհետեւ զինք գործի կոչած ... իրեն հետ Պետերբուրգ տարած է խոտացի նկարիչ մը։ 1835-ին հոն իրեն հանդիպած է Խ. Աբովեան, որուն միջնորդութեամբ - նամակին շնորհիւ Ստեփան Ներսիսեան ընդունուած է Գեղարուեստից Ակադեմիան։

Բնածին տաղանդը, աշխատասիրութիւնը, նկարչութեան հանդէպ ունեցած խորունկ սէրը Ներսիսեանին կը բերեն յաջողութիւններ ու հռչակ՝ ցուցահանդէսներու դռով։ Պետերպուրգի Գեղարուեստից Ակադեմիային մէջ ան ուսանած է ... Շեւչենկոյի, Գ. Մայսուրաձէի, Մ. Զիկիեովի, Աղ. Յովնաթանեանի, Ա. Չարխանկոյի եւ այլոց հետ։ Ան ծանօթ էր Այվազովսկիի եւ ուսանողական տարիներուն կ՚ապրէր անոր տունը՝ Պետերբուրգ։

Ստեփանոս Ներսիսեանի յետագայ կեանքը կապուած է Թիֆլիսի հետ, ուր նկարչութիւն կը դասաւանդէր (ձրի) Ներսիսեան վարժարանին մէջ։ Այնուհետեւ զինք կը տեսնենք Շուշի, ուր նոյնպէս նկարչութեան ձրի դասեր կուտար, ստեղծագործութեան օրինակներ կը ստեղծէր, ... մասնակցութիւն կ՚ունենար տեղւոյն Մարիամեան վարժարանի հիմնադրութեան ու «Թանգարան Վերածնութեան» հանրային գրադարանի ստեղծման մէջ։

Իր կեանքի վերջին տարիներուն Ստեփանոս Ներսիսեան դարձեալ կուգայ Թիֆլիս, ուր կը մեռնի 1884 Մարտ 23ին ու կը թաղուի Խոջիվանքի գերեզմանատանը։

Մնացին անոր սքանչելի նկարները։ Ներսիսեան հմուտ դիմանկարիչ էր։

Սկզբնական շրջանին ան կը շարունակէ Յովնաթանեանի աւանդները, յետագային կը հասնի հոգեբանական ընդհանրացումներու՝ դառնալով այդպիսի դիմանկարներու հիմնադիրը հայկական արուեստին մէջ («Մ. Արղութեան - Երկայնաբազուկը», «Գ. Իգմիրեան»ը, «Գ. Ակիմեան»ը, «Ն. Աշտարակեցի»ն եւ այլ նկարներ)։ Ստեփանոս Ներսիսեան ստեղծեց նաեւ չքերթի դիմանկարի միակ օրինակը հայ իրականութեան մէջ՝ «Վ. Բէյբութեանի դիմանկարը»։ Անոր «Զրոստխնջոյք Բուռ դետի ափին» գործը իր տիպական կերպարներով, պատկերաւոր նիւթի ընկերային մեկնաբանութիւններով կը կապուի ռուսական նկարչութեան ուղղութեան հետ։

Բանաստեղծ Վ. Ժուկովսկիի ուղղուած իր նամակ - խնդրագրին մէջ (1835) Խ. Աբովեան կը գրէր. «...Հայաստանը քի՞չ արտակարգ մարդիկ է ստեղծել, որոնց գործերը եւ կենսապատկերը մի թիզ հողով է ծածկուած, որովհետեւ այնտեղ ոչ ոք չի եղել, որ յաւերժացնի նրանց (անունները) ապագայ սերունդների համար։ Որքան ընկճում է ինձ այս միտքը ... Որքան բախտաւոր կը լինեմ, եթէ այդ երիտասարդ մարդուն, առանց նրա իմանալու, առանց նրա խնդրելու այդ ուրախ լուրը տանեմ (Ստեփանոս Ներսիսեանի Գեղարուեստից Ակադեմիա ընդունուելու լուրը - Մ. Ղ.) եւ նրանից անդրժելի երդում առնեմ հայրենիքին ծառայելու, նրա անունը փառաբանելու, նրա զաւակների համար իր ողջ ուժն ու կարողութիւնը գործի դնելու»։ Խ. Աբովեան ունեցա՞ւ արդեօք այդպիսի զրոյց Ներսիսեանի հետ։ Ծանօթ չէ։ Բայց գիտենք, որ Ստեփանոս Ներսիսեան իր ամբողջ կեանքը նուիրեց «հայրենիքին ծառայելուն»։

Ասոր փայլուն վկայութիւնն են նկարիչին վերջին երկու գործերը՝ Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Սահակ Պարթեւի դիմանըկարները, որոնք իրեն լայն հռչակ բերին։

Այս 2 դիմանկարները ունին յստակ չարադրական կառուցուածք, կերպարներու ներքին բովանդակութիւն։ Մաշտոց պատկերացուած է ոգեշնչման պահուն. կուրծքին դրուած ձեռքը, դէպի լոյս ուղղըւած հայեացքը, հայկական յատկանշական դիմագիծերը կերպարին մտերմիկ երանգ մը կը հաղորդեն։ Այնքան մեծ էր այս նկարներու պահանջը, որ նկարիչը ստեղծեց քանի մը օրինակներ։ Յետագային լայն տարածում ունեցան այս դիմանըկարներու վիմագրութիւնները։ Նկարչական հեղինակային մէկ օրինակը կը գտնուի Էջմիածնի վանքի Թանգարանը (նկարիչին ստորագրութեամբ եւ 1882 թուականի նշումով)։

Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Սահակ Պարթեւի դիմանկարներու ստեղծման ժամանակէն անցած է հարիւր տարի։ Անոնք այսօր ալ պահպանած են իրենց գեղարուեստական ուժն ու հմայքը։

ՄԱՆԻԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԾՐՈՒՆ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի մէջ բացուած է Արծրուն Սեդրակեանի կտաւներուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են լեռնային գիւղերու եւ ջրամբարներու, ծաղկուն դաշտերու եւ քաղաքի նոր կառոյցներու թեմաներով ստեղծուած գործեր։

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԳԵՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐՁԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհ. Միութեան Մանկավարժական Գիտութիւններու Ակադեմիայի կողմէ Մոսկուա ծնողքներու համար հրատարակուող «Սեմիա ի Շկոլա» («Ընտանիքը եւ Դպրոցը») ամսաթերթը, իր վերջին թիւին մէջ ընդարձակ յօդուած մը լոյս ընծայած է Հայաստանի մէջ երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան հետաքրքրական եւ ուսանելի փորձառութեան մասին։ Յօդուածագիրը՝ Տ. Կեդրինա, նշած է թէ տասը տարի առաջ, 1972 Յունիսին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանները երկու օր քննած են Հայաստանի մէջ գեղագիտական դաստիարակութեան դրութեան ու անոր համակողմանի կատարելագործման հարցը։ Որոշուած եւ մշակուած է աշխատանքի լայն ծրագիր մը։ Ներկայիս այդ հեռատես քայլը կուտայ իր պտուղները։ Յօդուածագիրը շեշտած է այն իրողութիւնը, որ Երեւանի Մանկական Պատկերասրահը, իբրեւ աշխարհի մէջ եզակի հաստատութիւն իր տեսակին մէջ, հպարտութեան առարկայ է։ Տ. Կեդրինա ջերմ տողեր նուիրած է Պատկերասրահի առաջին տնօրէնին՝ վաղամեռիկ Ժաննա Աղամիրեանի, եւ ներկայ տնօրէն Հենրիկ Իգիթեանի։ Ապա յօդուածագիրը անդրադարձած է «Սերաստիա» մանկապարտէզին մէջ արձանագրուած յաջողութիւններուն ձեռք ձգուած փորձառութեանց։

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ ԴԱՂՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Դաղստանի մէջ տեղի ունեցած են հայկական երաժշտութեան նուիրուած օրեր։ Այս առթիւ Մախաչկալա (երկրին մայրաքաղաքը) գացած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը։ Բացման հանդիսութեան խօսք առնելով Դաղստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Շ. Չալայեւ, շեշտած է Հայաստանի եւ Դաղստանի համագործակցութիւնն ու յարաբերութիւնները, Հայաստանի ցուցաբերած օժանդակութիւնը այդ երկրին։ Իբրեւ բարեկամութեան յուշարձան Մախակալայի մէջ կառուցուած է դպրոցական գեղեցիկ շէնք մը՝ Հայաստանի բնակիչներու նուէրով։ Դաշնակցային Ռուսիոյ Երաժիշտներու Միութեան քարտուղարը՝ Մ. Կաժլայեւ վեր առած է Հայաստանի եւ Դաղստանի մշակութային կապերը։ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը շնորհակալութեան իր խօսքերուն միացուցած է իր հիացումը այն երեւոյթին համար, որ Դաղստանի սահմանադրուխը հայկական պատուիրակութիւնը դիմաւորուած է «քոչարի»ով։ Ողջոյնի խօսք արտասանած է Առնօ Բաբաջանեան։ Երեւանցի արուեստագէտները համերգներ տուած են Դաղստանի երաժիշտներու հետ։

×

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մարզական շատ մը ձեւեր, որոնք այժմ տարածուած են աշխարհի բազմաթիւ երկիրներու մէջ, կը պարզուի, որ ունեցած են իրենց հայկական նախատիպերը։ Անոնք լայն տարածում ունեցած են ժողովուրդին մէջ, օգտագործուած են բնակչութեան ֆիզիքական ու մտաւոր զարգացման նպատակով եւ եղած են դաստիարակութեան լաւ միջոց։ Անոնցմէ մէկը՝ խոտի հոքէյ, մականախաղեր անունով, մեզի հասած է Մովսէս Խորենացիի նկարագրութեամբ։ Մինչեւ ԺԹ. դար գոյութիւն ունեցած է ճատրակի հայկական ձեւը։ Մարզական կարգ մը խաղեր իրենց արմատներով կը հասնին աւելի հեռաւոր ժամանակներ։ Յոյն պատմիչ Ստրաբոն (Ն. Ք. առաջին եւ Յ. Ք. Ա. դարեր), որ գտնուած է Հայաստան, իր բազմահատոր աշխատութեան մէջ նկարագրած է, թէ ինչպէս Հայերը կը բարձրանային լեռները. անոնք իրենց կօշիկներուն կ՚ամրացնէին դամեր, որպէսզի ժայռերը մագլցելուատեն չսահին։ Այն ժամանակ անոնք նոյն դերը կը կատարէին, ինչ որ կ՚ընեն ներկայիս ալփինիստները։

Այս բոլորին մասին կը գրէ պատմաբան Վարդ Ժղղեան հայկական ժողովրդական խաղերուն նուիրուած իր աշխատութեան մէջ, որուն Գ. հատորը մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Երեւան։ Տարիներու հետազօտութիւններու ընթացքին, որոնք կ՚ընդգրկեն Հայաստանի զանազան վայրերը կատարած գիտական արշաւները, Մաշտոց Մատենադարանի ձեռագիրներու եւայլ գրականութեան ուսումնասիրութիւնը, ան հաւաքած, նկարագրած ու դասաւորած է մարզական, ծիսական եւ այլ բնոյթի աւելի քան 500 հին խաղեր։ Անոնք կը հարստացնեն իրենց նախնիներուն մասին այսօրուան մարդոց ունեցած պատկերացումները եւ կարեւոր աղբիւր կը հանդիսանան ժողովուրդի կեանքի ու պատմական զանազան կողմերը բացայայտելու համար։

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այստեղ Տոքթ. Նայիրեան ուզեց պարզել այն խօսակցութիւնը, զոր ունեցած էր Ջէրչի կիրոսին հետ։ Մօտաւորապէս նման խօսակցութիւն եղած էր Խալիլին եւ կիրոսին միջեւ։

Որ, պատմութեան մը յաջողութեան պարագային, քրտական օժանդակութեամբ եւ Թուրք - պալքանեան պատերազմի առիթով, 2 դրացի ուժերը վար պիտի դնեն իրենց զէնքերը մինչեւ իրականացնեն նաեւ Քիւրտիստանի մը սահմանները։ Հ. Մուսան աւելի առաջ կը մըտածէ, ըսելով, որ «տկար Թուրքիա մը արդէն մեծագոյն յաջողութիւնն է Հայաստանի մը եւ Քիւրտիստանի մը համար»։

Յաջողութեան պարագային, դժուար չէ Միջագետքի եւ Պարսկաստանի Քիւրտերը շարժման մէջ դնել։ Գուցէ շատ վերացական թուի այս բոլորը, բայց մեզի համար երբեք վերացական եղած չէ Հայաստանի մը կազմութիւնը։

«Իսկ գալով, ընկերներ, Հայաստանի Քիւրտերուն, անոնք միշտ ալ փոքրամասնութիւն եղած են, եւ առանց սեփական մշակոյթի։ Մշակոյթն է առաւելապէս, որ ցեղի մը համար կ՚ստեղծէ ուժեղ նկարագիր։ Մենք է որ անոնց մէջ պիտի ստեղծենք, որոշենք նկարագիր՝ ստեղծելով անոնց գրերը, - զարկ տալով դըպրոցներուն եւ վերցնելով անգրագիտութիւնը։ Անոնք, որպէս շատ աղատ քաղաքացիներ, իրենց իրաւական լայն մասնակցութիւններով, հայկական մշակոյթին ներքեւ է որ պիտի պաշտպանուին։ Մշակոյթը, ընկերներ, աւելի յաղթական է քան Մեծն Աղեքսանդր մը եւ կամ Նաբոլէոն մը։ Գուցէ ըլլայ բախում երկու ցեղերու միջեւ, եթէ երկուքն ալ մշակոյթները հաւասար նժարի վրայ ըլլային։ Այդ ուժը գոյութիւն չունի եւ մենք պիտի ստեղծենք, որ անոնք դառնան նստակեաց եւ քաղաքակրթութեան տակ ժողովուրդ. աւելցնեմ, որ բախում չկայ նաեւ կրօնապէս, որովհետեւ իսկական քիւրտին մէջ շատ թոյլ է մուհամետականութիւնը։

«Նախշուած թելերուն առէջը կայ, ընկերներ, մենք պիտի աշխատինք տէզկեահը չտկել ու գործել կտաւը։ Պէտք է գործիչներ ղրկել պալքաններ։ Մեր յոյն ու պուլկար բարեկամներուն միջոցով աշխատանք կատարելու է։ Անոնց հաւատացնելու է, որ պատերազմի մը պարագային դժուար պիտի ըլլայ Թուրքիան պայթեցնել ներսէն։ Աշխատանք մը՝ որ բանակներով պիտի չկրնային կատարել։ Վերջապէս, պատերազմ մը Թուրքիոյ դէմ, պատճառ պիտի ըլլայ, որ թրքական զօրքեր քաշուին հայ գիւղերէն եւ քաղաքներէն։ Այդ՝ աւելի նպաստաւոր պիտի ըլլայ մեր աշխատանքներուն եւ ժողովուրդին համար։

Ընկերները արդէն որոշեցին այդ ուղղութեամբ աշխատանք կատարել Պալքաններուն մէջ։ Աւելի փութացուց նման որոշում մը, որովհետեւ Ֆրանսական թերթերու վերջի լուրերուն մէջ կար, որ Պուլկարները սկսած են բանտերը լեցնել իրենց երկրին մէջ ապրող կասկածելի Թուրքերը եւ Թուրք բնակչութիւնը հըսկողութեան տակ առնել։

Այդ ծանր խորհրդածութեան ատեն էր, որ Ընկ. Բնակունի, իր կարգին ձայն առաւ ու նորէն շեշտեց միջազգային համաժողովին մասնակցութեան կարեւորութիւնը եւ տուաւ շատ կարեւոր լուր մը, թէ փրոֆէսէօր Կրէնկուառ կը պատրաստուի դասախօսութիւն մը տալ «Հայերը եւ Փոնդիացիները» նիւթին շուրջ։ Որ, Կրէնկուառ կը բաժնէ Մառի տեսութիւնը Հայերու մասին...

Ընկ. Բնակունի երկար խօսելէ յետոյ, ինքն ալ զգաց, որ իր խօսքերը թելէն կախուած սարդի մը նման միջոցին մէջ մնացին։

- Բայց մենք պիտի սպասենք ուրիշ նամակներու Ջէրչի կիրոսէն։ Մենք կրնանք այժմէն իսկ նկատի ունենալ, թէ ո՞ր ընկերները յարմար են, Պալքաններու մէջ նման աշխատանքներու, - խօսեցաւ Ընկ. Վահանեան։

(Շար. 628)

(Շար. Ա. էջէն)

մասին, ըսելով թէ քննիչները հարց կու-տան թէ այս արարքները կապ չունի՞ն, արդեօ՞ք ԱՍԱԼԱյի սպառնալիքներուն հետ:

× Փարիզի ոստիկանապետութիւնը ճըշ-դում մը հրապարակեց, ինչ կը վերաբերի Շան զ'Էլիզէի Թրքական գրասենեակին առջեւ գտնուող ոստիկանին վրայ պար-պըւած գնդակներու: Լուրը տուած է Ֆրանս-Փրէս, ըստ որուն, ան հիմնուած էր տեղւոյն վրայ գտնուող ա-կանատեսներու յայտարարութեանց: Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ քննութիւնը թոյլ չէ տուած ճշդելու, որ իսկապէս կրակ բացուած ըլլայ, Օգոստոս 12-ին, ժամը 23.30-ի շուրջ Սէ-էռ-էս պա-հակներու վրայ: Հաստատուած է միայն, որ ապակեփեղկի մէջ եղած ծակը գըն-դակէ չէ եկած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻԻՐՏԵՐԸ, Ուրբաթ առտու գրաւած են Լիպերասիոն օրաթերթի գրասենեակը: Պիրքոմ շարժումի (հակաֆաշիստ) քա-ռասուն անդամներ, որոնք կը պայքարին Թուրքիոյ վարչակարգին դէմ, հան-դարտօրէն ուզած են բացատրել Թուր-քիոյ բազմաթիւ քիւրտ բանտարկեալնե-րու վիճակը եւ մանաւանդ զօրավիգ կե-նալ Տիարպեքիրի բանտը գտնուող 12 Քիւրտերու, որոնք կամաւոր ծոմի դի-մած են: Այս Քիւրտերը չեշտած են իրենց գործունէութեան խաղաղ բնոյթը եւ դա-տապարտած են ԱՍԱԼԱ-ի բիրտ ձեռնարկ-ները Թուրք վարչակարգին դէմ: Անդա-րայի եղեռնափորձէն ետք, սակայն, Պիր-քոմի շուրջ 20 զինուորեալ ձերբակալուե-ցան Թուրքիա:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը, Տէսինի եւ Վիէնի, մասնաճիւղերով ցա-ւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Շա-հինեանի, Տէր եւ Տիկին Րօժէ Շահինեա-նի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Դօդուս-եանի եւ զաւակներուն, իրենց սիրելի ա-մուսնոյն, հօր մեծ-հօր, աներհօր, խնամիին, ազգականին, Միութեանս հիմ-նադիրներէն՝

ՄԵՍՐՈՊ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՎԻԷՆԻ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Բ. ՑԱՆԿ

Վիէնէն - Պապիկեան Միրանոյշ 100, Այրի Տիկին Սարգիս Գալուստեան 200, Սաթըլմըշեան Կիւլպէնկ 100, Առաքելեան Ժան, Կարապետեան Արամիկ, Հէլվա-ճեան Զարեհ, Տօնապետեան Մարսէլ 200-ական, Փափազեան Էլի, Անտոնեան Կարապետ 100-ական, Զատիկեան Մար-սէլ 200, Աւագճեան Յովհաննէս 100, Սարգսեան Սարգիս 200, Առաքելեան Է-լիզապէթ 100, Աւագեան Սարգիս 50, Անտոնեան Մարսէլ 100, Թէրզիեազուպ-եան Մարսէլ 100 Ֆ.:

Ա. ցանկի գումար՝ 68.500 Ֆ.

Գումար՝ 88.650 Ֆ.:

(Շար.)

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ինչպէս ամէն տարի Փարիզի հայ նախկին դիմադրական Շարժման Բարեսիրական Միութիւնս հրաւիրուած է Երկուշաբթի, Օգոստոս 23, Ֆրանսական Ազգային Դի-մադրութեան Կազմակերպութեան հետ մասնակցելու Անծանօթ Զինուորի - Յաղ-թական Կամարի - բոցի արծարծման:

Ժամադրավայր՝ Պալզաք փողոցի եւ Շան զ'Էլիզէի անկիւնը ժամը 18-էն սկըս-եալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասե-ղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը գրօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրա-կի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յե-տագային:

Ճ Ա Հ Ա Ն

Ա

Հ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Ո

Ւ

Ր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ԹԻԻ 15

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

խանդըս սպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ

Թղթատարով 80Ֆ

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգա-ցումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսու-ցում մը կը ջամբէ:

— Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատե-ւել առանց ձեզի:

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը:

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տը-նօրէնութիւնը կ'առաջարկէ ձեզի.-

- Բացումը մանկապարտէզի մը՝ օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով:

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասար-կութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ ար-ուարձաններու փոքրիկներուն համար:

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակնե-րուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթա-րանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար (արձանագրութեան ծախք՝ 150:

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշադին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ):

— Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ

ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

որ ձեզ կ'ընդունի.-

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ժամը 10–էն 12 - Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ:

1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy

Tél.: 381. 01. 72

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE

GRANDE SOIREE MUSICALE

Organisée par la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

avec

Jean Ter-Merguerian — Violon

Hasmig Surmelian — Piano

Chorale Sipan - Komitas

Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն

UMAF

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵ-ԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշա-կերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տա-րեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐ-ԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-յի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահ-ուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible]ափելու եւ ցրուե-լու համար:

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբեր-եալ յատուկ դիւրութիւններ կատա-րել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրա-ւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres

Tél.: 534. 68. 28

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երե-կոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Սեպտեմբեր 4-18 Քիեւ-Երեւան 4.750 Ֆ.

Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4.650 Ֆ.

Դեկտեմբեր 20 — Յունուար 4 Մոսկուա - Երեւան 4.750 Ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ

TRANSTOURS

25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 - 18

— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքխանեանի

11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի - 9, Rue Sully

ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի

16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
19

JEUDI
19 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.239 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.239

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ.- ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ, ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆ, ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ
ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ.-ՕՐ ՄԸ ԱՆ ԱԼ Կ'ՈՉՆՉԱՆԱՅ ՄԵՐ ՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԵՒ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

ԺՈԶԷՖ ՖՐԱՆՉԵՍՔԻԻ

Նախագահ Միթերան անհրաժեշտ նկատած էր, արձակուրդի այս շրջանին իսկ, խօսիլ Ֆրանսայի ժողովուրդին, գլխաւորաբար վստահեցնելու համար զայն, որ իր ապահովութիւնը վտանգուած չէ։ Ահաբեկչական յաջորդական դէպքերը, մանաւանդ ռիւ տէ Ռոզիէի հակասեմական արարքը պատճառ եղան, որ Միթերան վերամուտին չթողու իր ելոյթը։

Նախագահին երկու նիւթերն էին՝ Լիբանանի վերաբերող քաղաքականութիւնը եւ հակահաբեկչական պայքարը։ Միթերան յստակ էր եւ վճռական, հանդարտ մնալով հանդերձ։ Անկասկած տպաւորեց եւ Չորեքշաբթի առաւօտեան մամուլը, որուն մէկ-երկու օրաթերթերէ, (Քոթիդիէն տը Փարի, Մերիտոնիալ եւայլն.) քննական արտայայտութիւն ունի Նախագահին արտայայտութեանց նկատմամբ, ինչպէս ըլլալով Ֆիկառօ, ուր Կզավիէ Մարշէթի կը գնահատէ մանաւանդ Նախագահին վճռական դիրքորոշումը, երկու նախարարներու (Արդարութիւն եւ Ներքին) միջեւ։ Նախ Լիբանան։ Նախագահ Միթերանի համար Ֆրանսական քաղաքականութիւն կը բացատրուի երեք բառերով՝ Ներկայութիւն, Հաւասարակշռութիւն եւ Խաղաղութիւն։ Կը շեշտէ թէ Ֆրանսայի լիբանանեան քաղաքականութիւնը երբեք հակարաբ պիտի չըլլայ, ոչ ալ արաբական քաղաքականութիւնը՝ հակիսրայէլեան։ Ցիշեց թէ երբ Իսրայէլ գնաց, Քնէսէթին (Խորհրդարան) առջեւ իսկ պարզեց իր տեսակէտները Մերձաւոր-Արեւելքի մասին։ Իր ընթացքը՝ ընթացքն է Իսրայէլի բարեկամի մը, բայց՝ «մինչեւ սահման այն իրաւունքին զոր կը ճանչնայ Իսրայէլի, Մերձաւոր-Արեւելքի գործերուն միջամտելու»։ Նախ պէտք է մտածել Լիբանանի, որ պատերազմի մէջ չէ, բայց ուր պատերազմ կայ։ Ոչ ոք, ոչ իսկ Պ. Պեկինի խօսքերը զինքը կրնան Իսրայէլի հակառակորդի մը վերածել, բայց Պաղեստինցիք, ինչպէս աշխարհի ուեւէ ժողովուրդ հայրենիքի մը իրաւունքն ունին։ Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական այն ուժին, որ Լիբանան պիտի ղրկուի, ան պիտի գործէ լիբանանեան իշխանութեանց հրամանին տակ եւ եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ, երկրորդ մաս մը կը ղրկուի ինչպէս նաեւ իտալական եւ ամերիկեան ուժեր։ Իր դիրքը յստակ է, ըսած է Ցուլիս 9-ին, կը կրկնէ՝ բոլոր օտար ուժերը պէտք է հեռանան Լիբանանէն։

Երկրորդ գլուխն է այս ելոյթին՝ ահաբեկչութիւնը, որ եթէ Ֆրանսան ընտրած է, որպէս ռազմադաշտ, պատճառը երկրին մերձաւոր-արեւելեան քաղաքականութիւնն իսկ է։ Բաւական միջոցներ ձեռք առնուած են պայքարելու համար, որոնց մանրամասնութիւններուն մէջ չմխրճուեցաւ, բայց տուաւ գլխաւոր գիծերը։ Երկու նորութիւն.- Նախ կը ստեղծուի Հանրային Ապահովութեան ենթանախարարութիւն մը, որ կը յանձնուի Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ ներկայիս տարեցներու ենթանախարար՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի։ 58 տարեկան, ծագումով քորսիքացի, բայց Թունուզ ծնած, կանուխէն մտած «ընկերվարական Երիտասարդութեանց» շարքերը, Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի դրականութեան լիսանս ունի եւ քաղաքական գիտութեանց ալ տոքթոր է։ Ամէնէն ծանօթ նախարարն է նաեւ հայ գաղութին։

Ուրիշ նշանակում մըն ալ կայ, նոր պաշտօնի մը ստեղծումով։ Քրիսթիան Փրութօ, 38 տարեկան, ասկէ ետք պիտի վարէ լրատուութեան եւ գործի համակարգումի պաշտօն մը ահաբեկչութեան դէմ։ Նախկին սպայ, կազմուած Սէն-Սիր Քոէթքիտամի զինուորական վարժարանը, ցարդ զինուորական ոստիկանութեան մաս կը կազմէր։ Ներկայիս, իր նոր պատասխանատուութիւնը կը յիշեցնէ իտալացի Քառապինիէռիներու զօրավարը՝ Տէլլա Քիէզա, որ մէջքը կոտրեց Կարմիր Ջոկատներուն։

Այս երկու նորութիւններէն զատ, բազմաթիւ այլ միջոցներ ձեռք կ'առնուին, զսպումի, հետապնդման, ապահովութեան ուժերու բազմացման եւ ամրապնդման, արդարացուող միջոցներ, անկասկած, զորս, թերեւս, աջ վարչակարգ մը պիտի վարանէր առնելու։ Միթերան պիտի չթողու, որ Ֆրանսան միջազգային տիպարի ահաբեկչութեան մը ռազմադաշտ ըլլայ։ Որոշ զէնքերու վաճառքը կ'արգիլուի, զէնքերու եւ պայթուցիկներու գաղտնի առուծախի հսկումի Գրասենեակ մը կը ստեղծուի, շարժուն 12 ջոկատի տեղ, Հոկտեմբեր 1-էն 33 ջոկատ պիտի ըլլայ, եւ շուրջ քսան ալ աւելի, յաջորդող ամիսներուն։ Եօթը հազար ոստիկան պիտի աւելնայ, երկու հազար ալ քաղաքազօրքի շարքերուն մէջ։ Սահմանագլուխներու քննութիւնները պիտի խստանան, վիզաները աւելի դժուար տրուին, առանց սակայն խնդրոյ առարկայ ընելու Ֆրանսայի աւանդական ապաստանի իրաւունքը։ Ահաբեկչութիւնը պէտք է վերջ գտնէ, կ'ըսէ Միթերան, շեշտելով՝ «Ֆրանսական արդարութիւնը իր պաշտօնը պիտի կատարէ։ Ինչ որ միջազգային ահաբեկչութիւն է, պիտի հարուածենք, պիտի հասնինք անոր արմատը։ Գիտենք որ ան դեռ կրնայ մեզի հասնիլ։ Պիտի գայ օրը, ուր ինք ալ կ'ոչնչանայ մեր հարուածներուն ներքեւ»։

Ինչպէս ըսինք, Ֆրանսայի մէջ, ընդհանուր տպաւորութիւնը նպաստաւոր է, եթէ նոյնիսկ փոքր խծբծանքներ կան, հոս ու հոն։ Գալով Պեկինի, գոհ չէ ՊԱԿ-ի վերաբերող մասէն, ուր Նախագահը կ'ըսէր թէ ան կռուելու իրաւունքը շահած էր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԷՅՇԷԼ կղզիներու մէջ, որոնք ցարդ ծանօթ էին, որպէս դրախտային վրօսավայր, պետական հարուածի փորձ մը եղաւ։ Ժողովրդական պաշտպանութեան Ուժի զինուորեալներ գրաւած էին, Երեքշաբթի օր, ձայնասփիւռի կայանը եւ պատանդ բռնած աւելի քան 200 հոգի, որոնց ազատ արձակման համար, կարգ մը պայմաններ դրած էին։ Կացութիւնը չէր փոխուած Չորեքշաբթի առտու։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Ցուլիսին գիներու յաւելումը 0,3 առ հարիւր եղած է միայն, ինչ որ, կառավարութիւնը յաղթանակ մը կը նկատէ եւ հետեւանքը գիներու յաւելման արգելքին։ Մոնտ դիտել կու տայ թէ նոյն շրջանին, Գերմանիոյ մէջ յաւելումը եղած է 0,2 առ հարիւր եւ Անգլիոյ մէջ՝ 0 առ հարիւր միայն, հակառակ անոր, որ այդ երկիրներուն մէջ, գիները ազատ են։

ԿՈԹՊՋԱՏԷԻ դատավարութեան յաջորդ նիստը Շաբաթ օրուան յետաձգուեցաւ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նշանակովի Ազգ. ժողովը վաւերացուցած է, առջի օր, սահմանադրութեան ծրագրին սկզբունքը։ Խորհրդակցական ժողովն է, որ հիմա մի առ մի պիտի քննէ երկու հարիւր յօդուածները, ապա ծրագիրը հանրաքուէի դրուի Նոյեմբերին։ Սկզբունքով ալ նախագահական ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1984-ին։

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ անգամ մը եւս դիմած է Թրքական կառավարութեան, արտօնութիւն ստանալու համար այցելելու Տիարպէքիրի զինուորական բանտը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՒԿԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

×

Ըսեր էի որ մուկերն անգամ յագեցած են հայերէն հին գիրքեր կրծելէ։ Ինչո՞ւ չըսէի։ Մենք մեր կեանքին մէջ քանի անգամ տեսանք ինչ - ինչ փարթամ գրադարաններու մուկերուն յանձնուիլը։ Դեռ երեք ամիս առաջ մեր Ազգային Հաստատութիւններէն մէկուն լքուած մէկ սենեակին մէջ տեսանք հին ու շատ արժէքաւոր գիրքեր, որոնք կը լողային կիրի, ծեփի, կրաղիւսի փոշիներու ու հողին մէջ։ Անոնցմէ երկու - երեք հատը նոյնիսկ պատերը ծեփող վարպետին համար ծառայած էին որպէս սանդուխ կամ աստիճան։ Իսկ բաց ձգուած պատուհանէն ազատօրէն կը մտնէին հովն ու անձրեւը, բան մը եւս տանելու համար այդ թանկագին ոսկեզօծ գիրքերուն փայլէն։ Գիշերը երբ մութը կ'իջնէր սենեակին մէջ, մուկերը ի՜նչպիսի պար մը կը բռնէին արդեօք այդ գիրքերուն շուրջ։

×

Բայց ամէն անգամ որ կը խօսիմ հին գիրքերու ու մուկերու մասին, ներքին ձայն մը յանկարծ հարց կու տայ ինծի.

- Հապա նոր գիրքե՞րը։ Նոր տպուածնե՞րը։ Այսինքն այն գիրքերը, որոնք ոչ թէ փոշի, այլ մելան կը հոտին տակաւին։ Այն գիրքերը՝ որոնց իւրաքանչիւր էջին վրայ տակաւին չէ չորցած հեղինակին քրտինքէն ինկած կաթիլ մը։ Այո՛, այդ նոր գիրքերուն ի՞նչ ըսել։ Անոնք տարբե՞ր ճակատագիր մը ունին արդեօք։

Չունին։ Գիտենք։

Մօտաւորապէս վեց ամիս առաջ բարեկամներէս մէկը ոջիլներու շուկայէն գտած ու բերած էր իմ առաջին գիրքերէս մէկը։ Նախ շատ ուրախացած էի։ Ուրախացած էի, որովհետեւ այդ գիրքէս միակ օրինակ մը մնացած էր ինծի։ Ուստի յաւելուածական օրինակներու պէտք ունէի։ Բայց երբ գիրքը առի ու առաջին էջը բացի, ուրախութիւնս փարատեցաւ։ Տեսայ որ զայն թանկագին բարեկամի մը մակագրեր եմ։ Մակագրութիւնս հոն էր տակաւին, առաջին օրուան նման թարմ ու ընթեռնլի։ Սակայն այդ բարեկամ - հիմա հեռացած էր մեր աշխարհէն։ Եւ գիրքս, զոր իրեն մակագրած էի քանի մը տիտղոսներու ընկերակցութեամբ, բռնած էր ահաւասիկ հնավաճառներու շուկային ճամբան։ Տխրեցայ։ Տխրեցայ նախ անհետացած բարեկամիս հաշւոյն։ Ետքը տխրեցայ գիրքիս վերապահուած ճակատագրին համար։ Եւ այդ օրը սկսայ մտածել թէ իմ եւ անմիջական գրչեղբայրներուս գիրքերէն քանի՜ն արդեօք այժմէն ինկած են ոջիլներու շուկան կամ նետուած՝ մուկերու առջեւ...։

×

Երբեմն կ'երեւակայեմ այն հաճոյքը, զոր հեղինակ մը կը զգայ, երբ իր նոր տպած մէկ գիրքը իրեն կը յանձնուի կազմարարին կողմէ։ Կանոնաւոր ծրարներու մէջ մաքուր փայլուն, գոյնզգոյն, ժըպտուն գիրքեր։ Տակաւին մելան կը հոտին, ու փոշին չէ յանդգնած, նոյնիսկ անցողակի, հպիլ անոնց։ Անոնց թուղթին ոչ մէկ մատ դպչած է դեռ, ո՛չ մէկ աչք բռնաբարած է էջերուն կուսութիւնը։ Հեղինակին համար որքան արժէքաւոր են այդ գիրքերը եւ իրմէ դէպի ընթերցող, ի՜նչպիսի առոյգ պատգամ մը տանիլ կը պատրաստուին անոնք։ Ու այդպէս, կ'առաքուին դէպի անծանօթ։

Քանի մը տարի վերջ ո՞ւր պիտի ըլլան սակայն այդ գիրքերը, ո՞րքան փայլուն, ո՞րքան մաքուր, ո՞րքան արժէքաւոր։

Ցօղնած է հայերէն գիրքը եւ տխուր։ Ես քանիցս տեսած եմ այդ տրտմութիւնն ու յոգնութիւնը։ Հինցած, մաշած ու կրծուած է հայերէն գիրքը։ Հինցած ու մաշած է ո՛չ թէ շատ կարդացուելէ։ Մէկ գիրքը քանի՞ հոգիի կողմէ քանի անգամ կը կարդացուի։ Միջին հաշուով հազիւ մէկ հոգիի կողմէ, մէկ անգամ։ Երբեմն ոչ իսկ այդքան։ Հայերէն գիրքը ձեռքէ - ձեռք չի պտըտիր։ Ամէն մէկ հատոր իր ամբողջ կեանքին մէջ մէկ ընթերցող միայն պիտի ունենայ, եթէ բախտաւոր է։ Իսկ թէ քանի՞ը կը հասնի թիւը՝ հայերէն այն գիրքերուն, որոնք մուկերուն յանձնուած են առանց նոյնիսկ մէկ հոգիի կողմէ կարդացուելու, այդ մասին աւելի լաւ է չխորհիլ...։

×

Երբ երիտասարդ էի, ամենամեծ հաճոյքս էր շաբաթը անգամ մը անցնիլ հին գիրքերու շուկայէն։

Հիմա կը վախնամ այլեւս հոնկէ անցնելու։

Ռ. Հ.

ԻՐԱՆԱՀԱՅ

14-ԱՄԵԱՅ ՋՈ ՀՄԸ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Օգոստոս 4-ի առաւօտեան, Թեհրանի Թաքանդէ պողոտային մէջ, տեղի ունեցած զինեալ բախումի մը ընթացքին, արձակուած գնդակի մը զոհ գացած է 14-ամեայ հայ պատանի մը՝ Ալէն Արզար Շահնազարեան։ «Մարիամ» կոյսերու դպրոցի 3-րդ դասարանի աշակերտ հայ պատանին զարնուած է կուրծքէն։ Թաղումը կատարուած է Ուրբաթ, Օգոստոս 6-ին, եւ մարմինը ամփոփուած Նոր Բուրաստան գերեզմանատան Հայ Նահատակներու բաժնին մէջ։

ՌՈՒՍՈՒՑԻՉԸ ԵՒ ԱՇԱԿԵՐՏԸ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

Կը կոչուէր Անթուան Մէյէ:

Ծնաւ 1866ին, (*) իմաստուն ու բեղուն կեանք մը ապրեցաւ ուղիղ 70 տարի: Հասաւ գիտնականի համար ամէնէն բարձր ու ամէնէն պատուաբեր տիտղոսի՝ ակադեմականի կոչումին: Սակայն անոր մեծագոյն նուաճումը, անկասկած, եղաւ բոլոր երկիրներու լեզուաբաններու կողմէ ճանչցուիլը իբրեւ աշխարհի ամէնէն մեծ հնդեւրոպաբաններէն մէկը:

Հմուտ մասնագէտ էր հնդկա-իրանեան, սլաւոնական, ռոման լեզուներու, հին յունարէնի, հայերէնի, ծանօթ՝ արեւելեան նաեւ կարգ մը այլ լեզուներու: Ասոնցմէ իւրաքանչիւրին նուիրեց կարեւոր աշխատութիւններ: Ներկայացուցիչն էր լեզուաբանութեան պատմութեան մէջ ծանօթ համարակազմական դպրոցի, որուն հիմնադիրն էր Ֆերտինան տը Սօսիւր:

Քաջ ծանօթ էր հնդեւրոպական լեզուներու բաղդատական քերականութեան, հնչիւնաբանութեան եւ պատմութեան: Սորպոնի համալսարանի բարձրագոյն ուսմանց վարժարանին մէջ կը կարդար զէնտերէն, հին յունարէնի պատմութիւն, հայերէնի եւ այլ լեզուներու բաղդատական քերականութիւն: Փարիզի լեզուաբանական ընկերութեան հիմնադիրներէն էր եւ անոր գիտական արժէքաւոր տեղեկատուներու հրատարակիչներէն: Հիմնադիրն ու մնայուն ղեկավարն էր նաեւ հայագիտական ամպիոնի եւ 1920 - 30-ական թուականներուն յաջողութեամբ հրատարակուած (Ֆրետէրիք Մաքլէրի մասնակցութեամբ) «Հայագիտական Ուսումնասիրութիւններու Հանդէս»ի, որ Բ. Աշխարհամարտին պատճառաւ ընդհատուեցաւ եւ անկէ ետք վերահրատարակուեցաւ քանի մը հայ անձնաւորութիւններու եւ Մէյէի արժանաւոր աշակերտ Պենվենիստի ջանքերով:

Մէյէի «Հնդեւրոպական լեզուներու բաղդատական ուսումնասիրութեան ներածութիւն»ը, «Պատմական եւ ընդհանուր լեզուաբանութիւն»ը, «Ընդհանուր սլաւոններէն»ը, մէկ խօսքով 20-է աւելի աշխատութիւններ լեզուաբաններու սեղանի գիրքն են: Իսկ անոր հայագիտական վաստակը արժէքաւոր նիւթ է տալիս հայագիտութեան ամենաբազմազան բնագաւառների համար» (Գ. Ջահուկեան):

Համոզուած ըլլալով, որ հայերէնը «այնպիսի մշակուած լեզու մըն է, որ եղած է ոչ-թարգմանական դրականութեան լեզու», որ «հայ գրականութեան դրեթէ բոլոր արժէքաւոր երկերը ինքնուրոյն գործեր են, - Մէյէ իր բազմազբաղ կեանքի կարեւոր մէկ մասը սիրով նուիրեց հայ լեզուի ու գրականութեան ուսումնասիրութեան, գրեց հին հայերէնի քերականութիւն, տուաւ հայերէն շատ մը բառերու ստուգաբանութիւնը, ուսումնասիրեց հայ մատենագրութեան ու պատմութեան կնճռոտ հարցեր ... եւ հայագէտներ պատրաստեց Հայերէ ու օտարներէ:

Մեր ժողովուրդին համար ողբերգական 1915-ին եւ անկէ ետք տարիներ իր կրքոտ ձայնը միացուց Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու այն մեծ մարդասէրներու ձայնին, որոնք բուռն բողոք բարձրացուցին Թուրք ջարդարարներու արիւնոտ արարքներուն դէմ: Ոչ միայն բողոքեց, այլեւ պաշտպանեց հայ ազգի ու անոր մշակոյթի գոյատեւման իրաւունքը (յօդուածներով, հրապարակային ելոյթներով, ճառերով, շրջաբերականներով...): «...Որքա՛ն ալ անոնց (Հայերու) դժբախտութիւնները անցած ըլլան սովորական չափը, անոնք փաստած են, որ իրենց ուժն ալ սովորական չափը կ'անցնի եւ անով իսկ ցոյց տուած են, որ անոնք կոչուած են յարատեւելու, կոչուած են բարձրանալու բազմաթիւ դարերէ ընկճուած վիճակէն»: Այս համոզումը խոր արմատներ ունէր իր մէջ. «...Ես ամէնէն ամբողջական վստահութիւնը ունիմ Հայաստանի ապագայի նկատմամբ...» գրած է ան:

Այսպէս էր Մէյէ՝ գիտնականը, ու ուսուցիչը:

ԱՇԱԿԵՐՏԸ

Կը կոչուէր Հրաչեայ Աճառեան, Պոլսոյ Սամաթիա թաղամասէն, ոտնաթօթի կօշկակարի ընտանիքէ, Կեդրոնական վարժարանի փայլուն աշակերտներէն: Ծնած է 1876-ին, իր ուսուցիչէն ճիշդ տասը տարի ետք: Իր ապրած 77 տարիներէն 47-ը անցուցած է ուսման եւ հայագիտական ուսումնասիրութիւններու անյագ ծարաւով թափառումներու մէջ (Ֆրանսա, Գերմանիա, Պարսկաստան, Ղարաբաղ, Նոր Նախիջեւան...), իսկ վերջին 30-ամեակը միայն Հայաստան, «նստակեաց» կեանքով:

«Շնորհիւ այն լայն ինքնավարութեան, - գրած է Անթուան Մէյէ, - զոր կը վայելեն Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւններու անդամները, Հայերը կրցած են Երեւանի մէջ կազմակերպել բուն հայկական համալսարան մը, ուր բանասէր եւ լեզուաբան Հ. Աճառեան վերջապէս գտած է իր տաղանդին եւ գիտելիքներուն պատշաճ տեղը»:

Ասիկա 1923-ին էր, երբ Աճառեան Թաւրիզէն հրաւիրուեցաւ Երեւանի համալսարանը, ուր ստեղծեց գիտական անզուգական արժէքներ ու դարբնեց հայ լեզուաբաններու մեծ ջոկատ մը՝ մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը:

Հրաչեայ Աճառեան եղաւ այդ համալսարանի դասախօս, ամպիոններու հիմնադիր եւ վարիչ, Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի գլխաւոր անդամներէն, վաստակաւոր գիտնական, 1937-ին՝ Չեխոսլովաքիոյ արեւելեան հիմնարկի գիտական բաժնի թղթակից անդամ...

Նոյն 1937-ին, իր ուսուցչի մահէն ետք, հրաւիրուեցաւ Փարիզ, Սորպոն, պատուաբեր պաշտօնով, բայց չուզեց կտրուիլ մայր հողէն:

Հրաչեայ Աճառեանի ապրած տարիները համակ նուիրում եղան հայագիտութեան դրեթէ բոլոր մարզերուն: Մեր պատմութիւնը բեղուն գիտնականներ շատ ունի, սակայն անոնց շարքի'ն Աճառեան եզակի տեղ կը գրաւէ ոչ միայն իր գրիչով, այլեւ իր գիտական գործունէութիւնը կազմակերպելու ճշգրիտ ու գիտական աշխատանքի կարգով: Անոր օրը, շաբաթը, տարին խստօրէն ենթակայ եղած են խնամքով մշակուած ծրագրի. եթէ նախատեսուած էր, ըսենք, որ այդ օրը պէտք է ընդօրինակէր «Արմատական բառարան»ի հերթական 18 էջերը (բառարանի առաջին հրատարակութեան աւելի քան 8000 էջերը անոր ձեռագրի արտատիպն են), ուրեմն ան իր մէջ ուժ գտած է նոյնիսկ զրոյցը ընդհատելու եւ, ներողութիւն խնդրելով, իր գործին վազելու...

Այլապէս ի՞նչպէս կրնար հայ մշակոյթի ներկայի ու պատմութեան յանձնել Հայերէն արմատական բառարան»ի 4 տպագիր հատորները, «Լիակատար քերականութիւն Հայոց լեզուի» երկի 6 գլխաւոր եւ մէկ ներածական հատորները, «Հայոց անձնանունների բառարան»ի 5 հատորները, «Հայոց լեզուի պատմութիւն»ի զոյգ հատորները, «Հայ բարբառների դասակարգումը», «Հայերէն գաւառական բառարան»ը, «Հայկականք»ի 9 մասերէ բաղկացած շարքը, հայերէն ձեռագիրներու նկարագրութիւնը պարունակող հատորները (եւ դեռ որքա՜ն անտիպ երկեր) ... բոլորն ալ ստուար, բոլորն ալ կարեւոր: Իր կեանքին սկիզբը նպատակադրեց տալ հայերէն 10 բարբառներու ուսումնասիրութիւնը, այդքան ալ հատոր լոյս ընծայուեցաւ: Իր «Լիակատար քերականութիւն»»ին մէջ տուաւ հայերէնի քերականական կանոններու մանրամասն հետազօտութիւնը՝ 582 լեզուներու փաստերու համադրութեամբ:

Հրաչեայ Աճառեան տիրապետեց լատիներէնին, հին յունարէնին, սանսկրիտին, հնդկերէնին, պարսկերէնին, թուրքերէնին, ֆրանսերէնին, գերմաներէնին, անգլերէնին, ռուսերէնին (վերջին չորս լեզուներով ալ աշխատանքներ հրատարակեց)...

Այսպէս էր Աճառեան՝ հայկաբանը, հայրենասէրը:

×

Հրաչեայ Աճառեան այսպէս կը նկարագրէ իր առաջին հանդիպումը Անթուան Մէյէի հետ, Փարիզ: «...Մօտեցաւ ինծ եւ հարցրեց: - «Վու զ'Էթ Արմենիէ՞ն: - Այո՛, պատասխանեցի: - Վրեն շէ մուա, - ասաց ն հեռացաւ գնաց: Ես եկայ նոյն ծերունու (պահակի) մօտ եւ հարցրեցի, թէ ո՞վ է այդ մարդը: - Մէ սէ մէօսիէօ Մէյէ: Ոչ մի անգամ չէի լսած այդ մարդու անունը, որ այնուհետեւ իմ ամբողջ կեանքի ուղեցոյցը պիտի լինէր»:

Ու այսպէս աշակերտը գտաւ իր ուսուցիչը եւ անոր քով «արտակարգ արիութիւն պահանջող աշխատանքի պայմաններու մէջ մեթոտ ձեռք ձգեց» (ուսուցիչին խօսքերն են):

Արտակարգ համեստութեամբ օժտուած ուսուցիչը չուշացաւ գնահատել իր աշխ[illegible] աշակերտը:

«Հայ բարբառներու դասակարգումը (1909-ին՝ ֆրանսերէն, 1911-ին՝ հայերէն) գիրքին մասին Մէյէ գրեց. «Այս գիրքը արժանի է հայերէնի բարբառներու ուսումնասիրութեան վերածնունդի մեկնակէտը հանդիսանալու»: Իսկ «Հայերէն արմատական բառարան»ին մասին ըսաւ. «Ոչ մէկ լեզուի համար գոյութիւն ունի այնքան ճոխ, այնքան կատարեալ ստուգաբանական բառարան մը: Հպարտ եմ, որ ունեցած եմ Պրն. Աճառեանը իմ աշակերտներու շարքին. ան մէկն է անոնցմէ՝ որոնք պատիւ կը բերեն այն դպրոցին, ուրկէ անցած են»:

Եւ այս տողերը գրեց այն անձը, որ համաշխարհային հռչակ կը վայելէր եւ որուն «Լատիներէնի ստուգաբանական բառարան»ը (Էռնիւի հետ միասին պատրաստուած) հնդեւրոպաբանութեան անզուգական զարդերէն է:

Աշակերտը մինչեւ իր կեանքին վերջը հաւատարիմ մնաց ուսուցչին: Ինք եւս արդէն իսկ մեծ համբաւի տիրացած, սակայն ամէն մէկ նոր ուսումնասիրութիւն կատարելուն, նոր ստուգաբանութիւն առաջարկելուն պարտականութիւն կը սեպէր դիմել Մէյէի՝ բանաւոր կամ նամակով, եւ առանց անոր հաւանութեան չէր հրապարակեր: Փաստ՝ «Արմատական բառարան»ի բազմաթիւ էջերուն մէջ սփռուած վկայութիւնները:

Այսպէս ապրեցան իրենց իմաստալից կեանքը Ուսուցիչ եւ Աշակերտ, ու իրենց պայծառ անունները գրեցին Հայագիտութեան Պանդէոնին մէջ:

ՊԵՏՐՈՍ ԲԵԴԻՐԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ».- 1966ին «Յառաջ» բացառիկ թիւ մը նուիրեց 100ամեակին առթիւ:

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԳ.

Երէկուան վիճակս անբացատրելի է: Տարօրինակ զուգադիպութիւններ կան մարդուս կեանքին մէջ: Առաջին դժբախտութիւն Ս. Սարգսի օրն էր. այն օրն էր որ գիս պսակեցին. մի քանի տարի վերջ նոյն օրն էր որ կը պատահէր ամենամեծ վիշտս: Արամ յաջորդ օրը կը պսակուի ուրիշի մը հետ: Սիրտս շատ լեցուած էր. կ'ուզէի լալ եւ չէի կարող: Արեւը մտնելու մօտ էր, ա'լ կարող չէի նստիլ. աղաչեցի այս կնոջ միասին քիչ մը երկննալ. ելանք դէպի Ֆէրի-Քէօյի ճամբան երթալ: Աղուոր վերջալոյս մը կար, շատ յուզուած էի: Մեզմէ մի քիչ վեր տեսայ քանի մը սիրուն մանկիկներ որ կը խաղային. խանդաղատեցայ անոնց երջանկութեան վրայ, սկսայ զանոնք շոյել, սիրել. իրենց մայրերը դրան առաջ էին. տեսայ որ զաւակներնին ետ կը կանչէին, իբր թէ բորոտ մը լինէի. վշտացայ, քայլերս երագեցի, բայց ո՛չ այնչափ որ ետեւէս չլսեմ. Գէշճ է, գէշը: - Քիչ մը կանգ առաւ, կուրծքը կ'ելնէր - կ'իջնէր: - Կը տեսնէ՞ք, շարունակեց, անմեղ երախաներուն անգամ կ'ուսուցանեն գիս արհամարհել: Արդեօք տունն ալ այսպէս չէ՞. փոքրիկ քրոջս ու եղբայրներուս ալ այսպէս չե՞ն սորվեցներ:

Այս խօսքերուն վրայ տարաբախտ կինը լռեց: Ճակատը ձախ ձեռքին մէջ դրաւ, եւ գլուխը ծածկեց. արեւը մարը մտնելու վրայ էր. իր յետին դեղնած նշոյլները կը զարնէին Սաթենիկի տժգոյն երեսին. ի՜նչ մելամաղձիկ, ի՜նչ գեղեցիկ էր այդ դէմքն իր ցաւոց մէջ. կարծես Դիցիանոյի Մագդաղինէն էր: Սենեակին մէջ խոր լռութիւն կար: Զգացի որ այլեւս այցելութիւնս չէի կարող երկարել, խեղճ կինը հանդարտելու պէտք ունէր թերեւս, ոտքի ելայ մեկնելու:

- Չեմ կարող խնդրել որ աւելի նստիք, ըսաւ Տիկին Սաթենիկ, վասնզի ուրիշ տեղ պիտի երթաք, շնորհակալ եմ. յուսամ գիս չէք մոռնար:

Խոստացայ շուտով երթալ եւ իրեն լուրեր տանիլ. յուսալիր էի որ գոհացուցիչ լուրեր տանիմ: Խորհած էի երթալ գտնել բժիշկ եղբայրն, ծանօթանալ անոր հետ, բացատրել նմա քրոջը վիճակը: Երիտասարդ մը որ երկար ատեն Փարիզ ապրած է եւ անդ հիմնական ուսում ըստացած, այդ երիտասարդն հաւանօրէն ազնիւ զգացումներ ունի: Արդեօք կարելի՞ է որ այնքան անսիրտ լինի՝ մինչեւ արհամարհել քոյր մը որ գինքը գորովալիր սիրով սիրած է ու կը սիրէ:

Մեկնեցայ Փանկալթիէն եւ Օրթագիւղ վերադարձայ բաւական գոհ սրտով, վասնզի կը հաւատայի թէ կարող պիտի լինիմ բարեփոխել այդ տարաբաղդիկ կնոջ աւաղուկ վիճակը:

ԺԵ.

Յաջորդ օրն, Երկուշաբթի առաւօտ, ծանօթներէս ոմանք եկած էին Ղալաթիա աչքերնին կէս բաց, կէս խուփ: «Ինչո՞ւ չեկար Արամին հարսանեացը, կ'ըսէին ինծ, շատ կը զուարճանայիր, սքանչելի հանդէս էր. ուրախութիւն, զուարճութիւն անպակաս էին. մինչեւ լոյս պատուական ժամանակ անցուցինք»:

Արդարեւ փառաւոր հարսանիք եղած էր ինչպէս նոյն օրն ու յաջորդ օրերը պատմեցին: Թէ՛ Հայ եւ թէ օտարազգի բարձրագոյն դասերու ներկայացուցիչք փայլած էին անդ: Գրագէտք, օրագրապետք, դրամատէրք, վաճառականք, դիւանագէտք ցոյց տուած էին թէ որքա՜ն կը պատուէին, որքա՜ն կը մեծարէին Արամն ու ընտանիքն: Երկու եպիսկոպոսունք, Պոլսոյ ամէնէն ականաւորներէն, սիրայօժար պատասխանած էին Արամի հօրեղբօր մասնաւոր հրաւիրանացն: Կնքահայրը նոյնինքն հօրեղբայրն եղած էր, եւ այն գիշերն հօրեղբայրն հրճուալիր էր այդ կարգի եղանակաւ: Պսակի արարողութենէն վերջ հակիրճ ատենախօսութիւն մը ըրած էր Սրբազաններէն մին, որ Արամի հօրեղբօրը շատ սիրելին էր: Խիստ անաչառ եկեղեցականի մեծ համբաւ կը վայելէ նա. պահ մը ներկայք երկիւղ տածած են թէ չլինի որ եպիսկոպոսն անաչառութիւնը այն աստիճան առաջ տանի որ Արամի անցեալի մասին անախորժ ակնարկութիւններ ընէ:

Արամ փափաքած էր որ միւս Սրբազանը խօսի, վասնզի նա աւելի կը հասկնայ աշխարհի վիճակէ. բայց նա ֆրանսերէն պիտի խօսէր օտարազգիներու համար. սակայն անաչառ եպիսկոպոսը փարատած էր ամէն երկիւղներն եւ փորձով ցոյց տուած թէ ինքն ալ հմուտ էր պատշաճութեան օրինաց եւ գիտէր ճարտարապետութեամբ միմեանց հետ հաշտեցնել «զանազան կարգի նկատողութիւնք»:

(Շար. 19)

ՅԻՓՑՈՍ

ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ԲԱՅՑ ԻՐԱՒ

Հասանէյին Ֆարուք Իպրահիմ, 26 տարեկան ատաղձագործ մը, անձնապաստան եղաւ, երբ Գահիրէի շէնքերէն մէկուն վրայ հաստատած իր հիւղակը կը քանդուէր ոստիկանութեան կողմէ, եւ փողոց կը նետուէր:

Երեք տարեցներ քանդումի դատապարտուած շէնքի մը մէջ կը բնակէին: Կը մեռնէին, երբ շէնքը կը փլէր: Միջին տարիքի մարդ մը, որ բուրգերուն մերձակայ մը մէջ բնակութիւն հաստատած էր, դուրս կ'ելլէ թերթ գնելու համար: Վերադարձին տան փլատակներուն տակ կը գտնէ իր կինն ու զաւակը, երկուքն ալ մեռած: Տանտէրը չէր յարգած շինութեան օրէնքը եւ շէնքը բարձրացած էր խարխուլ հիմերու վրայ:

Երեք օրինակներ շատերու կարգին: Եգիպտոսի, բնակչութեան արտակարգ յաճախումը, գիւղերէն դէպի քաղաքներ խուժումը, անել կացութիւն ստեղծած են Գահիրէի եւ այլ քաղաքներուն մէջ, բնակարան ճարելու ուղղութեամբ: Իրաց այս վիճակին մէջ, զարմանալի չէ, երբ լսուի, թէ շատեր յարկաբաժիններ կ'աւելցնեն իրենց շէնքերուն վրայ, առանց նկատի առնելու հիմերու տոկունութիւնը: Զարմանալի չէ երբ լսուի նաեւ, թէ հարիւրաւորներ եւ հազարաւորներ իրենց միջոցներով խարխուլ պատսպարաններ կը հաստատեն տանիքներու վրայ: Ուրիշներ կը գլխերեն գերեզմանատուները: Եգիպտոսի քաղաքներուն ափերուն վրայ դիակները կը տեսնուին քնացած մարդիկ: Շինարարներ դեռ վերջ չգտած շէնքերու մէջ անկիւն մը կը գտնեն քնանալու համար եւ օր մըն ալ դուրս կը վտարուին վարձակալներուն յատկացուելու համար:

Բնակարաններու տագնապը աննախընթաց համեմատութիւններու կը հասնի երկրի մը մէջ, ուր բնակչութեան աճը մէկ միլիոնի կը հասնի տասը ամիսը անգամ մը:

Գահիրէի մէջ ամենուրեք բարձրայարկ շէնքեր կը կառուցէին: Սակայն ասոնց մէկ մասը կը յատկացուի պանդոկներու, մէկ այլ մասը գրասենեակներու, իսկ մնացեալն ալ կը սահմանուի միջին կամ հարուստ դասակարգերուն: Այլ խօսքով՝ նորակերտ շէնքերուն բացարձակ մեծամասնութիւնը ոչ մէկ կապ կ'ունենայ հասարակ հազարաւոր չքաւոր Եգիպտացիներուն հետ:

Համաձայն պաշտօնական մարմիններուն, Եգիպտոսի տնտեսութեան ամէնէն արդիւնաւէտ ճիւղը շէնքերու շինութիւնը կը ներկայացնէ: Միւս կողմէ սակայն, վարձքի կամ գնումի գիները այնքան բարձր կը մնան, որ նոյնիսկ միջակարգ դասակարգը՝ հանրային սպասարկութեան պաշտօնեաներ, ուսուցիչներ եւ ուրիշներ, անկարելիութեան առջեւ կը գտնուին նոր յարկաբաժիններ գտնելու ուղղութեամբ:

Նոյն պաշտօնական մարմինները ընդունելով հանդերձ շինարարութեան բարձր թափը, նկատել կուտան, թէ եղածը - հարիւր երեսուն հազար բնակարան ամէն տարի - մէկ վեցերորդով կը գոհացնէ պահանջը:

Կարգ մը վիճակագրութիւններու համաձայն, Գահիրէի բնակչութեան թիւը 14 միլիոնի կը հասնի: Օրէնքով հին վարձքերը չեն կրնար աւելնալ: Այն որ օրինակ 30 տարի առաջ բնակարան մը վարձած է, քիչ համեմատութեամբ աւելի կը վճարէ: Բայց նորերը ազատ վարձքի դրութիւնը կը կիրարկեն:

Բնակարաններու տագնապը լուծելու ձեւեր կ'առաջարկուին, բայց ապարդիւն:

Հիմնական առաջարկը կը մնայ բնակութեան արտօնագիրի հաստատումը Եգիպտոսի երկու մեծագոյն եւ բազմամարդ քաղաքներուն համար. - Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա:

Մտահոգութիւն պատճառող այլ հարց մըն ալ կայ: Թէեւ ոչ բաւարար բնակչութեան աճին եւ քաղաքներու մեծ կեդրոնացումներուն համար, նոր շէնքերու շինութեան մեծ թափ կ'արձանագրուի գիւղատնտեսութեան զարգացումին նըպաստող բարեբեր հողերուն վրայ:

Պատճառ մը, որպէսզի Եգիպտոս բարձրացնէ ուտեստեղէնի ներածումներուն քանակը:

Թ. Ա. Թ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԼԵՀ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ ՆՈՐ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ «Հայերը հին Լեհաստանի մէջ»

ԽՄԲ.- Լիւբլինի մէջ (Լեհաստան) լոյս տեսած է պատմաբան փրոֆ. Միրոսլաւա Զակշեւսկա - Դուբասովայի «Հայերը հին Լեհաստանի մէջ» ընդարձակ աշխատութիւնը, որով հեղինակը ներկայացուցած է, թէ երբ եւ ինչպէս Հայերը հաստատուած են Լեհաստան եւ թէ ինչ պատկեր պարզած է անոնց կեանքը ԺԴ. - ԺԸ. դարերուն: Աշխատութեան մասին գրախօսական մը ստորագրած է պատմաբան Վարդան Գրիգորեան, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 25-ի թիւին մէջ: Կուտանք գրութիւնը՝ արեւմտահայերէն:

Ծանօթագրութեան մէջ կը նշուի, որ Հայերը քիչ դեր չեն խաղացած Ռեչ Պոսպոլիտայի տնտեսական, մշակութային ու քաղաքական կեանքին մէջ. եղած են դիւանագէտներ, Արեւելքի հետ առեւտուրի հմուտ կազմակերպիչներ եւ տաղանդաւոր արհեստաւորներ, ԺԷ. - ԺԸ. դարերուն արեւելեան շատ տարրեր մուտ ծած են լեհական մշակոյթին մէջ: Կը շեշտուի այն հանգամանքը, որ ԺԹ. - Ի. դարերուն լեհահայոց ժառանգորդները գրաղած են նախ եւ առաջ գիտութեամբ՝ նախապատուութիւնը տալով իրաւաբանական, պատմական ու բնական գիտութիւններուն, անոնցմէ դուրս ելած են նաեւ անուանի նկարիչներ ու բանաստեղծներ:

Մենագրութեան առաջին բաժինը (գիրքը բաղկացած է վեց ընդարձակ բաժիններէ կամ գլուխներէ) նուիրուած է Հայերու արտագաղթի հարցին: Լեհական իշխանութիւններու բարեացակամ վերաբերումը Հայերու նկատմամբ կը բացատրուի անով, որ անոնք գործօն մասնակցութիւն ունեցած են երկրի շինարարութեան մէջ, նպաստած տնտեսութեան վերելքին, առեւտուրի ու արհեստներու զարգացման, իսկ օտար յարձակումներու ժամանակ գտնուած են երկիրը պաշտպանողներու շարքերուն մէջ: Այդ պատճառով է, որ Ռեչ Պոսպոլիտայի քաղաքներուն մէջ Հայերը օգտուած են դատական ինքնավարութեան արտօնութենէն, ունեցած բազմաթիւ տնտեսական բնոյթի իրաւունքներ: Հեղինակը մանրամասն կանգ կ'առնէ Հայերու ինքնավարութիւնը իրականացնող մարմիններու իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու հարցերուն վրայ: Յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուի այն իրողութեան, որ լեհ թագաւորները թոյլ տուած են Հայերուն օգտուիլ Մխիթար Գոշի «Դատաստանագիրք Հայոց»ի հիման վրայ ստեղծուած իրենց ազգային դատաստանագիրքէն:

Յաջորդ բաժնին մէջ, որ վերնագրուած է՝ «Հայերու առեւտուրը եւ արհեստները հին Լեհաստանի մէջ», կը քննուի այն հարցը, թէ տնտեսական ինչ կարեւորութիւն ունէր Լեհաստանի համար Արեւելքի հետ կատարուող առեւտուրը. շեշտըւած է հայ արհեստաւորներու դերը լեհական քաղաքներու տնտեսական զարգացման մէջ: Գիրքի հեղինակին ուշադրութեան առանցքը դարձած է նաեւ Հայերու ծաւալած շինարարական բուռն գործունէութիւնը: Կը նշուի, թէ անոնց կառուցանած տուներու, եկեղեցիներու, ջրհորներու եւ գինուորական ամրութիւններուն վրայ, որոնց մէկ մասը պահպանուած է մինչեւ այսօր, կը զգացուի հայկական ոճի ազդեցութիւնը:

«Մտաւոր մշակոյթը» բաժնին մէջ հեղինակը մէկ առ մէկ կը ծանրանայ այն բոլոր անուանի գիտնականներու, գրողներու եւ արհեստագէտներուն վրայ, որոնք դուրս ելած են Լեհահայերու մէջէն: Յատկապէս կը նշուին ժամանակագիրները, որոնք լեհական միջավայրին մէջ զարգացուցած են հայ պատմագրութեան աւանդութիւնները:

Յովհաննէս Կամենեցացիի «Խոտինի պատերազմի պատմութիւն»ը թանկագին աղբիւր է Թուրքերու դէմ սլաւ ժողովուրդներու մղած հերոսական պայքարին մասին: Մեծ է լեհահայ գիտական Ստեփանոս Ռոշքայի ստեղծագործական ժառանգութիւնը: Ան ոչ միայն ժամանակագիր էր, այլեւ քերականութեան մասնագէտ, բառարաններու հեղինակ:

Գիրքին վերջին բաժինը նուիրուած է Լեհահայերու քաղաքացիական գործունէութեան: Բազմաթիւ օրինակներով ցոյց տրուած է այն գործօն դերը, զոր կը խաղային Հայերը հին Լեհաստանի արեւելեան դիւանագիտութեան ասպարէզին մէջ: Լաւ ճանչնալով Արեւելքը, տիրապետելով արեւելեան քանի մը լեզուներու, ԺԴ. դարէն սկսեալ անոնք լեհ թագաւորներու յատուկ յանձնարարութեամբ ճամբորդութիւններ կը կատարէին դէպի Խրիմ, Թուրքիա եւ Իրան:

Միրոսլաւա Զակշեւսկա - Դուբասովա մեծ վաստակ ունի Հայոց պատմութիւնը Լեհաստանի մէջ ծանօթացնելու եւ հայ - լեհական հին կապերու հետազօտման գործին մէջ: Ուսումնասիրելով Լեհաստանի դիւաններուն եւ գրադարաններուն մէջ գտնուող փաստաթուղթերը, ան հրապարակած է կարգ մը գիտական աշխատութիւններ Զամոստէ քաղաքի հայկական գաղութի քաղաքական ու տնտեսական կեանքին մասին: Անոր հետազօտութիւնները ամփոփուած են «Զամոստէի Հայերը եւ անոնց դերը Լեհաստանի եւ Արեւելքի միջեւ առեւտրական ու մշակութային կապերուն մէջ» մենագրութեան մէջ:

Միրոսլաւա Զակշեւսկա-Դուբասովա ծրագրած էր լեհ ընթերցողներուն ներկայացնել հայ ժողովուրդի պատմութեան դասագիրք մը, որուն մէջ տեղ պիտի գտնէր Հայոց պատմութիւնը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար ան քանի մը անգամ գտնուեցաւ Երեւան, աշխատեցաւ գրադարաններուն, Մաշտոց մատենադարանին մէջ: 1977-ին Վրոցլաւի մէջ լոյս տեսաւ անոր «Հայաստանի պատմութիւն» գիրքը, որ լաւ ընդունելութիւն գտաւ Լեհաստանի մէջ:

ԺՊԻՏ

Հրեայ մը Լոնտոն կը հաստատուի: Նախ պաշտօնեայ փոքրիկ խանութի մը մէջ, այնքան ընդունակ է առեւտուրի մէջ, որ ամիս մը ետք իր հաշւոյն խանութ կը բանայ, վեց ամիս ետք տէր է խանութներու ամբողջ ցանցի մը: Մեծ ընդունելութիւն մը կուտայ, որու ընթացքին Թագուհին գինքը լորտ կ'ընէ: Յանկարծ անհանգիստ կ'երեւայ: Թագուհին կը մտահոգուի.- «Ի՞նչ պատահեցաւ:

- Օ՛հ, ձերդ վեհափառութիւն, երբ կը խորհիմ թէ Հնդկաստանը կորսնցուցինք...:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՑԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Օրուան լուրերը շատցած էին Պալքանեան եւ Թուրք պատերազմի մը հաւանականութիւնով, երբ ստացան երկրորդ նամակ մը Կիրոսէն:

«Սիրելի Նայիրեան եւ Ընկերներ,

«Առիթ չունեցայ շուտով գրելու: Ունեցանք մի քանի ուժեղ բախումներ եւ զոհեր: Խօսինք Հաճի Մուսայի մասին, որովհետեւ արդէն կեդրոնական դէմքն է ու ընդունակ է այդ կիրքով ամբողջ Քիւրդիստան մը ոտքի հանելու: Խորհրդակցութիւն ունեցանք քիւրտ Պէտիր պէկի եւ Հիւսէյին զատէի հետ: Այդ խորհրդակցութեան ներկայ էին Հաճի Մուսան, Մուրատը, Խալիլը եւ ես: Անոնք մեծ հաւատք դրած են հայկական ուժերուն վրայ, որ գործակցութիւնով կարելի է մեծ վնասներ հասցնել Թուրքերուն: Որ, Խալիլ իր ընկերոջ Ալիին հետ, կը մտածեն այս ձմեռն իսկ մտնել Միջագետք՝ այնտեղի հօծ քրտութիւնը ոտքի հանելու: Արդէն այնտեղ կան պատրաստ բջիջներ: Կը տեսնէք, որ լաւ բան մը կը սաղմնաւորուի:

«Թուրք զօրքերն արդէն սկսած են թափուիլ անպաշտպան քիւրտ գիւղերու վրայ, թալանելու, սպաննելու եւ առեւանգելու քիւրտ կիներն ու աղջիկները: Ապահով չեն նաեւ ճամբորդ Քիւրտերը, քաղաք գացող ու քաղաքէն վերադարձող ածխավաճառ, պանրավաճառ Քիւրտերը: Լուր կայ, որ այդ պաշըպողուք շարժումներուն մէջ թալանի ենթարկուած են նաեւ երկու հայ գիւղեր, Մուշին եւ Եղէգը: Թէ՛ հայ եւ թէ քիւրտ գիւղերէն ազատուողները ապաստան գտած են լեռներուն մէջ: Երկու հակառակ ցեղեր արդէն նման ճակատագրերու մէջ սկսած են իրարու օգնել ու մտերմանալ: Կը տեսնէ՛ք, ընկերներ, թէ ինչպէ՛ս կը դըրացնանան հայ եւ քրտական հարցերը: Հաճի Մուսան իր անձնական, աւազակային սահմանէն դուրս եկած է: Ան էր խօսողը այն երկու ցեղապետներուն, որ կըռիւը կայ եւ պիտի շարունակուի Հայերու հետ մէկ ճակատով, մանաւանդ, երբ Թրքական զօրքեր սկսած են անխնայ կերպով քիւրտ գիւղերը կոտորել: Այս հաստատ համոզումները ես գտայ Հաճի Մուսային մէջ, Զէյնապը լեռնէն վար գալէն վերջ: Վարդաձորի բնակիչները տակաւին վար եկած չէին, երբ 10 օր առաջ Զէյնապը, մեր ընկերներու կողմէ լեռնէն վար բերուեցաւ ու յանձնուեցաւ Հաճի Մուսային՝ երբ արդէն հասած էր դըրան: Արդէն երեք շաբաթ է, որ Հաճի Մուսան մեղրալուսնի մէջ է: Մենք չգիտէինք թէ ի՛նչ ճակատագիր վերապահուած է այդ հրեշտակ - աղջկան, Զէյնապին: Հաճի Մուսան՝ Զէյնապին հասնելու համար, մի քանի շատ յանդուգն յարձակումներ ըրաւ, այնքան յանդուգն, որ զարմացաւ նաեւ Մուրատը: Հաճին միայն 20 հոգիով կտրած էր թշնամիին շղթան եւ հասած մեր լերան կուողներուն եւ ուզած էր իր հետ առնել Զէյնապը: Երբեք վտահելի դիրք չէր, որ նոյն ատեն կարենայինք վար բերել լերան բնակչութիւնը: Միայն Հաճի Մուսան կրնար հանել այդ կրակներուն մէջէն՝ հանելու համար Զէյնապին: Էհ, ի՛նչ մեղք պահեմ, կնոջմէն եկած այդ ուժեղ կանչը շատ ալ խելքիս հասնելիք բան չէ:

«Հաճի Մուսային հետ եղողները պատմեցին, որ խեղճ աղջկան ամբողջ մարմինը դողի բռնուած էր, ինչպէս անօգնական եղնիկ մը գայլի մը ճիրաններուն մէջ, երբ առաջին անգամ Զէյնապ ու Հաճի Մուսան իրարու աչքերու մէջ նայեցան: Մուսայի աչքերուն մէջ ամբողջ դժոխք մը տեսած են: Այդ պահուն, էդ երկաթէ մարդը պահ մը կը պապանձի, խօսք չի գտներ ըսելիք: Ձեռքը գօտիի դանակին վրայ՝ չգիտէին, թէ ի՛նչ շարժումով պիտի ընէր այդ աւազակապետը: Հաճի Մուսան այդ պահուն ընդունակ էր վայրագ շարժում մը ընել իր դանակով ու Զէյնապին դիակը միայն առնել իր ձիուն վրայ:

«Զէյնապ չի դիմանար այդ աչքերու դժոխքին առջեւ ու կը մարի յանկարծ: Առաջին անգամ հասնողը ինքը՝ Հաճի Մուսան կ'ըլլայ ու կ'առնէ զայն իր թեւերուն մէջ:

(Շար. 629)

Պ. Խաչատուր Պալեան, Պ. Վահան Պալեան, Տիկին Զապէլ Ռէյիզեան եւ զաւակները (Հալէպ), Արման Խենթէմուր - եան ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Լուսիկեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, զարմուհիին, կնքամօր՝

ՄԱՐԻ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 13-ին, Մոնմորանսիի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Երեքշաբթի, Օգոստոս 17, ժամը 9-ին, Մոնմորանսիի հանգստեան տան մէջ:

Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր անոնց, որոնք այս տխուր առթիւ մասնակից եղան իրենց սուգին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Ազգային Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարտիրոս Անտոնեանի իր ամուսնոյն՝ Մարտիրոս Անտոնեանի մահուան առթիւ, ցաւակցութիւններ նաեւ հօր՝ Կարապետ Անտոնեանի եւ Անտոնեան, Ռատիկեան, Ուզունեան, Առաքելեան, Պետոյեան ընտանիքներուն:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՎԻԷՆԻ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Գ. ՅԱՆԿ

Վիէնէն՝ .- Յովսէփեան Մարգրիտ, Վարդանեան Վահան, Պատագեան Մանուէլ 100-ական, Թորոյեան Թագուհի, Նազըրգեան Գէորգ, Աւագեան Գրիգոր 50-ական, Մաճօեան Փօլ 200, Մարգարեան Սաթենիկ 40, Թաչճեան Յովսէփ 200, Սափըրզեան, Պաղտասարեան Ազաւնի 100-ական, Զագըրեան Ստեփան, Գուզուպաշեան Հաճի 200-ական, Սամօեան Պերճուհի 50, Մուրատեան Լեւոն 200, Ազօեան Սարա 100, Ճիհանշահեան Պենօն, Գալըքեան Անժէլ 300-ական, Փօլատեան Սահակ 100, Պատագեան Հրայր 50, Թիլպեան Սողոմոն, Տիկին Ա. Հազարապետեան 100-ական, Օր. Թէրզիեազուպեան 50, Թիլպեան Ա. 100 Ֆ., Տիկին Խաչատուրեան Լ. 20, Պետրոսեան Մարի, Պատիկեան Հայկանոյշ 100-ական, Պատիկեան Ազատնի 50, Պասմաճեան Յակոբ 100, Պասմաճեան Յարութիւն 100 Ֆ.:

(Շար.)

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն
UMAF
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Իր սիրելի ընկերոջ՝ Կայծակ Ճառայեանի մահուան տխուր առթիւ Ա. Քէօսէեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ինչպէս ամէն տարի Փարիզի հայ նախկին զինուորական Շարժման Բարեսիրական Միութիւնս հրաւիրուած է Երկուշաբթի, Օգոստոս 23, Ֆրանսական Ազգային Դիմադրութեան կազմակերպութեան հետ մասնակցելու Անծանօթ Զինուորի - Յաղթական Կամարի - բոցի արծարծման:

Ժամադրավայր՝ Պալզաք փողոցի եւ Շան զ'Էլիզէի անկիւնը ժամը 18-էն սկսեալ:

ՆՈՒԷՐ

Նուպար Տէր - Ղուկասեան, Պատուոյ Լէգէոնի շքանշանին արժանանալուն ուրախ առթիւ, կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ պայծառութեան 300 Ֆ., «Յառաջ»ի բարգաւաճման 200 Ֆ.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՁԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

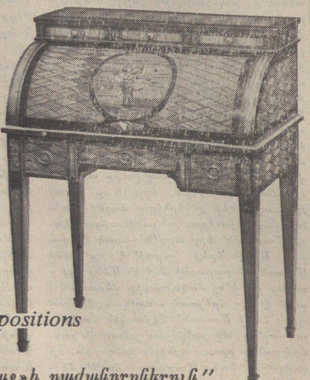
«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՐՁՈՒ
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

Meubles **Ghazarian**

4.000 m^2 de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi



visitez une des plus belles expositions de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
Ամէն կիրակի իրիկուն
- ժամը 10.30-ին:

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES
EMISSION ARMÈNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 22 h. 30 —
MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

**RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE**
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible] ...աքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տնօրէնութեան հետ:

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
20

VENDREDI
20 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.240 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.240

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի օր, այլեւս այն համոզումը կար թէ Պէյրութի ճակատամարտը վերջացած է եւ վերջին ձեւակերպութիւններն ալ նոր խոչընդոտներ չեն կրնար ստեղծել:

Լիբանանեան կառավարութիւնը համաձայնած էր Հաբիպի նախատեսած պաղեստինեան ուժերու պարպումի ծրագրին եւ Հինգշաբթի օր, կասկած չկար իսրայէլեան վերջնական հաւանութեան համակցութեամբ: Կը սպասուէր ուրեմն, որ առաջին մեկնումը տեղի ունենայ Շաբաթ կամ Կիրակի:

Լիբանանեան կառավարութիւնը, ուրեմն, պաշտօնապէս դիմեց Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Միացեալ-Նահանգներու, որպէսզի ղրկեն այլեւս իրենց ուժերը: Ֆրանսական զօրագունդը ճամբայ կ'ելլէր Քորսիքայէն, օդանաւով մինչեւ Կիպրոս, ապա նաւով Ճունիէի նաւահանգիստը (արեւելեան - Պէյրութ): Այդ ճամբան է արդէն Լիբանան երթալու ընթացիկը, իսրայէլեան յարձակումէն եւ Պէյրութի օդակայանին փակումէն ի վեր:

X Նախագահական ընտրութիւնը, որ նախատեսուած էր Հինգշաբթի, Օգոստոս 19-ին, յետաձգուեցաւ Երկուշաբթի, Օգոստոս 23-ին: Միակ թեկնածուն, առայժմ Պէշիր Ճեմայէլն է, որուն դէմ է սակայն լիբանանեան ձախը (իսլամ): Ծանօթ է, որ ըստ երկրին Սահմանադրութեան նախագահը քրիստոնեայ (մարոնի) պէտք է ըլլայ, իսկ վարչապետը՝ մահմետական: Ընտրութիւնը կատարելու համար պէտք է Խորհրդարանը մեծամասնութիւն ունենայ, այսինքն 99 երեսփոխաններէն, առնուազն 62-ը ներկայ ըլլան:

Այս առթիւ խօսք եղած էր, թէ չափաւոր քրիստոնեաներու եւ լիբանանեան ազգ. Պլոքի պարագլուխը, Ռեմոն Էտտէ, որ վեց տարիէ կամաւոր աքսոր մը կ'ապրի Փարիզ, Պէյրութ վերադառնայ, բայց ինք իսկ հերքած է, յայտարարելով «պիտի չերթամ գայլերուն երախն իյնալու եւ հոն շատ գայլեր ինծի կը սպասեն»: Էտտէ ծանօթ է որպէս ուղղամիտ մէկը, բայց միշտ պայմաններ դրած է իր վերադարձին, ի շարս որոնց բոլոր օտար ուժերու (իսրայէլեան, սուրիական եւ պաղեստինեան) մեկնումը: Իր մէկ ուրիշ պայմանը ներկայիս իրագործուած է, այն էր բազմազգեան եւ ոչ միջազգային ուժերու ներկայութիւն:

X Յունաստան պիտի ընդունի վիրաւոր Պաղեստինցիները եւ մանուկները: Շաբաթ օր, Յունաստան կը հասնին 300 վիրաւոր եւ 3000 երախայ:

X Իսրայէլի նախարարապետը «սրամտութիւն» մը ըրած է առջի օր, անդրադառնալով Արաֆաթի մէկ յայտարարութեան. (Թէ. - Էֆ. - 1-ի, Երկուշաբթի իրիկուն), ուր ան յաղթանակ կը նկատէր Պէյրութի կռիւը, ըսելով.- «Պ. Եասըր Արաֆաթի նմանօրինակ բազմաթիւ յաղթանակներ կը մաղթեմ»:

ՀԱԿԱՀԱՐԵԿՉԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Մինչ հակահարեկչական պայքարի նոր ծրագիրը սկսած էր մարմին առնել, զօրաւոր պայթում մը, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 5-ին, կը ցնցէր ավընիւ - Մառսոյի կարգ մը շէնքեր: Ռումբը դրուած էր աջակողմեան «Մինիւթ» շաբաթաթերթին շէնքին առջեւ եւ արարքին տէր եղած էր, նախորդ օրը լուծուած, Աքսիոն Տիրէքթ ծայրայեղ - ձախ շարժումը, որուն հիմնադրին դէմ ձերբակալման հրամանագիր մը ելած է:

Հինգշաբթի օր մամուլը աւելի լայնօրէն կ'անդրադառնար կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն հակահարեկչական իր պայքարին համար եւ մանաւանդ կը ծանրանար այն երկու անձերուն վրայ, որոնց յանձնուած է այդ պայքարին պատասխանատուութիւնը:

Աւելի ծանօթ՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի բոլորին համակրանքին եւ դրական կարծիքին կ'արժանանայ: Քօթիտիէն տը Փարի իսկ, որ խոշորացոյցով մազ կը փնտռէ միշտ մեծամասնութեան հաւկիթներուն մէջ, բացասական բան չէ գտած: Կը յիշէ անոր լաւ կազմակերպիչի համբաւը, Միթերանի հետ մտերմութիւնը (քիչերէն է եթէ ոչ միակը, որ առանց լուր տալու կրնայ Միթերանի Լաչէի ապարանքը երթալ) ու նաեւ Նախագահին անմիջական շրջապատին մէկ անդամին խօսքը, անոր մասին.- «Անոնցմէ է եւ գուցէ միակը, որ գիտէ իր քաղաքականութիւնը բացատրել»: Լիպերասիոն կը խորագրէ «Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի՝ երկաթէ բռունցք մը երկրորդելու համար Տըֆէռը» ու հանրային Ապահովութեան ենթանախարարը ներկայացնելով, կ'անդրադառնայ Ալֆորվիլի հայ գաղութին, որուն հանդէպ, կը գրէ՝ Ֆրանչեսքի չի ծածկեր իր բարեկամութիւնը: Առաւելութիւն մըն ալ՝ շատ լաւ կը հասկցուի Տըֆէռի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ հասարակապետութեան բընակչութեան թիւը, 1981-ին, 270 միլիոն 651 հազար է: Գլուխը կը հանի արեւմըտեան - Գերմանիա 61 ու կէս միլիոնով, իրեն կը յաջորդէ Իտալիա 56 միլիոն 200 հազար, ապա՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա՝ 56 եւ 53.9. եւայլն.:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Յուլիսին դրամահոսումը 25,3 առ հարիւրի հասած է, մինչ նախորդ ամիսը դեռ 23,9 էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 5/13)

ԻՋԵՒԱՆ - ՀՐԱԶԴԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Արդէն իսկ յաղթահարուած է Իջեւան - Հրազդան երկաթուղիին կարեւոր դըժուարութիւնը: Նոյնպէս պատրաստ է երկաթէ գիծերը ընդունելու համար Դիլիջան առողջարանին մօտ գտնուող Վուրգունի փապուղին՝ որուն երկարութիւնը 1016 մեթր է: Իջեւան - Հրազդան երկաթուղիին երկարութիւնը 64,5 քիլոմեթր է: Կառուցանողները ստիպուած են լուծել բարդ խնդիրներ՝ յաղթահարելով լեռներ, խոր ձորեր, գետեր: Փապուղիներուն թիւը 4 պիտի ըլլայ, իսկ կամուրջներունը՝ 19: Իջեւան - Հրազդան երկաթուղին, որուն իրագործումը նախատեսուած է ներկայ հնգամեակին (1981 - 1985), հնարաւոր պիտի դարձնէ երթեւեկն ու մանաւանդ բեռներու փոխադրութիւնը Հայաստանի հոծ բնակչութեամբ շրջաններուն մէջ՝ մեծապէս լուծելով փոխադրական - տնտեսական հարցը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԻՆԵԱԼ, ԿԷՕՊԷԼՍ, ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹԱՀՍԻՆ ԷՕԶԹԻՆ

«Հիւրրիյէթ»ի Օգոստոս 17-ի թիւին մէջ է, որ Թահսին Էօզթին, Սինեալ խորագրով քրոնիկ մը ստորագրած է, խիստ սպառնական եւ գրգռիչ ոճով շարադրըւած եւ ուր «սինեալ»ը կուտայ մէհմէտներուն հակայարձակման անցնելու...

Երբ Հիթլէր Բ. Աշխարհամարտին ձեռնարկեց, Կէօպէլսը կանչելով հրահանգեց անոր որ նացիզմի քարոզչութեան համար շաբաթաթերթ մը հրատարակէ, բայց այդ թերթին այնպիսի անուն մը տայ, որ աշխարհի բոլոր ազգերու ականջներուն ընտանի ըլլայ: Այդ անունը պատրաստ էր Կէօպէլսի գլխուն մէջ.-

Սինեա՛լ:

Մեր քով ալ կ'անցնի այդ անունը:

Սինեալը տրուեցաւ ըսել՝ շոգեկառքը կուգայ ըսել է:

Սինեա՛լ, կ'երթայ ըսել է, կուգայ ըսել է:

Ամէն ազգ կը հասկնայ «սինեալ»ը: Մեր համբակներն ալ:

Յարգելի Ասալա-ին ալ անծանօթ չէ բառը:

Սինեալը տուին:

Հայկ. կազմակերպութիւններուն դէմ, այլեւս յայտարարութիւններով պիտի չգոհանանք:

Աւելի յստա՛կ:

Մենք ալ պիտի զարնենք:

Սինեալը տրուած է այլեւս:

Մեր հարուածող խումբերը կազմ ու պատրաստ են եղեր:

Այս ոճիրներուն համը - հոտը փախած է:

Այդ համբակներն ալ ազատօրէն կը գործէին երբ մէկը ձերբակալուէր՝ «կամ Ժամկոչեանը ազատ կ'արձակէք եւ կամ Զուիցերիան տակն ու վրայ կ'ընենք»:

Մտքէս չելլեր, այդ համբակին դատավարութիւնը հեռատեսիլէն դիտած էի, Թաղին սրճարանը մտնելու պէս, ամբարտաւան կերպով դատարան մտած էր:

Նայուածքն ալ այդպէս էր: Դուք մեզի վըզ կուգաք ըսելու ձեւով վրայէն եւ դատական կազմին դառնալով Վի նշանը ըրաւ, այսինքն՝ յաղթանակը մերն է:

Տակաւին չեմ մոռնար այդ տեսարանը:

Այս հէրկէլէները Ֆրանսան շշմեցուցին:

Ֆրանսական հեռատեսիլը, պետական հեռատեսիլն անգամ անոնց առջեւ բացբեմ եղաւ:

Իրենց ուզած ժամանակը այդտեղէն փերմաճ կարդացին եւ կը կարդան:

Ի՞նչ ըսի:

Սինեալ տուինք:

Հիմա մեռցուր նայիմ:

Քեզի ցոյց տանք թէ ի՛նչ կը պատահի երբ Թուրքին «թանը եռայ»:

Անպաշտօն Մէհմէտ:

Թէ ո՞վ է՞ այս Մէհմէտը, ճանչցած կ'ըլլաս Թօրանեանս:

Փոշի դառնալով, մուխ դառնալով, կը հասկնաս թէ ինչպէ՛ս կը հարուածէ Մէհմէտ:

Շրթներդ տժգունելով:

Ահա քեզի սինեալ:

Հայ տեռորիստներուն խէնկոզայի աբարքը բաժակը յորթեցնող վերջին կաթիլը եղաւ: Ասկէ ետք, Թուրքիա հայ տեռորիստ ամէն արարքի փոխադարձելու որոշում տուաւ:

Սեպտեմբեր 12-էն ետք կազմուած հարուածող խումբին տարրերը ասկէ ետք ամէն շարժումի նոյն պատասխանը պիտի տան: Հարուածող խումբ պիտի ըլլայ, հայ տեռորիզմի օճախներու կեդրոններուն դէմ շարժման պիտի անցնին:

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն Թուրք գաղտնի սպասարկութեանց մարմինները հայ տեռորի կեդրոնները, իրենց հասցէներով ճշդած են: Ասկէ զատ տեռորիստ պարագլուխներու եւ կարեւոր գինուորեալներու անուններն ու նկարներն ալ ունին:

Ասկէ առաջ, Պէյրութի մէջ խմբուած, հայ տեռորիստներու հետզհետէ Փարիզ հաստատուիլն ալ տեղեկացած են:

Ահա՛ ասպարէզ:

Իսրայէլ ի՞նչ կ'ընէ:

Եթէ մէկ հրեայ սպաննուի, հարիւր Պաղեստինցի կը սպաննեմ: Կը մեռցնէ ալ, ահա Պէյրութ:

Դուն ալ յարգելի չեմգիտերինչեան Թուրք մը սպաննեցէք, որ տեսնենք:

Մենք ի՛նչ պիտի ընենք:

Խօսքը այլեւս ոչ - պաշտօնական Մէհմէտինն է:

Մեղադրանքը մէկ կողմ դրէք, յարգելի Ասալա:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

«ԿՐՕՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ ՊԷՏՔ Է ՍՈՎՈՐԵԼ»

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲՈՂՈՔԵԼ

ԽՄԲ.- Յուլիս 22ի եւ 23ի մեր թիւերով լայնօրէն պարզած էինք պարսկահայ գաղութին հոգերը, մանաւանդ կրօնքի դասերու պարսկերէն տրուելու կապակցութեամբ: Օգոստոս 10-ի «Ալիք»ը հետեւեալը կը գրէ այդ մասին.-

«Դպրոցների կապակցութեամբ ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն՝ դպրոցական նոր տարեշրջանի սեմին աշխատանքներ են տարւում ժողովրդի մէջ: Այս ուղղութեամբ պատրաստուել են համախօսականներ (թումար) բազմահազար ստորագրութիւններով յղելու համար պետական բարձրաստիճան ատեաններին:

«Միւս կողմից ժողովրդի մէջ նկատւում է արտակարգ եռ ու զեռ, յատկապէս կրօնի հայերէն դասաւանդումն արգելող շրջաբերականի դէմ. հայկական խանութների ապակիներին փակցուած է հետեւեալ լոզունգը «Կրօնը հայերէնով պէտք է սովորել»: Տեղեկանում ենք նաեւ, որ Հայոց դպրոցներում տեսուչների փոփոխումների եւ նոր նշանակումների լուրեր են տարածուած եւ արդէն դպրոցներից մէկի համար նշանակուած է նոր տեսուչ: Կապուել ենք Կենտրոնական Հոգաբարձութեան գրասենեակի հետ, սակայն ըստոյգ տեղեկութիւններ չենք ստացել. բայց մէկ բան ստոյգ է՝ այն որ տեսուչների հրաժարեցման եւ նոր նշանակումների կապակցութեամբ, հակառակ Թեմական Խորհրդի եւ պետութեան միջեւ կնքուած համաձայնագրի տրամադրութեան, չի առնուած Թեմական Խորհրդի տեսակէտը»:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

1903, ՕԳՈՍՏՈՍ 3 — 1974 ՕԳՈՍՏՈՍ 20

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 8-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Երկիր Հեռաւոր

Պոլիս քաղաք մըն է, որուն երկինքը կը պայծառանայ միայն այն ժամանակ՝ երբ ամբողջ դասարան մը մնացած է գլխահակ եւ լուռ, դպրոցականի իր սեղաններուն վրայ: Առանց ուշադրութիւնը գրաւելու խոհական տղոց, երկինքը յաջորդաբար կը բանայ վճիտ դուռները մեծ կարելիութիւններուն: Շատ հեռուն՝ խոհեմ եւ շրջահայեաց ամպ մը կ'առանձնանայ երկու մինարէներու միջեւ: Ամպը կը վարանի այնտեղ երկարօրէն, լաւ գիտնալով թէ երբոր ընէ դէպի աջ կամ դէպի ձախ շարժում մը, պիտի երթայ շփոթուի օտար բանի մը հետ: Նախանձախնդիր իր անհատականութեան՝ ձիւնասպիտակ ամպը կը յաջողի պահել իր վճիտ շրջագիծը, բայց պատանիին համար, որ լսեց երկնային հրաւէրը, բայց պատանիին համար որ խորասուզուեցաւ անուրջին մէջ, պահը կ'ըլլայ հրաշքով լեցուն, վասնզի ինք կը կորսնցնէ ամէ՛ն շրջագիծ: Պատանին կ'երթայ կը կորսուի տեսանելիէն աւելի անդին տեղ մը՝ կարծես գիտնալով որ ինքզինքը աւելի լաւ պիտի գտնէ իր կորուստին մէջ:

Պոլիս քաղաք մըն է, ուր կարելի է կռթնիլ յետմիջօրէին: Կէսօրէ վերջեր կան, որոնք իրենց գարնանային բոլոր խոստումները կը յարգեն, եւ Մայիս ամիսը իր սկզբունքները կը պարզէ, նախորդ տարուան պատճառաբանութեամբ: Սիրտեր կան, որ կը բացուին, թոյլատրելով որ յայտնուի մեծ փափաքը յառաջխաղացումին: Հակառակ առասպելական անէծքի մը, քաղաքը կը մատուակէ ջուրը իր կենսատու աղբիւրներուն, որոնցմէ ոմանք երկինքի մէջն են: Այսպէս է որ կապան թէ անցորդ, կուտան ձեռք ձեռքի, ոտքի հանելու համար փայթոնի մը տապալած ձին, որուն կողերը կը հեւան: Եւ այսպէս է որ, ամբողջ կէսօրէ վերջ մը, սեւ տախտակին վրայ գրուած կը մնայ շարադրութեան նիւթը, որ էր. «Յառաջադէմ քան զնախնիս պարտ է զի որդիք լինին»:

Երբեմն շատ սպիտակ մօրուքով մարդ մը կը կենայ թզենիի մը տակ, թեթեւօրէն կը կռթնի խնամով պլլուած իր հովանոցին, ան կը կռթնի ձախ կողմին վրայ, այսինքն սիրոյ կողմը: Ան գոհունակութեամբ կը նայի երկնային լճակներուն, ինչպէս նաեւ յորդառատ անձրեւէն լուացուած փողոցին, որուն հետ քիչ վերջ պիտի իջնէ զառիթափը, երթալ մտնելու համար այլազգիներու մէջ:

Պոլիս քաղաք մըն է, ուր այլազան ազգերէ բնակուած թաղեր իրարմէ կը բաժնուին ճշգրիտ սահմանագծերով եւ դարաւոր այլամերժութեամբ: Այդ սահմաններուն վրայ կը գտնուի սակայն, ընկերային կապերուն ամէնէն անբեկանելին, այսինքն նպարավաճառատունը, ուր լեզուները կը խառնակին եւ ուր դրամը կը մանրուի:

Գիտենք թէ գոյութիւն ունին հարուստ ապարանքներ, որոնք պատուոյ դուռը շինուած է կաղնեփայտով, այն դեղափա՛յլ եւ տոկո՛ւն կաղնեփայտով՝ որով կը շինուին Բերայի Դեսպանատանց խավազները: Բայց մեծ դանէն եւ դանապանէն աւելի երկար կը դիմանան պզտիկ նպարավաճառատուները, որոնք համբերատար են եւ բնութեամբ հանդուրժող: Եւ մենք գիտենք թէ համբերութիւնն ու հանդուրժողութիւնը՝ սրտաձմլիկ տաղանդն է աղքատներուն: Գիտենք թէ խեղճուկ խանութներուն վրայ առենօք կարմիր ներկ զարնուած է, նախ վերէն վար, յետոյ նորէ՛ն վերէն վար: Միօրինակութիւնը ենթադրել կուտայ տեսակ մը յաւիտենականութիւն, դէթ անոնց աչքին՝ որոնք գիտեն թէ պարապ են այն տուփերը, որոնք ցուցափեղկը կը զարդարեն: Սիկարէթի թուղթի տուփեր են անոնք, իրարմէ բաժնուած դեղին լեմոնով մը, և կարծես տխուր՝ այդ «դառն» բաժանումին համար: Բաղդատմամբ փողոցի մակարդակին, աւելի՛ ցած է կրպակին գետինը, որ պարզապէս կարծրացած հող է, մութ գոյն, զոր կը ջրեն՝ ամառը, երբ խանութին առջեւի հրապարակը կը բոցավառի: Այդ այն հրապարակն է, որ տարին մէկ անգամ կը լեցուի բազմութեամբ, երբ մէջտեղ կ'ելլէ այն անձը, զոր ես առած եմ վերջնական ատելութեամբ, եւ որ կը կոչուի «Արջ խաղցընողը»:

Երբեմն լաւ կաղապարուած ֆէսով անձ մը կանգ կ'առնէ նպարավաճառատան առջեւ, ու հրամայական շեշտով դուրս կը կանչէ խանութպանը, որ նոյն պահուն գրաղած կ'ըլլայ թուղթիկի պոչ շինելով: Երբ ան կուգայ էֆէնտիին քով, շրջապատի թուրք տուներուն մէջ ստուերը կը ծփայ, այն բուրումնաւէտ ստուերը՝ որուն մէջ երկար ամիսներ կը մնան քաղցրաւենիի շիշեր, ջերմ գոյներով: Յանկարծ աքլոր մը կը սուրայ կ'անցնի մեծ թեւաբախումներով, եւ էֆէնտին կրպակէն կը հեռանայ ըսելով. - «Վէսսէլամ»: Բայց հազիւ երկու քայլ առած, կրկին կը դառնայ ու սապէս կը կնքէ իր խօսքը. - «Եւ որովհետեւ Սուլթան Մահմուտի պահանջած թիւը լրացած չէր, դացին Կոռէյին դամբանաքարերը գլխատել, որպէսզի պէտք եղած թիւով Ենիչերիներ սպաննուած ըլլան»:

Մինչ հեռուն, Գոզ Շուկայի գմբէթներուն տակ կեռ սուրեր եւ ականակուռ խաչեր կը շողշողան, եւ ուր գործի մարդոց Աւագանին կ'որոճայ նորագիւտ աչքաբացութիւններ, այստեղ, հեռաւոր արուարձաններու խորը կը գտնուին տուրքի պաշտօնատեղիներ, ուր մոռցուած միակ պաշտօնեան կը գուրգուրայ իր կատուի ձագերուն վրայ, ձագեր՝ որ սպիտակ կաթը կը լափեն մեծ տոմարներու ետեւ: Պաշտօնեան, որ շատ աւելի ուշադիր է կենցաղավարութեան, քան թէ աշխատութեան, կը գործածէ արաբերէն հազուագիւտ բառեր, երբ խօսքը կ'ուղղէ իր փաթթոցաւոր այցելուին: Այսպէս է որ ժամը կը սահի յուլօրէն, եւ այսպէս է որ պզտիկ «ֆըռթ»երով կը պարպուին սուրճի զոյգ գաւաթներ՝ մէկը անշաքար, միւսը շատ անոյշ:

Կայտառ է սակայն Շիրքէթի նաւը, որ կը ճեղքէ հոսանուտ Վոսփորը եւ կը մտնէ մեր Ոսկեղջրուն մէջ: Երբ ձերինները տուն կը դառնան, նաւուն վրայ կը գտնուին միշտ զոյգ մը գրաբարապէտներ, որոնք կը վիճին, ազատարար գօտիի մը կռթնած, մինչ կը ճօճի իրենց փէսին ծոպը: Ջուրերու պէս կը փրփրին Եզնիկ եւ Եղիշէ:

Այս այն ժամն է, երբ արեւը կը գործէ փայտահատի մը նման: Ան կը կենայ մենաւոր, ուղղաձիգ եւ քիչ մըն ալ լերկ նոճիի մը ետին, եւ յանկարծ նոճին կը բաժնէ երկուքի: Ժամն է բարձրագոյն արձակուրդի, ժամն է նաեւ այն հլու եւ անօթի աղջկան, որ պիտի ամուսնանայ շատ ուշ միայն, այսինքն Անճարակի Կիրակին: Բայց արդէն իսկ մածնավաճառները մտած են Առտնին Տնտեսութենէն ներս, եւ որքան ալ որ խուլ ըլլայ իրենց կանչը, ան մեղրածածկ կը թուի երեկոյեան այդ պահուն:

Եւ ինչպէ՞ս չնշմարել կեղծ բարկութիւնը մեծ հայրիկին, որ իր հողաթափերը կը պահանջէ քրթմնջելով, երբ հազիւ թէ բացուած է տան դուռը: Իր մեծ աղջիկները կը շրջապատեն սիրազեղ ծերունին, ենշմարելով, որ ան նոր ածիլուած է եւ բոյր քսուած, զայն կը համբուրեն այնքան ուժգնութեամբ, որ մարդուն ականջը կը խօսի: Քիչ վերջ ծերունին պիտի երկարի բազմոցին անկիւնը, ճիշդ քովիկը Ազգային Հիւանդանոցի Օրացոյցին, ուր կան բազմաթիւ «Անձրեւաբեր Հողմունք»ներ եւ «Մծբնայ Հայրապետ»ներ:

Ահա հո՛դ է որ թելը կը կտրի: Առանց պատճառի, ինքզինքը բոլորովին առանձին կը զգայ այն մանչուկը, որ կեցած է սենեակին մէջտեղ: Ան կը նայի իր շուրջը, առանց որեւէ բան տեսնելու: Կամ կը տեսնէ աւելի բան մը՝ քան թէ առօրեայ իրեր, քան թէ անկիւնը բազմած ծերունին, քան թէ վերջալոյսով հրավառ պատուհանը: Յետոյ ամէն պատուհան մարիլ կը թուի, մինչ մարդը անծանօթ սարսուռն խուկ է: Անշուշտ թէ, երբ կ'այնին ամիսներ, ծերունին կ'իյնայ սանդուխներուն առջեւ, յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ ամառուան կիզիչ արեւով, անշուշտ թէ տղան կը մոռնայ այս բոլորը, միշտ յիշելով սակայն իր անձկութեան պահը, արտակարգօրէն քաղցր վերջալոյսին մէջ: Կը յիշէ զայն, որովհետեւ ան կը պարունակէ ամէն ինչ եւ ոչինչ:

Թէ՛ ամէն ինչը եւ թէ՛ ոչինչը կ'ըլլան միատարր, ինչպէս որ զիրար կ'ամբողջացնեն երկու կէսերը բաժանեալ նոճիին: Այսպէս է որ կ'անհետի արեւը մանկութեան: Ան կը մխրճուի եկեղեցիին ետեւ, որուն խորանին շուրջ արձանագրուած կը մնայ սա հրաւէրը. - «Եկայք առ իս ամենայն վաստակեալք եւ բեռնաւորք եւ ես լուացից զձեզ»: Իրականին մէջ արեւը կը մխրճուի աւելի հեռուն, Ոսկեղջիւրի կողմը, ուր կան խաներ, եւ անոնց մէջը պանդուխտ Հայեր:

Ոչ ոք չըսեր պատանիին թէ, պիտի գայ օր մը, երբ մենք ալ պիտի ըլլանք պանդուխտ: Եւ պիտի կանչենք կռունկը, եւ պիտի ըլլանք ծառայ անոր ձայնին, եւ պիտի ունենանք Երկիր Հեռաւոր:

«Թերքիս Կիրակնօրեայ Թիւը» հատորէն

Նամակը առանց նոգի

- ՀԱՏՈՒԱԾ -

Կերան, կշտացան, խմեցին, յղփացան: Սեղանին շուրջ մարմինները ցցուեցան այլեւս, աթոռները ճռնչեցին ու գլանիկներու ծուխը բարձրացաւ: Ամէն անգամ որ այդպէս հաւաքուին Հրաչին սենեակը, նախ կը խօսին «տուն»էն եկած նամակներու եւ գործի վրայ, իրարու կը պատմեն աղջկան դէպքեր, սիրարկածներ. յետոյ երկարօրէն կը վիճին պատահած վերջին փարիզեան ոճիրներուն եւ դատավարութիւններուն շուրջ, զանոնք աւարտելու համար երգով: Գինիի առաջին գաւաթներուն յաջորդող երգը կ'ըլլայ. «Ե»

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԵ.

Ակնարկեց, այո՛, Արամի անցեալին, բայց որքա՛ն նրբութեամբ, որքա՛ն վարպետութեամբ: Դրուատեց նորա ծնողասէր զգացումներն, որոնց ապացոյցները տուած էր հնազանդելով ամէն պարագայի մէջ իւր մօրն ու հայրախնամ հօրեղբօրը: Մատնանիշ ըրաւ Արամը արդի երիտասարդութեան համար իբր օրինակելի տիպար մը իւր ջերմեռանդութեանը եւ կրօնասիրութեանը համար: Դեռ երկու օր առաջ խոստովանած էր, ինչպէս կը վըկայէր խոստովանահայրը, երկիւղած հաւատով: Այո՛, խոստովանած էր, ո՛չ թէ պարզապէս պարտականութիւն մը կատարելու, առանց որոյ պսակն անհնարին է, այլ ի սրտէ ջերմեռանդաբար խոստովանած էր ապաշաւելով, իբր մահկանացու իւր սխալանաց համար, - եւ ո՞վ չէ սըխալական: Սրբազանն որ իւր համբաւոյն նախանձախնդիր է, այս խօսքերովն ուզեց յայտարարել թէ ինքն ներկայ կը գտնուի այդ հանդիսին վասնզի Արամ կատարած է եկեղեցւոյ բոլոր պահանջումներն: Նա մի արդար է այսօր:

Հանդիսականներէն ոմանք նշմարած են թէ Արամ մի քիչ, շատ թեթեւ կերպով, շառագունած է այս միջոցիս, եւ մեծ շունչ մը քաշեր է երբ սրբազանն իւր օրհնութեանց վերջ տուեր է: Շիտակն ըսելով քան զայս նուազ կարելի չէր պահանջել այդպիսի խստաբարոյ եկեղեցականէ մը:

Յետոյ պարերն սկսած էին, մինչեւ առաւօտ հրճուանք, զբօսանք, անբիծ անապական ուրախութիւն: Վերջապէս այն հարսնիքներէն մին էր, որոնց յիշատակը մտքէ չելներ եւ որք ամէն երիտասարդներու եւ ամէն երիտասարդուհիներու ամուսնութեան փափաք կուտան:

ԺԶ.

Մահուան դագաղին մէջ, ոմանք մինչ կարծուած են անկենդան դիակներ, բացեր են յանկարծ իրենց աչքերն եւ մեծ ցնցմամբ մը ապրած են մի քանի բոպէներու համար եւս: Բժշկութիւնը ցոյց կուտայ թէ ջղուտ բնութեանց ոմանց համար երբեմն մահն առ երեւոյթ է եւ մինչ մեռած կը համարուին, դեռ եւս կ'ապրին. ոմանք գերեզմանին մէջ անգամ բացած են իրենց աչքերն, ի հարկէ շուտով վերջապէս նիրհելու համար: Այսպէս ալ շատ անգամ մեր մարդկային խեղճ սիրտը մեռած, յաւիտենապէս մեռած կ'ենթադրենք, յանկարծ կը զարթնու, կը ցնցուի եւ կը ցնցէ: Կ'երեւի զերդ ուրուական մը, ապրիլ կ'ուզէ, կեանք կը հայցէ, կը փարի անցեալ սիրոյ յիշատակներու: Հաւանօրէն այս ցնցմամբ ցնցըւած էր Սաթենիկի սիրտն ալ երբ գիշեր մը ուզեց երթալ Նոր-Թատրոն: Երաժըշտութեան սէրն այդ կնոջ սրտի մոլութիւնն էր: Ամէն մոլութիւն անջնջելի հետք մը կը թողու սրտի մէջ: Սաթենիկ ուզեց արբենալ պահ մը երաժշտութեամբ: Ուզեց տեսնել այն սրահն ուր առաջին անգամ զգացած էր սիրոյ համբոյրներու հեշտութիւնն: Եւ յետոյ, ո՞վ գիտէ, գուցէ նշմարէր դէմքը:

Այդ գիշերն Նոր-Թատրոնի բեմին ձախակողմեան օթեակներու հանդիսականք ոմանք հետաքրքրութեամբ կը հայէին իրենց դէմն վերի յարկի փոքրիկ օթեակն, ուր գրեթէ քօղածածուկ նըստած էր կին մը եւ մօտն յոյն կին մը եւ իրենց ետին ոտքի վրայ ծանօթ երիտասարդ մը:

Երբ վարագոյրը վերջին անգամ իջաւ ու Թատրոնը սկսաւ պարպուիլ, Սաթենիկ տակաւին չէր ելած. կարծես երազի մէջ ընկղմած էր:

Վերջապէս պէտք էր մեկնիլ, դուրս ելան: Սաթենիկ յանկարծ սկսաւ դողալ եւ ուժով մը կռթնեցաւ յոյն կնոջ: Իրեն այնպէս երեւցաւ թէ Արամն ու իւր կինը նշմարած էր: Ոչինչ կրցաւ ստոյգ իմանալ, բայց սիրտը կը տրոփէր: Սաթենիկ ջղային յուզման մէջ էր, չէր կրնար կառք նստիլ հանդարտ. յուզումը շարժման մէջ կարելի էր հանդարտեցնել, խնդրեց մի քիչ քալել: Յոյն կինը դիտել տուաւ թէ ներսը շատ տաք էր, քրտնած ըլլալու էր, գիշերն ալ ցուրտ էր, ձմրան ցուրտ գիշեր մը, թէպէտ պայծառ: Այսուհանդերձ քալեցին բաւական տեղ: Շատ առենէ ի վեր Սաթենիկ չէր տեսած մեծ փողոցը. կարծես կարօտը կ'առնէր: Ուր ուրեմն հարկադրեցան կառք մը մտնել. երեքն ալ լուռ, մունջ էին:

(Տար. 20)

...րիցի մի զոյգ աչեր»ը, ու այդ խաղօտ ...մերգը կ'աւարտի «Հէր եէր գարան - ...ջով: Հիմա լուռ են ալ: Սուրէնն է որ ...ի խօսի: Անոր պզտիկցած աչքերը ...կը փայլին արտակարգօրէն եւ մատները ...ւոցներուն մէջ թաղելու այդ ձեւը իր վի... ...ակը կը մատնէ: Հինգին մէջէն ամէնէն ...ւելի բարձր իմացականութեան տէր ե... ...ղատարդն է ան: Ընկերները տեսակ մը ...փնածանք ու հիացում ունին անոր մտա... ...որական լայն պաշարին հանդէպ, որ իր ...նծանօթով կարծես կ'իշխէ այդ պարզ ...ղոց ակնարկներուն վրայ: Կատարեալ ...գագէտ մը ըլլալու սահմանուած մէկն ...է ան, որ սակայն չի գրեր, որովհետեւ կը ...ֆրդայ եւ կը ժպտի: Խիստ հազուադէպօ... ...էն կ'արտայայտուի այս ընկերութեան ...ջ. ուր մտաւորական յարաբերութիւն - ...երէ տարբեր գրացնութեան մը գոհա - ...ում տալու կուգայ միայն: Սակայն դի - ...ին կարծես տկարացուց վինքը եւ զար - ...մնալի անկեղծութիւն մը տուաւ իր ...օսքին: Սանձարձակ արձակեց մտա - ...մները, թափ տուաւ անոնց, արագա - ...ւց եւ թողուց որ ջերմութեան տակ ...ռուին, սաստկանան:

Սուրէն չեղակի նայեցաւ Պետրոսին ու ...աւ.

- Դո'ւն ալ մարդ չեղար, թի՛ւհ... ...ւսանկարի՛չ, լուսանկարի՛չ ... տասնոց ...րժեր: Մենք ամէն երկիր ունեցած ենք ...ւ ունինք լաւ լուսանկարիչներ. կաղա - ...րի վարպետներ. սակայն ո՞ւր է հա - ...նը, բարձրագոյնը, գեղեցիկը: Դուն ...ալ կատարեալ մարմնացումն ես Հայու - ...եան: Հայը ունի լաւ նկարիչներ, բայց ...չ նկարչութիւն. Հայը ունի լաւ դերա - ...սներ՝ բայց ո՛չ թատերգութիւն. յոգ... ...կի չլինող ճամբորդներ՝ բնա՛ւ նաւա... ...ետ. Հայը ունի զմայլելի բանաստեղծ - ...եր, բայց ո՛չ գրականութիւն. Աստուած... ...եր՝ ո՛չ դիցաբանութիւն. խնկելի յեղա... ...փոխականներ՝ բայց ո՛չ յեղափոխու - ...թիւն. Հայը ունեցած է ազատութիւններ, ...երբե՛ք անկախութիւն:

Ցետոյ գինիի գաւաթը մէկ ումպով ...պարպելով շարունակեց արագօրէն, ա... ...անց չրթունքները չորցնելու.

- Հայը ամուլ է. անծին, անպտուղ: Հայը դատարկ է, փուճ, ունայն, սնո... ...ւի:

Ապրելու իրաւունք չունի ան, քանի որ ...է ծնած:

«Բէ՛օհ, օր մը թերեւս ծնի, եւ մեր ...ռացածէն տարբեր գոյնով մը. կար - ...միր, դեղին կամ թէ սեւ: Սակայն մե՛նք, ...պութեան այս թեւը, դատապարտուած ...ենք կորստեան:

«Մենք չենք ծնած: - Պօյ քօֆթէյլ»:

Գաւաթը լեցուցին ու պարպուեցաւ:

- Կ'ըսեմ ձեզ, վստահ թէ հասկնալի ...ի դառնամ, քանի որ դուք ամէնքդ ...ալ զմրախտ սէր մը ունեցած էք ձեր ա... ...ննին:

«Սիրահար մը, մանաւանդ զմրախտ եւ ...յնոտ սիրահար մը, գոնէ մէկ ան - ...ամ մահուան պիտի խորհի անխուսափե... ...որէն: Պիտի ուզէ տապալիլ սիրուհիին ...աքերուն առջեւ, մահուամբ հարուած - ...ւած իյնալ անոր բազուկներուն մէջ ու ...վարիլ: Պիտի ուզէ տեսնել եւ վայելել

այդ անտարբեր աղջկան յուզումն ու անձ-կութիւնը: Ի՛նչ գոհունակութեամբ պիտի հետեւի անոր լացին, աղերսանքին, փըր-կութեան ճիգերուն... Սակայն անօգուտ, անօգուտ, ուշ է ալ եւ մանչը պիտի մեռնի, աչքերը հետզհետէ պիտի գոցուին, պիտի երթայ, պիտի մեկնի: Եւ անշուշտ իր այդ մահէն վերջն ալ պիտի վայելէ սի - րուհիին ցաւը: Անշուշտ:

«Եւ մե՛նք, եւ ե՛ս, ահա նոյն այդ ան-գութ հրճուանքը ունիմ. անսահման հըր-ճըուանք մը, ժանտահոտ, թոյներով պատ-րաստուած գինովութեան մը պէս: Վրէժ մը լուծելու, ուրիշին ցաւին ու տառա - պանքին վրայէն հեշտանք զողնալու ամե-նաբարբարոս ծամածռութիւն մը: Թող ան հիմա լայ, ակռաները կրճտէ, ձեռ - քերը զալարէ, ա՛ն, մեր ազգը, Հայը: Թող մեր պետերը գրեն, ըսեն, հաւա - քոյթներու մէջ պոռան, ճչան, անօգուտ, անօգուտ: Պիտի այլասերինք ամէնքս ալ, պիտի կորսուինք բոլորս ալ:

«Ուրիշներու պէս մենք ալ մեր կրօնքն ու հաւատքը թաղեցինք պատերազմի ըն-թացքին: Անկախութեան մը յոյսը հալե-ցաւ, կորսուեցաւ յանձնուած բերդաքա - ղաքին հետ: Ու հիմա կը հարուածուի մեզ վեր բռնող մեծագոյն եւ հիմնական սիւնը, ընտանիքը: Հայ աղջիկը մնաց հեռուն, մնաց լքուած, ան որ անհրաժեշտ էր մեր արիւնին,, հակառակ իր տգե - ղութեան, իր չոր հպարտութեան եւ ան-միջապէս մայրանալու ու ծերանալու հա-կամիտութեան: Ասոնք առաւելութիւններ են ուրիշի մը համար, մինչ երիտասարդ մը...

«Այն երիտասարդը տեսաւ Ֆրանսացի աղջիկը, Գերմանացին, Իտալացին, Ցոյ-նը, Ռուսը, օր մը անոր բոյրը ծծեց, օր մը միւսը, գիշեր մը այս պանդոկը մնաց, ուրիշ առաւօտ մը տարբեր սանդուխնե - րէ իջաւ, սիրուեցաւ քանի մը անգամներ. մինչեւ որ ինք ալ սիրեց օր մը, դուռ մը ետեւէն գոցելով:

Այժմ հայուհին իր յիշողութեանը կը ներկայանայ միայն երկու հաստ սրուն - քով ու քիչ մը պեխով:

«Ինչ փո՛յթ, ինչ փո՛յթ:

«Աւելի լաւ է ձուլուիլ, քան թէ ապրիլ առանց զարշապարներու դրօշմին:

«Ներքինիներ են մեր բոլոր պապերը. անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսին վրայ, անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսով: Մեր մէջ մեծ պակաս մը կայ զոր պէտք էր լեցնել գինիային: Մենք Հայաստան չենք ապրած. անոր հողն ու օդը անծանօթ են մեզի. անոր բարքերն ու սովորութիւնները մեզ չեն կռած եւ բնական է որ մենք սիրենք մ'եր ծննդա-վայրը միայն, այսինքն երկինք մը օտար: Մեր նախնիքներուն իրարու յաջորդող անվերջանալի սերունդները չեն կրցեր մեզ փրկել, չեն կրցեր մեզ այն մեծ սէրը տալ. Պոռոտախօսութիւնները կը ցնդին բոլորն ալ. ճշմարիտ հայրենասիրութիւ - նը կարօտ է - մանաւանդ մեր պարագա-յին - անցեալի մը. մեծութեան, օրինակ-ներու:

.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐԻ ԴԻՒԱՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է ՉԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Գրականութեան եւ Արուեստի Եղիշէ Չարենց թանգարանը ձեռք ձգած է Հրաչ-եայ Քոչարի (1910 - 1965) դիւանը: Շուրջ 400-ի հասնող այդ ֆոնտին մէջ ամփոփ - ուած է հեղինակին երեսնամեայ գրական վաստակը: Հրաչեայ Քոչարի ժառանգու-թեան մէջ կը մտնեն վէպերու, վիպակ - ներու, պատմուածքներու, գրոյցներու, ակնարկներու շարքերը, այդ կարգին՝ «Մեծ տան զաւակները» վէպի հայերէն եւ ռուսերէն ձեռագիր, սեւագիր տար - բերակներու օրինակները, «Օգաէն Վաս - պուրի ճանապարհորդութիւնը» վիպակի նախնական տարբերակը, «Եփրատի կա - մուրջին», «Հայրենիք կ'ուզեմ», «Նահա-պետը», «Կարօտը» եւ այլ գործեր, «Հիւ-սիսային ծիածան» շարժանկարի սենա - րիոն: Յատուկ արժէք կը ներկայացնեն հեղինակին օրագիրները, որոնք կը սկսին 1938-էն: Այս եւ այլ հետաքրքրական նիւ-թերը թանգարանին յանձնած են հեղինա-կին այրին՝ Ցասմիկ Քոչար, եւ աղջիկը՝ Մերի Քոչար:

×

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ «ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ» ԲԵՄԱՊԱՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի օփերային մէջ տեղի ունեցած է Արամ Խաչատրեանի «Դիմակահան - դէս» բեմապարի առաջին ներկայացումը: Երեք գործողութեամբ բեմապարի երա - ժշտական շարադրանքը եւ խմբագրումը կատարած է Էդգար Յովհաննիսեան: «Դիմակահանդէս»ը առաջին անգամ բե - մադրուած է այս տարուան սկիզբը՝ Օդե-սայի օփերային մէջ: Էդգար Յովհաննիս-եան խօսելով յիշեալ բեմապարի ստեղծ - ման, անոր վրայ իր տարած աշխատան - քին մասին ըսած է. «Արամ Խաչատրեանի մահէն տարի մը ետք, 1979-ին, Խորհ. Միութեան Մշակոյթի նախարարութիւնը առաջարկեց ինծի ստեղծել «Դիմակահան-դէս» երաժշտական պարագրական մեծ գործ մը՝ տակաւին Արամ Խաչատրեանի ողջութեան անոր հաւանութեան արժա - նացած բնագրով: Գիտակից էի, թէ որ-քան մեծ է պատասխանատուութիւնը՝ գրել - վերջացնել իմ մեծ ուսուցչի սկը-սած տողը: Եւ այս՝ անոր համար՝ որ «Դիմակահանդէս» բեմապարը պիտի դրուէր անոր «Սպարտակ» եւ «Գայեանէ» հոյակապ բեմապարերու կողքին: «Դիմա-կահանդէս»ի շարադրանքի երաժշտական խմբագրութեան մէջ ես օգտագործած եմ վարպետի վաղ շրջանի կարգ մը երկերը, մասնաւորաբար նոյնանուն ներկայացման սիւիթը, դիւանին մէջ գտնուող սեւագիր

տարբերակները, «Լերմոնտով» ներկա - յացման երաժշտութենէն քաղուածքներ, անոր սենեկային գործերէն կարգ մը նը-մոյշներ: Կը խոստովանիմ, որ բեմապա-րի վրայ տարած աշխատանքս ինծի մեծ հաճոյք պատճառեց, քանի որ երկար ժա-մանակ սերտ շփում ունեցած եմ Խաչա - տրեանի գործերուն հետ, ուսումնասի - րելով անոր եղանակները: Օրինակ, Մոս-կուայի Վախթանգով թատրոնի դիւանին մէջ ես գտայ «Դիէս Իրէ» միջնադարեան բազմաձայն օրհներգը, զոր ան օգտագոր-ծած էր «Դիմակահանդէս»ին մէջ»: Օդե-սա եւ Երեւան «Դիմակահանդէս»ի արձա-նագրած յաջողութիւններէն ետք, ներկա-յիս Էդգար Յովհաննիսեան կը շարունակէ իր աշխատանքը «Ճանապարհորդութիւն դէպի Էրզրում» օփերայի եւ «Ժանն տ'Արք» բեմապար - օփերայի նախնական էսքիզներու վրայ, որոնք դրեթէ աւար - տած են:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Վերջին տարիները հայկական ազգագը-րական երգը վերածնունդ մը կ'ապրի, արժանանալով ստեղծագործական խումբ - բերու, երաժիշտներու սեւեռուն ուշադ - րութեան եւ մաս կազմելով համոյթնե - րու երգացանկին: Ամէն կողմ կը կազ - մուին ազգագրական երգչախումբեր, մա-նաւանդ՝ գիւղական, ինչպէս, օրինակ՝ Ապարանի շրջանը: Հայաստանի Լուսա - ւորութեան Նախարարութեան Երեւանի գեղագիտական դաստիարակութեան կեդ-րոնի մանկական ազգագրական «Գորանի» երգի ու պարի խումբը, որ տարի մը ա - ռաջ կազմուած է, հրաւիրուած է Ապա - րան, ուր ներկայացուցած է Բիւթանիոյ կարգ մը պարերգներ՝ «Աս տարի, տա - րի», «Ճաթ մանանայ» եւ այլն, որոնք բարեկենդանի տօնական երգեր են: Մեծ տպաւորութիւն ձգած են Մշոյ պարերգ - ները, ինչպէս՝ «Դը քէլէ», «Գորանի» եւայլն.:

×

ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՄԻԱՄՍԵԱՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաշատի մէջ տեղի ունեցած է թա - տերական միամսեակ, որու ընթացքին՝ տեղւոյն թատերախումբը տասը օր ներ - կայացումներ տուած է Հրազդանի, Կա-մոյի, Սեւանի շրջանները, բեմադրելով Ց. Պարոնեանի «Ատամնաբոյժն արեւել - եան»ը եւ Գ. Գեւորգեանի «Անհանգիստ զօրապետը» թատերախաղերը: Տեղի ու-նեցած են նաեւ գրական - գեղարուեստա-կան ցերեկոյթներ: Թատերախումբը ներ-կայացումներ տուած է նաեւ Էջմիածինի շրջանի Շահումեան, Մրգաստան, Գայ եւ այլ գիւղերու մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

...ւհ, ինչպէ՞ս նկարագրեմ իմ բութ գը-...րիչովս: Ես նկարագրութիւնը առած եմ մեր երիտասարդ ուսանող Բարսեղ Ալ - ...թունեանէ, որ Հաճի Մուսայի այդ ար - ...շաւանքին հետ եղած է: Կը պատմէ, որ Հաճի Մուսան, մարած Զէյնապը իր ...գրկին մէջ, ինքնիրմէ ելած է: Էնպէս ...ցնցոյչ ու արցունքի թացութիւն ունեցող ...ձայնով մը տուած է Զէյնապի անունը, ...որ բանայ իր աչքերը ու գինք իր թեւե-...րուն մէջ գտնէ: Ես մեր Բարսեղը էնպիսի ...կենդանի ձեւով կը պատմէր, որ չէի կըր-...նար մոռնալ Զէյնապի ու Հաճի Մուսայի ...եդ հանդիպումը: Հաճին, թշնամիներէն ...պաշտպանելու համար, այլեւս չի տոպը-

նար: Զէյնապը իր ձիուն վրայ, թեւ կ'առնէ իր 20 կռուողներուն հետ միասին: Անոնք հասան վրանները առանց զոհի: Ես տեսայ, երբ Հաճին ձիէն վար իջաւ ու Զէյնապը գրկին՝ մտաւ իր վրանը, որ փոքրիկ բլուրի մը վրայ դրուած էր:

«20 ձիաւորներով Հաճի Մուսայի այդ արշաւը պատճառ եղաւ, որ Մուրատ իր կռուողներով դրաւէ Ջիաթռնուկի տակ շատ կարեւոր բլուր մը: Այլեւս վստահ ենք, որ պիտի կրնանք լերան բնակիչները վար բերել:

«Հաճի Մուսայի երեք օրուան մեղրա - լուսնի ատեն մենք շատ ալ չգիտէինք թէ ի՛նչ փոփոխութիւն կրնար կատարուիլ, քանի որ արդէն տէրն էր Զէյնապին: Ի՛նչ մեղքս պահեմ, այդ կասկածը որդի մը պէս կը շարժէր իմ մէջ, երբ տեղի ունեցաւ Հաճի Մուսային եւ երկու քիւրտ ցեղա -

պետներու հետ ունեցած մեր հանդիպու-մը: Այդ տեղ Հաճի Մուսայի խօսքերը զիս աւելի ոգեւորեցին: Զէյնապին տիրա-նալէ յետոյ, կարծես աւելի հասունա - ցած, աւելի փոխուած բան մը գտայ ա-նոր մէջ եւ շատ աւելի մարդամօտ: Սա-տօն հեռացող չէ Հաճի Մուսայէն: Ան ա-ռիթի կը սպասէ, որ իր կարգին թրքա - կան գիւղ մը մտնէ, թալանելու եւ սպան-նելու համար:

«Այսօր լուր առի, որ Երեւանէն ճամ-բայ ելած է Կայծակի խումբը, 60 հոգի: Խալիլը իր միջոցներով կ'աշխատի, որ Կայծակի խումբը մտնէ Շէյխ Բեմալի սահմաններուն մէջ: Շէյխը, Հ. Մուսայի ծանօթներէն է: Հակառակ պարագային կարելի է զրկել Ալին, որ որեւէ թիւրիմա-ցութիւն չպատահի սահմաններուն վրայ: Կարեւոր յարձակողականի սկսելու հա - մար Մուրատ կը սպասէ Կայծակի խում-բին:

«Բժիշկ Օկասով շատ լաւ աշխատանք կը տանի: Մուրատի խումբին հետ նոյն-իսկ մասնակցեցաւ կռուին՝ էն կարեւոր բլուր մը գրաւելու համար: Երէկ երբ հիւանդանոց - վրանները գացի, տեսայ նոյն Օկասովը, երկու թուրք վիրաւոր զինուորներ բերած՝ անոնց վէրքերը կը խնամէր մարդասիրաբար...

«Այս նամակը պէտք է ճամբու հանեմ շուտով: Սարը Սիմոնը այստեղ է ու կ'սպասէ նամակիս, շուտով ճամբայ իյ - նալու համար:

«Շուտով կը գրեմ:

Ընկերական բարեւներով,

ԿԻՐՈՍ»

×

Մօտ երեք շաբաթ էր, որ այլեւս նա - մակ չկար Կիրոսէն: Ֆրանսական թերթի մը մէջ երեւցաւ, նոյնպէս բօմպէքիֆ տո-ղերով, Հաճի Մուսային եւ Զէյնապին հանդիպումը: Թղթակիցը, Վարդաձորը դարձուցած է նեստորական գիւղ մը եւ Հաճի Մուսան ըրած է Պարսիկ իշխան մը: Հինցած լուր մը, զոր Կիրոս տուած էր արդէն: Նոյն թերթին մէջ ոչ մէկ լուր լերան վրայ պատահած դէպքի մը ժողովուրդի պայքարի մասին:

Տոքթ. Նայիրեան ամէն առտու զանա-զան օրաթերթեր կը տեղաւորէր անութին տակ: Աւելի շատ թուրք եւ պալքանեան ճակատի շարժումներուն կը հետեւէր ու հետզհետէ ծանրակշիռ կը դառնար:

(Շար. 630)

ՄՈՒԺԷՆ.– Այրի Տիկին Թագուհի Գարաճեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Զօպանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յարութիւն Գարաճեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Օգոստոս 13-ին Մուժէն (Ալփ - Մարիթիմ):

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՎԻԷՆԻ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Գ. ՑԱՆԿ

ՎԻԷՆԷՆ.– Քէչիչեան Ալպէր 200. Ուրատիկեան Սերոբ, Ալթունեան Յարութիւն 100-ական, Սարգիսեան Յովսէփ 50, Զատիկեան Մանուէլ 200, Քելէչեան Ժիլպէր 40, Տիկին Արապեան 100, Տալգիփէեան Յարութիւն 200, Քըլեան Գրիգոր 100, Տիկին Ա. Մարգարեան 200 Ֆ., Քէչիչեան Ժագ 100, Խաչատուրեան Ժան 50, Հայթայեան հայր եւ որդի 100, Լուսարեւեան Քաթրին 300, Մուրատեան Քնար, Գումրուեան Գառնիկ 200-ական, Գուլեան Ֆլօրա 50, Յակոբեան Նազենիկ ՎԱԼԱՆՍԷՆ՝ Ժամագործեան Ժան 100-ական, Գապօեան Հ. 300, Գրիգորեան Գրիգոր 50 Ֆ.:

Գումար՝ 94.810 Ֆ.:

(Շար.)

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւն
UMAF
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏ. 23-ԻՆ

ԲՈՅՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ինչպէս ամէն տարի Փարիզի Հայ Նախկին Զինուորական Շարժման Բարեկամական Միութիւնս հրաւիրուած է Երկուշաբթի, Օգոստոս 23, Ֆրանսական Ազգային Դիմադրութեան Կազմակերպութեան հետ մասնակցելու Անծանօթ Զինուորի - Յաղթական Կամարի - բոցի արծարծման:

Ժամադրավայր՝ Պալզաք փողոցի եւ Շան զ'Էլիզէի անկիւնը ժամը 18-էն սկսեալ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու բարեկամները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

NAIRI
13 décembre

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է, Օգոստոս 1-էն - 31:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)
եւ վկայութիւն
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶՈՒ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԽՆՋՈՅՔԱՀԱՐԺ ՄԸ

RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գրասենեակը՝ 11, Սէֆուառ Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.– 520 - 03 - 18:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ
խանիգս սպուած, միշտ՝ ապառած
ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

SEVAN VOYAGES — SABERATOURS — VOYAGES WASTEELS
vous proposent
VOYAGES EN ARMÉNIE
PROCHAINS DÉPARTS
du 04 au 17 Septembre
DU 18 SEPTEMBRE AU 1er OCTOBRE
DU 02 OCTOBRE AU 15 OCTOBRE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 — PARIS
Tél.: 261. 51. 13
Métro: Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.241

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.241

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԳԷՆ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ.— ՅԱՆՁՆՈՒՄԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ԲԱՅՑ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ

×

Ինչպէս ծանօթ է, Յուլիս 6ին, Ռուասիի [օդակայանին մէ]ջ կը ձերբակալուէր իրաքահպատակ Հայ երիտասարդ մը՝ Վիգէն Չարխուտեան, որուն յանձնումը կը պահանջէին ամերիկեան իշխանութիւնները, երկու ամբաստանութիւններու հիման վրայ: Մէկն այն է, որ ռումբ պատրաստելու ձեւերը բացատրած կ'ըլլայ հեռաձայնային խօսակցութեան մը ընթացքին, զոր ամերիկեան ոստիկանութիւնը ձայներիզի վըրայ արձանագրած է: Այս ռումբը դըրուած էր Լոս-Անճըլըսի օդակայանին մէջ. Քանատայի պահեստանոցին առջեւ, բայց չէր պայթած: Չարխուտեան ասկէ առաջ, իր ձեռքով ռումբ մը դրած կ'ըլլայ - մատի հետքերը գտնուած են - Լոս-Անճըլըսի Սիւիս-Պանքի մէկ գրասենեակին առջեւ: Այս մէկն ալ չէր պայթած:

Փարիզի ամբաստանութեան ատեանը օրապահական բաւական կնճռոտ հարցի մը առջեւ կը գտնուէր: Առաջին անգամ մը, հարցը կը քննուէր Յուլիս 21ին բայց կը յետաձգուէր: Նախորդ գիշերը ռումբ մը պայթած էր Սէն-Միշէլի Սէն-Սեվրըէն սրճարանին առջեւ, երկու օր ետք ալ Փըլ-Սէն-Ժերմէնի եւ որոնց տէր եղած էր Օրլի: Ֆրանսական իշխանութիւններուն դէմ եղած մեղադրանքն այն էր, Օրլիի կողմէ, որ չեն յարգած իրենց յանձնառութիւնը Ֆրանսայի մէջ արարք չգործած Հայ մը ձերբակալելով: Ներքին նախարարը, պարզ է, բացարձակապէս կը հերքէր նման գաղտնի ոեւէ համաձայնութիւն ԱՍԱԼԱ-ի հետ: Կը հաստատուէր միայն թէ Նախարարութեան մէկ խորհրդատուն տեսնուած է ձերբակալուած հայ զինուորեալներու փաստաբաններուն հետ: Մնացեալը ծանօթ է, կարգ մը հարցաքննումներ, ապա Ուիլէր Կիւլիմեանի արկածալի մահը, ռումբ մը ձեռքին, եւ անոր հետեւանքով կատարուած այլ ձերբակալութիւններ, կալանուած, ըստ ոստիկանութեան, կանխէն այդ փավիյօնին մէջ գտնուած փաստաթուղթերուն վրայ:

Ուրեմն, Օգոստոս 18-ին է, որ Չարխուտեանի հարցը կրկին կը ներկայանար Փարիզի ամբաստանութեան վերաքննիչ ատեանին առջեւ: Ֆրանքօ-ամերիկեան յանձնագրութիւնը, ստորագրուած 1909-ին, ոչ մէկ յօդուած ունի այս պարագան նախատեսող, յանձնումի համար: Եթէ յանձնում պարտադրող պարագաներու անուանացանկը չըլլար, կարելի էր. բայց ցանկ կայ թիւ 2 յօդուածին մէջ, սահմանափակելով այն յանցանքները, որոնք յանձնում կը նախատեսեն: Ամբաստանեալին փաստաբան՝ Էմիլ Ռոպէրի տեսակէտն այս է արդէն, եւ, ինչպէս կը գրէ մամուլը, արդարութեան անկախութեան բացարձակ գիտակցութեամբ տրուած է, որ ան բացատրած է թէ անկարելի է, ըստ Ֆրանսան եւ Միացեալ-Նահանգները իրարու կապող համաձայնութեանց, ընթացք տալ յանձնումի ամերիկեան դիմումին: Ռոպէր կը շեշտէ.- «Նախագահ Միթերան ըսաւ որ պէտք է հալածել ահաբեկիչները, բայց ահաբեկչութեան դէմ պայքարը չի կրնար կատարուիլ իրաւագիտական կանոններու ոտնակոխումով»: Չարխուտեանի պաշտպան փաստաբանն ալ՝ Փաթրիք Տէվէճեան կ'առարկէր որ ամերիկեան ամբաստանութիւնը հիմնուած է հեռաձայնային խօսակցութեան արձանագրութեան վրայ, ինչ որ ապօրինի է: Այս յանձնումի հարցին մէջ, արդէն մէթր Տէվէճեանի կը բուէր, կը գրէ Լը Մոնտ, աւելի ծանրանալ կրկին դատող կողմին իսկ պատճառաբանութիւններուն վրայ: Ասկէ զատ, սակայն, մէթր Տէվէճեան շեշտը դրած է ահաբեկչութեան վրայ: Իրեն համար՝ «ահաբեկչութիւն կայ եւ ահաբեկչութիւն կայ: Ոմանք բողոքի ձայներն են ժողովուրդներու, զորս կը սպաննեն...: 65 տարիներու խաղաղ պայքարէ ետք, հայ ժողովուրդը բիրտ ուժին դիմեց: Այս ժողովուրդը զոհ է ցեղասպանութեան մը, գործուած ազգի մը կողմէ, որ կը շարունակէ ուրանալ»:

Ատեանը, ուրեմն մերժեց յանձնումը, բայց Չարխուտեան ենթակայ կը մնար արտաքսման հրամանագրի մը, ուրեմն օդակայան առաջնորդուեցաւ եւ մեկնեցաւ իր ուզած եւ զինք ընդունող երկիրը:

Փարիզեան մամուլը բաւական լայն տեղ կուտար այս հարցին, մանաւանդ՝ «Լը Մոնտ», Ուրբաթ Օգոստոս 20-ի թիւ, իր վերջին էջին վրայ, ուր կար նաեւ այլ հարց մը:

×

«ԱՍԱԼԱ»Ի ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

×

Արդարեւ, Օգոստոս 15 թուակիր նամակով մը, ղրկուած Լը Մոնտի, Օռանժէն (Ալժերիա), ԱՍԱԼԱ վերջնագիր կուտայ ֆրանսական կառավարութեան պահանջելով, Ֆրանսա արգելափակած 12 Հայերու ազատ արձակումը. - «Հակառակ պարագային, հետեւեալ արարքները պիտի ձեռնարկենք. - Այս ամսուն 19-ին, մեծ ուժանակով ռումբ մը պիտի պայթի Ֆրանսայի միջազգային օդակայաններէն մէկուն մէջ, ապա, ի հարկին՝ Օգոստոս 25-ին, ճիշդ ցերեկին, աւելի մեծ ուժանակով ռումբ մը պիտի պայթի Փարիզի մեթրոյի գլխաւոր կայաններէն մէկուն մէջ: Եթէ այս ամսու վերջ մեր պահանջներուն գոհացում չտրուի, ֆրանսական կառավարութիւնը երկրորդ վերջնագիր մը կը ստանայ նոյն ձեւով»:

Մոնտ կ'աւելցնէ թէ սպառնալիքի այս նամակը լուրջի առնուած է ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ, որոնք անմիջապէս լուր տուած են միջազգային օդակայաններու տնօրէնութեանց, հրաւիրելով իրենց ուշադրութիւնը: Այսպէս ոստիկանութիւնը կ'ապահովցնէր թելեքսի մը մէջ, թէ «օդանաւային սպասարկութեանց ոստիկանութիւնը բոլոր միջոցները ձեռք կ'առնէ»: Ի լուր այս սպառնալիքներուն օդաչուներու ազգ. Սենտիքան, Օգոստոս 19-ին բողոք բարձրացուցած է «այն թուլութեան դէմ», որով պատասխանատու ոստիկանները կը կատարեն խուզարկութիւնները: Ներքին նախարարին ուղղուած հեռագրով մը, Սենտիքան կը յայտարարէ.- «Զարմացած ենք օդանաւերու օդաչուներու գտած դժուարութիւններէն, գործադրել տալու համար, օդի եւ սահմանագլուխներու ոստիկանութեան կողմէ, ապահովութեան խիստ միջոցները, հետեւանք ԱՍԱԼԱ-ի եղեռնափորձի սպառնալիքին, այս օրուան համար, միջազգային օդակայաններուն վրայ: Կը դիմենք ձեզի, որպէսզի միջամտէք ստիպողաբար ամրապնդելու համար ապահովութեան կարգադրութիւնները»:

«Մոնտ» կ'ըսէ նաեւ, թէ ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու ներքին գիծերու վըրայ, օդաչուները ճամբորդներէն խնդրած են, որ ճշդեն իրենց պայուսակները, մեկնելէ առաջ: Իսկ ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ՝ միջազգային գիծերու բոլոր ճամբորդները խուզարկուած են: «Անակնկալ» խուզարկութիւններ որոշուեր եւ 90% գործադրուեր են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ՄԷՋ Ուրբաթ առաւօտ ժամը 4-ի շուրջ, յաջորդաբար 60 պայթումներ տեղի ունեցած են, կէս ժամուան ընթացքին: Նոյն օրը կ'ընտրուէր նորընտիր Շրջանային Ժողովի նախագահը:

«ՀԱՊԻՊ ծրագրի» 14 կէտերը վերջնապէս ընդունուած ըլլալով կողմերու միջեւ, այլեւս արեւմտեան-Պէյրութի հարցը կարգադրուած կը նկատուի: Ամէն ինչ վերջնական բնոյթ կ'առնէ շաբաթավերջին: Այս կէտերն են.- 1) Կռիւներու անմիջական դադրեցում: 2) Պէյրութի պարպումը կը կատարուի խաղաղօրէն, ըստ ճշգրիտ ժամանակացոյցի մը: 3) Բազմազգեան ուժը վերէն կը հսկէ պարպումին: 4) Ոչ-ռազմիկ Պաղեստինցիները, որոնք Լիբանան կը մնան ենթակայ են լիբանանեան օրէնսդրութեան: 5) Բազմազգեան ուժը կը տեղաւորուի պարպումի սկիզբը, երաշխաւորելու համար արեւմտեան-Պէյրութի Պաղեստինցիներու եւ Լիբանանցիներու ապահովութիւնը եւ երկրորդելու լիբանանեան Պետութեան: Այս ուժը բաղկացած կ'ըլլայ ութ հարիւր Ֆրանսացիներէ, ութ հարիւր Ամերիկացիներէ եւ չորս հարիւր Իտալացիներէ: Երեք հազար լիբանանցի զինուոր կը գործակցին այս ուժին հետ: 6) այս ուժին պաշտօնը վերջ կը գտնէ, եթէ այս ծրագրին կէտերէն մէկը չէ յարգուած: 7) Այս ուժին պաշտօնը մէկ ամսուան համար է, նորոգելի, ի հարկին, լիբանանեան կառավարութեան դիմումին վըրայ: 8) Կարմիր Խաչը իր օժանդակութիւնը կը բերէ պարպումի գործողութեան: 9) Պարպումը կը կատարուի ծովէն, Պէյրութի նաւահանգիստէն, օդային ճամբով դէպի Կիպրոս, եւ վերջապէս ցամաքէն Պէյրութ-Դամասկոս ճամբան բռնելով, երբ ան ազատ ձգուի իսրայելեան զօրքին կողմէ: 10) Պարպումը պէտք է վերջ գտնէ 15 օրուան ընթացքին եւ օր-ցերեկով: Պաղեստինցի ռազմիկները իրենց հետ կ'առնեն միայն թեթեւ զէնքերը, տարճանակ եւ հրացան: 11) Ծանր զէնքերը լիբանանեան բանակին կը յանձնուին: 12) ՊԱԿ-ի ղեկավարութիւնը Լիբանանը պիտի թողու ցուցաբերական ձեւով եւ յստակ յայտարարէ: 13) ՊԱԿ-ի ձեռքն եղող իսրայելցի օդաչուն պիտի վերադարձուի պարպումի սկիզբէն առաջ: 14) Պաղեստինցի կանոնաւոր միաւորները Լիբանանը կը թողուն ցամաքէն դէպի Սուրիա, մինչ տարհամոզման արաբական ուժին սուրիացի զինուորները, որոնք դեռ արեւմտեան-Պէյրութ են, կը միանան Պեքաա եւ Հիւսիս-Լիբանան գտնըւող սուրիական ուժերուն: Միւս կողմէ շաբաթավերջին, մահմետական պարագլուխները ջանք պիտի թափեն ձախողեցնելու համար Պէշիր Ճեմայէլի թեկնածութիւնը, որու կողմնակից է նաեւ Քամիլ Շամուն: Ոմանք դէմ չեն այս վերջնոյն ընտրութեան, իր երկու «առաւելութիւններուն» պատճառաւ՝ քաթայէպ չըլլալը եւ տարիքոտ ըլլալը:

ԵՇԻԼՔԷՕՅԻ (Պոլիս) օդակայանը, 14 ամերիկահպատակ Հայեր բռնուած են, մեկնումի պահուն: Թուրք մամուլը (Օգոստոս 20) անդրադառնալով այս խնդրին, կը գրէ թէ անոնք խուզարկուած են եւ վար դրուած են իրենց վրայ գտնըւած նկարները, արեւելեան Թուրքիա քաշուած եւ հողը: Կրցած են մեկնիլ, այս «միջադէպէն» ետք:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ...

×

ԽՄԲ.- Ծանօթ է թէ Թուրքերը, որքան «զոռ» կուտան իրենց երեւակայութեան, երբ կը ձեռնարկեն Հայերու մասին խօսելու: Նմոյշ մըն ալ, այս օրերս, «Հիւրրիյէթ»ի մէջ: Ռեշատ Իլէր անուն «պատմաբան» մը մէջտեղ ելած է, ու կը ներկայացնէ «Հայկական թղթածրար»ը: Ամփոփ կերպով կը ներկայացնենք, առաջին երկու յօդուածները, լոյս տեսած Օգոստոս 18-ի եւ 19-ի թիւերուն մէջ, մանրամասնութիւնները աւելի քան աւելորդ ըլլալով:

×

Հայերը ոչ մէկ ժամանակ կարողութիւնը ունեցած են Պետութիւն մը հիմնելու: Ապրած են, միշտ ուրիշ ազգերու գերին ըլլալով: Առաջին անգամ զանոնք կը տեսնենք Կովկասի մէջ. ատկէ առաջ իրենց պատմութիւնը մութ է եւ բացարձակապէս սխալ է Ուրարտացիներէ սերած ըլլալնին:

Հայերը, իրականութեան մէջ, անբախտ ժողովուրդ մըն են. այդ անբախտութեան գլխաւորը Կովկասի մէջ ապրած ըլլալնին է: Հին ժամանակներուն ցեղերու անցքին վրայ գտնուող Կովկասը, վերջն ալ տընտեսական կարեւոր փոխանակումներու առանցքը կազմած է: Մեծ պետութիւնները միշտ իբրեւ գործիք գործածած են զիրենք: Նախ Ռուսերը, յետոյ Անգլիացիները, յետոյ Ամերիկացիները եւ Ֆրանսացիները միշտ օգտագործած են զիրենք՝ տնտեսական, յատկապէս քարիւղի պատճառներով, ինչպէս նաեւ Օսմանեան Կայսրութեան եւ Թուրք Հանրապետութեան դէմ:

Արմէն անունը տուած են Պարսիկները, որ օտար կը նշանակէ: Ապրած են յաջորդաբար Մարերու, Պարսիկներու եւ Արաբներու գերութեան տակ: Մեծն Պետրոսէն ետքն ալ Ռուսերու իշխանութեան տակ ինկած են:

Թիմուրլէնկ անկասկած մեծ հրամանատար մըն էր եւ շատ պատերազմներ առանց շահելու յատկութիւն մըն ալ ունէր: Յարձակելիք երկիրները նախապէս լրտեսներ կը ղրկէր, եւ երկրին զօրաւոր ու տըկար կողմերը ճշդելէ ետք, այդ երկրին ղեկավար տարրերուն մէջ երկպառակութիւն կը ցանէր. անոնցմէ մէկ մասը նոյնիսկ իր կողմը ձեռք բերելով՝ բերդը ներսէն կը գրաւէր: Օսմանեան Պետութեան դէմ ալ նոյն միջոցներուն դիմելէ վերջ է որ վերջնական յարձակողականի անցած է: Եթէ Օսմանեան Պետութիւնը ներսէն գրաւել յաջողած չըլլար, Թիմուրլէնկ երբեք պիտի չհամարձակէր Եըլտըրըմ Պայազիտի վրայ յարձակիլ: Արեւելեան Անատոլու գտնուած միջոցին, Անատոլուի ներսերը զանազան լրտեսներ ղըրկելով՝ ուզած էր կաշառել սեւ Թաթարներուն եւ Հայերուն պետերը: Մինչ Անատոլուի պետերը կ'ընդունէին դաւաճանել, Հայերը կը մերժէին: Դրամով, ըսպառնալիքով եւ ազատութիւն տալու խոստումով ըրած բոլոր առաջարկներն ալ մերժուած էին Հայերուն կողմէ: Հայ ատագանին ըսած էր.- «Մեզ հանդիստ ապրեցնող Օսմանցի Թուրքերուն դէմ ապերախտութիւն չենք կրնար ընել»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԻՄ ԵՐԱԶԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(ՀԱՄԱՐԵԱ ՖԱՆՏԱՍՏԻԿ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Վերջերս մի հետաքրքիր երազ տեսայ։ Բարձր մակարդակով գեղարուեստական ֆիլմ էր եւ ոչ երազ։ Խորհրդաւոր սիւժէ, կենդանի փերսոնաժներ, հետաքրքիր դրամատուրգիա։ Իսկ գո՞յնը, կոլո - րի՞տը …

Ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս, որ զարթուցիչը զնգաց, եւ ես արթնացայ … Ահագին ժամանակ է անցել, բայց չեմ կարողանում ներել կնոջս՝ Թագուհի Կունջուլեանի աններելի անփութութիւնը։ Նա, չգիտես ինչու, չարաթ երեկոյ վերցրել էր ու լարել զարթուցիչը։ Երեւի կարծել էր, թէ յաջորդ օրը աշխատանքային է…

Ինչ որ է, ես հնարաւորութիւն չունեցայ մինչեւ վերջ տեսնել այդ զարմանալի երազը։ Սակայն ինչ հասցրի տեսնել, դա էլ է հետաքրքիր…

Քայլում էի քաղաքի ծանօթ արուարձանի փողոցով, որտեղ գտնւում է մեր հիմնարկը։ Զորս կողմը խաւար, տեղ - տեղ էլ՝ կիսախաւար։ Միայն մուգ կապոյտ երկնքում պայծառ աստղերով շրջապատուած լիալուսինը եւ ներքեւում հատուկենտ նէոնային լապտերներն էին անհաւասար մարդ մղում մթութեան դէմ։

Յանկարծ հեռուից ծանր ոտնաձայներ լսուեցին։

Դարձայ ձայնի կողմը. սպիտակ խալաթներ հագած հինգ կուշտ ու կուռ տղամարդ էին գալիս իմ կողմը։ Զորսը դժուարութեամբ մի մեծ մետաղապատ սնտուկ էին բերում, իսկ հինգերորդը, որի ուսին բահ ու քլունգ կար, հրամէգացի զօրահրամանատարի արժանապատուութեամբ առաջնորդում էր նրանց։

Նման կասկածելի խմբի հանդիպելը, թէկուզ երազում, ոչ մէկին հաճելի չէ, եւ ես չապացի թաքնուել։ Մտայ առաջին իսկ պատահած շքամուտը։ Դա ճիշդ ժամանակին արեցի, քանի որ խորհրդաւոր թափօրը քիչ անց մօտեցաւ շքամուտին։ Հեռաւորութիւնը նրանց ու իմ միջեւ կրճատուեց մինչեւ երկու մեթր, որը հնարաւորութիւն տուեց տեսնելու սպիտակ խալաթաւորների դէմքերը։ Զարմանքով ճանաչեցի նրանց. մեր թաղի խանութի վաճառողներն էին՝ վարիչի գլխաւորութեամբ։

Ուշադրութիւնս գրաւեց նաեւ նրանց բեռ - սնտուկը, որն ամէն քայլափոխի մետաղի խուլ զնգոց էր արձակում։

Սկզբում, ճիշդ է, ոտքս կախ գցեցի. վախեցայ՝ ինչո՞ւ վտանգէի ինձ։ Բայց արագ գլխի ընկայ, որ անգամ տեսականօրէն ինձ ոչինչ չէր սպառնում։ Զէ՞ որ գործողութիւնները ծաւալւում էին երազում … Վտանգի դէպքում, մտածեցի ես, կը ճչամ ու կ՚արթնանամ, որից յետոյ կը շրջուեմ միւս կողքիս ու մէկ ուրիշ գունաւոր երազ կը տեսնեմ։ Թէկուզ այդ երազը տափակ ու անհետաքրքիր լինի…

Ես համարձակօրէն, բայց զգոյշ հետեւեցի խանութի կոլեկտիւին, որը, ոչինչ չկասկածելով, տանում էր ծանր սնտուկը եւ ամէն քայլափոխի լսւում էր մետաղի խուլ զնգոցը։

Թափօրը շուտով դուրս եկաւ քաղաքից ու խորացաւ լիալուսնի կողմից բաւարար լուսաւորուած դաշտի մէջ։ Զարմանալի բան, լուսինը քաղաքում կարծես աւելի թոյլ էր լուսաւորում …

Ես նոյն զգուշութեամբ շարունակեցի հետեւել սնտուկը տանողներին։

Երբ արդէն չէին երեւում քաղաքի ծայրամասի շէնքերը, հատուկենտ նէոնային լապտերները, վարիչը, ուսից իջեցնելով բահն ու քլունգը, ասաց.

- Յարմար տեղ է։

- Հա, համաձայնուեց նպարեղէնի բաժնի վարիչը։ - Ա՛յ, էն ընկուզենու տակը խաղալական է…

- Կարելի է, - փնչացրեց բեղաւոր մսավաճառը։ Թող ընկուզենու տակը լինի…

Կաթնամթերքների եւ հրուշակեղէնի բաժինների վաճառողները, որպէս համաձայնութեան նշան, լուռ գլխով արեցին։ Մինչ խալաթաւորները խորտուբորտ դաշտով դանդաղ կը գնային դէպի ծառը, ես հեռուից արագօրէն շրջանցեցի նրանց ու թաքնուեցի ընկուզենուց տասնատասներկու մեթր հեռու գտնուող մասրենու եւեւում։

Խանութի համերաշխ աշխատողները տեղ հասան եւ առանց ժամանակ կորցնելու գործի անցան։ Շուտով ամայի դաշտում պատկառելի խորութեան մի փոս փորուեց։ Սնտուկը ճարպկօրէն իջեցրին ցած։ Երբ առաջին բահ հողը նետուեց սնտուկի մետաղապատ կափարիչին, ուժեղ զնգզնգոց լսուեց…

Դա մեր զարթուցիչը զնգաց, որ սխալմամբ լարել էր Թագուհին։

Արթնացայ։

Հագայ շորերս եւ խնամքով սափրուելուց յետոյ անցայ իմ սովորական առօրեային։

Ախորժակով նախաճաշեցի, դրապահարանի տակից վերցրի Նարօին եւ իջայ բակ՝ խաղալու։

Այդ օրը ինձ վիճակուած չէր խաղալու. հարեւաններս, կարծես, խօսքները մէկ արած, դուրս չէին գալիս։ (Զգիտեմ, կարող է, վախեցել էին, քանի որ նախորդ օրը քամուն էի տուել թաղի չեմպիոն Քաչքաչեանի բլրուլները)։

Նստեցի տաղաւարում, ծխախոտ վառեցի։

Անցաւ տասը րոպէ, տասնեւհինգ րոպէ, դարձեալ մարտադաշտում բացի ինձանից ոչ ոք չկար։ Զանձրացայ։ Դժկամութեամբ Նարօին դրի թեւիս տակ եւ նկատելիօրէն նեարդայնացած վերադարձայ տուն։

Տանն էլ առանձնապէս անելու բան չունէի։ Հակառակի պէս այդ օրը ֆութպոլային չէր, եւ հեռուստատեսութեան ծրագրերում ինձ հետաքրքրող ոչ մի հաղորդում չկար։ Անջատեցի հեռուստացոյցը։

Գրապահարանից մի վէպ ընտրեցի, պառկեցի բազմոցին։ Հազիւ էի երկուերեք էջ կարդացել, երբ աչքերս փակուեցին։ Գիրքը (չեմ ասի, թէ ով էր դրա հեղինակը) դրեցի մի կողմ եւ փորձեցի քնել։

Յանկարծ յիշեցի գիշերուայ երազս։

Ինչ կը լինի, մտածեցի, եթէ գնամ նոյն ճանապարհով ու գտնեմ ընկուզենին։ Ով գիտէ, գուցէ … Այդ մտքից քրքջացի այնքան բարձր, որ խոհանոցում ճաշ պատրաստող Թագուհին, կարտոֆիլ մաքրելու դանակը ձեռքին, անհանգստացած վազեց ինձ մօտ։

- Ի՞նչ եղաւ, Շմաւոն։

- Ոչինչ, - կարճ կապեցի։

(Ես ջղայնացած էի, որ նա առանց մտածելու լարել էր զարթուցիչը, որի հետեւանքով չտեսայ այդքան հետաքրքիր երազի շարունակութիւնը)։

Երբ կինս գնաց խոհանոց, որոշեցի, այնուամենայնիւ, գնալ սնտուկի հետքերով։ Միեւնոյն է, դրանից աւելի հետաքրքիր բան չունէի անելու։

Լրագրի մէջ փաթաթեցի թոռնիկիս՝ Գայեանէ Գասպարի Կունջուլեանի, խաղալիք - բահը եւ դուրս եկայ տնից։ Տրամվայով գնացի արուարձանային այն փողոցը, ուր երազումս տեսել էի սնտուկ տանողներին։ Այդտեղից արդէն ոտքով հասայ դաշտ։ Օ՜, հրաշք, դաշտում առանց դժուարութեան գտայ ընկուզենին։ (Ի զուր չէ, որ հիմնարկում բոլորը նախանձում են իմ տեսողական յիշողութեանը)։

Խորտուբորտ ճամբով մօտեցայ ծառին։ Նայեցի շուրջբոլորս. ոչ ոք չկար, եթէ ի հարկէ, չհաշուենք ընկուզենու ճիւղին թառած բուէճին (բուի մեծ տեսակ)։ Դա ինձ չանհանգստացրեց, քանի որ դեռ դպրոցական տարիներիս գիտէի, որ բուէճը ցերեկով ոչինչ չի տեսնում։

Գործի անցայ, այսինքն, Գայեանէի բահով սկսեցի քանդել այն տեղը, ուր, ըստ իմ երազի, թաքցրել էին սնտուկը։ Հողը զարմանալիօրէն փափուկ էր ու փխրուն…

Ինչ երկարացնեմ, մի ժամ էլ չէր անցել, երբ մանկական բահը դիպաւ կարծր առարկայի։ Ձեռքերով արագօրէն հողը մի կողմ տարայ, եւ … երեւաց գիշերուայ սնտուկի մետաղապատ կափարիչը։

Սիրտս կատաղի թպրտաց։

Նորից նայեցի շուրջբոլորս. ոչ մի շունչ - արարած։ Միայն ընկուզենու ճիւղին թառած բուէճը խորհրդաւոր աչքով արեց։

- Քը՛շ, անիծուած, - ջղայնացայ ես եւ, մի խոշոր հողակոշտ վերցնելով, նետեցի թռչնի կողմը։

Միայն այն բանից յետոյ, երբ բուէճը, դժկամութեամբ թափահարելով թեւերը, անհետացաւ մօտակայ դաշտապաշտպան անտառաշերտի միւս կողմում, ես սնտուկն ազատեցի հողից։

Աչքերս մթնեցին. սնտուկը բերնէ - բերան լի էր մետաղադրամներով։ Երբ տեսողութիւնս նորից տեղը եկաւ, դողացող ձեռքերով վերցրի մի բուռ եւ մօտեցրի աչքերիս. դրանք 1-ից մինչեւ 5 կոպեկանոց մետաղադրամներ էին։

Այդ պահին նկատեցի ցելոֆանէ ծրարի մէջ դրուած սպիտակ թղթի մի կտոր։ Վերցրի։ Գրութիւն էր.

«Մենք գիտենք, որ մեր օրերում դրամահաւաքների (նումիզմատիկայով զբաղ. ների) համար մեծ ուրախութիւն է իրենց հաւաքածուներում ունենալ հռոմէական կայսրութեան, Պարթեւների, Մոնղոլների ազրութիւնների եւ այլ հին Պետութիւնների մետաղադրամներ ունենալը։

«Գիտենք, որ մի քանի հազար տարի յետոյ նոյնպիսի հետաքրքրութիւն կը լինի այսօր շրջանառութեան մէջ գտնուող մետաղէ դրամների նկատմամբ, որ որոշ գնորդներ յամառօրէն պահանջում են մեզանից առեւտուր անելիս։

«Գիտակցելով դա, մենք հողին ենք յանձնում սոյն սնտուկը։ Մեզանից շնորհակալ եղէք, ապագայ նումիզմատներ։

Ն խանութի կոլեկտիւ»։

Գրութիւնը տեղը դրեցի, ապա, սնտուկը փակելով, հողը նորից լցրեցի։ Վերջում տափանեցի հողը, փոսի երեսը ծածկեցի հին տերեւներով, որպէսզի ոչ մէկի մտքով չանցնի, որ այնտեղ բան է թաղուած։ Զէ՞ որ սնտուկը հասցէագրուած է վարդագոյն ապագայի դրամահաւաք - կոլեկցիոներներին։

Երբ մանկական բահը թեւիս տակ տուն էի վերադառնում, մտածեցի, թէ որքան անարդար ենք վաճառողների նկատմամբ։ Կարծում ենք, թէ նրանք յամառօրէն մեր կոպեկները չեն վերադարձնում՝ ելնելով սեփական մանր շահերից։ Այնինչ, պարզւում է, մեր խանութի վաճառողները աւելի վեհ նպատակներ ունեն։ Մեր կոպեկները մեզ չեն տալիս՝ յանուն ապագայ դրամահաւաքների շահերի։

Ես հիմա արդէն չեմ դժգոհի, երբ նրանք չեն վերադարձնի մանրը՝ ասելով, թէ սեւ կոպեկանոցներ չկան…

Ընդհակառակն, այդպիսի պահերին խորհրդաւոր կը ժպտամ. չէ՞ որ ինձ յայտնի է, թէ որտեղ է թաղուած 1-ից մինչեւ 5 կոպեկանոցներով լի սնտուկը։

ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԶ.

Այդ գիշերուան յաջորդ օրն էր որ Տիկին Սաթինիկի այցելութեան գնացի. զինքը կոտրած տեսայ, քիչ մ՚ալ անհանգիստ էր։ Խօսեցանք երկրորդական խնդրոց վրայ։ Դիտեցի թէ անհամբեր կը սպասէր եղբօրմէն լուր լսել։ Ոչինչ ըսի. գուշակեց լռութենէս թէ ձեռնարկս անյաջող եղած էր, բոլորովին լռեց։

Արդարեւ Սաթինիկի բժիշկ եղբօրը հետ ծանօթացած էի, բայց կարող չէինք եղած բարեկամանալ. ցուրտ ընդունելութիւն գտած էի. կ՚երեւի թէ լսած էր իր քրոջն համար ունեցած բարեկամութիւնս։ Ի հարկէ չէի կրնար այլեւս խօսիլ ինչպէս որ կը փափաքէի։ Ուրիշ բարեկամի մը դիմեցի եւ գնա միջնորդ դրի։ Բժիշկն ամէն ինչ մանրամասնօրէն լսած էր եւ միայն հեգնական ժպիտ մը ունեցած էր։ Կատակերգութիւնը դէշ չէ, պատասխանած էր, խնդրեմ այլեւս մի՛ խօսիք մեզ անոր վրայ. ան մեռած է մեզ համար։

Ինչպէ՛ս այս պատասխանը հաղորդել խեղճ Սաթինիկի, եւ այնուհետեւ ի՛նչ ըսել։

Այդ իրիկունը բաւական կարմրցած էին երեսները։

- Շատ տաքութիւն ունիմ, կ՚ըսէր, վըրաս չափէն աւելի նեղութիւն կայ։

Քիչ մը դեղեր ըսինք, խոստացաւ ընել։

Իմ լռութիւնս եղբօրը մասին թուի թէ իրեն զայրոյթ ազդեց, չափէն աւելի նեղացած կ՚երեւէր։ Այցելութիւնս չերկարեցի։

ԺԷ.

Երեք օր չկրցի Փանկալթի ելնել, չորրորդ օրը պիտի երթայի ցերեկէ վերջ, երբ առաւօտուն յոյն տղայ մը եկաւ գիս գտաւ Սաթինիկի տան տէրոջ կողմանէ։ «Քիրիան շատ հիւանդ է, ըսաւ, գքեզ կ՚ուզեն»։ Անմիջապէս գնացի. այն ինչ ներս մտայ, սկսայ տեղեկութիւններ խնդրել։ Յոյն կինը պատասխանեց թէ՝ Սաթինիկ երէկ ցերեկէ ի վեր անկողինն էր։ Երկու օր ինքզինքը շատ տկար զգացած էր, ցուրտ առած լինելու էր։ Թատրոնէն վերադարձած գիշերը մօտ կէս ժամ պատուհանին առաջ կայնած էր, բաց պատուհանին առաջ, քրտնած - քրտնած, շատ մսեր էր։ Բայց ի՞նչ ընէր խեղճը, գլուխը կրակներու մէջն է եղեր։ Ապա գլխու ցաւը սաստկացած էր, ախորժակը կորսնցուցած. վրան մեծ երոնեզութիւն մը կար. արդէն խեղճն ուրախ չէր։ Այս բաները շուտով պատմեց։

- Ուրեմն հիմա անկողինն է, ըսի։

- Այո՛, անկողինն է, եկուր նայէ, տես ի՞նչ կ՚ըսէ։

Սաթինիկի պառկած սենեակն երթա՜լ, այդ անհնարին էր ինձ, հակառակ էր ամէն պատշաճութեանց. սակայն յոյն կինն ըսաւ թէ՝ պէտք է անպատճառ մտնեմ, վասնզի միայն հայերէն կը խօսի, ըսաւ, եւ ինքը բան մը չհասկնար։ Գնացի դըրան առաջ, ականջ դրի. լսեցի Սաթինիկի ձայնը. եղբօրը, մօրը, Քերովբէի անունները կուտար. ինձ այնպէս թուեցաւ թէ կը զառանցէր. կամաց մը դուռը բացի եւ ներս մտայ։ Այո՛, կը զառանցէր, գիս տեսաւ եւ կարծեց թէ բժիշկ եղբայրն է. սկսաւ կարօտագին խօսքեր ըսել։ Յանկարծ նիւթը փոխեց. սկսաւ երգել, մանկութեան յիշատակներ կ՚ըսէր. վալսի մը եղանակը երգեց, հաւանօրէն Արամի հետ - Նոր - Թատրոնի մէջ վալսած եղանակն։ Այն առեն ներկայութիւնս անօգուտ էր, հարկ էր բժիշկ բերել։ Դուրս ելայ բժիշկ բերելու. կէս ժամ վերջ յոյն բժիշկ մը գտայ եւ բերի. երկար քննութեանց հարկ չկար. բժիշկն յայտարարեց թէ «թիֆօ» էր. սովորական դեղերը տըւաւ եւ պատուիրեց լաւ նայիլ. խնդրեցի երեկոյեան դէմ դարձեալ գալ. եկաւ. ես ալ գնացի, բժիշկը ջերմաչափը միասին բերած էր, դրաւ ուսին տակ, տաքութիւնը 38 մէկ քառորդ էր։ Երբ դուրս ելանք, ինձ ըսաւ թէ շատ թեթեւ չերեւիր. տեսնենք յաջորդ օրը ջերմութիւնը ի՛նչ կ՚ըլլայ։ Միւս օրը ցերեկին գնացինք։ Կ՚երեւի թէ բժիշկին պատուէրները լաւ չէին կատարուած. այդ յոյն կինը մինակ ի՞նչ ընէր. որքան ալ սրտացաւէր, բայց եւ այնպէս կարող չէր եղած կատարելապէս հոգ տանիլ։

(Շար. 21)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ՖՐԱՆՑ ԺՈԶԷՖ ՀԱՅՏԸՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ 250-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի Ֆրանսայի մէջ կ'ոգեկոչուի ... հեղինակին 250-ամեակը:

Համաշխարհային համբաւ վայելող այս երաժշտագէտին կեանքն ու գործը ներկայացնել, մոռացութենէ փրկել է իր անմոռանալի հեղինակութեանց քանակն ու որակը:

Հայտըն ծնած է Աւստրիոյ Ռոհրաու գիւղը. զաւակն է երաժիշտ, բայց ... մը, երկրորդը 12 զաւակներուն. Ապրիլ 1732, 250 տարի առաջ ... եկած մանուկը, մի քանի տարի ... բնածին երաժշտական հակում մը ... ցուցաբերէր: Այս բացառիկ պարագան ... դրուած է էր իր զարմիկին, որ ... էր օգտակար ըլլալ դէթ երգի ... մէջ:

Ծուցէ գիտուածով, եկեղեցւոյ երաժիշտ Ռէօթէր կը հանդիպի տղեկին եւ ... մարզելու յանձնառու կ'ըլլայ: Ժողովուրդին արդէն ութ տարեկանին սոփրանոյի ... գեղգեղանքը ունէր: Ռէօթէր Վիէննա ... տղեկը եւ Սէնթ - Էթիէն ... երգեցիկ խումբի մեներգուն կը ... 1741-ին:

Հազիւ 18 տարեկան, խցիկ մը կը վարձէ եւ կը սկսի մասնաւոր դասեր. ան ... եռանդ մը, յարաբերութիններ ... հաստատէ երաժշտագէտներու հետ. ... սկսի գրել սոնաթներ, լարային քուարթէթներ. 1755-ին «սի պէմոլ մաժ» քառեակը:

... Ֆիւրպէրկ գինքը կը ներկայացնէ Մօրցին կոմսին, Բիլսէնի մօտ եկեղեցւոյ մը վարչութիւնը յանձնելու երաժշտութեան. 200 ֆլօրէն թոշակով. բայց ... ամլութեան կը մատնուին ... ամուսնութեան մը պատճառաւ ... Մարի - Անն Քելլէր երբեք չէր ... ամուսնոյն երաժշտական հանճարը. մինչեւ 1800, Հայտըն տարած է այդ անտանելի լուծը, շարունակելով անվրդով իր ուղղութիւնը:

1759-ին կը գրէր առաջին ՐԷ մաժէօր համանուագը: Մինչ այդ, կոմսը լուծած էր նուագախումբը: Հայտըն 1761-ին հրաւէր ստացաւ Փոլ Անթուան Էսթէրհազիի ..., Վիէնէրի մօտ որպէս օգնական. ... նուագախումբը բարձրացաւ ..., իշխան Նիքօլայի որոշմամբ: 1769ին իշխան Անթուան, հակառակ խումբի ցրուումին, պահեց Հայտընը, 400 ֆլօրէնի վերցրացնելով թոշակը:

Ինչպէս կը տեսնուի Հայտըն ենթարկուած է անկայուն կեանքի, սակայն ոչինչ ... է զինքը արտադրելու անճանձիր եւ անդուլ:

1790-ին հրաւէր կը ստանար Անգլիայէն, ուր պիտի վայելէր բացառիկ ընդունելութիւն մը: Բարոյական յաջողութենէն աւելի պիտի արժանանար Օքսֆորտի համալսարանի տոքթորայի տիտղոսին, պիտի ստանար նիւթական մեծ վարձատրութիւն: Հոն գրեց եւ նուագուեցաւ «Օքսֆորտ» իր գրած համանուագը:

1792-ին սակայն Վիէննայէն վերադարձի սպղումներ կուգային, իր կինը կ'ուզէր որ տուն մը գնման համար փութացնէ վերադարձը...

Ճամբուն վրայ կը հանդիպէր, Պոննի մէջ, երիտասարդ Պէթհովէնի, որ իր աշակերտը պիտի ըլլար օր մը: Ապա Ֆրանքֆուրտի իշխան Էսթէրհազի կ'ուզէր որ ան ներկայ գտնուի Ֆրանսուա երկրորդի թագադրութեան հանդիսութեան. իսկ Վիէննա տեղեկացաւ իր բարեկամ՝ Մոցարթի մահուան, 1791-ին:

1792-ին Պէթհովէն Վիէննա եկած էր հետեւելու Հայտընի դասաւանդութեան:

1794-ին կրկին կը հրաւիրուի Անգլիա, ուր կը մնայ մինչեւ 1795:

Վերադարձին կ'անցնի Համպուրկէն, Պէրլինէն, Տրէզտէն, ուր կը տեղեկանար թէ կոմս Պարախ իր կիսանդրին զետեղած էր ծննդավայրը:

Հայտըն երկու համանուագ գրած էր անգլիական պոէմներու վրայ «Ստեղծագործութիւն» որ նուագուեցաւ 1798-ին եւ երկրորդը՝ «Եղանակներ» 1804-ին:

Վարպետին առողջական վիճակը տակաւ կը տկարանար, հազիւ սենեակէն դուրս կուգար: Ֆրանսացւոց Վիէննա մուտքէն քիչ վերջ կը մահանար, Մայիս 1, 1809-ին:

Հայտընի գործերը յիշել հնար չէ: 1908-ին լոյս տեսած են իր գործերուն ութսուն մեծ հատորները:

Վեց հոյակապ պատարագ - 104 համանուագ, լարային քնթէթներ, 16 օփերա, 20 դաշնակի եւ 11 ջութակի քոնչէրթօներ, սոնաթներ, քանթաթներ, խմբական երգեր:

Իր ողջութեան իսկ հեղինակութիւնները կը հրատարակուէին առանց իր գիտակցութեան...

Հայտըն գործիական մարզին մէջ նոր ոճ մը ստեղծած էր: Իր երաժշտութեան մէջ կը զգացուէր վիէննական ոգւոյն քնքուշ երանգները, ինչպէս եւ խոլական ցնծութիւնը:

Կարելի է ըսել թէ ան անտարբեր գտնուած է իր հեղինակութեանց տպագրութեանց եւ հրատարակութեանց հանդէպ: Բարեբախտաբար իր անտիպ գործերը ամբողջութեամբ լոյս տեսած են հոգատար մարմիններու խնամքով:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հողի պարարտացման մանրէաբանական եղանակը, զոր առաջարկած են հայ գիտնականները, հետաքրքրած է անոնց հունգար պաշտօնակիցները: Ծանօթանալով Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Մանրակենսաբանութեան հիմնարկի այդ աշխատանքներուն, անոնք փափաք յայտնած էին մասնակցելու հարցի մշակման: Ինչպէս ծանօթ է, պարարտացման յիշեալ եղանակը կարգ մը առաւելութիւններ ունի ներկայիս ամէն տեղ գործածուող քիմիականի համեմատութեամբ: Անոնցմէ ամէնէն գլխաւորը այն է՝ որ մանրէականը բոլորովին ապահով է մարդոց եւ կենդանիներու համար, վնաս չի հասցներ բնութեան: Հայ եւ հունգար գիտնականներու միջեւ համագործակցութիւն մը հաստատուած է, տեղեկութեանց եւ փորձառութեան փոխանակութեան գծով:

×

ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՆՋԵԱՆԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը ԲԱՑԻԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը բացիկներու ձեւով լոյս ընծայած է Գրիգոր Խանջեանի «Վարդանանք» գործի գունաւոր վերատպութեան հաւաքածոն, հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն մակագրութիւններով: Ութ բացիկներու կողքին տրուած է նաեւ նկարիչին համառօտ կենսագրականը, Աստուր Մնացականեանի գրիչով: Ցօղուածագիրը կ'ըսէ, ի մէջ այլոց. «Մեծածաւալ պաստառի հիմքում Հայկի ու Բելի, Արամի ու Սալմանասար երրորդի, Արա Գեղեցիկի ու Շամիրամի, Տիգրան Մեծի ու Աժդահակի բախումների արձագանգներն են: Ազգային արժանապատուութեան մշտնջենական քուրայում հուրհրում է Հայոց ընդվզումների ընդվզումը՝ Վարդանանց հերոսամարտը: Այս ծառացումով քանիերորդ անգամ հաստատեց այն ճշմարտութիւնը, թէ կարող է յաղթել քիչը՝ չատին, չղթայուածը՝ չղթայողին, արկայծող լոյսը՝ ծովածաւալ խաւարին, երբ մարտնչողներն անմնացորդ նուիրւում են նեւում պայքարի: Գրիգոր Խանջեանն ամբողջ խորք ու լայնքով է ընկալել ու արտայայտել Վարդանանց գոյամարտի կենսափիլիսոփայութիւնը. այն իր զուտ ազգային կերտուածքով հնչում է իբրեւ համամարդկային ազատասիրութեան համանուագ ու հիմն, սաք ու առասպել»:

×

ԳԻՒՂԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԻՆ

Նոր տեսակի բնակարանները, որոնք ներկայիս կը նախագծուին Երեւանի ճարտարապետական արուեստանոցներուն մէջ, յառաջիկային պիտի կազմեն Հայաստանի գիւղերուն կառուցման հիմնական տարրը: Ապագայ այս տուները, որոնք պիտի փոխարինեն ներկայի զանգուածային շինարարութեան բնակարաններն ու բազմայարկ շէնքերը, աչքի կը զարնեն իրենց բարելաւուած յատակագիծներով, եւ արտաքին գեղեցիկ տեսքով: Իւրաքանչիւր նոր բնակարան, որ երկու յարկէն աւելի պիտի չըլլայ եւ պիտի յատկացուի մէկ ընտանիքի, պիտի ունենայ տուն կից հողամաս, տնտեսական շինութիւններ եւ ջերմոց՝ որոնք պիտի դառնան եկամուտի լրացուցիչ աղբիւրներ:

Հաշուի առնելով Հայաստանի կլիմայական պայմանները, մասնագէտները նախատեսած են տուներու քանի աւելի տարբերակներ. այս ամէնուն մէջ ալ սակայն կ'արտացոլան հայ ընտանիքի աւանդութիւններն ու ազգային առանձնայատկութիւնները: Ժամանակակից ջեռուցման եւ կազի մատակարարման դիւրութիւններուն հետ միասին, յատակագիծերուն մէջ նախատեսուած է թոնիր՝ հայկական հացին համար: Բնակարաններուն շինանիւթը հիմնականին մէջ հայկական բազմերանգ քարն է՝ օգտագործուած աւանդական ձեւի չարուածքով. անոնք պիտի ունենան լայն - լայն պատշգամներ, մառան, ինքնաշարժի խուց, եւայլն.: Իւրաքանչիւր ընտանիք իր միջոցներով կամ արտօնեալ պայմաններով տրուած պետական վարկով՝ որուն մէկ մասը կը ստանձնէ կոլտնտեսութիւնը, պիտի կարենայ կառուցանել 3 - 6 սենեակնոց նման սեփական տուն մը: Նման բնակարաններ, յարակից շինութիւններով, ամբողջութեամբ պիտի կառուցուին պետական պիւտճէի հաշւոյն:

Հայաստանի մէջ վերջին տարիներս արագ կերպով կ'աճի գիւղական շինարարութիւնը. մեծ աշխատանք կը տարուի ստեղծելու գիւղական նոր բնակավայրեր, բարեկարգ ճամբաներ: Կը վերակառուցուին, նմանապէս, հիները:

Նոր տնտեսութիւններ հիմնուած են քարերէն խլուած նոր հողերու վրայ: Անոնցմէ մին, որ ստացած է Արագածոտն գեղեցիկ անունը, եւ տակաւին գոյութիւն չունի Հայաստանի քարտէսին վրայ, նախատեսուած է Աշտարակի շրջանին դեռ երէկ խոպան տարածութիւններուն վրայ: Նոր անուններ են, նմանապէս, Նայիրիի շրջանի Զովունին եւ Քասախը: Ասոնց կողքին կը վերածնի Փոքրաւան գիւղը՝ դառնալով Զօրաւան: Այս վերջինը կը գտնուի նոյն Նայիրի շրջանին մէջ, ոչ հեռու Երեւանէն, որուն մեծապէս կը վնասէր մայրաքաղաքին ձգողական ուժը: Մասնագէտները գտան խնդիրը լուծելու լաւագոյն ճամբան, իսկ Պետութիւնը տրամադրեց անհրաժեշտ միջոցները: Ստեղծուեցաւ նոր յատակագիծ մը, որուն շնորհիւ ծրագրուեցան առանձին բնակարաններ, ուսումնական եւ արտադրական ժամանակակից շէնքեր, եւ գիւղը դարձեալ ստուարացաւ: Հիմա հոն կը բնակին 1500 հոգի: Այս ձեւով վերաշինուած են նաեւ Ղափանի շրջանի Շիշկերտ, Հոկտեմբերեանի շրջանի Եղէգնուտ գիւղերը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Արդէն շարժման մէջ դրուած են գործիչներ, որ մտնեն երկիր, ժողովուրդին հետ ըլլալու համար: Արտասահմանի մէջ կազմել խումբեր, ռեւէ վտանգի ժամանակ սահմանէն ներս մտնելու համար: Զսկարանալ ռեւէ զինահաւաքումի առէն ու անտեղի պայթումներ չառաջացնել, չարչարանքի գնով...

Տոքթ. Նայիրեան անհամբեր էր երկիր վերադառնալու եւ սակայն աշխատանք կար արտասահմանի մէջ: Մէջտեղ բերուած է արտակարգ ընդհ. ժողովի մը հարցը: Կացութիւնը աւելի արագ կը փոխուի, թէ՛ Թուրք - պալքանեան սահմաններու վրայ եւ թէ Վարդաձորի կրուկին մէջ:

Ամիս մը յետոյ, հասաւ Կիրոսի երրորդ նամակը:

Նամակին մէջ կար Ջղային, անստոյգ բան մը, հակառակ անոր, որ յարձակողականը եղած է յաջող: Հասած է նաեւ Կայծակի խումբն ու վար իջած են Վարդաձորի լերան բնակիչները, հայ - քիւրտ կռուողներու հսկողութեան ներքեւ: Վար իջած է, դրեթէ ոսկոր կրտրած բազմութիւն մը ու Վարդաձորի լեռը ձգած են Թուրք զօրքերուն:

Հայ եւ քիւրտ զօրքերը, Վարդաձորի լերան բնակիչներով, ետ նահանջելով, անցած են գետէն ու մտած Շէյխ Պէտիր պէկի սահմաններուն մէջ: Մօտակայ հայ գիւղերէն հասած է ուտելիք եւ հագնելիք:

Լուր եկածէ, որ Թուրք զօրքերը օգտուելով Սատոյի բացակայութենէն, մտած են Գարատաղի լեռները ու կռուի բռնուած: Սատօն անմիջապէս հեռացեր է, պաշտպանելու համար Գարատաղը, իր ամրոցը, Հաճի Մուսային յանձնելով իր կռուողներէն հարիւր հոգի: Վարդաձորի լերան բնակիչները զանազան վայրերու մէջ տեղաւորելէ յետոյ, կը մտածուի հայ եւ քիւրտ կռուողները բաժնել հինգ խումբերու, - Մուրատի, Հաճի Մուսայի, Կայծակի ու Վարդանի եւ Խալիլի հրամանատարութեան ներքեւ: Հայ եւ քիւրտ զինուորներու կողք - կողքի կռիւը Թուրքին դէմ, ստեղծած է իրարու հանդէպ մտերմութիւն եւ անսահման վստահութիւն: Որոշուած է այն հինգ խումբերը դէպի լեռները քաշել ու այդպէսով Թուրք բանակը հեռացնել հայ եւ քիւրտ դաշտերու խաղաղ բնակիչներէն: Հայ խմբապետներն ու Հաճի Մուսան կ'ընդունին, որ եղած ուժերը բաւարար չեն դաշտային կռուի համար եւ սակայն բաւարար են տեղ - տեղ վար իջնել ու ահաբեկումի ենթարկել Թրքական զօրքը, ժանտարմն ու պաշտօնէութիւնը: Կը մտածուի Գարատաղը դարձնել անկախ լեռնավայր եւ կեդրոնատեղի, ուր պիտի ըլլայ նաեւ Հաճի Մուսայի տունը իր չքնաղ Զէյնապով: Հաճի Մուսան շուտով պիտի հասնի նաեւ Գարատաղի կռուին:

Ու կը շարունակէ նամակը.

«Առայժմ Վարդաձորի լերան բնակիչները Պէտիր պէկի գիւղերուն մէջ են: Երկար չենք կրնար պահել: Կը մտածենք, գաղտնի միջոցներով ցրուել զանոնք ապահով հայ գիւղերու մէջ: Կը կարծենք, որ կարելի էր այդ բնակչութիւնը սահմանն անցնել - Կովկաս եւ կամ Պարսկաստան: Այդ ուրիշ տաժանք պիտի ըլլար, ոսկոր ու կաշի կտրած ժողովուրդի մը, երախաներով, կիներով ու ծերերով: Հին Կտակարանի «Ելից» մը շուզեցին ստեղծել, մանաւանդ որ «Եհովա» մը չունէինք մեզի հետ: Ժողովուրդն ալ իրենց գիւղերու սահմաններէն չէին ուզեր հեռանալ:

«Սէլիմ փաշային Թուղթ կ'ուղարկէ Պէտիր պէկին, թէ՝ -Ինչքա՞ն ատեն, որ Վարդաձորի լերան բնակիչները եւ հայ-քիւրտ կռուողները իր սահմաններուն մէջն են, պիտի նկատուի թշնամի Թուրք կառավարութեան կողմէն»: Կ'ուզենք, որ մեր հեռանալէն յետոյ, Պէտիր պէկ ինքզինք ապահով զգայ: Մենք պէտք պիտի ունենանք անոր բարեկամութեան: Անոր կռուողները մեր կողքին էին, Թուրք բանակը գետին միւս կողմը պահելու համար: Պէտիր պէկն ալ իր կարգին կը պատասխանէ, որ «Հայ ֆէտայիներն ու Հաճի Մուսան բռնագրաւած են իմ սահմանները եւ զիս, իմ մարդերով, արգելքի տակ առած»...

(Շար. 631)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՆԻՍ.– Սուրէն Ալեքսանեան փոխան ծաղիկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Վերժինի Հուրճավուլեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, վասն եկեղեցւոյս պայծառութեան.– Տիկին Պերճուհի Կիւլեանէ՝ 1 յախճապակեայ ծաղկաման (Պօհէմ), Յակոբեան ընտանիքէ (Վիլժուիֆ) 5 կողով խաղող, Ոմն 200 Ֆ., Կարպիս Տէր - Տէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քիրիկեան (Մ. - Ն.) 100 տոլար։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած Հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,։

Հեռ.– 520 - 03 - 18։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՈԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ։

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով։

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն։

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible]ափելու եւ ցրուելու համար։

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար։

Զ.– Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ։

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ։

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.– Պօղաճեան Լուսաբեր 300, Տիկին Միւթէվէլեան, Քիւրտօղլանեան Մանուկ, Այրի Տիկին Հայկանոյշ Շիրինեան 200-ական Ֆ., Պ. Քէչիչեան, Տիկին Պերճուհի Անմահեան, Այրի Տիկին Ագնիւ Պախտեան, Տիկին Ազատնի Շիրինեան, Այրի Տիկին Պերճուհի Անմահեան 100-ական Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին։

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային։

МАТЕНАШАР

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐԶԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ՆԻՐՈՊՐԵՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայաբան
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌԶԱՒ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ինչպէս ամէն տարի Փարիզի հայ նախկին դիմադրական Շարժման Բարեկամական Միութիւնս հրաւիրուած է Երկուշաբթի, Օգոստոս 23, Ֆրանսական Ազգային Դիմադրութեան Կազմակերպութեան հետ մասնակցելու Անծանօթ Զինուորի - Յաղթական Կամարի - բոցի արծարծման։

Ժամադրավայր՝ Պալզաք փողոցի եւ Շան զ'Էլիզէի անկիւնը ժամը 18-էն սկսեալ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու բարեկամները։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգացումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսուցում մը կը ջամբէ։

— Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատեւել առանց ձեզի։

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը։

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տնօրէնութիւնը կ'առաջարկէ ձեզի.–

- Բացումը մանկապարտէզի մը՝ օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով։

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ արուարձաններու փոքրիկներուն համար։

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակներուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթարանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար (արձանագրութեան ծախք՝ 150։

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշագին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ)։

— Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.։

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ
ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝
Տիկին ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ
որ ձեզ կ'ընդունի.–

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ժամը 10–էն 12 - Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ։
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE – ÉTÉ 1982

— Spécial Stage de Danse, accompagné par Gérard MADILIAN

du 04 au 18 Septembre (nous consulter)

NOS PROCHAINS DEPARTS:

— du 4 au 18 Septembre - ARMENIE seulement
— du 11 au 25 Septembre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.
—du 25 Septembre au 8 Octobre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67, Rue Quincampoix — 75003 Paris
Tél.: 274. 27. 20

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83. 35. 03 ou (93) 88. 76. 08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél : (93) 88. 06. 41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76. 44. 23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
24
MARDI
24 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.242 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.242

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ՍԿՍԱՆ ՄԵԿՆԻԼ

ԲԱՑ Մ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԿԱՆ ՄԻՇՏ

ԵՒ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ՉԷ

Սկիզբէն իսկ միջադէպեր անպակաս եղան եւ կասկած չկայ, որ այդպէս ալ պիտի ըլլայ մինչեւ վերջը: Նախ, երբ կը ժամանէր ֆրանսական ուժերու առաջին զօրագունդը եւ կը դիմաւորուէր ոչ թէ, ինչպէս կարգադրուած էր, լիբանանեան բանակին կողմէ, այլ՝ իսրայէլեան: Անգամ մը եւս Հապիպի միջամտութիւնը կը յաջողէր «անոյշի կապել» պատահածը: Շաբաթ առաւօտ կը սկսէր մեկնումը, որ պիտի տեւէ երկու շաբաթ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին.-

ՕԳՈՍՏ. 21.- Պէյրութի նաւահանգիստէն ճամբայ կ'ելլէ առաջին խումբ մը, 400 հոգինոց, ֆրանսացի վայրաչուներու հսկողութեան տակ: Առաջին հանգրուանն է Կիպրոս: Քանի մը ժամ յետոյ, անոնցմէ մաս մը կ'երթայ Յորդանան, մնացեալը՝ Իրաք: Այս գործողութիւնը կատարուեցաւ ինչպէս նախատեսուած էր: Հրաժեշտը, զոր Պաղեստինցիք կուտան Պէյրութի յուզիչ տեսարաններու առիթ կուտայ: Եթէ արեւելեան կողմը Պէյրութի, քրիստոնեայ Լիբանանցիները [illegible] վերաբերած են այս մեկնումը, Պաղեստինցիներուն համար նոյնը չէ, եթէ [illegible] հետեւելով Արաֆաթի, հայդուկները V (յաղթանակ) նշանով կը ձգեն լիբանանեան հողը: Չի կրնար դառնութիւն մը չըլլալ իրենց սրտին խորը: ՊԱԿ-ը վերջացած չէ, պայքարը կը շարունակուի», կը պոռան ու կ'երգեն ազգ. քայլերգը՝ «Պիլատի, պիլատի» (երկիրս, երկիրս):

ՕԳՈՍՏ.- 22.- Այս անգամ պիտի մեկնէին դէպի Թունուզ, միշտ Կիպրոսէն: Սակայն, առաջին լուրջ միջադէպը կը պատահի եւ մինչեւ Կիրակի իրիկուն, Իսրայէլացիք թոյլ չեն տար որ Պաղեստինցիները փոխադրող նաւը ճամբայ ելլէ: 992 Պաղեստինցի կը մեկնէին այս երկրորդ նաւով, բայց Թել-Աւիվ թոյլ չէր տար, այն պատճառաբանութեամբ, որ հակառակ համաձայնութեան, Պաղեստինցիները ծանր զէնք ալ կը տանին (ճիփ եայլն.): Ի վերջոյ Նախագահ Ռեկըն անձնապէս յանձնառու կ'ըլլար, որ Թունուզ հասնելէ առաջ, ծանր զէնքը վար պիտի առնուի կէս ճամբան եւ Կիրակի իրիկուն, այս նաւն ալ ճամբայ կ'ելլէր:

ՕԳՈՍՏ. 23.- Խումբ մը եւս կը մեկնի, վերջին մաս մը եւս դէպի Թունուզ, ու առաջին մաս մը - Հարաւ - Եմէն:

ՕԳՈՍՏ. 24.- Խումբը մը դէպի Հիւսիսային Եմէն:

ՕԳՈՍՏ. 25.- Առաջին խումբը դէպի Սուրիա, ցամաքէն, Պէյրութ - Դամասկոս կառուղիէն:

ՕԳՈՍՏ. 26 - 28.- Մօտաւորապէս այս միջոցին է, որ Պէյրութ պէտք է հասնի բազմազգեան ուժերուն մնացեալ մասը, այսինքն խումբ մը եւս Ֆրանսացի, ինչպէս նաեւ Ամերիկացի եւ Իտալացի: Այս նոյն օրերուն ՊԱԿ-ի ուրիշ խումբեր ալ, ցամաքէն եւ ծովէն պիտի մեկնին դէպի Սուրիա:

ՕԳՈՍՏ. 22 - ՍԵՊՏ. 4.- Շրջանին ՊԱԿ-ի ծանր զէնքերը մաս - մաս պիտի յանձնըւին լիբանանեան բանակին:

ՕԳՈՍՏ. 29 - 31.- Պէյրութէն պիտի քաշուին արաբ տարհամոզման ուժերու սուրիական զօրքերը:

ՍԵՊՏ. 1 - 4.- Մեկնում դէպի Սուրիա, ծովէն եւ ցամաքէն ՊԱԿ-ի անձնակազմին:

ՍԵՊՏ. 2 - 3.- Համախմբում եւ մեկնում, ծովէն, ՊԱԿ-ի այն խումբին, որ Սուտան պիտի հաստատուի, նաեւ այն բաժնին, որ Ալժերիա կ'երթայ:

ՍԵՊՏ. 4 - 21.- Բազմազգեան ուժը կ'օգնէ լիբանանեան բանակին, որպէսզի ամէն ինչ լաւ ընթանայ գործողութեան գօտիին մէջ:

ՍԵՊՏ. 21 - 26. - Բազմազգեան ուժի մեկնում, եթէ լիբանանեան կառավարութիւնը նոր դիմում մը չընէ, երկարաձըգման:

Նոյնիսկ եթէ, Կիրակի օրուան միջադէպը, կամ նման ուրիշ միջադէպ մը, չկրկնուի, ամէն ինչ չէ լուծուած այս գործողութիւնով: Նախ կար եւ պէտք է Երկուշաբթի տեղի ունենար, նախագահին ընտրութիւնը, որ շատ բարդ բնոյթ առած է, իրաց այս կացութեան մէջ, ապա նաեւ Պեքայի շրջանին հարցը, քանի սուրիական զօրքը հոն է: Նախագահական ընտրութեան առընչութեամբ, առաջին անգամ ըլլալով, Քամիլ Շամուն եւ Վալիտ Ճումպլաթ տեսակցութիւն մը ունեցած են, Կիրակի օր, առաջքն առնելու համար տիւրզի եւ մարոնի որեւէ բախումի: Նոյնիսկ եթէ այս հարցը ձեւով մը կարգադրուի կամ միջին ճամբայ մը գտնուի, քիչ չեն անոնք, որոնք կը խորհին թէ կուռի յաջորդ ճակատն է՝ Պեքաա:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ըսել թէ Պաղեստինցիք բոլորովին պարտուած են, քանի այս բանակցութեանց երկայնքին, եթէ ոչ պաշտօնապէս, գոնէ լռելեայն, Ուաշինկթըն ճանչցաւ ՊԱԿ-ը եւ քաղաքական դետնի վրայ, Արաֆաթ ամէն ինչ չկորսնցուց: Երկուշաբթի, արդէն, ոմանք նոր ուղղութիւն մը կը նըկատէին ամերիկեան քաղաքականութեան մէջ, հիմնուած Արտաքին նախարար Շուլցի յայտարարութեան վրայ: Ամերիկացին կը խօսի «նոր կարելիութեանց» մասին, որոնք կրնան ամբողջական կարգադրութիւն մը նախատեսել տալ Միջին - Արեւելքի կացութեան: Խորքին մէջ, ներկայիս Քէմփ Տէյվիտի ոգին է, որ կը տիրապետէ:

× Տրամաբանական առաջարկ մը եղած է, ամերիկացի ծերակուտականի կողմէ՝ խաղաղութեան Նոպելեան մրցանակին առաջարկել՝ Ֆիլիփ Հապիպի թեկնածութիւնը, որու թէեւ հարկ է կցել ուրիշ մը՝ համբերութեան մրցանակ մը...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ, Ավընիւ տը լա Պուրտոնէ է, որ ապահովութեան ուժերու պատկանող մասնագէտ մը, մեռաւ Շաբաթ օր, երբ կը փորձէր խածատել ռումբ մը: Ընկերն ալ շատ ծանր վիրաւորուած է և Երկուշաբթի, դեռ ստոյգ չէր, որ ապրի: Կը կարծուի որ եղեռնափորձը նախատեսուած էր հոն բնակող ամերիկացի դիւանագէտի մը դէմ: Յաջորդաբար տէր եղած էր ապա՝ Հերքած, Աքսիոն տիրէքթը: Բայց աւելի ետք, «լիբանանեան յեղափոխական զինեալ ուժերու հատուած»ի անունով ալ մէկը կը հռաձայնէր Ռոյթըրի տէր ըլլալու համար արարքին: Ասիկա, քիչ մը աւելի լարեց մթնոլորտը, Փարիզի մէջ, մինչ Ներքին նախարարը կը կրկնէ թէ Պետութեան ղեկավարին վճռականութիւնը ամբողջական է, վերջ դնելու համար այս դժոխային շրջանին:

ՏԵՍԱԼՍՈՂԱԿԱՆ (օտիովիզիւէլ) Բարձըր Իշխանութեան գլուխը նշանակուեցաւ Տիկին Միշէլ Քոթա, 45 տարեկան, ծանօթ լրագրող: Իր կողքին, նշանակուեցան նաեւ միւս ութ անդամները այս մարմնին, որ իր կարգին պիտի նշանակէ հեռատեսիլի կայաններու տնօրէնները:

ՎԱՌԻ նահանգին մէջ, Շաբաթ եւ Կի-

(Շար. 4-րդ էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

ԻԼԵՐԻԷՆ ԵՏՔ, ՈՒՐԻՇ ՄԸՆ ԱԼ

Թուրք լրագրողը՝ Ռեշատ Իլէրի կը շարունակէ «Հայոց Պատմութիւն» մը պատմել, «Հիւրրիյէթ»ի մէջ: Օգոստոս 20-ի եւ 21 թիւերուն մէջ, առաւելաբար կը ծանրանայ Թիմուրլէնկի արշաւանքին վրայ, դրուագներով փաստելու համար թէ Սեբաստիոյ մէջ, Հայերը ի՛նչ հաւատարմութեամբ կառուած ու զոհուած են Թուրքերու կողքին: Մանրամասն կը նըկարագրէ կռիւները, ու շարքին չորրորդ յօդուածը (Օգոստոս 21), կը խորագրէ՝ «Սեբաստիոյ մէջ Թուրքերն ու Հայերը միասին մեռած էին»: Չի վարանիր շեշտելու՝ «Հայերը այսպէս իրենց կեանքը տալու աստիճան, մեզի մօտիկ էին», եզրակացնելու համար «այս պատճառաւ է, որ հայկ. հարցը, ոչ թէ Հայերը, այլ զիրենք գրգռողներու կողմէ յարուցուած հարց մըն է:

×

«Հիւրրիյէթ»էն զատ եւ միաժամանակ նման «Հայոց Պատմութեան» մըն ալ ձեռնարկած է, ուրիշ օրաթերթ մը «Թուլվար», Օգոստոս 16-էն: Յօդուածագրի անուն չկայ այս անգամ, բայց ըսուածները յար և նման են, փոքր մանրամասնութիւններու տարբերութեամբ: Նմոյշ մը՝ գաղափար մը տալու համար այս մէկէն ալ, որու խորագիրն է. - «Հայկ. վայրագութիւնները ամբողջ Պատմութեան ընթացքին»...—

× Շարքին սկիզբը մասնաւորաբար կը շեշտուի, որ այն հայկական անկախ պետութիւնը, որուն մասին հայ մարտիկները միշտ կը պնդեն, պատմութեան ոչ մէկ շրջանին, մէկ օր իսկ գոյութիւն չէ ունեցած: Նոյն իսկ Էրմէնի անունը ուրիշներ տուած են անոնց: Անոնց բուն անունը Հայկ եղած է եւ այսօր իսկ անոնք Հայկ կը կոչեն զիրար:

Հայերը Քրիստոսէ 700 տարի առաջ Կովկասի մէջ տեսնուած են: Բայց նոյնիսկ յայտնի չէ, որ անոնք ուրկէ այս տեղերը եկած են:

Այս հարցումը գաղտնի կը մնայ պատմութեան մթութիւններու խորքը:

Անոնք, թէեւ կը պնդեն, որ իրենք կը սերին Ուրարտացիներէն, բայց այս պընդումները ոչ մէկ կապ ունին իրականութիւններու հետ:

Որովհետեւ՝,

1.- Ուրարտացիները Հայերու երեւումէն 500 տարի առաջ արդէն կորսուած էին պատմութեան էջերէն:

2.- Այս երկու հաւաքականութեան լեզուները տարբեր են:

3.- Ուրարտացիները ապրած են Վանի Լիճին շրջակայքը: Մինչդեռ Հայերը տեսնուած են Կովկասի մէջ: Յետոյ Հայերը երբեք չեն ունեցած Ուրարտացիներու քաղաքակրթութեան մակարդակը:

4.- Ուրարտացիները երկարատեւ Պետութիւններ հիմնած ըլլալով հանդերձ, Հայերը մէկ օրուան պետութիւն մը իսկ չեն կրցած հիմնել: Միայն կարճատեւ ատապետութիւններ հիմնած են, որոնք եւս տեւականօրէն իրարու հետ կը պայքարէին:

5.- Հայերը պատմութեան ամբողջ տեւողութեան, իրենց գտնուած վայրերուն մէջ միշտ փոքրամասնութիւն եղած են: Ուստի հնարաւոր չէր անոնց համար անկախ - պետութիւն մը ունենալ: Անոնք միշտ, ուրիշ ժողովուրդներու իշխանութեան ենթարկուած են: Օրինակ նախ Մետացիներուն, իսկ աւելի վերջ ալ այսօրուան Իրանցիներու նախահայրերուն՝ Պարսիկներու ենթակայ:

Արաբները, երբ Իսլամութիւնը ընդունելէ յետոյ արշաւեցին Պարսիկներու վրայ, Հայերը այս անգամ մտան Արաբներու իշխանութեան տակ եւ անոնց մէկ մասն ալ սկսաւ տարածուիլ Արեւելեան - Անատոլուի մէջ:

Անցնող ժամանակներու մէջ Արաբները սկսած են տկարանալ եւ այդ հողերուն վրայ, երբ իշխել սկսան Բիւզանդացիները, Հայերը կ'ենթարկուէին անոնց իշխանութեան:

Վերջապէս 1071-ին, երբ Ալփարսլան Մանազկերտի մէջ փշրեց Բիւզանդացիներու բանակը եւ տիրացաւ այդ շրջաններուն, այն ատեն Անատոլուի հողերը ոչ միայն Թուրքերուն առջեւ, այլ նաեւ Հայերու համար ալ բացուած եղաւ: Ասոր գլխաւոր պատճառն էր անշուշտ Սելճուկեան Թուրքերու արդարադատ եւ ազատատենչ իշխանութիւնը:

Այսպէս, Հայերը իրենց պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Սելճուկեան Թուրքերու իշխանութեան օրով ազատ շունչ մը առին:

×

ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՐԴ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Համբիկ Սասունեան կրկին ներկայացաւ անցի օր Լոս - Անճըլըսի ատեանին առջեւ: Նախապատրաստական ունկնդրութեան երրորդ նիստն էր: Յաջորդը՝ որոշուած է Հոկտեմբեր 6-ի համար, որու յաջորդող 45 օրերու ընթացքին տեղի պէտք է ունենայ բուն դատավարութիւնը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«Արարատ»ի դարձի մրցումներուն երրորդը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 16-ին, Հրազդան մարզադաշտին վրայ, Մոսկուայի Բ. Կ. Մ. Ա.ի հետ: Արդիւնքը եղաւ 3 - 2, ի նպաստ «Արարատ»ի, որու կոլերը նշանակեցին՝ Յովհաննիսեան (Ա. կիսախաղին) եւ Մելիքեան եւ Պետրոսեան (Բ. կիսախաղին):

Նոյն օրուան միւս արդիւնքներն էին.-

Պախտակոր - Մետալիստ	2 - 1
Կայրաթ - Դնեպր	1 - 0
Չերնոմորեց - Դինամօ (Մսն)	1 - 0
Նեֆթչի - Տորպեդօ (Ք)	3 - 2
Դինամօ (Թ.) - Դորպետօ (Մ.)	2 - 0

ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

(Ա. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆԻ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ.-- «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 13-ի թիւին մէջ, Երեւանի Մատենադարանի փոխ - տնօրէն Բաբկէն Չուգասզեան յօդուածով մը վեր առած է պատմաբան Ասատուր Մնացականեանի վաստակը, գիտնականին ծննդեան եօթանասունամեակին առթիւ: Կու տանք յօդուածին հիմնական մասերը:

Երբ նա ոտք դրեց Հայոց հոգեւոր մշակոյթի գանձարանը, երիտասարդ էր, լի ստեղծագործելու եռանդով ու աւիւնով: Այստեղ նա բախտ ունեցաւ կողք - կողքի նստելու հայագիտութեան կենդանի դասականներ Յակոբ Մանանդեանի, Մանուկ Աբեղեանի, Հրաչեայ Աճառեանի հետ, ըմբոշխնելու նրանց ներկայութիւնը, ծանօթանալու նրանց աւանդներին, իսկ յետոյ՝ նաեւ շարունակելու նրանց գործը:

Այսօր, աւելի քան քառասուն տարի անց, որպէս սրբազան պարտականութիւն, ամէն օր վաղ առաւօտեան, անշտապ քայլերով նա բարձրանում է Մատենադարանի աստիճաններով, բարի ժպիտով ողջունում հին ու նոր գործընկերներին, ծանօթներին ու բարեկամներին, այնուհետեւ փոքր - ինչ ճեմում Հայոց մեծերի յուշարձաններով շրջափակուած հրապարակում, մի քանի անգամ դառնում նայում ձիւնապատ Արարատների պատառի վրայ գծագրուող քաղաքամայր Երեւանի համայնապատկերին եւ, կարծէք ոգեշնչուած այդ բոլորով, քայլերն ուղղում դէպի իր աշխատատեղը եւ ընկղմւում պրպտումների ու հետազօտութիւնների մէջ:

Ասատուր Մնացականեանը անհանդիստ բանասէր է. Նրան բաւացիօրէն յուզում են մեր պատմութեան, գրականութեան ու արուեստի բոլոր հարցերը՝ սկսած հին ժամանակներից մինչեւ մեր օրերը: Նա սկզբունքի գիտնական է, համարձակ ու շիտակ, իսկ դաւանանքը մեր դարաւոր մշակոյթի շահերի պաշտպանութիւնն է:

Միջնադարեան հայ տաղերգուների ստեղծագործութիւնների ու կեանքի ուսումնասիրութեամբ սկսուեցին նրա բանասիրական աշխատանքները. պատահական չէր բանաստեղծութեամբ տուած նրա նախապատուութիւնը, չէ՞ որ մինչ այդ Ասատուր Շեմս մականունով նա գողտրիկ բանաստեղծութիւններ էր հրապարակում գրական մամուլում:

Բ. Աշխարհամարտից յետոյ վերադառնալով տուն, նա անմիջապէս անցաւ իր նախասիրութիւններին: Մատենադարանի մի խումբ աշխատակիցների հետ լծուեց հայերէն ձեռագրերի նկարագրման եւ քարտագրման դժուարին ու շնորհակալ աշխատանքին: Նրան բաժին ընկաւ հայ միջնադարեան բանաստեղծութեան ու գեղարուեստական արձակի ուղեցոյցների նախապատրաստումը: Եւ այսօր իւրաքանչիւր բանասէր, պատմաբան կամ այլ բնագաւառի մասնագէտ, երբ ցանկանում է օգտուել Մատենադարանի հարստութիւններից, անպայման դիմում է այդ ուղեցոյցներին՝ հոգու խորքում շնորհակալութեան խօսք ասելով այն անձանց, որոնք իրենց ուժն ու գիտելիքները ի սպաս են դրել նրանց ստեղծման գործում:

Ա. Մնացականեանը, ձեռագրերի մատենագիտական աշխատանքներին զուգահեռ, զբաղւում է նաեւ միջնադարեան տաղերգուներով՝ հրապարակելով նրանց անտիպ որոշ ստեղծագործութիւնները. Յովհաննէս Թլկուրանցուն հետեւում են Ֆրիկն ու Սայաթ - Նովան, Շամչի Մելքոնը, Հոխիմէ Ագուլեցին եւ ուրիշներ:

1951 թ. Ա. Մնացականեանը (հեղինակակից Տ. Նազարեան) լոյս ընծայեց Նաղաշ Յովնաթանի բանաստեղծութիւնների քննական բնագրերը: Այս հրատարակութեամբ փաստօրէն սկզբնաւորուեց հայ միջնադարեան տաղերգութեան համակողմանի ուսումնասիրութեան եւ հրապարակման նորագոյն շրջանը:

Յետագայ տասնամեակներում նա հրապարակի վրայ է դնում նաեւ Բաղդասար Դպիրի (Տ. Նազարեանի հետ) եւ Գրիգոր Տղայի ստեղծագործութիւնները: Նրա ջանքերով Գրիգոր Տղայի անունը մտնում է գիտական շրջանառութեան մէջ եւ իր արժանի տեղը գրաւում հայ բազմադարեան գրականութեան մէջ:

Ա. Մնացականեանը բծախնդիր կերպով, հետեւողականօրէն պրպտում է հայերէն գրչագիր մատեանները, յատկապէս տաղարանները, եւ շարունակելով անցեալի մեր երախտաւոր բանասէրների գործը, դրանցից մէկիկ - մէկիկ քաղում է ժողովրդական երգերը, դասդասում, տարանջատում է իւրաքանչիւր տարբերակ, արդիւնքում ընթերցողի սեղանին դնելով «Հայկական միջնադարեան ժողովրդական երգեր» խորագրով ստուար հատորը:

Հայոց հին ու միջնադարեան գրականութեան մէջ իր ուրոյն տեղն է ունեցել հանելուկային ժանրը, որի կողքով նոյնպէս անտարբեր չի անցել վաստակաշատ բանասէրը: Նա տարիների ընթացքում հաւաքել, ուսումնասիրել է հայ հեղինակների ինքնուրոյն հանելուկները եւ 1981 թուականին հրապարակել դրանք՝ «Հայկական միջնադարեան հանելուկներ» վերնագրով: Ժողովածուի մէջ ընդգրկուած են Ե. - ԺԸ. դարերի հեղինակներ՝ Դաւիթ Բերթողի, Անանիա Շիրակացու, Ներսէս Շնորհալու, Յովհաննէս Ծործորեցու, Գրիգոր Խլաթեցու, Ստեփանոս Դաշտեցու եւ տասնեակ այլ յայտնի ու անանուն գրողների ստեղծած կամ մշակած հանելուկները:

1955 թ. լոյս տեսած «Հայկական զարդարուեստ» մենագրութեան մէջ հեղինակը հայերէն ձեռագրերի, կիրառական արուեստի յուշարձանների եւ ազգագրական հարուստ նիւթերի հիմքի վրայ քննում է մեր ազգային արուեստի ծագման հարցերը, նրա հիմնական մոթիւների գաղափարական բովանդակութիւնը եւ ցոյց տալիս մեր ժողովրդական զարդարուեստի պատմական խորը արմատները: Այս մենագրութեան հիման վրայ 1964 թուականին Ա. Մնացականեանին շնորհուեց պատմական գիտութիւնների դոկտորի գիտական աստիճան:

Կովկասագիտութեան մէջ շարունակւում են առեղծուածային մնալ աղուանական գրի ու գրականութեան ուսումնասիրման շատ հարցեր: Ա. Մնացականեանի քաջատեղեակութիւնը հին ու միջնադարեան հայ գրականութեան փաստերին, խոչ ու խութերին, նրան հնարաւորութիւն ընձեռեցին Հայոց Արեւելից կողմանց բազմադարեան դպրութեան հետազօտութեամբ յստակութիւն մտցնել խնդրի դրուածքի մէջ: Նա 1966 թ. հրատարակած «Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցերի շուրջ» խորագրով ուսումնասիրութեան մէջ (ռուսերէն թարգմանութիւնը՝ 1969 թուականին), բանասէր - պատմաբանի խորաթափանցութեամբ կարողացաւ հաստատել այն իրողութիւնը, որ «387 թուականից յետոյ Աղուանից երկրի ե՛ւ աշխարհագրական ե՛ւ էթնիկական պատկերը էապէս փոխւում է՝ նրան կցուած հայկական գաւառների եւ այդ գաւառներում ապրող հայ բնակչութեան շնորհիւ: Այստեղ կողք - կողքի, մի բնատարածքում ապրող Աղուաններն ու Հայերը շարունակում են զարգացնել իրենց մշակոյթը՝ ամէն մէկն ըստ իր ազգային աւանդութիւնների ու յատկանիշների», ըստ որում հայկական գիր ու դպրութիւնը սկզբից եւեթ ստանձնում են պաշտօնական դեր, իսկ աղուանականը ժամանակի ընթացքում, աղուանական էթնոսի վերացման հետ, դադարում է գոյատեւելուց եւ մատնւում է մոռացութեան:

Ա. Մնացականեանը կարեւոր դեր ունի հայ ժողովրդի պատմութեան ակադեմիական բազմահատորեակի ստեղծման գործում. նա է հեղինակը այդ հրատարակութեան 3-րդ եւ 4-րդ (1972 - 1976) հատորների մէջ համակողմանի շարադրուած Ժ. - ԺԸ. դարերի հայ գրականութեան պատմութեան: Նա է հայկական միջնակարգ դպրոցների համար կազմել «Հայ գրականութեան քրեստոմատիա» դասագիրքը:

Ա. Մնացականեանը աւելի քան քսան տարի ղեկավարում է Մաշտոցի Հին ձեռագրերի ինստիտուտի՝ Մատենադարանի, ձեռագրերի գիտական մատենագիտութեան եւ մանրանկարչութեան ուսումնասիրութեան բաժինը: Նրա եւ Փրոֆ. Լ. Խաչիկեանի ղեկավարութեամբ ու խմբագրութեամբ 1965-70 թուականներին հրապարակի վրայ դրուեցին Մատենադարանի հայերէն ձեռագրերի համառօտ ցուցակի 2 ստուար հատորները: Ներկայումս Մատենադարանի մի խումբ աշխատակիցներ Ա. Մնացականեանի անմիջական ղեկավարութեամբ ու հսկողութեամբ իրականացնում են հայագէտների մի քանի սերունդների երազանքը՝ Մատենադարանի ձեռագրերի բազմահատոր Մայր ցուցակը, որի առաջին հատորը շուտով լոյս կը տեսնի:

Վաստակաշատ գիտնականը իր փորձն ու գիտելիքները սիրով փոխանցում է երիտասարդ հայագէտներին, ղեկավարում նրանց աշխատանքները, հանդէս գալիս նրանց աւարտաճառերի ընդդիմախօսութեամբ: Նա մեր գիտական պարբերականների ու գրական մամուլի յաճախակի հիւրն է: Այսօր էլ երիտասարդական աւիւնով շարունակում է իր բանասիրական հետազօտութիւնները եւ պատրաստում հրատարակութեան յանձնելու տարիների իր աշխատանքը միջնադարեան հայրենների վերաբերեալ:

ԲԱԲԿԷՆ ՉՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՖՈՐՄՈԶ

Քաղաքական որոշ շրջանակներու կարծիքը ի մտի ունենալով, «Հերըլտ»ի լրագրողներէն Սթանլի Քարնով կը մտածէ, թէ սերունդներու բուռն հակամարտութիւններէ ետք, Ֆորմոզի կամ ազգայնական Չինաստանի այժմու վարիչները ժամանակէ մը ի վեր կը ձգտին խաղաղ համագոյակցութիւն մը հաստատել համայնավար Չինաստանի հետ:

Ասոր իբրեւ ցայտուն ապացոյց, լրագրողը կը յիշատակէ Ֆորմոզի վարչապետ Սուն Եուն - Շուանի վերջերս կատարած հետեւեալ յայտարարութիւնը. - Խաղաղ վերամիացումի մը պայմանները կրնան աստիճանաբար բիւրեղանալ ... որովհետեւ նկատելի կը մնան քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային տարբերութիւններուն եթէ ոչ ամբողջական, առնուազն որոշ չքացումը: Սուն իր միտքը պարզելու ճամբուն վրայ քայլ մը եւս յառաջ կ'երթայ մտածելով, թէ խոչընդոտներուն անհետացումը «ժամանակի հարց է»:

Այս յայտարարութիւնը յատկանշական է, երբ նկատի առնուի մինչեւ վերջերս ազգայնական Չինացիներուն կարուկ բանաձեւումները, այն թէ՝ ոչ մէկ համաձայնութիւն կամ գործակցութիւն կարելի է հաստատել Փեքինի հետ, մինչեւ վարչակարգին տապալումը: Կամ՝ մինչեւ այն օրը, երբ այս վերջինը հրաժարի համայնավար վարչակարգի դրութենէն:

Անշուշտ, ինչպէս գիտել կու տայ արդէն լրագրողը, դեռ կանխահաս է մտածել, թէ Սունի յայտարարութիւնը կը նշանա-

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԷ.

Տաքութիւնը 39 աստիճան էր. սառոյցն ալ փոխած էին. բայց յոյն կինը կ'իջնէր - կ'ելնէր, վերջապէս չէր կրնար խնամել ինչպէս որ պէտք էր: Բժիշկն ըսաւ թէ ուրիշ մէկը բերելու է քովն: - Երթամ բան մը ճարեմ, ըսի: Օդը ցուրտ էր եւ քալելով կ'իջնէի Ղալաթիա: Երբ Փերա հասայ, ինքնիրենս ըսի. «Լաւ կ'ըլլայ որ ծնողացն իմաց տամ. անշուշտ այնքան քարսիրտ չեն որ այս պահուս իսկ լքանեն խեղճ կինը»: Սակայն ծնողքը չէի ճանչեր: Հայրապետ էֆէնտիի տունը հարցուցի, գտայ, բայց երբ դրան պիտի զարնէի, վարանեցայ, ետ դարձայ: Կրկին ետ եկայ աւելի քաջութեամբ, մտածեցի թէ կիները մինակ ըլլալու են եւ զիս ալ չեն ճանչեր, ազատօրէն կ'ըսեմ ինչ որ պէտք է: Արդարեւ տան մէջ մինակ էին Սաթինիկի մայրը եւ մօրաքոյրը. վեր հրաւիրեցին զիս, ելայ: Ի՞նչպէս հաղորդել: Ըսի թէ Փանկալթիէն կու գամ:

Մայրը կարծես թէ նախազգացում ունեցաւ եւ սկսաւ երեսս նայիլ, եւ բաւական զգուշութեամբ հաղորդեցի թէ՝ իրենց աղջիկը ծանր կերպով պառկած է թիֆոյով: Հազիւ արտասանեցի այս բառը, Սաթինիկի մայրը խենթի պէս վեր ցատկեց, եւ սկսաւ աղաչել թէ «Զիս տար, զիս տար»: Մօրաքոյրն ալ ուզեց միասին գալ: Մայրը յուզուած շփոթուած էր, ինչ ընելը չէր գիտեր. դուրս ելանք, կառք մը նստանք: Կը ցաւէի այդ խեղճ մօր վրայ: Յայտնի կ'երեւէր թէ սրտին մեծ վիշտ եղած էին Սաթինիկի դէպքերն: Անդադար հարցումներ կ'ընէր: Զղջացի որ հիւանդութիւնը ծանր է ըսած էի, բայց ի՞նչ ընէի, այսպէսով կը կարծէի զիրենք յուզել: Հասանք դուռը, վար իջանք. խեղճ կնկանը թեւը մտայ, կը դողդղար: Վեր ելանք, մտաւ աղջկան սենեակը. Սաթինիկ մայրը ճանչնալու վիճակի մէջ չէր: Ինկաւ աղջկան վրայ. կուլար ու կը համբուրէր: Մօրաքոյրն աւելի սրտոտ էր. երկուքնիս միասին մէկ կողմ առինք մայրը, լալու ժամանակ չէր: «Ա՛խ, տղաս, գնա՛ մեծ բժիշկ մը բեր, Աստուած քեզ պահէ. դրացի ես, այնպէս չէ՞»: - Այո՛, դրացի եմ, պատասխանեցի:

Ուրիշ ի՞նչ ըսէի:

Գնացի մեծ բժիշկ մը գտնել. կրցայ ճարել ամէնէն անուանիներէն մին. միւս բժիշկին ալ իմաց տուի, երկուքը մէկտեղ գտնուեցան: Սովորական դեղերը, սառոյց, աղէկ նայիլ, ահա իրենց տուած հրահանգներն, եւ սպասել: Մայրը աղաչեց որ օրը երկու անգամ գան:

Հարկ չկայ, ըսին, օրը մի անգամ կու գանք, կը բաւէ:

Հիւանդին վիճակն օր ըստ օրէ կը ծանրանար: Այդ մարմինը, այնքան տառապած, այնքան չարչարուած սրտի եւ հոգւոյ վշտերով, արդէն խոցոտուած, կարող պիտի ըլլա՞ր տոկալ այդ սոսկալի հիւանդութեան: Այս հարցումը կ'ընէի ինքնիրենս մտատանջութեամբ:

Ամէնքս ալ երկիւղի մէջ էինք: Կը սպասէինք տասներորդ աւուր: Իններորդ օրը բժիշկը երկիւղի մէջ էր. ջերմաչափը 41-րդ աստիճանն էր. եթէ 42 ըլլար, այլեւս յոյս չկար:

Մայրն իր յուսահատ վիճակին մէջ իսկ չմոռցաւ քահանայ խնդրել աղջկան համար: Քահանան եկաւ, բայց Սաթինիկի խելքը վրան չէր: Ո՛չ խոստովանանք, ո՛չ հաղորդութիւն կարելի չեղաւ:

Հիւանդութեան տասնեմէկերորդ օրը երեկոյեան դէմ գնացի հիւանդին տունը: Դուռը երբ բացուեցաւ, ներսէն կը լսուէին լալու խեղճուկ ձայներ. յոյն կինը դէմս ելաւ, աչքերն արցունքներով լի. հասկցայ. Սաթինիկ մեռած էր:

Ի՞նչ ըսէի մօրը, ի՞նչ մխիթարանք տայի: Մազերը կը փետտէր, «Ես մեռցուցի աղջիկս, կ'ըսէր, ես մեռցուցի, սեւ էր եղեր այն օրը որ կարգեցի զինքն անմարդուն հետ»:

Ամէն ինչ լրացեալ էր: Տակաւին բարեկամական մի քանի պարտականութիւններ կային կատարելու: Թաղման պատրաստութիւններ հարկ էր տեսնել: Նախ պէտք էր սնտուկը պատրաստել. գնացի Վենետիկ փողոց եւ մահահոտ կրպակին մէջ որոշեցի գեղեցիկ սնտուկ մը: Խեղճ Սաթինիկն ամէն բանի մէջ գեղեցիկէն, ազնիւէն կ'ախորժէր: Յետոյ գնացի եկեղեցի, ըսի թէ ննջեցեալ մը կայ եւ գիշերը պէտք է եկեղեցի տարուի: Ժամկոչը գնաց. պանդուխտ քահանան ալ պատրաստուեցաւ երթալ. այդ միջոցին քահանայ մը եկաւ. տեղեկացաւ եղելութիւնը: «Պէտք է խոստովանահայրը գտնել եւ անոր խօսիլ» ըսաւ: Քիչ մը շփոթեցայ: Ո՞վ էր եւ ո՞ւր գտնել: - Հոգ չէ՛, ըսի, այս գիշեր տարէք, վաղը կը կարգադրենք: - Չըլլար, ըսաւ քահանան. շիտակն ըսեմ, առանց Կրօնական Ժողովոյ հրամանին չենք կրնար այդ կինը այս գիշեր եկեղեցի բերել:

(Շար. 22)

…կ մօտալուտ կամ չուտափոյթ բանակ -…ցութիւններու սկզբնաւորութիւն մը : …Աստանիերէն, աւելի մտածել կուտայ …ամեց, թէ դանդաղ հոլովոյթ մը կ'ար - …ձանագրուի երկու հակամարտ երկիրնե - …րուն միջեւ: Հոլովոյթ մը, որ աստի - …ճանական փուլեր ապահովելով կրնայ …նպաստել խաղաղութեան հաստատումին …աշխարհին մէջ :

Միացեալ - Նահանգները կրնան նը - …պաստել այս հոլովոյթին զարգացումին, …սակայն, անմիջական կերպով …մասնակից դառնալու աստր : Ցաւալի …ալ է ըլլալ բոլորին համար, թէ հար- …ը վերաբերելով Չինացիներուն, բացա- …սաւոր ասոնց կը մնայ հարթել խութերն …ու խարակները, որոնք կը ցցուին իրենց …միջեւ:

Ինչ բնոյթ կրնայ ունենալ Ուաշինկթը- …նի նպաստը: Այս հարցումին պատասխա- …նը կուտայ լրագրողը՝ հիմնուելով ամե- …րիկեան որոշ շրջանակներու տեսակէտին …վրայ:

Ա.- Հրաժարիլ ընտրապայքարին ըն - …թացքին արտայայտած իր այն միտքէն, …թէ Միացեալ - Նահանգները պէտք է ա- …ռանց [illegible] ընդունին եւ ճանչ - …նան Ֆորմոզը, իբրեւ անջատ եւ, հետե- …ւաբար առանձին Պետութիւն : Աւելին՝ …հրաժարիլ ազգայնականները վերադինե - …լու իր միտքէն :

Բ.- Պէտք է խորհի Չինաստան այցե - …լու մասին՝ վերամբարձնելու համար …կապը Ուաշինկթընի եւ Փեքինի միջեւ: …Միւս կողմէ ցոյց տալ Ազգայնականնե - …րուն, ինչպէս բրաւ իր ատենին Նիքսըն, …թէ իրենց միայնակ եւ երկարակեաց ապա- …հովութիւնը որոշ իմաստով կախում ունի …Չինաստանէն :

Փեքին, արդէն, քանի մը տարիներէ ի …վեր կը փորձէ համաձայնութեանց եզրեր …գտնել Ազգայնականներուն հետ : Օրի - …նակ, կը խոստանայ ընդունիլ Ֆորմոզի …[illegible] ներքին գոյավիճակը · այլ խօս - …քով կղզին կրնայ պահպանել կառավա - …րութեան իր ներկայ դրութիւնը, իր տըն- …տեսական կառոյցը եւ, նոյնիսկ իր բա - …նակը:

Ցայսօր Ազգայնականները ընթացք չեն …տուած, առնուազն հրապարակաւ : Միւս …կողմէ, սակայն գաղտնիք չէ, որ երկուս- …տեք գաղտնի եւ լուռ շփումներ հաստա- …տած են, ապահովաբար Հոնկ - Քոնկի եւ …Սինկափուրի միջնորդներու միջոցաւ : Մնաց …որ Ֆորմոզի իշխանութիւնները կոյր կը …մնան առեւտրական յարաբերութեան զար - …գացումին ուղղութեամբ, իրենց եւ Չի - …նացիներուն միջեւ:

…վիճակագրութիւններ գժուար …ունենալ: Բայց հաւաստի աղբիւրնե - …րու համաձայն, դէպի Հոնկ - Քոնկ կա- …տարուող Ֆորմոզեան արտածումներուն …90 տոկոսը Չինաստանի կը սահման- …ուի:

Չինացիք մասնաւորաբար կը շահագըր- …գռուին Ֆորմոզի մէջ պատրաստուած …մանրաթելերով եւ ելեկտրո - …սարքերով:

Չինացիները Ֆորմոզեան արտադրու - …թիւններուն համար մաքսատուրք չեն …գանձեր, այն առարկութեամբ, թէ կղզին

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դուինը, որ մեծ դեր խաղացած է միջնադարեան Հայաստանի տնտեսական ու ընկերային - մշակութային կեանքին մէջ, յառաջիկային կը ներկայանայ բազմաթիւ հնագիտական գանձերով: Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է յուշարձանի տարածութեան մէջ կազմակերպել եւ հիմնել թանգարան մը: Տասնամեակներէ ի վեր հնութեան վայրը կը պեղուի, որուն ընթացքին յայտնաբերուած են ճարտարապետական հռչակաւոր կառոյցներ, տնտեսական, հանրային, պաշտամունքի, բնակելի շէնքեր: Այցելուները յուշարձան - թանգարանին մէջ կը ծանօթանան միջնադարեան Հայաստանի մայրաքաղաքներէն մէկուն պատմութեան, ուր բարձր մակարդակի հասած էին արհեստագործութիւնը, արուեստները, առեւտուրը: Դուինի մէջ լայն զարգացում ունեցած են ոսկերչութիւնը, արծաթագործութիւնը, ապակեգործութիւնը: Աշխարհի մէջ լաւագոյններէն համարուած են հոն արտադրուած յախճապակիէ իրերը:

Նախարարաց Խորհուրդի նոյն որոշումով յուշարձան - թանգարաններ յայտարարուած են պատմական Արտաշատը, Դիլիջանի ժողովրդական տուները՝ Հաղարծինի եւ Գօշավանքի մասնաճիւղերով, Սեւանի Թերակղզիի եկեղեցիները: Ներկայիս աշխատանքներ կը տարուին այդ վայրերուն մէջ թանգարաններ հիմնելու, ցուցադրութիւնները հարստացնելու ուղղութեամբ: Այդ աշխատանքները պիտի կազմակերպուին այնպէս, որ աւելի բազմակողմանի ձեւով ծանօթացուի ժողովուրդին դարաւոր մշակոյթը եւ աւելի բարձր հիմքերու վրայ դրուի անոր արժէքներու պահպանութիւնը: Այսպէս, Արտաշատի մէջ նախատեսուած է կազմակերպել հելլենական մշակոյթի նիւթերու ցուցադրութիւն մը: Հին Հայաստանի մայրաքաղաքը հայկական-հելլենական մշակոյթի կեդրոն էր, ուր պահպանուած են հնադարեան աշխարհի ճարտարապետութեան եւ արուեստի ազդեցութեամբ ստեղծուած գործեր:

Նման փոխազդեցութեան արդիւնք էին ժամանակի հայ դրականութեան զարգացումը, յոյն հռչակաւոր հեղինակ Եւրիպիդէսի «Բաքոսուհիներ» ողբերգութեան ներկայացումը, որ խրականացած է Արտաշատի թատրոնին մէջ, Ն. Ք. 53-ին: Հետաքրքրական է յիշատակել հանգամանք մը: Յուշարձանները ինքնին բացօթեայ թանգարաններ ըլլալով թելադրած են ցուցադրութիւններու թեման: Հարկ չի զգացուիր նաեւ առանձին ցուցադրութիւններու համար շէնքեր կառուցանել: Այդ նպատակին կը ծառայեն հին շինութիւնները, որոնց մէկ մասը իր նոր դերը կը ստանձնէ վերահաստատման կարգ մը աշխատանքներու ենթարկուելէ ետք: Ներկայիս նման աշխատանքներ կը տարուին Խոր Վիրապի վանքի համալիրին մօտ տասնեակ մը սենեակներու մէջ, որոնք կը կազմեն Արտաշատի թանգարանի հիմքը: Գօշավանքին մէջ այդ նպատակին համար կ'օգտագործուի ԺԲ. դարուն կառուցուած սեղանատունը, ուր կը բացուի հայ իրաւական մտքի նուաճումներու մնայուն ցուցահանդէս մը: Անոր նիւթերը կը կազմեն Մխիթար Գօշի «Դատաստանագիրք»ը, որ գրուած է այդ վանքին մէջ, այլ աշխատութիւններ, օրէնքներ եւ այլն: Այս նիւթերը կը պատճէնահանուին Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիրներէն: Ցուցադրութեան յատակագիծը արժանացած է Հայաստանի Արդարութեան նախարարութեան, Երեւանի պետական համալսարանի և Մատենադարանի մասնագէտներուն հաւանութեան:

Դիլիջանի մէջ, ուր վերջին տարիներուն կարեւոր աշխատանք տարուած է ժողովրդական ճարտարապետութեան ստեղծագործութիւններու պահպանման ու վերահաստատման ուղղութեամբ, նոր յայտնըւած նիւթերու հիման վրայ ցոյց կը տրուի քաղաքի բնակչութեան ապրելակերպը ԺԹ. դարուն: Այդ նիւթերը նոյն ատեն կ'ուրուագծեն քաղաքի առեւտրական յարաբերութիւնները Ռուսիոյ եւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու հետ: Սեւանի Թերակղզիի յուշարձան - թանգարանին մէջ, որուն համար կ'օգտագործըւի նախկին պիոնագիտի շէնքը, կը ներկայացուի լճաշէնեան մշակոյթը (Ն. Ք. երկրորդ - առաջին հազարամեակներ):

Ներկայիս թանգարաններ կան Հայաստանի տարածութեան մէջ գտնուող 15 հնագիտական վայրերը: Նորերը կ'ընդարձակեն յուշարձանները զբօսաշրջիկութեան, մշակութային - դաստիարակչական նպատակներով օգտագործելու կարելիութիւնները: Մինչեւ ընթացիկ հնգամեակի վերջաւորութիւնը կը հիմնուին մշակոյթի քանի մը նման օճախներ եւս: Տաթեւի յուշարձաններու խումբի վերահաստատման զուգահեռ կը հարստանայ նաեւ թանգարաններու ցուցադրութիւնը, ու առաւելաբար պիտի վերաբերի համալսարանական մտքի պատմութեան ու մատենագիտութեան: Աշխատանքներ կը տարուին Ծաղկաձորը ազգային երաժշտութեան վայր դարձնելու համար: Հոս եկած մարզիկները, գիտական ժողովներու մասնակցողները կը լսեն միջնադարեան հայ երգն ու երաժշտութիւնը: Իբրեւ համերգի սրահ կը ծառայեն Կեչառիսի լաւ ակուստիք ունեցող վանական շինութիւնները, ուր հանդէս կուգան ժողովրդական երգչախումբերը: Այդ մարզին մէջ գոյութիւն ունի որոշ փորձառութիւն մը: Յաջողութեամբ անցան Հաղպատ եւ այլ վայրերու նախորդ տարիներուն կազմակերպուած գեղարուեստական խումբերու համերգները: Նոր միջոցներու հաճելի նորութիւններէն կ'ըլլան երաժշտական ինքնատիպ գործիքներով ելոյթները: Անոնք անցեալին գործածուած փողաւոր գործիքներու օրինակով պատրաստուած են վարչութեան յատուկ արտադրական արուեստանոցին մէջ: Հոս կազմուած է հին նուագարաններու վերահաստատման խումբ մը, որուն վարպետները սրինգներու, շւիներու, պարկապզուկներու, երաժըշտական այլ գործիքներու վերստեղծման յաջող փորձեր կատարած են, օգտըւելով հին ձեռագիրներու, մանրանկարչութեան եւ քանդակագործութեան սուղ տուեալներէն: Այդ նուագարանները արժանացած են Հայաստանի ծանօթ երաժիշտներու ուշադրութեան:

ՍԱՐԳԻՍ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ

պատմական դետնի վրայ չինական նահանգ մը կը ներկայացնէ:

Ֆորմոզի առեւտրականներն ու գործատէրերը երկար տարիներէ ի վեր կը պահանջեն, որ իրենց կառավարութիւնը քաջալերէ առեւտրական կապը Չինաստանի հետ, քանի անիկա կը պարզէ յառկանըշական չուկայ մը: Կը դժգոհին այն իրողութեան դէմ, որ յարաբերութեանց դըժուարութեան հետեւանքով - պաշտօնապէս անդոյ - իրենց տեղը կը գրաւեն Ճափոնցիները եւ Արեւմտեանները:

Կ'աւելցնեն. - տնտեսական սերտ կապին հաստատումը, ապահովութեան երաշխիք կը հանդիսանայ Ֆորմոզի համար: Անոնց կարծիքով, Չինաստան գինուորական միջամտութեան գաղափարէն կը հրաժարի, եթէ երբեք տնտեսական կապը ամրապնդուի եւ զարգանայ իրենց կղզիին եւ մայր ցամաքամասին միջեւ:

Անելը կը մնայ ցորչափ Ֆորմոզի ազգայնական կառավարութիւնը ինքզինք կը նկատէ Չինաստանի իշխանութիւնը: Փաստօրէն վիճելի այս վարկածը, քանի համապատասխան չէ այժմու իրականութեան եւ, ապահովաբար երբեք ալ պիտի չհամապատասխանէ, գոյութիւն ունենալու յաւակնութիւնը կը սահմանէ ազգայնականներուն: Այս է թերեւս գլխաւոր այն պատճառը, որ, Ճիանկ Ճինկ - Քուօ, Ֆորմոզի նախագահը, բոլորովին հակառակ է համակեցութեան հաստատումի գաղափարին: Նման քայլ մը ստանձնուում մը կը դառնայ մեր պատմական իրաւունքներուն համար, կ'ըսէ ան:

Բայց չմոռնանք, կը յիշեցնէ լրագրողը, թէ Չինացիք վարպետ դիւանագէտներ եղած են հինգ հազար տարիներէ ի վեր: Եւ, հետեւաբար, կրնան լուծումի մը յանգիլ երկուստեք համաձայնութեամբ, առանց որ կողմերէն մէկը լուրջ զիջում մը կատարած ըլլայ:

Այնպէս կը թուի, թէ ներկայիս Ֆորմոզ եւ Չինաստան այդ ուղղութեամբ կ'աշխատին:

Անհրաժեշտ է զօրավիգ կենալ այդ ճիգին: Ահա ամերիկացի լրագրողին յստակ տեսակէտը:

Թ. Ա. Թ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Սիրելի Տոքթ. Նայիրեան, փոխուած են Վարդաձորի բնակիչները, կարծես [illegible] էին, որ վար կ'իջնէին: Փոքրիկներուն մէջ հիւանդութիւն տարածուած է: Բժիշկ Օկասովի դէմքը [illegible] մը կերպարանքն առեր է եւ ուղղակի հրաշքներ կը կատարէ լեռնէն վար իջնող հիւանդներուն մէջ: Գիշեր - ցորեկ կը հանդի նաեւ հիւանդապահուհին, Մուրատի կինը՝ Սաթենիկը: Ինչպէ՞ս փոխուած էին լերան բնակիչները, Աստուած իմ: Ես երբ ձգեցի, այնտեղ ամէն բան բնական էր, իսկ հիմա բացառային բան մը կայ անոնց մէջ, իրենց գոյութիւնը պահելու համար. ու կը նայէին պաղ աչքերով: Անոնք առանց մէկ դժգոհանքի կրնային այդ ձեւով դեբեզման քալել:

«Վարդանն ինձ պատմեց, որ ժողովուրդը երկար չէր կրնար մնալ լերան վրայ, առանց նոյնիսկ ձմրան սպասելու: Հետզհետէ կը քայքայուէր ինքն իր մէջ: Վերը ձգած են արդէն դերեզմանոց մը: Վարդանին հետ մի քանի ընկերներ պահած էին իրենց կորովն ու մտահոգութիւնները: Մի՛ զարմանաք, ընկերներ, երբ ըսեմ որ փոխուած տեսայ մեր Արջ Սաքօն իսկ: Ես որ լերան վրայ էի, կը տեսնէի օրէ - օր Արջ Սաքոյի մէջ կատարուած փոփոխութիւնը: Կարօն իր ձեռքովը սպաննելէ յետոյ, կը նկատէի, որ հագուստները հետզհետէ կը թուլնային վրան: Իսկ մեր սիրելի Ջրաղացպան Նաւօն, վար իջած ատեն ինքն իր դէմ քալեց ու այլեւս չերեւցաւ: Երբ նահանջելով մտանք Պէտիրի սահմաններուն մէջ, ինձ ըսին, որ Նաւօն աւետարանն անութին տակ ու գլուխը ծռած արդէն հեռացած էր:

«Սպասեցինք յարձակողականին՝ մինչեւ հասնէր Կայծակի խումբը: Խալիլ օգնեց բաւական, որ խումբը ճամբու ընթացքին ապահով անցնի քիւրտ աշիրէթապետներու սահմաններէն:

«Մեր յարձակողականի ընթացքին, մեծ գործ կատարեցին Մուրատն ու Կայծակը: Հաճի Մուսան տարած էր իր Զէյնապը կռուի սահմաններէն դուրս, Պէտիր պէկի կալուածները, որ չորս ժամ հեռու է Վարդաձորի դաշտէն: Յարձակողականի օրը, կռուին հասած էր Հաճի Մուսան: Կարեւոր գործ տեսաւ նաեւ այն երկաթէ ծերունին, Սատօն, որուն միայն հաճոյքը Թուրք զօրքեր ջարդելն էր: Շատ ուշ լուր ունեցաւ, որ արդէն վար իջած էին Վարադաձորի բնակիչները: Մէկ օր վերջն էր, որ Սատօն իր մարդերով ճամբայ ինկաւ փոթորկի պէս, երբ իմացաւ, որ Թուրքերը կը պատրաստուին յարձակիլ իր Գարատաղի ամրոցին վրայ:

«Ամբողջ գիշեր մը առաւ, լերան բնակիչները վար բերելու համար: Նախապէս լուր տուած էինք, որ պատրաստ ըլլան: Մեր կողմէն բաւական զոհեր եղան առաջին յարձակողականին: Մեր ուզած գիրքերը գրաւելէ յետոյ, մեր կռիւը դարձաւ աւելի ապահով:

«Վարդաձորի լեռը, որ երկար ատեն իր թիկունքին վրայ առած պաշտպանեց մեր ժողովուրդը, հիմա շատ հեռուէն կ'երեւի մշուշ ու կապոյտ միայն: Ժողովուրդը վար առնելէ յետոյ, այլեւս անիմաստ էր մեր կռիւը ու սկսանք հետըզհետէ նահանջել, մեր եւ Թրքական բանակին միջեւ պահելով գետը:

«Մեր նահանջով, կարգ մը քրտական ու հայկական գիւղեր վտանգի մէջ ինկան Թուրք զօրքը ուր որ իյնայ, մարախի նման կը չորցնէ յանկարծ: Վըտանգի մէջ ինկաւ հայկական Խոշմաթը ու Արղնին: Այստեղ շատ գէշ լուրեր կ'ստանանք: Պիթլիսի կուսակալ Սահիպը ձերբակալութիւններու սկսած է զանազան պատրուակներով: Շատերու կարգին կը ձերբակալուին մտաւորականներ ու կը բանտարկուին առանց դատ դատաստանի:

(Շար. 632)

(Շար. Ա. էջէն)

բակի հրդեհները հսկայ ծաւալ առին եւ 2500 հոգի իրար եկան պայքարելու համար կրակին դէմ, որ փճացուց 8 հազար հեկտար անտառ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ նախկին այերանաւորդ մը՝ գնդ. Ճէյմս Այրվին, որ Նոյեան Տապանի հետքերը փնտռելու գացած էր, ոտքը կոտրած է Արարատ բարձրանալու ատեն:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ նորընտիր շրջ. ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ, երեք շրջանէ ետք Փրոսփէռ Ալֆոնսի, համեմատական մեծամասնութեամբ միայն: Ձախ արմատական, Ալֆոնսի, երրորդ շրջանին վայելեց ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն ձայները եւ ստացաւ 23 քուէ, մինչ ազգ. ընդդիմութեան թեկնածուն՝ (որ դլուխը հասած էր առաջին շրջանին 20 ձայնով) Ռոքքա - Սեռա կը ստանար, կրկին 20 ձայն եւ Սիմէոնի՝ 9:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Պիւլէնթ Էճէվիթ, որ անգամ մը երկու ամիս բանտը մնացած էր, անցեալ Փետրուարին, զինուորական վարչակարգը քննադատած ըլլալուն պատճառով, կրկին բանտ մտաւ երկու ամիս եւ 27 օրուան համար, գերմանական Տէռ Շփիկըլ պարբերականին տուած մէկ հարցազրոյցին պատճառով:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, 1981-ին աղքատներու թիւը հասած է 31 միլիոն 800 հազարի, մինչ 26 միլիոն էր 1979-ին եւ 29.3՝ 1980-ին: Աղքատութեան չափանիշը, 1981-ին 9287 տոլար էր, քաղաքը ապրող չորս հոգինոց ընտանիքի մը համար:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էտուար Գարաճեանի յիշատակին, Այրի Տիկին Յարութիւն Գարաճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.- Զապէլ Թումիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Տ. Սաղաթելեան, եւ Շաւէն Պ. Թորոսեան 100-ական Ֆ.:

Խաղողօրհնէքի առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Ոմն 500, Տէր եւ Տիկին Գարաքիւլահեան 200, Այրի Տիկին Ոսկերիչեան 150, Այրի Տիկին Նազենի Զալըքեան 100, Տիկին Արաքսի Խաչատուրեան, Տիկին Թուֆաեան, եւ Տիկին Բեթրաքեան 50-ական Ֆ.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Փեփրոնէ Սիւլահեան, ծնեալ Մալեզեան, կը փնտռէ իր մօրեղբօր եւ մօրաքրոջ զաւակները (Քիւթահիացի)՝ Սանթիկեանի աղջիկը՝ Թոփիկ Դանիէլեան, տղան Յակոբ Դանիէլեան, աղջիկը՝ Հռիփսիմէ: Ամենին Փարիզ կը բնակէին: Լուր ունեցողներէն՝ գրել Տիկին Մարկոսեանի՝

31 B Chemin Devin, Lausanne (Suisse)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Նիսի մէջ, հայ կնոջ մը հսկելու եւ ընկերութիւն ընելու համար, կը փնտռուի հայախօս կին մը, միջին տարիքի: Հեռաձայնել (93) 20 - 17 - 29 կամ՝ Փարիզէն ներկայացողի համար, Աղքատախընամի՝ 878 - 02 - 99 :

GALERIE ARARAT
7, PROMENADE DES ANGLAIS
Nice

EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS
de

Vartan MAKHOKHIAN
à
CARZOU

cent toiles de maître

ouvert tous les jours sauf dimanche

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ
«Դար մը Գրականութիւն»

ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականութեան վերջին վաթսունամեակի պատմութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակութային, հրապարակագրային եւ լեզուական մարզերու պատկերը: Մենագրային 85 ակնարկներով կ'անդրադառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, առանձնաբար ներկայացնելով գաղութային գօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ յոխ անուանացանկերը:

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմքերու գործերէն յատկանշական էջերով:

Գին՝ 230 Ֆ., առաքման ծախքով: Օդանաւային թղթատարով՝ 300 Ֆ.: Դիմել «Յառաջ»ի ապարբերու համար, կամ՝ հեղինակին, հետեւեալ հասցէով.-

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է, Օգոստոս 1-էն - 31 :

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ՆԻԿՈՂՈՍՅԻ [sic: ԵՒՐՈՊԱՑԻ]
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԱՐՁԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ **ՖՌՌՋՈՒ**
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
25

MERCREDI
25 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.243

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.243

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՊԷՇԻՐ ՃԵՄԱՅԷԼ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐՈՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԱՆՈՐՈՇ ԵՆ

Ընտրուեցաւ երկրորդ շրջանին եւ սահմանադրական գետնի վրայ, առարկութիւն չի կրնար ըլլալ: 92 երեսփոխանի վրայ, անհրաժեշտ էր 62 ներկայ: Առաջինը կը պահանջէ երկու-երրորդի մեծամասնութիւն, այսինքն՝ 62 ձայն, բ. շրջանը՝ միայն՝ պարզ, այսինքն՝ 47: Ներկաներու մեծամասնութիւնը դժուար գոյացած է, Երկուշաբթի առտու, արեւելեան - Պէյրութի Սայաուիէի զինուորական վարժարանին ամփիթատրոնը, ուր կը կատարուէր այս քիչ մը անսովոր ընտրութիւնը: Անսովոր իր վայրով եւ պայմաններով: Մահմետական երեք համայնքներու (սիւննի, տիւրզի եւ շիի) կրօնական եւ քաղաքական պարագլուխ - ները պոյքոթի հրահանգ տուած էին, ինչպէս նաեւ լիբանանեան ձախը: Նիստին բացումէն 2 ու կէս ժամ ետք է միայն, որ մեծամասնութիւն գոյացած է: Արդարեւ որոշեալ ժամուն ներկաներու թիւը միայն 28 է, քիչ ետք կը բարձրանայ 32ի, յետոյ 46,52 եւ ժամը 13·10-ի շուրջ՝ 62: Ասիկա կը նշանակէ անշուշտ թէ բոլոր ձախերն ու մահմետականները չեն հետեւած հրահանգներուն, ասոնց կարգին կը մատնանշուին «Սուրիացիներու մարդը» մակդիրով ծանօթ՝ քրիստոնեայ երեսփոխան Ռենէ Լահուտ եւ քանի մը ուրիշներ, որոնք սուրիական - Պեքաայի - շրջանի երեսփոխան են: Ինչ որ անկարելի չի կարծեր մետասաներորդ ժամու համաձայնութիւն մը Սուրիացիներուն հետ: Բայց մեծամասնութեան հասնելու համար պէտք էր նաեւ մահմետական երեսփոխաններէն մէկ մասին, գոնէ, ներկայութիւնը: Ի վերջոյ 18 մահմետական երեսփոխան ներկայ եղած են 41-ի վրայ եւ 44 քրիստոնեայ՝ 50-ի վրայ: Առաջին շրջանին, Պէշիր Ճեմայէլ, որ, ի դէպ, միակ թեկնածուն էր, կը ստանար 58 ձայն (անհրաժեշտ էր՝ 62), երկրորդին՝ 57, (47-ը կը բաւէր):

Յիշենք որ լիբանանեան Խորհրդարանը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.- 28 մարոնի (քրիստոնեայ), 19 սիւննի, 18 շիի, 6 տիւրզի, 10 օրթոտոքս Յոյն, վեց կաթոլիկէ Յոյն, հինգ Հայ եւ մէկ զանազան: 1972-ի ընտրութիւններէն ի վեր, ութ երեսփոխան մեռած է:

Այս ընտրութիւնը ըստ կողմի, արեւելեան կամ արեւմտեան - Պէյրութ, բոլորովին հակոտնեայ բնոյթի ցոյցերու տեղի տուած է: Մէկ կողմը, քրիստոնեաները արտակարգ խրախճանք կազմակերպած են տօնելու համար այս ընտրութիւնը, միւս կողմը անընդունելի գտնելով նման ընտրութիւն մը, բողոք բարձրացնելէ զատ, ձեռնարկած են նաեւ ահաբեկչական կարգ մը արարքներու, ինչպէս մահմետական հինգ երեսփոխաններու (մէջն ըլլալով Խորհրդարանին նախագահը) բնակարանները եղեռնափորձերու ենթարկուած են: Եւ նոյն հիման վրայ, Քաթայէպներու ձայնասփիւռին համար Պէշիր Ճեմայէլ «փրկողն է Լիբանանի», իսկ արաբական ձայնասփիւռին համար «ամօթի օր մըն է»: Չափաւոր քրիստոնեաներու պարագլուխ՝ Ռեմոն Էտտէի համար իսկ «Ճեմայէլի ընտրութիւնը անընդունելի է»: Լիպերասիոնի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Էտտէ կը յիշեցնէ թէ սկիզբէն յայտնած էր թէ չի դներ իր թեկնածութիւնը, ցորչափ երեք պայմաններ լրացած չըլլան. - իսրայէլեան, սուրիական եւ միջազգային (կը նախընտրէ բազմազգեան քան՝ ՄԱԿ-ի) բանակներու մեկնումը Լիբանանէն: Իրեն համար, Պէշիր Ճեմայէլ պիտի ընէ ինչ որ Իսրայէլ ուզէ: Կը խորհի որ 13 հազար Պաղեստինցիներու մեկնումէն ետք, իսրայէլեան բանակը պիտի յարձակի հիւսիս - Լիբանանի պաղեստինեան կայաններու վրայ եւ սուրիական բանակին, եթէ մինչ այդ, այս վերջինը քաշուած չըլլայ, ինչպէս կը պահանջէ Իսրայէլ: Էտտէ, Երեքշաբթի առտու դեռ չի գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ արաբ Պետութեանց դիրքը այս ընտրութեան առթիւ: Ըստ աւանդութեան պիտի շնորհաւորե՞ն, եթէ ընեն, կը նշանակէ որ Իսրայէլը այլեւս թշնամի չեն նկատեր:

Շնորհաւորութիւններու կարգին, առաջին վայրկեանին իսկ հասած է Մենախէն Պեկինի հեռագիրը: «Մեր սրտին խորէն, կը հրճուինք ձեր ընտրութենէն» կ'ըսէ Իսրայէլի վարչապետը, կցելով իր բարեկամական ողջոյնը: Գոհ է Ռեկըն: Հեռագիր մը ղրկած է նաեւ Միթերան, կը կրկնէ իր փափաքը որ Լիբանան անկախ ու ինքնիշխան Պետութիւն մը մնայ:

Ի դէպ, ո՞վ է Պէշիր Ճեմայէլ, պաշտամունքի առարկայ քրիստոնեայ մոլեռանդ երիտասարդութեան մը կողմէ, ֆաշիստ զինուորական մը իր թշնամիներուն համար, ամէն պարագայի ոչ հեռու Մաքպէթէն, չէյքսփիրեան տիպար մը Լիպերասիոնի խմբագիր՝ Սերժ Ժիւլիի համար:

34 տարեկան, կրտսեր զաւակն է շէյխ Փիէր Ճեմայէլի, հիմնադիրը լիբանանեան փաղանգներու (Քաթայէպ): Պատրաստութեամբ փաստաբան, յիսուեաններու կողմէ դաստիարակուելէ ետք, նախ միաժամանակ կը վարէ փաստաբանի եւ քաղաքական դէմքի զոյգ ասպարէզներ: 1972-ին Էշրէֆիէի շրջանի քաղաքական պատասխանատուն է: Պատերազմին ըսկիզբէն իսկ սակայն, քաղաքականէն կ'անցնի զինուորական ասպարէզ եւ 1976 Յուլիս 13-ին Քաթայէպներու զինուորական Խորհուրդին ընդհ. հրամանատար կը նշանակուի եւ Օգոստոս 30-ին լիբանանեան միացեալ ուժերու ընդհ. հրամանատար կ'ընտրուի: Բայց 1978ին նախկին նախագահ Սուլէյման Ֆրանճիէի տղան, հարսն ու թոռը կը սպաննուին: Ճեմայէլ կ'ընդունի որ քաթայէպները մասնակցած են ջարդին, բայց չընդունիր որ դրդիչը ինք եղած ըլլայ: Պատահում մը կը պատահի սակայն, թէեւ աւելի ուշ, ինք ալ 18 ամսու աղջնակը պիտի կորսնցնէր թակարդուած կառքէ մը: Պատերազմական պետ մըն է, անկասկած, այսինքն «զօրաւոր մարդ» մը: Իրեն համար, սակայն, իր իսկ կողմնակիցներէն ոմանք, կը վկայեն թէ տեսած են «Շէյխ Պէշիրը», որ կը վարէր իր իսկ կառքը եւ կռնակի ապակիէն կը տեսնուէր Պաղեստինցիի մը, գլխատուած, ճօճուող գլուխը: Ասոր եւ նման այլ «քաջագործութիւններու» վաւերականութիւնը երբեք չէ հաստատուած:

Ամէն պարագայի մէջ, ինք կ'ուզէ հաշտութեան մարդն ըլլալ, եւ անկախ ու զօրաւոր Լիբանան մը մէջտեղ բերել:

ԹՈՒՐՔ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲՈՂՈՔԸ

Օգոստոս 10-ին պատահած Թուրք - խորհրդային սահմանային միջադէպը (2 Թուրք զինուոր կը սպաննուէին խորհրդային պահակներու կողմէ) դեռ փոխադարձ բողոքներու տեղի կուտայ: Թուրք մամուլը իր ձեւով կը պատմէ միջադէպը:

Երբ Սովետ. Միութիւնը չէր ընդունած Թրքական յուշագիրը եւ ներկայացուցած էր փոխադարձ բողոքագիր մը, Թուրքիա իր տեսակէտը երկրորդ անգամ ըլլալով դիւանագիտական ճամբաներէ ներկայացուց Սովետներուն:

Այս առթիւ կարգ մը դիւանագիտական բանակցութիւններ տեղի ունեցան Կարսի Չըլտըրի շրջանին մէջ պատահած դէպքին առթիւ:

Սովետները պատասխանելով Թրքական յուշագրին յայտնած են որ Թուրք զինուորները կրակ բացած են խորհրդային պահակներուն եւ փոխադարձ համազարկի հետեւանքով վիրաւորուած եւ մեռած են: Սովետական ԹԱՍ գործակալութիւնն ալ նոյնիմաստ լուրեր հաղորդած էր արդէն:

Կարգ մը քննարկումներէ յետոյ, Թուրքիա այս անգամ հաստատ տուեալներու լոյսին տակ երկրորդեց իր բողոքը:

Այս կացութիւնը, որ անցեալ օր ներկայացուեցաւ Անգարայի խորհ. դեսպանատան գլխաւոր խորհրդական Միհայիլ Քովլեկինի կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը.-

1.- Անցեալ Շաբաթ օր, երբ սահմանագիծին վրայ Թուրք զինուորներ պահակ կը շրջէին եւ որոշեալ ժամանակին ետ չէին վերադարձած, պատասխանատուներ սկսած են փնտռել զանոնք:

Այդ միջոցին ալ խորհ. սահմանային Կոմիսարը Թրքական պատասխանատուներու կը հաղորդէր դէպքը, յայտնելով որ Թուրք զինուորները անցած են խորհրդային սահմանը, կրակ բացած են իրենց պահակներուն եւ բացուած փոխադարձ հրացանաձգութեան հետեւանքով վիրաւորուած եւ մեռած են:

2.- Դէպքին յաջորդող օրը Չորեքշաբթի, սահմանագլուխի Թուրք եւ խորհ. պատասխանատուները մեռելներու փոխանակման համար հաւաքուած եւ այդ մասին պաշտօնագիր մը պատրաստելով, փափաքած են որ ուրիշ անգամներ չպատահին նման դէպքեր:

3.- Թրքական կողմը իր տեսակէտին մէջ պնդած է որ ոչ մէկ դիտում կարելի է խորհիլ Թուրք զինուորներու սահմանը անցած ըլլալու մէջ, այլ այդ շրջանին մէջ, աշխարհագրական դիրքի պատճառաւ փշաթելերու տեղ, միայն սահմանաքարեր կը գտնուին ու այս պատճառաւ երբեմն կարելի չըլլար լաւ ճշդել սահմանային գիծը: Ուստի զինուորները երբ հողամասին անյարմարութեան պատճառաւ չեն կրցած ստուգել սահմանաքարերը, կրնան սահմանագիծէն ներս անցած ըլլալ:

4.- Սովետները կը պնդեն, որ Թուրք զինուորները իրենց եղած ազդարարութեան վրայ կրակ բացած են խորհրդային պահակներուն վրայ: Երբ երկու զինուորներու մարմինները իրենց զէնքերով յանձնուած են Թրքական ուժերուն, սակայն կատարուած քննութենէն յայտնի եղած է որ Թուրք զինուորներու զէնքերը բնաւ չեն գործածուած այդ պահուն: Ուստի ճիշդ չի կրնար ըլլալ Սովետներու պնդումները

5.- Նոյնպէս կատարուած բժշկական քննութիւններէ յայտնի եղած է, որ զինուորներու ստացած վէրքերը կռնակի եւ կողքի ուղղութենէն եկած են:

Այս պարագան ալ յայտնի կ'ընէ, թէ Թուրք զինուորները կատարուած ազդարարութեան վրայ սկսած են դէպի Թրքական սահման վերադառնալ ու այդ միջոցին կրակած են Սովետները:

Զինուորները նոյն պահուն չեն մեռած եւ յայտնի եղած է որ չորս - հինգ ժամ յետոյ արիւնի կորուստի հետեւանքով մեռած են: Այս միջոցին ոչ մէկ բժշկական միջամտութիւն կատարուած է:

Այս պատճառաբանութիւններով, Թրքական կողմը «անընդունելի» նկատած է սովետական պնդումները եւ մերժած:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ» ԸՍՏ ԻԼԵՐԻԻ

Ռուշտու Իլէրի կը շարունակէ իր «Հայոց Պատմութիւնը» «Հիւրրիյէթ»ի սիւնակներէն: Օգոստոս 22-ի եւ 23-ի թիւերուն մէջ կը ծանրանայ Թուրքերու կողմէ Հայերու եղած լայն օժանդակութիւններուն վրայ, օրինակ՝ Պալըքլը (?) եւ Ս. Յակոբ հայկ. հիւանդանոցները եւ Խասգիւղի հայկ. որբանոցը, որոնք Թրքական դրամագլուխներով շինուեր են: Եղած օգնութիւնները միայն Պոլսոյ յատուկ չեն եղեր եւ Եոզկաթ, Սեբաստիա, Կեսարիա ալ, Հայերը օժանդակութիւններ վայելեր են, որոնց հանդէպ ապերախտ չեն գտնուեր եւ կը գրէ Իլէրի՝ «Հայերը Օսմանեան կայսրութեան ամէնէն աշխատասէր եւ հաւատարիմ փոքրամասնութիւնը եղած են»: Ու, ըստ Թուրք լրագրողին, եթէ արտաքին գրգռութիւններ չըլլային, այսպէս ալ պիտի շարունակուէր: Հայերը, առաջին գրգռողը եղեր է՝ Մեծն Պետրոս: Ուրեմն, հայկ. հարցը սկիզբ առեր է 1720-ին:

Մեծն Պետրոսի մահէն ետք ալ սակայն, իր յաջորդները հաւատարիմ իր կտակին, Սեւ ծով իջնելու, վերջն ալ նեղուցները գրաւելով Միջերկրական բացուելու համար, շարունակ պատերազմեր են Թուրքերու դէմ և զանոնք տկարացնելու մտումով, պալքանեան ազգերը (Ռումանիացի, Սերպ, Պուլկար, Յոյն) ապստամբութեան մղեր են, միաժամանակ գրգռելով Հայերը:

Այդ օրերուն, կը գրէ Իլէրի, «Թուրքերու կողմէ մէկ հատիկ Հայ անգամ ըսպաննուած չէր», ուրեմն, հարց կուտայ, ինչո՞ւ կարգ մը Հայեր Ռուսերու գրգռութեանց գործիք կ'ըլլային: Հրապարակը լուծուելիք նուազագոյն վրէժն անգամ չկար: Բայց Ռուսերը, այդ ատեն, հայկ. մեծ Պետութիւն մը խոստացած էին իրենց: Հայկ. այդ մեծ Պետութեան մաս պիտի կազմէին Սեբաստիայէն Կարս, Սասուն եւ Տրապիզոնէն Վան, Տիգրանակերտ եւ Կիլիկիա տարածուող հողերը: Կարգ մը Հայ զինուորեալներ ալ, առանց մտածելու, այդ մեծ երազին հաւատացած էին: Այո՛, բնաւ չէին խորհած, կը շարունակէ Իլէրի, թէ նախ եւ առաջ այդ օրերուն հազիւ հինգ հարիւր հազարի կը հասնէր Հայերու թիւը, ի՞նչպէս կրնային շուրջ 300 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող Պետութիւն մը հիմնել եւ զայն ապրեցնել: Այդ տարածութիւնը 3 Պուլկարիա կամ 3 Յունաստան ըսել է, հինգ հարիւր հազար Հայեր ի՞նչպէս տէր կրնային ըլլալ այդքան լայնատարած հողերու: Մանաւանդ որ, հոն ապրողներու մեծամասնութիւնը Թուրք էր: Եթէ Ռուսերը անկեղծ ըլլային, նախ եւ առաջ Կովկասի մէջ հիմնել կուտային հայկ. Պետութիւն մը, մանաւանդ որ հոն՝ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը Հայ էր:

Յաջորդ հատուածը խորագրուած է՝ «Ռուսերէն ետք՝ Անգլիացիները»: Իրենց ուղեղը լուացուած հայ զինուորեալները, կ'ըսէ լրագրողը, այս իրականութիւնը տեսնելու ի վիճակի չէին: Երբ այսպէս Հայերը, արդէն Ռուսերուն «մաշա» եղած էին, կարճ ժամանակ մը ետք, Անգլիացիներն ալ իրենց շահերուն համար, Հայերը «մաշա» ընելով, պիտի օգտագործէին: Ռուս եւ Անգլիացի, Հայերը կը խաբէին իրենց շահերուն համար: Նոյնիսկ եթէ այդ Պետութիւնը կազմուէր, խամաճիկ Պետութիւն մը պիտի ըլլար եւ արդիւնքն ալ այն կ'ըլլար, որ Հայերը Թուրքիա վայելած իրենց հանգստութիւնն ու ազատութիւնը կը կորսնցնէին: Եւ Իլէրի կը շեշտէ որ, այս բաները տեսնելու համար գուշակ ըլլալու հարկ չկայ... : Գալով Անգլիացիներուն, ուր որ գտնուին գաղթավայրի կը վերածեն եւ ժողովուրդին արիւնը կը ծծեն: Նոյնը պիտի ընէին Հայերուն ալ:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

ԽՄԲ.- «Գրական Թերթ»ի Յուլիս 25-ի թիւին մէջ, Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի մշակոյթի եւ լուսաւորութեան բաժնի վարիչը՝ Ռոբեր Վարդանեան, ստորագրած է ընդարձակ յօդուած մը, ուր կը խօսի պատմական յուշարձաններու անցեալին ու ներկային մասին, անդրադառնալով անոնց վիճակին եւ գալիք սերունդներու ուսերուն դրուած պատասխանատուութեան՝ մեր նախնեաց կերտած յուշարձաններու պահպանութեան մարզին մէջ: Կուտանք յօդուածը արեւմտահայերէնի վերածուած:

Ա.

Պատմական յուշարձաններու պահպանութեան գործը Հայաստանի մէջ դրուած է պետական մակարդակի վրայ: Խորհրդայնացման առաջին իսկ տարիներուն կազմակերպուեցան գիտական կարգ մը արշաւախումբեր, որոնք մեծ ու գնահատելի աշխատանք տարին՝ մեկնակէտ ունենալով մեր դարու սկիզբը Անի քաղաքի պեղումներու ընթացքին մշակուած գիտական սկզբունքներն ու եղանակները: Գործը հետզհետէ ծաւալեցաւ: Ճշգրտուեցան ու գիտական բացատրութիւն ստացան բազմաթիւ հարցեր: Եւ այսօր ահա մեր Հանրապետութեան մէջ հիմնովին ու մասնակի կերպով վերանորոգուած ճարտարապետական կոթողներու եւ պատմական յուշահամադրոյթներու թիւը կը հասնի շուրջ 330-ի:

Պէտք է ըսել, որ յատկապէս վերջին տարիներուն յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման մարզին մէջ տեղի ունեցած են նկատելի դրական տեղաշարժներ:

«Պատմութեան եւ կուլտուրայի յուշարձանների պահպանութեան եւ օգտագործման մասին» օրէնքը, որ ընդունուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նորաշրջանին, 1977 Դեկտ. 21-ին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի ու Նախարարաց Խորհուրդի տուած կարգ մը որոշումները արմատական բեկում մը տուցին հայ ժողովուրդի հազարամեայ պատմութեան ընթացքին ստեղծուած եւ համաշխարհային ճանաչում գտած ճարտարապետական կոթողներու գնահատման, անոնց դերի ու պատմագիտական մեծ նշանակութեան վերիմաստաւորման գործին մէջ:

Շատ կարեւոր նշանակութիւն ունեցաւ 1979-ին Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման վարչութեան ստեղծումը: Տարի մը ետք՝ 1980-ին, հաստատուեցաւ նորաստեղծ վարչութեան կանոնադրութիւնը, որով յստակօրէն սահմանուեցան վարչութեան գլխաւոր հարցերը, պարտականութիւններն ու իրաւունքները, Հանրապետութեան դերատեսչութիւններու եւ հանրային կազմակերպութիւններու հետ համագործակցելու շրջանակները:

Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման վարչութիւնը, իր գործունէութեան ընթացքին սերտօրէն համագործակցելով Հայաստանի Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան, եւ ինչպէս նաեւ Արուեստի Հիմնարկներու, Ճարտարապետներու Միութեան, Պատմական Յուշարձաններու Պահպանման Հայկական Ընկերութեան, ինչպէս նաեւ քաղաքապետարաններու հետ, գլալի կերպով աշխուժացուց պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձանները, հին բնակավայրերը, քաղաքներու պատմական կորիզները հաշուելու եւ կազմակերպելու գործը: Ան յաջողութեամբ իրականացուց Երեւան, Լենինական, Դիլիջան քաղաքներու, ինչպէս նաեւ Արովեանի, Արարատի, Արթիկի, Գորիսի, Գուգարքի, Էջմիածնի, Թումանեանի, Հոկտեմբերեանի, Ղափանի, Մեղրիի, Նոյեմբերեանի, Շամշադինի, Սիսիանի, Ստեփանաւանի եւ Սեւանի շրջանները գտնուող յուշարձաններու գիտական դասակարգումը և հաշիւը: Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ նախապէս հաշուուած 2080 յուշարձաններու թիւը ներկայիս հասած է 8000-ի:

Վարչութեան մէջ հաստատուած յուշարձաններու վերահաստատման ծրագրին համապատասխան, ամէնէն առաջ կը վերանորոգուին քրիստոնէական վաղ շրջանի՝ ճարտարապետութեան բազմակողմանի հարցերու հետ առնչուող պատմագիտական արժէք ունեցող յուշարձանները, Դ. - Է. դարերու եզակի եւ շատ խարխլած պազիլիք եւ գմբէթաւոր յուշարձանները եւ միջնադարեան մշակութային առաջնակարգ կեդրոններ հանդիսացող ճարտարապետական համադրոյթները:

Վերջին 2 - 3 տարիներուն վերահաստատուած այս կարգի յուշարձաններու թիւը արդէն կը հասնի 15-ի: Այս տարի պէտք է աւարտի 9 յուշարձաններու վերահաստատումը եւս:

Ամէնէն աչքի զարնող աշխատանքներէն յիշատակութեան արժանի է Սեւանայ լիճի ափամերձ ժայռերէն մէկուն վրայ գտնուող Հայրիվանքի եկեղեցւոյ եւ գաւիթի (Թ. - ԺԲ. դարեր) վերականգնումը: Աւարտած եւ իր նախկին վեհութեամբ ու գեղեցկութեամբ մեզի ներկայացած են Գորիսէն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ Թ. - ԺԲ. դարերուն կառուցուած, 1931-ի երկրաշարժէն քանդուած հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան գլուխ - գործոցներէն մէկուն՝ Տաթեւի ճարտարապետական համադրոյթի վեհարանը, իջեւանատունը, Աղբիւրը, Ս. Աստուածածին յուշարձանը: Ներկայիս Տաթեւի համադրոյթին մէջ կը շարունակուին վերահաստատման աշխատանքն ու հնագիտական ուսումնասիրութիւնները: Արդէն սկսած է Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ եւ Ստեփանոս Օրբելեանի կառուցած պազիլիքի քանդուած պատերու իջեցումը, քարերու համարակալումը: Հեռու չէ այն օրը, երբ վերջ կը գտնէ Տաթեւի համադրոյթի ամբողջական վերականգնումը եւ թանգարանի վերածումը, միջնադարեան Հայաստանի մշակութային ու հոգեւոր այս հռչակաւոր կեդրոնը կ'ապրի իր նոր վերածնած կեանքով:

Կը շարունակուին Ախուրեանի ջրամբարի տակ մնացող Է. - ԺԹ. դարերու յուշարձաններու՝ իջեւանատան, եկեղեցիներու եւ ամրոցներու տեղափոխման ու վերահաստատման աշխատանքները: Առայժմ աւարտած է միայն եռանաւ իջեւանատան փոխադրումն ու վերահաստատումը: Ընթացքի մէջ են Թումանեանի շրջանի Ախթալայի վանական համադրոյթի, Մակարավանքի համադրոյթի վերահաստատման աշխատանքները:

Վերանորոգուած են ԺԳ. դարուն կառուցուած Գեղարդավանքի գլխաւոր եկեղեցին եւ գաւիթը: Ներկայիս աշխատանքներ կը տարուին հայկական միջնադարեան հիանալի կոթողներէն՝ Հաղարծինի եւ Սիւնեաց աշխարհի հոգեւոր ու աշխարհիկ կեդրոններէն մէկուն՝ Վահանավանքի վերահաստատման ուղղութեամբ: Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկի կատարած պեղումները հոս յայտնաբերած են բազմաթիւ արձանագրութիւններ, որոնց շնորհիւ դարեր շարունակ լուռ ու կիսաւեր ճարտարապետական կոթողը այժմ կը բանայ մեզի իր գաղտնիքները:

Մեծ աշխատանք կը տարուի Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու, հնութեան վայրերու, բնակավայրերու, քաղաքներու պատմական կորիզներու հաշուումի, ինչպէս նաեւ պատմամշակութային վայրերու մէջ արգելարաններու կազմակերպման ուղղութեամբ: Հայաստանի կառավարութեան համապատասխան որոշումով Լենինական եւ Էջմիածին քաղաքներուն մէջ արդէն ստեղծուած են ճարտարապետական արգելանոց - թանգարաններ: Լենինականի պատմական կորիզը, ուր կարելի է հանդիպիլ քաղաքի ճարտարապետական դէմքը բնորոշող Անիի կաթողիկէ սքանչելի տաճարի նմանութեամբ կառուցուած Ամենափրկիչ եկեղեցւոյ եւ այլ կոթողներու եւ կառոյցներու, յայտարարուած է «Կումայի» պետական պատմա - ճարտարապետական արգելարան - թանգարան: Արդէն կը մշակուի Էջմիածին քաղաքի նոր յատակագիծը, որուն մէջ նկատի կ'առնուի «Վաղարշապատ» պատմա - մշակութային արգելարան - թանգարանի նախագիծը: Այդ նախագիծին համաձայն, բնակավայրի ներկայի տարածութեան մօտ 40 տոկոսը կազմող անոր հնագոյն հատուածը՝ Էջմիածնի մայր տաճարով, Գայեանէի եւ Հռիփսիմէի տաճարներով եւ այլ թանկագին կառոյցներով, պիտի մտնէ «Վաղարշապատ» արգելարան - թանգարանի հողամասին մէջ: «Վաղարշապատ»ը իր հարուստ պատմութեամբ, ճարտարապետական սքանչելի կոթողներով նոր կերպարանքով մը կը ներկայանայ այցելուներուն: Յառաջիկային նման արգելարան - թանգարաններ կը ստեղծուին նաեւ Գորիս եւ Աշտարակ:

ՌՈԲԵՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ՊԱԼՈՒՉԻՍՏԱՆԻ ԱՊԱԳԱՆ

Փաքիստան ժամանակէ մը ի վեր յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ իր արեւմտեան նահանգին Պալուչիստանի վրայ: Հեռաւոր, մեկուսացած, այլ սակայն ռազմագիտական կարեւոր արժէք ներկայացնող այս նահանգը երկար սահմանագիծերով կը մերձենայ Իրանի եւ Աֆղանիստանի հետ եւ հետեւաբար, կրնայ դիւրութեամբ ենթարկուիլ դուրսի օտար ազդեցութիւններուն եւ թատերաբեմ դառնալ ընդյատակեայ շարժումներու: Մասնաւորաբար, երբ նկատի կ'առնուի, թէ սահմանակից զոյգ երկիրներուն մէջ եւս Պալուչներ կը բնակին, այսպէսով ներկայացնելով լայնատարած հոծ զանգուած մը:

Անգլիական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին, Պալուչիստան ընթացիկ բառով երեսի վրայ կը ձգուի պարզ այն պատճառով, որ լեռնային դժուարամատչելի շրջան մը կը պարզէ: Փաքիստանի կազմութենէն ետք, տեղւոյն պատերազմիկ եւ ազատատենչ ցեղախումբերը անտական կերպով կ'ընդդիմանան երկրին մեծամասնութիւնը կազմող Փունճապներով ղեկավարուած կեդրոնական կառավարութեան յամառ ճիգերուն՝ խիստ հակակշիռ հաստատել Պալուչիստանի վրայ:

Ապստամբական բնոյթի բազմաթիւ խլրտումներ կ'արձանագրուին, վերջինները՝ անջատողական ձգտումներով, 1970-ական թուականներու կէսերուն: Խորհրդային զինուորական միջամտութիւնը Աֆղանիստան 1979-ի վերջերը, լուրջ մտահոգութիւններ կը պատճառէ Արեւմտեան երկիրներուն: Արդարեւ, կը տիրէ այն մտավախութիւնը, թէ Մոսկուա կրնայ դրդել Պալուչիստանցիներուն հակակրական տրամադրութիւնները տաւել ազգու եւ մեծ թիւ ներկայացնող Փունճապներուն դէմ, խախտելու մտա-

(Տար. 23 րդ էջ)

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԷ.

Գործը կը ծանրանար. զգացի թէ դժուարութիւններ պիտի ծագին: Ամէն ջանք անօգուտ եղաւ. Սաթինիկի մարմինն այն գիշեր յոյն կնոջը տունը պիտի մնար: Աշխատեցանք որ մայրն իւր տունը ղրկենք, այդ ալ կարելի չեղաւ: Այն գիշերը գրեթէ արթուն անցուցինք: Կարող եղած էի գտնել Հայրապետ էֆէնտիի տան քահանան: Ազնիւ եւ բարեխիրտ եկեղեցական մ'էր, որ հաստատեց յատուկ հրամանի մը պէտքը եկեղեցական իշխանութենէն: Դժուար խնդիրներ կային: Ո՛չ թուղթ տրուեցաւ, ո՛չ մի պատրաստութիւն տեսնուեցաւ: Քանի մը բարեկամներու բերանացի հաղորդեցի ցաւալի լուրը: Հայրապետ աղա թէպէտ չեկաւ աղջիկը տեսնելու, բայց լուր կը ստանար. իւր սիրտն ալ քար չէր. մահը շատ բան մոռցնել կուտայ:

Յաջորդ օրը քահանան կանուխ Պատրիարքարան իջաւ. ո՛չ մէկ վճռական պատասխան չտրուեցաւ. հաւանօրէն Կրօնական Ժողովոյ ազդեցիկ անդամներէն ոմանք քիչ առենէն հոն պիտի գտնուէին: Դիպուածով արդարեւ եկած են: Քահանան սկսած է խօսիլ Սաթինիկի վրայ, նկարագրելով զնա լաւ կին մը, որ երբ մարդ սխալական թերութիւն մը գործած էր: Արդէն զղջացած էր իւր այդ յանցանքին համար. իւր վշտերն, իւր տառապանքներն բաւական պատիժ մը կարելի էր համարել: Սակայն քահանան ո՛չ մէկ սիրտ կրցած էր կակղեցնել: Երբ վերջացուցած էր խօսքը, եպիսկոպոս մը, դժնէադէմ կերպարանօք, լակոնական հարցում մը ըրած էր:

- Տէր Հայր, մօրուքդ քեզի բե՞ռ եղած է:

Քահանան լռած էր, զգալով թէ այդ տարաբախտ կնոջ ի նպաստ խօսիլն իսկ ոճիր մը պիտի համարեն. մօրուքն ածիլել տալու սպառնանք կը լսէր: Պատրիարքարանը թաղման հրաման չէր կրնար տալ այդ կնոջ. Սաթինիկ դատապարտեալ էր եկեղեցւոյ համար, ինչպէս արդէն դատապարտեալ էր ընկերութենէն: Քահանան ետ եկաւ, տխուր, կորագլուխ: Ըսաւ թէ անհնար է թաղման հանդէս կատարել, միայն թէ ինքը կրցաւ հրաման առնուլ որ դերեզմանին վրայ աղօթք ընէ: ի՞նչ կրնայինք ընել:

Ուշ առեն, իրիկնամուտին, մին այն իրիկնամուտներէն զորս Սաթինիկ այնքան կը սիրէր, մեռելակառքն դրան առջեւ կայնեցաւ: Քահանան գաղտնի կերպով առանձին պիտի երթար: Զորս մեռելաթաղներ եկան սնտուկը վար իջեցնելու: Այդ միջոցին Զերազ ալ եկաւ, իմաց տուած էի: Սնտուկը բանալ տուինք: Մահը կարծես աւելի գեղեցիկ ըրած էր Սաթինիկի դէմքը: Քանի մը վայրկեան վրան նայեցանք. ինչքա՜ն յիշատակներ ինչքա՜ն խորհրդածութիւններ ունեցանք այդ մի քանի վայրկեաններու մէջ: Այդ կնոջ կեանքի պատկերներէն մին էր:

Մեռելակառքին ետեւէն կ'ընթանար միայն մեր կառքը: Զերազ եւ ես մէջն էինք: Կ'անցնէինք այն ճամբաներէն ուսկից ատեն անցած էինք այնքան ուրախ, այնքան զուարթ, երթալու համար դէպի Ջինճիրլի - Գույու: Վերջալոյսին հետ հասանք Փէրի - Քէօյ: Գերեզմանատան առջեւ իջանք կառքէն վար: Երկար թափառեցանք այդ մեծ դաշտին մէջ, գերեզմանի տեղը գտնելու համար: Հեռո՜ւ, շատ հեռու կեդրոնէն, աչքէ անտես անկիւն մը փորած էին փոսը:

Մթնշաղ իրիկուն մ'էր: Կանաչները նոր ծայր կուտային, գարնանային առաջին բուրումներն էին. հովը թեթեւ էր. խոր լռութիւնը կը տիրէր մահաբեր անհուն դաշտին ցան ու ցիր խաչերուն, գերեզմաններուն վրայ, գերեզմանափորի բրիչի ձայնը կ'ընդհատէր այդ լռութիւնը: Ամէն ինչ տխրութեամբ կը լեցնէր մարդուս սիրտը: Քահանան ցած ձայնիւ, իբր թէ վախնալով, կը մրմնջէր իւր աղօթքները: Փոսն իջեցուցին Սաթինիկի մարմինը. մէկ - մէկ ափ հող նետեցինք. խաչի տեղ ցսակ մը դրինք եւ ետ դարձանք:

Խե՛ղճ Սաթինիկ, կ'ըսէի. այդքա՜ն սիրուն, այդքա՜ն ազնիւ, այդքա՜ն դժբախտ: Միթէ դիպուածի արդի՞ւնք եղան քու վշտերդ. ո՛չ, դու զոհ մը եղար մեր ընկերական կազմակերպութեան: Որքա՜ն նե՛ր քեզ պէս արդեօք լացին ու կուլան:

Դու զոհեցիր անձդ եղբօրդ, ծնողացդ սիրուն. վսեմ էր քու գործդ եւ սակայն վսեմ գործ մը միայն վսեմ սրտերը կրնան ըմբռնել, անչափ մեծ էր անջրպետը ծնողացդ եւ քու դատախարակութեանց միջեւ: Ծնողքդ, եղբայրդ, արհամարհեցին քեզ ու դատապարտեցին, եւ ո՛չ իսկ գթութիւն ունեցան քեզ համար: Երխտագէտ սարդ մը յափշտակեց սիրտդ - ո՞վ տէրն է իւր սրտին. եւ սպաննեց զքեզ բարոյապէս եւ նիւթապէս. ընկերութիւնը դըրուատեց զնա, դատապարտեց զքեզ. եկեղեցին օրհնեց զնա եւ դատապարտեց ըզքեզ. ո՛չ ուրեք գթութեան հանդիպեցար: Եւ սակայն Աստուած գթութիւն է:

(Շար. 23 րդ էջ)

...գրութեամբ Փաքիստանի կայուն զօրա-վիճակը :

Պալուչիստանի երկար սահմանագիծը Իրանի եւ Աֆղանիստանի հետ, նման քաղաքականութեան մը ձեռնտու պայմաններ կը ստեղծէ : Խորհրդային հակում ունեցող անկախ Պալուչիստան մը ուղին կը հարթէ խորհրդային թափանցումին դէպի Հարաւ, Արաբական ծով, իրականացնելով դարաւոր ծրագիրը Ցարական Ռուսիոյ :

Իրաց այս պատկերացումին մէջ պարզ կը դառնայ Իսլամապատի ներկայ քաղաքականութեան պատճառները : Երբ ...ոտքեր չարունակ, չըսելու համար ...առանձնակներ անընդմէջ, բացի խիստ ...չակիչէն հաստատելու ամուլ ճիգերէն, Իսլամապատի իրերայաջորդ ղեկավարները՝ Պետութեան նախագահներ, վարչապետներ եւ ուրիշներ, բացառիկ ոչ մէկ ...նք կը թափեն Արեւմտեան Գերմանիայէն աւելի ընդարձակ տարածութիւն գըրաւող եւ երկրին հողային մակերեսին 43 տոկոսը պարզող այս նահանգին բարեկարգութեան եւ զարգացումին ուղղութեամբ : Թերեւս այն պատճառով . - թէեւ ոչ արդարանալի . - որ կեդրոնէն հեռու, դժուարամատչելի այս ընդարձակ նահանգին բնակչութիւնը միայն 4 տոկոսը կը ներկայացնէ Փաքիստանի 84 միլիոն բնակչութեան :

Նահանգին տնտեսական զարգացումին ծրագիրը իրականացնելու մտօք, Իսլամապատ կը դիմէ Արեւմուտքի օժանդակութեան : Նախագահ Մոհամմէտ Զիա ուլ - Հաք բացորոշ կերպով կ'ընդունի, թէ կ'առաջնորդուի քաղաքական նպատակներով : Կ'ըսէ . - Աֆղանիստանի իրադարձութիւնները կը հարկադրեն, որ ...կտրուկ քայլերու դիմենք : Ծրագիրը առանձինն չենք կրնար իրականացնել : Եւ, հետեւաբար, կը դիմենք Արեւմուտքին շեշտելով ծրագիրին կարեւորութիւնը քաղաքական եւ այլ իմաստներով :

Նախագահը կը խոստովանի, թէ նահանգին զարգացումը կը կարօտի արտակարգ աշխատանքներու : Նախաքայլեր բոլոր մարզերուն մէջ : Կը մատնանշէ ծըրագիրին այլազան երեսները՝ գիւղատնտեսութեան եւ գիւղական վայրերու զարգացում, գիւղերու ելեկտրականացում, հանքավայրերու օգտագործում, ճամբաներու շինութիւն, ընկերային վիճակի բարելաւում, գրաճանաչութեան տարածում եւ ուսման մակարդակի բարձրացում եւայլն . :

Հնգամեայ ծրագիրը իրագործելու պարագային, Պալուչիստան, օրինակ, կրնայ շտեմարանը դառնալ Փաքիստանի : Նաեւ այլ հարստութիւններու աղբիւր ոչ միայն շրջանի ժողովուրդին, այլեւ բովանդակ Փաքիստանի համար :

Արտաքին օժանդակութիւնը՝ նիւթական թէ թեքնիք, արդէն իսկ նկատելի կը դառնայ :

Օժանդակող երկիրներն են Միացեալ - Նահանգները, Քուէյթ, Անգլիա, Ճափոն, Դաշնակցային Գերմանիա, Հոլանտա, Քանատա եւ Աշխարհի (Ուըրլտ) Դրամատունը :

Թ. Ա. Թ.

ԻՆՉՊԷ՛Ս ԱՊՐԻԼ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ

Շուրջ երեք միլիոն բնակչութեամբ Հայաստանի մէջ կ'ապրին իննսունը բոլորած 6·500 հոգի եւ մօտ 630 հոգի՝ որոնց տարիքը կը մօտենայ հարիւրի : Որով, պատահական չէ որ ծրագրուած է Հայաստանի մէջ ծերաբանութեան կեդրոն մը բանալ՝ ուսումնասիրելու համար երկարակեցութեան հարցը : Այդ առիթով, «Սովետական Հայաստան» ամսագրի Յուլիսի թիւին մէջ երկարակեցութեան մասին իր կարծիքը կը յայտնէ Փրոֆ. Գուրգէն Ապրիկեան՝ նախագահ Հայաստանի ծերագիտական միութեան եւ տնօրէն՝ գիտութիւններու ակադեմիայի կենսաբանական հաստատութեան :

Հայաստանը, Վրաստանը, Ատրպէյճանը եւ կովկասեան միւս Հանրապետութիւնները երկարակեցութեան «կլիմակէ-կէտերն» են ոչ միայն Խորհ. Միութեան, այլ աշխարհի մէջ : Ամէնուն յայտնի է այն փաստը, որ մարդիկ լեռներուն մէջ երկար կ'ապրին, բայց ոչ ամէն տեղ, այլ միջին լայնութեան, ծովի մակերեսէն 500 - 1500 մեթր բարձրութեամբ գօտիներուն մէջ : Հարց կուտանք, անշուշտ, թէ ինչո՞ւ :

Այս լայնութեան վրայ արեւու լոյսը յատկապէս հարուստ է անդրամանիշակագոյն ճառագայթներով : Մարդիկ կը գտնըւին մշտական շարժման մէջ (օրուան ընթացքին քանի մը անգամ կը բարձրանան եւ կ'իջնեն լեռները) : Եւ այս ամէնը՝ շատ մաքուր օդի մէջ : Բարձր լեռներուն վըրայ աւելի քիչ թթուածին կայ՝ քան հարթավայրերուն վրայ, եւ վարժուելով այդ միջավայրին, մարդը ծերանալուն դիւրութեամբ կը յաղթահարէ իր հիմնական թշնամին՝ թթուածինի պակասը :

Լեռներուն մէջ երբեւիցէ հանդիպա՞ծ էք գէր մարդու մը : Երբե՛ք : Ընդմիջումներով երկարատեւ գրօսանքը ճարպակալման եւ արեան շրջանառութեան խանգարումներուն դէմ պայքարելու լաւագոյն միջոցն է : Ասկէ զատ, քալելը ինքնին մարդուն հաճոյք կը պատճառէ, կը ստեղծէ լաւ տրամադրութիւն՝, որուն լեռնային գեղեցիկ տեսարանները եւս կը նպաստեն : Այս ամէնուն հետեւանքը, վերջ ի վերջոյ, հոգեկան հաւասարակշռութիւնն է նեարդային ուժանիւթին՝ խնայողութիւնը :

Անհրաժեշտ է նշել քունին կարեւոր դերը եւս, առանց որուն անկարելի է երկարատեւ եւ առողջ կեանքը : Այս մէկը ճակաճ է նեարդներու եւ հոգեկան լարուածութեան մեր այս դարաշրջանին : Լեռցիները երկար կը քնանան, միջին հաշուով օրական տասը ժամ : Եւ առաւելաբար՝ երբ տարուան 7 - 8 ամիսը մաքուր օդին մէջ կը քնանան :

Անոնց սնունդը հարուստ է կենսանիւթերով, որովհետեւ կը պարունակէ այնպիսի հում բանջարեղէններ՝ ինչպէս օրինակ սխտորը, սոխը, ոլոռը, մասուրը · չմոռնանք խաղողը, մեղրը եւ կենսաբանական գործօն այլ նիւթեր պարունակող մթերքներ : Անոնք յատկապէս կը սիրեն խաղողէն նոր քաղուած գինին՝ որ կը ճեղքէ ճարպերը եւ կ'արագացնէ արեան շրջանառութիւնը, որ երակներուն մէջ կը դանդաղի՝ ծերանալուն հետ զուգընթաց :

Երկարակեցները, գուցէ, ըմբռնած են թէ ամէնէն գլխաւորը կեանքի որոշ ժամանակն է : Ընդհանրապէս կեանքի տեւողութիւնը աւելի կ'երկարի՝ երբ այդ ժամանակը չի կասիր : Ծերագէտները գիտեն, որ երկարակեցութեան հիմնական պայմանը կեանքի մէկ շրջանէն միւսը հանգիստ անցիլն է՝ առանց ցնցող իրարանցումներու, ընկերային կամ ընտանեկան հարցերու պատճառած տագնապալի վիճակներու :

Գիւղի մը բնակիչին համար ի՞նչ կըրնայ նշանակել հանգստեան կոչուիլ : Ան ոչ մէկ փոփոխութիւն չի մտցներ հին սովորութիւններուն մէջ : Միակ տարբերութիւնը այն է որ համայնական դաշտերուն մէջ աշխատելու փոխարէն, կ'աշխատի սեփական պարտէզին կամ բանջարանոցին մէջ : Երկարակեցները բազմաթիւ թոռներ ունին : Աւանդաբար, ծեր մարդը գիւղացիներուն կողմէ շատ յարգուած է, եւ բոլորն ալ կը լսեն իր խորհուրդները :

Այսօր շատ կը խօսուի երկարակեցութեան մէջ ժառանգականութեան դերին մասին : Որոշ ծերագէտներ զայն կը համարեն հիմնական, սակայն նման եզրակացութեան յանգիլը կանուխ է տակաւին : Արդեօ՞ք ամէն ինչ ժառանգական է : Այդ պարագային ի՞նչ է յարմարացումը, այսինքն՝ կազմուածքին վարժուիլը արտաքին պայմաններուն : Մենք մեր նախնիքներէն ժառանգա՞ծ ենք, արդեօք յարմարումի մեծ պայմաններ, թէ զանոնք ձեռք կը բերենք կեանքի ընթացքին : Ռոմէն Ռոլանի օրինակը, որ հակառակ ասթմէ տառապելուն ապրած է 80 տարի, ցոյց կուտայ թէ մարդուն կամքն ու բնաւորութիւնը, տուեալ դէպքին մէջ, շատ կարեւոր գործօններ են :

Ուրիշ հարց մը եւս : Երկար կեանքը միշտ ալ մեծ նպատակ մը կ'ենթադրէ : Երբեւիցէ նկատա՞ծ էք թէ ծոյլ եւ եսասէր մարդ մը մինչեւ խոր ծերութիւն ապրի :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

«Մինչեւ տարեվերջ Երեւանի եւ Մոսկուայի մէջ լոյս կը տեսնեն երիտասարդ հեղինակներու քանի աւելի առաջին գիրքեր եւ այդ հեղինակներէն շատերը դարձած են մեր միութեան անդամներ - նըշեց Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Պերճ Զէյթունցեան՝ խօսք առնելով Դիլիջանի մէջ կայացած ստեղծագործական երիտասարդութեան հանդիպման ընթացքին : Զէյթունցեան յայտնած է թէ Հայաստանի մէջ ստեղծուած է «գրչի վարպետներէ կազմուած խորհուրդ» մը՝ որուն նպատակն է քաջալերել երիտասարդ գրողները : Այդ Խորհուրդին առաջարկով սկսած արձակագիրներու եւ բանաստեղծներու գիրքերը կը ներկայացուին տպագրութեան : Հաստատուած է նաեւ լաւագոյն առաջին գիրքի յատուկ մրցանակ : Գրողներու Միութիւնը կանոնաւորապէս միջոցներ կը յատկացնէ՝ Խորհ. Միութեան մէջ անոնց ստեղծագործական ուղեւորութիւններուն համար :

×

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ ՏՈՒՆ - ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Գուսան Շերամի որդին՝ բանաստեղծ Վագդէն Տալեան, Ալ. Սպենդիարեան տուն - Թանգարանին նուիրած է այն յուշագրութիւնները, որոնք կը խօսին Սպենդիարեանի՝ 20-ական թուականներու կէսերուն, Թիֆլիսի մէջ Գուսան Շերամի, անոր երէց զաւկին՝ երգահան Վարդգէս Տալեանի հետ ունեցած հանդիպումներուն մասին : Միւս կողմէ, խմբավար Գէորգ Բուդաղեանի ստուար անտիպ աշխատութիւնը, որ նուիրուած է Սպենդիարեանի ստեղծագործութեան պսակը հանդիսացող «Ալմաստ» օփերայի նուագախումբի բաժնի մանրամասն վերլուծումին, Թանգարանին յանձնած է խմբավարի այրին՝ Նինա Սաղեան : Ալ. Սպենդիարեան տուն - Թանգարանին մէջ ցուցադրուած են բազմաթիւ գիրքեր, բնագիրներ, ձեռագիր նոթաներ, նկարներ եւ այլ նիւթեր՝ մեծ երաժիշտի կեանքին ու բեղնաւոր գործունէութեան վերաբերող : Ուշադրութիւն կը գրաւեն Աւետիք Իսահակեանի, Յովհաննէս Թումանեանի, ռուս անուանի երաժիշտ Ալեքսանդր Գըլազունովի յուշերը Սպենդիարեանի մասին : Հարուստ է Թանգարանի ժողովըրդական նուագարաններու բաժինը : Աւանդական հայկական թառի, սանթուրի, դըհոլի, ուդի, զուռնայի կողքին տեղ գտած են մոլտաւական սրինգը, ափրիկեան տաւիղը, մոնկոլական խուչիրը եւ այլ ժողովուրդներու զանազան նուագարաններ :

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Ինչպէս կ'երեւի, հայ - քրտական այս գործակցութիւնը բաւական անհանգիստ ըրած է Թուրք կառավարութիւնը : Այդ հալածանքներուն մէջ, ես անմիջական վտանգ չեմ տեսներ, մանաւանդ կը տեսնեմ լաւ ճամբայ մը, երբ Թուրքեր սկըսած են նաեւ Թալանի ու աւերի տալ քիւրտ գիւղերը : Կը տեսնեմ այդ ճամբան, եթէ խելացի ըլլանք ու օգտագործենք քրտական այս նոր սկսուած շարժումը, որ այժմ, կարելի է ըսել, յառաջ կը տարուի Հաճի Մուսայի գլխաւորութեամբ :

«Հայ գիւղերու եւ մեր միջեւ պարենաւորումի ճամբաները խիստ կերպով գոցուած են : Առայժմ պարէններ կ'ստանանք քրտական ճամբաներով : Պէտիր պէկը, Ճէլալ աղան եւ Խալիլը շատ օգտակար եղան, մօտենալով բարեկամ ցեղապետներուն : Նոյնպէս Քիւրտերուն մօտ շատ կարեւոր դեր կատարեց մեր Թաթառ Մինասը :

«Ինչ վիճակի են ձեր այդ տեղի աշխատանքները : Կը յուսամ մեր այդ տեղի ընկերները կը հասկնան եղածը : Այս ձըմեռ եթէ Հայութիւնը ազատուի ընդհանուր փորձանքէ, գարնան պէտք է կանխել վտանգը : Ես համաձայն եմ, որ ատենի մը համար, դադրեցուի ռեւէ ֆէտայական կռիւ ու քաշուիլ Գարատաղ : Այդ պարագային գուցէ քաշուին թրքական զօրքերը գիւղերէն ու գաւառներէն : Ամբողջ ձմեռ ժողովուրդը արթուն պահելու աշխատանք պէտք է կատարուի : Գործիչներու կարիք կայ...

«Քիչ առաջ Վարդանը եկաւ եւ ըսաւ, որ արդէն կարգադրուած է լերան բնակիչներէն 100 հոգի գիշերով ճամբայ հանել, երեք օրուան ճամբայ, հայաբնակ գիւղ մը : Անմիջական աշխատանքը այդ է հիմա :

«Շուտով կը գրեմ նորէն :

Ընկերական բարեւներով,

ԿԻՐՈՍ»

«Յ. Գ.-

«Իմ աշխատանքներուն մէջ շատ օգտակար եղաւ դղերցի Դեւկանց Սենեքերիմը : Ան՝ մասնաւորապէս օգտակար է Քիւրտերուն մէջ : Շատ լաւ գործ ըրած կ'ըլլանք, եթէ խաչ քաշէք անոր գործած յանցանքին վրայ : Այն քիւրտ կինը, Կիւլլին, նոյնպէս կարեւոր գործ կատարեց : Դեռ երկու օր առաջ մեզի հասաւ, Կիւլլին ղրկած ոչխարներու երկրորդ սիւրին, անշուշտ Ճէլալ աղայի կարգադրութիւնով : Շատ կարեւոր է, թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Թուրք - պալքանեան ճակատին վրայ»...

Տոքթ. Նայիրեան նամակը կարդալէ յետոյ, խօսեցաւ ծանր ու հատ - հատ : Անոր ճակատին վրայ կ'ըսես թուխ ամպերով երկինք մը կար :

- Վաղը, ես ճամբայ կ'ելլեմ, ընկերներ, նորէն մեկնելու համար Երկիր ... Ռեւէ գնով աշխատելու է, որ պայթում տեղի չունենայ այս ձմեռ : Կիրոս լաւ է մտածեր, որ պէտք է ցրուել խումբերը, որ թրքական խումբերը առիթ չունենան պայթեցնելու : Ինչ ալ ըլլայ, կան բաներ, որ մեր երեւակայութեան ու որոշումներու սահմաններուն մէջ չեն իյնար : Իրականութիւնը այնտեղ, Երկրին մէջ է եւ մենք պէտք է իրականութիւնով առաջնորդուինք : Ռեւէ մէկը պիտի չուզէր ինքզինք դժբախտ մտածումներու մէջ ձգել եւ կամ ստամոքսը դատարկ պահել, երեւակայելով, որ կրնայ կերակուրին մէջ ճանճ մը իյնալ : Ժամանակը, մեզի համար, նոր հաղուստի մէջ մտած ցեցի դեր կատարած է : Հարցը այժմ մտած է տարերային շարժումի մը մէջ : Այդ շարժումը ինք է, որ այլեւս պիտի որոշէ իր ճակատագիրը առանց ըստ կարգի, կամ ըստ օրինի ձայն առնելու : Ես կ'ուզէի ներկայ ըլլալ բացառիկ Ընդհ. Ժողովին՝ բայց պէտք է որ մեկնիմ : Երբ այսքան հասունցած է մեր եւ Քիւրտերու գործակցութիւնը, աշխատանքներ կան կատարելիք մերիններուն, եւ մանաւանդ քիւրտ աշիրէթապետներուն մէջ :

(Շար. 633)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ. Եղիազար Մելքոնեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Օգոստոս 29, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իր կնոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Նիկողոսեան)

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Յովհաննէս Ըշըլեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.- Երէցեան քոյրեր 500, Տէր եւ Տիկին Արսլանեան 400, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան 300, Բարեկամուհի մը 50 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետոյ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը գուժէ մահը՝ Տիկին Արուսեակ Տէր - Գէորգեան, որ պամահեցաւ Օգոստոս 11-ին: Ննջեցեալը իր ողջութեան ըրած էր կարգադրութիւններ, որ ըստ իր փափաքին կատարուեցան.- Համազգայինի դպրոցին 2000 Ֆ., Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչին 1000-ական, Սէն Լուի Եկեղեցւոյ, Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին եւ «Յառաջ»ին 500-ական Ֆ., (գումարները ստանալ Սէն - Լուի Թաղականութենէն), իսկ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուէրները Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ. - Տիկին Տառօլ 50, Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնճեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան 100-ական, Զապէլ Սարաֆեան 20 Ֆ.:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵԻՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՒՌՋՈՒ**
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 26՝

ԼԻՈՆ՝ ժամը 19-ին, հայկական եկեղեցիին առջեւ:

ՎԱԼԱՆՍ՝ ժամը 20.30-ին, կայարանին առջեւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ժամը 23.30-էն - 24.30, Մշակոյթի Տան առջեւ:

Ուրբաթ, Օգոստոս 27՝

Փարիզ՝ ժամը 17.30 - 18.30:
Porte d'Orléans, statue du Gal. Leclerc

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Փեփրոնէ Սիւլահեան, ծնեալ Մալեզեան, կը փնտռէ իր մօրեղբօր եւ մօրաքրոջ զաւակները (Քիւթահիացի)՝ Սանթիկեանի աղջիկը՝ Թափիկ Դանիէլեան, տղան Յակոբ Դանիէլեան, աղջիկը՝ Հռիփսիմէ: Առեւին Փարիզ կը բնակէին: Լուր ունեցողներէն՝ գրել Տիկին Մարկոսեանի՝

31 B Chemin Devin, Lausanne (Suisse)

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱՅԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4.650 Ֆ.
Դեկտեմբեր 20 – Յունուար 4 Մոսկուա – Երեւան 4.750 Ֆ.
Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ
TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 – 18
— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10
ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքսանեանի
11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի - 9, Rue Sully
ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի
16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՑՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
26
JEUDI
26 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.244 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 58e ANNÉE — No 15.244

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՃԷՄԱՅԷԼԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ

———×———

Սեպտեմբեր 23-ին է, որ Լիբանանի նորընտիր նախագահը՝ Պէշիր Ճեմայէլ կանցնի իր պաշտօնին գլուխը: Եթէ արեւելեան - Պէյրութ կը շարունակէ ցնծութեան ժամեր ապրիլ, նոյնը չէ պարագան, քաղաքին արեւմտեան մասը, ուր բարկութիւնը չէ մարած: Լիբանանի «Ազգային Ճակատը», բաղկացած գըլխաւորաբար սիւննիներէ եւ ձախակողմեան կուսակցութիւններէ, բացասական դիրք բռնած է վճռականօրէն: Սայէպ Սալամ, Վալիտ Ճումպլաթ եւ ուրիշներ կը դատապարտեն նման ընտրութիւն մը եւ կը պնդեն որ «կազմակերպուած ուժ մը բիրտ ուժի միջոցաւ ազգ. ուխտի անհաւասարակշռութիւն մը մէջտեղ կը բերէ երկրին պարտադրելու համար վարչակարգ մը, որու հաստատուն ախտանշաններն են կուսակցական մոլեռանդութիւն մը, մենատիրութիւնը եւ ֆաշիզմը»: Այս կարծիքը հիմնուած է, անշուշտ Պէշիր Ճեմայէլի անցեալին - անմիջական անցեալին - վրայ: Կը մնայ իրեն այնպիսի ապագայ մը կերտել, որ հերքել տայ այդ ամբողջը: Տրամադրութիւնները այդպէս կը թուին, բայց քաղաքական ղեկավարներու մօտ, խոստումներն ու բարեկամեցողութիւնները երբեք չեն պակսիր, սկիզբը, հարցը անոնց կարենալ տէր մնալն է՝ վերջը:

Իր ընտրութենէն առաջ բազմապատկած էր ազգ. միասնականութեան կոչերը, ու շարունակեց: Իր ճառին մէջ, ըսաւ թէ հարկ է հաշտուածական կաղապարէն անդին անցնիլ ու չեշտեց.- «Ձեռք կ'երկարեմ իւրաքանչիւր անկեղծ Լիբանանցիի, իւրաքանչիւր անկեղծ Արաբի, ամէն մարդու եւ պետական իւրաքանչիւր անկեղծ մարդու: Ցանկանալով կ'ըլլամ չգործել երբեւ կուսակցութեան կամ հաշտուածի մարդ, տէր պիտի մնամ բոլոր խոստումներուն, զորս տուած եմ, մանաւանդ՝ երաշխաւորել բոլոր Լիբանանցիներու ազատութիւնն ու ապահովութիւնը Լիբանանի 10.452 քառ. քմ.ին վրայ: Գործս դժուար պիտի ըլլայ, բայց կը մաղթեմ՝ շուտով կարենալ ըսել, որ այս պատերազմը վերջացած է»:

«Մոնտ» որ Երեքշաբթի իրիկուն կ'անդրադառնար այս ընտրութեան, առաջին էջի իր քրոնիկին մէջ, գիտել կու տայ թէ սուրիական քրիստոնեայ Սարգիս (Նախկին նախագահը) «եթէ կարելի է ըսել, առաւելութիւն մը ունէր Ճեմայէլի վրայ, այն որ քաղաքականօրէն գոյութիւն չունէր եւ տասը փոխարէն ալ, ի վերջոյ ընդունուած էր լիբանանեան յարանուանական խճանկարին կողմէ...: Ճեմայէլի հետ հարցն այն է որ գոյութիւն ունի»: «Մոնտ» սակայն յոյս ունի, որ Ճեմայէլ կարենայ լքել իր կուսակցութեան շահերը երկրին շահերուն հետ: Այդ յոյսը կուգայ անկէ, որ Ճեմայէլ մերժած է տեղի տալ Իսրայէլեան ճնշումներուն եւ իր քաթայէպները նետել Պէյրութի «մաքրագործման» կռւին մէջ:

Չորեքշաբթի օր, «Մաթէն» կը ներկայացնէր «Նախագահին մարդը» յանձին Քարիմ Բագրատունիի, որ քաթայէպներու քաղաքական խակակն ռազմավարը կը նկատուի: Անձնապէս, ձեռք առած էր ընտրապայքարի սպայակոյտը, գլխաւորաբար մէկ առ մէկ համոզելու համար 62 երեսփոխան, որ ներկայ ըլլան ընտրութեան նիստին: «Նոյն վարպետութեամբ, կը գրէ թերթին թղթակիցը, գիտէ օգտագործել խօսքն ու չէքի տետրակը: Պաշտօնապէս քաթայէպներու քաղաքական Բիւրոյի անդամ, շարքերը մըտած է շատ երիտասարդ, ապա ասպարէզը կերտած է, կուսակցութեան ամէնէն ազդեցիկ ղեկավարներէն՝ Ժոզեֆ Զաուրի, իրեն պէս ծագումով հայ, շուքին ներքեւ: Բագրատունի միշտ անկախ անձնաւորութեան տպաւորութիւն թողուցած է: Միակն է քաթայէպներուն, որ ամբողջ պատերազմի ընթացքին, կապը պահած է «միւս կողմի մարդոց հետ»: Ինք է, գլխաւորաբար, որ շփման մէջ մնացած է Սուրիոյ հետ, այս վերջնոյն ամրակոծութեանց (Էշրէֆիէ, Զահլէ) սեւ օրերուն: Անձնական բարեկամ է Արտաքին նախարարին: Նախագահական ընտրութենէն քանի մը օր առաջ, գլխաւորած է լիբանանեան Ճակատի պատուիրակութիւն մը Սուրիա, եւ չի կարծուիր թէ ձեռնունայն եկած ըլլայ, ինչպէս հըրապարակային եւլոյթները կ'ուզեն հաւատացնել տալ: Զինքը կը մեղադրեն, կ'ըսէ միշտ Քրավէց, եւ ոչ միայն իր թշնամիները, որպէս պատեհապաշտ մը, բայց ոչինչ զինքը կրնայ վիրաւորել կամ մըթագնել իր չէն բնաւորութիւնը:

×

Հալիֆ ծրագրին մէջ, փոփոխութիւն մը մտաւ Չորեքշաբթի օր: Փոխադարձ համաձայնութեամբ Պաղեստինցիներու այն խումբերը, որ ցամաքէն Սուրիա պիտի երթային, ծովէն պիտի երթան, ճամբու ընթացքին, որեւէ բախումի առաջքն առնելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պարտադրանքի տակ առաւ ամերիկեան ընկերութեան մը ֆրանսական մասնաճիւղը՝ Տրէսէր - Ֆրանս, որպէսզի հայթայթէ սիպերիական կազատարի խոստացուած երեք քոմփրէսէօրները, հակառակ ամերիկեան ամպարկոյին: Իրաւական հարց մը ծագած է այս առթիւ, Միացեալ - Նահանգներու եւ Ֆրանսայի միջեւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Օգոստոս 23-ին, «Միլլիյէթ»ի տուած մէկ հարցազրոյցին ընթացքին, յայտնած է թէ ԱՍԱԼԱ-ի թոյլ պէտք չէ տրուի որ այլեւս գործէ Պէյրութի մէջ, ու աւելցուցած.- «Եթէ ձեր ըսածին պէս, Ասալայի կեդրոնը Կիպրոսի յունական մասը փոխադրուի, սակայն Կիպրոսի յունական կառավարութեան համար մեծ «սխալ մը կ'ըլլայ»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 24-ի հանդիպումներու արդիւնքներն են.-

Շախտեոր - Արարատ	3 - 1
Նեֆթչի - Պախտակոր	4 - 2
Տորպեդո - Կայրաթ	2 - 0
Կուբան - Դինամո (Թ)	0 - 2
Դնեպր - Սպարտակ (Մ)	0 - 0
Մետալիստ - Դինամո (Մ)	2 - 1

Այս մրցումներէն ետք, Արարատ ընդհ. դասաւորման մէջ 3-րդ տեղը կը գրաւէ, բայց կը կարծուի որ բոլոր կարելիութիւններն ունի բարելաւելու իր դիրքը:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

———×———

Ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթի Օգոստոս 23-ի թիւին մէջ, յօդուած մը լոյս տեսած է, Հայերու ցեղասպանութեան մասին: Գրութեան առիթ տուած է Անգարայի էսէնպողայի օդակայանին ահաբեկչական արարքը, Օգոստոս 7-ին:

Յօդուածագիրը մթնոլորտ մը կը ստեղծէ, սկիզբէն, երբ կը յիշէ արարքին հեղինակ երկու հայ երիտասարդներէն վերապրողին երկու արտայայտութիւնները (որոնց աղբիւրը՝ թրքական է): Երբ զոհերու թիւը իմացած կ'ըլլայ - 9 մեռեալ, 72 վիրաւոր - բարկացած ըսած կ'ըլլայ.- «Բաւական չէ»: Նաեւ «Մեզմէ աւելի քան միլիոն մը մեռաւ, ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ ձեզմէ 25 հոգի մեռնի»:

Յօդուածը կը ներկայացնէ ԱՍԱԼԱ-ն, կուտայ ցանկը ահաբեկչական արարքներուն, բայց շահեկան մասն այն է, որ այդ առթիւ, կը պատմէ 1915-ի դէպքերը եւ կը գործածէ ցեղասպանութիւն եւ ողջակիզում բառերը (ժենոսիտ - օլօքոսթ): Կ'անդրադառնայ Թալաթի հեռագրին, կը բերէ զանազան վկայութիւններ (Մորկընթաու), ակնարկելով նաեւ Սփիւռքի պարզած պատկերին, անկախ Հայաստանի ստեղծման, ապա՝ խորհրդայնացման:

×

Զուիցերական հեռատեսիլի ռատիօ - թէվէ շաբաթաթերթին թիւ 33-ի (Օգոստոս 19) մէջ, թերթին թղթակիցը՝ Ժան - Լուի Քոնն կը նկարագրէ Հայաստան կատարած իր այցելութիւնը:

Համակրանքով կ'արտայայտուի Հայաստանի մասին, յուզումի, բաց սրտով հող մը: Կ'անդրադառնայ Հայութեան ներկայ, ցրուած, պատկերին, պատմական հակիրճ ակնարկ մը նետելով, ոգեկոչելով ջարդերը թէ 1896-ին եւ թէ 1915-ին, մէջբերելով Թալաթի ծանօթ հեռագիրը, յիշելով անկախութիւնն ու խորհրդայնացումը, վերադառնալու համար իր բուն այցելութեան, լաւագոյնս նկարագրելով այսօրուան Հայաստանը: Յօդուածը կը զարդարեն սեւ - ճերմակ եւ գունաւոր նկարներ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 13/23)

Հայաստանի հիւսիս - արեւմուտքը հընագէտները յայտնաբերած են գետնին մէջ փորուած երեք մեծ խորութիւն ունեցող հնադարեան հսկայական դամբարաններ: Ծածկուած վիթխարի քարասալերով ու հողով: Հոն առաջին անգամ գտնուած են սպիտակ անյայտ մետաղէ պատրաստուած նախշազարդ առարկաներ: Հնագէտները կմախքի մը դաստակէն հանած են երկաթէ ապարանջան մը: Ապարանջանը կը վկայէ երկաթէ այն դարաշըրջանին մասին, երբ այդ մետաղը պղինձէն ու ոսկիէն աւելի գնահատուած էր: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն, նմանապէս, տնային կահ - կարասին, զէնքի նմոյշները, ձիու լծասարքը, աշխատանքի գործիքները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻԼԵՐԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

———×———

Օգոստոս 24-ի թիւին մէջ Իլէրի կը շարունակէ մեր (իր) պատմութիւնը եւ այս գլուխը կը խորագրէ «Ամերիկացիներն անգամ զինած էին Հայերը»: Ու կը պատմէ.- «Այդ օրերուն 400 միլիոն բնակչութիւն ունեցող Հնդկաստանը բառին իսկական առումով Անգլիացիներու կթան կովն էր: Ուրեմն այս կացութենէն յաւիտենապէս օգտուելու համար Անգլիացիները ամէն միջոցի կը դիմէին Հնդկաստանի պահպանումին համար: Թէեւ աշխարհի ամէնէն զօրաւոր նաւատորմը անգլիականն էր, սակայն իրենք առով չէին գոհանար եւ ցամաքէն ալ կ'ուզէին Հնդկաստանի ապահովութիւնը ամրապնդել: Արդ, Անգլիայէն Հնդկաստան գացող ցամաքային ճամբուն ողնայարը Կովկասն էր: Ուրեմն պէտք էր հոս իրենց իշխանութեան ենթակայ հայկական Պետութիւն մը կազմել, ու չթողուլ որ Հայեր՝ Ռուսներու ձեռքն իյնան»:

Անգլիացիներուն, Հայերու տէր դառնալու պատճառը այս է: Այսինքն Հընդկաստանը ձեռքերնին պահել: Արդարեւ Հնդկաստան իրենց ձեռքէն ելլելէ ետք, հայ դատը ձգած են եւ անգլիական կայսրութեան տեղն անցնող Ամերիկացիները Հայերու պաշտպանը եղած են եւ ինչպէս պիտի տեսնենք մեր յառաջիկայ գըրութիւններուն մէջ, Մերսինի առջեւ բերած իրենց նաւերով հայ քոմիթաճիներու զէնք ու ռազմանիւթ բաշխած են: Աւելի ետքն ալ, երբ Առաջին Աշխարհամարտը վերջացաւ Սեւրի դաշնագրին մէջ, այդ օրերու Միացեալ - Նահանգներու նախագահը Ուիլսըն յօդուած մը դնել տուաւ, ըստ որուն մեր արեւելեան նահանգներուն վրայ ազատ Հայաստան մը պիտի հիմնուէր:

Իլէրի կը խոստանայ նաեւ յաջորդ յօդուածներուն մէջ ներկայացնել Ֆրանսացիներու բերած պաշտպանութիւնը Հայերուն, երբ անոնց ֆրանսական համազգեստ հագցնել տալով, կը ղրկեն Ուրֆա, Մարտին, Մարաշ, Այնթապ եւ Ատանա, յարձակելու համար՝ Թուրքերուն վրայ: Եւ մինչ Հայերը, բոլորէն գրգռուած կը զինուէին, Թուրքերը, միշտ ըստ Իլէրիի, նուազագոյն չափով չէին սահմանափակեր Հայերու ազատութիւնը: Բայց այն Հայերը, որոնք բարձր պաշտօններու հասած էին Թուրք պետական մեքենայի մէջ, երբեք չեն դաւաճանած: Անկէ զատ ալ բազմաթիւ Հայեր լայն ծառայութիններ բերած են թրքական երաժշտութեան, թատրոնին, քաղաքակրթութեան, նոյնիսկ՝ լեզուին:

Հայերու մեծ մասը իրենց ծնած հողը իրենց հայրենիքը նկատած են, ու Թուրքերն ալ՝ եղբայրներ, բայց եղած են Հայեր, թէեւ փոքրաթիւ, որ առանց որեւէ պատճառի Թուրքին թշնամի դարձած են: Արդէն Ռուսերու եւ Անգլիացիներու տուած զէնքերն ալ արեւելեան եւ հարաւային Անատոլուի եկեղեցիները եւ դպրոցները լեցուցած էին, մինչ Թուրքերը «աններելի անհոգութեամբ մը» այս բոլորին աչք գոցած են: Ու երթալով Հայերը թշնամացած են եւ առաջուան պէս Պայրամին կամ տօնական օրերուն, սիրալիր կերպով չեն շնորհաւորած Թուրքերը եւ ցարդ սիրով տուած իրենց նըւէրներն ալ, դադած են:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

(Բ. եւ վերջ)

Հայաստանի պատմական յուշարձան - ներու պահպանութեան եւ վերահաստատ- ման նպաստող գործօններէն է ճարտա - րապետական առանձին կոթողներու կող - քին թանգարաններու ստեղծումը. անոնց մէջ կը կեդրոնացուին տուեալ պատմա - կան յուշարձանին վերաբերող թանկա - գին ցուցանմոյշներու նիւթերը : Այսպէս Շէնգաւիթ, Զուարթնոց եւ Կարմիր բը - լուր հիմնուած թանգարանները կ'օգնեն յստակ պատկերացում ունենալու այդ ճարտարապետական յուշարձաններու մա- սին : Մօտ ատենէն կը վերջանայ Էրեբու- նիի եւ Մեծամօրի թանգարաններու շէն - քերու վերակառուցումը եւ անոնց մէջ կը կազմակերպուին արդի պահանջներու հա- մապատասխան նոր ցուցադրութիւն - ներ :

Մեր հին մայրաքաղաքներէն Արտա - շատի եւ Դուինի մէջ պարբերաբար կա - տարուող պեղումները ի յայտ կը բերեն հին Հայաստանի ընկերային - տնտեսա - կան, քաղաքական եւ մշակութային կեանքի վրայ նոր լոյս սփռող բազմա - թիւ նիւթական արժէքներ : Համամիու - թենական նշանակութիւն ունեցող այդ պատմական յուշարձաններն այսօր ամ - բողջական ու համակողմանի ներկայա - ցնելու նպատակով Հայաստանի կա - ռավարութիւնը որոշած է Արտաշատ եւ Դուին քաղաքներու մէջ ստեղծել թան - գարաններ : Նման թանգարաններ կը ստեղծուին նաեւ Սեւանայ թերակղզիի եւ Դիլիջանի վերանորոգուած ժողովըր - դական տուներու մէջ (Հաղարծին եւ Գօ- շավանք մասնաճիւղեր) : Ի դէպ, ծրագըր- ուած է Գօշավանքը դարձնել Հայ իրաւա- կան մտքի պատմութեան թանգարան, ուր լայնօրէն կը ներկայացուին Մխիթար Գօշ եւ այլ երախտաւորներ : Արդէն իսկ կազմուած է թանգարանի ցուցադրու - թեան գիտական յատակագիծ - ծրագիրը, որ արժանացած է մասնագէտներու հա - ւանութեան :

Վերջին տարիներուն մեծ աշխատանք տարած է նաեւ պատմական յուշարձան - ներու պահպանման հայկական ընկերու - թիւնը, որ Հայաստանի մէջ ունի 2137 կազմակերպութիւն՝ շուրջ 350 հազար անհատ եւ 3880 խմբային (իրաւական) անդամներով : Ընկերութեան միջոցներով վերահաստատուած են Ալագայի (Եղէգնա- ձորի շրջան), Դաշտադէմի եւ Քրիստափոր վանքի (Թալինի շրջան), Ամբերդի (Աշտա- րակի շրջան) եւ այլ յուշարձաններ :1981ին սկսած են նաեւ Վահանավանքի եւ Կա - պուտանի կրկնայարկ, Ծովիզի Ս. Աստ - ուածածին, Սանահինի Հոգեվանք, Մուավեանի Ս. Աստուածածին Եկեղեցի - ներու վերահաստատման աշխատանք - ները :

Ահաւասիկ քանի մը թիւեր, որոնք կը վկայեն յուշարձաններու վերահաստատ - ման ու պահպանման գործի նկատմամբ ցուցաբերուող հոգատար վերաբերումին մասին. մինչ 1970 - 1978 թուականներուն յուշարձաններու վերանորոգման ու վե - րահաստատման համար տրամադրուած է 7 միլիոն 500 հազար ռուբլի, 1979 - 1981 թուականներուն այդ նպատակին համար յատկացուած է 8 միլիոն 795 հազար ռուբ- լի, իսկ միայն 1982-ին յատկացուած է 5 միլիոն 245 հազար ռուբլի :

Հայաստանի համայնավար կուսակցու- թեան կեդրոնական կոմիտէն եւ Նախա - րարաց Խորհուրդը 1981 Յունիս 23-ին դարձեալ անդրադարձան պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպա - նութեան ու օգտագործման մասին Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի սահմանադ - րութիւններու գործադրութեան եւ տուին համապատասխան որոշում : Նշելով ձեռք ձգուած յաջողութիւնները, Հայաստանի ղեկավար մարմինները քաղաքապետա - րաններու, գերատեսչութիւններու եւ հիմնարկ - ձեռնարկութիւններու ուշադ- րութիւնը դարձեալ հրաւիրեցին տակա - ւին գոյութիւն ունեցող թերութիւններու եւ չլուծուած հարցերու վրայ : Այսպէս, օրինակ, Հայաստանի Սահմանադրութեան 10-րդ յօդուածին համաձայն ժողովըր - դական երեսփոխաններու քաղաքային, շրջանային, գիւղական եւ աւանային խորհուրդներու գործադիր կոմիտէները պարտաւոր են ապահովել իրենց խոր - հուրդի վարչական տարածութեան մէջ գտնուող պատմութեան եւ մշակոյթի յու- շարձաններու հաշուումը, վերահաստա - տումը, պահպանութիւնն ու օգտագոր - ծումը՝ այդ գործին մասնակից դարձնե- լով հասարակութեան լայն խաւերը, յատկապէս յուշարձաններու նկատմամբ ղեկավարութիւն ստանձնած հիմնարկ - ձեռնարկութիւնները :

Սակայն անհրաժեշտ է նշել, որ Արտա- շատի, Մեղրիի, Արովեանի, Էջմիածնի, Կալինինոյի, Շամշադինի եւ կարգ մը այլ շրջաններու թաղապետութիւններ տակա- ւին անբաւարար կը կատարեն իրենց այդ պարտականութիւնները : Առանձին յու - շարձաններու փճացման, քանդումի դէպ- քեր պատահած են Նոյեմբերեանի, Էջ - միածնի, Հոկտեմբերեանի, Թալինի եւ այլ շրջաններու մէջ, ուր պատմա - մշա- կութային յուշարձաններու պահպանման նկատմամբ տակաւին անհրաժեշտ հոգա- տարութիւն չկայ :

Քիչ են դէպքեր, երբ շինարարական, ճամբու եւ այլ տեսակի աշխատանքներու նախագիծերը պատմութեան եւ մշակոյ - թի յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման վարչութեան հետ նա- խապէս չհամաձայնեցնելու հետեւանքով անխնայ կերպով կ'աւերուին զանազան դարաշրջաններու կառուցուած պատմա - գիտական մեծ արժէք ունեցող կոթող - ներ : Հայաստանի տարածութեան մէջ տակաւին կան կարգ մը կարեւոր յուշար- ձաններ, որոնց ներկայ վիճակը կը պար- տադրէ շուտ անդրադառնալ անոնց վե - րահաստատման ու պահպանութեան : Հակառակ պարագային այդ յուշարձան - ներու յետագայ գոյութիւնը կը դրուի հարցականի տակ : Անոնցմէ են, օրինակ, Ցախաց քարի, Հերմոնայ վանքի, Նորա- վանքի յուշարձաններու խումբերը Եղէգ- նաձորի շրջանը, Որոտնավանքը՝ Սիսիա- նի, Արզականի վանքը՝ Հրազդանի, Նոր Վարագավանքը՝ եւ Խորանաշատը՝ Շամ- շադինի, Դեղձուտի ու Առաքելոց վան - քերն Իջեւանի շրջանները :

Հայաստանի համայնավար կուսակցու- թեան կեդրոնական կոմիտէի եւ Նախա - րարաց Խորհուրդի որոշումը կը պահան- ջէ, որ պատմութեան եւ մշակոյթի յու - շարձաններու պահպանութեան եւ օգտա- գործման վարչութիւնը անհրաժեշտ մի - ջոցներու դիմէ՝ սկսելու համար վերո - յիշեալ յուշարձաններու վերահաստատ - ման աշխատանքները : Իսկ ժողովրդական երեսփոխաններու քաղաքային եւ շրջա - նային խորհուրդներու գործադիր կոմի - տէներու առաջնակարգ մտահոգութիւնը կը համարուի 1982-ի ընթացքին կազմել բոլոր պատմական յուշարձաններու պահ- պանման նկատմամբ պատասխանատւու- թիւն ստանձնած կազմակերպութիւննե - րու ցանկերը, հաստատել այդ գործին աջակցող եւ վերահսկող յանձնախումբե - րու կազմերը : Յուշարձաններու պահ - պանման ու օգտագործման հետ նոյն ա- տեն, պայմանագրի սգրունքով, 1982 - 1990 թուականներու ընթացքին անոնք պիտի ապահովեն տեղական նշանակու - թիւն ունեցող մշակոյթի յուշարձաններու պահպանման, կառուցապատման, կար - գաւորման գօտիներու եւ պահպանուող բնական հողամասի գօտիներու սահման- ները որոշող նախագիծի փաստաթուղթե- րու պատրաստութիւնը եւ, Հայաստանի Պետական Շինարարութեան Կոմիտէի հետ համաձայնելէ ետք, համապատասխան փոփոխութիւններ պիտի կատարեն գըլ - խաւոր յատակագիծերու եւ բնակավայ - րերու յատակագծման - կառուցապատ - ման ու վերակառուցման նախագիծե - րուն մէջ :

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանման ու օգտա - գործման վարչութեան մտահոգութեան առարկան է մինչեւ 1990 վերջնապէս ճըշ- դել Հայաստանի տարածութեան մէջ գտնուող հանրապետական եւ միութե - նական նշանակութիւն ունեցող յուշար - ձաններու ամբողջական ցանկը եւ առա - ջարկել կառավարութեան՝ մշակոյթի եւ պատմութեան բոլոր յուշարձաններու պահպանութեան, կառուցապատման գօ - տիներու եւ պահպանուող բնական հողա- մասի շրջանները սահմանող նախա - գիծի փաստաթուղթերու պատրաստու - թեան ձեռնարկել :

ԿԱՅԾԱԿ ՃԱՌԱՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անուն մը որ արձանագրուած է Մար - սէյլի շրջանի դաշնակցական տարեգրու - թեանց մէջ, նախապատերազմեան շըր - ջանին : Անուն մը որ այսօրուան սերուն- դը կ'անգիտանայ եւ ճիգ անգամ չըներ հետաքրքրուելու, գիտնալու, մտածում մը ունենալու անոնց, որոնք գաղութի մը կազմութեան զինուորները եղան, գաղա- փարական երիտասարդութեան մը, կու - սակցութեան մը կոբիզները խարսխողները եղան : Հակառակ որ մենք եւս այդ շըր- ջանը չճանչցանք, Կայծակ Ճառայեան - ներու հետ ժողովական չեղանք, սակայն պարտք կը զգանք քանի մը տողերով ար- դար հատուցում մը ընծայել իրենց վաս- տակին :

Կայծակ Ճառայեան ծնած էր Բգի 1905-ին : Տասը տարեկանին ընտանիքին հետ, հայր, մայր, քոյր եւ եղբայր, ե- լաւ աքսորի : Իր գաղթութեան անցաւ Բա- լուէն, Տիգրանակերտէն, Մերտինէն մին- չեւ Ռաս - Իւլ - Այն, այտինքն անապատ. Անկէ Հալէպ, Համա, Հոմս : Տարագրու - թեան ճամբուն վրայ կորսնցուց հայր, մայր եւ քոյրը : Որպէս միակ պաշտ - պան ունեցաւ իր երէց եղբայրը, Գառ - նիկ եւ որուն յուշերէն լոյս տեսած «Յա- ռաջ»ի 1977-ի Ապրիլ 22-ի թիւին մէջ, կ'առնենք այս մանրամասնութիւնները : Պէտեւիններու մէջ բաւական մնալէ յե - տոյ, կ'անցնի Դամասկոս : 1917-ին Տէօրթ - Եօլ եւ 1919-ին Պոլիս : Քեմալական չար- ժումի սկիզբը, 1923-ին, Կայծակ Ճառայ- եան, իր եղբօր հետ, կը լքէ Թուրքիան ու վերջնականապէս կը հաստատուի Ֆրանսա, Մարսէյլ :

1925-էն մինչեւ 1939, Կայծակ Ճառայ- եան եղաւ Մարսէյլի նորահաստատ գա - ղութի վաւերուն տարրերէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տիրական դէմքերէն :

Խումբ մը երիտասարդներ, որոնց մէջ Կայծակ Ճառայեան, 1925-ին կը կազմեն «Պատանեկան Միութիւն» անունով շար - ժում մը, չէգոք : Այդ օրերուն Աւետիս

Մեր ժողովուրդը իսկապէս կը հպար- տանայ իր նախնիներու ստեղծած պատ - մա - մշակութային արժէքներով եւ խոր յարգանք կը ցուցաբերեն այն մարդոց ազնիւ ու գնահատելի աշխատանքի հան- դէպ, որոնք նոր շունչ ու կեանք կը պար- գեւեն պատմութեան եւ մշակոյթի յու - շարձաններուն :

Ասիկա ճշմարիտ հայրենասիրութեան ամէնէն գեղեցիկ արտայայտութիւններէն է, որ պատիւ կը բերէ այդ գործին իւրա- քանչիւր մասնակցողի եւ կը գնահատուի բոլորին կողմէ :

ՌՈԲԵՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Հեռախօսի զանգը երբ չորրորդ անգամ հնչեց, Մարգարիտը վերմակը դէն հը - րեց, աջ ձեռքով ընկալուչը ականջին տա- րաւ ու ակներեւ դժկամութեամբ ա- սաց.

- Ո՞վ է :

Հեռախօսալարի միւս ծայրից լսուեց Սիւզիի ճենապակեայ ձայնը :

- Տակաւին կը քնանա՞ս : Ժամը տասն է : Եթէ զնալիք տեղ չունիս, կէս ժամէն քեզի կուգամ, կարեւոր ըսելիք ունիմ :

Այդ պահին Լաքին ցատկեց անկողնու վրայ, թաթերը բարձրացրեց, սուր, ըը- սարթ հաչոցներ արձակեց : Մարգարիտը այլեւս անկողնում նստած՝ ձախ ձեռքով տաւ շնիկի գլուխը, վիզը շոյեց :

- Օքէյ, Սիւզի, - ասաց Մարգարիտը, ընկալուչը դրաւ, բերանը լայն բացեց, երկար յօրանջեց, տատանուեց, ակնատի քառակուսի ժամացոյցին նայեց ու դան - դաղ չարժումով ոտքի կանգնեց : Բե - րանը լեղի էր : Թթուած ծխախոտի համը կպչել էր քիմքին : Արգահատանք զգաց իր նկատմամբ : Աշխատեց դիմացի հա - յելուն չնայել, սակայն նայեց : Գիտէր ինքն է : Սակայն միշտ ներկայ էր միւս Մարգարիտը, որն աւելի ակնբախ էր դարձնում տխուր ներկան : Լայն ղեղնա- ւուն գիշերանոցի մէջ ցորենի պարկի էր նմանում նրա մարմինը : Ուսերը թեք - ուել էին կրծքի վրայ, կրծքերը կախուել փորի վրայ, իսկ փորը չերտ առ չերտ նստել էր հաստ ազդրերի վրայ : Ջնջեց աչքերի տակ գոյացած մոխրագոյն պար- կիկները : «Երիկամներս նորէն սկսեր են» : Նա փորձեց ճակատից հեռացնել սրճա - գոյն կարճ խոպոպները, որոնք խառնի - խուռն սապրակէտների պէս քունքերից իջել էին մինչեւ ծնօտը : Քիթը աւելի խո- չորցած թուաց նրան : Բերանի վրայ խոս- տում չկար, եթէ մի բան կար, մերժումն էր՝ վարի շուրթը հասնելով կլանելով վերի շուրթը : Եթէ այդտսկրները ցցուն չլինէին, ապա մսերը կարող էին լճանալ երեսի վրայ՝ քառանկիւն կազմելով բե - րանի շուրջ : Նա մատներով վար քաշեց պարանոցը եւ վայրկեանապէս յղկացան գիմագծերը՝ վերադառնելով իրենց նախ - կին դաշնը : «Ինչո՞ւ գիս հանգիստ չեն ձգեր» : Քրոջ այցելութիւնը դժգոհու - թիւն պատճառեց նրան : Անմիջապէս ի- րեն զգաց ճօճանակի վարի մասում, քոյ- րը վերում ամպերում ճախրելիս : Բնազ- դարար ձեռքերը տարաւ կողերին, սեղ - մեց իրանը, կուրծքը վեր ցցուեց, մա - սամբ չքացան փորի ծալքերը, շտկուեցին ուսերը : Նա հայելու մէջ ուզեց տեսնել նախկին Մարգարիտին՝ բարեկազմ, մի քիչ մսեղ, բարձրալանջ, ու, ինչո՞ւ չէ, նոյնիսկ դրաւիչ, երբ Նիւ - Եորքը մի անվերջանալի տօնահանդէս էր, «Լեք - սինդթըն պողոտային վարդը» :

Լաքին սրարշաւ վազում էր ննջարանից հիւրասենեակ՝ աներեւոյթ կատու հետա- պնդելով, ապա կանգ առնում իր տիրու- հու առջեւ, գլուխը թեք, հեւասպառ, իբր թէ ճակատը ապահով է բոլոր թշնամի - ներից : Ի հարկ է, այդ բոլորը դերասա- նութիւն էր, երբ իրականում այդպիսով նա ուզում էր իր ուրախութիւնը յայտ - նել, որ այսօր Շաբաթ է, որ զբօսայգի պիտի գնան ու վայելեն հազարաւոր շնե- րի թողած հոտերը : Եթէ տիրուհին վաղ առաւօտեան չէր արթնանում եւ գործի չէր գնում, ուրեմն Շաբաթ էր կամ Կի - րակի : Աշխարհը իրենն էր : Մարգարիտը կերակրեց շնիկին, լուացուեց եւ սրճի առաջին բաժակի հետ երկու գլանիկ ծը- խեց՝ մեքենաբար աչքի անցկացնելով լը- րագրի գլխաւոր լուրերի վերնագրերը : Ա- պա թողեց լրագիրը եւ երկար պատին նայեց, յետոյ ելաւ, ննջարան գնաց, իր սենեկազգեստը հագաւ վերադարձաւ, Լաքին առաւ գրկեց, գլուխը շոյեց, պա- տուհանից դուրս նայեց, ուր 70-րդ փո - ղոցը նստել էր նոյեմբերեան գորշ առա- ւօտի մէջ : Դիմացի անկելանոցը եռուզե- ռի մէջ էր : Նախորդ գիշերուայ թշուառ- ները գնում, նորերն էին գալիս : Ինք - նաշարժները քիթ - քթի մետաղեայ գօտի էին կազմել փողոցի երկայնքում : Անձրեւը մաղում էր : Մարգարիտը յոգ - նութիւն զգաց մարմնում, յատկապէս ու- սերը : Թեւերը յետ տարաւ, օղակեց վի- զը, ափերով տրորեց ծոծրակը : Ու նո - րից Երկուշաբթի, նորից վարսայարդա - րանոց, ամբողջ օրը ոտքի վրայ, նորից շա - կանացի նոյն շատախօս գլուխները, շա - բաթը հինգ օր, տարին տասներկու ամիս, քան տարի շարունակ, ուսերը իրեն չէին պատկանում, մարմնի ամէն մի ոս - կորը անքում էր յոգնութիւնից :

(Շար. 1)

Աճառեան գտնուելով Մարսէյլ, բանաւորութեան մը համար, այդ շարժումը կը վերածէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան, առաջինը Ֆրանսայի մէջ, երեսուն անդամներով, որոնց մէջ նաեւ Գառնիկ Անտիկեան (այժմ Քանատա), Միհրան Ղազարեան եւ ապա Տիգրան Թաղոյեան։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան վարչութեան անդամ կ'ըլլայ Կայծակ Ճառայեան մինչեւ 1939-ը։ Այդ թուականին եւ պատերազմի հետեւանքով Միութիւնը գործելէ կը դադրի եւ 1945ին Շաւարշ Միսաքեան, որպէս շարունակութիւնը այս շարժումին, կը հիմնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նոր սերունդը։

Պատանեկան Միութիւնը տասնեւհինգ տարուան ընթացքին կը տանի հանրային կարեւոր գործունէութիւն եւ Կայծակ Ճառայեան ամէն տեղ է։ Դասախօսութիւններ եւ վիճաբանական ժողովներ ալ Հինդշարթի, ուր տը լա Րէփիւպլիքի թիւ 63 սրճարանի վերնայարկը։ Եղած է Մարտիրոս Պժեանի, Գառնիկ Անտիկեանի, Տիգրան Թաղոյեանի, Սիմոն Աւստոյեանի, Մելքոն Աստուրեանի եւ ուրիշներու հետ «Գոյամարտ Օրացոյց»ի հիմնադիրներէն 1929-ին եւ կարեւոր գործակատարներէն։ Կայծակ Ճառայեանի անունը նաեւ կապուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան Գրադարանի (ապա Աճառեան Գրադարան) հետ։ Ինքը երկար տարիներով զբաղողը, ուր տը լա Րէփիւպլիք թիւ 63-էն, Շահրիկեան սըքուէր ուր տը լ'Էքլիզ եւ յետոյ Պօմոն, պատերազմի շրջանին ընկ. Ղազար Տէր-Ավետիսեանի բնակարանը Գերմանացիներէն եւ ապա ապստամբումի օրերուն համայնավարներէն փրկելու համար, բազմահազար հատորները։

Նկարագրով խանդավառ, բուռն իր արտայայտութիւններուն մէջ, անկեղծ եւ անշահախնդիր Կայծակ Ճառայեան եղաւ նուիրեալ դաշնակցական մը։ 1927-ին մտաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը «Քրիս խումբին մէջ - (Քրիս Եըլորդի ժահափորձի մասնակցողներէն մին է որ ապա մեռաւ Փարիզ, այդ թուականներուն)։ Ապա, եղաւ անդամ եւ վարչական Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քրիստափոր Ենթակոմիտէի եւ անդամ Մարսէյլի Շըրջանային Կոմիտէի։ Կայծակ Ճառայեան համաշխարհային պատերազմին գնաց զինուոր եւ վերադարձաւ տկարացած։ Հիւանդութեան պատճառաւ հանրային կեանքէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն քաշուեցաւ 1946 - 47 թուականներուն, սակայն մինչեւ իր մահը մնաց ոգով, մտքով, գաղափարով Դաշնակցական եւ իր «Դաշնակցականութիւն»ը աւանդեց իր եղբօրորդիներուն՝ Օննիկ եւ Վահրամի ընդմէջէն՝ որոնք հաւատարիմ կերպով կը պահեն Ճառայեան ընտանիքի դաշնակցական աւանդը եւ կը շարունակեն նոյն հաւատքով, նուիրումով եւ գիտակցութեամբ։

Կայծակ Ճառայեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Օգոստոս 9-ին։

Յարգանք իր յիշատակին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԶՕՐԱՑՆԵԼ ՕԴՈՒԺԸ

Աթէնք կը մտադրէ զօրացնել իր զինուորական օդուժը, այլ երկիրներէ գնելով 100 նոր օդանաւեր, բոլորն ալ գեր-արդիական։

Այս ուղղութեամբ արդէն իսկ կ'ուսումնասիրէ զանազան օդանաւերու առանձնայատկութիւնները, ինչպէս նաեւ անոնց գնումին պայմանները։

Անոնց շարքին մաս կը կազմեն ամերիկեան Էֆ - 16 Պէ եւ Էֆ - 18 Ա. ինքնաթիռ հալածիչներ, ֆրանսական Միրաժ - 2000 օդանաւեր եւ Թորնատոներ, որոնց արտադրութիւնը կ'ապահովէ Արեւմտ. - Գերման - Անգլիական - Իտալական միացեալ ընկերութիւնը։

Նախապէս կը տիրէր այն համոզումը, թէ քաղաքական նկատումներով, վարչապետ Անտրէաս Փափանտրէուի ընկերվարական կառավարութիւնը, նախընտրութեանց ճամբով, իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէր բացառաբար Միրաժներուն վրայ։ Այս միտքը կը հիմնաւորուէր վարչապետին այն յայտարարութեամբ, թէ Յունաստան, որուն զէնքերուն եւ զինամթերքին 80 տոկոսը կ'ապահովեն Միացեալ - Նահանգները, կ'ուզէ խուսափիլ ենթակայական դիրքի մէջ գտնուելէ այս վերջինոյն նկատմամբ։ Վարչապետը նկատի կ'առնէր այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ Անգարա - Աթէնք տարակարծութիւններուն եւ հակամարտութիւններուն կապակցութեամբ, Ուաշինկթընի դիրքորոշումը միշտ կը հակի ի նպաստ Թուրքիոյ։

Աթէնքի քաղաքական շրջանակներուն համաձայն, կառավարութիւնը, առանց հիմնովին հրաժարելու իր նախկին տեսակէտէն, մասնագէտներուն կարծիքը նկատի առնելով, այժմ կը ձգտի զէնքերու հայթայթումին հարցին մէջ օգտուիլ ձեռնտու նկատուած բոլոր աղբիւրներէն։

Այս գետնին վրայ ամերիկեան կարգ մը ընկերութիւններուն առաջարկած պայմանները կը թուին նպաստաւոր ըլլալ։ Այսպէս, Էֆ - 16 Պէ եւ Էֆ - 18 Ա. արտադրող Ճէնըրըլ Տայնէմիք եւ Մք Տոնել Տըկլըս կ'առաջարկեն, իրենց օդանաւերու գնումին պարագային, Յունաստանի ապահովել հեռահաղորդակցութեան եւ արեւի ջերմուժի հայթայթումին թեկնոլոժիները։

Միւս կողմէ, Միրաժ - 2000-ի օդանաւերու գնումին հարցը, հակառակ քաղաքական նախապատուութիւններուն, գործնական իմաստով որոշ վերապահութիւն կը ստեղծէ յունական պատկան շրջանակներուն մօտ։ Հարցը օդանաւին ընծայած առաւելութիւններուն մասին չէ, այլ յետ-գնումի սպասարկութեան մակարդակին կը վերաբերի, քանի այս ուղղութեամբ Յոյները անցեալին դժուարութեանց դէմ յանդիման գտնուած են։

Ուրիշ կէտ մըն ալ պատճառ կը դառնայ Յոյներու դժկամակութեանց։ Տասնօ սահմանափակումներ կը դնէ Երրորդ Աշխարհի երկիրներու ծախուած Միրաժներու նորոգութեան հարցին մէջ, յոյն օդանաւային ճարտարարուեստին կողմէ։ Ասիկա կենսական կը նկատուի երկրին օդանաւային ճարտարարուեստին ապագայ զարգացումին համար։

Աթէնք կ'ուզէ, որ գնումի պայմանագրութեան կնքումին պարագային, արտօնութիւն տրուի իրեն նորոգելու Երրորդ Աշխարհի երկիրներու պատկանող Միրաժներ։ Նաեւ ունենալ արտօնութիւն պատրաստելու եւ արտադրելու օդանաւերու մասեր՝ զանոնք այլ երկիրներ ծախելու մտադրութեամբ։

Վերջին պահանջը կը դնէ նաեւ ամերիկեան ընկերութիւններուն։

Աթէնք, ընտրութեանց կապակցութեամբ, իր որոշումը պիտի տայ մինչեւ տարեվերջ։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մոսկուայի մէջ ցուցադրուած է «Այդպիսի սրընթաց կեանք» վաւերագրական ժապաւէնը՝ նուիրուած գերձայնային օդանաւերու մասնագէտ Արտեմ Միկոյեանին (1905 - 1970)։ Հայ գիտնականը, որու անուան սկզբնատառերը (ՄԻԿ) կը կրեն Խորհ. Միութեան զինուորական օդանաւերը, նկատուած է դարուս մեծագոյն ճարտարագէտ - գիտնականներէն մին։ Հայ գիտնականին պրոնզէ կիսանդրին բարձրացած է իր ծննդավայր՝ Սանահին գիւղին մէջ։

×

Հայաստանի գիտութիւններու Ակադեմիայի քիմիական հաստատութեան մէջ կ'ուսումնասիրուին դեղաբոյսեր՝ որոնք կենսաբանական նիւթեր կը պարունակեն։ Այդ դեղաբոյսերու կարգին մասնաւոր ուշադրութեան եւ ուսումնասիրութեան արժանացած է լօշտակը, որուն արմատները, ինչպէս, օժտուած են բուժիչ յատկութիւններով։

×

Անգլիացի գրող Ռոպըրթ Լուիս Ստեւընսընի «Գանձերի կղզին» եւ «Սեւ նետը» վէպերը կազմեցին «Արկածային գրադարան» նոր մատենաշարի առաջին հատորը, որոնք լոյս տեսան Երեւան։ Մատենաշարը պիտի բաղկանայ 20 հատորներէ։ Պիտի ընդգրկէ համաշխարհային գրականութեան լաւագոյն նմոյշներ։ Հայ գրականութիւնը պիտի ներկայացնեն Րաֆֆի, Վախթանգ Անանեան եւ Աշոտ Շայբոն։

×

Երեւանի մէջ բացուած է «Նորք» գըրատունը։ Գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր այս շէնքը բաղկացած է երկու սրահներէ։ Առաջին սրահը կը ծառայէ իբրեւ վաճառանոց, իսկ երկրորդ սրահը յատկացուած է գրողներու հետ ընթերցասէր հասարակութեան հանդիպումներու եւ գրական ցերեկոյթներու։ Բացման օրը տեղի ունեցած է Սաղաթէլ Յարութիւնեանի «Թեւեր» գիրքին վաճառքը։ Գրասէրները, գիրքը գնելէ եւ հեղինակին ստորագրութիւնն ստանալէ ետք, մասնակցած են գրական ցերեկոյթին։

×

Ֆրանսայի Նիս քաղաքի ծանօթ ազգայիններէն Գուրգէն Եազըճեան տասնեակ տարիներու ընթացքին կազմած իր ճոխ գրադարանը 800-է աւելի գիրքեր, հանդէսներու, լրագիրներու, քարտէսներու հաւաքածոներ նուիրեց Հայաստանի Ալ. Մեասնիկեան պետական գրադարանին։ Նուիրուած գրադարանը, մեծ մասով, կը բաղկանայ ֆրանսահայ գեղարուեստական գիրքերէ համաշխարհային, յատկապէս ֆրանսական դասականներու ժողովածուներէ, ինչպէս եւ քաղաքականութեան, բանասիրութեան, արուեստի, փիլիսոփայութեան վերաբերեալ ուշագրաւ հրատարակութիւններէ։

×

Հայ գիտնականները աւարտեցին Քրիստոսէ առաջ երկրորդ հազարամեակէն մնացած գերեզմանատեղիի մը պեղումները՝ Արարատեան դաշտին մէջ։ Հոն գտնուած են զէնքեր, ապարանջաններ, խեցեղէններ։ Յատուկ ուշադրութիւն կը գրաւեն պրոնզէ գօտիները՝ որոնց վրայ փորագրուած են երեւակայական կենդանիներու պատկերներ, ինչպէս նաեւ երկնային լուսատուներու պաշտամունքին հետ կապուած զարդեր։

×

NՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

Ըստ տարբեր ճիւղերու մասնագիտութեան, Հայաստանի մէջ այս տարի լոյս պիտի տեսնեն 12 նոր բառարաններ։ Անոնց մէջ մասնաւորապէս հետաքրքրական են «Նոր բառեր եւ արտայայտութիւններ» գործը, «Պատմական տերմինների բառարանը», Ֆրանսերէն - Հայերէն եւ Անգլերէն - Հայերէն բառարանները։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՔԹ. ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տոքթ. Նայիրեան, ակնոցները տեղաւորեց եւ ուղեց Կիրոսի նամակին մէկ մասը դարձեալ աչքէ անցընել իրեն համար։ Յետոյ, վեր առաւ ակնոցները եւ կրկնեց.

- Վաղը, ուրեմն, «Մնաք բարով» կ'ըսեմ, այն հաւատքով, որ այս անգամ ձեզ այնտեղ՝ Երկրին մէջ կը տեսնեմ։

Շատ աւելի մօտիկ ու ծանր էին ընկերներու դէմքերը երբ ճամբու դրին Տոքթ. Նայիրեանը։ Կը զգային, որ ծանր ու վըտանգաւոր երկունք մը կար։

Երկու օր յետոյ, Տոքթ. Նայիրեան գերմանական հողին վրայ է, երբ կայարանին մէջ փոքրիկ լրագրավաճառ մը օրուան վերջին թերթի խորագիրը կը պոռար.-

«Թուրքիան եւ Պալքանները պատերազմ յայտարարած»։

×

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Հնացած դարերէն ու կարծես լերան քարերու շրջաններէն մնացած կիսանկախ աշիրէթապետներէն մէկն էր Շէյխ Պէտիր։ Աւելի շատ, իր հօրմէն ժառանգած էր Հազրօներու հարստութիւնը, որ կը բաղկանար երեք գիւղերէ, արօտավայրերէ, ճահիճներէ ու կալիներէ։ Ան իր խոշոր տունին հետ նաեւ ժառանգած էր պապենական կալուածները։ Ուղղափառ միւսուլման մըն էր։ Ղուրանն ու շէյխութիւնը սերտած էր Պարսկաստանի մէջ։ Գիտէր չարն ու բարին եւ սակայն երբեմն ալ կռուի կը մտնէր նաեւ այն վաչկատուն ցեղերուն հետ, որոնք վրան կը զարնէին իր արօտատեղիներուն վրայ։

Շէյխ Պէտիր ձիաբոյծ էր ու կը բուծանէր մեծ թիւով արջառներ, որոնց համար ան ունէր մի քանի հայ յաճախորդներ որոնք կուգային Էրզրումէն, Կարսէն։ Ասիկա այնքան հմուտ էր Հին Կտակարանին, որ կը սիրէր իր հայ յաճախորդներուն պատմել Աբրահամի, Սոդոմ Գոմորի ու հրեշտակներուն երեւնալը Սառային։ Հայ վաճառականները այդ ձեւով աւելի մտերիմ կը զգային ինքզինքնին Շէյխ Պէտիրին ու կը վայելէին անոր կտակարանային հիւրասիրութիւնը։ Հարէմի կիներէն մէկը պէտք էր անոնց ոտքերը լուանար եւ առաջնորդէր սենեակ, քրոջ մը բարեմտութիւնով։

Շէյխ Պէտիր ունէր հինգ կիներ, մի քանի աղախիններ, մշակներ, երեք փոքրիկ գիւղի հպատակներ, հովիւներ, կկու ցանող, կալ շինողներ, պատերուն տակ դեղնութիւն առնող հիւանդներ ու ձիաւոր կռուողներ։ Գիւղերն ունէին ցեխէ շինուած տուներ, նոյնպէս ցեխոտ ճամբաներ ու տէրվիշի մը խրխային պէս աղտոտ կիկլի դաշտեր։

Ամառ ժամանակ կար սարալանջի թափշային կանաչութիւնը, իսկ գիւղին մէջ՝ ճահիճի, թրքըփօսերու ու աղբանոցներու հոտը։ Երբեմն ալ միջոցը կը բռնէր սատկած կենդանիի մը հոտը եւ հոտին հետ՝ խոշոր ու փայլուն ճանճեր։ Բաղդատաբար աւելի լաւ էր Շէյխին բնակած գիւղը, ուր կար լերան կողէն հոսող մեծ բէյրիգ մը ջինջ ու զուլալ, որ կը բաժնըւէր թէ՛ գիւղերուն եւ թէ ճահիճներուն։

Շէյխն ունէր հայ վարպետներէ շինուած երեք յարկանի տուն մը, որուն պատուհանի ապակիները բոցերու նման կը վառէին կարծես, ըլլայ արշալոյսին եւ թէ վերջալոյսին, եւ այդ՝ կախարդական էր մուրացիկներու նման նստող երեք փոքրիկ գիւղերուն համար։

Շէյխին տունը ոչ միայն այդ կախարդական ձեւն ունէր, այլ եւ օրհնուած էր կտուրին վրայ արագիլի խոշոր բոյնով մը։ Երկու արագիլներու կափ - կափ-ը այնքան սրբազան էր անոնց համար, որքան մուէզինին աղօթքները։ Ինքը, Շէյխ Պէտիրն ունէր արագիլի բոյնին չափ խոշոր փաթթոցաւոր գլխարկ մը, նոյնպէս սրբազան։

Շէյխին կիները այնքան գեղեցիկ էին, որքան պարտէզին հողէ պատերուն վրայ թափուած ճիւղերով ծիրաններն ու սերկեւիլները, յոպոպի նաշխուն թեւերուն հետ խառնուած։

(Շար. 634)

ԱՌՔԱՇՈՆ.– Այրի Տիկին Կարապետ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անահիտ Քլիսդալա եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 4-ին, 80 տարեկանին, Առքաշոն:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգոստոս 6-ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ, - Պորտօ - Սընոն: -

×

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն ողբացեալին յիշատակին.–

ԱՌՔԱՇՈՆ.– Այրի Տիկին Մարիամ Վարդանեան իր սիրելի ամուսնոյն մահուան առթիւ կը նուիրէ՝ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Մխիթարեան վարժարանին 200-ական, «Յառաջ»ին 100, Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան Մխիթարեան վարժարանին 500, Տիկնանց վարժարանին 300, «Յառաջ»ին 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 200, «Յառաջ»ին 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարդանեան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 500, Տէր եւ Տիկին Անահիտ Քլիսդալա Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 200 Ֆ.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Նոյն առթիւ՝ Տիկին Հռիփսիմէ Էքիզեան (Փարիզէն) փոխան ծաղկեպսակի՝ Կարապետ Վարդանեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ «Յառաջ»ին 100 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.– 520 - 03 - 18:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարի Սարաֆեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Օգոստոս 29-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Մ. Գալիկեանի, զաւակներուն եւ բոլոր իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝ Թորոս Գալիկեանի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱՅԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Մարգարեանէ ուխտի մը առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ-Ի

«Դար մը Գրականութիւն»

ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականութեան վերջին վաթսունամեակի պատմութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակութային, հրապարակագրային եւ լեզուական մարզերու պատկերը: Մենագրային 85 ակնարկներով կ'անդրադառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, առանձնաբար ներկայացնելով գաղութային գօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ լրիւ անուանացանկերը:

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմքերու գործերէն յատկանշական էջերով:

Գին՝ 230 Ֆ., առաքման ծախքով: Օդանաւային թղթատարով՝ 300 Ֆ.: Դիմել «Յառաջ»ի ապսպրելու համար, կամ՝ հեղինակին, հետեւեալ հասցէով.–

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 26՝

ԼԻՈՆ՝ ժամը 19-ին, հայկական եկեղեցիին առջեւ:

ՎԱԼԱՆՍ՝ ժամը 20.30-ին, կայարանին առջեւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ժամը 23.30-էն - 24.30, Մշակոյթի Տան առջեւ:

Ուրբաթ, Օգոստոս 27՝

Փարիզ՝ ժամը 17.30 - 18.30:
Porte d'Orléans, statue du Gal. Leclerc

VICKEN NAIRI

13 décembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ

Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ

1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ

1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ

1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ

1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»

Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)

եւ վկայաթուղթ

ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՌՈՋՈՒ**

1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

Meubles Ghazarian

4.000 m^2 de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi



visitez une des plus belles expositions de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
27
VENDREDI
27 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.245

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.245

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻԼԵՐԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

———×———

Շարունակելով Հայոց «իր» պատմութիւնը, Իլէրի կը պատմէ (Հիւրրիյէթ, Օգոստոս 25) թէ Հայերու փոխուած, թշնամական դարձած նոյնուածքն իսկ, կ'արթնցուցեր Թուրքերը, մինչդեռ այդ նոյնուածքները փոթորիկին պայթումէն առաջ սեւ ամպերն են եղեր: Զէյթունի մէջ, զինեալ յարձակումները ծայր առած էին, առաջին գործողութիւնը կատարուեր է 1862-ին: Այս գիւղաքաղաքին մէջ, զարբէ ի վեր Թուրք եւ Հայ եղբայրաբար կ'ապրէին, կրօնական տօները, իրարու նուէրներ կ'ընէին: Բայց երբ Ռուսաստան մարզուած քանի մը Հայ յեղափոխականներ կը ժամանեն, մթնոլորտը կամաց - կամաց կը փոխուի:

Օրին մէկը, Թուրք մը իր արտին մէջ սպաննուած կը գտնուի, դաշոյնով սպաննուած էր: Ոճրագործը ո՞վ էր: Մարդը ոեւէ թշնամի չունէր: Միայն՝ կինը Հայ էր: Տարիներ առաջ, երկու երիտասարդներ իրար սիրած էին, բայց աղջկան հայրը իր հաւանութիւնը տուած չըլլալով ամուսնութեան, աղջիկը տղուն հետ փախած էր եւ իսլամացած: Տարիներ անցած էին: Զաւկի ու թոռան տէր եղած էին, աւելին՝ երկու ընտանիքները հաշտուած էին եւ կը տեսնուէին: Ուրեմն Թուրք գիւղացին այս խնդրին համար սպաննուած չէր կրնար ըլլալ: Աւելի ետք, Թուրքերը այդպէս կարծելով ոճրագործը ուրիշ տեղ փնտռեր են, մինչդեռ ոճրագործները Ռուսաստանէն եկած Հայ քոմիթաճիներն են եղեր: Այս ոճիրը դեռ չէր մոռցուած, կը շարունակէ Իլէրի, երբ Մարաշ վերադարձող Թուրքի մը դիակը եւս կը գտնուի: Հեռուէն արձակուած փամփուշտներէ մեռած էր, անոր ոճրագործը չի գտնուիր, որովհետեւ՝ «մենք (իմա՛ Թուրքերս) Հայերէն բնաւ կասկածելով, ոճրագործը ուրիշ տեղ կը փնտռէինք»...:

Այս Թուրքն ալ ոեւէ թշնամի չունէր: Բայց եթէ քիչ մը անցեալը քրքրուէր պիտի տեսնուէր, թէ այս երկրորդ Թուրքն ալ Հայու հետ խնդիր մը ունեցած էր: Ժամանակին իր վրայ յարձակող կատաղած շուն մը սպաննած էր, եւ այս շունին տէրը Հայ մըն էր: Բայց որո՞ւն մտքէն կ'անցնէր թէ շունի մը համար կարելի է մարդ մը սպաննել:

Բայց երբ Թուրքերու արտերը կրակի տրուեցան, այն ատեն Հայերէ կասկածեցաւ, այն ալ պատահմամբ:

Ցանկի սկիզբն էր: Ցորենը հասած էր, Ռամազանին քանի մը օր մնացած էր: Գիշեր մը, երբ միւէզզինը տուն կը վերադառնար, նշմարեց որ քանի մը հոգի վազելով հայկական թաղը կը մտնեն: Երբ իր տունը հասաւ այրող յարդի հոտ մը առաւ: Հոտին եկած կողմը նայեցաւ: Թեթեւ հով մը սկսած էր հոտէն զատ ծուխ մըն ալ բերել: Վերջը արտերուն կողմը պզտիկ բոց մը տեսաւ:

Բոցը վայրկեանապէս տարածուելով բոլոր արտերուն ալ, տարածուած էր:

(Շար. 5)

×

ԹՈՒՐՔԵՐԸ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ» ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Մանաւանդ այս վերջին շրջանին, Թուրք մամուլը լայն արձագանգ կու տայ այն թշնամական վերաբերումին մասին, որու ենթակայ են Թուրք աշխատաւորները Եւրոպա, գլխաւորաբար՝ Գերմանիա եւ Շուէտ: -

Նախ, Օգոստոս 25-ի իր թիւին մէջ, «Միլլիյէթ» կը հրատարակէ իրեն ուղղուած նամակ մը նոր նացիականներէն, ուր կ'ըսուի.-

- Պէտք է Թուրքերը առանց որեւէ պայմանի Գերմանիայէն հեռանան:

- Գերման գործատէրերը պէտք է ճամբու դնեն թուրք բանուորները:

- Եթէ մեր պահանջները չգործադրուին, Թուրքերու ապրած վայրերը յարձակումներու պիտի ենթարկուին, եւլն., եւլն.:

× Քրօյցպերկ քաղաքին մէջ թրքական ճաշարան մը յարձակումի ենթարկուած է: Վիրաւորներ կան եւ նիւթական վնաս:

× «Միլլիյէթ» նաեւ արձագանգ կը հանդիսանայ «Թայմի,» ըստ որուն գերմանական կարգ մը ճաշարաններ թուրք յաճախորդ չեն ընդունիր: Համ-ի մէջ Թուրք քանի մը խանութներու ռումբեր դրուած են:

× «Հիւրրիյէթ» (Օգոստոս 25) կը հաղորդէ որ Շուէտի թրքական ակումբին վրայ ռումբ նետուած է: Ծայրայեղ ցեղապաշտ երիտասարդներու խումբեր գիշերները փողոցները կը պտտին ծեծելիք Թուրք փնտռելով...: Թուրքերու բրած բողոքներն ալ ոստիկանութեան, անպատասխան կը մնան:

Օգոստոս 26-ի «Հիւրրիյէթ»ն ալ կը տեղեկացնէ թէ Շուէտի Գումլա գիւղաքաղաքին մէջ ծագումով սուրիանի Թուրք մը յարձակման ենթարկուած է, երիտասարդ Շուէտացիներու կողմէ եւ ինք ալ ատրճանակով վիրաւորած է 14 տարու Շուէտացի մը: Թուրքը ձերբակալուած է: Այս դէպքէն ետք, ուրիշ ցեղապաշտ խումբ մը, կը գրէ «Հիւրրիյէթ» Գումլա բնակող ուրիշ Թուրքի մը կառքը այրած է: Նոյն թուականի «Միլլիյէթ»ն ալ կը հաղորդէ, որ Պերլինի Շթեկլից ակումբը, զոր կը յաճախեն Թուրք եւ գերման երիտասարդներ այրած է: Թէեւ պատճառները ծանօթ չեն, կ'ըսէ, բայց ականատեսներ յայտներ են ոստիկանութեան թէ հրդեհին օրը երեք գերման երիտասարդներ տեսեր են տանիքին վրայ:

Օգոստոս 26-ի «Թէրճիւման»ն ալ կը հաղորդէ որ Սէյֆի Խօզճան անուն 44 տարեկան Թուրք մը Ուլմի երկաթուղիի կայարանին մէջ, Գերմանացիի մը կողմէ ծեծուելէ ետք, փոխադրուած հիւանդանոցը ուղեղի արիւնահոսութենէ մեռած է:

×

ԱՍԱԼԱ-Ի 1200 ԶԻՆՈՒՈՐԵԱԼՆԵՐԸ, ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ...

———×———

Օգոստոս 26-ի «Հիւրրիյէթ»ը, խիստ «շահեկան» տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Հ.Գ.Բ.-ի ճակատագրին մասին: Այսպէս, նախ առաջին էջին վրայ «վտանգաւոր խաղ» հսկայ խորագրի մը քով, կը շարէ սա երեք ենթախորագիրները.-

- Յոյները արխնոտ ԱՍԱԼԱ-ի 1200 զինուորեալներուն, իրենց գիրկը բացին:

- Լէֆքոշէի յունական բաժնին մօտ գտնուող Մելքոնեան հաստատութիւնը հայ ահաբեկիչներուն տրուեցաւ որպէս բանակատեղի:

- Արտաքին նախարարութեան բանբերը Նազմի Ագման Պաղեստինցիներուն իրենց զէնքերը Յոյներուն յանձնելուն անդրադառնալով, - «սեւ չատ վտանգաւոր զարգացում մըն է, որու շատ մօտէն կը հետեւինք» ըսաւ:

Թերթը, ապա, ներսի էջին մէջ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ: Կիպրոսի Թուրք դաշնակցային պետութեան նախարարաց Խորհուրդը նիստ գումարած է եւ այս հարցը քննած: Հաւաքոյթէն ետք, ոչ մէկ զեկոյց հրապարակուած է, միայն հասկցուած է, որ ամէն միջոցի պիտի դիմուի, որպէսզի Կիպրոսի յունական շրջանները ԱՍԱԼԱ-ի կեդրոնի չվերածուին: Տէնքթաշ ալ ըսած է.- «հինէն ի վեր ծանօթ է, որ Լէֆքոշէի Մելքոնեան հաստատութիւնը միլիթանթներ հասցնող կեդրոն մըն է: Պէյրութէն հեռացող ԱՍԱԼԱ-յի ահաբեկիչները ե՛թէ այդ տեղը իրենց համար կեդրոնատեղիի վերածեն, չենք զարմանար» ու աւելցուցեր է.- «Յոյն ղեկավարներն ու հայ տէրրորիստները ամբողջ աշխարհի աչքին առջեւ վտանգաւոր խաղեր կը խաղան»:

Լսուեր է նաեւ, (ուրկէ՞, չըսեր), որ Պէյրութէն հեռացող պաղեստինցի կեռիլլաներէ զուրս մնացած ԱՍԱԼԱ-յի անդամներէն 1200-ը Կիպրոսի յունական շրջանը փախած են: Յունաստանի եւ Կիպրոսի հայ գաղութին միասնաբար կատարած գործողութեամբ մը, մասնաւոր կերպով, Փիրէայի մէջ վարձուած նաւերով, Պէյրութէն փախցուած զինուորեալները Կիպրոս հասած են: Յոյն ոստիկանութիւնն ալ այս բոլորին աչք գոցած է: Ներկայիս Կիպրոսի Հայերուն տուներու եւ Մելքոնեան «վաքըֆ»ի պատկանող շէնքերու մէջ տեղաւորուած ԱՍԱԼԱ-յի ահաբեկիչները կը յայտարարեն թէ իրենց գործունէութիւնը պիտի շարունակեն Պաղեստինցիներուն հետ:

Եւ վերջապէս, «Հիւրրիյէթ»ի ամէնէն «զգայացունց յայտարարութիւնը».- «այս 1200 Հայերուն ծախքերը հոգալու համար, կը գրէ, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի Հայերուն մէջ, եկեղեցիին ալ միջնորդութեամբ օգնութեան հանելու համար արշաւ մը ձեռնարկուած է»...:

Որեւէ մեկնութիւն աւելորդ է, անշուշտ, այս բոլորին մասին, սկսելով Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մելքոնեան վարժարանի պատրաստած միլիթանթներէն մինչեւ Ֆրանսայի հայկ. եկեղեցիներու հանգանակութիւնները, բայց կարելի է հանգամանք մը կազմել Թուրք մամուլի մասին...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 13/23)

Վրաստանի հայկական դպրոցներու ուսուցիչները մասնակցեցան հանրապետական հաստատութեան Ախալքալաքի մասնաճիւղին կազմակերպած դասընթացքին: Դասընթացքը վարեցին Հայաստանէն հրաւիրուած մասնագէտ դասախօսներ: Նախապէս Վրաստանի հայկական դպրոցներու ուսուցիչները նման կատարելագործման դասընթացքներու համար կու գային Հայաստան, սակայն քանի մը տարիէ ի վեր Վրաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան որոշումով Ախալքալաքի, Ախալցխայի, Ասպինձայի, Բոգդանովկայի, Բոլնիսի, Մառնէուլի եւ Ծալկայի շրջաններուն հայկական միջնակարգ եւ ութամեայ դպրոցներուն ուսուցիչներուն համար միամսեայ այդ դասընթացքները կը կազմակերպուին Ախալքալաքի մէջ:

×

Թիֆլիսի «Մերանի» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Գուսան Հաւասիի ուսուցիչ աշուղ Թիֆլիզի (Եղօ Մանուկեան) գրական ժառանգութեան մեծ մասը ամփոփող ժողովածուն՝ «Երգեր» վերնագրով: Գիրքը կազմած է բանահաւաք Դիմիկ Բագրատունի: Նոյն հրատարակչութեամբ «Աշգաբացի երգեր» խորագրով լոյս տեսած է նաեւ Գալուստ Սմոյեանի բանաստեղծութիւններուն առաջին հատորը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՃՈՒՄՊԼԱԹ ՅՈՌԵՏԵՍ Է ԲԱՅՑ...

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀՐԵԱՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ «ԱՅ՛Ս ԻՍՐԱՅԷԼԸ» ԶՈՒԶԵՐ ԱՅԼԵՒՍ

———×———

«Մաքէն»ի տուած կարճ հարցազրոյցի մը ընթացքին, Ազգ. Շարժումի (ձախ) նախագահը՝ Վալիտ Ճումպլաթ յոռետես է Լիբանանի անմիջական ապագային համար, բայց եւ այնպէս կը սպասէ Սեպտեմբեր 23-ին, տեսնելու համար թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ նորընտիր նախագահը: Կը վախնայ սակայն, որ քաթայէպները լիբանանեան բանակին գլխաւոր տարրերը դառնան եւ բանակն ալ ներքին ոստիկանութեան վերածուի, բայց եւ այնպէս կ'ըսէ.- «Այդ առընչութեամբ ամերիկեան - իսրայէլեան ծրագիրը, քիչ մըն ալ արաբական ծրագիր մըն է: Արաբ աշխարհը, ըլլայ ան յառաջդիմական թէ յետադիմական, զգուած էր այլեւս այն յեղափոխական օճախէն, որ եղած էր Պէյրութ»:

Ճումպլաթ կը վախնայ որ միակ կուսակցութեան վարչակարգ մը հաստատուի եւ այլեւս չյարգուի 1943-ի ուխտը, իշխանութեան հաւասար բաժանում մը ապահովող մարոնիներու եւ մահմետականներու միջեւ: Այդ ձեւով, կ'ըսէ.- «Մահմետականներու մեծամասնութիւնը կամ Հարաւ Ափրիկէի բնիկներ պիտի դառնան, կամ՝ զրաւուած Այսրյորդանանի բնակիչներ»:

×

Աւստրիոյ վարչապետը, որ ինքզինքը կը սահմանէ որպէս «հակասիոնիստ հրեայ» մը, տեսակցութիւն մը տուած է գերմանական Շթեռն պարբերականին, ուր ըսած է, ի մէջ այլոց.- «Աշխարհ կը վախնայ խենթութենէն Իսրայէլի ղեկավարներուն, որոնք այլեւս միայն իրենց զէնքերուն կը վստահին: Այլեւս գործ չեմ ուզեր ունենալ այդ Իսրայէլին հետ»:

×

Ֆրանսացիներէն ետք Իտալացիներն ու Ամերիկացիներն ալ Պէյրութ հասան ու տեղաւորուեցան, «տաք» կէտերը, ինչպէս Նաւահանգիստին շուրջ կամ Թանգարանը (Միւզէ), որ գլխաւոր «սահմանն» է երկու Պէյրութներու միջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՖՐԱՆՉԵՍՔԻ, որ տեւակ մը ոստիկանութեան տէր ու տիրական նախարարն է այլեւս, իր ապայակոյտը կազմեց ու ներկայացուց առջի օր: Այս առթիւ, իր ելոյթին մէջ, ի մէջ այլոց շեշտեց թէ ամէն ինչ պիտի ընէ ապահովելու համար Ֆրանսացիներուն հանգստութիւնը եւ անդորրութիւնը:

ՄԱՆԹԱՇԵՒԻ ԽԱՒԱՐԸ

Գրեց՝ ԱՂ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Այս անգամ, Ուրբաթ օրը, ճաշի ենք հրաւիրուած մեր ընկերներից Պ. Առաքելեանի այգին՝ Խաղեմարադ գիւղում:

- Քո ծանօթներից էլ կան: Կայ նաեւ Հրանդը ... հա, չմոռանամ յիշելու, որ հիւրերի մէջ մէկ հատ էլ «Միգանոյշ» կայ՝ Տիկին Ձեփիւռը. - աւելացնում է մեր ընկերը իր հեռախօսային հրաւէրին մէջ:

Անտարակոյս, ընկերներին, ծանօթներին ու մասնաւորապէս «Միգանոյշ»ին հանդիպելը չափազանց հաճելի է, բայց արի ու մեր հիւրընկալ բարեկամին հասկացրու, որ «տիկին»ից միգանոյշ դուրս չի գայ...

Բայց մեր ինչ գործն է ուրիշի նախասիրութիւնների մէջ խառնուելը: Մարդը մեզ ճաշի է հրաւիրել: Գլուխներս բռնենք ու ճամբայ ընկնենք...

Ու ճամբայ ընկանք դէպի հարաւ: Մարդիկ, արձակ օրերը, փիճփիճ են գնում դէպի հիւսիս, իսկ մենք գնում ենք դէպի հարաւ...

Ցուլիսի տաքը ուղղակի եւ անուղղակի հալածում է թէ դրսից եւ թէ մեքենայի ներսից: Ասֆալտապատ ուղիները քեզ տանում են դէպի հարաւ, միշտ հարաւ...

- Այ մարդ, չէի՞ր կարող էս քո այգին հիւսիսում չինէիր եւ կամ էլ արեւմուտքում՝ դէպի Քարաջ, որտեղ զով օդի հոսանքներ ու երբեմն էլ զեփիւռներ մեզ պէս փիճփիճի են գալիս ու յաճախ մնում են մինչեւ ուշ գիշեր.- Խորհում եմ մի պահ ու յետոյ, անմիջապէս անդրադառնում, որ բարի մարդը մեզ ազնուաբար ճաշի է հրաւիրել ու մենք, աւաղասիկ, անարդարօրէն քննադատում ու զրպարտում ենք իրեն:

Բայց բարի հիւրընկալը ասում է որ այնտեղում էլ «զեփիւռ» կայ:

Եւ իրաւ: Որքան մօտենում ես Հոկայածաւալ Խաղեմարադին եւ կողք-կողքի շարուած այգիներին ու վիլլաներին, մի թեթեւ զեփիւռ գալիս ու շոյում է դէմքդ ու յետոյ, յանկարծ, չքանում, թողնելով քեզ տօթի ու անորոշութեան մէջ:

Կենտրոնական, մեծղի դանից մուտք ենք գործում անծայրածիր ծառախիտ այգու ասֆալտապատ եւ ուղղաձիգ ուղիով, մերթ՝ աջ ու մերթ՝ ձախ նայելով:

Մօտաւոր կերպով նկարագրուած է, որ մի քանի քիլոմեթր վար ենք իջնելու ուղղաձիգ ուղին՝ դէպի հարաւ ու մեր հիւրընկալի վիլլան ճամբի ձախ կողմում է գտնւում, բայց Թարսի պէս, փողոցի եւ տան Թիւը չունեմ:

Արհեստական ջրհորների առուակները ու ցայտաղբիւրների ջրերը հոսում են ուղին ի վար քով - քովի շարուած մեքենաների ու ծառերի շուաքների տակ բոլորուած մարդկանց ու աղմկող երեխաների մօտից: Ուրախութիւն, աղմուկ ու ժխոր: Արձակուրդը վայելող ամբոխի մթնոլորտ՝ բնութեան գրկում:

Մարդիկ որքան պարզութեամբ ու դիւրութեամբ վայելում են կեանքի երջանկութիւնը:

- Բարեկամ. - մեքենան կայլ տալով հարցնում եմ մօտիկից անցնող մարդուց. - մի հայ մարդու վիլլա եմ փնտռում ... գիտեմ, այս փողոցներից մէկին մէջ պիտի լինի, բայց Թիւը չունեմ ... այսքանը գիտեմ, որ զոյգ Թիւ է.

- Հայերը, մեծ մասամբ Թիւ 12 եւ 14 փողոցներում են ապրում ... Թիւ 10-ը արդէն անցար, Թիւ 12-ը Հալէ փողոցն է ... Թիւ 14-ը փորձիր. - սիրալիր պատասխանում է անծանօթ մարդը:

- Թիւ 14-ը անուն չո՞ւնի:

- Ոչ. այստեղի փողոցները բոլորը Թուով են. Հալէն բացառութիւն է կազմում. սիրուած անուն է, մարդիկ էլ այդպէս են անուանում փողոցը:

- Ներողութիւն, էս ո՞ր Հալէն է ... չլինի՞ Թելեվիզիոնի մէջ ռէքլամ խաղացող էն անուշիկ աղջիկն է:

- Հէնց ինքն է:

Շնորհակալութիւն յայտնելով բաժանւում ենք անծանօթ մարդուց ու մտնում Թիւ 14 փողոցը ու վերջապէս գտնում մեր սիրելի բարեկամի վիլլան:

Մեքենայի ձայնը լսելով, արդէն բակ է իջել մեր բարեկամը մի քանի հիւրերի հետ միասին:

Ողջագուրում, «բարի տեսանք»ներ ու «ներս հրամեցէք»ներ:

- Սիրելի բարեկամ ... մարդ, փողոց Թիւ 12-ը Թողած՝ Թիւ 14-ում վիլլա կը չինե՞ն:

- Թիւ 12-ում ի՞նչ կայ, որ 14-ում չկայ:

- Թիւ 12-ում Հալէն է ապրում:

- Ո՞ր Հալէն:

- Էն սիրունիկ աղջիկը, որ Թելեվիզիոնի մէջ ռէքլամներ էր խաղում:

- Ի՞նչ կ'ասես ... իրաւացի ես, երանի ես էլ վիլլան Թիւ 12-ում չինէի ... ներս հրամեցէք...

- Հրանդ ... բա չըսես, Հալէն մեր կողքի փողոցումն է ապրում եւ մենք լուր չունէինք. - նկատում է մեր հիւրընկալը:

Տղամարդիկ իրար են անցնում: Կանայք ընդվզում են ...

- Ո՞ր տունն է, ո՞ր Թիւը. - հարց է տալիս հիւրերից մէկը:

- Էլ դու ինչ ես ասում, պապաս, - պախարակում է կինը՝ կողը փոթելով:

- Պառաւը ինքդ ես, - ընդդիմանում է ամուսինը, - մե՞ղք է, մենք էլ իմանանք որ տունն է:

- Քո ինչի՞դ պէտք է, - վրդովուած նրկատում է կինը, վաղը, միւս օրը Թոռան տէր ես դառնալու...

- Է, բարով, խէյրով Թոռան տէր կը դառնանք, աշխարը հօ չի վերջանալու ... նոր աշխարհ է սկսելու...

- Իմ ամուսինը այդ կողմից հանդիստ է, - վստահօրէն տրամաբանում է մեր ընկերոջ տիկինը, - երբ որ գնում եմ իր գործատեղին, չուրջ առ չուրջ, ծերացած մարդիկ են համախմբուած.

- Էդ միզալի մէկ կողմն է, տիկին, - յուսաբանում է մեր հիւրընկալը, - Հրանդը այն ժամերին է քեզ կանչում գործատեղի, որ «ծերանոց» է ... միւս ժամերին «հաճելի» գործակիցներ ու աշխատակիցներ են երեւում չուրջը ... ականջ խօսի՝ Սամուէլ Խաչիկեան ... ի՞նչ անուշիկ աղջիկներ էին դառնում չուրջը՝ մի փոքրիկ դեր ստանձնելու համար ... հէյ վախ, կնիկ ջան, արուեստագէտ ու ժուռնալիստ էլ չդարձանք...

- Էդ ինչե՞ր եմ լսում, Հրանդ. - զարմացած հարց է տալիս տիկինը.

- Այ մարդ, մի փոր հաց ես տալիս մեզ ու խռովութիւն ստեղծում մարդ ու կընոջ մէջ ... էդ ճաշը ինչ եղաւ ... խորոված հաճելի բուրմունքը արդէն գալիս է հեռուից ... չուտ բերէք ճաշը, քանի մարդ ու կնիկ չենք կռուել, - կատակում է Հրանդը՝ ծխամորճի անպատ եղանով:

Մինչ այդ, մեր բարի հիւրընկալը, իր նկարների ալբոմն է ցոյց տալիս հիւրերին՝ բազմաթիւ տեղերով ու տեսարաններով:

- Այս մէկն էլ Փարիզի Հայոց Եկեղեցումն ենք նկարուել ... Փարիզի Հայոց Եկեղեցին կառուցուած է մեծ բարերար՝ Մանթաշեւի նուիրատուութեամբ ու ծախսով:

- Էս Մանթաշեւի անունը ամէն տեղ յիշւում է ... էս մարդը որքա՞ն խոշոր ու բազմաթիւ բարեգործութիւններ է կատարել ... Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցն էլ նրա ծախքով է կառուցուել. - նկատում է հիւրերից մէկը:

Վերջապէս, խորովածը իր լիաբուռն ու աչխորժաբեր բուրմունքը սփռեց հիւրասենեակի տարածքի մէջ: Բոլոր սրանեղութիւնները, բանավէճերն ու գանգատները վերջ գտան: Բաժակները լեցուեցին ու կենացները սկսեցին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԻՐՈՒԶ ՔԱՐԸ

«Արեւելքի առասպելական քարը»՝ փիրուզը, մարդկութեան յայտնի կանխէալ ժամանակներէ եւ զոյնզգոյն քարերու կողքին առանձին տեղ ունէր: Փիրուզի գեղեցիկ, կապոյտ, ինքնատիպ նախշերը, կարգ մը արատաւոր յատկանիշները տուն տուած են բազմաթիւ առասպելներու եւ աւանդավէպերու: Միստիք մեկնութիւններու եւ սնապաշտ զրոյցներու կողքին, կը հանդիպինք հանքային, այդ հանածոյի իրական յատկութիւններու նկարագրութիւններուն:

Փիրուզ բառը ծագած է պարսկերէն «Ֆիրուզ»էն, որ բառացի կը նշանակէ «յաղթանակ տանող», «յաղթահարող»: Արեւելքի մէջ Փիրուզը պատերազմի թալիսման էր:

Քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ փիրուզի պաշտամունքին սկիզբը դրած էին արդէն կապտաւուն սրբազան բլրակները՝ որոնց մանրաքանդակները ծանօթ են հին եգիպտական դամբարաններէն: Փիրուզը կը հայթայթէին Սինայի անապատէն՝ «Սուէզէն վեց օրուան կարաւանի ճամբայ հեռուէն»:

Առաքել Դաւրիժեցիի «Պատմութեան» մէջ այդ թանկագին քարին մասին կ'ըսուի, որ «Վաղվնէքն ի նա յայլ, հող չի քաշէ, աչացաւի աղէկ է, ժամանակ երկայն, պարաքաթի, մալի, վատ-վատ երազ չի տեսնու»:

Հնդկական, արաբական, պարսկական վիմագիր արձանագրութիւններուն մէջ այս կապոյտ քարին մոգական այլ յատկութիւններ եւս կը վերագրուէին. փիրուզ քարը իր տէրը պիտի պաշտպանէր վտանգաւոր անկումէ, պիտի հաշտեցնէր կռուող ամուսինները, պիտի բարելաւէր տեսողութիւնը: Սիրածէն ստացած փիրուզէ մատանին երջանկութիւն պիտի բերէր...

Ի դէպ, ԺԳ. դարու անգլիական Փամթարինէ տան Ժան Անհող Թագաւորը այլ եւ այլ պատճառներով միշտ փիրուզ քարը կը կրէր: Այդ ժամանակուան «Հասաւոր» հաւատալիքներուն համաձայն, այդ Թանկարժէք քարը պէտք է մինչեւ իսկ կերակուրին մէջ Թոյնը յայտնաբերէր ու փրկէր Թագաւորը:

Բազմաթիւ առասպելներ կապուած են փիրուզի «կեանքին» հետ: Զրոյցներուն համաձայն, կապոյտ քարը ունի երիտասարդ, հասուն եւ մեռնող տարիք: Հաւանաբար այդ առասպելներուն հիման վրայ է որ գրած է Սաադի.

Եւ կը խամրի փիրուզ քարը
սիրահարի,
Երբ որ սէրը սուս հեւացայ եւ սուս
մարի:

Հին ատեն այդ կապոյտ հանածոյի գլխաւոր շուկաները կը գտնուէին Մեխիդ, Սամարղանտ եւ Թեհրան: Փիրուզի հանքավայրեր կային Նշապուրի, Խոջեն-

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Ծնիկը պահանջեց իր ազատութիւնը, իջաւ գրկից, գնաց բազկաթոռի տակից հանեց ձգախէժէ գնդակը, բերեց տիրուհու ոտքերի տակ դրեց եւ սկսուած յայտարարեց խաղը: Մարգարիտը վերցրեց գնդակը, նետեց անկողնու տակ: Նոյնը կատարուեց մի քանի անգամ, մինչեւ որ նա ասաց՝ «Եթէ անձրեւը դադրի, կ'ելնեմ պարտէզ միասին կ'երթանք»: Ծունը հասկացաւ, կայտառ հաչաց, պոչը պտուտակ դարձրեց: Մարգարիտը նստեց բազկաթոռին, գլուխը յենեց արմունկին ու լուռ արտասուեց: Տ ա ն ր ո ւ թ ի ւ ն ը իր մարմնից իջել էր բազկաթոռին: Տանրութիւնը ն ս տ ե լ էր ամբողջ յարկաբաժնի վրայ: Առարկաներն այլեւս չէին շնչում, չէին խօսում, քաբացած աչքերով միմեանց էին նայում: Ինչպէ՞ս եմ ապրել այս խուցում, այս հնացած կահոյքի մէջ: Գոնէ անցեալ լինէր: Ամէն ինչ հնացել է առանց գործածութեան, օրից օր, անփորձ ու անկիրք: Նրա հայեացքը դանդաղ գնաց գունաթափ մուգ կանաչ վարագոյրներին, մի պահ կանգ առաւ դիմացի պատի ծովանկարին, ապա հանգչեց անկողնու վրայ, անկինում, մեկուսի, չվերջացած հառաչանք, ու, ձանձրոյթը ծորեց առաստաղից, Թըրջեց պատերը, եկաւ տարածուեց յատակին, Թանձրացաւ, լճացաւ: Մտածեց նախաճաշ պատրաստել, սակայն անմիջապէս հրաժարուեց այդ գաղափարից, փոխարէն մի գլանիկ վառեց ու ապահովութեամբ ներշնչեց ծուխը:

Ցարկաբաժնի զանգը հնչեց: Մարգարիտը մօտեցաւ դրան կից զետեղուած պատի մէջ - հաղորդակցութեան սարքաւորմանը, «Սիւզի, դո՞ւն ես»: Այո՛, Սիւզին էր: Մի կոճակ սեղմեց, վարի մէջանցքում ոտնաձայն լսուեց: Լաքին դունչը դրան սեմի բացուածքին դրած, պոչը ցից՝ սպառողական դիրք բռնեց, մերթ ընդ մերթ փոքրիկ աննշան մռլտոցներ արձակելով: Մարգարիտը չիմացաւ ինչու դէպի լուսամուտը գնաց, հայեցաւ կապ հատատեց փողոցի հետ: Հիւանդապատ սպիտակ մի ինքնաշարժ ահազանգ հընչեցնելով ճամբայ էր բացում քաղաքային հիւանդանոցի ուղղութեամբ: Ծածրակի վրայ զգաց քրոջ ներկայութիւնը: Շուռ եկաւ: Սիւզին Թեքուել, շոյում էր Լաքի գլուխը: Սենեակը անմիջապէս լեցուեց Սիւզիի բուրմունքով: Սեւ, սեղմ զգեստի մէջ Սիւզին աւելի բարձրահասակ Թուաց Մարգարիտին՝ սեւ - կապտաւուն մազերը ուղղաձիգ մինչեւ ուսերը Թափուած: Նա անձրեւանոցը կախեց կախարանից, ձերմակ ձեռնոցները հանեց ու ասաց:

- Հաւանաբար վերստանձնեմ գործս Նիւ - Եորքի քաղաքային բալետախըմբում:

- Ինչպէ՞ս Թէ, - նոյնպէս անգլերէն խօսեց Մարգարիտը, - Ջէյմսը համաձա՞յն է:

- Ոչ, սակայն այդ այնքան կարեւոր չէ, - ասաց Սիւզին, նստեց բազմոցին, սրունքները խաչաձեւեց՝ գլուխը բարձր, պարանոցը մաքուր: - Որոշել եմ ամուսնալուծուել:

- Ջէյմսը գիտէ՞:

- Այո, խօսել եմ:

- Սակայն ի՞նչ պիտի ըլլայ Հենրիկին վիճակը, - հայերէնի փոխեց Մարգարիտը, - տակաւին հինգ տարեկան է:

- Մայիսին վեց տարեկան կը լինի, - անգլերէնին կառչեց Սիւզին, - փոխադարձ համաձայնութեամբ պիտի կարգադրենք Հենրիկի խնամակալութիւնը: Սուրճ ունե՞ս:

Մարգարիտը կապեց սենեկազգեստի գօտին, ծանր քայլերով հասաւ պատի մէջ զետեղուած խոհանոցային սարքին, մի բաժակ սուրճ լեցրեց, իր համար գերադասեց ուիսկին, վերադարձաւ, վերագըտաւ իր տեղը բազկաթոռում, ցուցամատով խառնեց սառոյցը: Մի գլանիկ վառեց: Հիացմունքով նայեց իր քրոջը: Ճիշդ Պաւլովան է, նոյն գունատ երկարաւուն դէմքը, նոյն խոշոր խորհրդաւոր աչքերը, բայց, համարձակ ճակատն ու մազերի Թանձր ու Թեթեւ հոսքը: Հոլանի Թեւերի ճերմակը բազմոցի կեռասագոյն Թաւիշի վրայ: Երեսուն երկու տարեկան է ու տակաւին պահպանում է իր Թարմութիւնը: Իր եւ նրա միջեւ ութ տարուայ տարբերութիւն ու սակայն: Ծուխի ու ուիսկիի միջից նա ասաց:

- Ինձ Թւում է, որ դու աճապարում ես: Միթէ՞ հնարաւոր չէ պահել ընտանիքը եւ միաժամանակ շարունակել ասպարէզը:

Սիւզին սուրճի գաւաթը մինչեւ պարանոցը բարձրացրեց, մի պահ տատանուեց, ապա վստահութիւնը վերագտնելով պատասխանեց:

(Շար. 2)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿ ՏՂԱՔ

ՄԻԱՅՆ ՊՈԼԻՍԻ ՄԷՋ 200·000 ՄԱՆՉԵՐ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ ԿԸ ԹԱՓԱՌԻՆ

——×——

«Լը Մոնտ»ի Ժընեւի Թղթակից Իզա - ...ւէլ Վիչնիաք կը գրէ թէ Լոնտոնի հակա- ...փրկիվաճառական ընկերութիւնը տեղե - ...կագիր մը ներկայացուցած է Միացեալ - ...Ազգերու Մարդկային Իրաւանց Ենթա - ...յանձնաժողովին, մատնանշելու համար ...որալի պարագան միլիոնաւոր տղոց, ո- ...րոնք փողոցը ունին միայն իբր բնակա - ...րան, ընտանիք եւ դպրոց:

Միայն Պոլսոյ քաղաքին մէջ երկու հա- րիւր հազար կը հաշուուի թիւը այդ կար- գի տղոց, որոնց մէկ մասը ութ տարե - կանէն ալ վար է, եւ որոնք կը պարա - պին այլազան ապօրինի գործերով, մու - րացկանութեամբ եւ պոռնկութեամբ: Կան իսկ տղաք, որոնք հաշմուած են իրենց ծնողքին կողմէ, որպէսզի աւելի շատ ար- դիւնք քաղեն մուրացկանութեամբ:

Թուրք ոստիկանութիւնը երբեմն կը հաւաքէ այս անտուն տղաքը, եւ երբ կա- րելիութիւնը գտնէ զանոնք կը ղրկէ ի- րենց ծննած գիւղը: Բայց երբ չի յաջողիր հասկնալ թէ ուրկէ՞ եկած են, զանոնք կրկին փողոց կը նետէ, կնտելէ եւ կըշ - տամբելէ վերջ:

Փողոցի տղոց կացութիւնը վատթարա- գոյն է Լատին - Ամերիկայի մէջ: Քուի- թոյի մէջ (Էքուաթէօր) քաղաքին բնակ - չութեան հարիւրին մէկը կը կազմեն, այ- սինքն՝ 6000: Պրազիլիոյ մէջ փողոցային տղոց թիւը կը հասնի երկու միլիոնի, ո- րոնցմէ 500·000-ը՝ ամբողջովին անտէր: Մեքսիքոյի փողոցներուն մէջ կը թեքե - րին առնուազն 200·000 տղաք, որոնք որբ են բոլորովին եւ կամ պարզապէս լքուած իրենց ծնողքէն, որոնք Միացեալ - Նա - հանգներ գաղթած են: Այս տղաքը կ'ապ- րին առողջապահական ողբալի պայման - ներու մէջ, առանց դպրոցի երես տես - նելու: Գործատէր մը չէ վարանած յայ - տարարել.-հակագերիավաճառական ընկե- րութեան ներկայացուցիչին, «նախընտր - րելի է որ տղաք տգէտ մնան, որովհետեւ անոնք որ կ'ուսանին, ընկերային խնդիրներ կը կը ստեղծեն եւ քիչ կ'աշխա- տին»:

Յիշեալ ընկերութիւնը ջանք կը թափէ, որպէսզի փողոցային տղոց հարցը ընդ - գրկուի գործունէութեանց այն ծրագրին մէջ զոր Միացեալ - Ազգերու ընկերակ - ցութիւնը պիտի պատրաստէ 1985-ի հա - մար, երբ երիտասարդութեան միջազգա- յին տարի:

...ի, Քիրմանի, Շպալէնի եւ Սիպերիոյ ...մէջ:

Տարբեր մասնագէտներու համաձայն, ...փիրուզը կը պատկանի Գ. - Դ. կարգի ...թանկարժէք քարերու թիւին: Լայնօրէն ...գործածուի ոսկերչական արդիւնա - ...բերութեան մէջ՝ տարբեր զարդեր պատ - ...րաստելու համար: Փիրուզի միջազգային ...ծական բունուածներ են Իրան, Միացեալ - Նա- ...հանգներ եւ Չինաստան: Կապոյտ քարի ...հանքեր կան նաեւ Մոնկոլիա, Աւստրա - ...լիա, Եթովպիա եւ Չիլի եւ քանի մը այլ ...երկիրներ: Խորհ. Միութեան մէջ մինչեւ ...վերջերս փիրուզի յայտնի հանքեր կային ...միայն Միջին Ասիա՝ Կզըլ Կումի եւ Սուլ- ...թան Ուիզդաղ լեռներու նաչըթային մէջ: ...Այդ հանքերը, սակայն, մեծ մասով սպա- ...ռած էին:

Համեմատաբար վերջերս, 1974-ին, ...փիրուզի եզակի հանք մը գտնուեցաւ Հա- ...յաստան, Թեղուտ գիւղին մօտ (Թումա- ...նեանի շրջան): Գեղեցիկ նրբերանգը, բարձր ...որակը լայն ժողովրդականութիւն մը ա- ...պահոված են հայկական փիրուզին, որմէ ...պատրաստուած զարդերը այսօր կը վա - ...ճառուին յաջողապէս Խորհ. բոլոր քա - ...ղաքներուն մէջ:

Ընդհանրապէս չափազանց տարբեր է ...փիրուզի գունաւորումը՝ վառ կապոյտ, ...կապտականանչ, խնձորագոյն, մուգ կա- ...նաչ, կապտագարչնագոյն, մոխրակա - ...նաչ, սպիտակ, կաճագոյն: Թեղուտի ...հանքին մէջ, կապոյտ եւ կանաչ փիրու - ...զին զատ կայ նաեւ բծաւորը: Քարին կա- ...նաչ եւ կապոյտ զանգուածին մէջ գեղե - ...ցիկ, զարմանալի զարդեր կը կազմեն ...դարչնակարմիր, սեւ եւ դեղնակարմիր ...բծերը: «Խալերով» այդ հազուագիւտ ...կտորները կը յիշեցնեն հիւսիս - ամե - ...րիկեան փիրուզի ոքանչելի տարբերակ ...ը՝ որ յարգի էր եւ լայնօրէն կ'օգտա - ...գործուէր տեղւոյն հնդիկներուն կողմէ՝ ...զմայլեակներ եւ ապարանջաններ պատրաս- ...տելու:

Վ. ՍԷՖՐԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

——O——

Պոնիֆաչիոյի աշխատանքի գրասեն - եակն է, պաշտօնեան հարց կուտայ ներկայացողին.-

«Որեւէ ատեն աշխատանք առաջարկուած է՞ ձեզի».

- Միայն մէկ անգամ, այլապէս ամէն մարդ շատ լաւ կը վարուի հետս:

×

Անթուան կ'երթայ իր զարմիկը՝ Տո - մինիքը տեսնելու, որովհետեւ պատուոյ խնդիր մը ունի կարգադրելիք.

- Հէ՛յ, Տումէ, անտրճանակդ փոխ կուտա՞ս.

Օ՛յ, չեմ կրնար, փոխանակեցի:

– Փոխանակեցի՞ր, ի՞նչ բանի փոխա – րէն.

- Ժամացոյցի մը:

- Այուշ, հիմա եթէ քեզ նախատեն, ժամը պիտի տա՞ս...:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ՓԵՔԻՆԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ՝ ԱՆՓՈՓՈԽ

——×——

Փեքինի տեսակէտները Խորհ. Միու - թեան եւ Միացեալ - Նահանգներու ար - տաքին քաղաքականութիւններուն նկատ - մամբ կը մնան անփոփոխ: Երկուքն ալ կը ձգտին իրենց գերադասութիւնները հաստատել այլ երկիրներու վրայ: Այ - սուհանդերձ, առաջինը, այսինքն՝ Խորհ. Միութիւն, առաւել մեծ վտանգ կը ներ - կայացնէ աշխարհի խաղաղութեան հա - մար:

Միւս կողմէ, Փեքինի արտաքին քաղա- քականութեան ուղեգիծը կը շարունակէ իր նախկին ընթացքը, աննշան փոփոխու- թեամբ: Արդարեւ, կը ձգտի, ըստ առաջ- նոյն, համագործակցութեան եզրեր գտա- նել Երրորդ Աշխարհի բոլոր երկիրնե - րուն հետ: Այս շրջագիծէն դուրս կը մը- նան միայն Քուպա եւ Վիէթնամ: Այս վերջինը կը դադրի «բարեկամական» նը- կատուելէ այն օրէն ի վեր, երբ Մոսկուա- յի կառքին լծուելով «թշնամական» դիրք կը բռնէ Չինաստանի դէմ:

Վերոյիշեալ տեսակէտներուն վերլու - ծումը կը կատարէ եւ անհրաժեշտ բա - ցատրութիւնները կուտայ Չինաստանի մայրաքաղաքին մէջ լոյս տեսնող Փեքինկ Րիվիու անգլերէն շաբաթաթերթը:

Այսպէս, համաձայն շաբաթաթերթին, երկու գեր - Պետութիւններն ալ կը յառ- կանչուին իրենց գերադասութեան ձըգ - տումներով՝ այլ երկիրներու վրայ: «Այսուհանդերձ, նկատի առնելով, որ իրենց մրցակցութեան մէջ Խորհ. Միու - թիւնը յարձակողական, իսկ Միացեալ - Նահանգները պաշտպանողական դիրքե - րու վրայ կը գտնուին, աշխարհի խաղա- ղութեան պահպանումին գլխաւոր սպառ- նալիքը կուգայ առաջինէն»: Շաբաթա - թերթը կ'աւելցնէ այս առթիւ, թէ Չի - նաստան միաժամանակ կ'ընդդիմանայ ա- մերիկեան գերադասութեան քաղաքա - կանութեան դէմ: Իբրեւ օրինակ կը մատ- նանշէ Ուաշինկթընի դիրքորոշումները շարք մը երկիրներու նկատմամբ: Ուա - շինկթըն զօրավիգ կը կենայ Հարաւ. Ափ- րիկէի Հանրապետութեան՝ ընդդէմ Նա - միպիի արձակազէններուն, Իսրայէլի՝ ընդդէմ Պաղեստինցիներուն, կը պաշտ - պանէ Կեդր.՝ Ամերիկայի աջակողմեան կառավարութիւնները, Հարաւ. Քորէա:

Ուաշինկթընի գերադասութեան քա - ղաքականութեան մէկ այլ երեսը կը պար- զէ անոր ընծայած զինական օժանդակու- թիւնը Թայվանի: (Փեքինի համար կղզին անբաժան մասը կը կազմէ Չինաստանի): Շաբաթաթերթը կը ճշդէ.- Միացեալ - Նահանգներու զինուորական ուժը թէեւ տկարացած է անցեալի բաղդատմամբ, այսուհանդերձ, անոր գերազանցութեան ձգտումը կը մնայ միշտ ի զօրու»:

Չինաստանի արտաքին քաղաքականու- թեան ուղեգիծին սահմանումին ընթաց - քին, շաբաթաթերթը կը շեշտէ, թէ Փե- քին կը փափաքի ամրապնդել իր համա - գործակցութեան կապերը Երրորդ Աշ - խարհին հետ: Սակայն, այդ շրջագիծէն դուրս կը ձգէ երկու երկիրներ՝ Քուպա եւ Վիէթնամ, որովհետեւ, ատոնք, ըստ Փեքինկ Րիվիուին, խորհրդային կառքին լծուելով գործիք կը դառնան Մոսկուայի ծաւալապաշտ - յարձակողական քաղա - քականութեան:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ՝ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մեսրոպ Մաշտոց մատենադարանին նը- ւիրուած է նոր ժապաւէն մը, որ պիտի իրագործուի Խորհ. Միութեան կեդրոնա- կան ճայնասփիւռին պատուէրով: Շար - ժանկարը պիտի պատմէ հին ձեռագիր - ներու գանձարանի հարստութիւններուն, Մաշտոցի, Խորենացիի, Եղիշէի, հայ թուաբանագէտներու, աստղագէտներու, ճարտարապետներու, երաժիշտներու, Հայաստանի հնագոյն մշակութային կեդ- րոններուն մասին: Պիտի ներկայացնէ նաեւ Գօշավանքը, Նորավանքը, Գառնին եւ Գեղարդը: Շարժանկարին մէկ մասը ամբողջութեամբ պիտի նուիրուի Թորոս Ռոսլինի եւ Գրիգոր Նարեկացիի:

×

ՆՈՐՔԸ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԻ

Շուտով կը սկսի Երեւանի նոր եւ բա - րեկարգ թաղամասերէն մէկուն՝ Նորքի բնակելի զանգուածին 7-րդ փոքր շրջանին շինարարութիւնը: «Երեւան նախագիծ» հաստատութեան ճարտարապետներ ըՍ - պարտակ Կնդեղցեան եւ Էմին Ոսկոնեան կազմած են «Նորք 2» բնակելի զանգուա- ծին այն հատուածին նախագիծը՝ ուր տեղ պիտի գտնեն 7-րդ եւ 8-րդ փոքր շրջանները: Անոնց տարածութիւնը հիւ - սիսէն պիտի գօտեւորէ Երեւան - Գառնի մայրուղին, արեւելքէն եւ հարաւէն՝ Ող- ջաբերդի գոգահովիտին եզրը: Երկու նոր փոքր շրջանները կը գրաւեն մօտ 230 հեկ- տար տարածութիւն եւ նախատեսուած են 30 հազար բնակիչի համար: Ի տարբերու- թիւն արդէն կառուցուած փոքր շրջան - ներէն: Նորերուն մէջ շէնքերը պիտի ըլ- լան աւելի բարձր՝ մէկ մասը ըլլալով 16 յարկանի: Նախ կը սկսի 7-րդ փոքր շըր- ջանին կառուցումը: Պիտի ունենայ հան - րախանութ, մարզաւան, դպրոցներ, նա- խադպրոցական հաստատութիւններ եւ ամբողջութիւնը պիտի շրջապատուի կա - նաչապատ գօտիով մը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Շէյխ Պէտիրի այդ երեք գիւղերուն մէջ ...էր, որ մէկ անգամէն լեցուեցան Վարդա- ...ձորի լեռնէն վար իջնողները. Վար - ...դաձորցին, Շէնաւանցին, Կարմրէկցին, ...Հացեկցին, բոլորը, բոլորը, որ վեր ելած ...էին Սպիտակ Ձիաւորին հետ:

Վարդացորցի ռանահայր Մարկոս, գոս ...ծառի մը կռթնած, կը մտածէր: Անոր ...դէմքին, աչքերուն մէջ կարծես կոչկոռ, ...կարծր հողէ տարածութիւն մը կար, որ ...անձրեւին կը սպասէր: Լեռնէն վար, կար- ...ծես անծանօթ բան մը կը փնտռէին: Կը ...փնտռէին իրենց Աստուածը, որ հոն, լե- ...րան վրայ ձգեցին՝ վառօդի հոտերուն, ...հրացաններու ձայներուն, երկինքին, աստ- ղերուն ու երկաթի ապառաժներուն հետ: Լեռնէն վար, կարծես փխրուն, անապա- հով բան մը ունէր գետինը: Անոնց հա - մար Սպիտակ Ձիաւորը, որ կը պաշտ - պանէր զիրենք, վերը, լեռներուն մէջ մը- նաց: Առաջին անգամ ջերմութիւն իջած հողի մը նման, հեռըհետէ կը կակուղնա- յին ռանահայր Մարկոսին աչքերը, կար- ծես կորսնցուցած զգայարանք մըն էր որ կը գտնէր երբ Շէյխ Պէտիրի արտերուն մէջ հողին հոտն առաւ: Ան փորեց հողը եղունգներով ու իր երկու ափերուն մէջ առաւ, ցոյց տալու համար Մխսի Աստու- րին:

- Առ քեզի քիւրտը, Աստուր: Քիւրտը, որ էս հողէն հասկնար, նէ՛ ինք էս հա - լին կուգար, նէ՛ ըլ մենք: Էս ջրով, էս հողով թէմամ դրախտ կարելի է կանգ - նեցնել էս լերան տակ:

Մարկոս չէր ուզեր հողը գետին թա - փել, կարծես ափով արծաթ բռնած ըլ - լար: Ու հողին հետ ջուրի ձայնը, վեր - ջալոյսի խաղը կէօլին մէջ, իսկ իրիկնա- դէմին գորտերու ձայնը զինքը իրական աշխարհին կանչեցին կարծես: Եւ ահա Վարդաձորի իրիկնամուտը, փողոցները երախաներու ձայներով ու ճամբու վրայ ուշ մնացած սայլի մը ճչոցը: Մարկոս այդ աշխարհին մէջ ինկած էր:

- Ի՞նչ կայ, չկայ, Գաբօ:

- Զգիտեմ, աղբեր, իմացայ, որ երէկ գիշեր ճամբայ ելած է առաջին կարւա - նը: Կը խօսին, որ մեզ հեռաւոր հայ գիւղերուն մէջ պիտի տեղաւորեն:

- Որ ինձ թոյլ տան, կ'երթամ կը մտնեմ Վարդաձոր...

- Խելքդ տուն բեր, Գաբօ, էդ չըլլա - լիք բան է, միայն թէ մեզ չի ղրկեն հե- ռուները:

Յուսահատ, շուար ժողովուրդին մէջ միշտ ալ զարունի մը զալիքը կար ու ամէն օր նոր զրոյցներ շրջան կ'ընէին: Որպէս թէ, Արշ Սաքօն ըսած է: Որպէս թէ, Ջէրչի Կիրոս Հաճի Մուսային խօ - սած է:

- Էդ, էդ ցամաք ձորու աղուէսը: Թէ որ քիթը բռնեմ, հոգին ականջներէն դուրս կուգայ, - զայրոյթով կը խօսէր դայեկ Նուրխան իր մօտի կիներուն, ա- ռանց Ջէրչի Կիրոսին անունը տալու:

Շատերու կողմէ զայրոյթ կար Կիրոսին դէմ ու կը հաւատային, որ Ջէյնապը, Հաճի Մուսային յանձնողը, Ջէրչի Կի - րոսը եղած է, մանաւանդ քիչ չէին հա - ւատացողները, որ ողջ է Սպիտակ Ձիա - ւորը...

Կը խօսէին իրարու մէջ, որ Ջէրչի Կի - րոս լեռնէն կանուխ վար իջած, իր քէյ - ֆին կը պտըտի եղեր, իսկ հիմա Հաճի Մուսային հետ խոշ - պէշ, ազայութիւն կ'ընէ:

Դժգոհ էին նաեւ Թորթանցի ձիաւոր - ները: Անոնք որ Ջորեպան Թաթօսին հետ առաջին անգամ միացած էին Սպիտակ Ձիաւորին:

- Չէ, աղբերս, քիւրտին հետ բարե - կամ չենք կրնար ըլլալ: Էս ի՞նչ բան է, հէ՛: Տահա, երէկ Սպիտակ Ձիաւորին հետ կռիւ ընողը էդ Հաճի Մուսան էր: Պէլքի Հաճի Մուսան պատճառ եղաւ, որ Մարտիկը կորսուեցաւ մէկէն:

(Շար. 635)

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան, Այրի Տիկին Արաքսի Բազումեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Պաճըճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարի Պաղտիկեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Թորոսեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Պախչեճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 24-ին, 93 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 14.30ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուր Սէն - ժիւսթ, եւ մարմինը կը փոխադրուի Առնուվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ բարեսիրական կազմակերպութեանց։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Թորոսեան, Բազումեան, Պախչեճեան ընտանիքներուն։

×

Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 150 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարի Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ռըստիկեան եւ զաւակները, Պ. Կարապետ Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Անտոնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վերժին Ուզունեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Առաքելեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի, նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ -հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այս առթիւ Տիկին Վ. Ուզունեան 160 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,։

Հեռ.- 520 - 03 - 18։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝
ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՐԾԻ
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1982-1983 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.- Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ։

Բ.- Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով։

Գ.- Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն։

Դ.- Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները [illegible]աւբելու եւ ցրուելու համար։

Ե.- Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար։

Զ.- Այս տարեշրջանէն՝ կը բացուի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ։

Հետաքրքրուող ծնողները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժարանիս Տեսչութեան հետ։

26, Rue Troyon — Sèvres
Tél.: 534. 68. 28

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԽՆՋՈՅՔԱՇԱՐԺ ՄԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ-Ի
«Դար մը Գրականութիւն»
ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականութեան վերջին վաթսունամեակի պատմութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակութային, հրապարակագրային եւ լեզուական մարզերու պատկերը։ Մենագրային 85 ակնարկներով կ'անդրադառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, առանձնաբար ներկայացնելով գաղութային գօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ լրիւ անուանացանկերը։

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմքերու գործերէն յատկանշական էջերով։

Գին՝ 230 Ֆ., առաքման ծախքով։ Օդանաւային Թղթատարով՝ 300 Ֆ.։ Դիմել «Յառաջ»ի ապսպրելու համար, կամ՝ Հեղինակին, հետեւեալ հասցէով.-

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին։

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ECOLE DU TEBROTZASSERE

RENTREE SCOLAIRE 1982 / 1983

L'ECOLE ARMENIENNE DOIT VIVRE

— Elle a pour vocation de **perpétrer votre culture;** elle est actuellement l'une des **deux seules en Europe** qui dispense un **enseignement bilingue.**

— Votre Ecole ne peut exister **sans vous.**

— Votre **participation** est nécessaire au **succès** de cette opération.

Cette année, la **nouvelle Direction** de TEBROTZASSERE vous **propose:**

- **L'ouverture** d'une maternelle où toute une infrastructure d'activités d'éveil sera organisée,

- Un **ramassage** scolaire par car pour les enfants des **banlieues** avoisinantes au **Raincy,**

- **L'inscription** de vos **enfants, garçons** comme **filles, cycle primaire** et **secondaire** (les frais d'inscription s'élèvent à 150 F.).

— **Demi-pension:** indemnité forfaitaire de **500 F. mensuels** pour les repas de midi (ramassage scolaire inclus).

— **Internat:** 1.200 F. mensuels

PARENTS ARMENIENS.
REPONDEZ VITE A NOTRE APPEL!

Pour tous **renseignements** et **inscriptions,** s'adresser à la nouvelle Directrice:

Mme. SILVA KARAGULIAN

qui assurera une **permanence** à partir du:

Lundi, 5 Juillet
à L'ECOLE DU TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy
Tél.: 381. 01. 72
de 10h. à 12h. — du Lundi au Vendredi

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
28-29
SAMEDI-DIMANCHE
28-29 AOUT
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.246　Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN　58e ANNÉE — No 15.246

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

...ՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ առաջնորդը՝ զօրավ. Եարուզելսքի ...Չեստոքովայի մէջ, և քանի մը 100.000 ուխտաւորներու առջև, չվարանեցաւ Լէխ Վալեսայի ազատ արձակումը պահանջել: ...կոյսին Սեւ Կոյսին 600-ամեակն է, Օգոստոս 31-ին եւ այդ առթիւ արտասանած հոգեւոր ճառին մէջ, բացէ ի բաց ...երբ ձգելով Համերաշխ Սոլիտառնոշճի եւ ...արհեստակցականներու կողքին, հրաւիրեց ժողովուրդը խուսափիլ ցոյցերէ, փոխանակ չլքել այդ օրը եւ տունը նստելով ...աղօթել բողոքը: «Բարկութիւնը վէճ ...խորհրդատու է եւ փողոցը պէտք չէ տխալ դաշտն ըլլայ: Սեղանի մը շուրջ է, ...որ պէտք է տեղի ունենայ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութիւնը պատժական միջոցներ ձեռք առաւ, Տրէսսէր - Ֆրանսի նկատմամբ, Ֆրանսական կառավարութեան տուած պարտադրանքի որոշմէն ետք: Ծանօթ է, որ Ֆրանսա պարտադրեց ամերիկեան այդ տան ֆրանսական ճիւղին, Հայթայթել Սիպերիոյ կազամուղին երեք compresseurները, Հակառակ ամերիկեան ամպարկոյին: Ուաշինկթըն որոշեց դադրեցնել ամերիկեան կազմածի եւ թեքնոլոժիի Հայթայթումը թէ Տրէսսէր - Ֆրանսի եւ թէ Քրէօզօ - Լուար: Յոյս կայ սակայն որ այս տնտեսական պատերազմը աւելի սուր բնոյթ չառնէ:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԷԼ - ԱԼ ընկերութեան ...ները պիտի չթռչին Շաբաթ օրեր, յարգելու համար Սապաթ-ի օրէնքը: ...կին, կարենալ համախմբման կառավարութիւն մը կազմելու համար, խոստումը ըրած էր կրօնական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն: Ջղձգելէ, ճղճղելէ ...ետք, կառավարութիւնը տեղի տուաւ Ջոր...շաբթի օր (նախապէս փորձ մը եղած ...բայց օդաչուները չէին կրնար Ուր... իրիկուն, մայրամուտին օդանաւը ...կեցնել, Ատլանտեանի վերեւ ... ու ...Թոյլ տրուած էր թռչիլ...): Ասիկա ...150 միլիոն տոլարի բաց մը կը ...ընկերութեան համար: Քանի մը ...պաշտօնեաներ գրաւած են փոխ...ութեանց նախարարին գրասենեակը ...7 ժամ պատանդ բռնած նախարարն ու ...իր: Կը վախնան, որ այս ձեւով ...Ալ սնանկանայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ, մինչեւ Ուրբաթ, 4000 ...պաղեստինցի արդէն հեռացած էին: Վերջինները ալ Յունաստան փոխադրուած: ...Թուի որ լիբանանեան ձախն ու մահ...հմեականները որոշած են դէչ - աղէկ ...«խաղա երթալ» Պէշիր Ճեմայէլի հետ: ...նախկին վարչապետ՝ Սայէպ Սալամ չընտր... որ անձնատուր եղած են, այլ իր ...«ապէս» կը բանաձեւէ.- «Եթէ ...Իսրայէլացիները Պէյրութի դուռը չըլլային, կարելի էր մերժել Հանրապետութեան նոր նախագահը եւ կրկին քաղաքական պատերազմ կ'ըլլար: Բայց ու...ներու համեմատութիւնը, Պաղեստինցիներու մեկնումէն ետք, մեզի ի նպաստ ...է եւ չահ չունինք այդ ճամբան բռն...»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, զինուորական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր (1980, Սեպտեմբեր 12) 25.473 հոգի դատապարտուած է, որոնց մէջ՝ 103 մահապա-

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

"ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԸ, ՈՐ ՏԵՂԻ ՉՈՒՆԵՑԱՒ"

ԵՒ «ՄՈՆՏ»Ի ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս - առնուազն «տարօրինակ» - խորագրին ներքեւն է, որ Ֆիլիփ Պոճիօ անհրաժեշտ տեսած է երկարօրէն ծանրանալ ԱՍԱԼԱ-ի սպառնալիքին վրայ, Օգոստոս 27-ի «Մոնտ»ի մէջ (էջ 8): Ծանօթ է, որ թերթը նամակ մը ստացած էր ԱՍԱԼԱ-էն, Օգոստոս 15 թուակիր եւ Օ-ռանէն ղրկուած (տես «Յառաջ»՝ Օգոստոս 21/22), ուր Հ. Գ. Բ.ը կը սպառնար Ֆրանսայի, ծանուցանելով երկու եղեռնափորձեր՝ մէկը, Օգոստոս 19-ին Ֆրանսայի միջազգային մէկ օդակայանը, միւսը՝ Օգոստոս 25-ին, ճիշդ ցերեկին, մեթրոյի բանուկ կայարաններէն մէկուն մէջ: Ծանօթ է, որ բիրտ ուժն ու աՀաբեկչութիւնը դատապարտող մաս - մետիաներն են, խորքին մէջ, որ կը քաջալերեն անուղղակի կերպով նման արարքներ, քանի հարցի մը կ'անդրադառնան միայն երբ արիւն հոսի տեղ մը: Նոյնինքն Մոնտ միայն երկու անգամ, առաջին էջի իր քրոնիքը յատկացուցած է Հայերուն, առաջինը՝ 1979 Դեկտեմբեր 25-ին, Եըլմազ Չոլփանի մահափորձին առթիւ (Շան զ'Էլիզէի վրայ), միւսը՝ երկու շաբաթ առաջ, Անգարայի եղեռնափորձին առթիւ:

(Շար. 4-րդ էջ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅՈՒՑԱՓԵՂԿԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Երբ երիտասարդ էի, ամենամեծ հաճոյքս էր շաբաթը անգամ մը, կամ գոնէ երկու շաբաթը անգամ մը հրջիլ այն շուկաներուն մէջ, ուր հին եւ գործածուած գիրքեր կը ծախուէին: Համալսարանի ուսանող էի եւ ինծի համար չկար կարգալէ աւելի մեծ հաճոյք մը: Ի՞նչ առիթներ կը ստեղծէի, որպէսզի ճամբաս պարբերաբար անցնէր Գարագիւղէն դէպի Թիւնէլի վերի կողմը. կամ փոխադարձաբար, վերի Թիւնէլէն դէպի Գարագիւղ: Այն ատեն կ'արհամարհէի Պոլսոյ պատմական փապուղին ու կը նախընտրէի հետիոտն իջնել կամ ելլել Եիւքսէք - Գալտըրըմի զառիվերին վրայ:

Հիմա կարծես նուազած են հին գիրքերու վաճառորդները այդ դարձդարձիկ, նեղ բայց աղմկալից զառիվերին վրայ: Իմ ուսանողական շրջանիս անհամար գրավաճառներ կային, կանոնաւոր ու փարթամ խանութներ, որոնք միայն գործածուած գիրք կը ծախէին: Ես անոնց ցուցափեղկերուն առջեւ երկար կը յամենայի, երբեմն ալ ծածուկ ու ամչկոտ նայուածքներ նետելով դէպի ներս: Այդ խանութներէն մէկ քանին համբաւաւոր էին ու սուղ կը վաճառէին գործածուած գիրքերը: Ուստի յաճախ քաջութիւնը կը պակսէր ինծի, ներս մտնելու: Կը խրտչէի մանաւանդ անոր համար որ գիտէի թէ եթէ մտնէի, տարիքոտ կին մը կամ ծերունի վաճառորդ մը խկոյն պիտի հարցնէր.

- Ի՞նչ ուզեցիր:

Ես գիտէի թէ ինչ կ'ուզէի: Թերեւս ալ ուրիշ ոչինչ կ'ուզէի. եթէ ոչ միայն տեսնել, նայիլ գիրքերուն: Նայիլ՝ հեղինակներու անուններուն, յետոյ գործերու խորագիրներուն: Քննել՝ թէ ո՞ր հրատարակչատան կը պատկանէին անոնք, թարգմանութի՞ւն էին թէ բնագիր, եւ դեռ ի՛նչեր ու ինչեր: Տունը արդէն իսկ սկսած էի կազմել փոքրիկ գրադարան մը. որուն վրայ կը դողայի: Բայց որքա՜ն կը ցաւէի, երբ ցուցափեղկին մէջ կը տեսնէի գործ մը, վէպ մը կամ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը. որուն աւելի հին մէկ տպագրութիւնը ունէի արդէն: Նորատիպ հատորը նախանձս կը գրգռէր, կը զղջայի հնատիպը ունեցած ըլլալուս համար եւ կը գայրանայի ես ինծի, թէ ինչո՞ւ աճապարած էի գնելու նախորդը:

Բայց ինչ որ գլխ ամէնէն շատ կը խանդավառէր, այդ կանոնաւոր գրավաճառներէն անմիջապէս վերջ բոյն դրած հնավաճառներու ներկայութիւնն էր: Անոնք աւելի շատ շրջուն վաճառորդի կը նմանէին, քան թէ խանութպանի: Հոն հանգիստ կը դանդաղէի դիզուած գիրքերուն առջեւ, ձեռք կուտայի մէկուն կամ միւսին, առանց վախնալու որ մէկը կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը փնտռեմ: Այդ գիրքերը քիչ մը աւելի հին էին, քիչ մը աւելի մաշած, պատառուն: Բայց աւելի հաճոյք կ'առնէի անոնցմէ: Անպայման բան մը կը գնէի հոնկէ: Պարապ ձեռքով վերադառնալը դժբախտութիւն մըն էր ինծի համար:

Եիւքսէք - Գալտըրըմի զառիվերին վրայ կարելի չէր հայերէն գիրքերու հանդիպիլ: Կամ՝ շատ ցանցառ: Բայց ուսանողական այդ շրջանիս ինծի համար որեւէ տարբերութիւն չկար հայերէն, թրքերէն, ֆրանսերէն ու անգլերէն գիրքերուն միջեւ: Գրականութիւնը իր ընդհանուրին մէջ այնքան կը սիրէի, որ լեզուն այլեւս կը դադրէր նշանակութիւն, մասնայատկութիւն ներկայացնել: Կը բաւէր որ հասկնայի կարդացածս, կը բաւէր որ կարենայի կարդալ տպուածը:

Այսօր, երբ ետ կը նայիմ այդ օրերուն եւ աչքերուս առջեւ կը կենդանացնեմ ցուցափեղկի մը առջեւէն բաժնուիլ չուզող ուսանողի իմ հին պատկերս, կ'անդրադառնամ որ միջազգային գրականութեան մասին ես այս ցուցափեղկերուն առջեւ շատ աւելի բան սորվեցայ. քան ինչ որ կրնայի սորվիլ գրականութեան պատմութեան գիրքերէ: Անդրէ Ժիտի ամենակարեւոր գործերը որո՞նք էին, Ժան Գոքթոյի, Ֆրանսուա Մօրիաքի, Անաթօլ Ֆրանսի, Փօլ Գլոտէլի, Ալպէր Գամիւի ամբողջական գործերուն մէջ ի՞նչեր կարելի էր համրել, ո՞րոնք էին Ժան Փօլ Սարթրի, Հայտէկկէրի, Գիրգէկաարտի, Կապրիէլ Մարսէլի փիլիսոփայական ամենակարեւոր գործերը, այդ բոլորը կը սորվէի ցուցափեղկերէն: Վերջն է որ գրականութեան պատմութեան գիրքերէն ըստուգեցի այն ինչ որ առաջին անգամ ինծի տրուեցաւ գրավաճառներու ցուցափեղկերէն:

Երբ Եիւքսէք - Գալտըրըմի երջանիկ պտոյտս կը վերջանար, անպայման մէկ կամ երկու գիրք կ'ունենայի թեւիս տակ: Ի՛նչպիսի երջանկութեամբ կը սեղմէի ծրարը, երբ տուն կը վերադառնայի: Կը դողայի ծրարին վրայ: Հազարաւոր գիրքերու մէջէն ընտրած էի այդ գիրքերը: Ամենալաւերը չէին բնականաբար, բայց իմս էին այլեւս...:

Եւ երբ տուն կը հասնէի, մայրս, զիս տեսնելով, կը բացագանչէր.

- Նորէ՞ն գիրք առիր:

Կը գանգատէր գիրքերուս առատութենէն: Մինչդեռ դեռ ի՛նչ ունէի որպէս գիրք, դեռ ո՛րքան համեստ էր գրադարանս: Դեռ ո՛րքան հեռու էի գիրքերու հետ նոյնանալէ, գիրք դառնալէ...:

Խեղճ մայրս...

Ռ. Հ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻԼԵՐԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

Օգոստոս 26 թուակիր «Հիւրրիյէթ»ի մէջ, Իլէրի կը շարունակէ իր «Թերթօնը».-

Միւէզզինը դուռնէ - դուռ հրդեհին լուրը տալէ ետք, գիւղին բոլոր Թուրքերը արտերուն կողմը վազեցին, մինչ Հայոց թաղը խոր լռութեան մէջ էր: Այրող բոլոր արտերն ալ Թուրքերու կը պատկանէին եւ հովը այնպէս կը փչէր, որ Հայերու արտերուն համար որեւէ վտանգ չկար: Անշուշտ Թուրքերուն աչքերէն վազած արցունքները չէին կրցած հրդեհը մարել: Այդ գիշեր, բոլոր Թուրքերը չէին քնացած, մինչդեռ Հայերը մչիկ - մչիկ կը քնանային եւ կամ աչքերնուն մէկը՝ բաց, Թուրքերուն վիճակը դիտելով, կ'ուրախանային):

Հայոց այս լռութենէն ալ Թուրքերը չէին կասկածած եւ կը վիճէին հրդեհին պատճառին շուրջ, երբ Միւէզզինը պատմեց թէ ինչպէս փախչող Հայերը տեսած էր: Ասոր վրայ ժանտարմները հարցաքննութեան տարին Հայերը:

Այս հարցաքննութիւնն ալ պատճառ եղաւ որ «Թուրքեր՝ Հայերուն ճնշում կ'ընեն, առանց պատճառի ոստիկանատուն տարուելով կը ծեծուին» ըսելով ամբողջ աշխարհ իրար անցնի:

Այս դէպքէն երեք տարի յետոյ, 1865ին, Հայերը համարձակեցան նոյն գիւղաքաղաքին մէջ խմբովին գլուխ վերցնել եւ մէկ գիշերուան մէջ Թուրքերու տունե-րուն վրայ յարձակելով, բազմաթիւ Թուրքեր սպաննել, եւ իրենց գլխուն համարեա պետութիւն մը կազմելով Թուրք ժանտարմին քաղաք մտնելուն ալ արգելք ըլլալ:

Անշուշտ քանի մը Մէհմէտճիկի սխիններուն փայլը այս ապստամբութիւնը կը ճմլէր, բայց օտար իշխանութիւններէ վախցող այդ օրերու տկար կառավարութիւնը շատ թոյլ դտնուած էր եւ Հայերն ալ սակէ քաջութիւն առնելով իրենց կազմած այդ աւատապետական փոքր պետութիւնը ամխններով ոտքի պահեցին:

Միայն պատկառանք ունեցող Թուրք սպայի մը քաղաք մուտքովն է, որ այս աւատապետական պետութիւնը մէջտեղէն վերցուեցաւ: Սակայն ապստամբները պատժուած չըլլալուն երկու տարի յետոյ (1867) նոյն գիւղաքաղաքը կրկին ապստամբութիւն եղած է, բայց այս անգամուն կառավարութիւնը աւելի կորովի շարժելով հայ պարագլուխները հրացանազարկ եղած են:

Քանի մը Հայու հրացանազարկուիլը անշուշտ ամբողջ աշխարհի մէջ մեծ աղմուկ պիտի յարուցանէր: Այդպէս ալ եղած էր ու բոլոր մեծ Պետութիւնները իրարու ետեւէ յուշագրեր տուած էին, բայց աւելի առաջ չէին գացած: Սակայն տասն եւ մէկ տարի վերջ 1877 - 1878-ին Թուրք - ռուս պատերազմի ընթացքին Հայերը կրկին քաջութիւն առնելով Զէյթունի մէջ երրորդ անգամ ապստամբած են:

Զէյթունի այս ապստամբութիւնները ցոյց կուտան թէ ի՞նչ է հայկական հարց ըսուածը, որու ծագման մէջ Թուրքերը որեւէ դեր չեն խաղացած: Այս նիւթին մէջ Թուրքերուն յանցանքը շատ - շատ այս ապստամբութիւնները առենին խստութեամբ զսպած չըլլալը կրնայ ըլլալ:

Իլէրի հոս կը վերջացնէ իր յօդուածաշարքին առաջին մասը: 1862-ի նկարագրած դէպքերն ալ, իրենց մանրամասնութեամբ (օրինակ՝ հովին փչելու ձեւը) այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ մարդը հոն էր եւ թղթակցութիւն կը գրէ իր թերթին...:

(Շար. 6)

ՄԱՆԹԱՇԵՒԻ ԽԱՒԻԱՐԸ

Գրեց՝ ԱՂ. ՅՈՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Տիկին Զեփիւռը, իր զեփիւռային ու անոյշ ձայնով աւելի եւս ոգեւորում ու խանդավառում էր տրամադրութիւնները:

- Քիչ առաջ, Մանթաշեւի անունն էր հոլովւում այստեղ՝ որպէս մեծ բարերար ... մենք իրանահայերս էլ բաւական թուով բարերարներ ենք ունեցել թէկուզ աւելի փոքր չափանիշով, բայց մարդիկ բարեգործութիւններ են կատարել ու բարերարի անուն վաստակել... էս էլ խըմենք մեր հիւրընկալ բարերարի կենացը. - առաջարկում է հիւրերից մէկը:

Այս հաճելի կենացը սրտագին կերպով ընդառաջուեց բոլորի կողմից:

- Սիրելի բարեկամներ, այս հաճելի ու կարեւոր կենացի առթիւ մի փոքրիկ լուսաբանութիւն անհրաժեշտ է... մեր երանելի բարերարները պարտադրուած բարերարներ չեն եղել եւ ինքնաբուխ կերպով են նուիրատուութիւններ ու բարեգործութիւններ կատարել, ... մեր սիրելի հիւրընկալը մինչեւ անգամ իր սեփական բնակարանը նուիրել է մեր ժողովրդին ու ազգին ... ճշմարիտ է, Մանթաշեւը հայ իրականութեան ու պատմութեան մէջ, անվիճելիօրէն, մեր մեծագոյն բարերարն է եւ որպէս այդպիսին էլ յաւիտենապէս կ'ապրի մեր պատմութեան բոլոր ժամանակաշրջաններում, բայց Մանթաշեւը պարտադրաբար բարերար դարձաւ:

- Ի՞նչպէս. - ձայնակցեցին հիւրերը:

- Մանթաշեւին բարերար դարձնողը մի կինտօ էր:

- Ի՞նչպէս ... ի՞նչպէս. - աւելի հետաքրքրուած հարց տուին հիւրերը:

- Մանթաշեւը սահմանափակ կենցաղի տէր մի մարդ էր: Այդ նաֆթի միլիոնատէր թագաւորը, սովորական մարդուց էլ աւելի նեղ ու սահմանափակ մի կեանք էր ապրում: Աւելի պարզ օրինակով պատկերացնելու համար, աւելացնեմ որ այս միլիոնատէր Կրեսոսը մերժեց 1000 ռուբլի վճարել Րաֆֆիի «Կայծեր»ի 2-րդ հատորը հրատարակելու համար: Եթէ Րաֆֆիի «Կայծեր»ի երկրորդ հատորը լոյս տեսնէր իր կենդանութեան օրօք եւ Մանթաշեւը զօրավիգ հանդիսանար նրան թերեւս Րաֆֆին - հայ գրականութեան այդ յաւերժայիշատակ տիտանը - տակաւին ապրէր տարիներ եւս եւ այսպիսով հայ գրականութեան հարուստ գանձարանը օժտուէր նորանոր գլուխ գործոցներով:

Ահաւասիկ, այդպիսի մի մարդու է հանդիպում Թիֆլիսեցի մի կինտօ, Բաքու քաղաքի խանութներից մէկում, ուր եկել էր խաւիար (ձկնկիթ) գնելու:

Մանթաշեւն էլ յաճախ գալիս էր նոյն խանութը, ձկնկիթ գնելու, եւ ամէն անգամ ոչ աւելի քան հարիւր դրամ:

Կինտօն մօտենում է խանութպանին եւ խնդրում է մէկ քիլօ ձկնկիթ կշռել:

- Դու էլ խանո՞ւթպան ես. - մօտենալով նրան հարց է տալիս Մանթաշեւը:

- Ոչ խանութպան չեմ. - պատասխանում է Կինտօն:

- Ապա, էդ մէկ քիլօ խաւիարը ի՞նչ պիտի անես. - զարմացած հարցնում է Մանթաշեւը:

- Ի՞նչ պիտի անեմ. - նոյնքան զարմացած պատասխանում է Կինտօն. - պիտի ուտեմ:

- Ի՞նչպէս թէ պիտի ուտես. - զարմանում է Մանթաշեւը. - մէկ քիլօ խաւիարն էլ կ'ուտուի...

- Ինչո՞ւ չի ուտուի. - շատ հանդիստ պատասխանում է կինտօն. - երկու - երեք ընկերներով կը նստենք, կ'ուտենք, կը խմենք, քէֆ կ'անենք...

- Ախ՛ր էդ թանկարժէք խաւիարը...

- Է՛ բարեկամ. - անծանօթ մարդու միտքը կռահելով՝ աւելացնում է կինտօն. - քանի ունենք մարդու պէս կ'ուտենք, կ'ապրենք ու կը վայելենք ... երբ չունենանք Մանթաշեւի պէս կ'ուտենք ու կ'ապրենք:

Մանթաշեւը սթափւում է ու ցնցւում: Ու յետոյ սկսում է ամբողջ մարմնով դողալ՝ ինքն իրենից ամաչելով: Թողնում է խանութը, առանց սովորական հարիւր դրամ ձկնկիթը գնելու ու հեռանում է: Հէնց այդ հեռանալն էր:

Այնուհետեւ, իր ծառաներն ու խոհարարներն էին գալիս՝ տասնեակ քիլօներով ձկնկիթ գնելու նոյն խանութից ու տուն տանելու՝ Մանթաշեւի չքեղ սեղանները զարդարելու համար:

Մանթաշեւը ոչ միայն սթափուել ու ցնցուել էր, այլեւ ամբողջովին հոգեփոխուել ու կերպարանափոխուել էր: Մանթաշեւի քսակի բերանը բացուել էր: Միլիոններով ռուբլի դուրս էր գալիս անըսպառ քսակից՝ բազմաթիւ հիւրասիրութիւններ, բարեգործութիւնների, եւ մարդկային կենցաղավարական դրական դրսեւորումների համար:

Ռուբլիների հոսքը հասնում էր մինչեւ Փարիզ, Մոսկուա, Թիֆլիս, Երեւան ու Էջմիածին:

Այստեղ, մի յատկանշական երեւոյթ էլ մատնանշեմ, որ իր տեսակի մէջ, մի կատարեալ բացառութիւն է մեր ազգային բարեգործութիւնների եւ մանաւորապէս բարերարների նկատմամբ:

Էջմիածնում, Խրիմեան Հայրիկն էր բազմած Ս. Աթոռին: Պիտի զարմանաք եթէ ասեմ, որ Մանթաշեւի համար գերագոյն հաճոյք էր ստանալ վեհափառի նամակները, որոնք պարբերաբար հասնում էին իրեն՝ ի Մոսկուա: Գիտնալով հանդերձ, որ այդ նամակներից իւրաքանչիւրը յիսունից 100.000 ռուբլի (մօտ 50-էն 100.000 դոլար) է արժելու իրեն, Մանթաշեւը յաճախ հարցնում էր իր քարտուղարներից, թէ արդեօ՞ք այսօր նամակ չկայ Վեհափառից...

Աւելի յատկանշականն այն էր, որ երբ Հայրիկի նամակը, յատուկ մատուցարանի մէջ դրուած, ներկայացնում էին Մանթաշեւին, նաֆթի այդ բազմամիլիոնատէր թագաւորը, բարձրանում էր նստած տեղից, ոտքի էր կանգնում եւ երկիւղածութեամբ ու ակնածնքով՝ նախ համբուրում էր Վեհափառի նամակը ու յետոյ սկսում ընթերցանութիւնը:

Խրիմեան Հայրիկի այդ պատմական նամակներից մէկումն էր, որ Վեհափառը Մանթաշեւին է ներկայացնում մի երիտասարդ ու շնորհալի վարդապետ, որ յետագայում, Մանթաշեւի շնորհիւ, հայ երաժշտութեան Մեսրոպ Մաշտոցը պիտի դառնար: Այո, սիրելի բարեկամներ, եթէ Մանթաշեւը Խրիմեան Հայրիկի յանձնարարութեամբ չվճարէր Կոմիտաս Վարդապետի ուսանողութեան ծախքերը Գերմանիայում, այսօր մենք իրական ու վաւերական իմաստով Կոմիտաս չպիտի ունենայինք:

Սիրելի բարեկամներ, տակաւին շատ ուրիշ պատկերներ ու դրուագներ ունեմ պատմելու Ղարաբաղցի այդ մեծ կամ աւելի շուտ մեծագոյն բարերարից, ցոյց տալու համար մարդը իր գործով, իր էութեամբ ու նկարագրով, բայց ուրիշ առթիւ ... Բիւր յարգանք Մանթաշեւի անմոռաց յիշատակին: Յարգանք բոլոր մեծ ու փոքր բարերարներին, որոնք անվիճելիօրէն, բոլորն էլ Աստուծոյ ընտրեալներն են:

Արտակարգ յուզում, ոգեւորութիւն եւ խանդավառութիւն ստեղծուեց մեր բարեկամ հիւրընկալի հիւրասենեակում. Այս իւրայատուկ մթնոլորտում էր, որ մեղանուշանման տիկին Զեփիւռը խոր յուզումով արտասանեց Վահան Թէքէեանի Հայու Ոգին: (1)

Որքան հաճելի էր աւելի երկար մնալ ու ըմբոշխնել այս իրապէս հաճելի ու հայրենաշունչ մթնոլորտն ու միջավայրը, բայց ժամանակը սահում էր արագ եւ մենք, ժամ առաջ, տուն պիտի վերադառնայինք՝ նոյն երկար ու յոգնեցուցիչ ճամբով:

Մեկնելու պահին, մեր շնորհալի բարեկամ՝ Հրանդը մեքենային մօտենալով կամացուկ շշնջաց:

- Հոյակապ դրուագ էր Մանթաշեւի խաւիարը...

- Միտքդ ի՞նչ է:

- Գրի առ այդ դրուագը:

- Այս անգամ դու ինքդ գրի:

- Ամէն մարդ իր գործը գիտէ. - համեստօրէն ու մեղմ ժպիտով պատասխանեց մեր ընկերը:

Կրկին բռնեցինք Խադեմարադի երկարապատում ու ձիգ ճամբան՝ դէպի Թեհրան:

Ամէն մարդ իր գործը գիտէ. -այսպէս է տրամաբանում մեր սիրելի բարեկամը:

- Է՛ սիրելի Հրանդ. - մի պահ խորհեցի ինքսինձ. -դու զարգացած ու շնորհալի մի հրապարակագիր ես եւ գործդ գիտես, բայց ես ... ես, իմ գործը չգիտեմ...

(1) Յաւերժայիշատակ Համաստեղն էլ նոյն խորագրով մի հոյակապ քերթուած ունի:

ԼՈՌԻ ԲԵՐԴԻՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի պատմական Տաշիր - Ձորագետ գաւառի Տաշրատափ կոչուած դաշտավայրը հեռու չէ Ստեփանաւան քաղաքէն: Լեռներով շրջապատուած բարձրադիր և զողորիկ հովիտ մըն է ան՝ կտրատուած Ձորագետ եւ Միսխանա գետերու ձորերովը: Անոնց միախառնման վայրը, սրածայր հրուանդանին վրայ, վեր կը խոյանան այս գաւառի երբեմնի մայրաքաղաքին՝ միջնադարեան Լոռիի աւերակները:

Յիշեալ աւերակներէն երկու - երեք քիլոմեթր դէպի հիւսիս - արեւելք, Միսխանա գետի ձախ ափին, զննող աչքը կրնայ նկատել գետի մակերեւոյթէն ոչ բարձր, այլ բնակավայրի մը շինութիւններուն աւերակները, որոնք ունին անկանոն քառանկիւնաձեւ կամ ուղղանկիւն յատակագիծեր եւ հաստ պատեր՝ շարուած հսկայական, անմշակ քարաբեկորներով:

Ասիկա Հայաստանի նախնադարեան ժամանակաշրջանի շատ բնորոշ կիկլոպեան ամրոց -բնակավայրերէն է՝ կառուցուած անառիկ դիրքի մը վրայ եւ պաշտպանուած լայն պարիսպներով:

Կատարուած հնագիտական պեղումները պարզեցին, որ Լոռի - բերդի նախնադարեան բնակավայրը հիմնուած է Քրիստոսէ առաջ 17 - 16-րդ դարերուն եւ բնակելի է եղած ամբողջ հազարամեակ մը: Կեանքը կրկին աշխուժացած է հոն 10 - 13-րդ դարերուն, երբ քաղաքի պարիսպներէն դուրս ապրող քաղաքային բնակչութիւնը բնակեցաւ այն պարիսպներուն տակ՝ որոնք իրենց նախնիքներուն կողմէ կառուցուած էին երկու հազար տարի առաջ:

Վերոյիշեալ հնավայրերուն մէջ շատ հետաքրքրական են նախնադարեան բնակավայրն ու դամբարանադաշտը, որոնց պեղումները սկսած են 1969-ին:

Լոռի բերդի հնագոյն բնակավայրին պեղումներուն շնորհիւ կը պարզուին մեզմէ չորս հազարամեակ առաջ հայկա-

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

- Ես չեմ կարող երկու տիրոջ ծառայել: Բալետը իմ աշխարհն է: Արդէն սխալ էր իմ ամուսնութիւնը: Եթէ չամուսնացած լինէի, այսօր բալետախմբի մենապարուհին կը լինէի, աստղը:

- Բայց չէ որ փոխարէն ամուսին ունես, զաւակ, ընտանիք, ապահովութիւն: Այդ բոլորը պիտի լքես յանուն ինչի՞ եւ յետոյ ի՞նչ երաշխիք ունես յաջողելու:

- Բալանչինը խոստացաւ ինձ տեղ ապահովել բալետախմբի մէջ:

- Ուրեմն, Սիւզի, պիտի սկսես սկըզբից:

-Այո՛, սկզբից:

- Բայց արդէն ուշ է:

- Աւելի լաւ է ուշ քան երբեք, - պատասխանեց Սիւզին. վերադարձաւ իր գաւաթին, մի ումպ խմեց, գլուխը թեքեց դէպի պատուհանը, արձանացաւ:

Մարգարիտը պարպեց իր գաւաթը, ոտքի ելաւ, նորոգեց ուիսկին, վերստին նստեց, հայեացքը կենտրոնացրեց քրոջ վրայ: Սիւզին փոխել էր իր դիրքը: Թիկն էր տուել բազմոցին, կօշիկները հանել, ծունկերը ծալել: Աւելի լարուել էր նրա սրունքների ողորկութիւնը: Նրա ներկայութիւնը փայլում էր յարկաբաժնում, թարմացել էին կահոյքի գոյները: Այդ թարմութիւնը վարակել էր նաեւ Մարգարիտին, որի այտերը շառագունել էին, կարծես շպարուած լինէին: «Սիւզին միշտ էլ իր ուզածն արել է, երբ ինքը արհեստագիտական դպրոց էր գնում, նա ընտրեց պարարուեստը, երբ ինքը մերժեց օտարին, Սիւզին առաջին առիթով ամուսնացաւ Ջէյմս Ուիթմորի հետ, միշտ Սիւզին ա՛յս, Սիւզին ա՛յն, ամէն տարի Եւրոպա, ձմեռը Կարիբեան կղզիներ, ինքը եթէ հազար կտոր էլ լինի, մայրիկի առաջին խօսքն է՝ ինտոր է Շուշանը կամ թէ Եավրում, Շուշանիս լաւ նայէ չիհւանդնայ, աչքիս տկար երեւցաւ, արդեօք պատահե՞լ է, որ Սիւզին գոնէ տարին մի անգամ Բրոնքս գնայ, այցելի մայրիկին, հարցնի թէ ինչպէս է ապրում մեն - մինակ տասնմէկերորդ յարկում, հիմա էլ որոշել է ամուսնուն թողնել ու բեմին նուիրուել»: Ոչ այնքան նախանձն էր, որքան անարդարութեան սուր գիտակցութիւնը, որ քանդում էր Մարգարիտի ներսը: Ինչո՞ւ է կեանքը այսչափ կողմնակալ, մէկին շռայլում է ամէն ինչ, միւսին՝ ոչինչ: Նա երբ բերանին մօտեցրեց ուիսկիի գաւաթը, ապակու մէջ իր աջ աչքի տձեւ արտացոլումը տեսաւ, մեքենաբար զատորոշեց բաժակի պարունակութիւնը եւ տաք հոսանքների թաւալումը զգաց իր մսերում, դրան յաջորդեց զաղջ թմբիրը, ապա անկշռութեան զգացումը: Տեղից բարձրացաւ, փետուրի պէս քայլեց դէպի խմիչքի սեղանը, նորոգեց գաւաթը եւ հենց սենեակի կիսաճանապարհին ակներեւ բեմականութեամբ յայտարարեց:

- Պրիմա դոնայի կենացը:

- Քեզ հետ ի՞նչ պատահեց, Մարգա՛րիտ, - ասաց Սիւզին,, ապա սթափուելով, - ի՛մ կեանքն է, ինչպէս ուզեմ, այնպէս էլ կը դասաւորեմ: Շատ անյարիր եմ գտնում ծաղրանքդ:

- Ուրեմն անկախութիւն, հոգ չէ թէ քանի զոհեր պիտի ընկնեն քո յաղթանակի ճանապարհին:

- Ես ոչ մի զոհ չեմ պահանջում, - յուզուեց Սիւզին, - եթէ զոհ կայ, այդ ես եմ:

Լաքին, որ մինչ այդ հանգչում էր անկողնու վրայ, կանանց բորբոքուած ձայներից ոգեւորուած, ցած թռաւ անկողնուց, մի քանի անգամ վազվզեց յարկաբաժնի չորս բոլորը, եկաւ, կանգնեց Մարգարիտի առջեւ՝ գնդակը բերանին: Նա գրկեց շնիկին, նստեց ու մի գլանիկ վառեց: Վայրկեանական հրաբուխին յաջորդեց տափակ անդորրը: Շնիկը ապաւէն էր: Նա չէր կարողանում աչքը հեռացնել իր քրոջ դէմքից: Յուզմունքից նա աւելի գեղեցկացել էր, բերանը կիսաբաց, աչքերում մութ ու խոնաւութիւն: Սիւզին սուրճը վերջացրեց, գաւաթը քովի սեղանիկի վրայ դրեց:

- Եկել եմ խնդրելու, - ասաց նա - որ մայրիկից առ այժմ գաղտնի մնայ իմ ամուսնալուծման խնդիրը:

- Ձե՞ս կարծում, որ բաւական ուշացած ես նրբանկատութեան մէջ: Եթէ այդքան շրջահայեաց ես, այսքան տարի գոնէ մի անգամ կ'այցելէիր մայրիկին:

(Շար. 3)

...ան լեռնաշխարհի այս մասը լեցնող ազգակցական խումբերու բնակարանային եւ պաշտպանողական շինութիւններու յատ...ակածային առանձնայատկութիւննե...ը, ամրակուռ կառոյցներու շինարարա...կան հնարքները, ինչպէս նաեւ անոնց ...ահեսական, հասարակական յարաբե...րութիւններու եւ կենցաղի կրած փոփո...խութիւնները:

...ամբարանադաշտը, որ կը գտնուի Ձո...րագետ եւ Մխախանա գետերուն միջեւ ...ձուած լայնատարած հարթութեան վրայ, ...կը ներկայացնէ պետի մակերեսին սփռ...ուած դամբարանաթումբերու եւ քարերու ...շրջանակաձեւ խիտ շարքեր:

...դամբարաններու չափերուն, անոնց ...պարունակութեան եւ ներքին կահաւոր...ման տարբերութիւնները, կը վկայեն ըն...կերութիւն ունեցող բարձրաստիճան, ար...տօնեալ եւ ընչազուրկ դասերու գոյութեան ...մասին:

...գտուած են ցեղային աւագանիի եւ ...զմական դասի ներկայացուցիչներու ...դամբարաններ, մեռածներուն ...ամփոփուած են իրենց անձնական ...առարկաները, թանկարժէք արդուզարդը, ...առօրեայ օգտագործման ամանեղէնն ու ...պաշտամունքային գործունէութեամբ ա...ռարկաները, զէնքերը, գործիքները, երբեմն ...եւ կառքերն ու մարտակառքերը՝ զար...դարուած պղնձէ զանազան զանգակնե...րով: Կենդանիներու եւ մարդոց պղնձէ ...արձանիկներով զարդարուած են նաեւ ...կառքերու կահոյքն ու պաշտամունքին կապ...ուած իրերը:

Կենդանիներու արձանիկներէն մաս մը ...ամրացուած են փայտէ երկար ձողերու ...ծայրը՝ իբրեւ ծիսական գաւազաններու ...եւ դրօշներու գլուխներ: Այդպէս է եղ...ջերուներու պղնձէ արձանախումբը, ո...րուն կեդրոնը կանգնած է գեղեցիկ ա...ռան, իսկ երկու կողմերը՝ մայր եղջե...րուները: Վերջիններուն տակ կքած ձա...գուկները կաթ կը ծծեն, իսկ արու եղ...ջերուին եռեւր տեղաւորուած երկու ...կատուաշուները կը հալածեն զինք:

Արձանախումբը կանգնած է ձիաւոր ...պատուանդանի մը վրայ և կրնայ դառնալ ...իր առանցքին շուրջը, իսկ եղջերուներու ...միջեւ եղած գնդիկները արձանախումբին ...շարժման ժամանակ նրբօրէն կը զրնգան: ...Անիկա Հայաստանի ուշ պղնձէ դարու ...արուեստին ու մտածելակերպին իւրայա...տուկ տեսարան մըն է՝ ուր ներկայաց...ուած է բնութեան հակադիր ուժերու ...պայքարը: Կը գովերգուի որսորդութիւ...նը, գեղեցկութիւնը, կը փառաբանուի եւ ...կը պաշտպանուի մայրութիւնն ու պտղա...բերութիւնը, եւ այդ գաղափարաբանու...թիւնը կապուած է բնութեան բարի ու ...չար ուժերուն:

Լոռի - բերդի հնավայրէն յայտնաբեր...ուած նախնադարեան արուեստի բարձ...րարժէք նմոյշներէն է մարտակառքի պղ...նձէ մանրատիպը: Զոյգ ամեհի ձիերով ...լծուած մարտակառքի թափքին կանգնած ...են երկու մարտիկներ՝ որոնք կը վարեն ...ընթացող կառքը: Վերջինս, իր ժամանա...կին համար, ռազմական կատարեալ յօ...րինուածք մըն է:

Մարտակառքերուն նման մանրատիպեր յայտնաբերուած են նաեւ Լճաշէնի նշանաւոր դամբարաններէն: Այս, եւ Մերձաւոր - Արեւելքի մշակոյթը արտայայտող այլ առարկաներու յայտնաբերումը Հայաստանի բազմաթիւ յուշարձաններուն մէջ կ'ապացուցանէ, թէ ինչպէս ամբողջ հայկական լեռնաշխարհը, այնպէս ալ իր ծայրագոյն գաւառներէն մէկը, Տաշիր - Ձորագետը ոչ միայն չէ կտրուած ժամանակի քաղաքակրթութեան կեդրոններէն, այլեւ տնտեսական ու մշակութային սերտ կապերու մէջ եղած է իրենց հետ:

Նոյն պատմական իրողութիւնը կը նշեն դամբարաններուն մէջ երբեմն հանդիպող ասորեստանեան ու միտանիական կնիքները, զորս տեղացիները կը պահէին իրբեւ թանկարժէք առարկաներ:

Դամբարաններուն ձեւերը, հոն զետեղուած առարկաներն ու անոնց դասաւորումը, ննջեցեալին տեղն ու դիրքը հնարաւորութիւն կուտան մասամբ պատկերացնելու թաղման արարողութիւնը: Մեծ եւ հարուստ դամբարաններուն ուսումնասիրութենէն կ'երեւի, թէ ցեղապետի մը թաղումը վերածուած է սուգի հանդէսի: Շքեղօրէն զգեստաւորուած մեռեալը կրած է թանկագին զարդեր: Զոհաբերուած են իրեն համար այն նժոյգները, որոնք դիակառքը դամբարան էին բերած: Կ'ենթադրուի թէ այդ նժոյգներուն մարմինները եփուած են, դամբարանին մօտ, խոշոր կաթսաներու մէջ եւ մատուցուած՝ իբրեւ ծիսական կերակուր:

Լոռի - բերդի դամբարաններուն մէջ կը հանդիպինք թէ՛ դիակիզման, թէ՛ դիաթաղման սովորութեան: Հաւանական է որ թաղման առանձին այդ ձեւերը կապուած ըլլան մեռեալին հասարակական դիրքին կամ ցեղային պատկանելութեան հետ: Քրիստոսէ առաջ Բ. հազարամեակի կէսերուն թաղումները բաւական նմանութիւններ ունին յունական եւ փոքրասիական այլ երկիրներու թաղումներուն հետ, որուն ապացոյցը Հոմերոսի «Իլիական»ին մէջ նկարագրուած Պատրոկլէսի թաղման նկարագրութիւնն է:

Լոռի - բերդի հնագոյն բնակիչներուն քով մեծապէս զարգացած էր մետաղագործութիւնը, յատկապէս պղնձի արտադրութիւնը, որ իր որակով ժամանակի լաւագոյններէն էր: Նշուած ժամանակաշրջանին Լոռի - բերդի մետաղագործները կը ստանային բոլորովին նոր որակի պղինձ մը, որ արծաթի կամ նիքելի սպիտակ փայլ մը ունէր եւ սովորական ոսկեգոյն պղինձին հետ միաժամանակ օգտագործելու պարագային գեղեցիկ եւ հաճելի տեսք մը կը ներկայացնէին:

Լոռի - բերդի դամբարաններէն յայտնաբերուած նիւթերուն ամէնէն մեծ քանակը կը ներկայացնեն զարդերը: Յայտնաբերուած են բնական քարերէ ու գունաւոր շաղախներէ պատրաստուած բազմաթիւ ու բազմատեսակ ուլունքներ, արծաթէ ու ոսկիէ նրբագոյն զարդեր:

Բոլորովին նորութիւն է եւ բացառիկ արժէք ունի ոսկերչական իրերու այն խումբը, որ կը պատկանի Քրիստոսէ առաջ 7 - 6-րդ դարերուն: Անոնք ճակատի զարդեղէններ են, ականջօղեր, ուլունքներ, կոճակներ, ապարանջաններ: Բազմաթիւ են սաթէ ուլունքները եւս:

Այսպիսով, Լոռի - բերդի պեղումները անգամ մը եւս կը պարզեն հին Հայաստանի ցեղերուն ընկերային եւ մշակութային բարձր մակարդակը եւ կ'ապացուցանեն, որ Տաշիր - Ձորագետը այդ շրջանին նոյնքան կարեւոր մշակոյթի կեդրոն եղած է՝ որքան Սեւանի աւազանը, Արարատեան դաշտը: Շիրակն ու Զանգեզուրը: Լոռի - բերդին հնավայրը Հայաստանի նախնադարեան մշակոյթի ուսումնասիրման կարեւոր աղբիւրներէն է, եւ իր ընդերքին մէջ պահուած դեռ շատ գաղտնիքներ կան:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՏԻԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱՄԸ

Մէկ միլիառ չորս հարիւր հազար տոլար, աՀաւասիկ այս հսկայական գումարն է, որ Իտալիայէն գաղտագողի դուրս ելած է, առանց որեւէ հետք ձգելու, կորսուած է, բայց ոչ բոլորին համար: Կը կարծուի սակայն որ այս «կորուստին» մեծագոյն շահատէրը Վատիկանն է, աւելի ճիշդ Վատիկանի դրամատունը, որուն վարիչ տնօրէնն է՝ հռչակաւոր Գերպ. Մարսինքուս:

Իտալացին, որ նմանօրինակ աճառնալ-ճերու վարժ մէկն է, այս անգամ զայթակղած կը պահանջէ որ յանցաւորները ճշդուին, թէկուզ բարձր կրօնաւոր ըլլան: Քննիչները նկատած են որ այս վերջին 10 տարուան ընթացքին, երրորդ անգամն է որ Վատիկանի դրամատունը եւ Մարսինքուս մաս ունին նմանօրինակ գործերու մէջ: Իսկապէս նախ քան պանք Ամպրոզիանոյի վարիչ տնօրէն Ռոպէրթօ Քալվիի «անձնասպանութիւնը», որուն դիակը գտնուեցաւ Լոնտոնի կամուրջներէն մէկուն տակ՝ պանքիէ Սինտօնա, որ Վատիկանի սեղանատան հետ սերտ յարաբերութեան մէջն էր եւ այդ հաստատութեան վստահելի անձը կը նկատուէր, Միացեալ - Նահանգներու մէջ 20 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, իբր կեղծարար եւ մաֆիօզի. իսկ ոստիկանութեան համար շատ աւելի մտահոգիչ դէպք մը պատահեցաւ այս անգամ Իտալիոյ մէջ. Դատախազ Ճօրճիօ Ամպրօզօլի, որ սկսած էր շատ մօտէն հետաքրքրուիլ, Վատիկանի եւ Սինտօնայի բարդ յարաբերութիւնները ճշդելու համար, երկնային հրաշքով մը ճիշդ ատենին մաքրագործուեցաւ, վարձկան մարդասպանի մը կողմէ...:

Այսօր Իտալիոյ մէջ զանազան շշուկներ սկսած են ծայր տալ, Մարսինքուսէն զատ Վատիկանի «վարչապետ» կարդինալ Քազարոլիի անունն ալ մէջն ըլլալով: Ահա թէ բանն ինչումն է, ի սկզբանէ 250ի մօտ ֆինանսական հաստատութիւններ 1 միլիառ 400 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը կ'ընեն Ամպրօզիանօ դրամատան, քիչ վերջ երբ այս դրամատան տնօրէն Ռ. Քալվի անձնասպան կ'ըլլայ, իրեն հետ կը չքանան նոյնպէս այդ փոխառութեան փաստաթուղթերը, եւ ինչպէս գիտէք երբ փաստաթուղթ չկայ վճարում ալ չկայ եւ այս 250 պարտատէրերը յուսահատական ճիչեր կ'արձակեն ներկայիս: Սա պարզ դրամշորթութիւն մը եղած կ'ըլլար եթէ չպարզուէր թէ Ռ. Քալվի, իր մահէն առաջ, այդ դրամին մեծագոյն մասը փոխ տուած է... Փանամա հաստատուած եօթը ընկերութիւններու, որոնք այլեւայլ անուններ կը կրեն, բայց իրականութեան մէջ Վատիկանի դրամատան հակակշռին տակ կը գտնուին, չմոռնանք որ Փանամա տուրքերու դրախտ մըն է:

Ֆայնանշըլ Թայմզ Օգոստոս 6-ի իր թիւին մէջ հարց կուտայ թէ ի՞նչ միջոցներով Ամպրօզիանօ սեղանատունը, այդ հսկայ գումարը փոխանցած է Վատիկանի դրամատան, եւ Վատիկան ի՞նչ ըրած է այդ դրամը. Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ իր կարգին նոյն հարցումը կուտայ, հաստատելով թէ Վատիկան տէրն է շարք մը փանամական ընկերութիւններու, որոնք Ամպրօզիանօ դրամատունէն 1 միլիառ 400 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը ըրած են, եւ սա ըստ իտալական իշխանութեանց, բայց այս դրամին ինչ եղած ըլլալը մարդ չի գիտեր բացի Սուրբ Հոգիէն...:

Երբ այս տեսակ լուրջ եւ վստահելի թերթեր նմանօրինակ հարցումներ կ'ընեն ըսել է, որ Դանիոյ նման, Վատիկանի թագաւորութեան մէջ ալ փտութիւնը մուտ գործած է:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՔԵՆԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայքիմմեքենայ» ձեռնարկը Հայաստանի գիւղական շրջանները զրկեց թեթեւ ձեւի գոմփրէսէօրներու առաջին մասը, որոնք շինուած են Ուկրանացիներու եւ Հայերու մասնակցութեամբ: Այս տարեշրջանին նախատեսուած է պատրաստել 800-է աւելի նման միաւորներ: Ձեռնարկին արտադրութիւնը յայտնի է այսօր Խորհ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ՝ ունենալով աւելի քան 1500 պատուիրատու: Մեքենաշինութիւնը Հայաստանի տնտեսութեան արագ զարգացող ճիւղերէն մէկն է:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

- Եթէ ինձ կը հարցնես, էսօր մէջ դաւաճանութիւն կայ: Դաւաճան է, ո՛վ որ Ջէյնապը Հաճի Մուսային յանձնեց: Ես կ'ըսեմ, էս բոլորին մէջ Ջէրչի Կիրոսին մասը կայ:

Այդ դժգոհութիւնները բաւական էին, որ զրոյցները քիչ մը աւելի բարդանային:

- Հա, ախպէրս, էդ մարդը լեռնէն վար որ իջաւ, գնաց մեր անունով ազգէն դրամ առաւ:

- Էհ, լաւ չէ՛ր, որ լերան վրայ մեռնէինք, քանի որ մեր տեղերը չպտի վերադառնայինք:

- Խատեղէն, դիշերով ճամբու կը հանեն, չգիտես ո՞ւր. կ'ըսեն, որ Քիւրտերուն մէջ կը ղրկեն: Երէկի կարաւանէն լուր չկայ դեռ:

Ջէրչի Կիրոս գետափի կուռի ճակատն էր, երբ ձեւ կ'առնէին այս զրոյցները: Արջ Սաքոյի ականջն ալ հասն ու կտոր կ'իյնային այս խօսքերը: Եւ ի զուր կը խօսէր, որ եթէ Ջէրչի Կիրոսը չըլլար, լերան բնակիչները կրնային ձմեռուան բռնուիլ: Հա՛, հա, բոլորդ ալ սաղ - սալամաթ հայ գիւղերու մէջ պիտի տեղաւորուիք, մինչեւ ձմեռն անցնի:

Արջ Սաքօն, իր նախկին շէն կատակները կորսնցուցած էր կարծես: Անոր հետ շատ բան կորսնցուցած էին նաեւ լերան բնակիչները: Սաքօն երբեմն ճիգ կ'ընէր վերագտնելու իր նախկին շէնութիւնը միմիայն ժողովուրդին համար, երբ արդէն խեչափառի մը ճանկերով կարծես բռնուած էր իր ուղեղը: Չէ, չէ, Կարօն դաւաճան չէր կրնար ըլլալ: Եթէ Սաքօն միայն գիտնար, թէ ի՞նչ պատահեցաւ էդ ճահիլ տղուն: Գուցէ խոստովանէր իրեն: Արիւնը մէկէն իր գլխին խփեց, երբ քաշեց արճանակը: Արջ Սաքօն չէր կրնար հեռացնել այն պատկերը, երբ Կարօն վար ինկաւ ու գլուխը քարին զարնուեցաւ:

Արջ Սաքօն միշտ ալ գիւղացիներուն մէջ էր. բոլորին կը հասնէր: Ինչպէս ընտանեկան ջերմ շէնութիւն մը ապրած էր անոնց հետ, լերան վրայ, որ կը տըխրէր երբ ամէն գիշեր ճամբայ կ'ելլէր կարաւանը ու ինք կը բաժնուէր անոնցմէ:

Արջ Սաքօն այնքան զբաղուած էր, որ լեռնէն վար գալերնէն ի վեր միայն մէկ անգամ զրոյցի նստած էր Վարդանի, Խեչոյի, Մուրատի, Ջէրչի Կիրոսի, Բժիշկ. Օկասովի, Կայծակի հետ: Բոլորն ալ խանդավառուած էին Կիրոսի աշխատանքներով: Կիրոս տեղեկութիւններ կուտար նաեւ Տօքթ. Նայիրեանի գրած նամակներուն մասին: Այդ զրոյցի ատենն էր, որ խօսքը եղաւ Ջրադացպան Նաւոյին: Նաւօն ժողովուրդին հետ իջած էր մինչեւ գետին այս կողմ անցնիլը, յետոյ՝ արդէն ոչ ոք տեսած էր: Նաճար Գրիգոր իմացեր էր, որ վերջին անգամ քիւրտի մը Քիւրք գիւղի ճամբան հարցուցած է, փրոտ Մինասի Ս. Գիրքն ալ իր անութին տակ: Փրոտ Մինասն ալ չորսն ինկած Նաւօն կը փնտռէ եղեր, իր Ս. Գիրքին տէր ըլլալու համար:

Այդ երեկոյ, Ջէրչի Կիրոս եկած էր գետափի ճակատէն կարաւան կազմելու եւ կարգ մը կարգադրութիւններ ընելու:

Արջ Սաքոյին հանդիպելէն առաջ ուզեց հեղ մը վրաններուն հանդիպիլ, լեռնէն վար իջնողներու հալը հարցնել: Երկար ատեն էր, որ տեսած չէր լերան բնակիչները:

Կիրոս քիչ մը աւելի լաւ հագուած էր, շալվարին վրայ պատռուք կամ կարկըտաններ չկային: Ինչքան ալ նոր դըլխարկ դրած ըլլար, կը հիննար շուտով: Նոյն ցամաք դէմքը:

- Ինչպէ՞ս ես խաթուն ծուհար: Մարդդ ինչպէ՞ս է:

Խաթուն Ծուհար, բոպիկ ոտքով, լաչակը ժիր կապած գլխին, ոտքի կ'ելլէ յարգանքի համար: Հագուստները պատռած էին, կտաւէ վրանին տակ, կտոր մը լաթով երախային հագուստ կը կարէր: Խաթուն Ծուհար շատ չէր խօսեր, նոյնպէս յարգանքի համար:

Ջէրչի Կիրոս անցաւ վրանէ - վրան ու նկատեց, որ շատ էին ծոցուոր կիները, լայն փորերով ու անխնամ մազերով:

(Շար. 636)

(Շար. Ա. էջէն)

Արդարեւ անհաւրեկչութիւնը, ոմանց համար, կ'արդարացուի այդ խօսք պատճառով, նաեւ մեր պարագային, երբ անհաւրեկչութիւնը դատապարտողներուն, կ'առարկուի.- բայց անոնց շնորհիւ է, որ հայկ. հարցը այժմէականացաւ եւ մամուլ, հեռատեսիլ Հայերով զբաղեցան...:

Եւ մամուլը այնքան ծարաւի դարձած է նման բաներու, որ այլեւս կը հասնի հոն, ուր (նիւթի սո՞վ) յօդուած կը նուիրէ տեղի չունեցած եղեռնափորձի մը եւ ան ալ՝ լրջախոհ թերթի համբաւ վայելող Մոնտը: Իսկապէս «շահեկան» է այդ գրութիւնը, ուր կը նկարագրուի Ֆրանսական ոստիկանութեան եւ հակահաւրեկչական սպասարկութեանց իրարանցումը: Մինչեւ իսկ, կը յիշատակուի մեթրոյի ապահովութեան պատասխանատուին Օր. Ժոլիի սա յայտարարութիւնը.- «Անիկա օր մը չէ օր մը պիտի պատահէր: Խենթեր պիտի անդրադառնային, որ շատ մարդ մեռցնելու եւահաւոր խուճապ մը ստեղծելու համար՝ մեթրոյէն լաւը չկայ»: Դեռ այսքանը չէ բաւած կարծես, քիչ վար, անուղղակի կայարան մըն ալ կը «թելադրուի»՝ «Հալ-Պօպուռ», վասնզի կը գրէ Մոնտի աշխատակիցը.-«Կայարաններու ամէնէն արդիականն է, ամէնէն լայնատարածը քանի կ'ընդգրկէ Շաթըլէի մեթրօն եւ Ռ. Ը. Ռ.-ը, Նասիոն - Նէօյի, քիլոմեթրներ տիզայն յարդարումներ, դեգերելիք վայրեր (սալ տէ փա փեռտիւ), խանութներ, մեքենական սանդուխներու աշխարհ մը» եւլն. եւլն.:

Յօդուածագիրին կը մնայ ճշդել թէ քանի հոգի կը մեռնի եթէ եղեռնափորձ մը կատարուի հոդ: Յետոյ, վայրկեան առ վայրկեան կը նկարագրէ ձեռք առնուած միջոցները եւ ժամը 11.55-ին Օր. Ժոլի եւ իր խմբակը կ'երթան թիւ 1, «ամէնէն բանուկ» կը ճշդէ Պոճիօ, քարափին վրայ, որպէսզի կ'աւելցնէ.- «Փորձանքի պարագային, եթէ ԱՍԱԼԱ խօսքին տէրն ըլլայ, ճամբորդները առանձին չվճարեն»...:

Դեռ յօդուածը, հոս չի վերջանար, այլ տուն կուտայ այլ խորհրդածութիւններու, հասկնալու կամ բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ, երկու անգամ, ԱՍԱԼԱ-ն չէ գործադրած իր սպառնալիքները...:

×

Աշխատաւորներու (Աուէթ Լակիյէ) շաբաթաթերթ Լիւթ ուվրիէռի Օգոստոս 14ի թիւին մէջ լոյս տեսած է անհաւրեկչութեան նուիրուած յօդուած մը՝ որու մէջ Սեսիլ Պեռնիէ կը վերլուծէ անհաւրեկչական արարքները, անհատական մահափորձերը եւ ճնշուածներու պայքարը: Գրութեան տուն տուած են Անգարայի եւ ռիւ տէ Ռոզիէի եղեռնափորձերը: Ինչ կը վերաբերի ԱՍԱԼԱ-ի արարքին, կը գրէ.- «Այսպէս, ինչ կը վերաբերի Անգարայի, մէկ կողմ դնելով, որ, Հայերու ջարդերէն, 1915-ին, անցած ժամանակը աւելի անտեղի եւ անհեթեթ կը դարձնէ ահաբեկիչներու արարքը, այն իրողութիւնը, որ վրէժ կը լուծուի օդակայանի մը մէջ, այն ամբողջ բազմութենէն որ հոն է, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ զայն նկատել հաւաքաբար պատասխանատու իր ղեկավարներուն ներկայ եւ անցեալ բոլոր արարքներուն: Վրէժ լուծել խնդրոյ առարկայ կամ ոչ բնակչութեան մը դէմ, այս պարագային՝ խնդրոյ առարկայ չէր, արինալի եւ անհեթեթ քաղաքականութիւն մըն է, որ բոլոր ժողովուրդներու իսկական շահերուն միայն դէմ կրնայ երթալ, մէջն ըլլալով Թուրքերն ու Հայերը...»:

Ծայրայեղ ձախ թերթին համար, ահաբեկչութիւնը քաղքենիութեան յատուկ զէնք մըն է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Այրի Տիկին Գայեանէ Ճառայեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, նամակով թէ մամուլով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր՝

ԿԱՅԾԱԿ ՃԱՌԱՅԵԱՆԻ

մահուան եւ յուղարկաւորութեան (Օգոստոս 10) առթիւ:

Իր յիշատակին Տիկին Գ. Ճառայեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Գայեանէ Ճառայեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճառայեանին եւ զաւակներուն, Տէրն ու Տիկին Վահրամ Ճառայեանին եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն՝ Կայծակ Ճառայեանի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վահան Պալեան իր եղբօր Խաչատուր Պալեանի կնոջ՝ Մարի Պալեանի մահուան տխուր առթիւ կը նուիրէ 100-ական Ֆ. Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ գրասենեակը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ին, ժամը 20.30-ին սովորական հաւաքատեղին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցարանները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

Ծ Ա Հ Ա Ն
Ա
Հ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
Ո
Ի
Ր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
«ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ֆանիզս սպուած,
մինչ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը զբօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

GALERIE ARARAT

7, PROMENADE DES ANGLAIS

Nice

EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS

de

Vartan MAKHOKHIAN

à

CARZOU

cent toiles de maître

ouvert tous les jours sauf dimanche

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱՅԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE – ÉTÉ 1982

NOS PROCHAINS DEPARTS:

— du 4 au 18 Septembre - ARMENIE seulement
— du 11 au 25 Septembre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.
—du 25 Septembre au 8 Octobre - ARMENIE avec retour par TBILISSI.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67, Rue Quincampoix — 75003 Paris
Tél.: 274. 27. 20

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83. 35. 03 ou (93) 88. 76. 08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél : (93) 88. 06. 41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76. 44. 23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
31
MARDI
31 AOUT
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.247
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.247

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՕԹԱՈՒԱ

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՑՈՐԴԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵՂԱԾ ԵՆ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ»

Ուրբաթ, Օգոստոս 27, առաւօտեան 9ին է, որ Օթթաուայի մէջ մահափորձի մը զոհ գացած է տեղւոյն Թուրք դեսպանատան զինուորական կցորդը՝ Աթիլա Ալթըքաթ, 45 տարեկան: Ըստ աղջկան, գնդ. Ալթըքաթ, մշտական վախի մէջ կ'ապրէր, իրեն կամ իր ընտանիքին դէմ մահափորձի մը մտասեւեռումով: Քանատական իշխանութիւնները ոստիկան մը դրած էին իր բնակարանին առջեւ, բայց Ալթըքաթ, ընդհանրապէս, մինակը կ'երթար-կուգար դեսպանատուն: Ոստիկանութեան տուած տեղեկութեանց համաձայն, զինուորական կցորդը կառքը կեցուցած էր կարմիր լոյսի մը, երբ օտար նիշով կառք մը, քովը կեցած է, մէկը իջած է և 13 գնդակ պարպած է Ալթըքաթի վրայ, որ անմիջապէս մեռած է: Ֆրանս-Փրէսի Մոնրէալի գրասենեակին հեռաձայնելով, մէկը, որ օտար շեշտով անգլերէն կը խօսէր, տէր եղած է արարքին, յանուն «Հայերու ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկներու»: Քանատական ոստիկանութիւնը լայնածաւալ գործողութեան մը ձեռնարկած է, փնտռելու համար, ականատեսներու նկարագրած երկու անձերը, շուրջ 30 տարեկան: Կասկածելի մը ձերբակալուած, ապա ազատ արձակուած է, կը գրէր Լը Մոնտ, Շաբաթ իրիկուն (Օգոստոս 29/30), մինչ Ինթէրնէշընըլ Հերըլտը, կ'աւելցնէր թէ ոստիկանութիւնը կը փնտռէր երկրորդ կասկածելի մը, որ փախած է, օտար փոքր կառքի մը մէջ: Կառք տրուած է սահմանակից Նիւ-Եորքի նահանգի ոստիկանութեան: Լը Մոնտ նըշմարել կուտայ թէ այս սպանութեամբ, Օթթաուա կը կորսնցնէ աշխարհի ամէնէն հանդարտ ու ապահով մայրաքաղաքի իր համբաւը: Ալթըքաթ, առաջին դիւանագէտն է, սպաննուած, քանատական մայրաքաղաքին մէջ: Այս առթիւ, կը յիշէ թէ Անգարայի օդակայանի եղեռնափորձէն ետք, ուրիշ կազմակերպութիւն մը՝ ԱՍԱԼԱ-ն յայտարարած էր թէ եղեռնափորձեր կը ծրագրէ արեւմտեան կարգ մը երկիրներու մէջ, որոնց շարքին՝ Քանատա: ԱՍԱԼԱ կը մեղադրէ քանատական իշխանութիւնները, որ, Մայիսին, չորս հայ զինուորեալներ ձերբակալած են, որոնք ներկայիս կը դատուին Թորոնթօ, դրամակորզութեան ամբաստանութեամբ, ի վնաս տեղւոյն հայ գաղութին: Քանատական կառավարութիւնը, այդ պատճառով, ամրապնդած էր ապահովութեան միջոցները դեսպանատանց շուրջ, մանաւանդ ամերիկեան և ֆրանսական: ԱՍԱԼԱ, անցեալ Ապրիլ 8-ին, փորձած էր սպաննել Օթթաուայի Թրքական դեսպանատան առեւտրական կցորդը, որ ցարդ հիւանդանոցն է: Լը Մոնտի թղթակիցը կ'ըսէ նաեւ, թէ այս արարքը մեծ յուզում յառաջ բերած է քաղաքական շրջանակներու մէջ, որ մտահոգութեամբ կը նկատեն, որ Քանատա միջազգային ահաբեկչութենէն պաշտպանուած չէ: Ալ աւելի մտահոգ են, որովհետեւ այս արարքը կը պատահի «միջազգային դրամական Ֆոնտ»ի ժողովէն քանի մը օր առաջ: Նախարարապետ՝ Էլիօթ Թրիւտօ յայտարարած է թէ կ'ողբայ «այս բարբարոս եւ անմիտ սպանութիւնը» եւ յայտնած է իր վճռականութիւնը՝ պայքարելու «ահաբեկչութեան հիւանդութեան դէմ»: Միշտ «Լը Մոնտ»ի համաձայն, հայկ. շրջանակներու մէջ, (շուրջ 35 հազար Հայեր կ'ապրին Քանատա, եւ հազիւ քանի մը հազար Թուրք), արարքին դատապարտումը նոյնքան վճռական չէ: Հայ ազգ. կոմիտէի բանբերը, կը գրէ, Խաչիկ Ցակոբեան, որ բնաւ ծայրայեղ մը չէ, ըսած է այս առթիւ.- «կրնանք հասկնալ հայ նոր սերունդին զգացումները, յուսախաբ աշխարհի եւ Թուրք կառավարութեան անտարբերութենէն»:

× Ինթէրնէշընըլ Հերըլտը այս լուրին կը կցէ Ռոյթըրի մէկ տեղեկութիւնը, Անգարայէն, հիմնուած Թրքերէն թերթերու վրայ (անդրադարձած էինք, (օրին), ըստ որուն հայկ. կեռիլաները Պէյրութի իրենց կեդրոնատեղիէն անցած են Կիպրոս, Պաղեստինցիներու հետ: Յոյն-կիպրական կառավարութիւնը, կ'ըսէ, չեշտած է թէ զինեալ Հայ չկայ կղզիին մէջ:

Երկուշաբթի առտու, (Օգոստոս 30), Ինթէրնէշընըլ Հերըլտը կը գրէր, թէ զօր. Քենան Էվրէն, ի պատասխան հայ ահաբեկիչներու յարձակումներու բազմացման, Կիրակի օր, յայտարարած է որ.- «Թուրքիա, ներկայիս, ինքզինք ազատ կը համարի հակամիջոցներ ձեռք առնելու»: Տարածուած Կիւնայտըն օրաթերթը, կը գրէ միշտ ամերիկեան օրաթերթը, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ գաղտնի սպասարկութիւնները հրահանգ ստացած են չարժման անցնելու հայկ. ահաբեկչական խմբակներուն դէմ, արտասահմանի մէջ: Պէտք է ձեռք անցընեն Հ. Գ. Բ.ի նման խումբերու պարագլուխները, ի հարկին զինու զօրութեամբ եւ Թուրքիա տանին, դատելու համար: Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակներու համաձայն, օտար կառավարութիւնները հարկ եղածը չեն ըներ ձերբակալելու համար հայ զինուորեալները:

———×———

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԷՎՐԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օթթաուայի Թուրք զինուորական կցորդին ահաբեկումին առթիւ, զօր. Էվրէն Շաբաթ օր, յայտարարութիւն մը ըրած է, որ լոյս տեսաւ, Կիրակի օրուան (Օգոստոս 29) Թուրք մամուլին մէջ: Թուրքիոյ պետութեան ղեկավարը կ'ըսէ.-

«Հայ տեռորիստները, այսօր, վատաբար նահատակեցին, Քանատայի զինուորական կցորդը, օդային ուժերու գնդ. Աթիլա Ալթըքաթ: Ընտանիքին եւ Թուրք ազգին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ: Այս վատ յարձակումները, դժբախտաբար, չեն դադրիր եւ հայ ահաբեկիչներու նախաձեռնութիւններուն վերջ տալու համար Թուրք Հանրապետութեան եւ Թուրք ազգին դէմ պատերազմի մը բնոյթ առնող այս սպանութիւններուն վերջ տալու համար Թուրք կառավարութիւնը վճռած է ամէն տեսակի միջոցներու դիմել: Այս պայքարին մէջ, մեր Պետութեան ունեցած ուժը, պէտք եղած տեղն ու պէտք եղած առենը գործածելը անհրաժեշտ դարձած է: Ամբողջ մարդկութեան և պատասխանատու Պետութիւններու միասնական օգուտին համար, մարդկութեան համար արատ դարձած այս վարնոց գործունէութեան միջազգային հրապարակին վրայ տեղաւորուելուն առաջքը պէտք է առնել: Ասիկա շատ կարեւոր հարց մը դարձած ըլլալը ըմբռնելու ժամը հասած է»:

«Թէրճիւման», Օթթաուայի դէպքին առընչութեամբ տուած լուրը (Էվրէնի յայտարարութեամբ) խորագրած է.- «Ի՛նչ որ պիտի ըլլայ, այլեւս թող ըլլայ»: Նոյն թերթը, կարճ տոմս մըն ալ հրատարակած է. «Հաւանականութիւն մը» խորագրով, ուր կ'ըսէ.-

«Առեւտրական կցորդ ... հիւպատոս:
Ապարդիւն ... չկրցան մեզ զայրացնել:
Մեծ դեսպան ... քարտուղար:
Ապարդիւն ... չկրցան մեզ զայրացնել:
Մայրաքաղաքին մէջ յարձակում ...
ժողովուրդին վրայ կրակում:

Անօգուտ ... կրկին չկրցան մեզ զայրացնել:

Հիմա ալ զինուորականի վրայ յարձակում ... կեցէ՛ք նայինք:

Եթէ այս ալ նոյն հանդարտութեամբ եւ պաղարիւնութեամբ դիմագրաւելով

(Շար. 4-րդ էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻԼԵՐԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

«Հիւրրիյէթ»ի Օգոստոս 27-ի թիւին մէջ, Իլէրի կը պատմէ, որ Ռուսերը Թուրքերու դէմ պատերազմներէն յաղթական ելլելով հանդերձ, չէին կրցած Մեծն Պետրոսի կտակը իրականացնել, նախ Թրքական դիմադրութեան պատճառով տկարացած էին, ապա այն պատճառով, որ Անգլիացիներն, Ֆրանսացիներն ու Գերմանները միջամտած էին: Ռուսերու Միջերկրական իջնելը իրենց գործին չէր գար: Ռուսերը, երբ տեսեր են որ նեղուցները պիտի չկարենան գրաւել, այլ միջոցի դիմեր են: Իրենց նպատակը Կովկասէն յարձակելով Էրզրում, Տիգրանակերտ, Ատանայի ճամբով, Անտիոք իջնելով Միջերկրական բացուիլ էր: Այս ճամբան շատ աւելի դժուար էր, քան Պոլսեցիներու ճամբան, բայց առաւելութիւն մը ունէին Ռուսերը, այդ շրջանի Հայերու մեծ թիւն էր: Այդ Հայերուն մէկ մասը Ռուսերու կողմնակից էր, միւսներն ալ վախէն, ստիպուած էին կողմնակից ըլլալ կամ այդպէս ձեւանալ: Այս Հայերը, Ռուսերու քարոզչութիւնը կ'ընէին եւ անոնց հաշւոյն ալ՝ լրտեսութիւն: Անշուշտ, մէկ կողմէ զէնք ալ կը ստանային: Բոլոր եկեղեցիներն ու դպրոցները զէնքի մթերանոցներու վերածուած էին: Այնքան շատ զէնք հասած էր, որ եկեղեցի ու դպրոց չէր բաւեր եւ հարուստ Հայերու տուներն ալ մթերանոցի վերածուած էին: Զէնքերէն զատ հազարաւոր փէսեր ալ պատրաստուած ու այս Հայերուն տուներու պահուած էին: Այս փէսերը պիտի օգտագործուէին, Թուրք զինուորները, վատաբար, կոնակէն զարնելու: Մեր (իմա՝ Թուրքերու) ծոցին մէջ ապրեցուցած հայ միլիթան-ները իրենց պատրաստութիւնները վերջացուցած էին, կը սպասէին Ռուսերու ազդանշանին: Երբ ռուսական յարձակումը սկսէր, անմիջապէս զէնքերը վերցնելով, Հայերը Թրքական գիւղերը կոխելով, իրենց կրցածին չափ Թուրք պիտի սպաննէին: Դեռ այլ խափանարարական աշխատանքներ ալ պիտի տանէին: Մաս մըն ալ, ռուս բանակին առջեւն իյնալով ճամբայ ցոյց պիտի տար եւ անոր կողքին Թուրքերուն դէմ պիտի կռուէր: Այս բոլորը պիտի ընէին, երբ որեւէ միջադէպ պատահած չէր, որպէսզի առարկէին թէ վրէժ կը լուծեն: Այսօրուան հայ ահաբեկիչները տեղահանութիւն մը բռներ կ'երթան, անոր վրէժը կը լուծենք, կ'ըսեն, մինչդեռ այդ տեղահանութիւնը 1915-ին եղած է: Իսկ, Հայերը 1876-ին արեւելքի Թուրք բնակչութիւնը ամբողջութեամբ կոտորելու համար պատրաստուած էին: Այդ օրերուն, ի՞նչ բանի վրէժը կը լուծէին: Խնդիրը վրէժխնդրութիւն չէ: Գրգռութիւններու տեղի տալով, Թուրքին հանդէպ թշնամութիւնը իրենց գլխուն ու սրտին մէջ տեղաւորած էին, ինչ որ անկասկած, սկիզբը՝ Ռուսերուն, վերջն ալ Անգլիացիներուն գործն է եւ հիմա ալ, նոյն ճամբան բռնած են Ֆրանսացիները, որոնց ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը Թուրք դիւանագէտներու դէմ Հայերու գործած ոճիրները կը ցուցադրեն:

(Շար. 7)

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

« DES ARMÉNIENS EXPLOSIFS » dans « POURQUOI PAS? »

Պելժիական ծանօթ շաբաթաթերթը՝ «Փուրքուա Փա ?» (350 հազար տպաքանակով) իր վերջին թիւին մէջ (3326, Օգոստոս 26 - Սեպտեմբեր 1) բաւական հետաքրքրական յօդուած մը հրատարակած է, վերոյիշեալ խորագրին ներքեւ, որ կը ծառայէ նաեւ իր կողքին:

Բուն յօդուածին անցնելէ առաջ, խմբագրութիւնը նախաբանով մը, կը ներկայացնէ իր գրութեան դրդապատճառը, որ, այս անգամ ալ, ահաբեչութիւնն է, ու կ'ըսէ.- «մէկ ամսուան մէջ, հայ ահաբեկիչներուն գործած արարքները բազմապատկուեցան: Յուլիս 20-ին, պայթում մը կը քանդէ, փլաս Սէն - Միշէլ, Սէն - Սեվրէնի սրճարանը: Քանի մը օր ետք, 24-ին, ռումբ մը, նոյն թաղին մէջ, կը քանդէ փըպ Սէն - Ժեռմէնը: 31-ին, փարիզեան արուարձանը, ծայրայեղ մը կը մեռնի փլասթիքէ ռումբէ մը, զոր իր վրայ կը կրէր եւ որ, հաւանաբար, ճըշգրիտ նպատակ մը ունէր: Օգոստոս 7-ին, պատանդներ բռնելէ ետք Անգարայի օդակայանը, ԱՍԱԼԱ-ի (հայ գաղտնի Բանակ Հայաստանի ազատագրման համար) երկու անդամներ իսկական սպանդ մը կը գործեն, - 11 մեռեալ եւ շուրջ 60 վիրաւոր»:

Ու կ'աւելցնէ՝ այսպէս ցաւը (?, ֆըրանսերէն մալ կ'ըսէ, որ շատ լայն իմաստ ունի) ճամբայ կ'ելլէ: Ահաբեկչական մալը եւ հայկականը: Եւ արդէն, հանրային կարծիքին մէջ, ամէն ինչ շփոթ է, խառնակ է: Եւ հարց կը տրուի.- ո՞վ են այս Հայերը, ի՞նչ կ'ուզեն իսկապէս, ինչո՞ւ լաւելի դառնալու համար, ամէնէն զօրաւոր ձեւը կը գործածեն:

Եւ պելժիական շաբաթաթերթը կուտայ պատասխանը, հետաքրքրական վերլուծումով մը: Գրութիւնը կուտանք, բնագրին լեզուով, քանի մը օրէն:

Յօդուածէն անկախ, Փուրքուա Փա, համբաւաւոր Հայերը խորագրով, կ'անդրադառնայ Հայերու ներկայ թիւին եւ բաշխումին, Հայաստանէն Սփիւռք: 240 հազար կը հաշուէ Ֆրանսահայութիւնը, 1300՝ Պելժիոյ Հայերու թիւը: Խառնիխուռն կը յիշատակէ հռչակ վայելող Հայեր. - Կորքի եւ Գառզու, Խաչատրեան, Եարտըմեան եւ Ցարութիւնեան, Քէթի Պէրպէրեան եւ Լուսին Ամարա, Շառլ Ազնաւուր, Վերնէօյ եւ Սարաֆեան, Մայք Քոնըրս եւ Ռոզի Վարդ, Ուիլիըմ Սարոյեան, Ժան - Ժաք Վարուժան, Վահէ Կոտէլ, Անահիտ Տէր - Մինասեան, Ա. Միկոյեան, կարդինալ Աղաճանեան (որ, կ'ըսէ փափապիլէ եղած է) հասնելու համար Գալուստ Կիւլպէնկեանի, առանց մոռնալու ոտնագնդակի վարպետ՝ Օհաննէսեան, որ խորհրդային միակ կէտը նշանակած է Պելժիոյ դէմ, Մունտիալին: Պելժիոյ համար, կը յիշատակէ մէթր Է. Ժախեան «որ յարատեւօրէն պաշտպանած է հայ դատը միջազգային ատեաններու առջեւ եւ որ նախագահն է Պելժիոյ Հայոց վարչութեան», գրագէտ՝ Ժան - Պաթիսթ Պարոնեան, սրտաբան Նուպար Պօյաճեան եւ կինը՝ Միշըլին Պօյաճեան, որ ներկայ լաւագոյն նայիֆ նկարիչներէն է, եգիպտաբան Ա. Մխիթարեան, ճարտարապետ Հայկ Մարտիկեան եւ այնքան ուրիշներ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻՆ ՏԵՂԸ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՊՕՂՈՍ ԳՈՒՐԵԼԵԱՆ

«Հակառակ իր նիւթական հարստութեան ու բարգաւաճութեան, Միացեալ-Նահանգներու մէջ հայ մտաւորականը իր պատուաւոր պատուանդանին վրայ չի գտնուիր: Զմոռնանք թէ ազգի մը իսկական հարստութիւնն ու պարծանքը իր մտաւորականութիւնն է»:

Վերի հատուածը վերցուցած ենք Ամերիկայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեանի հետ «Նոր Հայ»ի խմբագիր Սարգիս Մահառեանի ունեցած հարցազրոյցէն:

Տարիներ անցած են խնդրոյ առարկայ հարցազրոյցի հրատարակութեան թուականէն: Մենք ի զուր արձագանգ ըսպասեցինք: Խմբագրականի մը, յօդուածի մը կամ թերթին ուղղուած նամակի մը ձեւին տակ ըլլալիք խորհրդածութեան մը...

Հասարակութեան մը մօտ ուր թերթերու խմբագիրները մտային ամլութեան դատապարտուած են, ուր մտաւորական-գրողը բթացած է եւ ապագայի հանդէպ հաւատքը կորսնցուցած, ուր ընթերցողը այլեւս չի կարդար, եւ որովհետեւ չի կարդար, հոգն ալ չէ թէ ի՛նչ կը գրուի, կամ չի գրուիր... Ցանկարծ ելլել հրաշքներ ակնկալել՝ զուցէ մեր կողմէ միամտութիւն եւ քիչիկ մըն ալ չափազանցութիւն պիտի ըլլար:

Գերպայծառին կատարած ախտաճանաչումը ե՛ւ թելադրական է, ե՛ւ տեղին: Նաեւ կարելի է յուսադրիչ որակել:

Փոխանակ գոյութիւն ունեցող ցաւալի վիճակի մը հանդէպ պիղատոսեան ընթացք որդեգրելու ու լռութեամբը մեղսակից դառնալու հայ մտաւորականութեան վիճակուած տխուր ճակատագրին, անիկա իբրեւ հայ եկեղեցականի վայել ընթացքով ձայն կը բարձրացնէ ճշմարտութեան սիրոյն:

Այո՛, ո՞ւր է մտաւորականութեան տեղը սփիւռքահայ կեանքի մէջ: Եւ տակաւին խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ կարելի է հարց տալ, թէ ինչո՞ւ հայ մտաւորականը իր պատուանդանին վրայ չի գտնուիր:

Հարց մը, որ տարիներէ ի վեր ահագին մելան հոսեցուցած է ու պարզած կարգ մը սրտցաւ տղոց սիրտը բզկտող իրականութիւն:

Մեր յօդուածին նեղ սահմանները թոյլատու չեն երկար-բարակ վերլուծման ենթարկելու սեղմուած գոյավիճակը, ոչ ալ յաւակնութիւնը ունինք մանրազննական ձեւով լուսարձակի տակ առնելու այս տխուր հարցին բոլոր երեսները:

Ընդունինք, թէ Սփիւռքի մեր գոյութեան մէջ չարչարուած մարդ մը որակող՝ չարչարուած բառ մըն է մտաւորականը: Մօքի ինչպիսի՛ մարզանքներ չեն կատարուած այդ բառին շուրջ: Բարձրաթռիչ ոճով գրուած խմբագրականնե՞րը յիշենք, յաւակնոտ շունչով գրուած յօդուածնե՞րը, պոռթկումնե՞րը, թէ ցաւատանջ կանչերը:

Որոշ է թէ մտաւորականութիւնը յուզող տագնապ մը գոյութիւն ունի: Ցարդ, մեր ազգային իշխանութիւնները ի՛նչ ըրած են մտաւորականը իր այդ տխուր վիճակէն ձերբազատելու համար:

Ոչինչ...

Արտասահմանի ազգային մեր կեանքը վարող երրորդութիւնը՝ եկեղեցի, կուսակցութիւն, դրամատէր, լաւագոյն պարագային՝ կրաւորական կեցուածք որդեգրած են մտաւորականութիւնը յուզող հարցերու դիմաց:

Զլացած են անոր իր արժանի տե՛ղը, խօ՛սքը, պատուանդա՛նը:

Կուսակցական մտաւորականը, որ իր կազմակերպութեան հեղձուցիչ պայմաններուն տակալով, այո՛, ի գին այդ գոհութեան, որոշ յարգանք կը վայելէ իր շրջապատին մէջ, ոչ միայն չուզեր կիտակցիլ ընդհանուր մտաւորականութիւնը յուզող հարցերուն, այլեւ երբեմն նոյնիսկ վերէն նայելու փորձեր ալ կը կատարէ ոչ-կուսակցական մտաւորական իր ընկերներուն:

Եկեղեցական մտաւորականը՝ առանձնաշնորհեալ դասակարգ մը: Ինքնաբաւ չէր եկեղեցական, միթացու թէ նախկին ժառանգաւոր, մտաւորականի պատմուճան հագած է: Ընդհանրապէս ծոյլ է, անողնայար: Իր անարիւն գործերը ապաւինելու պժգութիւն չէ ունեցած երբեք: Եւ որովհետեւ ինք ամէն տեսակէտով առանձնաշնորհեալ վիճակ կը վայելէ, մտամտաւի չի զարներ մտաւորական-գրողի անյոյս վիճակին դարման խորհելու:

Կը յիշենք տակաւին այն երիտասարդ մտաւորական կաթողիկոսին այցը... Հիւրընկալ եկեղեցականները եւ հոգաբարձուները թոյլ չտուին որ Նորին Ս. Օծութիւնը իր մտաւորական եղբայրներուն հանդիպէր: Արդեօք իր կարգին, անիկա որեւէ փափաք յայտնա՞ծ էր այդ ուղղութեամբ...

Գալով դրամատէր դասակարգին, բացի քանի մը շատ յարգելի բացառութիւններէ, անիկա այն համոզումը գոյացուցած է թէ մտաւորականը, գրողը վիժած մըն է: «Եթէ պուտ մը խելք ունենար, վերացական, գեղեցիկ խօսքերու ետեւէն վազելու տեղ, ինքն ալ պիտի երթար դրամ դիզէր: Ո՞րմէկ ապուշը պիտի նախընտրէր թշուառութեան մէջ տուայտիլ՝ խաչալի, գաղափարի, գրելու սիրոյն: Ըսելիք ունի եղեր - թո՛ղ երթայ այդ ըսելիքը թուանշաններով կատարէ...»

Դրամատէրը կ՚անտեսէ մտաւորական-գրողը բացի այն պարագայէն, երբ անիկա, գիտակցելով իր միջակութեան, գինք կը չողոքորթէ ու լրձնաշուրթն փառաբանանք կը կատարէ:

Առնզմէ դուրս կը մնայ անկախ մտածող մտաւորականներու փոքր թիւ մը: Անոնք, որոնք բացարձակապէս կը մերժեն կողմ ըլլալ ու կը փորձեն ամբողջ ազգը գրկել համահայկական ջերմ ոգիով: Հակառակ ամէն տեսակի ճնշումներուն, այս վերջինները, խօսքի ու մտքի ազատութեան սիրոյն կուրծք կուտան բազմապիսի դժուարութիւններու:

Ինչպէս մարդկային ընկերութեան բոլոր խաւերուն՝ անոնց մէջ ալ կան փառքի ու պատիւի ընչաքաղցներ, բթամիտ ծոյլեր, հոգեպէս պարտուածներ, իրենց մտային կարողութիւնը սիւփէր-մարքէթի վերածողներ, գլխար կռնակէն դաշունահարողներ, կարիճային հոգեբանութեամբ՝ յաջորդ գահին փնտռտուքով ճամբայ ելածներ, մեծամիտներ եւ էլիթիստներ...

Վերը յիշուած մարդկային տկարութիւնները, որքան եղկելի՝ սակայն հասկնալի են մեզի: Վերջին հաշուով երկնային էակներու հետ չէ մեր գործը:

Սակայն ինչպէ՞ս բացատրել մեծամտութիւնը մեր էլիթիստ մտաւորական-գրողներու, որոնց ըրած գրականութիւնը, արդար ըլլանք, մենք՝ խեղճ գրողներս ալ չենք հասկնար: Մարտիրոսութեան հաւասար է զիրենք կարդալը:

Ծիշդ հոս պէտք է փնտռել ընթերցող հասարակութեան անտարբերութիւնը նորարարութիւն փորձող գրական գործերու նկատմամբ:

Ի՞նչ էլիթիզմ՝ սփիւռք դարձած, ազգային դիմագիծ ու լեզու կորսնցուցած հասարակութեան մը մօտ, երբ հայ լեզուով ընթերցողները իրենք տեսակ մը էլիթ դարձած են: Այդ չուզլութիւնը պիտի հասկնայինք հարիւր, երկու հարիւր միլիոն հաշուող ժողովուրդի մը համար:

Վերջին հաշուով ի՞նչ բանի կը ծառայէ կապը խզել մասսաներուն հետ: Ինչո՞ւ պատժել խեղճ ժողովուրդը: Տակաւին կարելի է հարց տալ թէ Վահագն Դաւթեան մը, Ռազմիկ Դաւոյեան մը, Հրանտ Մաթեւոսեան մը ինչո՞ւ էլիթիզմ չեն փորձեր: Նուա՞զ տաղանդաւոր են... Ինչո՛ւ բան մը ըսած ըլլալու պատրանքը տալ՝ առանց բան մը ըսելու: Ինչո՞ւ բառերու չահագործումով՝ յետոյ ալ դանդատելու համար ընթերցողի անտարբերութեան դէմ...

Հայ մտաւորականը այսօր, դժբախտաբար, չի գտնուիր իր պատուանդանին վրայ: Պատճառները զանազան են, զորս մանրամասնել փորձեցինք քիչ վերը: Սակայն այպանելին ինք՝ հայ մտաւորականն է, որ իր զարտուղի ու որձեւէգ ընթացքով ինքզինք լուսանցքի վրայ թողած է:

Ցետոյ, ի՛նչ պատուանդանի մասին է խօսքը, երբ իրենք մեծամիտները որոշած են իրենց պատուանդանին չափն ու բարձրութիւնը: Ու կը սպասեն, որ գըլխահակ պահես քու յարաբերութիւններդ: Այս մարդիկը եթէ Նարեկի նման իրենց հայեցիխածակ շրջապատին մէջ իրենք զիրենք հանած չըլլային, պատուհասդառնալով հայ ժողովուրդի գլխուն, ոչ ոք պիտի դրական արտայայտուէր իրենց մասին:

Ներսէս Եպիսկ. Սէթեանի կեցուածքը գովելի է, նոյնիսկ վարակիչ պէտք է դառնայ: Սակայն կը կարծենք թէ իր ներկայ տխուր վիճակին համար, հայ մտաւորակա՛նը պէտք է մեղադրել: Ինքն է որ պիտի սկսի իր հաւաքական ուժին ու առաքելութեան հաւատալ: Հակառակ պարագային, դուրսէն հասած բարեկամեցողութիւնները կոչուած են ժամանակաւոր լուծումներ շնորհել իր ներկայ կացութեան:

«Նոր Հայ» (Յուլիս 31, 82)

ՀԻՆ ՕՐԵՐ

ՄԵՐ ԱՐՀԱՒԻՐՔՆԵՐԷՆ

1908-ին Ապտիւլ Համիտ Մակեդոնական բանակին սպառնալիքով սահմանադրութիւն կը հրապարակէ: Քանի մը ամիս յետոյ Շէրիաթականները դարձեալ կը զօրանան եւ սահմանադրութիւնը կը ջնջուի: Համիտը իր գահին վրայ է դեռ: 1909-ի Ապրիլին Ատանայի կոտորածը համիտականներու կողմէ հազարաւոր զոհեր կը խլէ, բանակը դարձեալ կը միջամտէ եւ Համիտը գահընկէց ընելով՝ Սելանիկի աքսորավայրը կը բանտարկէ:

Սահմանադրութիւնը կը վերականգնի դարձեալ, ճնշուած հայութիւնը զարմանքով կը դիտէ իր շուրջը, Կ. Պոլսոյ ճամբան բացուած է, փոքր վճարումով մը կարելի կ՚ըլլայ առաւօտեան երթալ եւ իրիկուան վերադառնալ, հատարակ մանկանացուն՝ երա՞զ կը տեսնէր արդեօք, կը մտածէ: Ամէն կողմ ուրախութիւն, «կեցցէ՛ ազատութեան բանակը, կեցցէ՛ Նիազի եւ Էնվէր Պէյերը» կը պոռայ ամբոխը. վարի գերեզմանը նոյնպէս ժողովուրդը խճողուած եւ ինքնամփոփուած՝ պահիկ մը, երէկ ի՞նչ էինք, այսօր ի՞նչ եղանք, կը մտածէ թախիծով մը սակայն: Անդին

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

- Դա ճշմարիտ չէ, - յարեց Սիւզին, - ես յաճախ հեռաձայնել եմ մայրիկին եւ տոներին մեզ մօտ հրաւիրել, ինչո՞ւ ես չափազանցնում...

- Սակայն միշտ պարտականութեան պէս, - միտումնաւոր չարութեամբ վրայ տուեց Մարգարիտը:

- Ես կռուելու չեմ եկել: Եթէ կռիւ ունես աշխարհի հետ, խնդրեմ, հրապարակը բաց է, բայց ինձ մի խճճիր քո հիւանդագին ցանցի մէջ:

Մարգարիտի այտերը կախուեցին, ծնօտը ծանրացաւ, բերանը բացեց, սակայն բառերը մնացին կոկորդում, անդիտակցաբար ձեռքը երկարեց, վառեց գրքակալի լոյսը: Լուսամփոփի դեղինը բռնեց նրա քթի ծայրը: Լաքին նրա գրկից վար ցատկեց, բայց երեւոյթին ոտնաձայն էր լսել միջանցքի ինչ որ հեռաւոր մի անկիւնում:

- Եթէ հիւանդագին է իմ աշխարհը, - ինքնագսպումի արտակարգ ճիգով խօսեց Մարգարիտը, - հապա ինչո՞վ բացատրել Նիւ-Եորքի վերնախաւը մաղլցելու քո մոլուցքը: Քանի՞ սիրական փոխեցիր մինչեւ Ջէյմսին հանդիպելը եւ ո՞վ գիտէ քանի սիրական ես փոխել ամուսնութիւնից յետոյ... Ի՞նչ է, կարծում ես Օգիլվիների, Ռաքըֆելըրների, Ուայթինգների հետ շփուելով կարող ես ազնուակա՞ն համարուել, ձերբազատուե՞լ 25-րդ փողոցի քո անցեալից... ո՛չ Սիւզի, եթէ հիւանդագին մի աշխարհ կայ, ապա այդ աշխարհի առաջին բնակիչը դու ես:

Խօսքերի կրակից այրւում էր Մարգարիտի երեսը: Նա ինչ որ հեշտանք զգաց իր իսկ ձայնի ելեւէջներից, ուխկին այլեւս չէր կիզում նրա քիմքը, քոյրը օտարացել էր, թշնամի էր, նրա զուսպ գեղեցկութիւնը սառցակոյտի պէս պատռնչել էր իր նաւակը: Նա հազաց, յետոյ նրա կրծքից հրաբուխ բարձրացաւ, դէմքը կարմրեց, այտերը ուռեցին, սակայն տագնապն անցաւ:

- Իմ կեանքը որեւէ առնչութիւն չունի քեզ հետ, - ասաց Սիւզին, - իմ քայլերը վերլուծելու փոխարէն, լաւ կ՚անես քո գլխի ճարը տեսնես, արդէն տարիքդ առել ու տակաւին տղամարդու երես չես տեսել: Քեզնով հետաքրքրուողներին մէկ առ մէկ ճամբայ դրեցիր եւ հիմա մտել ես այս խուցը եւ ինձ խրատ ես տալիս: Ինչո՞ւ ես վախենում կեանքից:

- Ես բնաւ էլ չեմ վախենում կեանքից - յանկարծակի սթափուած՝ պատասխանեց Մարգարիտը:

- Եթէ չես վախենում, ինչո՞ւ մերժեցիր Թոնի Փիրանդելոյին, այդպէս էր չէ՞ իր անունը...

- Իտալացի էր:

- Հապա Մադիսն Ավընիւի ղօհարավաճառը՞...

- Սամ Շուարցը՞... նա հրեայ էր:

- Եթէ այդքան ազգասէր ես, հապա ինչո՞ւ հայի հետ չես ամուսնանում, - առանց տեղի տալու Սիւզին շարունակեց իր յարձակողականը:

- Հայերը ինձ չեն առաջարկում, - դըժբախտ չլուելով արտաբերեց Մարգարիտը:

- Ինչո՞ւ:

- Զգիտե՛մ, չգիտե՛մ, - բղաւեց Մարգարիտը, - գուցէ գեղեցիկ չեն գտնում, գուցէ ղիւրամատչելի չեմ ինչպէս այլ կանայք: Մի հայ տղայ կար, տարիներ առաջ, ի՞նչ էր անունը, Մինա՞ս, այո՛, կարծեմ Մինաս էր, չորս հարիւր դոլար փոխ առաւ եւ այլեւս երեսը չտեսայ, այս էլ քո հայը:

Սիւզին տեղից շարժուեց, իր համար ջրախառն խմիչք պատրաստեց, գաւաթը մի պահ այտին տարաւ, հպեց քունքը, եկաւ, կանգնեց քրոջ առջեւ:

- Դու գիտե՞ս ինչ ես, Մարգարիտ, դու վախկոտ մուկ ես, Մանհաթանի ամէնից վախկոտ մուկը, մի գլուխ-վրադ նայիր, ո՞վ կ՚ասի, որ դու կին ես, ո՞վ կը ցանկանայ քեզ հետ մէկ ժամ անցկացնել, ի՞նչ պատահեց քեզ, ինչո՞ւ դեռ ռազմադաշտ չգնացած այսպէս շուտ պարտուեցիր...

Մարգարիտը երկու ձեռքով գրկեց խըմիչքը, խռոված մանկան պէս աչքերը դանդաղ վեր բարձրացրեց ու ասաց:

- Հապա մայրի՞կը...

- Մայրիկը ի՞նչ:

- Հապա ո՞վ պիտի խնամի մայրիկին:

- Պատրուա՛կ: Մայրիկը խնամքի պէտք չունի: Լաւ թոշակ է ստանում, յարմար բնակարան ունի, Վարուժը Թեքսասից, իսկ մենք այստեղ ամէն ամիս դրամապէս օգնում ենք, այնպէս որ ի զուր է քո մարտիրոսութիւնը: Փաստօրէն, մայրիկը աւելի բնականոն կեանք է ապրում քան դու:

Մարգարիտը աչքերը փակեց ու ճըչաց:

- Ասում եմ քեզ, Սիւզի...

- Վերջացրե՞ր:

(Շար. 4)

կառավարական Թուրք պաշտօնեայ մը՝ ...մրոը գեհենի բոցերուն մէջ կը նետէ ...ւ Հայ - Թուրք եղբայրութիւնը փառա - ...րելով՝ ալեհեր Տէր - Կարապետ սւա - ...քեցին համբոյրին կ'արժանանայ։ Իրի- ...քեցին Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ ժողո - ...կոմբ հաւաքոյթ մը, ուր ձեռնբաց ...պարկութիւնով մը կ'որոշուի Հայե - ...ու զինուորագրուիլը Թրքական բանակին ...մէջ։ Սուրբ Սարգսի տօնին 25 Հար - ...ամեակի պատկարութիւն կը կատար - ...ուէր Գարտիզակի ամրաշէն եկեղեցիին ...երեք փառաւոր խորաններուն առջեւ։ ...կանքը կ'եռար, ծնունդները կը բազմա- ...պատկուէին, իրիկնամուտին Մամիկի ...մը իր Թոռնիկին կամ Հարսնուկի մը իր ...նորածինին մելամոյշ օրօրները՝ անցոր - ...դին սիրտը կը գովացնէին...

Օրօ՛ր խավրում օրոր
Օրանդ է ոսկի․ կամարդ արծաթ
Հեռուի հովեր, անուշիկ հովեր,
Իմ խավրուխս քունն է եկեր
Է խավրում Է՜Է՜Է՜

Քուն ունի խավրուս, քուն ունի․
Ոսկի արծաթ սարայ ունի,
Կյմաւէ դուռ ունի,
Ջիմրիւթ շախ շախ ունի, Է՜
խավրում...

Հարսնուկը կը դիտէ․ մամիկին յոգնած ...ւ քնէած շրթունքին ծայրը կախուած կը ...մայ վերջին յանգը իր երգին, Է՜խավ...

Եւ կը շարունակէ․

Անոյշ քնիկն աչերն աւեր
Անոյշ հովերն ալ տարուբեր
Իմ տատրակին քունն է եկեր
Անուշ երգով բսեմ օրօր։

1914-ի ընդհ․ պատերազմի նախօրեա - ...ին, Թուրք կառավարութիւնը հաճոյքով ...կը դիտէ իր զոհերը, Հայ երիտասարդ - ...ները զօրահաւաքի կը կանչուին․ չես գի- ...տեր ո՞ւր պիտի տանին զիրենք․ սատա - ...կեան ծրագիրները չատոնց է որ պատ - ...րաստուած են․ ազատութեա՜ն դահիճնե- ...րուն, կը պոռայ Թալաթը, մուկ բըէք, ...կառավարութիւնը հակառակ իր կամքին ...ստիպուած է կռուիլ՝ Հայրենիքը պաշտ- ...պանելու համար։ Ապահով տեղեր պատ - ...րաստուած են Հայերուդ համար, այնպէս ...կը պիտի կարգադրեմ որ կարենաք մե - ...րադառնալ ձեր տուները՝ պատերազմը ...վանալէն յետոյ։

Գարտիզակի համեստ տուներուն դըռ - ...ները կը բացուին տխուր ճռնչիւնով ...մը, անկողիններ եւ զանազան կարասի - ...ներ, սրտայոյզ յիշատակներ յիշեցնող ...առարկաներ դուրս կը լեցուին՝ ծախելու ...կամ կողոպուտի տալու համար։ Քահա - ...նան բոլորովին անզիտակ, թէ դժոխքի ...համբան է որ առնելու կը պատրաստը - ...ուին, չուտ ճամբայ ելլենք՝ որ տեղ բա - ...նենք, կ'ըսէ իր ծուխերուն։ Ինկէյէի ճամբան լեցուած է չես գիտեր դէպի ո՞ւր գացող ճամբորդներով․ մեր տունէն եօթը հոգի անոնց կը միանան, տարեց անհատ մը կը դանդաղի քալելու, ժան - տարմը խարազանի հարուած մը կուտայ կռնակին, հօրաքոյրս՝ «կանծի ձեռքդ» կը պոռայ․ Թրքերէն չէի գիտեր։ Ան - շուշտ բոլոր Հայերը կը յիշեն եւ պէտք չէ մոռնան Թալաթին տուած պատգամը՝ իր ստորադաս պաշտօնեաներուն, թէ՝ մի՛ խնայէք, առանց սեռի խտրութեան, ըլլայ տարեց թէ նորածին ... կոտորե - ցէ՛ք ... անոնք որ կ'անտեսեն այս հրա- մանները՝ պիտի պատժուին։

Հայերը օրինաւոր քաղաքացիներ էին նկատուած։ Կար նաեւ օրինաւոր Թուրք կառավարութիւն մը՝ որ ընդունած էր Հայերուն սահմանադրական ազգային եւ քաղաքացիական օրէնքները․ այդ օրէնք- ներուն անսաստողները կը պատժուէին։ Տասը հազար բնակչութենէն՝ տասը հաս պատասխանատու անհատներ չկային, օ- րէնքը միշտ յարգուած էր եւ ժողովուր- դը, ինչ վիճակի մէջ ալ ըլլար, դժգոհ չէր, տխրախառն ժպիտով մը կ'աշխա - տէր։

Միամիտ հարցում մը Թուրք լրագրող- ներուն ... երկու եւ կէս միլիոն Հայեր կային Թուրքիա եւ հայկական հին գա - ւառները։ Անոնք փայլ մը կուտային, կը բարձրացնէին Թուրքիան՝ վաճառակա - նական, գիտական եւ երկրագործական ի- րենց հանճարով։ Իրենց զինուորական պարտականութիւնը կը կատարէին։ Այդ երկու ու կէս միլիոն Հայերէն քանի՞ հոգի յանցապարտներ էին արդեօ՞ք ... Եթէ կարգ մը դիմադրութիւններ եղան, ան ալ Թուրք կառավարութեան ըրած ազ - գասպանութեան եւ աներեւակայելի վայ- րագութենէն եաքն էր որ ըրին։ 90 տա - րեկանս կ'ապրիմ թէեւ, բայց մարմնա - հերքուած եմ եօթը ամենասիրելիներէս և 30 հոգի մօտաւոր ազգականներէս (դեռ քանինե՛ր ինծի նման)։

Ջնջել ուզեցին ազգ մը՝ որ 30 դարերէ ի վեր կը շինէ, կը կերտէ, եւ իր հողը սանտրել գիտէ։ Անդին եօթը դարերէ ի վեր Ասիոյ խորերէն փախած վրանաբնակ ազգ մը, ոչ միայն չի գոհանար կերա - կրուելէ, այլ միշտ կը քանդէ՝ ուրկէ որ կ'անցնի։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ հայ ազգը ար- դարութիւն ուզէ, իր հողերը պահանջէ։

ՀՐԱՆԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՏԱՐԵՑ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱՆՀԱՄԵՄԱՏ ԱՃԸ ԵՒ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ(*)

Ընկերային կեանքին սրընթաց յեղաշրջ- ման դարուն, յատկապէս մտահոգութեան առարկայ դարձած է ալեւոր սերունդը անհամեմատ աճը եւ նոյնքան տաղտկալի քաղաքաակիրթ երկիրներու ծնունդներու նահանջը։

Դարեվերջի եւ նորի սեմին հեռանկա - րը չէր կրնար վրիպիլ Միացեալ - Ազգե - րու կազմակերպութենէն եւ կարելի չէր ձեռնածալ մնալ իրենց վերջալոյսը ապ - րող սերունդի մը բարեկեցութեան հան- դէպ, որ հասցուցած էր սերունդներ եւ նպաստած իրենց երկրին բարելաւման ա- մէն մարզի մէջ։

Համախորհուրդ Վիէննայի կեդրոնին հետ համաշխարհային խորհուրդի մը հը- րաւիրուած էին 159 կազմակերպութեանց 336 պատուիրակները․ Յուլիս 26-էն մին- չեւ Օգոստոս 5, Ժ․ Ֆլէշի նախագահու - թեան տակ, իւրաքանչիւր երկիր ներկա- յացուցած էր իր տեղեկագիրը։

Տեղեկագրերէն ի յայտ կուգար թէ հա- մայն աշխարհի 60-ը անց տարեցներու այսօրուան 350 միլիոնը, 21-րդ դարու առաջին քառորդին կրնար հասնիլ մէկ միլիառ 300 միլիոնի...

Ինչպէ՞ս կարելի պիտի դառնար ապա- հովել անոնց բարեկեցութիւնը, երբ մա- նաւանդ հանգստեան կոչեալներ յաճախ ուծացման, կեանքէ ձանձրոյթի բարդոյ- թին կ'ենթարկուին, ֆիզիքապէս տկար - ներու կամ մենակեացներու պարագաները որ թշուառութեան կ'առաջնորդեն երբ պետական դանձը անբաւարարութեան կը մատնուի...

Կ'ուզեմ այստեղ հակիրճ նշմար մը նե- տել Ֆրանսական տեղեկագրին վիճակա - գրական էջերուն։

1850ին 65ը անց տարեցներու բնակչու- թեան 6,5 առ հարիւրը՝ դարասկիզբին հասած էր 8,5-ի։ 1948-ին՝ 11,1-ի․ այ - սօր 19,5 է 7․457․000 ալեւորներով, իսկ 60-է վերերունը՝ 17,8, 9․836․000։ Այս թիւերուն մէջ կանանց թիւը առաւել չա- փով բարձր է։

Այս անհամեմատ աճը արդիւնք է ան - շուշտ բժշկական եւ առողջապահական յառաջընթաց պայմաններու։

Արդարեւ՝ երկարակեցութեան միջին տարիքը 1945-ին 59 էր, այսօր 72 է, հա- ւանաբար դարավերջին հասնի 80-ի...։

Ֆրանսական տեղեկագրէն կը տեղեկա - նանք թէ երկու միլիոն մենակեացներու 80 տոկոսը կիներ են...։

Այստեղ ծնունդ կ'առնէ անբնական եւ նկատարժան պարագայ մը։ Հանգստեան կոչման տարիքը եղած է միշտ 65․ արդ՝ երկարակեցութիւնը թոյլ պէտք է տար ոմանց յառաջանալու դէպի 70․ մինչ գոր- ծազրկութեան տագնապը կը կանխէ այդ հանգրուանը, առաւելապէս ծանրացնելով հանգստեան թոշակի պիւտճէն։

Գուցէ դարավերջին, ծնունդներու նա- հանջը նպաստաւոր դառնայ, եւ նոր հո - րիզոն մը բանայ երկարակեացներուն...

Ծերանալ հոգեկան հիւանդութիւն մը, անհրապոյր բայ մը, որ կը հոլովուի ա- մէն եղանակներով, եզակի եւ յոգնակի երեք դէմքերով առանց բերկրանքի։ Ո- մանց մղձաւանջ կամ հանգրուան մը ալ- դարար, ինչպէս եւ համոզում մը անմա- հանջ անցեալին։

Իցիւ անչափահաս սերունդը գիտնար գնահատել իրեն ընծայուած անփոխարի- նելի գանձը ի չարն չգործածելու գայն․ զուարթախօս Պէռնար Շօ կ'ափսոսար այս վարկածը կրկնելով։

Զ․ ՍԱՐԵԱՆ

(*) Համագումարին տրընչութեամբ, Վիէննայի «Ծերացման Գործոց» համաշ - խարհային կեդրոնը, եւ Ֆրանսայի Ըն - կերային Գործոց նախարարութիւնը դի - մումներուս սիրով ընդառաջած են, եւ ստացած՝ մանաւանդ Ժօզէֆ Ֆրանչեսքիի ներկայացուցած 48 էջ վիճակագրական տեղեկագիրը։

«ՅԱՌԱՋ» -- Օգոստոս 7 - 8-ի մեր թի- ւով անդրադարձած էինք այս ժողովին։

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄ ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՄԷՋ ԵՒՍ

Սիպերիոյ բնական աղբիւրներուն չա - հագործումին արագ զարգացումը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ խորհրդա- յին կարգ մը գիտնականներուն համար։ Ըստ ասոնց, ծննդական խեղանդամնե - րուն եւ նորածիններուն մահերուն տոկոս- ները կ'աւելնան։

Վ․ Կազնաչեյեւ, տնօրէնը Գիտութիւն- ներու Ակադեմիայի սիպերիական մաս - նաճիւղի Առողջապահութեան եւ փորձա - ռական բժշկութեան հիմնարկութեան, Սիպերիական ակադեմական էկօ թերթին մէջ գիտել կուտայ կարգ մը կէտեր։

Առողջապահական հարցերը լուրջ բը - նոյթ կը ստանան յատկապէս ածխաւա - զաններու եւ քիմիական կեդրոններուն մէջ։ Երեւոյթը կարելի չէ վերագրել բժշկական խնամքին պակասին կամ թե - րութեան, քանի նոյնիսկ ամէնէն կատա - րելագործուած բժշկական սպասարկու - թեան վայրերուն մէջ անդրանիկ ծը - նունդները վատառողջ յատկանիշներ կը յայտնաբերեն։

Պէտք է զարկ տալ Սիպերիոյ բնական հարստութիւններուն չահագործումի ծը- րագիրին, պայմանաւ որ միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի բնութիւնը չա - ղարտուի։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

- Ես քանի մէկ, Կիրոս աղբեր։ Մենք ...ալ զան ըրինք, մեր տեղերը պիտի եր - ...թանք։ Կ'ըսեն, որ մեզ հեռու տեղ կը ...ղրկեն։ Ախր, ինտո՞ր հաւատանք քիւր - ...տին։ Էդ նոյն քիւրտն է, որ մեր դեղերը ...թալանելով ապրած է, - խօսեցաւ Շինա- ...ւանցի Խէչօն, որ կարծես 20 տարով ծե - ...րացեր էր ու կը դողային ձեռքերն ու ...ձայնը։

- Տաղը գնաց, քիւղը մնաց, Խէչօ աղ - ...բեր․ մայր մը որ զաւակ կ'ունենայ, հէլ- ...գէթ ցաւեր ալ կ'ունենայ։ Հիմա մենք ...էդ ցաւերուն մէջ ենք։ Զաւակը որ ծնի, ...էդ ցաւերը կը մոռցուին շուտով։ Դուն ...էլ ...տես, Խէչօ աղբեր, որ էն երանելի Շինաւանը հիմա մուհաճիրներով լեց - ուած է։

- Ի՞նչ կ'ըսես, Կիրոս աղբեր։ Ա՜խ, մեռնէի էն լերան վրայ ու չտեսնայի, որ Թլկանց պապենական տան մէջ մուհա - ճիրներ կը բնակին։ Հապա արտե՞րը, հապա պաղչանե՞րը ...

Ի՛նչ ըսէր Կիրոս, երբ արդէն Խեչօ աղ- բօր ձայնը աւելի սկսաւ դողալ իր մարմ- նին հետ։

Ըսէ՞ր որ արտերուն մէջ մեծցած վայ- րի խոտերուն մէջ կրնար ոչխարի հօտ մը կորսուիլ։ Մէջտեղ եկած են Նապաս - տակի չափ խոշոր դաշտամուկեր ու կը կրծեն, կը կրծե՛ն։ Կիրոս տեսած էր Շինաւանը։ Ըսե՞լ, որ Շինաւանի էն փոքրիկ եկեղեցին յարդանոցի վերածեր են։ Որ, մուհաճիրները վառելիք հայ - թայթելու համար տուները կը փլցնեն, գործածելու համար սիւներն ու մարգակ- ները։

- Լաւ պիտի ըլլայ, Խեչօ աղբեր, մենք նորէն պիտի վերադառնանք Շինաւան, - կը համդարտեցնէր Կիրոս, ուրիշ վրան - ներուն ալ բարեւ մը տալու համար։ Ան մօտեցեր էր կարմրէկցիներու վրաննե - րուն, երբ իր դէմ ելաւ, կարծես Սինա - յի անապատին մէջ թափառող, ցամքած մորթով, ոսկրոտ ու յաղթ հասակով ծե- րունի մը։ Մարմնին փաթթած էր սաւան մը։

- Կիրոս, Կիրոս, չե՞ս ամչնար ժողո - վուրդին երեւնալու։ Թո՛ւ... Թո՛ւ...

Կիրոս անակնկալի եկաւ։ Ծերուկի աչ- քերուն մէջ ատելութիւն կար։

- Հանդարտէ, պապուկ, ի՞նչ է պա - տահեր։

Կիրոս նախ չճանչցաւ ծերունին։ Յե - տոյ միայն յիշեց։ Կարմրենցի Զատուրն էր, որ լերան վրայ կորսնցուցած էր իր երկու զաւակները կռուի ճակատին վը - րայ։ Կորսնցուցած էր նաեւ թոռնիկ մը, հիւանդութիւնով։

Կիրոս պահ մը կարծեց, որ կարմրեկցի Զատուրի այդ ցասումը արդիւնք էր իր անձնական վիշտերուն։ Կիրոս աւելի զար- մացաւ երբ ծերունին պոռաց կերկեր ձայնով։

- Կիրոս, ա՛յ Կիրոս, դուն ինտո՞ր էդ սուրբի պէս Զէյնապը յանձնեցիր նորէն քիւրտին։ Ի՞նչ ճուղապ պիտ՝ տաս, Կիրոս, թէ որ Մարտիկը օր մը դէմդ կայնի...

- Զատուր պապիկ, ո՞ր գրքին մէջ գըր- ուած է, որ ուրիշին կինը հալալ է։ Զէյ- նապը Հաճի Մուսային կինն էր։

- Չէ, չէ, քիւրտին մէջ, մեզի հարամ բան մը կայ, Կիրոս։ Հարամ է Զէյնապը Հաճի Մուսային համար։ Փախցուցեր է, Կիրոս։ Ըսէ, հալա՞լ էր, երբ քիւրտը հայ աղջիկներ կը փախցնէր պաւկէն։ Եկե - ղեցնայ կարգով, Զէյնապը Մարտիկին է, Կիրոս։

- Էհ, Զատուր պապիկ, թէ որ Սպիտակ Ձիաւորը ողջ ըլլար, Զէյնապը էնորն էր։

Ծերունի Զատուր նոյնպէս անապատա- կանի մը խռովք առաւ, երբ ոսկրոտ աջ ձեռքը առաջ բռնելով․

- Մարտիկը ողջ է, Կիրոս, ողջ է Սպի- տակ Ձիաւորը։ Ան նորէն պիտի գայ, այս անգամ Թրքաց Սուլթանին դէմ ճա - կատ բռնելու...

Այս խօսքերու ընթացքին հաւաքուե - ցան կիներ, տարեցներ, երախաներ, մօ- տի վրաններէն։

(Շար․ 637)

(Շար. Ա. էջէն)

կարենանք մեր ներսը պահել, ճէնթրըմէ - նութեան քննութեան մէջ լրիւ թիւ առած պիտի ըլլանք, եւ նայիս, զարմանքէ - զարմանք ինկող, դաժան թշնամին ալ ա- մըշնալով, հրաժարի թերեւս այս չըլլա- լիք բանէն»: Տոմսին հեղինակն է՝ Ռաուֆ Թամէր:

Գալով «Հիւրրիյէթ»ի, Օգոստոս 29-ի իր թիւին մէջ, լուրը կը խորագրէ.- «Միշտ անո՞նք պիտի զարնեն» 1, 2, 3, ... եւ մեր 29-րդ նահատակը տուինք: Շունեբուն, այս անգամ, թիրախն էր՝ Օթաուայի զին. կցորդը՝ Ալթըքաք»: Այս խորագրին տակը կը դնէ էվրէնի խօս - քին սա հատուածը: էվրէն՝.- «Մեր Պե - տութիւնը իր ուժը պէտք եղած տեղն ու ատենը պիտի գործածէ» ու, խօսքը կ'ուղ- ղէ էվրէնի սապէս՝ «Կը սպասենք փաշաս» աւելցնելով.-

- Վարչապետ Ուլուսու.- «Ինչ որ պէտք է պիտի տնօրինուի:

- Ազգ. պաշտպանութեան նախարար՝ Պայիւլքէն.- «Թուրք Պետութիւնը հոսած արիւնը տեղի պիտի չթողու:

- Վարչապետի կցորդ՝ Պայքարա.- «ա- սոր հաշիւը պիտի պահանջենք, գալիք օ- րերը այդ ցոյց պիտի տան եւ իրենց հո - սեցուցած արեան մէջ պիտի խեղդուին»:

———×———

Փ Ա Ր Ի Զ

ԵՐԿՈՒ ՕՏԱՐ ԱՀԱԲԵԿԻՉ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Շաբաթ իրիկուն, ժամը 18.30-ին է, որ զինուորական ոստիկանութիւնը, չարժման անցած է եւ Վէնսինի, ռիւ Տիտըրոյի թիւ 82-ի շէնքին մէջ մեծ գաղտնապահու - թեամբ ձերբակալած է երկու անձեր, ո- րոնց ինքնութիւնը դեռ չէր յայտնուած Երկուշաբթի ցերեկ: Այս ձերբակալու - թիւնը երկու անսովոր երեւոյթ ունէր, առաջինն այն էր, որ կը կատարուէր զին- ուորական ոստիկանութեան կողմէ, երկ - րորդը՝ կը հաղորդուէր Էլիզէի մէկ յա - տուկ զեկոյցով: Ինչ որ կ'ըսուէր, այն էր միայն որ «խոշոր պատառ»ներ էին ձեր - բակալուած անձերը, միջազգային ահա - բեկչութեան պարագլուխներ, օտարահը- պատակ: Ասոնց մասին, լուր տուողը ե- ղած է Ֆրանսական հակալրտեսական ըս - պասարկութիւնը, գործը կատարողը նոր նշանակուած՝ հրամանատար Փրութօ եւ բնակարանին մէջ գտնուած են նաեւ պայ- թուցիկներ եւ փաստաթուղթեր: Երկու - շաբթի առտու, կ'ըսուէր նաեւ թէ ըստ գտնուած փաստաթուղթերուն, չորս պայ- թումներ պիտի կատարուէին, Կիրակի օր, Փարիզի բանուկ թաղերը, առաւելա- գոյն զոհ պատճառելու նպատակով: Այս ձերբակալութենէն քիչ ետք, ձերբակալ - ուած է նաեւ երիտասարդ կին մը, որ բը- նակարանը եկած էր, երախային հետ: Կը կարծուի, որ ահաբեկիչներէն մէկուն կինն է: Սկիզբը, նոր բարդութիւններու վախ կար ոստիկանութեան եւ ժանտարմ- ներուն միջեւ, քանի առաջինը կ'առար - կէր թէ երկրորդին գործը չէ ձերբակա - լութիւն կատարել, ինչ որ օրինաւոր է: Ձերբակալութենէն ետք սակայն քննու - թիւնը կը յանձնուէր Քրեթէյլի ոճրային ոստիկանութեան: Հանրային ապահովու- թեան ենթանախարարը Ժոզէֆ Ֆրան - չեսքի եւ Պաշտպանութեանը՝ Շառլ Հեռ- նիւ շնորհաւորած են շահակից սպասար - կութիւնները, այս յաջողութեան հա - մար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը շատ լար- ուած է եւ Ժարուզելսկիի սպառնալիքը չէ, որ կրնայ մտքերը հանդարտեցնել: Արդարեւ, Սոլիտարիթէ գաղտնաբար հրահանգած է ժողովուրդին, որ ցոյցե - րով ողեկոչէ, Օգոստոս 31-ին, Կտանսքի համաձայնագրերու Բ. տարեդարձը, մինչ Ժարուզելսկի կը խոստանայ պաշարման վիճակը վերցնել, եթէ «խելօք կենան»: Աւելին, սակայն, մեծ դեր չի կրնար խա- ղալ: Գալով եկեղեցիին, յստակ դիրք ճշդած է, իշխանութիւնը կանխաւ պա - տասխանատու հռչակելով, որեւէ միջա - դէպի պարագային:

ԱՐԱՖԱԹ Պէյրութէն պիտի մեկնէր, Երկուշաբթի օր, դէպի Յունաստան, ուրկէ քանի մը օր ետք, Թունուզ պիտի անցնի: Իրմէ առաջ, պաղեստինցի չորս ղեկավարներ՝ տոքթ. Հապաշ, Նայէֆ Հավաթմէհ, Ահմետ Ճիպրիլ եւ Թալաթ Եակուպ Սուրիա անցան, ծովի ճամբով: Երկուշաբթի օր, մեկնած Պաղեստինցի - ներու թիւը ինը հազարի հասած էր:

L'ASSOCIATION COMPATRIOTIQUE NOR-SEBASTIA
organise
à l'occasion de son 55e anniversaire

18 Septembre au 1er Octobre

Voyage spécial ARMÉNIE

accompagnateur : JACQUES CHELELEKIAN

Renseignements et inscriptions auprès de :

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԽՆՋՈՅՔ-ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ ՄԸ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի, Սեպ - տեմբեր 2-ին, ժամը 20.30-ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱԲԱԹ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երե - կոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասե - ղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)
եւ վկայաքան
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌՆՁՈՒ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վե - րըսկըսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պա- րի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդ- րոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փա - րիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպո- նի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ դրասենեակը:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանական- ներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցա - րանները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկ- տեմբեր 15:
LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տուտու Պօղոսեանի մահուան առթիւ՝ Պոլ. Օտտոյի Կապոյտ Խաչ, Տարօնի Հայրենակցական Միութիւն, Վահրամ Ծառայեան եւ Պօղոսեան ընտանիքներ 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան, Այրի Տիկին Սարգիսեան 50-ական Ֆ.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը գրօսապտոյտ մը կը կազմակերպէ կիրա- կի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Վայրն ու մանրամասնութիւնները յե - տագային: